

Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի միջոցառումներ

Հայաստան

Հինգերորդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվություն

Դեկտեմբեր 2015

Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի միջոցառումների գնահատման փորձագետների ՄԱՆԻՎԱԼ հանձնախումբը եվրոպայի խորհրդի մշտական գործող մոնիտորինգային մարմին է, որի խնդիրը փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի հիմնարար միջազգային ստանդարտներին համապատասխանությունը և դրանց իմպլեմենտացման արդյունավետությունը գնահատելն է, ինչպես նաև ազգային իշխանություններին իրենց համակարգերի բարելավման նպատակով առաջարկություններ ներկայացնելը: Փոխադարձ գնահատումների, հորիզոնական ուսումնասիրությունների և կանոնավոր հաշվետվականության դինամիկ գործընթացի միջոցով ՄԱՆԻՎԱԼԸ ձգտում է բարելավել ազգային իշխանությունների՝ փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ առավել արդյունավետ պայքարի կարողությունները:

Բոլոր իրավունքները պաշտպանված են: Վերարտադրությունը թույլատրվում է աղբյուրը նշելու պայմանով, եթե այլ բան նախատեսված չէ: Սույն հրապարակման որևէ մաս չի կարող առևտրային նպատակներով թարգմանվել, վերարտադրվել կամ փոխանցվել որևէ ձևով կամ որևէ եղանակով՝ էլեկտրոնային (CD-սկավառակ, ինտերնետ կամ այլ) կամ մեխանիկական, ներառյալ պատճենահանումը, ձայնագրումը կամ տեղեկատվության պահպանման կամ վերականգնման համակարգերի կիրառումը՝ առանց եվրոպայի խորհրդի Մարդու իրավունքների և օրենքի գերակայության գլխավոր տնօրինության կազմում գործող ՄԱՆԻՎԱԼ-ի քարտուղարության կողմից նախապես տրված գրավոր թույլատվության (F-67075 Strasbourg կամ moneyval@coe.int):

Հայաստանի հինգերորդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվությունը հաստատվել է

ՄԱՆԻՎԱԼ հանձնախմբի 49-րդ լիագումար նիստում (Ստրասբուրգ, 10 դեկտեմբերի, 2015թ.):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ	6
ՀԱՄԱՌՈՏ ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ	8
Հիմնական եզրահանգումներ	8
Ռիսկեր և ընդհանուր իրավիճակ	9
Արդյունավետության և տեխնիկական համապատասխանություն ընդհանուր մակարդակ ..	10
Առաջնահերթ գործողություններ	17
Արդյունավետության և տեխնիկական համապատասխանության գնահատականներ	19
ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ	21
Նախաբան	21
ԳԼՈՒԽ 1. ՓԼ/ԱՖ ՌԻՍԿԵՐԸ ԵՎ ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ	22
ՓԼ/ԱՖ ռիսկեր և առավել ուշադրության արժանի խնդիրներ	22
Էականություն	30
Կառուցվածքային տարրեր	32
Ընդհանուր և այլ համատեքստային գործոններ	33
ԳԼՈՒԽ 2. ՓԼ/ԱՖ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ	47
Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ	47
Անմիջական արդյունք 1 (Ռիսկ, քաղաքականություն և համակարգում)	48
ԳԼՈՒԽ 3. ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ ԵՎ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ	60
Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ	60
Անմիջական արդյունք 6 (ՓԼ/ԱՖ գծով ֆինանսական հետախուզություն)	62
Անմիջական արդյունք 7 (ՓԼ գործերով քննություն և քրեական հետապնդում)	77
Անմիջական արդյունք 8 (Բռնագանձում)	86
ԳԼՈՒԽ 4. ԱՖ ԵՎ ԶՈՁ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ	94
Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ	94
Անմիջական արդյունք 9 (ԱՖ գործերով քննություն և քրեական հետապնդում)	96
Անմիջական արդյունք 10 (ԱՖ կանխարգելիչ միջոցառումներ և ֆինանսական պատժամիջոցներ)	97
Անմիջական արդյունք 11 (ԶՈՁ տարածման ֆինանսավորմանն առնչվող ֆինանսական պատժամիջոցներ)	103
ԳԼՈՒԽ 5. ԿԱՆԽԱՐԳԵԼԻՉ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ	106
Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ	106
Անմիջական արդյունք 4 (Կանխարգելիչ միջոցառումներ)	107
ԳԼՈՒԽ 6. ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ	124
Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ	124
Անմիջական արդյունք 3 (Վերահսկողություն)	125
ԳԼՈՒԽ 7. ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻՆՔ ԵՎ ԿԱԶՄԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ	138
Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ	138
Անմիջական արդյունք 5 (Իրավաբանական անձինք և կազմավորումներ)	139

ԳԼՈՒԽ 8. ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ.....	151
Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ.....	151
Ամիջական արդյունք 2 (Միջազգային համագործակցություն).....	151
ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՎԵԼՎԱԾ.....	158
Հանձնարարական 1. Ռիսկերի գնահատումը և ռիսկահենք մոտեցման կիրառությունը...	158
Հանձնարարական 2. Ներպետական համագործակցությունը և համակարգումը.....	162
Հանձնարարական 3. Փողերի լվացման հանցագործությունը	164
Հանձնարարական 4. Բռնագանձումը և նախնական միջոցները.....	167
Հանձնարարական 5. Ահաբեկչության ֆինանսավորման հանցագործությունը.....	170
Հանձնարարական 6. Ահաբեկչությանը և ահաբեկչության ֆինանսավորմանն առնչվող թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցները	172
Հանձնարարական 7. Զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորմանն առնչվող թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցները	177
Հանձնարարական 8. Շահույթ ստանալու նպատակ չհետապնդող կազմակերպությունները	179
Հանձնարարական 9. Ֆինանսական հաստատությունների գործունեության գաղտնիության մասին օրենքները	184
Հանձնարարական 10. Հաճախորդի պատշաճ ուսումնասիրությունը.....	185
Հանձնարարական 11. Տեղեկատվության պահպանումը.....	190
Հանձնարարական 12. Քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձինք.....	191
Հանձնարարական 13. Թղթակցային բանկային հարաբերությունները	193
Հանձնարարական 14. Փողի կամ արժեքների փոխանցման ծառայությունները	194
Հանձնարարական 15. Նոր տեխնոլոգիաները.....	195
Հանձնարարական 16. Դրամական փոխանցումները.....	195
Հանձնարարական 17. Երրորդ անձի միջոցով գործելը	198
Հանձնարարական 18. Ներքին հսկողությունը, օտարերկրյա մասնաճյուղերը և դուստր ձեռնարկությունները	199
Հանձնարարական 19. Բարձր ռիսկային երկրները.....	202
Հանձնարարական 20. Կասկածելի գործարքների մասին հաշվետվությունների ներկայացումը	203
Հանձնարարական 21. Տեղեկատվության կոնֆիդենցիալությունը և կասկածների չբացահայտումը	204
Հանձնարարական 22. ՆՈՖԳՏՄ-ներ. հաճախորդի պատշաճ ուսումնասիրությունը	205
Հանձնարարական 23. ՆՈՖԳՏՄ-ներ. այլ միջոցառումները	206
Հանձնարարական 24. Իրավաբանական անձանց թափանցիկությունը և իրական շահառուները	206
Հանձնարարական 25. Իրավաբանական կազմավորումների թափանցիկությունը և իրական շահառուները	214
Հանձնարարական 26. Ֆինանսական հաստատությունների կարգավորումը և վերահսկողությունը	216
Հանձնարարական 27. Վերահսկողների լիազորությունները.....	219
Հանձնարարական 28. ՆՈՖԳՏՄ-ների կարգավորումը և վերահսկողությունը	220
Հանձնարարական 29. Ֆինանսական հետախուզության մարմինը	225
Հանձնարարական 30. Իրավապահ և քննչական գործառույթներ իրականացնող մարմինների պարտականությունները.....	229
Հանձնարարական 31. Իրավապահ և քննչական գործառույթներ իրականացնող մարմինների լիազորությունները	232
Հանձնարարական 32. Կանխիկ անդրսահմանային տեղափոխումը	236
Հանձնարարական 33. Վիճակագրությունը	243

Հանձնարարական 34. Ուղեցույցների և հետադարձ արձագանքի տրամադրումը	244
Հանձնարարական 35. Պատժամիջոցները	246
Հանձնարարական 36. Միջազգային գործիքները	248
Հանձնարարական 37. Փոխադարձ իրավական օգնությունը	249
Հանձնարարական 38. Փոխադարձ իրավական օգնությունը. սառեցում և բռնագանձում	251
Հանձնարարական 39. Հանձնումը	252
Հանձնարարական 40. Միջազգային համագործակցության այլ ձևերը	253
Տեխնիկական համապատասխանության համառոտ ամփոփագիր. առանցքային թերությունները	261

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

ԱԱԾ	Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայություն
ԱԳՆ	Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարություն
ԱՆ	Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարություն
Անշարժ գույքի կադաստր	Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե
ԱՖ	Ահաբեկչության ֆինանսավորում
ԳԴ	Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազություն
ԻԼԻՊ	Իրաքի և Լևանտի իսլամական պետություն
ԻՄ	Իրավապահ մարմին
Ինտերպոլ	Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության ինտերպոլի ազգային կենտրոնական բյուրո
Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենք	«Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենք
ԻՎ	Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի իրավաբանական վարչություն
ԿԲ	Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկ
ԿԳՀ	Կասկածելի գործարքի մասին հաշվետվություն
Կենտրոնական դեպոզիտարիա	«Հայաստանի կենտրոնական դեպոզիտարիա» բաց բաժնետիրական ընկերություն
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետության
ՀՊՈՒ	Հաճախորդների պատշաճ ուսումնասիրություն
ՄԱԿ	Միավորված ազգերի կազմակերպություն
ՄԱԿ ԱԽ	Միավորված ազգերի կազմակերպության անվտանգության խորհուրդ
Միջգերատեսչական հանձնաժողով	Հայաստանի Հանրապետության դրամանենգության, պլաստիկ քարտերի և այլ վճարային գործիքների բնագավառում զեղծարարության, փողերի լվացման, ինչպես նաև ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ տարվող պայքարի հարցերով միջգերատեսչական հանձնաժողով
ՆՈՖԳՏՄ	Նախատեսված ոչ ֆինանսական գործունեության տեսակներ և մասնագիտություններ
ՈԱԿ	Ոչ առևտրային կազմակերպություն
Ոստիկանություն	ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն

Պետական ռեգիստր	ՀՀ արդարադատության նախարարության աշխատակազմի իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրի գործակալության
ՈԱԳ	Հայաստանի Հանրապետությունում փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման ռիսկերի ազգային գնահատում
ՓԼ	Փողերի լվացում
ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենք	«Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք
ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգ	Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման կանխարգելման ոլորտում հաշվետվություն տրամադրող անձանց համար սահմանվող նվազագույն պահանջների վերաբերյալ կանոնակարգ
ՔԱՌԻԱ	Քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձ
ՔԴՕ	Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք
ՔՕ	Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք
ՕՀԳՄՕ	«Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք
ՖԴԿ	Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի ֆինանսական դիտարկումների կենտրոն
ՖՀ	Ֆինանսական հաստատություն
ՖՀԿՎ	Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի ֆինանսական համակարգի կարգավորման վարչություն
ՖՀՄ	Ֆինանսական հետախուզության մարմին
ՖՆ	Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարություն
ՖՎԿ	Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի ֆինանսական վերահսկողության վարչություն

ՀԱՄԱՌՈՏ ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ

1. Սույն հաշվետվությամբ ներկայացվում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով Հայաստանում ձեռնարկված միջոցառումների ամփոփ պատկերը երկիր կատարած գնահատման այցի դրությամբ (2015թ.-ի մայիսի 25-ից մինչև հունիսի 6-ը): Հաշվետվությամբ վերլուծվում է ՖԱԹՖ-ի 40 Հանձնարարականներին Հայաստանի համապատասխանության և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի արդյունավետության մակարդակը, ինչպես նաև տրվում են համակարգի զարգացմանն ուղղված հանձնարարականներ:

Հիմնական եզրահանգումներ

- Հայաստանն ունի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ընդհանուր առմամբ կայուն իրավական և ինստիտուցիոնալ համակարգեր: ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականների մեծ մասին երկրի տեխնիկական համապատասխանության մակարդակն ընդհանուր առմամբ բարձր է:
- Հայաստանը միջազգային կամ տարածաշրջանային ֆինանսական կենտրոն չէ և ենթակա չէ զգալի ՓԼ ռիսկերի: 2014թ.-ի ՌԱԳ-ի համաձայն՝ առավելագույն սպառնալիք ներկայացնող նախորդող հանցագործություններն են զեղծարարությունը (ներառյալ՝ կիբերհանցագործությունը), հարկերից խուսափելը, գողությունը և վատնելը: ՌԱԳ-ի եզրահանգմամբ՝ կոռուպցիան և մաքսանենգությունը նույնպես պարունակում են ՓԼ սպառնալիքներ: Անշարժ գույքի ոլորտը, ստվերային տնտեսությունը և կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը երկրի տեսանկյունից զգալիորեն խորացնում են ՓԼ խոցելիությունը: Իրավասու մարմինները գնահատել և ցուցաբերել են երկրին բնորոշ ՓԼ ռիսկերի միայն մի մասի իմացության մակարդակ:
- ՌԱԳ-ի եզրահանգմամբ՝ երկրում ԱՖ ռիսկի մակարդակը շատ ցածր է: Հայաստանը սահմանակից է ՖԱԹՖ-ի գնահատմամբ ԱՖ ռիսկի բարձր մակարդակով բնութագրվող Իրանին, սակայն ԱՖ նպատակով երկրի մասնավոր հատվածի կամ ՈԱԿ-ների չարաշահման մասին վկայող որևէ կոնկրետ նախանշաններ գնահատող խմբի կողմից չեն բացահայտվել: ԱՖ գործերով քննություն կամ քրեական հետապնդում իրականացնելու և մեղադրական դատավճիռ կայացնելու դեպքեր չեն արձանագրվել: Գործում է թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցների իմպլեմենտացման արդյունավետ մեխանիզմ: Ահաբեկչության հետ կապված որևէ ֆինանսական միջոցներ ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերի ներքո չեն սառեցվել:
- ՖԴԿ-ին հասանելի են բազմաթիվ տեղեկատվական աղբյուրներ, և վերջինը միանգամայն արդյունավետ է ֆինանսական հետախուզության պրոդուկտների ձևավորման ու ԻՄ-երին տրամադրման գործում: ԻՄ-երին տեղեկատվության հասանելիությունը որոշ առումով սահմանափակված է մի շարք գործոնների համադրությամբ, որոնք կապված են ՖՀ-ներում տնօրինվող տեղեկատվության ձեռքբերման գծով ԻՄ-երի օրենսդրական իրավասությունների և ստացվող ծանուցումները հաջողությամբ ապացույցների վերածելու կարողությունների հետ: ԻՄ-երն ի ցույց չեն դնում ապացույցների հավաքման և ՓԼ հանցավոր եկամուտների հայտնաբերման գործում ՖԴԿ-ի տրամադրած ծանուցումների արդյունավետ օգտագործման մասին վկայող բավարար փաստարկներ:
- Դիտարկվող ժամանակահատվածում ավելացել է ՓԼ գործերով քննության և քրեական հետապնդման դեպքերի թիվը: Այնուամենայնիվ, տպավորությունն այնպիսին է, որ ԻՄ-երի թիրախում համեմատաբար պարզունակ ՓԼ գործերն են, երբ փողերի լվացումը կատարվում է երկրի տարածքում նախորդող հանցագործություն կատարած անձի կողմից: Միայն ՓԼ հանցակազմով մեկ գործի մասով կայացվել է մեղադրական դատավճիռ, սակայն դատարանն ըստ ամենայնի հաշվի է առել նաև

նախորդող հանցագործության կատարված լինելու հանգամանքը: Ընդհանուր առմամբ, ՓԼ քրեական հետապնդման գործում ԻՄ-երի ջանքերը լիարժեքորեն համահունչ չեն երկրում առկա ՓԼ դիսկերին:

- Հանցավոր եկամուտների, հանցագործության գործիքների և համարժեք գույքի արգելադրումն ու բռնագանձումը չեն դիտարկվում որպես քաղաքականության նպատակ: ԻՄ-երի կողմից քննության վաղ փուլերում գույքի հայտնաբերման, հետապնդման և արգելադրման կարողությունները վիճարկելի են, քանի որ ՓԼ և նախորդող հանցագործությունների մասով սովորաբար չի իրականացվում զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննություն:
- Էականության առումով ֆինանսական համակարգի ամենակարևոր հատվածը բանկային համակարգն է: Բանկերը հասկանում են ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներով և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով իրենց վերաբերող դիսկերը: Այնուամենայնիվ, ակնհայտ չէ, որ բանկերն իրենց ներքին քաղաքականություններում արտացոլում են ՌԱԳ-ով բացահայտված դիսկերը: ՆՈՖԳՏՄ-ների շրջանում համեմատաբար բարձր դիսկային են համարվում անշարժ գույքի ոլորտը, նոտարները և խաղատները: Ռիսկերի վերաբերյալ վերջինների պատկերացումները սահմանափակ են:
- ՖՀ-ների կողմից ՀՊՈւ, տեղեկատվության պահպանության և հաշվետվությունների ներկայացման միջոցառումները համարժեք են: ՆՈՖԳՏՄ ոլորտում անհրաժեշտ են կանխարգելիչ միջոցառումների մասով զգալի բարեփոխումներ:
- ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության ոլորտում ԿԲ-ն կիրառում է որոշ առումով դիսկահենք մոտոցում: Այս ուղղությամբ իրականացվող փոփոխությունները ընթացքում են: Առկա են պատժամիջոցների կիրառման համարժեք ընթացակարգեր: Այնուամենայնիվ, տուգանքների չափերը վերանայման կարիք ունեն: ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի նկատմամբ վերահսկողությունը բարելավման կարիք ունի խաղատների և նոտարների մասով, իսկ անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների, իրավաբանների և հաշվապահների նկատմամբ վերահսկողությունն անհամարժեք է:
- Իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվությունը հրապարակայնորեն հասանելի է Պետական ռեգիստրի միջոցով: Հայաստանում բոլոր իրավաբանական անձինք պարտավոր են գրանցման պահին, ինչպես նաև սեփականության կազմում փոփոխությունների դեպքում Պետական ռեգիստրին բացահայտել իրենց իրական շահառուների ինքնությունը: Իրավաբանական անձանց իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը բացահայտվում է նաև բանկերի ՀՊՈւ միջոցառումների շրջանակներում:
- Թեև բոլոր բանկերը հասկանում են ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորմանն ուղղված միջոցների սառեցման պարտականությունը, և ՖՀ-ներում ներդրված է հնարավոր համընկնումները վեր հանող նորարարական համակարգ, այնուամենայնիվ, առկա է մտահոգություն, որ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված իրավական մեխանիզմները կարող են իրավաբանական տեսանկյունից վիճարկելի լինել: Այս ոլորտում ներգրավված տարբեր իրավասու մարմինների միջև համագործակցությունը հետագա բարելավման կարիք ունի:

Ռիսկեր և ընդհանուր իրավիճակ

2. 2014թ.-ի ՌԱԳ-ում խարդախությունը, գողությունը, հարկերից խուսափելը, մաքսանենգությունը, յուրացնելը կամ վատնելը ճանաչվել են որպես ՓԼ տեսանկյունից

առավելագույն ռիսկային նախորդող հանցագործություններ: ԳԴ-ի կարծիքով, ՓԼ տեսանկյունից առավելագույն ռիսկային են զեղծարարությունը (ներառյալ՝ կիրքերհանցագործությունը), վճարային քարտերի կեղծումը և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ հափշտակությունը, վատնելը, գողությունը, մաքսանենգությունը և թմրամիջոցների շրջանառությունը: Նշվածը քիչ թե շատ համընկնում է նաև ՖԴԿ-ի և այլ ԻՄ-երի տեսակետի հետ: Գնահատող խմբի կողմից կոռուպցիան նույնպես դիտվում է որպես ՓԼ տեսանկյունից բարձր ռիսկային հանցագործություն: Արտաքին աշխարհից Հայաստանի ֆինանսական համակարգ հոսող միջոցների ծավալը հստակորեն որոշել հնարավոր չէ, քանի որ այդ առումով գնահատող խմբին տրամադրվել է սահմանափակ տեղեկատվություն: Այնուամենայնիվ, ԿԳՀ-ների տվյալները վկայում են այն մասին, որ Հայաստանից դուրս կատարված կիրքերհանցագործություններից և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառմամբ այլ հանցագործություններից ստացված եկամուտների վրացման փորձերը հազվադեպ չեն: ՖԴԿ-ն ունի համապատասխան ընթացակարգեր միջոցների անդրսահմանային հոսքերը դիտանցելու, վերլուծելու և արտաքին առևտրի չափորոշիչների հետ համադրելու համար: Հայաստանում ԱՖ ռիսկի խորացման մասին վկայող որևէ նախանշաններ առկա չեն:

3. Հայաստանից դուրս և դեպի Հայաստան միջոցների մեծ մասը հոսում է բանկային համակարգով: Էականության առումով, այս ոլորտը Հայաստանի մասնավոր հատվածում ընդհանրապես և ֆինանսական համակարգում մասնավորապես առաջացնում է ամենամեծ ՓԼ խոցելիությունը: Անշարժ գույքի ոլորտը, որում դերակատարություն ունեն այնպիսի ՆՈՖԳՏՄ-ներ, ինչպիսիք են անշարժ գույքի գործակալներն ու նոտարները, ՓԼ տեսանկյունից համարվում է համեմատաբար բարձր ռիսկային: Խաղատները նույնպես ՓԼ տեսանկյունից խոցելի են, ինչը պայմանավորված է վերահսկողության բացերով և կանխարգելիչ միջոցառումների թերություններով, թեև խաղատների կողմից շահման հավաստագրեր (որպիսիք կարող էին հանցավոր եկամուտների վրացման համար փաստաթղթային հիմք ապահովել) չտրամադրելու մոտեցումն անշուշտ զսպում է ՓԼ սխեմաներում խաղատների հնարավոր ներգրավվածության ռիսկը: Ստվերային տնտեսությունը, կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը և ֆինանսական ներառմանը խոչընդոտող գործոնները ստեղծում են տնտեսական հանցագործությունների, հատկապես՝ հարկերից խուսափելու և դրա հետ կապված ՓԼ հանցագործությունների կատարման համար նպաստավոր միջավայր, որը կարող է խթանել հանցագործությունների բացահայտմանն ուղղված ԻՄ-երի ջանքերը:

Արդյունավետության և տեխնիկական համապատասխանություն ընդհանուր մակարդակ

4. 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատումից հետո Հայաստանն էականորեն բարելավել է ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներին տեխնիկական համապատասխանության մակարդակը: Երկիրը համապատասխանում կամ հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարականների մեծ մասի պահանջներին: ՓԼ քրեականացումը, բռնագանձման համակարգը, ԱՖ քրեականացումը, ահաբեկչության հետ կապված միջոցների սառեցման մեխանիզմները, կանխարգելիչ և ինստիտուցիոնալ միջոցառումները, ինչպես նաև ֆինանսական վերահսկողության իրավասությունները հիմնականում առկա են: ՓԼ ռիսկերը բացահայտելու, գնահատելու և հասկանալու պրակտիկան բարելավման կարիք ունի, թեև որպես դրական փաստ կարելի է նշել Հայաստանի կողմից զգալի ջանքերի գործադրումը ՌԱԳ իրականացնելու հարցում: ԻՄ-երի իրավասությունների մասով բացերի որոշ մասը դեռևս առկա են, հատկապես՝ կապված ՖՀ-ներում տնօրինվող տեղեկատվության ձեռքբերման գծով ԻՄ-երի օրենսդրական իրավասությունների և ստացվող ծանուցումները հաջողությամբ ապացույցների վերածելու կարողությունների հետ: Իրավաբանական անձանց մասով թափանցիկության ապահովման մեխանիզմները հետագա բարելավման կարիք ունեն, իսկ ՆՈՖԳՏՄ-ների

գործունեության կարգավորումն ու վերահսկողությունն անհրաժեշտ է խորացնել: Հայաստանի իշխանությունները պետք է ապահովեն ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորմանն առնչվող պատժամիջոցների կիրառության իրավական հիմքերի հստակեցումը:

5. Արդյունավետության տեսանկյունից Հայաստանը ցուցաբերել է զգալի մակարդակ Անմիջական արդյունք 2, 4, 5, 9, 10, և 11-ի մասով, միջին մակարդակ՝ Անմիջական արդյունք 1, 3 և 6-ի մասով, և ցածր մակարդակ՝ Անմիջական արդյունք 7 և 8-ի մասով:

Ռիսկերի գնահատում, համակարգում և քաղաքականության սահմանում (Գլուխ 2՝ ԱԱ.1, Հ.1-2, Հ.33)

6. 2014թ.-ին Հայաստանն իրականացրել է իր առաջին լիարժեք ՌԱԳ-ը: Այդ գործընթացի ամենադրական կողմը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված բոլոր շահագրգիռ կողմերից ընդհանրական տեղեկատվության հավաքումն է, որի մի մասը ինստիտուցիոնալ մակարդակի վրա նախկինում արդեն վերլուծվել էր: ՓԼ սպառնալիքների և խոցելիությունների գնահատման առումով՝ օգտագործված տեղեկատվությունը ոչ բոլոր դեպքերում է ամբողջական եղել, հետևաբար՝ որոշ եզրահանգումներ վիճարկելի են: Մասնավորապես, ՓԼ սպառնալիքի վերլուծության համար հիմք են ընդունվել բոլոր նախորդող և ՓԼ հանցագործությունների մասով կայացված դատավճիռները՝ առանց հաշվի առնելու երկրում հանցավորության ընդհանուր մակարդակն ու դրա ազդեցության աստիճանը: Այնուամենայնիվ, իշխանությունները վստահեցնում են, որ հանցավորության ընդհանուր մակարդակը համադրելի է դատավճիռներից եզրահանգելի ՓԼ հանցավորության պատկերի և ուղղությունների հետ: Ստվերային տնտեսության և կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառության գործոնները, որպես առկա երևույթներ, բավարար չափով հաշվի չեն առնվել, որպեսզի դրանց հնարավոր ազդեցությունը դիտարկվի այլ տեղեկատվության համատեքստում, ինչպիսիք են նախորդող հանցագործությունները և կանխիկի միջոցով անշարժ գույքի ձեռքբերումը: Գնահատող խմբի կարծիքով, Հայաստանին բնորոշ ՓԼ ռիսկերը թերևս լիարժեքորեն գնահատված և հասկացված չեն: ԱՖ ռիսկի վերաբերյալ առկա է իմացության համարժեք մակարդակ:

7. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի քաղաքականության շուրջ ներպետական համակարգումն ու համագործակցությունն իրականացվում է Միջգերատեսչական հանձնաժողովի շրջանակներում: Վերջինի կողմից հաստատված Գործողությունների ծրագրով հիմք է դրվել ՌԱԳ-ով բացահայտված ՓԼ/ԱՖ ռիսկերին հակազդեցությանը: Թեև իրավասու մարմինների միջև համագործակցությունը գործնական մակարդակով կայացած է, այնուամենայնիվ՝ ռազմավարությունների համակարգումը, հատկապես ԻՄ-երի միջև, բավականաչափ զարգացած չէ: Ավելին, քանի որ ՌԱԳ-ում որոշ ռիսկեր համարժեք կերպով բացահայտված և գնահատված չեն, իրավասու մարմինների քաղաքականությունները, նպատակները և գործողությունները լիարժեքորեն չեն արտացոլում երկրում առկա բոլոր ՓԼ ռիսկերը: Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից քաղաքականության մշակման շրջանակներում համակարգային կերպով չեն ընդգրկվում պետական տարբեր մարմինների և ԻՄ-երի կողմից արտահանման վերահսկման ու լիցենզավորման գծով իրականացվող կարևոր հետախուզական աշխատանքների արդյունքները:

8. Իշխանությունները ՌԱԳ-ի արդյունքները տրամադրել են նաև մասնավոր հատվածին: Այլ ոլորտների համեմատ՝ բանկային համակարգը, գնահատող խմբի կարծիքով, ցուցաբերում է ռիսկերի իմացության համեմատաբար բարձր մակարդակ: Այնուամենայնիվ, անգամ բանկային համակարգում իմացության մակարդակը համասեռ չէ: Թեև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով ՖՀ-ները պարտավոր են կատարել իրենց ոլորտում առկա ռիսկերի գնահատում, ռիսկերի վերաբերյալ քննարկումներին ժամանակ ՖՀ-ները հազվադեպ են ցուցաբերում իրենց ոլորտների վերաբերյալ ՌԱԳ-ի եզրահանգումները գերազանցող գիտելիքներ:

9. Բացառությունները և պարզեցված ՀՊՈւ միջոցառումներ թույլատրող իրավիճակները ՌԱԳ-ի եզրահանգումներով հիմնավորված լինելու փոխարեն հիմնված են ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականների վրա, թեպետ հարկ է նշել նաև, որ այդ իրավիճակները Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից հանգամանորեն ուսումնասիրվել են և ՌԱԳ-ի եզրահանգումներին չեն հակասում:

Ֆինանսական հետախուզություն, փողերի լվացում և բռնագանձում (Գլուխ 3՝ ԱԱ.6-8, Հ.3-4, Հ.29-32)

10. ՖԴԿ-ն Հայաստանի ֆինանսական հետախուզության մարմինն է, որ հանդես է գալիս որպես երկրի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գործառնական համակարգի կենտրոնական մարմին: ՖԴԿ-ին տեղեկատվության հասանելիությունը շատ լայն է, և վերջինն իրավասու է բոլոր հաշվետու անձանցից պահանջել հավելյալ տեղեկատվություն՝ անկախ դրանց կողմից համապատասխան ԿԳՀ ստացած լինելու հանգամանքից: ՖԴԿ-ում ներդրված են տեղեկատվության գործառնական և ռազմավարական վերլուծության առաջադեմ ընթացակարգեր, ինչի արդյունքում ԻՄ-երին տրամադրվում են արժեքավոր տվյալներ:

11. ԿԳՀ-ների որակը բարելավել է՝ չնայած այն հանգամանքին, որ հաշվետու անձինք հնարավոր է անտեսում են որոշ կասկածելի գործարքներ կամ գործարար հարաբերություններ՝ ՖԴԿ-ի կողմից հրապարակված տիպաբանություններից և կասկածելիության չափանիշներից հնարավոր անհարկի կախվածության պատճառով: Բանկերի կողմից հաշվետվությունների տրամադրումը բավարար մակարդակի վրա է, ինչը չի կարելի ասել համեմատաբար ավելի բարձր ռիսկային հաշվետու անձանց մասին, ինչպիսիք են դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունները, խաղատները, անշարժ գույքի գործակալները և նոտարները: Մաքսային մարմինները ՖԴԿ-ին պարբերաբար տրամադրում են սահմանի վրա կանխիկի հայտարարագրման վերաբերյալ տվյալներ, որի ապահովման գործընթացը բարելավել է Միասնական տեղեկատվական տիրույթի գործարկմամբ՝ ուղղված ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված բոլոր շահագրգիռ պետական մարմինների միջև անվտանգ միջավայրում տեղեկատվության փոխանակմանն ու տրամադրմանը:

12. Բանկային գաղտնիք կազմող տեղեկատվությունն ԻՄ-երին հասանելի է ՔԴՕ-ի (մեղադրյալի կամ կասկածյալի առկայության դեպքում) և ՕՀԳՄՕ-ի (առանց մեղադրյալի կամ կասկածյալի առկայության) շրջանակներում: Այնուամենայնիվ, ԻՄ-երի համար որոշ օպերատիվ միջոցառումների հասանելիությունը սահմանափակված է անհարկի խոչընդոտող պայմաններով (օրինակ՝ հասանելիությունն ապահովվում է միայն ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների դեպքում, այսինքն՝ առանց ծանրացնող հանգամանքների ՓԼ դեպքերն այս շրջանակից դուրս են մնում): Նշվածը սահմանափակում է ՕՀԳՄՕ-ով սահմանված միջոցառումների կիրառմամբ քննության շրջանակներն ընդլայնելու՝ ԻՄ-երի փաստացի կարողությունները:

13. Առկա սակավաթիվ փաստերը չեն վկայում այն մասին, որ ՖԴԿ-ի կամ իրավապահ մարմինների օպերատիվ ստորաբաժանումների կողմից հայտնաբերված տվյալները լայնորեն կիրառվում են ՓԼ դեպքերը բացահայտելու և ֆինանսական քննություն իրականացնելու նպատակով: Տեղեկատվությունն ընդհանուր առմամբ օգտագործվում է նախորդող հանցագործությունների մասով դատավճիռների կայացման, այլ ոչ՝ հանցավոր եկամուտների հայտնաբերման և հետապնդման նպատակով: ՖԴԿ-ից ստացված տվյալները ԻՄ-երի կողմից մի քանի դեպքերով օգտագործվել են միջոցների հայտնաբերման և արգելադրման համար:

14. Իշխանություններն ընդլայնել են ՓԼ հանցագործությունների բացահայտմանն ուղղված ջանքերը: Այնուամենայնիվ, ԻՄ-երի կողմից զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննության պարբերական փորձի բացակայությունը (հատկապես՝ խոշոր չափերով հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող հանցագործությունների մասով)

սահմանափակում է ՓԼ դեպքերի բացահայտման հնարավորությունները: Տպավորությունն այնպիսին է, որ ԻՄ-երը դեռևս առաջնորդվում են նախորդող հանցագործության և ՓԼ միջև որոշակի կապերի պարտադիր բացահայտման անհրաժեշտությամբ: Արդյունքում, դիտարկվող ժամանակահատվածում կայացված թվով 13 դատավճռից 12-ը վերաբերում է հիմնականում երկրի տարածքում նախորդող հանցագործությունը կատարած անձի կողմից փողերի լվացման դեպքերին: Միայն ՓԼ հանցակազմով 1 գործի մասով կայացվել է մեղադրական դատավճիռ, սակայն դատարանը հաշվի է առել նաև նախորդող հանցագործության տեղի ունենալու հանգամանքը: Երրորդ անձանց կողմից ՓԼ դեպքերով մեղադրական դատավճիռ չի կայացվել: Ընդհանուր առմամբ, ՓԼ քրեական հետապնդման գործում ԻՄ-երի ջանքերը լիարժեքորեն համահունչ չեն երկրում առկա ՓԼ ռիսկերին: Մասնավորապես, հարկերից խուսափելու, կոռուպցիայի և կիբերհանցագործությունների հետ կապված ՓԼ դեպքերը բավարար ուշադրության չեն արժանանում:

15. Հանցավոր եկամուտների, հանցագործության գործիքների և համարժեք գույքի արգելադրումն ու բռնագանձումը չեն դիտարկվում որպես քաղաքականության նպատակ: ԻՄ-երի կողմից քննության վաղ փուլերում գույքի հայտնաբերման, հետապնդման և արգելադրման կարողությունները վիճարկելի են, քանի որ ՓԼ և նախորդող հանցագործությունների մասով սովորաբար չի իրականացվում զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննություն: Գնահատող խմբին չեն տրամադրվել տվյալներ գրանցված հանցագործություններում ներառված միջոցների ընդհանուր ծավալի մասին, ինչը թույլ չի տալիս գնահատել բռնագանձումների մակարդակի համարժեքությունը: Խնդրի հետ գործնականում առնչվող մասնագետների շրջանում առկա են տարընկալումներ անուղղակի ստացված հանցավոր եկամուտների բռնագանձման իրավական մեկնաբանության շուրջ: Երկրի սահմանի վրա բռնագանձված կանխիկի և ըստ ներկայացնողի փոխանցելի գործիքների վերաբերյալ առկա են որոշակի վիճակագրական տվյալներ: Արգելադրված և բռնագանձված գույքի համակարգված կառավարման խնդիրը համարժեք լուծում չի ստացել:

Ահաբեկչության ֆինանսավորում և զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորում (Գլուխ 4՝ ԱԱ.9-11, Հ.5-8)

16. ԱՖ գործերով որևէ քննություն կամ քրեական հետապնդում չի իրականացվել, և մեղադրական դատավճիռ չի կայացվել: Նշվածը համապատասխանում է Հայաստանին բնորոշ ԱՖ ռիսկի մակարդակին: Երկրի իշխանությունների հավաստմամբ, ԱԱԾ-ի կողմից իրականացվում են համապարփակ օպերատիվ-հետախուզական աշխատանքներ (անհրաժեշտության դեպքում՝ գործերի ֆինանսական կողմը գնահատելու հարցում ՖԴԿ-ի լիարժեք աջակցությամբ) երկրի տեսանկյունից որևէ ԱՖ հետևանքները ժամանակին բացահայտելու ուղղությամբ: ԱՖ քրեականացման իրավական համակարգը հիմնականում համապատասխանում է միջազգային չափանիշներին:

17. Թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցները համարժեք կերպով իմպլեմենտացվել են երկրի համակարգերում, թեև դիտարկվող ժամանակահատվածում միջոցներ չեն սառեցվել: ՖԴԿ-ի համապատասխան աշխատակիցները օրական կտրվածքով հետևում են ՄԱԿ ԱԽ-ի կայքէջում ցուցակված անձանց ցանկերի թարմացումներին: ՖԴԿ-ն ներդրել է նորարարական ծրագրային ապահովում, որն ավտոմատ կերպով թարմացնում է ՖՀ-ների տվյալների շտեմարանները նոր ցուցակված անվանումներին համապատասխան:

18. Հայաստանում ոչ առևտրային կազմակերպության կարգավիճակով գրանցված է շուրջ 9.000 իրավաբանական անձ: Այնուամենայնիվ, իշխանությունների կարծիքով, այս կազմակերպությունների մեծ մասը չի համապատասխանում ՖԱԹՖ Տերմինաբանական բառարանի «ոչ առևտրային կազմակերպության» սահմանմանը (ըստ այդմ, իշխանությունների գնահատմամբ, երկրում գործող ՈԱԿ-ների թիվը չի գերազանցում մի քանի հարյուրը): Թեև իշխանություններն այս ոլորտի ֆորմալ գնահատում չեն իրականացրել՝ ԱՖ տեսանկյունից

համեմատաբար բարձր ռիսկային կազմակերպությունների բացահայտման նպատակով, այնուամենայնիվ՝ իշխանությունները ցուցաբերում են ՈԱԿ-ների ոլորտի գործունեության, դրա ծավալների և այլ բնութագրերի իմացության որոշակի մակարդակ: Ընդհանուր առմամբ, ՈԱԿ-ների վրա տարածվում են այնպիսի պահանջներ, ինչպիսիք են գործարքների թափանցիկությունը, միջոցների հիմնավորվածությունը և շահառուների բացահայտվածությունը: Այս ոլորտի նկատմամբ վերահսկողությունը պետք է խորացվի լրացուցիչ ռեսուրսների հատկացման միջոցով:

19. Հայաստանը ձեռնարկում է մի շարք միանգամայն իմաստալից քայլեր՝ ուղղված ՀՈԶ տարածման ֆինանսավորման շուրջ առկա բոլոր խնդիրների լուծմանը: ՀՈԶ տարածման առնչվող նյութերի արտահանման վերահսկման ու լիցենզավորման հարցերով պետական մակարդակող զբաղվող կառույցները համարժեքորեն հաշվի են առնում ռիսկերը և լրջորեն են վերաբերում իրենց պարտականություններին: Վերջինների աշխատանքի շնորհիվ ձևավորվող հետախուզական և այլ տվյալները Միջգերատեսչական հանձնաժողովի շրջանակներում պարբերաբար ներկայացնելը կարող է դրական արդյունքների բերել: Առկա է ՀՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեպքում կիրառելի պատժամիջոցների համակարգ, և մասնավոր հատվածը հասկանում է ՄԱԿ ԱԽ-ի համապատասխան բանաձևերի պահանջների իրագործման անհրաժեշտությունը: Այնուամենայնիվ, գնահատող խմբի եզրահանգմամբ, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված իրավական մեխանիզմները կարող են իրավաբանական տեսանկյունից վիճարկելի լինել: Այս հարցը քննարկվել է իշխանությունների հետ, որոնք համաձայնել են, որ խնդիրը կարելի է շուտափույթ լուծել, թեև պետական և մասնավոր հատվածներում այն չի դիտարկվում որպես ՀՈԶ տարածման ֆինանսավորման հետ կապված պահանջների արդյունավետ իրագործմանը խոչընդոտող հանգամանք:

Կանխարգելիչ միջոցառումներ (Գլուխ 5՝ ԱԱ.4, Հ.9-23)

20. ՖՀ-ները ցուցաբերում են ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներով իրենց վերաբերող ռիսկերի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով ու համապատասխան կանոնակարգերով սահմանված բարձր ռիսկային հարաբերությունների ու հատկանիշների իմացության բավարար մակարդակ: Այնուամենայնիվ, ակնհայտ չէ, որ ՖՀ-ներն իրենց ներքին քաղաքականություններում արտացոլում են ՌԱԳ-ով բացահայտված ռիսկերը: Իշխանությունների հավաստմամբ, թեև ՌԱԳ-ով բացահայտված ռիսկերը ՖՀ-ների ներքին ընթացակարգերում ֆորմալ առումով չեն ներառվել, վերահսկողական բացահայտումները ցույց են տալիս, որ երկրում առկա հիմնական ՓԼ/ԱՖ սպառնալիքները նշված ընթացակարգերում գործնականում արտացոլված են բարձր ռիսկի համապատասխան չափանիշների ու տիպաբանությունների միջոցով: ՆՈՖԳՏՄ-ները չեն ցուցաբերում իրենց գործունեությանը (հատկապես՝ անշարժ գույքի գործակալների և խաղատների մասով) հատուկ ՓԼ ռիսկերի իմացության բավարար մակարդակ: Իշխանությունների կարծիքով, ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի դերը երկրի մակարդակով էական չէ, ինչը պայմանավորված է ՆՈՖԳՏՄայնպիսի տեսակների թերզարգացածությամբ, ինչպիսիք են անշարժ գույքի գործակալները, թանկարժեք քարերի և մետաղների դիլերները, ինչպես նաև երկրի սոցիալ-տնտեսական կյանքում իրավաբանների՝ մասնագիտական գործունեության տեսանկյունից սահմանափակ ներգրավվածությամբ:

21. ՖՀ-ների շրջանում ՀՊՈւ համարժեք միջոցառումների (ներառյալ՝ հավելյալ ՀՊՈւ) իրականացումը բավարար մակարդակի վրա է: ՆՈՖԳՏՄ-ները ստուգում են իրենց հաճախորդների ինքնությունը, սակայն ՆՈՖԳՏՄ որոշ ոլորտներում առկա են զգալի բացեր: Օտարերկրյա ՔԱՈւԱ-ների մասով նույնպես առկա են մասնակի թերություններ, թեև նման հաճախորդները հազվադեպ են: Տեղական ՔԱՈւԱ-ների մասով միջոցառումներ չեն իրականացվում, թեև մի քանի հաստատություններում կիրառվում են որոշակի զսպողական մեխանիզմներ:

22. ԿԳՀ-ների ներկայացումը որակական տեսանկյունից բարելավվել է: ԿԳՀ-ների 99.9%-ը ստացվել է բանկերից: Գնահատող խմբի ընկալմամբ, դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունները ԿԳՀ-ների ներկայացման ավելի բարձր ցուցանիշներ կարող էին ունենալ՝ հաշվի առնելով այդ ոլորտին առնչվող ռիսկերը: Իշխանությունների հավաստմամբ, դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունները սպասարկում են միջազգային փոխանցումների ընդհանուր ծավալի ընդամենը 0.3-0.5%-ը (մնացած մասը բաժին է ընկնում բանկերին) և գործում են խիստ սահմանափակումների ու սահմանաչափերի ներքո, ինչը զգալիորեն փոքրացնում է վերջինների կողմից ԿԳՀ-ների ներկայացման պոտենցիալը: ՆՈՖԳՏՄ-ների կողմից որևէ ԿԳՀ չի տրամադրվել: Նշվածը համարժեք չէ հատկապես անշարժ գույքի ոլորտին, նոտարներին և խաղատներին առնչվող ռիսկերին:

Վերահսկողություն (Գլուխ 6՝ ԱԱ.3, Հ.26-28, Հ.34-35)

23. Հիմնարար սկզբունքների կիրառության դաշտում գործող ՖՀ-ների, դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունների և վարկային կազմակերպությունների մասով Հայաստանն ունի լիզենզավորման համապարփակ և ուժեղ համակարգ: Առկա չեն այնպիսի մեխանիզմներ, որոնք կկանխարգելեն հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց կողմից նշանակալից մասնակցություն կամ վերահսկիչ բաժնեմաս ձեռք բերելը, կամ այդպիսի մասնակցության կամ բաժնեմասի իրական շահառու լինելը, կամ կառավարման գործառույթ կատարելն այնպիսի ՆՈՖԳՏՄ-ներում, ինչպիսիք են անշարժ գույքի գործակալները, թանկարժեք մետաղների կամ քարերի դիլերները, իրավաբաններն ու հաշվապահները:

24. Թեև ԿԲ-ն ցուցաբերում է ՖՀ-ներին բնորոշ ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի իմացության բավարար մակարդակ, վերջինի գործնական մոտեցումներն ու ընթացակարգերը լիարժեք ռիսկահենք ուղղվածություն չունեն: ԿԲ-ի ՖՎՎ-ն համակարգի տարբեր հատվածների կամ առանձին ՖՀ-ների մասով ռիսկերի ֆորմալ վերլուծություններ չի իրականացնում: Այդ նպատակով ՖՎՎ-ն հիմնվում է ՌԱԳ-ի եզրահանգումների և ՖԴԿ-ի հետ սերտ համագործակցության վրա: Վերաբերելի գործոնների, ինչպիսին է, օրինակ, տարբեր ոլորտներին կամ առանձին հաստատություններին առնչվող՝ հաճախորդի կամ ծառայությունների ռիսկը, դիտարկումը չի փաստաթղթավորվում:

25. Ընդհանուր առմամբ, ԿԲ-ի վերահսկողության գործնական մոտեցումներն ու գործընթացները պրոլեքցիալ վերահսկողության գծով բավականին համապարփակ են, սակայն ռիսկահենք չեն, քանի որ բոլոր, այդ թվում՝ ՓԼ/ԱՖ ռիսկերը գնահատվում են միևնույն ծավալով և խորությամբ: ՆՈՖԳՏՄ վերահսկողների շրջանում նկատվում է ռիսկերի վերաբերյալ իրազեկության պակաս, թեև որոշ վերահսկողների համար (օրինակ՝ խաղատների նկատմամբ ՖՆ վերահսկողության գծով) առկա են ռիսկահենք վերահսկողության կիրառման ձեռնարկներ և ուղեցույցներ:

26. 2014թ.-ի հոկտեմբերին փոփոխված ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով ՖԴԿ-ն նշանակվել է որպես անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների, հաշվապահների, տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողների, իրավաբանների և իրավաբանական ընկերությունների նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող մարմին: Վերոնշյալ ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ վերահսկողության համակարգ ՖԴԿ-ն դեռևս չի ձևավորել:

27. ԿԲ-ն ունի պատժամիջոցների կիրառման պատշաճ ընթացակարգեր: Այնուամենայնիվ, ԿԲ-ն չի ցուցաբերում պատժամիջոցների կիրառման արդյունավետ գործնական մոտեցումներ, ինչը հատկապես տեսանելի է կիրառված տուգանքների փոքր գումարների պարագայում: ՓԼ

հետ կապված խախտումների դեպքում ՆՈՖԳՏՄ վերահսկողների կողմից պատժամիջոցներ հազվադեպ են կիրառվում:

28. Հետադարձ արձագանքի և ուղեցույցների միջոցով ԿԲ-ն նպաստում է մասնավոր հատվածում ՓԼ/ԱՖ դիսկերի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների իմացության մակարդակի բարձրացմանը: ՆՈՖԳՏՄ վերահսկողների կողմից մասնավոր հատվածում իրազեկության բարելավմանն ուղղված քայլերը գրեթե բացակայում են:

Իրավաբանական անձանց կամ կազմավորումների թափանցիկություն (Գլուխ 7՝ ԱԱ.5, Հ.24-25)

29. Բոլոր իրավաբանական անձինք պարտավոր են գրանցվել: Իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվությունը հրապարակայնորեն հասանելի և հետևաբար թափանցիկ է: Պետական ռեգիստրի և հարկային մարմինների գործունեությունը կարգավորող օրենսդրական դրույթները և գործնական մոտեցումները համակցության մեջ բոլոր իրավաբանական անձանց պարտադրում են ունենալ առնվազն մեկ բանկային հաշիվ, որը բանկային համակարգում ենթարկվում է ՀՊՈւ միջոցառումների: Տեղերում ստուգումների ժամանակ ԿԲ-ն գնահատում է հաշվետու անձանց կողմից իրական շահառուների բացահայտմանն ուղղված գործողությունների համարժեքությունը և ստուգում տեղեկատվության համարժեքությունը, ստույգությունը և արդիականությունը: Համապատասխան պատժամիջոցների համակարգը լիարժեքորեն արդյունավետ և տարհամոզիչ չէ, թեպետ հարկ է նաև նշել, որ իրական շահառուների բացահայտման հետ կապված հազվադեպ խնդիրներից որևէ մեկը զգալի կամ համակարգային բնույթ չի կրում: Բանկերը և այլ ՖՀ-ները տիրապետում են ստույգ և արդիական տեղեկատվության:

30. Դրական հանգամանք է այն, որ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը նոր ընդունված օրենսդրական պահանջների ներքո տրամադրվում է Պետական ռեգիստրին: Այնուամենայնիվ, տեղեկատվության համարժեքությունը, ստույգությունը և արդիականությունը մոնիտորինգի ենթարկելու ֆորմալ մեխանիզմներ առկա չեն: Առկա չեն նաև ստուգողական մեխանիզմներ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության թարմացումները Պետական ռեգիստրին տրամադրելու հարցում: Պետական ռեգիստրը պատժամիջոցներ նշանակելու իրավասություն չունի:

31. Իրավաբանական անձանց, Պետական ռեգիստրի, Կենտրոնական դեպոզիտարիայի և հաշվետու անձանց մոտ իրական շահառուների մասին պահվող տեղեկատվությունը հասանելի է իրավասու մարմիններին: Իշխանությունների հավաստմամբ, դիտարկվող ժամանակահատվածում իրավասու մարմիններն անհրաժեշտության դեպքում մշտապես կարողացել են ձեռք բերել համարժեք, ստույգ և արդիական տեղեկատվություն առանց որևէ սահմանափակումների և ուշացումների:

32. ՌԱԳ-ը պարունակում է Հայաստանում գործող իրավաբանական անձանց մասին որոշակի տեղեկատվություն, այդ թվում՝ դիսկերի մասին ընդհանուր դիտարկումներ: Նշվածը իրավաբանական անձանց որոշակի տեսակների մասով խոցելիությունների խորը վերլուծություն համարել չի կարելի, սակայն Պետական ռեգիստրն աշխատում է իրական շահառուների հետ կապված դիսկերին առնչվող բազմաբնույթ խնդիրները հասկանալու ուղղությամբ: Միևնույն ժամանակ, առանցքային դերակատարություն ունեցող որոշ իրավասու մարմիններ իրավաբանական անձանց չարաշահման դիսկի վերաբերյալ ունեն ավելի հիմնավոր պատկերացումներ, քան արտացոլված է ՌԱԳ-ում, թեև դա էլ կարող է ամբողջական չլինել: Ընդհանուր առմամբ, իրավասու մարմինները չեն տիրապետում լիարժեքորեն փաստաթղթավորված և գնահատված տեղեկատվության (օրինակ՝ զեղծարարության դիսկի մասով), որի միջոցով հնարավոր կլինի համարժեք կերպով հակազդել հնարավոր դիսկերին:

Միջազգային համագործակցություն (Գլուխ 8՝ ԱԱ.2, Հ.36-40)

33. Միջազգային համագործակցության առումով Հայաստանը ցուցաբերում է արդյունավետ համակարգին բնորոշ հատկանիշներ: Հիմք ընդունելով գործող օրենսդրական համակարգը՝ Հայաստանի իշխանությունները կարողանում են ՓԼ/ԱՖ և նախորդող հանցագործությունների մասով իրականացվող քննությունների, քրեական հետապնդման և դատավարական այլ գործողությունների դեպքում ժամանակին տրամադրել լայնամասշտաբ փոխադարձ իրավական օգնություն և հանձնում: Որոշ առանցքային մարմիններ միջազգային համագործակցության շրջանակներում ակտիվորեն հետամուտ են եղել փոխադարձ իրավական օգնության:

34. Միջազգային գործընկերների հետ ոչ պաշտոնական տեղեկատվության փոխանակման առումով ՖԴԿ-ն միանգամայն ակտիվ է և ի ցույց է դնում դրա արդյունավետության մասին վկայող փաստարկներ: Նույնը, սակայն, չի կարելի ասել ԻՄ-երի մասին: ՓԼ/ԱՖ դեպքերի նախաձեռնողական բացահայտմանն ուղղված իրավապահ ոլորտի ազգային քաղաքականության բացակայության պայմաններում միջազգային գործընկերների հետ ոչ պաշտոնական տեղեկատվության փոխանակման գծով հնարավորությունները սահմանափակ են: Միջազգային մակարդակով որոշ տեղեկատվություն է փոխանակվում, որը հիմնականում ծառայում է նախորդող հանցագործությունների մասով դատավճիռների կայացմանը: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի շրջանակներում վերահսկող մարմինները երբևէ տեղեկատվություն չեն փոխանակել իրենց միջազգային գործընկերների հետ:

Առաջնահերթ գործողություններ

- Հայաստանը ՓԼ սպառնալիքների գնահատումը չպետք է սահմանափակի միայն մեղադրական դատավճիռների վերլուծությամբ: Փոխարենը, պետք է դիտարկվի երկրին բնորոշ թե ներպետական, թե միջազգային հանցավորության ընդհանուր մակարդակն ու ազդեցությունը: Առավել ուշադրություն պետք է դարձնել չբացահայտված հանցավորությանը (օրինակ՝ կոռուպցիային), երկրի մասշտաբով հանցագործություններից ստացված միջոցների ընդհանուր ծավալին, անդրսահմանային ապօրինի հոսքերին (ինչպես ներգնա, այնպես էլ արտագնա), ՓԼ կանխատեսելի միտումներին, ինչպես նաև այլ արժեքավոր տեղեկատվության վերլուծությանը, մասնավորապես՝ ԿԳՀ-ներին և ֆինանսական հետախուզության այլ տվյալներին:
- Հայաստանը պետք է խորացնի վերլուծությունը և վերագնահատի երկրի տեսանկյունից ՓԼ սպառնալիքների մասով առկա որոշ խոցելիություններ: Նշվածը պետք է ներառի ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի, իրավաբանական անձանց չարաշահման, կոռուպցիայի, ստվերային տնտեսության և կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառության մասով առկա խոցելիությունների վերագնահատումը: Այս բարեփոխումները Հայաստանին կօգնեն բացահայտել վերացման ենթակա բացերը:
- Իրավապահ մարմինները պետք է քննության շրջանակներում լիարժեքորեն օգտագործեն (ինչպես ՖԴԿ-ից ստացված, այնպես էլ սեփական ջանքերով վերհանված) ֆինանսական հետախուզության տվյալները, մասնավորապես՝ ապացույցների հավաքման և հանցավոր եկամուտների հետապնդման նպատակով: Նշվածը պետք է զուգակցվի համապատասխան իրավապահ մարմինների, մասնավորապես՝ ԱԱԾ-ի համար ՖԴԿ-ի (գործառնական և ռազմավարական բնույթի) հետախուզական պրոդուկտների օգտագործման վերաբերյալ հատուկ դասընթացների պարբերական կազմակերպմամբ:

- ՓԼ հանցագործությունների քննության և քրեական հետապնդման նպատակով Հայաստանը պետք է մշակի իրավապահ ոլորտի ազգային ռազմավարություն: Նշվածով պետք է սահմանվի ՓԼ և նախորդող հանցագործությունների դեմ պայքարում ներգրավված բոլոր ԻՄ-երին վերաբերող համակարգված քաղաքականություն, որում կարտացոլվեն ՓԼ գործերով քննության ընթացքում յուրաքանչյուր ԻՄ-ի առանձնահատուկ դերը, գործառույթներն ու պարտականությունները:
- Վերոհիշյալ քաղաքականությունը պետք է ԻՄ-երից պահանջի ՓԼ և նախորդող հանցագործությունների քրեական հետապնդման շրջանակներում զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննության իրականացում՝ առնվազն խոշոր չափերով հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող բոլոր հանցագործությունների մասով: ԻՄ-երի բոլոր մակարդակներում ներգրավված աշխատակիցներին (ներառյալ՝ ԳԴ-ին և դատական մարմիններին) պետք է պարբերաբար տրամադրվի ֆինանսական քննություն իրականացնելու գծով գործնական խորհրդատվություն, և պետք է կազմակերպվեն այդ թեմայով հատուկ ուսուցման դասընթացներ:
- Զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննություն իրականացնելու պարտավորության շրջանակներում ԻՄ-երից պետք է պահանջվի պարբերական հիմունքներով կիրառել նախնական միջոցներ՝ հետազայում բռնագանձման կամ բռնագրավման ենթակա գույքի տնօրինումը, փոխանցումը կամ օտարումը կանխելու ուղղությամբ:
- Հայաստանն իրավապահ ոլորտի ազգային քաղաքականության շրջանակներում պետք է որպես նպատակ ձևակերպի հանցավոր եկամուտների, հանցագործության գործիքների և համարժեք գույքի բռնագանձումը:
- Իշխանությունները պետք է սահմանեն պահանջներ՝ կանխելու համար հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց կողմից որոշ ՆՈՖԳՏՄ-ների, մասնավորապես՝ անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների, իրավաբանական և հաշվապահական ընկերություններում նշանակալից մասնակցություն կամ վերահսկիչ բաժնեմաս ձեռք բերելը, կամ այդպիսի մասնակցության կամ բաժնեմասի իրական շահառու լինելը, կամ կառավարման գործառույթ կատարելը: Բոլոր ՆՈՖԳՏՄ-ների մասով պետք է ներդրվի արդյունավետ վերահսկողության համակարգ:
- ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության մասով ԿԲ-ն պետք է կիրառի լիարժեք ռիսկահենք մոտեցում: Նշվածը պետք է ներառի ֆինանսական համակարգի տարբեր ոլորտների և առանձին ՖՀ-ների մասով ՓԼ/ԱՖ ռիսկի գնահատականների որոշման համապատասխան չափորոշիչներ:
- Հայաստանը պետք է բարելավի իրավաբանական անձանց բնորոշ ռիսկի գնահատումը, ներդնի իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ Պետական ռեգիստրում առկա տեղեկատվության ստույգությունը և արդիականությունն ապահովող հստակ մեխանիզմներ, ինչպես նաև սահմանի պատժամիջոցներ Պետական ռեգիստրին գրանցման տվյալներ կամ իրական շահառուների մասին տեղեկատվություն չտրամադրելու համար:
- Հանձնարարական 7-ի ներքո պատժամիջոցների կիրառման իրավական հիմքերի հնարավոր վիճարկման ռիսկից զերծ մնալու նպատակով անհրաժեշտ է ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեպքում կիրառելի պատժամիջոցներն ավելի հստակ կերպով ներառել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի շրջանակներում: Արտահանման վերահսկման ու լիցենզավորման գծով համապատասխան պետական մարմինների աշխատանքի արդյունքները պետք է ֆորմալ կերպով ներառվեն Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից քաղաքականությունների մշակման օրակարգում՝ Հանձնարարական 7-ի և ՁՈՁ

տարածման ֆինանսավորման հետ կապված ռիսկերի մասով բոլոր իրավասու մարմինների գործողությունների համակարգումը և տեղեկատվության ու հետախուզական տվյալների փոխանակումը բարելավելու նպատակով:

Արդյունավետության և տեխնիկական համապատասխանության գնահատականներ

Արդյունավետության գնահատականներ

ԱԱ.1	ԱԱ.2	ԱԱ.3	ԱԱ.4	ԱԱ.5	ԱԱ.6
Ռիսկ, քաղաքականություն և համակարգում	Միջազգային համագործակցություն	Վերահսկողություն	Կանխարգելիչ միջոցառումներ	Իրավաբանական անձինք և կազմավորումներ	Ֆինանսական հետախուզություն
Միջին մակարդակ	Զգալի մակարդակ	Միջին մակարդակ	Զգալի մակարդակ	Զգալի մակարդակ	Միջին մակարդակ
ԱԱ.7	ԱԱ.8	ԱԱ.9	ԱԱ.10	ԱԱ.11	
ՓԼ գործերով քննություն և քրեական հետապնդում	Բռնագանձում	ԱՖ գործերով քննություն և քրեական հետապնդում	ԱՖ կանխարգելիչ միջոցառումներ և ֆինանսական պատժամիջոցներ	ԶՈՁ տարածման ֆինանսավորման ն առնչվող ֆինանսական պատժամիջոցներ	
Ցածր մակարդակ	Ցածր մակարդակ	Զգալի մակարդակ	Զգալի մակարդակ	Զգալի մակարդակ	

Տեխնիկական համապատասխանության գնահատականներ

ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի քաղաքականություն և համակարգում

Հ.1	Հ.2
Մասամբ համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է

Փողերի լվացում և բռնագանձում

Հ.3	Հ.4
Հիմնականում համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է

Ահաբեկչության ֆինանսավորում և զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորում

Հ.5	Հ.6	Հ.7	Հ.8
Հիմնականում համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է	Մասամբ համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է

Կանխարգելիչ միջոցառումներ

Հ.9	Հ.10	Հ.11	Հ.12	Հ.13	Հ.14
Համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է	Համապատասխանում է	Մասամբ համապատասխանում է	Համապատասխանում է	Համապատասխանում է
Հ.15	Հ.16	Հ.17	Հ.18	Հ.19	Հ.20
Համապատասխանում է	Համապատասխանում է	Համապատասխանում է	Համապատասխանում է	Համապատասխանում է	Համապատասխանում է
Հ.21	Հ.22	Հ.23			
Համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է	Համապատասխանում է			

Իրավաբանական անձանց և կազմավորումների թափանցիկություն և իրական շահառուներ

Հ.24	Հ.25
Հիմնականում համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է

Իրավասու մարմինների լիազորություններ, պարտականություններ և այլ ինստիտուցիոնալ միջոցառումներ

Հ.26	Հ.27	Հ.28	Հ.29	Հ.30	Հ.31
Հիմնականում համապատասխանում է	Համապատասխանում է	Մասամբ համապատասխանում է	Համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է	Մասամբ համապատասխանում է
Հ.32	Հ.33	Հ.34	Հ.35		
Համապատասխանում է	Համապատասխանում է	Համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է		

Միջազգային համագործակցություն

Հ.36	Հ.37	Հ.38	Հ.39	Հ.40
Հիմնականում համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է	Հիմնականում համապատասխանում է	Համապատասխանում է

Նախաբան

Սույն հաշվետվությամբ ներկայացվում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով Հայաստանում ձեռնարկված միջոցառումների ամփոփ պատկերը երկիր կատարած գնահատման այցի դրությամբ: Հաշվետվությամբ վերլուծվում է ՖԱԹՖ-ի 40 Հանձնարարականներին Հայաստանի համապատասխանության և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի արդյունավետության մակարդակը, ինչպես նաև տրվում են համակարգի զարգացմանն ուղղված հանձնարարականներ:

Գնահատումը կատարվել է 2012թ.-ի ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականների հիման վրա, իսկ հաշվետվությունը կազմվել է՝ օգտագործելով 2013թ.-ի Մերոդաբանությունը: Գնահատումն անց է կացվել ինչպես Հայաստանի կողմից տրամադրված, այնպես էլ գնահատող խմբի կողմից 2015թ.-ի մայիսի 25-ից մինչև հունիսի 6-ը կատարած այցի ընթացքում ձեռք բերված տեղեկատվության հիման վրա:

Գնահատումն իրականացվել է հետևյալ կազմով գնահատող խմբի կողմից.

- Շլոմիտ Վազման, Իսրայելի Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման կանխարգելման մարմնի պետի պաշտոնակատար (իրավական ոլորտի մասնագետ)
- Լադիսլավ Մաժերնիկ, Սլովակիայի Հանրապետության Գլխավոր դատախազության դատախազ (իրավական ոլորտի մասնագետ)
- Իոնուտ Սորինել Գաբոր Զիտարիու, Ռումինիայի Փողերի լվացման կանխարգելման և հսկողության ազգային գրասենյակի Տեղեկատվության վերլուծության և մշակման վարչությանում բաժնի պետ (իրավապահ ոլորտի մասնագետ)
- Բիանկա Հեննիգ, Լիխտենշտեյնի Ֆինանսական շուկաների վերահսկողության մարմի իրավաբան (ֆինանսական ոլորտի մասնագետ)
- Ռիչարդ Ուոքեր, Գերնսիի Ֆինանսական հանցագործությունների դեմ պայքարի քաղաքականության մարմնի տնօրեն (ֆինանսական ոլորտի մասնագետ)
- Զոն Ռինգուր և Մայքլ Ստելինի, ՄԱՆԻՎԱԼ հանձնախմբի քարտուղարություն:¹

Սույն հաշվետվությունը ենթարկվել է ուսումնասիրության դոկտոր Զուգեպե Լոմբարդոյի (Ֆինանսական անվտանգության հարցերով միջազգային ռազմավարական խորհրդատու), Ռադոսլավ Օբժինսկու (Լեհաստանի Ֆինանսական վերահսկողության մարմին, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի հարցերով գլխավոր մասնագետ) և դոկտոր Գորդոն Հուկի (Ասիական-խաղաղօվկիանոսյան խումբ, գործադիր քարտուղար) կողմից:

Նախորդ անգամ Հայաստանն անցել է ՄԱՆԻՎԱԼ-ի փոխադարձ գնահատում 2009թ.-ին՝ օգտագործելով 2004թ.-ի ՖԱԹՖ Մերոդաբանությունը: Հայաստանի 2009թ.-ի գնահատման և առաջընթացի (2010թ. և 2012թ.) հաշվետվությունները հրապարակվել են հասանելի են հետևյալ հասցեով՝ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Countries/Armenia_en.asp:

Նախորդ գնահատման հաշվետվությամբ Հայաստանը համապատասխանել է վեց, հիմնականում համապատասխանել է 20, մասամբ համապատասխանել է 17 և չի համապատասխանել 5 Հանձնարարականների: Հանձնարարականներից մեկը Հայաստանի դեպքում ճանաչվել է ոչ կիրառելի: Հայաստանը համապատասխանել և հիմնականում համապատասխանել է ընդհանուր թվով 16 հիմնական և առանցքային Հանձնարարականներից 7-ին:

¹ Եվրասիական խմբի քարտուղարությունից Կուրալայ Իգեմբաևան դիտորդի կարգավիճակով աջակցել է ՄԱՆԻՎԱԼ-ի քարտուղարությանը

ԳԼՈՒԽ 1. ՓԼ/ԱՖ ՌԻՍԿԵՐԸ ԵՎ ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ

1. Հայաստանի Հանրապետությունը դեպի ծով ելք չունեցող, 29.800 ք.կմ. տարածքով լեռնային պետություն է Հարավային Կովկասում: Հայաստանը սահմանակից է Վրաստանին հյուսիսում, Իրանին հարավում, Թուրքիային արևմուտքում և Ադրբեջանին հարավում և արևելքում: Հայաստանի բնակչությունը 3,01 միլիոն է (Ազգային վիճակագրական ծառայության 2015թ.-ի տվյալներով): Որոշ գնահատականների համաձայն՝ Հայաստանից դուրս ապրում է շուրջ 8 միլիոն հայ, հիմնականում՝ Ռուսաստանում, ԱՄՆ-ում, Ֆրանսիայում, Վրաստանում և Իրանում: Հայաստանի 2014թ.-ի համախառն ներքին արդյունքը կազմել է 10,88 միլիարդ ԱՄՆ դոլար:
2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության համաձայն՝ Նախագահը պետության գլուխն է: Գործադիր իշխանությունը վերապահված է Կառավարությանը: Օրենսդիր իշխանությունը վերապահված է Խորհրդարանին: Միապալատ Խորհրդարանը (Ազգային ժողովը) կազմված է 131 պատգամավորից: Ազգային ժողովի պատգամավորներն ընտրվում են քառամյա ժամկետով: Հայաստանն ունի քաղաքացիական իրավունքի համակարգ: Օրենսդրական համակարգը կազմված է օրենքներից, իսկ ենթաօրենսդրական համակարգը՝ կանոնակարգերից:
3. Հայաստանն անդամակցում է Միավորված ազգերի կազմակերպությանը, Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպությանը, Առևտրի համաշխարհային կազմակերպությանը, Եվրոպայի խորհրդին, Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկին, Համաշխարհային բանկին, Արժույթի միջազգային հիմնադրամին և միջազգային այլ կազմակերպությունների: 2014թ.-ի հոկտեմբերի 9-ին Հայաստանն անդամակցել է Մաքսային միությանը, իսկ 2015թ.-ի հունվարի 1-ին՝ նաև Եվրասիական տնտեսական միությանը:

ՓԼ/ԱՖ ռիսկեր և առավել ուշադրության արժանի խնդիրներ

ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի ընդհանուր նկարագիր

4. Հայաստանը միջազգային կամ տարածաշրջանային ֆինանսական կենտրոն չէ և փողերի լվացման (ՓԼ) կամ ահաբեկչության ֆինանսավորման (ԱՖ) զգալի ռիսկերի ենթակա չէ: ՄԱԿ-ի Թմրանյութերի և հանցավորության դեմ պայքարի գրասենյակը չի առանձնացնում հանցավորության առումով որևէ սպառնալիքներ, ինչպես օրինակ՝ թմրանյութերի շրջանառությունն ու կազմակերպված հանցավորությունն են, որոնք Հայաստանի համար կարող են էական նշանակություն ունենալ:²
5. 2010-2013թթ. ընթացքում³ առանձնապես խոշոր չափերով⁴ հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող առաջին հինգ հանցագործություններն են զեղծարարությունը, գողությունը, հարկերից խուսափելը, մաքսանենգությունը և վատնելը:⁵ Այնուամենայնիվ, գնահատող խմբին չեն տրամադրվել երկրում հանցավորության ընդհանուր մակարդակի ու դրա ազդեցության աստիճանի (ներառյալ՝ չբացահայտված հանցավորության և ՓԼ կանխատեսելի

²http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_wege.pdf,
http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Opiate_Trafficking_and_Trade_Agreements_english_web.pdf,
http://www.unodc.org/documents/wdr2014/World_Drug_Report_2014_web.pdf

³ ՌԱԳ-ում դիտարկվող ժամանակահատվածն է:

⁴ «Առանձնապես խոշոր չափերով» գումարի հասկացությունը կիրառվել է ՌԱԳ-ում՝ մատանշելու համար 3 միլիոն ՀՀ դրամը (շուրջ 5.400 եվրո) գերազանցող հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող հանցագործությունները:

⁵ ՌԱԳ, էջ 20, 2010-2013թթ. ընթացքում կայացված թվով 12 ՓԼ դատավճիռներից գրեթե բոլորում նախորդող է հանդիսացել թվարկված հանցագործություններից որևէ մեկը:

միտումների) վերաբերյալ գնահատումներ:⁶ Հետևաբար, դժվար է գնահատել հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող հանցագործությունների ընդհանուր մակարդակը և որոշակի ստույգությամբ բացահայտել այն հիմնական աղբյուրները, որոնցից ստացվում են Հայաստանում լվացվող հանցավոր եկամուտները:

6. Հայաստանի ՖՀՄ-ի տրամադրած տեղեկատվության համաձայն՝ ԿԳՀ-ների տվյալներից բնորոշվող ամենատարածված հանցավոր գործունեությունը զեղծարարությունն է (ներառյալ՝ կիբերհանցագործությունը), ինչպես նաև կեղծ վճարային քարտերով և կեղծ վճարային գործիքներով գործարքները: Երկրում փոքրաթիվ են ԿԳՀ-ներից բնորոշվող այս հանցագործությունների մասով կայացված դատավճիռները: ՖՀՄ-ի հավաստմամբ, դեպքերի մեծ մասում հանցավոր գործունեությունը տեղի է ունեցել Հայաստանից դուրս, սակայն ստացված եկամուտները ներհոսել են Հայաստանի բանկային համակարգ:

7. ԳԴ-ն արտահայտել է կարծիք առ այն, որ առավելագույն ՓԼ դիսկն առաջանում է հետևյալ հանցագործություններից (հաջորդականությունը՝ ըստ կարևորության)՝ զեղծարարությունը (ներառյալ՝ կիբերհանցագործությունը), վճարային քարտերի կեղծումը և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառմամբ գողությունը, վատնելը, գողությունը, մաքսանենգությունը և թմրամիջոցների շրջանառությունը: ՌԱԳ-ից և հանցավորության վերաբերյալ ԿԳՀ-ների տվյալներից տարբերվող այս այլընտրանքային տեսակետը բացատրում է քրեական հետապնդում իրականացնելու ԳԴ-ի առաջնահերթությունները: Ոստիկանության կարծիքով նույնպես ՓԼ տեսանկյունից առավելագույն դիսկային են համարվում կիբերհանցագործությունը, տնտեսական հանցագործությունների որոշ տեսակներ և թմրամիջոցների շրջանառությունը:

8. Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Հայաստանի իշխանությունների շրջանում բացակայում է ՓԼ տեսանկյունից հանցավորության ամենատարածված տեսակների վերաբերյալ միասնական և համաձայնեցված կարծիքը, գնահատող խումբն այդ նպատակով օգտվել է նաև արտաքին անկախ աղբյուրներից:

9. Եվրոպայի խորհրդի Մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի հարցերով հանձնախմբի կողմից Հայաստանի վերաբերյալ 2012թ.-ին հրապարակված հաշվետվության⁷ համաձայն՝ Հայաստանը մարդկանց թրաֆիքինգի աղբյուր հանդիսացող երկիր է, որտեղից մեկնման հիմնական ուղղություններն են Ռուսաստանը, Թուրքիան և Միացյալ Արաբական Էմիրությունները: Պաշտոնական տվյալների համաձայն՝ 2008-2011թթ. ընթացքում գրանցվել է մարդկանց թրաֆիքինգի 126 դեպք: ՌԱԳ-ում տեղ գտած վիճակագրության համաձայն՝ 2010-2013թթ. ընթացքում կայացվել է մարդկանց թրաֆիքինգի մասով 21 դատավճիռ, որոնց ոչ մեկը չի հանգեցրել առանձնապես խոշոր չափերով եկամուտների ստացմանը: Պետական պաշտոնյաները և հասարակական կազմակերպությունները նշում են, որ Հայաստանում մարդկանց թրաֆիքինգի իրական ծավալները կարող են գերազանցել պաշտոնական տվյալները: Իշխանություններն այն կարծիքին չեն, որ Հայաստանում մարդկանց թրաֆիքինգն իրականացվում է կազմակերպված հանցավոր խմբերի կողմից, և որ ստացված եկամուտները կարող են ՓԼ տեսանկյունից զգալի ծավալների հասնել:⁸

10. ԱՄՆ Կոնգրեսին Պետական դեպարտամենտի կողմից 2015թ.-ին ներկայացված՝ Թմրամիջոցների միջազգային շրջանառության վերահսկման ռազմավարության վերաբերյալ

---

⁶ Նշվածը Հայաստանում ՓԼ սպառնալիքների գնահատման նպատակով չի դիտարկվել նաև ՌԱԳ-ի շրջանակներում:

⁷ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Reports/GRETA_2012_8_FGR_ARM_en.pdf

⁸ 2009թ.-ին հարուցվել է մեկ գործ, որով նախորդող հանցագործությունը մարդկանց թրաֆիքինգն էր: [https://www.cba.am/Storage/AM/downloads/FDK/Judicial%20Acts/EMD_0082_01_09\(Amalya_Matulyan\)_arm.pdf](https://www.cba.am/Storage/AM/downloads/FDK/Judicial%20Acts/EMD_0082_01_09(Amalya_Matulyan)_arm.pdf)

հաշվետվության համաձայն՝ Հայաստանը թմրամիջոցներ արտադրող երկիր չէ, և այստեղ անօրինական թմրամիջոցների սպառումը սահմանափակ մակարդակի վրա է: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ Հայաստանը դեպի ծովը ելք չունի, և չորս սահմաններից ամենաերկար երկուսը (Թուրքիայի և Ադրբեջանի հետ) փակ են, արդյունքում ստեղծված սահմանափակ տրանսպորտային հնարավորությունները թմրամիջոցների շրջանառության տեսակետից երկիրը դարձնում են անհրապուրիչ:⁹ 2014թ.-ին ԻՄ-երը բացահայտել են Հայաստանի պատմության մեջ թմրամիջոցների ամենախոշոր փոխադրման (928 կգ) գործը: Իշխանությունների հավաստմամբ, սա Ազգային անվտանգության ծառայության օպերատիվ հսկողության ներքո գտնվող վերահսկելի մատակարարում էր՝ նախատեսված Իրանից Հայաստանի միջոցով շրջանառության համար: Նշվածը վկայում է այն մասին, որ Իրան-Հայաստան սահմանով թմրամիջոցների շրջանառության ռիսկն ամբողջովին չպետք է անտեսվի:

11. Հայաստանի իշխանությունների կարծիքով, կազմակերպված հանցավորությունը երկրի մասշտաբով շոշափելի խնդիր չէ: Դիտարկվող ժամանակահատվածում հանցավոր խմբերի ու խմբավորումների ստեղծման կամ դրանցում մասնակցության գծով որևէ մեղադրական դատավճիռ չի կայացվել:¹⁰ Իշխանությունները չեն կարծում, որ օտարերկրյա հանցավոր խմբավորումները, հատկապես մեծաքանակ հայկական համայնք ունեցող երկրներից, կարող են ընդհանուր առմամբ փորձել դեպի Հայաստանի ֆինանսական համակարգ ուղղել արտաքին ծագմամբ հանցավոր եկամուտներ: Այնուամենայնիվ, Հայաստան կատարած այցի ընթացքում ԳԴ-ի կողմից մատնանշված կիրքերհանցագործության մի շարք դեպքեր կատարվել են կազմակերպված հանցավոր խմբավորումների կողմից: Դատավճռի հանգեցրած գործերից մեկում, որն ի դեպ արդյունք է եղել ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրված ծանուցման, առկա էին կազմակերպված հանցավորության տարրեր:¹¹ Վերջերս ԱՄՆ-ի կողմից հրապարակված՝ ՓԼ ռիսկի ազգային գնահատման հաշվետվության¹² մեջ նշվել էր մինչև 2011թ.-ը Լոս Անջելեսում գործած հայկական հանցավոր մի խմբավորման մասին, որն ինչպես բանկային փոխանցումների, այնպես էլ կանխիկ, ոսկի ու ադամանդներ տեղափոխող առաքիչների միջոցով Հայաստան էր փոխանցում հանցավոր եկամուտներ: ՖԴԿ-ն հավաստել է, որ տվյալ գործի շրջանակներում համակողմանի տեղեկատվություն է փոխանակել իր ԱՄՆ գործընկերների հետ: Իշխանությունները հավաստում են, որ այլ պետական մարմինները (այսինքն՝ ԱԱԾ-ն և ԳԴ-ն) այս գործի շրջանակներում փոխադարձ իրավական օգնության կամ այլ հարցումներ չեն ստացել:

12. Հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող այլ կարևոր հանցագործությունների վերաբերյալ որևէ էական տեղեկատվություն հանրամատչելի աղբյուրներից չի հայտնաբերվել:

13. Հայաստանը տիրապետում է որոշակի տեղեկատվության իր ֆինանսական համակարգը օգտագործող անդրսահմանային հաճախորդների վերաբերյալ: Թեև հաճախորդների ընդհանրական պատկերը աշխարհագրական առումով շատ բազմազան է, նրանց մեծ մասը հայկական սփյուռքի ներկայացուցիչներ են: Մեծ թվով ռուսական հաճախորդներ կան, որոնց մի մասը Հայաստանի քաղաքացիներ են կամ սփյուռքի ներկայացուցիչներ: Որոշ բանկեր պատկանում են ռուսական ընկերություններին: ՖՀՄ տվյալները վկայում են, որ մի շարք դեպքերում ՓԼ նպատակով օտարերկրյա միջոցներ են հոսել Հայաստանի ֆինանսական համակարգ: ՌԱԳ-ում արտացոլված է փոխադարձ իրավական օգնության վերաբերյալ վիճակագրություն, սակայն այն առանձնացված չէ ըստ

⁹ <http://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2015/vol1/238943.htm>

¹⁰ Կազմակերպված հանցավորությունը քրեականացված է ՔՕ-ի 41, 22 և 223-րդ հոդվածներով:

¹¹ Տես Անմիջական արդյունք 6-ի ներքո բերված աղյուսակը:

¹² <http://www.treasury.gov/resource-center/terrorist-illicit-finance/Documents/National%20Money%20Laundering%20Risk%20Assessment%20%E2%80%932006-12-2015.pdf>, էջ 20:

ՓԼ/ԱՖ հանցակազմի տարրեր պարունակող և չպարունակող գործերի: Անդրազգային հանցավորության և նախորդող հանցագործությունների վերաբերյալ իշխանությունների կարծիքի համաձայն՝ փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների փոքր քանակը պայմանավորված է համապատասխան օտարերկրյա գործընկերների ոչ մեծ հետաքրքրությամբ, ինչն արդյունք է միջազգային հետևանքներ ունեցող օտարերկրյա հանցավոր գործունեության շրջանակներում Հայաստանի ֆինանսական և ոչ ֆինանսական համակարգերի, ինչպես նաև ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց ոչ էական ներգրավվածությամբ: ՌԱԳ-ն ավարտելուց հետո ԱՆ-ի կողմից ջանքեր են գործադրվել համապարփակ վիճակագրություն ստեղծելու, ներառյալ՝ տվյալներն ըստ նախորդող (այդ թվում՝ ՓԼ/ԱՖ) հանցագործությունների առանձնացնելու ուղղությամբ: ՌԱԳ-ը ՓԼ/ԱՖ խոցելիություն է տեսնում Հայաստանի սահմանով կանխիկի հնարավոր տեղափոխման առումով: ՌԱԳ-ի եզրահանգմամբ՝ սահմանների վրա առկա խիստ հսկողությունը (ինչը գնահատող խումբը հավաստում է տեղերում այցելության արդյունքում) և մարդկանց կողմից սահմանից ներս և դուրս կանխիկ տեղափոխելու հիմնական շարժառիթը (արտագնա ժամանակավոր աշխատանք և փոքրածավալ առևտրային գործունեություն) զգալիորեն նվազեցնում են հնարավոր ՓԼ/ԱՖ ռիսկերը:

14. Իշխանությունների կարծիքով, Հայաստանում առկա ՓԼ դեպքերն ընդհանուր առմամբ իրականացվում են բանկային համակարգով:¹³ ԿԳՀ-ների մեծ մասը ստացվում է հենց բանկերից:¹⁴ ՖՀՄ տվյալները ցույց են տալիս, որ բանկերի հաճախորդների կողմից գործարքների իրականացման եղանակները (օրինակ՝ ինտերնետային բանկային ծառայությունները) և բանկերի կողմից տրամադրվող որոշակի ծառայություններ (դեբետային և կրեդիտային քարտեր) չարաշահվում են ՓԼ նպատակով:

15. Անշարժ գույքի առուվաճառքը դասվում է համեմատաբար բարձր ռիսկային գործարքների շարքին, քանի որ վճարումները հաճախ իրականացվում են կանխիկով, իսկ որոշ դեպքերում՝ նաև երրորդ անձանց անունից:¹⁵ Այն փաստը, որ անշարժ գույքի գործակալների և նոտարների կողմից որևէ ԿԳՀ չի ներկայացվել, թեև վերջիններն անշուշտ ներգրավված են անշարժ գույքի հետ կապված գործարքներում, նշանակում է, որ մասնավոր հատվածը թերևս արդյունավետորեն չի իրականացնում անշարժ գույքի կասկածելի գործարքների բացահայտմանն ուղղված կանխարգելիչ միջոցառումները:

16. Ինչ վերաբերում է ԱՖ ռիսկին, 2014թ.-ին իշխանությունների կողմից ՌԱԳ-ի շրջանակներում վերհանման համապատասխան փաստերի վերլուծության համաձայն՝ ԱՖ նպատակով միջոցների (ա) Հայաստանում հավաքման, կամ (բ) Հայաստանում կամ Հայաստանի միջոցով փոխանցման ռիսկը շատ ցածր է:

17. Մասնավորապես, Հայաստանում ԱՖ նպատակով միջոցների հավաքման հնարավորությունները պարզելու նպատակով իրականացվել է համապարփակ վերլուծություն: Իշխանությունները նաև հետամուտ են եղել բացահայտելու բոլոր այն գաղափարական, քաղաքական, գործնական կամ այլ բնույթի շարժառիթներն ու պատճառները, որոնք կարող են Հայաստանի քաղաքացիներին ոգեշնչել համակրելու կամ որպես օտարերկրյա մարտիկ զինվորագրվելու ԻԼԻՊ-ին կամ միջազգային կամ տարածաշրջանային մակարդակով գործող այլ նշանակալի ահաբեկչական խմբերին ու կազմակերպություններին: Վերլուծության եզրահանգմամբ, նման շարժառիթներ կամ պատճառներ գործնականում գոյություն չունեն, քանի որ.

---

¹³ Ինչը հաստատվում է ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրված գաղտնագերծված գործերի վերլուծությամբ:

¹⁴ ՌԱԳ, էջ 81:

¹⁵ ՌԱԳ, էջ 86:

ա) Հայաստանի բնակչությունը խիստ միատարր է ազգային պատկանելության (բնակչության 98,11%-ը հայեր են) և կրոնական պատկանելության (երկրի պետական կրոնն արդեն 17 հարյուրամյակի պատմություն ունեցող առաքելական քրիստոնեությունն է) առումով: Երկրում երբևէ իսլամական (ծայրահեղական) քարոզչություն կամ պրատիկա չի եղել, և զրոյական է այն հավանականությունը, որ քրիստոնյաները (կամ նույնիսկ իրենց որևէ կրոնի կամ դավանանքի հետևորդ չհամարող անձինք) գաղափարական պատճառներից ելնելով կհամակրեն կամ կմիանան հարևան մերձավոր-արևելյան տարածաշրջանում գործող ահաբեկչական շարժումներին: Ավելին, երկրում բնակվող ամենամեծ ազգային փոքրամասնությունը եզդիներն են (կազմում են բնակչության 1,19%-ը), ովքեր իրենց հերթին, ինչպես այլ կրոնական և ազգային փոքրամասնություններ, ԻԼԻՊ-ի չարագործությունների զոհն են և, հետևաբար, որևէ շարժառիթ չունեն ներգրավվելու ահաբեկչական կամ ահաբեկչության ֆինանսավորմանն ուղղված գործողություններում:

բ) Քաղաքական առումով՝ Հայաստանն ամենաբարձր պետական մակարդակով խստորեն և անվերապահորեն դատապարտել է ԻԼԻՊ-ի և աշխարհում գործող այլ ահաբեկչական խմբերի գործունեությունն ու արարքները:

գ) Գործնական առումով՝ որևէ փաստեր չկան ի վկայություն Հայաստանի քաղաքացիների հնարավոր կամ փաստացի ներգրավվածության միջազգային ահաբեկչական կազմակերպություններում և գործողություններում, ինչպիսիք են ԻԼԻՊ-ը կամ Ալ Քաեդան (չխոսելով Բոկո Հարամի, Կոլումբիայի ազգային ազատագրական բանակի, Թամիլի վագրերի և մյուսների մասին), որոնք ի հավելումն վերը նշված պատճառների, ռազմավարական և կազմակերպչական առումով Հայաստանից բավականին հեռու են, որպեսզի վերջինի քաղաքացիների ներգրավվածության առումով գործնականում առաջացնեն հնարավոր իրատեսական սպառնալիքներ:

18. Իշխանությունների հավաստմամբ, վերոնշյալը վկայում է նաև Հայաստանի քաղաքացիների կողմից իրենց երկրի համակարգերի միջոցով օտարերկրյա ահաբեկչական խմբերի ու կազմակերպությունների համար կամ ի շահ դրանց ահաբեկչության ֆինանսավորմանը նպաստելու ռիսկի ցածր հավանականության մասին:

19. Իշխանությունները դիտարկել են նաև օտարերկրյա քաղաքացիների կամ կազմակերպությունների կողմից Հայաստանի համակարգերը (ներառյալ՝ ՈԱԿ-ները) ահաբեկչության ֆինանսավորման նպատակով չարաշահելու հնարավորությունը: Վերլուծության եզրահանգմամբ, օտարերկրյա ահաբեկիչները կամ ահաբեկչական կազմակերպությունները կարելի է ասել զրոյական հնարավորություն ունեն չարաշահելու Հայաստանի ֆինանսական և ոչ ֆինանսական համակարգերը՝ պայմանավորված հետևյալ գործոններով.

ա) Հայաստանի հետ գաղափարական, քաղաքական, գործնական կամ այլ կապերը/փոխառնչություններն իսպառ բացակայում են («ահաբեկչության ֆինանսավորման նպատակով միջոցներ հավաքող անձինք և կազմակերպություններ» – «Հայաստանը որպես միջոցների հոսքը ապահովող միջնորդ երկիր» – «ահաբեկչական գործություններ կատարելու նպատակով միջոցներ ստացած անձինք և կազմակերպություններ» տրամաբանական շղթան օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ բացահայտ պատճառներով կիրառելի չէ),

բ) ԱՖ նպատակով հրապուրիչ լինելու համար Հայաստանի ֆինանսական և ոչ ֆինանսական համակարգերը բավականաչափ զարգացած չեն (բնականաբար, չարաշահել ցանկացողները կձգտեն օգտվել ավելի բարդ և զարգացած համակարգների, օրինակ՝ այնպիսիք, որոնք տալիս են առանց առերես շփման և հեռակառավարմամբ ծառայություններից օգտվելու հնարավորություններ՝ միանման հատկանիշներով բազմաքանակ այլ գործարքների մեջ իրենց կատարած գործարքները «անհետացնելու» նպատակով),

- գ) Սահմանային խիստ հսկողությունը կանխում է ահաբեկչության ֆինանսավորման նպատակով կանխիկի տեղաշարժը Հայաստանից ներս և դուրս,
- դ) Ներդրված արդյունավետ մեխանիզմները (օրինակ՝ ահաբեկչության հետ կապված գույքի սառեցման գործընթացները) կանխում են Հայաստանի սահմաններից դուրս գործող ահաբեկիչների կամ ահաբեկչական կազմակերպությունների կողմից երկրի ֆինանսական և ոչ ֆինանսական համակարգերի չարաշահումը. բոլոր գործարքները և գործարար հարաբերությունները ստուգվում են ահաբեկչության հետ կապված անձանց համապատասխան ցանկերի հետ (ինչը նշանակում է, որ համընկնումների դեպքում գործարքներն ու գործարար հարաբերությունները կասեցվում են, իսկ համապատասխան գույքը՝ սառեցվում, ինչի մասով որևէ դեպք դեռևս չի արձանագրվել):

20. Հասարակական և բարեգործական կազմակերպությունների գործունեության և միջոցների ծախսման հիմնական ուղղություններն են կրթության, մշակույթի, սոցիալական ապահովության, սպորտի, առողջապահության և գյուղատնտեսության ոլորտները (ի հակադրություն, օրինակ, իսլամական (ծայրահեղական) կամ այլ կրոնական քարոզչության նպատակների), իսկ ստացվող օտարերկրյա ֆինանսավորումը (հիմնականում պետական աղբյուրներից) երբեք չի վերափոխանցվում այլ երկրներ կամ տարածքներ, հատկապես՝ ահաբեկչության գործունեության բարձր ակտիվությամբ բնութագրվող երկրներ կամ տարածքներ (սա նշանակում է, որ երկրի ներսում ահաբեկչական գործունեության բացակայությամբ պայմանավորված՝ ՌԱԿ-ներն իրենց միջոցները օգտագործում են բացառապես ոչ ահաբեկչության ֆինանսավորման նպատակներով և որևէ կերպ ներգրավված չեն միջազգային ահաբեկչական գործողություններում օգտագործելու համար միջոցների հավաքման մեջ):

21. Գնահատման աշխատանքների կազմակերպման, ինչպես նաև հետագա այցի շրջանակներում կատարած ուումնասիրությունների արդյունքում գնահատող խումբը որևէ տեղ չի հանդիպել Հայաստանում ԱՖ ռիսկի դրսևորման բարձր հավանականության մասին վկայող տեղեկատվության: Հայաստանում ԱՖ գործերով որևէ քննություն կամ քրեական հետապնդում չի իրականացվել և դատավճիռներ չեն կայացվել, ինչպես նաև ՄԱԿ ԱԽ-ի համապատասխան բանաձևերի ներքո միջոցներ չեն սառեցվել:¹⁶ Հայաստանի իշխանությունների հավաստմամբ, ԱԱԾ-ի կողմից իրականացվում են համապարփակ օպերատիվ-հետախուզական աշխատանքներ (անհրաժեշտության դեպքում՝ գործերի ֆինանսական կողմը գնահատելու հարցում ՖԴԿ-ի լիարժեք աջակցությամբ) երկրի տեսանկյունից որևէ ԱՖ հետևանքները ժամանակին բացահայտելու ուղղությամբ:

Երկրի ռիսկի գնահատում

22. Հայաստանն ունի 2014թ.-ին հրապարակված միասնական ՌԱԳ հաշվետվություն, որը անդրադառնում է ինչպես ՓԼ, այնպես էլ ԱՖ ռիսկերին: ՌԱԳ-ի կազմման աշխատանքներում շարժիչ ուժ է հանդիսացել ՖԴԿ-ն: Հաշվետվության շրջանակներում իրականացված վերլուծության և դրա վերջնական տեսքի բերելուն ուղղված այլ աշխատանքներում մասնակցություն են ունեցել նաև իրավասու մարմինների ներկայացուցիչները: Տեսանելի է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի արդյունավետ համակարգի ստեղծմանը նպաստող բարձր մակարդակով հանձնառությունը, և գնահատող խումբը ողջունում է Հայաստանում ՌԱԳ-ի իրականացմանն ուղղված զգալի ջանքերի գործադրումը:

23. Երկրում առկա ռիսկերի վերաբերյալ համապարփակ պատկերացում կազմելու նպատակով ՌԱԳ-ի շրջանակներում դիտարկվում է երկու հիմնական գործոն՝ ՓԼ/ԱՖ

¹⁶ Ինչպես քննարկվել է 2-րդ գլխում, ՌԱԳ-ի շրջանակներում ԱՖ սպառնալիքը գնահատվել է շատ ցածր:

տեսանկյունից հնարավոր սպառնալիքները և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի հնարավոր խոցելիությունները: Այս երկու գործոնի փոխգործակցության ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս պատկերացում կազմելու ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի դրսևորման հնարավոր հետևանքների կամ այսպես կոչված «մնացորդային ռիսկի» մասին, որին համարժեք պետք է ձեռնարկվեն կանխարգելման և զսպողական միջոցառումներ: ՌԱԳ-ի ընդհանրական եզրահանգումները փոխակերպվել են առանձին գործողությունների, որոնց հիման վրա կազմվել է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գործող ազգային ռազմավարությունը:

24. ՓԼ հնարավոր սպառնալիքների վերլուծությունը և գնահատումը կատարվել է ՓԼ համար նախորդող համարվող «ցանկով» նախատեսված հանցագործությունների մասով 2010-2013թթ. ընթացքում կայացված մեղադրական դատավճիռների հիման վրա՝ համարելով, որ դրանք լավագույնս արտացոլում են երկրում ապացուցված կամ հնարավոր ՓԼ հանցակազմ պարունակող հանցագործությունների ընդհանուր պատկերը: Ընդ որում, այդ հանցագործությունների թվից նախ առանձնացվել են հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող հանցագործությունները, որից հետո վերլուծությունը կենտրոնացել է առանձնապես խոշոր չափերով եկամուտների ստացմանը հանգեցրած հանցագործությունների վրա:

25. ԱՖ հնարավոր սպառնալիքների վերլուծությունը և գնահատումը կատարվել է մի կողմից ահաբեկչության և ԱՖ նպատակով միջոցների հավաքման համար Հայաստանում նպաստավոր պայմանների հնարավոր առկայության (օրինակ՝ կրոնական, ազգային պատկանելության կամ այլ դրդապատճառներով բախումներ, փոքրամասնությունների իրավունքների խախտում, ծայրահեղական քարոզչություն, կազմակերպված ահաբեկչական կազմակերպություններ), մյուս կողմից՝ ԱՖ հետ կապված միջոցների հոսքն ապահովելու նպատակով երկրի ֆինանսական և ոչ ֆինանսական համակարգերի չարաշահումը կանխող արդյունավետ մեխանիզմների (օրինակ՝ ահաբեկչության հետ կապված գույքի սառեցման գործընթացների) ներդրման տեսանկյունից:

26. ՌԱԳ-ը դիտարկում է ՓԼ/ԱՖ խոցելիությունները (միջավայրային տարրերից՝ աշխարհագրական և տնտեսական միջավայրը, կառուցվածքային տարրերից՝ քաղաքական կայունությունը և պատշաճ դատական համակարգի առկայությունը, համատեքստային գործոններից՝ կոռուպցիան և ֆինանսական ներառման մակարդակը, իրավական համակարգը, ինստիտուցիոնալ համակարգը, հաշվետու անձինք, իրավաբանական անձինք և կազմավորումները, ՈԱԿ-ները) «շատ ցածր»-ից մինչև «շատ բարձր» գնահատման սանդղակով եզրահանգումների, ինչպես նաև սպառնալիքների ու խոցելիությունների ապագա միտումների փոփոխության (նվազող, կայուն կամ աճող) մասին կանխատեսումների միջոցով: Մնացորդային ռիսկի վերաբերյալ եզրահանգում կատարելու համար ՌԱԳ-ը նախատեսում է հետևյալ գործընթացը. եթե առանձնապես խոշոր չափերով նախորդող հանցագործությունների մասով ՓԼ հնարավոր սպառնալիքները երկրում գնահատվել են շատ բարձր (օրինակ՝ երկրում հանցավորության բարձր մակարդակի հիմքով), իսկ ՖՀ-ների՝ այդ սպառնալիքներին դիմակայելու տեսանկյունից խոցելիությունը գնահատվել է շատ ցածր (օրինակ՝ ՖՀ-ներում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի արդյունավետ կանխարգելիչ համակարգի առկայության հիմքով), ապա «մնացորդային ռիսկը» չպետք է գնահատվի շատ բարձր և ոչ անպայմանորեն պետք է գնահատվի բարձր. միանգամայն ընդունելի տարբերակ կարող է լինել ռիսկի միջին կամ ցածր գնահատումը՝ կախված սպառնալիքների և խոցելիությունների գնահատված մեծությունից:

Առանձնահատուկ ուշադրության արժանի խնդիրներ

27. Հայաստանի իշխանությունների կողից տրամադրված տեղեկատվության (ներառյալ՝ ՌԱԳ-ը) և հրապարակայնորեն հասանելի մի շարք աղբյուրներից ստացված տվյալների վերլուծության արդյունքում գնահատող խումբը հանգել է առանձնահատուկ ուշադրության արժանի հետևյալ խնդիրներին:

28. **Իրավապահ մարմինների՝ նախաձեռնողական ֆինանսական քննություն իրականացնելու քաղաքականություն.** Գնահատող խմբին տրամադրված տեղեկատվությունը վկայում է այն մասին, որ թե ռազմավարական, թե գործառնական առումով ՓԼ գործերով ֆինանսական քննությունը որպես քաղաքականության նպատակ չի իրականացվում: Մասնավորապես, խոշոր չափերով հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող հանցագործությունների մասով դիտարկվող ժամանակահատվածում խիստ սահմանափակ թվով զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննություններ են իրականացվել, իսկ դատարանները կայացրել են հանցավոր եկամուտների արգելադրման և բռնագանձման գծով խիստ սակավաթիվ որոշումներ: Հայաստան կատարած այցի ընթացքում գնահատող խմբի կողմից ուսումնասիրվել են ԻՄ-երի կողմից ֆինանսական քննություն իրականացնելու, ուղղակի և անուղղակի ստացված հանցավոր եկամուտներ հայտնաբերելու և հետապնդելու կարողությունները՝ թե առկա ռեսուրսների, թե ունեցած փորձի տեսանկյունից:

29. **Նախորդող հանցագործություններ.** Հայաստանում հանցավոր միջավայրի վերաբերյալ ամբողջական տեղեկատվություն առկա չէ, սակայն առկա փաստերը վկայում են, որ զեղծարարությունը (ներառյալ՝ կիբերհանցագործությունը), հարկերից խուսափելը, վատնելը և մաքսանենգությունը համարվում են Հայաստանում հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող ամենատարածված հանցագործությունները: Կազմակերպված հանցավորության սպառնալիքը նույնպես դիտարկվել է: Գնահատող խումբն ուսումնասիրել է նախորդող այս հանցագործությունների հետ կապված ՓԼ գործերով քրեական հետապնդման հարցում իշխանությունների գործնական մոտեցումները:

30. **Կոռուպցիա.** Գնահատող խումբը հատուկ ուշադրություն է դարձրել, թե արդյոք ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ուղղությամբ գործադրվող ջանքերի ազդեցությունը կարող է նվազել դատական և ոստիկանական համակարգերում առկա կոռուպցիայի պատճառով: Ուսումնասիրվել է նաև այս առումով (և ընդհանրապես) ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարին առնչվող հարցերում արդարադատության համակարգի արձագանքման արագությունը: Հաշվետու անձանց և վերահսկող մարմինների կողմից տեղական ՔԱՈՒԱ-ների նկատմամբ մոտեցումը, հատկապես՝ դիսկերի գնահատման շրջանակներում, նույնպես արժանացել է գնահատող խմբի զգալի ուշադրությանը:

31. **Ստվերային տնտեսություն և ֆինանսական ներառմանը խոչընդոտող գործոններ.** Գնահատող խումբը եկել է այն համոզմանը, որ ստվերային տնտեսության առկայությունը, կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը և ֆինանսական ներառմանը խոչընդոտող գործոնները ստեղծում են տնտեսական հանցագործությունների, հատկապես՝ հարկերից խուսափելու և դրա հետ կապված ՓԼ հանցագործությունների համար նպաստավոր միջավայր, որը կարող է նվազեցնել ԻՄ-երի կողմից հանցագործությունների բացահայտմանն ուղղված ջանքերի արդյունավետությունը: Այս երևույթի ազդեցությունը մանրամասն քննարկվել է ԻՄ-երի, ԿԲ-ի և մասնավոր հատվածի հետ:

32. **Բանկային համակարգ և դրամական փոխանցումներ.** Հայաստանից դուրս և դեպի Հայաստան միջոցների մեծ մասը հոսում է բանկային համակարգով, իսկ մնացած փոքր մասը՝ դրամական փոխանցումների ոլորտի միջնորդությամբ: Էականության առումով, Հայաստանի ֆինանսական համակարգում բանկային հատվածն առաջացնում է ամենամեծ ՓԼ խոցելիությունը: Գնահատող խումբն առանձին հանդիպումներ է ունեցել Հայաստանում գործող 8 բանկի (ընդհանուր 22-ից) և դրամական փոխանցումներ իրականացնող բոլոր 7 ընկերությունների հետ: Գնահատող խմբի կողմից բանկերի ընտրությունը կատարվել է ըստ մեծության, ինչպես նաև ըստ առաջարկվող պրոդուկտների ու ծառայությունների և հաճախորդների ընդհանուր կազմի:

33. **Անշարժ գույքի ոլորտ.** Անշարժ գույքի ոլորտը, որը ներառում է այնպիսի ՆՈՖԳՏՄ-ներ, ինչպիսիք են անշարժ գույքի գործակալները և նոտարները, համարվում է ՓԼ համեմատաբար բարձր ռիսկայնությամբ ոլորտ: ԻՄ-երի հետ քննարկվել են անշարժ գույքի

միջոցով փողերի լվացման գործերով իրականացված քննությունների և քրեական հետապնդման դեպքերի, կայացված մեղադրական դատավճռների քանակի ու տեսակների, ինչպես նաև անշարժ գույքի արգելադրման և բռնագանձման վերաբերյալ: Քննարկվել են նաև անշարժ գույքի վերաբերյալ ԿԳՀ-ների տվյալները և ՖԴԿ-ի կողմից այս ոլորտում իրազեկության բարելավմանն ուղղված աշխատանքները: Գնահատող խումբը հանդիպել է 9 անշարժ գույքի գործակալի, 9 նոտարի և 4 իրավաբանի, ինչպես նաև Անշարժ գույքի կադաստրի ներկայացուցիչների հետ:

34. **Խաղատներ.** Խաղատները խոցելի են ՓԼ սպառնալիքների հանդեպ, ինչը հիմնականում պայմանավորված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության բացերով և խաղատնային ոլորտում կանխարգելիչ միջոցառումների ոչ լիարժեք իրականացման հետ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության արդունավետության հարցը քննարկվել է առանձին մանրամասնությամբ, հատկապես՝ հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց կողմից խաղատներում և այլ ՆՈՖԳՏՄ-ներում նշանակալից մասնակցություն կամ վերահսկիչ բաժնեմաս ձեռք բերելը կամ կառավարման գործառույթ կատարելը կանխարգելելու ուղղությամբ վերահսկող մարմինների կողմից ձեռնարկվող միջոցառումների առումով: Հանդիպումներ են կազմակերպվել 4 ֆիզիկական ներկայությամբ և 2 ինտերնետային խաղատան ներկայացուցիչների հետ:

35. **Թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերներ.** Գնահատող խումբն այս ոլորտի վրա կենտրոնացել է խաղատների նկատմամբ հետաքրքրության պատճառներին համանման հիմքերով: Հանդիպումներ են կազմակերպվել թանկարժեք մետաղների և քարերի 8 դիլերի հետ:

36. **ԱՖ.** Գնահատող խումբը ԱՖ ռիսկի և դրա գծով ՌԱԳ-ի եզրահանգումների վերաբերյալ մանրամասն քննարկումներ է ունեցել տարբեր իրավասու մարմինների հետ, ներառյալ՝ ԻՄ-երը, ՖՀՄ-ն, ԳԴ-ն, ՖՆ-ը (հարկային և մաքսային վարչարարությանը վերաբերող հարցերով), ԱԳՆ-ն և ՈԱԿ-ների նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող ԱՆ-ը: Գնահատող խումբը կենտրոնացել է նաև այն հարցի վրա, թե ՈԱԿ-ների և մասնավոր հատվածում որքանով են իրազեկված և ինչպես են հասկանում ԱՖ ռիսկը, ինչպես նաև՝ թե ինչ մեխանիզմներ են ներդրված ահաբեկչության հետ կապված գույքի սառեցման գծով:

Էականություն

37. Բանկային համակարգը շուրջ 90% մասնաբաժնով գերիշխող դիրք ունի Հայաստանի ֆինանսական շուկայում: Իշխանությունների հավաստմամբ, մատուցվող բանկային ծառայությունները բնույթով դասական են, մասնավորապես՝ ավանդներ, վարկեր, դրամական փոխանցումներ, արտարժույթի փոխանակում և երաշխիքների տրամադրում: Բարձր ռիսկային ծառայությունները կամ արգելված են, կամ տարածված բնույթ չեն կրում:¹⁷ Բանկերի հաճախորդների միայն 2,3%-ն է համարվում բարձր ռիսկային (օրինակ՝ ՔԱՈՒԱ-ներ, խոշոր կանխիկ գործարքներում ներգրավված ֆիզիկական անձինք, անսովոր գործարքներ իրականացնող ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, բարձր ռիսկային համարվող երկրներից հաճախորդներ և այլն):

38. Հայաստանում առկա ստվերային տնտեսության ծավալը, ինչն առավել խնդրահարույց է դառնում կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությամբ, առաջացնում է զգալի ՓԼ

---

¹⁷ ՌԱԳ, էջ 78:

խոցելիություններ:¹⁸ Ոչ պաշտոնական տվյալների համաձայն, երկրում առկա սովերային տնտեսության ծավալները տատանվում են համախառն ներքին արդյունքի 25-30%-ի սահմաններում, իսկ դրամական զանգվածում կանխիկ դրամական միջոցների տեսակարար կշիռը կազմում է 40-45%:¹⁹ Այս եզրահանգումները հաստատվում են ՓԼ նախորդող հանցագործությունների մասով արձանագրված վիճակագրությամբ և Հայաստանի ՖՀ-ի տրամադրության տակ առկա ԿԳՀ-ների տվյալներով:²⁰ Մասնավորապես, հարկերից խուսափելը համարվում է Հայաստանում առանձնապես խոշոր չափերով հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող ամենատարածված երրորդ հանցագործությունը: Այնուամենայնիվ, դիտարկվող ժամանակահատվածում հարկերից խուսափելը որպես նախորդող հանցագործություն ներառող որևէ ՓԼ գործով մեղադրական դատավճիռ չի կայացվել, ինչը վկայում է այն մասին, որ ՓԼ այս երևույթը վերացնելուն ուղղված ջանքերի գործադրումը երկրի մասշտաբով թերևս առաջնահերթություն չի համարվում: Նշվածը կարող է առնչվել սովերային տնտեսության վերացման ուղղությամբ պետական քաղաքականության արդյունավետությանը: Մասնավորապես, 2010-2013թթ. ընթացքում կայացվել է ընդամենը 62 մեղադրական դատավճիռ հարկերից, տուրքերից և այլ պարտադիր վճարումներից խուսափելու գործերով:²¹ Մամլո հրապարակումները վկայում են, որ Արժույթի միջազգային հիմնադրամը և Համաշխարհային բանկը վաղուց ճնշում են գործադրում Հայաստանի իշխանությունների վրա հարկային լուրջ բարեփոխումներ իրականացնելու ուղղությամբ:

39. Դրամական փոխանցումները (բանկերի և ոչ բանկ այլ ՖՀ-ների միջոցով) մեծ դեր են խաղում Հայաստանի տնտեսությունում: 2008թ.-ին իրականացված մի վերլուծության²² համաձայն՝ Հայաստանի տնային տնտեսությունների ավելի քան մեկ երրորդը դրամական փոխանցումներ է ստանում արտասահմանում բնակվող բարեկամներից, հիմնականում Ռուսաստանից: Ստացված գումարների 70%-ն ուղղվում է ամենօրյա ծախսերին, իսկ մնացածը ներդրվում կամ օգտագործվում է երկարատև սպառման ապրանքներ ձեռք բերելու նպատակով: Ստացված գումարների միայն մի փոքր մասն է խնայվում: ԿԲ տվյալների համաձայն՝ մասնավոր դրամական փոխանցումների ծավալը 2014թ.-ին կրճատվել է՝ պայմանավորված Ռուսաստանում շարունակվող տնտեսական լճացմամբ:²³

40. ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի մի շարք հատվածներ խոցելի են ՓԼ սպառնալիքների հանդեպ, ինչը պայմանավորված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության բացերով և կանխարգելիչ միջոցառումների ոչ լիարժեք իրականացմամբ:²⁴ Մասնավորապես, խաղատների գործունեությունը համարվում է համեմատաբար բարձր ռիսկային, քանի որ այս ոլորտում գործարքներն ընդհանուր առմամբ իրականացվում են կանխիկ եղանակով: Ավելին, գնահատման այցից անմիջապես առաջ ներդրվել են բաժնետերերի և ղեկավարների համապատասխանության պահանջներ՝ բացառելու համար հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց կողմից խաղատների նկատմամբ հսկողության իրականացումը կամ

¹⁸ ՌԱԳ-ով երկրի տնտեսական միջավայրի (ներառյալ սովերային տնտեսության ու կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառության) խոցելիությունը գնահատվել է որպես միջին՝ տեսանելի ապագայում փոփոխության նվազող միտումով:

¹⁹ ՌԱԳ, էջ 31:

²⁰ Հարկերից խուսափելուն առնչվող ԿԳՀ-ների քանակը 2011թ.-ին՝ 55, 2012թ.-ին՝ 52 և 2013թ.-ին՝ 79:

²¹ Դիտարկվող ժամանակահատվածում կայացվել է թվով 7378 մեղադրական դատավճիռ:

²² http://www.thedialogue.org/PublicationFiles/FINAL_mR_117_Remittance_Transfers_to_Armenia_Study.pdf

²³ http://arka.am/en/news/economy/private_money_remittances_to_armenia_fall_by_7_5_percent_in_2014_to_1_7_billion_cen_tral_bank/

²⁴ Իշխանությունները նշում են, որ ՆՈՖԳՏՄ տեսակներից որևէ մեկը երկրի սոցիալ-տնտեսական կյանքում էական դերակատարություն չունի, հետևաբար՝ ՌԱԳ-ում եզրահանգումներ չեն կատարվել ամբողջ տնտեսության մասշտաբով տվյալ ՆՈՖԳՏՄ-ների կշիռն ու դերակատարությունից առաջացող ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի մակարդակի վերաբերյալ:

դեկավարումը: Պետք է նշել, որ, այնուամենայնիվ, 2010-2014թթ. ընթացքում խաղատների թիվն էականորեն նվազել է (100-ից իջնելով 6-ի), և խաղատներն իրավունք չունեն տրամադրել շահման հավաստագրեր (որպիսիք կարող էին հանցավոր եկամուտների վաճման համար փաստաթղթային հիմք ապահովել):

41. Թանկարժեք քարերի և մետաղների ոլորտը համարվում է ՓԼ տեսանկյունից համեմատաբար բարձր ռիսկային, ինչը պայմանավորված է Հայաստանում ավաստների վերամշակման ոլորտի առկայությամբ: Թանկարժեք քարերը Ռուսաստանից և Բելգիայից ներկրվում են Հայաստան, որտեղ դրանք վերամշակվում և հետ են արտահանվում ծագման երկրներ:²⁵ ՌԱԳ-ում նշվում է, որ չմշակված ավաստների մասով միջազգային փոխանցումներում թանկարժեք քարերի և մետաղների դիլերները սահմանափակ ներգրավվածություն ունեն, քանի որ նշված ֆինանսական գործարքներն իրականացվում են բանկերի միջնորդությամբ: Նշվում է նաև, որ ավաստների վերամշակման ոլորտն ամբողջովին համապատասխանում է *Քիմբերլիի գործընթացին*, ինչը թույլ է տալիս կանխարգելել «հակամարտության տարածքներից» ապօրինի արտահանված ավաստների՝ ՀՀ միջոցով մուտքը օրինական միջավայր: Այնուամենայնիվ, այս ոլորտի վերաբերյալ տեղեկատվությունը սահմանափակ է, քանի որ Հայաստանի իշխանությունների կողմից դեռևս ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասով վերահսկողություն չի իրականացվում, և այս ոլորտի կազմակերպություններից որևէ ԿԳՀ չի ստացվել: Գնահատող խումբը ուշադրություն է դարձրել չապացուցված տեղեկատվությանն այն մասին, որ թանկարժեք մետաղների և քարերի ոլորտում իրականացվում են կանխիկ գործարքներ: Իշխանություններն այն կարծիքին են, որ թանկարժեք մետաղների և քարերի արտահանման ու ներմուծման գործարքներում կանխիկը գործնականում կիրառվել չի կարող, իսկ մանրածախ ոլորտում հազվադեպ, եթե չասենք՝ երբևէ կարող են հանդիպել 5 միլիոն ՀՀ դրամ սահմանաչափը գերազանցող կանխիկ գործարքներ, որոնց առնչությամբ կարող է կիրառվել ԿԳՀ ներկայացնելու պահանջը (ըստ Հանձնարարական 23-ի), քանի որ օրենսդրությամբ կանխիկի օգտագործումը որոշակի շեմը գերազանցելու դեպքում արգելված է, մասնավորապես՝ չեն թույլատրվում 300 հազար ՀՀ դրամը (շուրջ 540 եվրո) գերազանցող միանգամյա կանխիկ գործարքները և մեկ ամսա կտրվածքով 3 միլիոն ՀՀ դրամը (շուրջ 5.400 եվրո) գերազանցող ընդհանուր գումարով կանխիկ գործարքները:

Կառուցվածքային փարրեր

42. Արդյունավետ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգ ունենալու համար անհրաժեշտ առանցքային տարրերը Հայաստանում ընդհանուր առմամբ առկա են: Առկա է բարձր մակարդակով հանձնառություն ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով խնդիրների լուծման համար: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ոլորտում քաղաքականության մշակումն ու համակարգումն իրականացվում է Միջգերատեսչական հանձնաժողովի շրջանակներում, որը կազմված է ՓԼ/ԱՖ կանխարգելման հարցերով զբաղվող բոլոր իրավասու մարմինները ներկայանցող բարձրաստիճան պաշտոնյաներից:

43. Հայաստանը համարվում է քաղաքականապես կայուն երկիր: Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունն ապահովում է ժողովրդավարական սկզբունքով կառավարման համակարգի և օրենքի գերակայության, ներառյալ՝ կայուն և հաշվետու հաստատությունների առկայությունը: Հայաստանը ներկայում Սահմանադրության փոփոխությունների գործընթացի մեջ է, որն ընթանում է Եվրոպայի խորհրդի՝ Օրենքի միջոցով ժողովրդավարություն ապահովման եվրոպական կոմիտեի (Վիեննայի կոմիտեի)

---

²⁵ ՌԱԳ, էջ 28:

աջակցությամբ:²⁶ Այնուամենայնիվ, ինչպես նշված է սույն հաշվետվության Բաժին 1.4-ում, դատական համակարգն ու ոստիկանությունը ենթակա են կոռուպցիոն ռիսկերի:

Ընդհանուր և այլ համարեքսության գործոններ

44. Գնահատող խմբի կողմից հանրամատչելի աղբյուրներից հավաքած տեղեկատվությունը վկայում է, որ կոռուպցիան կարող է անուղղակի բացասական ազդեցություն ունենալ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի արդյունավետության վրա: *Թրանսփարենսի ինթերնեյշնլի* համաձայն²⁷ կոռուպցիան Հայաստանում ներհատուկ է և համատարած բնույթ է կրում՝ ներթափանցելով հասարակության բոլոր մակարդակները: Կոռուպցիայի առումով առավել խոցելի է պետական կառավարման համակարգը, մասնավորապես՝ դատական համակարգն ու ոստիկանությունը: Կոռուպցիայի դեմ պայքարող պետությունների խումբը (ԳՐԵԿՈ)²⁸ և Եվրոպայի խորհրդի այլ մարմինները²⁹ նույնպես նշում են Հայաստանում կոռուպցիայի մակարդակի և դատական համակարգի ու ոստիկանության անբավարար անկախության մասին: Ի հակադրություն սրա, կոռուպցիայի հետ կապված մեղադրական դատավճիռները³⁰ կազմում են ՓԼ հնարավոր հանցակազմ պարունակող բոլոր դատավճռների միայն 2%-ը, թեև *Թրանսփարենսի ինթերնեյշնլի* կարծիքով ՓԼ ռիսկը (այդ թվում՝ կոռուպցիայից առաջացող) Հայաստանում ցածր է: Գնահատման այցի ընթացքում իրավասու մարմինները չկարողացան ի ցույց դնել համոզիչ փաստարկներ առ այն, որ կոռուպցիայից ստացված հանցավոր եկամուտները պատշաճ կերպով հայտնաբերվում և հետապնդվում են, հատկապես՝ պաշտոնական դիրքի չարաշահման և պետական գնումների հետ կապված դեպքերում: Այնուամենայնիվ, գնահատող խումբը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի արդյունավետ գործունեությանը խոչընդոտող կոռուպցիոն երևույթների առկայության մասին վկայող որևէ նախանշան չի հայտնաբերել:

45. Ֆինանսական ներառման մակարդակը խնդիր է Հայաստանի համար: Թեպետ Կառավարության կողից վերջերս ձեռնարկվել են միջոցառումներ այս խնդիրը լուծելու ուղղությամբ, բնակչության որոշ հատվածների համար առաջին անհրաժեշտության ֆինանսական ծառայությունների հասանելիությունը դեռևս սահմանափակ է: Սովերային տնտեսությունն ու կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը նույնպես կարող են նպաստել ֆինանսական ներառման մակարդակի բացահասական ազդեցությանը Հայաստանում առկա հանցավորության (ներառյալ՝ ՓԼ) վրա:

ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ռազմավարության ընդհանուր նկարագիրը

46. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի 2013-2015թթ. ազգային ռազմավարությունը կազմվել է 2012թ.-ին: Ազգային ռազմավարությամբ սահմանվում է, որ այն ուղեցույց է հանդիսանում ՖԴԿ-ի գործունեության համար: Ռազմավարությունը ենթակա է վերանայման եռամյա պարբերականությամբ: Ի լրումն դրա, 2013թ.-ին Հայաստանում իրականացվել է ՆՈՖԳՏՄ ոլորտային ՓԼ/ԱՖ ռիսկի վերլուծություն, և 2014թ.-ի դեկտեմբերին կազմվել է ռիսկերի ազգային գնահատման հաշվետվությունը, որից բխող Գործողությունների ծրագիրը Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից հաստատվել է գնահատման այցից անմիջապես առաջ:

²⁶ Բարեփոխումների գործընթացի վերաբերյալ Վենետիկի հանձնաժողովի վերջին հաշվետվությունը հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2015\)015-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2015)015-e)

²⁷ http://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Overview_of_corruption_in_Armenia_1.pdf

²⁸ [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3\(2010\)4_Armenia_One_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3(2010)4_Armenia_One_EN.pdf)

²⁹ <http://www.assembly.coe.int/CommitteeDocs/2014/amondoc19-2014.pdf>,

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)007-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)007-e)

³⁰ ՌԱԳ, էջ 38:

Գործողությունների ծրագիրը գործնականում նույնպես կարելի է համարել Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ազգային ռազմավարության բաղկացուցիչ մասը:

47. Ազգային ռազմավարությունը հիմնված է երկու սկզբունքի վրա: Առաջինը օրենսդրական և ինստիտուցիոնալ համակարգերի զարգացումն է՝ ուղղված հետևյալ ռազմավարական նպատակներին՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի միջազգային չափանիշներին համապատասխան իրավական համակարգի զարգացում, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասով համակարգված ազգային քաղաքականության իրականացում, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի հարցում ներպետական համագործակցության զարգացում, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի հարցում միջազգային համագործակցության զարգացում: Երկրորդ սկզբունքը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գործում ներգրավված կողմերի կարողությունների զարգացումն է՝ ուղղված հետևյալ ռազմավարական նպատակներին՝ օպերատիվ հետախուզության, քրեական հետապնդման և ՓԼ/ԱՖ գործերի մասով դատական քննության ոլորտներում կարողությունների զարգացում, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված վերահսկող մարմինների կարողությունների զարգացում, ՖԴԿ-ի՝ որպես ազգային ՖՀՄ-ի կարողությունների զարգացում, ՓԼ/ԱՖ կանխարգելման նպատակով հաշվետու անձանց կարողությունների զարգացում:

48. Ազգային ռազմավարությամբ սահմանվում է, որ ռազմավարական նպատակներին ուղղված միջոցառումները պետք է ներառվեն Միջգերատեսչական հանձնաժողովի անդամ իրավասու մարմինների և ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի ինքնակարգավորվող մարմինների աշխատանքային ծրագրերում:

Իրավական համակարգի ընդհանուր նկարագիրը

49. Հայաստանում ՓԼ քրեականացվել է ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի 1-ին մասով և հիմնականում համապատասխանում է միջազգային չափանիշներին: Վերջին գնահատումից հետո Հայաստանը քայլեր է ձեռնարկել ՓԼ գործերով քննության և քրեական հետապնդման համակարգերի բարելավման ուղղությամբ: Հատկանշական է, որ ՓԼ նախորդող հանցագործությունների ցանկ սահմանելու մոտեցումը փոխարինվել է բոլոր հանցագործությունները ՓԼ համար նախորդող համարելու մոտեցմամբ, ինչը ԻՄ-երի տեսանկյունից հեշտացնում է լվացված փողերի հանցավոր ծագումը ապացուցելու խնդիրը, հատկապես երբ նախորդող հանցագործությունը դատարանով ապացուցված չէ: Հանցավոր (ուղղակի և անուղղակի ստացված) եկամուտների, հանցագործության գործիքների և համարժեք գույքի պարտադիր բռնագանձում սահմանված է ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածով, որն ուժի մեջ է մտել 2014թ.-ից: Այս հոդվածի հիմնական նպատակը համապատասխան իրավական մեխանիզմի միջոցով հանցագործներին հանցագործության արդյունքում ստացված գույքից զրկելն է: Այն լրացնում է ՔՕ-ի 55-րդ հոդվածը, որով բռնագրավումը կիրառվում է որպես քրեական պատժի միջոց: ՔԴՕ-ն և ՕՀԳՄՕ-ն սահմանում են մի շարք միջոցառումներ՝ ուղղված բռնագանձման ենթակա գույքի հայտնաբերմանը, հետապնդմանը և արգելադրմանը: Հայաստանը դեռևս չի իրականացրել համապատասխան միջոցառումներ՝ ուղղված ՓԼ դեպքում իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության կիրառմանը:

50. Հայաստանում ԱՖ քրեականացվել է ՔՕ-ի 217-րդ հոդվածի 1-ին մասով, որով քրեորեն պատժելի արարք է համարվում միջոցների ցանկացած եղանակով, ուղղակի կամ անուղղակի, տրամադրումը կամ հավաքումը՝ գիտակցով, որ այն ամբողջությամբ կամ մասամբ պետք է օգտագործվի կամ կարող է օգտագործվել ահաբեկչության (քրեականացված է 217-րդ հոդվածով) նպատակով կամ 218-րդ հոդվածով նախատեսված արարքների (պատանդ վերցնելը) կատարման համար, կամ ահաբեկչական կազմակերպության կամ անհատ ահաբեկչի կողմից:

51. ՓԼ/ԱՖ գործերի (ինչպես նաև որոշ նախորդող հանցագործությունների) քննությամբ զբաղվում է ԱԱԾ-ն՝ բացառությամբ որոշ դեպքերի,³¹ երբ քննություն իրականացնելու իրավասությունը վերապահված է Հատուկ քննչական ծառայությանը: Նախորդող հանցագործությունների մեծամասնությամբ զբաղվում են, ըստ համապատասխան իրավասությունների, Քննչական կոմիտեն և Ֆինանսների նախարարությունը (հարկային և մաքսային վարչարարությանը վերաբերող հարցերով):

52. ՔԴՕ-ն նախատեսում է քրեական գործը դատարան ուղարկելուն նախորդող մինչդատական գործընթացների երեք փուլ՝ քրեական գործի հարուցում, հետաքննություն և նախաքննություն: Մինչև քրեական գործի հարուցումը ԻՄ-երը իրավասու են ՕՀԳՄՕ-ով իրականացնել որոշ գործողություններ: ԱԱԾ-ն, Քննչական կոմիտեն և ՖՆ-ը իրավասու են ինքնուրույն հարուցել քրեական գործ:³² Քրեական գործի հարուցումը մինչդատական գործընթացների առաջին փուլն է: Քրեական գործի հարուցումից հետո գործի քննության իրավասությունը փոխանցվում է ԱԱԾ-ին, որը գործում է ԳԴ-ի վերահսկողության ներքո: Գործի հարուցման վերջնական որոշումը պատկանում է ԳԴ-ին: Առանց կասկածյալի գործի հարուցմանը հաջորդում է հետաքննության փուլը (ինչը պարտադիր բնույթ չի կրում): Հետաքննությունը տևում է տաս օր, որի ընթացքում ԻՄ-երը կասկածյալի բացահայտման նպատակով կարող են օգտվել իրենց քննչական իրավասություններից և ՕՀԳՄՕ-ով նախատեսված իրավասություններից: Տասնօրյա ժամկետի ավարտից հետո սկսվում է նախաքննության փուլը՝ անկախ կասկածյալի բացահայտման հանգամանքից: Նախաքննության ընթացքում ԱԱԾ-ին տրված է ՓԼ գործերի քննության բացառիկ իրավասություն, ինչը վերջինս իրականացնում է ԳԴ վերահսկողության ներքո:³³

53. ԳԴ-ն ղեկավարում է ՓԼ գործերի քրեական հետապնդման գործընթացը: ԳԴ-ն օժտված է ՓԼ/ԱՖ գործերով քննության ընթացքում հանձնարարականներ տալու և վերահսկողություն իրականացնելու իրավասություններով, ուստի այդ տեսանկյունից իրավասու է մասնակցել քրեական գործի շրջանակներում նյութերի նախապատրաստման, քննչական գործողությունների (ներառյալ՝ ՕՀԳՄՕ-ով նախատեսված գործողությունների) իրականացման գործընթացներին, կազմել քննչական խմբեր, դադարեցնել քննիչների կողմից իրականացվող ցանկացած գործողություն, քննիչներին հեռացնել գործի հետագա քննությունից և հանձնարարել կատարելու լրացուցիչ քննչական գործողություններ: ԳԴ-ն իրավասու է նաև համակարգել գործի քննության և քրեական հետապնդման ընթացքը, ինչպես նաև գործի քննությունը ըստ ենթակայության հանձնարարել այլ ԻՄ-երին:

54. Քրեական վարույթի (ներառյալ՝ մինչդատական և դատական քննության փուլերը) տևողությունը համարժեք է, ինչը նախորդ գնահատումից հետո զգալի առաջընթաց է:

55. Նախորդ գնահատումից հետո Հայաստանը բարելավել է ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267 և 1373 բանաձևերով նախատեսված ահաբեկչության հետ կապված գույքի սառեցման համակարգը: Թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցների կիրառման իրավական հիմքը սահմանված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածում, որով նախատեսվում է ահաբեկչության հետ կապված գույքի անհապաղ սառեցում՝ առանց ներգավված անձանց

³¹ Այն դեպքերն են, երբ ՓԼ/ԱՖ և նախորդող հանցագործությունները կատարվում են Հայաստանի օրենսդիր, գործադիր և դատական մարմինների բարձրաստիճան պաշտոնյաների և իրենց պաշտոնական կարգավիճակում հատուկ հանրային ծառայության մեջ գտնվող անձանց կողմից:

³² Քննչական կոմիտեն և ՖՆ-ը (հարկային և մաքսային վարչարարությանը վերաբերող հարցերով) կարող են ՓԼ քրեական գործ հարուցել միայն այն դեպքում, երբ նախորդող հանցագործությունն իրենց իրավասությունների շրջանակում է:

³³ Մինչդատական քննության գործընթացի վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկատվություն ներկայացված է Հայաստանի 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 330-350-րդ պարբերություններում:

տեղեկացնելու: ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված չէ այնպիսի դրույթ, որը Հայաստանի քաղաքացիներին կամ երկրի տարածքում գտնվող ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց (բացի հաշվետու անձանցից) արգելում է որևէ միջոցներ կամ այլ գույք հասանելի դարձնել վերոնշյալ ցանկերում ընդգրկված անձանց: Սեփական նախաձեռնությամբ կամ իրավասու օտարերկրյա մարմինների խնդրանքի հիման վրա ՖԴԿ-ն կազմում, վերանայում և հրապարակում է ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկեր ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267 և 1373 բանաձևերով նախատեսված կարգով: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածը նախատեսում է նաև Ստանդարտներով սահմանված դեպքերում ցուցակված անձանց ցանկերից հանելու և միջոցների սառեցումը վերացնելու վերաբերյալ դրույթներ: «Միավորված ազգերի կազմակերպության անվտանգության խորհրդի բանաձևերով կամ դրանց համաձայն հրապարակված ցանկերում անձանց կամ կազմակերպություններին ներառելու առաջարկի ներկայացման, լիազոր մարմնի կողմից հրապարակվող ցանկերում անձանց կամ կազմակերպությունների ներառման» կարգի դրույթները մանրամասնում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջները:

56. ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267 և 1373 բանաձևերով նախատեսված մեխանիզմները կիրառվում են նաև ՄԱԿ ԱԽ-ի 1718 և 1737 և դրանց հաջորդող բանաձևերի մասով: Այնուամենայնիվ, թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցների կիրառման իրավական հիմքն ապահովող՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածը կարող է իրավաբանական տեսանկյունից վիճարկելի լինել, քանի որ այն կիրառելի է միայն «ահաբեկչության հետ կապված անձանց» նկատմամբ:

57. ԱՖ նպատակով ՈԱԿ-ների չարաշահումը կանխելու իրավական հիմքերը նախատեսված են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածով և այլ իրավական ակտերով՝ կախված տվյալ ՈԱԿ-ի տեսակի կողմից իրականացվող գործունեությունից (օրինակ՝ «Բարեգործության մասին» ՀՀ օրենք, «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենք, «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենք): ՈԱԿ-ի սահմանումը տրված է ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածով, որի համաձայն՝ ոչ առևտրային կամ շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունները կարող են հիմնադրվել հասարակական միավորումների, հիմնադրամների, միությունների կամ իրավաբանական անձանց կամ օրենքով սահմանված այլ կարգավիճակով: Իշխանությունների հավաստմամբ, ձեռնարկվել է օրինաստեղծ գործընթաց հասարակական կազմակերպությունների և կրոնական կազմակերպությունների մասին օրենքների ընդունման ուղղությամբ:

Ինստիտուցիոնալ համակարգի ընդհանուր նկարագիրը

58. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի քաղաքականության մշակման և իրականացման մասով Հայաստանի ինստիտուցիոնալ համակարգը 2009թ.-ին իրականացված նախորդ գնահատումից հետո զգալի փոփոխությունների չի ենթարկել: Դրանում ներգրավված հիմնական իրավասու մարմինները ներկայացվում են ստորև.

Միջգերատեսչական հանձնաժողով

59. Միջգերատեսչական հանձնաժողովը հիմնադրվել է ՀՀ Նախագահի 2004թ.-ի մարտի 21-ի թիվ ՆԿ-1075 կարգադրությամբ՝ որպես բարձր-մակարդակով ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի հարցերով քաղաքականություն մշակող և համակարգող մարմին: Միջգերատեսչական հանձնաժողովն ունի հետևյալ կազմը.

- Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի նախագահ (հանձնաժողովի նախագահ),

- Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի ֆինանսական դիտարկումների կենտրոնի ղեկավար (հանձնաժողովի քարտուղար),
- Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի օգնական,
- Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազի տեղակալ,
- Հայաստանի Հանրապետության քննչական կոմիտեի նախագահի տեղակալ,
- Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր ոստիկանության պետի տեղակալ,
- Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարի տեղակալ,
- Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ,
- Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարի տեղակալ (ՆՈՖԳՏՄ-ների հարցերով),
- Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարի տեղակալ (հարկային և մաքսային վարչարարության հարցերով),
- Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության տնօրենի տեղակալ,
- Հայաստանի Հանրապետության Ինտերպոլի ազգային կենտրոնական բյուրոյի ղեկավար,
- Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
- Հայաստանի բանկերի միություն միության նախագահ:

60. Միջգերատեսչական հանձնաժողովը նիստեր է գումարում տարին երկու անգամ կամ ըստ անհրաժեշտության և քննարկում ու ներկայացնում է առաջարկներ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ազգային քաղաքականության, դրանում ներգրավված իրավասու մարմինների համագործակցության, ոլորտին բնորոշ միջազգային և ներպետական զարգացումների ու միտումների վերաբերյալ:

Ֆինանսական դիտարկումների կենտրոն (ՖԴԿ)

61. ՖԴԿ-ն վարչական տիպի ՖՀՄ է, որը գործում է որպես ԿԲ-ի առանձին և անկախ կառուցվածքային ստորաբաժանում և իրավասու է.

- Հաշվետու անձանցից և պետական մարմիններից ստանալ և խնդրարկել հաշվետվություններ և այլ տեղեկատվություն, վերլուծել տեղեկատվությունը և անհրաժեշտության դեպքում դրա արդյունքները տրամադրել կամ փոխանցել ԻՄ-երին,
- Կասեցնել կասկածելի գործարքներ կամ գործարար հարաբերություններ, սառեցնել ահաբեկչության հետ կապված անձանց գույքը, կազմել, հաստատել և հրապարակել ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկեր,
- ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջների համապատասխանության ապահովման նպատակով վերահսկողություն իրականացնել որոշ տեսակի հաշվետու անձանց նկատմամբ և անհամապատասխանության դեպքում նշանակել պատժամիջոցներ, աջակցել այլ վերահսկող մարմիններին իրենց վերահսկողական իրավասության ներքո գտնվող հաշվետու անձանց կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջներին համապատասխանությունը մոնիտորինգի ենթարկելու գործում,
- Մշակել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ոլորտում ենթաօրենսդրական ակտեր և ուղեցույցներ,
- Հաշվետու անձանցից պահանջել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ոլորտում իրենց պարտավորությունների պատշաճ իրականացման գծով ձեռնարկել միջոցառումներ,
- Համագործակցության համաձայնագրեր կնքել միջազգային կառույցների և օտարերկրյա ֆինանսական հետախուզության մարմինների հետ:

Գլխավոր դատախազություն (ԳԴ)

62. ՓԼ/ԱՖ գործերի քննության շրջանակում քրեական գործի հարուցման, ՓԼ/ԱՖ հանցագործությունների առնչությամբ իրականացվող քրեական վարույթի ուղղորդման, ղեկավարման և վերահսկման իրավասությունը տրված է ԳԴ-ին: ԳԴ-ն պատասխանատու է նաև գործերի քննության մինչդատական փուլում իրականացվող փոխադարձ իրավական օգնության համար:

Ազգային անվտանգության ծառայություն (ԱԱԾ)

63. ԱԱԾ-ն ազգային գործադիր մարմին է, որը պատասխանատու է ազգային անվտանգության ոլորտում պետական քաղաքականության իրականացման և ազգային անվտանգության մարմինների վարչական կառավարման համար: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի շրջանակներում ԱԱԾ-ն պատասխանատու է ՓԼ/ԱՖ գործերով օպերատիվ հետախուզության և քննության համար:

Ոստիկանություն

64. Ոստիկանությունը հետաքննության մարմին է և իրականացնում է ՔԴՕ-ով սահմանված իր գործառույթները, որոնք ներառում են հանցագործությունների բացահայտմանն ուղղված օպերատիվ հետախուզական գործողությունների իրականացումը, քրեական գործերի հարուցումը և տասնորյա ժամկետում գործի հարուցումից կամ հանցավորի բացահայտումից հետո քրեական գործի փոխանցումը համապատասխան քննչական իրավասություններով օժտված ԻՄ-ի քննիչներին (օրինակ՝ ԱԱԾ, Քննչական կոմիտե կամ ՖՆ):

Քննչական կոմիտե

65. Քննչական կոմիտեն ազգային գործադիր մարմին է, որը պատասխանատու է ՔԴՕ-ով իր իրավասությունների շրջանակում ներառված հանցագործությունների քննության համար: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի շրջանակներում Քննչական կոմիտեն պատասխանատու է նախորդող հանցագործությունների քննության համար (բացառությամբ ԱԱԾ-ի և ՖՆ-ի իրավասությունների շրջանակում ներառված հանցագործությունների): Մինչև 2014թ.-ը Քննչական կոմիտեն Ոստիկանության մի մասն էր, որն այժմ կազմակերպված է որպես գործնականորեն անկախ մարմին: Քննչական կոմիտեն ստեղծվել է քննչական գործընթացի անկախության ապահովման և քրեական արդարադատության գործընթացի արդյունավետության բարձրացման նպատակով:

Կենտրոնական բանկ (ԿԲ)

66. ԿԲ-ն իրավասու է Հայաստանում գործող բոլոր ՖՀ-ների (ներառյալ՝ բանկերի, վարկային կազմակերպությունների, արտարժույթի դիլերների և բրոքերների, դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունների, ներդրումային ընկերությունների և միջնորդների, ապահովագրական ընկերությունների և միջնորդների, գրավատների) լիցենզավորման, գրանցման (ոչ բոլորը), կարգավորման և վերահսկողության համար: ԿԲ-ի կարգավորման և վերահսկողական իրավասություններն ու գործառույթները սահմանված են «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքով և ՖՀ-ների գործունեությունը կարգավորող այլ ոլորտային օրենքներով:

67. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով ԿԲ-ն պատասխանատու է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջներին ՖՀ-ների համապատասխանությունը մոնիտորինգի ենթարկելու համար:

Ֆինանսների նախարարություն (ՖՆ)

68. ՖՆ-ը ազգային գործադիր մարմին է, որը պատասխանատու է պետական միջոցների կառավարման (այդ թվում՝ հարկային և մաքսային վարչարարության) ոլորտում պետական քաղաքականության իրականացման համար: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի շրջանակներում ՖՆ-ը պատասխանատու է ա) լիցենզավորված աուդիտորական ընկերությունների, անհատ ձեռնարկատեր աուդիտորների, խաղատների, շահումով խաղերի և վիճակախաղերի կազմակերպիչների գործունեության կարգավորման և վերահսկողության, ինչպես նաև բ) հարկային և մաքսային հանցակազմով նախորդող հանցագործությունների մասով օպերատիվ հետախուզության և քննության իրականացման համար:

Արդարադատության նախարարություն (ԱՆ)

69. ԱՆ-ը ազգային գործադիր մարմին է, որը պատասխանատու է ՀՀ օրենսդրության մշակումը համակարգելու համար: Ավելին, ԱՆ-ում գործում են առանձին ստորաբաժանումներ, որոնք ի թիվ այլ գործառույթների իրականացում են իրավաբանական անձանց գրանցում, դատական ակտերի հարկադիր կատարում, ինչպես նաև քրեակատարողական մեխանիզմի կառավարմանն առնչվող գործառույթներ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի շրջանակներում ԱՆ-ը պատասխանատու է ա) օրենսդրական և ենթաօրենսդրական ակտերի գնահատման և գրանցման, բ) նոտարների նշանակման և նրանց նկատմամբ վերահսկողության, գ) ՈԱԿ-ների վերահսկողության համար: ԱՆ-ի աշխատակազմի Օրինականության վերահսկողության տեսչությունը պատասխանատու է ՈԱԿ-ների վերահսկողության համար:

70. ԱՆ-ը պատասխանատու է նաև դատական քննության փուլում իրականացվող փոխադարձ իրավական օգնության համար:

Դատական դեպարտամենտ

71. Դատական դեպարտամենտը դատարանների վարչական մարմինն է, որն օժանդակում է Դատավորների ընդհանուր ժողովին, Դատարանների նախագահների խորհրդին և Արդարադատության խորհրդին: Դատական դեպարտամենտի գործառույթները սահմանված են վերջինի՝ Վճռաբեկ դատարանի նախագահի կողմից հաստատված կանոնադրությամբ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի շրջանակներում Դատական դեպարտամենտը տրամադրում է ՓԼ/ԱՖ և նախորդող հանցագործությունների մասով դատավճիռների վերաբերյալ մանրամասն վիճակագրություն:

Արտաքին գործերի նախարարություն (ԱԳՆ)

72. ԱԳՆ-ը ազգային գործադիր մարմին է, որը պատասխանատու է արտաքին գործերի ոլորտում պետական քաղաքականության իրականացման համար: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի շրջանակներում ԱԳՆ-ը համակարգում է միջազգային համաձայնագրերի կնքումն ու իրականացումը, համակարգում է Հայաստանի (ինչպես նաև երկիրը ներկայացնող համապատասխան մարմինների) անդամակցությունը միջազգային կազմակերպություններին, համապատասխան իրավասու մարմիններին պարբերաբար տրամադրում է արդիական

տեղեկատվություն ԱՖ և ՋՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեմ ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերի վերաբերյալ:

Փաստաբանների պալատ

73. Փաստաբանների պալատն ինքնակարգավորվող մարմին է, որը պատասխանատու է փաստաբանների լիցենզավորման համար: Փաստաբանների պալատի գործողությունները կարգավորում են «Փաստաբանության մասին» ՀՀ օրենքով: Փաստաբանների պալատը վերահսկում է լիցենզավորված փաստաբանների կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի շրջանակներում ձեռնարկվող միջոցառումները:

ՋՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի միջգերատեսչական հանձնաժողով

74. ԱԳՆ նախաձեռնությամբ՝ ՀՀ Վարչապետի 2011թ.-ի հոկտեմբերի 4-ի թիվ Ն-920 կարգադրությամբ ստեղծվել է միջգերատեսչական հանձնաժողով, որի նպատակը «Քիմիական զենքի մշակման, արտադրության, կուտակման, կիրառման արգելման և դրա ոչնչացման մասին կոնվենցիա»-ի պահանջների իրականացման գործում ներգրավված մարմինների աշխատանքների համակարգումն է: Միջգերատեսչական հանձնաժողովն ունի հետևյալ կազմը.

- ՀՀ արտաքին գործերի նախարարություն,
- ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն,
- ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարություն,
- ՀՀ բնապահպանության նախարարություն,
- ՀՀ ֆինանսների նախարարություն,
- ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարություն,
- ՀՀ պաշտպանության նախարարություն,
- ՀՀ ԿԱ ազգային անվտանգության ծառայություն,
- ՀՀ առողջապահության նախարարություն:

Ֆինանսական համակարգի և ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

75. Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված են տվյալներ Հայաստանում հաշվառված հաշվետու անձանց վերաբերյալ:

Բոլոր տվյալները ներկայացված են 2014թ.-ի դեկտեմբերի դրությամբ

ՖՀ	Գրանցված ՖՀ-ների թվաքանակ	Ընդհանուր ակտիվներ ³⁴ (միլիոն ՀՀ դրամ)	Ընդհանուր ակտիվներ (միլիոն եվրո)
Բանկեր	22	2.959.107	5,360
Վարկային կազմակերպություններ	32	250.229	453
Ներդրումային ընկերություններ	8	30.342	55
Ակտիվների կառավարման ընկերություններ	4	1.520	3
Ներդրումային ֆոնդեր	10	6.198	11
Կյանքի ապահովագրությամբ չթաղվող ապահովագրական	8	47.249	86

³⁴ Վճարահաշվարկային կազմակերպությունների, գրավատների և արտարժույթի փոխանակման կետերի մասով աղյուսակում ներկայացված տվյալները վերաբերում են տարեկան գործարքների ընդհանուր գումարին:

ընկերություններ			
Վճարահաշվարկային կազմակերպություններ (դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպություններ)	7	25.821	47
Գրավատներ	136	11.000	20
Արտարժույթի փոխանակման կետեր	267	325.537 ³⁵	590

ՆՈՖԳՏՄ	Լիցենզիա/ գրանցում/ նշանակում/ կարգավորում	Իրավասու մարմին/ ինքնակարգավոր վող մարմին	ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի կիրառություն	Գրանցված ՆՈՖԳՏՄ-ների թվաքանակը
Խաղատներ	Լիցենզիա	ՖՆ	Այո	6 (ֆիզիկական ներկայությամբ) 2 (ինտերնետային)
Անշարժ գույքի գործակալներ	Գրանցում	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	213 ³⁶
Թանկարժեք մետաղների դիլերներ	Գրանցում	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	Առկա չէ
Թանկարժեք քարերի դիլերներ	Այո, բայց խիստ սահմանափակ (228.3)(ՖՆ)	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	21
Իրավաբաններ և իրավաբանական ընկերություններ	Գրանցում	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	27 ³⁷
Փաստաբաններ	Լիցենզիա	Փաստաբանների պալատ	Այո	1434
Նոտարներ	Լիցենզիա/ նշանակում	ԱՆ	Այո	101
Հաշվապահներ (անհատ ձեռնարկատեր)	Լիցենզիա (ՖՆ)	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	609 (որակավորված հաշվապահներ)
Տրաստային և ընկերությունների	Ոչ	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	Կիրառելի չէ

³⁵ Արտարժույթի փոխանակման կետերի կողմից իրականացված գործարքների թվաքանակ մեծ քանակը պետք է դիտարկել արտարժույթի փոխանակման կետերի թվի և դիտարկվող ժամանակահատվածի համատեքստում: Դա նշանակում է, որ արտարժույթի փոխանակման յուրաքանչյուր կետ միջին օրական կտրվածքով իրականացրել է ընդամենը շուրջ 3.000 եվրոյին համարժեք գումարով գործարքներ: Նման գումարի չափը պայմանավորված է Հայաստանում արտարժույթի (օրինակ՝ ԱՄՆ դոլար և եվրո) լայն կիրառության մակարդակով, ինչը նկատարվում է 2014թ.-ի ՌԱԳ-ում:

³⁶ Ապակարգավորման արդյունքում անշարժ գույքի գործակալների կենտրոնացված գրանցում չի կատարվում, ուստի նրանց քանակի վերաբերյալ տվյալներ առկա չեն:

³⁷ Իրավաբանների մասնագիտական գործունեության համար լիցենզավորում չի պահանջվում. ըստ այդմ, անհատ ձեռնարկատեր իրավաբանների և իրավաբանական ընկերությունների կենտրոնացված գրանցում չի կատարվում, ուստի նրանց քանակի վերաբերյալ տվյալներ առկա չեն:

ներկայացման ծառայություններ: ³⁸ <ul style="list-style-type: none"> ▪ Տրաստային կառավարում ▪ Ընկերությունների գրանցում 				
---	--	--	--	--

76. Բանկերը ընդհանուր ակտիվների 90% մասնաբաժնով գերիշխող դիրք ունեն Հայաստանի ֆինանսական համակարգում: Բանկերի մեծ մասը պատկանում է օտարերկրյա ֆինանսական խմբերին: Ներդրումային հատվածը հիմնականում զբաղվում է արժեթղթերի, պետական և մասնավոր հատվածի կողմից թողարկված պարտատոմսերի առուվաճառքով: Հայաստանում բացակայում են կյանքի ապահովագրությամբ զբաղվող ապահովագրական ընկերությունները:

77. Հայաստանը տարածաշրջանային կամ միջազգային ֆինանսական կամ ընկերությունների հիմնադրման կենտրոն չէ: Այնուամենայնիվ, միջազգային հաճախորդները, մասնավորապես՝ հայկական սփյուռքի ներկայացուցիչներն օգտվում են բանկային ծառայություններից, հիմնադրում են ընկերություններ, գնում են անշարժ գույք և այլն: Առկա է Ռուսաստանի հետ տնտեսական ինտեգրման որոշակի մակարդակ: Առևտրային հարաբերություններ կան Իրանի հետ, հիմնականում՝ գյուղատնտեսական և արդյունաբերական ապրանքների (օրինակ ապակու) առևտրի մասով:

78. ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի մասով Հայաստանի իշխանությունների կողմից ներկայացվել են հետևյալ փաստերն ու թվերը (թվոր տվյալները 2014թ.-ի դեկտեմբերի դրությամբ են).

- Խաղատան լիցենզիա ունի վեց ընկերություն՝ 10,6 միլիարդ ՀՀ դրամ (շուրջ 19,2 միլիոն եվրո) ընդհանուր տարեկան հասույթով և ընդամենը 1,9 միլիարդ ՀՀ դրամ (շուրջ 3,4 միլիոն եվրո) ընդհանուր տարեկան շահույթով: Խաղատները չեն տրամադրում շահման հավաստագրեր (որպիսիք կարող էին հանցավոր եկամուտների լվացման համար փաստաթղթային հիմք ապահովել), ինչը նվազեցնում է ՓԼ/ԱՖ նպատակով դրանց չարաշահման հնարավորությունը,
- Իրավաբանները և նոտարները երբեք չեն ներգրավվում Առանցքային չափորոշիչ 22.1(դ)-ով նախատեսված գործունեությանն առնչվող ֆինանսական գործարքներում. ըստ այդմ, երկրում ձևավորված գործարար սովորույթի համաձայն՝ հայկական ընկերությունները և այլ իրավաբանական անձինք սովորաբար հիմնադրվում են առանց իրավաբանների և նոտարների միջնորդության,
- Անշարժ գույքի գործակալներն աննշան կամ զրոյական դերակատարություն ունեն անշարժ գույքի գործարքների ֆինանսական կամ ֆիդուցիար կողմի առումով: 2014թ.-ին իրականացվել է 50 միլիոն ՀՀ դրամը (շուրջ 90 հազար եվրո) գերազանցող արժեքով 530 անշարժ գույքի գործարք՝ 88,1 միլիարդ (շուրջ 159,6 միլիոն եվրո) ընդհանուր գումարով,
- Տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայությունները Հայաստանում բացակայում են,
- Թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերները գործում են կանխիկ գործարքների մասով Չափորոշիչ 23.1(բ)-ով նախատեսված շեմից շատ ավելի խիստ սահմանափակումների ներքո (չեն թույլատրվում 300 հազար ՀՀ դրամը (շուրջ 540 եվրո) գերազանցող միանգամյա

³⁸ Տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողները Հայաստանի օրենսդրությամբ սահմանված չեն:

կանխիկ գործարքները և մեկ ամսա կտրվածքով 3 միլիոն ՀՀ դրամը (շուրջ 5.400 եվրո) գերազանցող ընդհանուր գումարով կանխիկ գործարքները):

Կանխարգելիչ միջոցառումների ընդհանուր նկարագիրը

79. Հաշվետու անձանց (ՖՀ-ներ և ՆՈՖԳՏՄ-ներ) նկատմամբ կիրառվող ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջները սահմանված են երկու իրավական ակտով՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգով:

80. ՖԱԹՖ-ի սահմանմամբ ՖՀ և ՆՈՖԳՏՄ համարվող բոլոր սուբյեկտները ներառված են Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգում՝ բացառությամբ տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայությունների, թեև Հայաստանի օրենսդրությամբ տրաստներ հիմնադրվել չեն կարող: Վերոնշյալ երկու իրավական ակտերը պարտադիր կատարման ենթակա իրավական ուժ ունեն: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը փոփոխության է ենթարկվել 2014թ.-ի հունիսին, և համապատասխան փոփոխություններն ուժի մեջ են մտել նույն տարվա հոկտեմբերից:

81. Ռիսկահեռք մոտեցումը որդեգրվել է 2014թ.-ին ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու արդյունքում: ՌԱԳ-ի ամբողջական տարբերակը հրապարակայնորեն հասանելի չէ: Դրա փոխարեն, 2014թ.-ի դեկտեմբերին Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից ՌԱԳ-ի հաստատմանը հաջորդել է դրա համառոտ ամփոփագրի հրապարակումը ՖԴԿ-ի ինտերնետային կայքէջում:

82. Հայաստանում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջներին համապատասխանության արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով հաստատվել են նաև (պարտադիր կատարման ենթակա իրավական ուժ չունեցող) ուղեցույցներ: Մասնավորապես, դրանց շարքում են ՖԴԿ-ի/ ԿԲ-ի կողմից հրապարակված «Կասկածելի գործարքների չափանիշների վերաբերյալ» ուղեցույցը, «ՓԼ/ԱՖ տիպաբանությունների» ուղեցույցը, «Ֆինանսական հաստատությունների կողմից ռիսկահեռք մոտեցման կիրառության վերաբերյալ» ուղեցույցը, «Ռիելտորական գործունեություն իրականացնող անձանց կողմից փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում ռիսկերի գնահատմանը և կանխարգելմանն ուղղված նվազագույն պահանջների վերաբերյալ» ուղեցույցը, «Փաստաբանների, իրավաբանական ծառայություններ մատուցող անհատ ձեռնարկատերերի և իրավաբանական անձանց կողմից փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում ռիսկերի գնահատմանը և կանխարգելմանն ուղղված նվազագույն պահանջների վերաբերյալ» ուղեցույցը, «Անհատ ձեռնարկատեր հաշվապահների և հաշվապահական գործունեություն իրականացնող իրավաբանական անձանց, ինչպես նաև անհատ ձեռնարկատեր աուդիտորների և աուդիտորական գործունեություն իրականացնող իրավաբանական անձանց կողմից փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում ռիսկերի գնահատմանը և կանխարգելմանն ուղղված նվազագույն պահանջների վերաբերյալ» ուղեցույցը, «Շահումով խաղերի և վիճակախաղերի կազմակերպիչների և խաղատների, ներառյալ՝ ինտերնետ շահումով խաղերի կազմակերպիչների կողմից փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում ռիսկերի գնահատմանը և կանխարգելմանն ուղղված նվազագույն պահանջների վերաբերյալ» ուղեցույցը:

Իրավաբանական անձանց և կազմավորումների ընդհանուր նկարագիրը

83. Հայաստանում առկա են տարբեր տեսակի իրավաբանական անձինք (տես ստորև բերված աղյուսակը): Գնահատման այցի դրությամբ գրանցված էին 171 հազար իրավաբանական անձինք: Հիմնադրումից հետո բոլոր իրավաբանական անձինք պարտավոր են գրանցվել Պետական ռեգիստրում (ԱՆ-ի կառուցվածքային ստորաբաժանումն է):

Թափանցիկության գծով ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներին Հայաստանի համապատասխանությունն ապահովվում է Պետական ռեգիստրին իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման օրենսդրական պահանջի և հաշվետու անձանց կողմից ՀՊՈւ կատարելու պարտավորության համակցությամբ: Հայաստանում առկա գործարար սովորույթի համաձայն՝ հայկական ընկերությունները և այլ իրավաբանական անձինք սովորաբար հիմնադրվում են առանց իրավաբանի կամ փաստաբանի միջնորդության:

84. Իրավաբանական անձանց մեծ մասը Հայաստանում հիմնադրվել է ֆիզիկական անձանց կողմից առևտրային նպատակով՝ որպես սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն: Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված են տվյալներ Հայաստանում հիմնադրված իրավաբանական անձանց քանակի և տեսակների վերաբերյալ:

Իրավաբանական անձի տեսակը	Գրանցված իրավաբանական անձանց քանակ			
	2012թ. ընթացքում	2013թ. Ընթացքում	2014թ. ընթացքում	2014թ. վերջի դրությամբ
Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն	3190	3180	3168	48190
Հասարակական կազմակերպություն	298	312	294	4128
Արտադրական կոոպերատիվ	2	4	4	3593
Փակ բաժնետիրական ընկերություն	128	74	69	2994
Հիմնարկ (պետական և համայնքային կառավարման)	3	7	4	2378
Պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն	6	1	4	1779
Առանձնացված ստորաբաժանում	43	21	33	1402
Համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպություն	67	69	110	1307
Հիմնադրամ	85	95	81	917
Բաց բաժնետիրական ընկերություն	6	0	1	825
Առևտրային կազմակերպություն	27	28	21	741
Համատիրություն	18	12	10	716
Ընդհանուր ընկերակցություն	0	0	0	707
Սպառողական կոոպերատիվ	45	34	53	389
Իրավաբանական անձանց միություն	11	16	10	296
Կուսակցություն	3	2	3	77
Կրոնական կազմակերպություն	0	0	2	49
Առևտրաարդյունաբերական պալատ	0	0	0	11
Նոտարական պալատ	0	0	0	1
Փաստաբանների պալատ	0	0	0	1
Լրացուցիչ պատասխանատվությամբ ընկերություն	0	0	0	0
Սահմանափակ ընկերակցություն	0	0	0	0

85. Հայաստանն ընկերությունների հիմնադրման կամ գործունեության վարման միջազգային կամ տարածաշրջանային կենտրոն չէ: Իշխանությունների հավաստմամբ,

հայկական իրավաբանական անձինք երկրի սահմաններից դուրս առանձնապես ակտիվ չեն: Միջազգային գործառնությունները կապված են ապրանքների արտահանման հետ: Որոշ օտարերկրյա իրավաբանական անձինք օգտվում են Հայաստանի հաշվետու անձանց ծառայություններից և մասնաբաժին ունեն հայաստանյան ընկերությունների կապիտալում: Օտարերկրյա խոշոր ձեռնարկությունների և ընկերությունների մասնաճյուղերից ու ներկայացուցչություններից բացի, օտարերկրյա իրավաբանական անձանց մեծ մասը պատկանում է Հայաստանում գործարարությամբ զբաղվող հայկական սփյուռքի ներկայացուցիչներին: Ընդհանուր առմամբ, Հայաստանում առկա չեն իրավաբանական անձանց միջոցով իրականացվող բազմաբաղադրիչ անդրսահմանային հարաբերություններ, որոնք սովորաբար բնորոշ են միջազգային կամ տարածաշրջանային կենտրոններին:

86. Օտարերկրյա մասնակցությամբ ընկերությունների վերաբերյալ վիճակագրությունը հասանելի է միայն սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասով, ընդ որում՝ գործարարությամբ զբաղվելու այս կազմակերպարարական տեսակը ամենատարածվածն է՝ անհատ ձեռնարկատերերից հետո: 2014թ.-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունները (48.190 միավոր) կազմել են գրանցված բոլոր (171.963 միավոր) իրավաբանական անձանց թվի 28%-ը: Առկա են օտարերկրյա մասնակցությամբ թվով 5.860 սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություններ, ինչը կազմում է գրանցված բոլոր իրավաբանական անձանց թվի 3.4%-ը: Հայաստանյան ընկերություններում մասնաբաժին ունեցող երկրների շարքում առաջատար են Ռուսաստանը, ԱՄՆ-ը, Վրաստանը, Ֆրանսիան, Ուկրաինան և Գերմանիան:

87. Հայաստանը չի ստորագրել «Տրաստների նկատմամբ կիրառելի օրենքների և տրաստների ճանաչման մասին» Հաագայի կոնվենցիան: ՀՀ օրենսդրությունը չի նախատեսում իրավաբանական կազմավորումների հիմնադրումն ու գործունեությունը: Այդ առումով՝ իրավաբանական կազմավորումների հիմնադրման իրավական հիմքերը բացակայում են: Առկա չեն տվյալներ օտարերկրյա իրավաբանական կազմավորումների՝ Հայաստանում գործող ոչ պրոֆեսիոնալ տրաստային կառավարիչների վերաբերյալ. իշխանությունների հավաստմամբ, նման դեպքեր երբևէ չեն արձանագրվել: Գնահատող խումբը հանդիպումների արդյունքում նույնպես նման դեպքեր չի արձանագրել: Գնահատող խումբը դիտարկել է նաև օտարերկրյա իրավաբանական կազմավորումների կողմից ուղղակի կամ անուղղակի եղանակով Հայաստանի հաշվետու անձանց ծառայություններից օգտվելու հնարավորությունը, սակայն նման որևէ դեպք չի հայտնաբերել:

Վերահսկողական մեխանիզմների ընդհանուր նկարագիրը

88. ԿԲ-ն լիզենզավորում, կարգավորում և վերահսկում է բոլոր ՖՀ-ների գործունեությունը: «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքով վերջինին վերապահված է լիակատար գործնառնական անկախություն: ԿԲ-ի կազմում գործում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված տարբեր ստորաբաժանումներ. մասնավորապես, ԻՎ-ը զբաղվում է ՖՀ-ների լիցենզավորմամբ, ՖՀԿՎ-ն կարգավորում է ֆինանսական համակարգի մասնակիցների գործունեությունը և ՖՎՎ-ի համար մշակում է վերահսկողական ձեռնարկներ, գործիքներ ու մեթոդաբանություններ, ՖՎՎ-ն հետևում է ՖՀ-ների կողմից օրենսդրական և ենթաօրենսդրական պահանջների կատարմանը: ՖՎՎ-ն իրականացնում է հեռակա վերահսկողություն և տեղերում ստուգումներ: ՖԴԿ-ն (Հայաստանի ՖՀՄ-ն) ԿԲ-ի կառուցվածքային ստորաբաժանումներից է, որը ստուգումների պլանավորման հարցում համագործակցում է ՖՎՎ-ի հետ, մասնակցում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ստուգումներին և ԿԲ-ի մասնագետների հետ միասին մշակում է աշխատանքային ուղեցույցներ: Ստուգման ծրագրերի նախագծերը ներկայացվում են ԿԲ-ի Լիցենզավորման և վերահսկողության հանձնաժողովի և ԿԲ նախագահի հաստատմանը: Վերահսկողական իր գործառույթներն իրականացնելու համար ԿԲ-ն ունի իրավասությունների բավարար շրջանակ: ՓԼ/ԱՖ դեմ

պայքարում ներգրավված համապատասխան վարչություններն ունեն անհրաժեշտ մարդկային, ֆինանսական և տեխնիկական միջոցներ: ԿԲ-ն ունի պատրաստված և որակավորված անձնակազմ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի հարցերով մասնագիտացված մեկ ընդհանուր առանձին ստորաբաժանում ԿԲ-ում առկա չէ: Լիարժեք ռիսկահենք վերահսկողության մոտեցումը դեռևս ներդրման փուլում է:

ԿԲ ռեսուրսները (ԻՎ, ՖՀԿՎ, ՖՎՎ)

Տարի	Ընդհանուր անձնակազմ (միջին տարեկան)	Նոր ընդունված աշխատակիցներ	Աշխատանքից ազատված աշխատակիցներ	Հոսունություն
2013	86	6	4	4.6 %
2014	83	2	4	4.8 %
2015	85	7	4	4.7 %

89. ՆՈՖԳՏՄ ոլորտում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողական իրավասություններով օժտված է թվով չորս վերահսկողական մարմին: ՖՆ-ը վերահսկողություն է իրականացնում շահումով խաղերի կազմակերպիչներների և խաղատների նկատմամբ: ԱՆ-ը պատասխանատու է նոտարների վերահսկողության համար: Փաստաբանների պալատը վերահսկում է փաստաբաններին: 2014թ.-ի հոկտեմբերից հետո ԿԲ-ն ՖԴԿ-ի միջոցով ստանձնել է անշարժ գույքի գործակալների, հաշվապահների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների, իրավաբանների և իրավաբանական ընկերությունների, ինչպես նաև տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողների³⁹ վերահսկող մարմնի պարտականությունը: Այնուամենայնիվ, ՖԴԿ-ն դեռևս չի ձևավորել համապատասխան վերահսկողական համակարգ, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության նպատակով համապատասխան անձնակազմ չի առանձնացրել և վերահսկողական որևէ գործունեություն չի իրականացրել:

ՆՈՖԳՏՄ վերահսկող մարմինների ռեսուրսները

ԱՆ	ՖՆ	Փաստաբանների պալատ
5	12	12

90. ԱՆ-ը և ՖՆ-ը ունեն համարժեք և համապարփակ իրավասություններ հաշվետու անձանց կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների համապատասխանությունը մոնիտորինգի ենթարկելու համար: Այնուամենայնիվ, այս իրավասությունները գործնականում հազվադեպ են կիրառվում: Փաստաբանների պալատն ունի հեռակա վերահսկողության և տեղերում ստուգումների անցկացման խիստ սահմանափակ իրավասություններ: Վերջինս իրավասու է տեղերում (սահմանափակ) ստուգումներ անցկացնել միայն արտաքին բողոքների ստացման դեպքում: Այդ պատճառով, Փաստաբանների պալատը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ուղղվածությամբ տեղերում ստուգումներ երբևէ չի անցկացրել:

³⁹ ՆՈՖԳՏՄ այս տեսակների մասով նախկինում իրավասու վերահսկող մարմին սահմանված չէր:

ԳԼՈՒԽ 2. ՓԼ/ԱՖ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ

Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ

Առանցքային եզրահանգումներ

2014թ.-ին Հայաստանն իրականացրել է իր առաջին լիարժեք ՌԱԳ-ը: Այդ գործընթացի ամենադրական կողմը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված բոլոր շահագրգիռ կողմերից ընդհանրական տեղեկատվության հավաքումն է, որի մի մասը ինստիտուցիոնալ մակարդակի վրա նախկինում արդեն վերլուծվել էր: ՓԼ սպառնալիքների և խոցելիությունների գնահատման առումով՝ օգտագործված տեղեկատվությունը ոչ բոլոր դեպքերում է ամբողջական եղել, հետևաբար՝ որոշ եզրահանգումներ վիճարկելի են: Մասնավորապես, ՓԼ սպառնալիքի վերլուծության համար հիմք են ընդունվել բոլոր նախորդող և ՓԼ հանցագործությունների մասով կայացված դատավճիռները՝ առանց հաշվի առնելու երկրում հանցավորության ընդհանուր մակարդակն ու դրա ազդեցության աստիճանը: Գնահատող խմբի կարծիքով, Հայաստանին բնորոշ ՓԼ ռիսկերն ըստ ամենայնի լիարժեքորեն գնահատված և հասկացված չեն: ԱՖ ռիսկի վերաբերյալ առկա է իմացության համարժեք մակարդակ:

ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի քաղաքականության շուրջ ներպետական համակարգումն ու համագործակցությունն իրականացվում է Միջգերատեսչական հանձնաժողովի շրջանակներում: Վերջինի կողմից հաստատված Գործողությունների ծրագրով հիմք է դրվել ՌԱԳ-ով բացահայտված ՓԼ/ԱՖ ռիսկերին հակազդեցությանը: Թեև իրավասու մարմինների միջև համագործակցությունը գործառնական մակարդակով կայացած է, այնուամենայնիվ, ռազմավարությունների համակարգումը, հատկապես ԻՄ-երի միջև, բավականաչափ զարգացած չէ: Ավելին, քանի որ ՌԱԳ-ում որոշ ռիսկեր համարժեք կերպով բացահայտված և գնահատված չեն, իրավասու մարմինների քաղաքականությունները, նպատակները և գործողությունները լիարժեքորեն չեն արտացոլում երկրում առկա բոլոր ՓԼ ռիսկերը: Ավելին, Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից քաղաքականության մշակման շրջանակներում համակարգային կերպով չեն ընդգրկվում պետական տարբեր մարմինների և ԻՄ-երի կողմից արտահանման վերահսկման ու լիցենզավորման գծով իրականացվող կարևոր հետախուզական աշխատանքների արդյունքները:

Իշխանությունները ՌԱԳ-ի արդյունքները տրամադրել են նաև մասնավոր հատվածին: Այլ ոլորտների համեմատ՝ բանկային համակարգը, գնահատող խմբի կարծիքով, ցուցաբերում է ռիսկերի իմացության համեմատաբար բարձր մակարդակ: Այնուամենայնիվ, անգամ բանկային համակարգում իմացության մակարդակը համասեռ չէ: Թեև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին օրենքով ՖՀ-ները պարտավոր են կատարել իրենց ոլորտում առկա ռիսկերի գնատահում, ռիսկերի վերաբերյալ քննարկումների ժամանակ ՖՀ-ները հազվադեպ են ցուցաբերում իրենց ոլորտների վերաբերյալ ՌԱԳ-ի եզրահանգումները գերազանցող գիտելիքներ:

Բացառությունները և պարզեցված միջոցառումներ թույլատրող իրավիճակները ՌԱԳ-ի եզրահանգումներով հիմնավորված լինելու փոխարեն հիմնված են ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականների վրա, թեպետ հարկ է նշել նաև, որ այդ իրավիճակները Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից հանգամանորեն ուսումնասիրվել են և ՌԱԳ-ի եզրահանգումներին չեն հակասում:

Առաջարկվող գործողություններ

ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ազգային քաղաքականության և համակարգման առումով Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգում անհրաժեշտ են մի շարք բարեփոխումներ:

- ՌԱԳ-ի շրջանակներում Հայաստանը պետք է առավել առարկայական ներկայացնի ՓԼ/ԱՖ սպառնալիքներին և խոցելիություններին տրվող գնահատականների հիմքում ընկած դատողությունները: Նշվածը ՌԱԳ-ի օգտագործողներին կօգնի ավելի լավ հասկանալ ռիսկի ընդհանուր մակարդակի վրա ազդող կարևոր գործոնները: Արդյունքում կբարելավվի նաև ՌԱԳ-ի կիրառելիությունը (օրինակ՝ ՌԱԳ-ի օգտագործողների կողմից կմշակվեն ռիսկի զսպման ավելի թիրախային միջոցառումներ) և կբարձրանա ռիսկի ազգային գնահատման գործընթացի նկատմամբ օգտագործողների վստահության մակարդակը:
- Հայաստանը ՓԼ սպառնալիքների գնահատումը չպետք է սահմանափակի միայն մեղադրական դատավճիռների վերլուծությամբ: Փոխարենը, պետք է դիտարկվի երկրին բնորոշ թե ներպետական, թե միջազգային հանցավորության ընդհանուր մակարդակն ու ազդեցությունը: Առավել ուշադրություն պետք է դարձնել չբացահայտված հանցավորությանը (օրինակ՝ կոռուպցիային), երկրի մասշտաբով հանցագործություններից ստացված միջոցների ընդհանուր ծավալին, անդրսահմանային ապօրինի հոսքերին (ինչպես ներգնա, այնպես էլ արտագնա), ՓԼ կանխատեսելի միտումներին, ինչպես նաև այլ արժեքավոր տեղեկատվության վերլուծությամբ, մասնավորապես՝ ԿԳՀ-ներին և ֆինանսական հետախուզության այլ տվյալներին:
- Հայաստանը պետք է խորացնի վերլուծությունը և վերագնահատի երկրի տեսանկյունից ՓԼ սպառնալիքների մասով առկա որոշ խոցելիություններ: Նշվածը պետք է ներառի ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի, իրավաբանական անձանց չարաշահման, կոռուպցիայի, ստվերային տնտեսության և կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառության մասով առկա խոցելիությունների վերագնահատումը: Այս բարեփոխումները Հայաստանին կօգնեն բացահայտել վերացման ենթակա բացերը:
- Իշխանությունները պետք է մշակեն ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգում հորիզոնական համագործակցության գծով անհրաժեշտ միջոցառումների (այդ թվում՝ պայքարում ներգրավված այլ իրավասու մարմիններ կողմից ձեռնարկվող միջոցառումներն արտացոլող) անհատական ռազմավարություններ և քաղաքականություններ: Ըստ վերը ներկայացված առաջարկների ՌԱԳ-ի եզրահանգումները հաշվի առնող այդ միջոցառումները նման կերպով ի մի բերելու մոտեցումը կհանգեցնի ռիսկերի զսպման՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի մասշտաբով ավելի համակարգված և արդյունավետ քաղաքականության իրագործման:
- Ինչպես արդեն նախատեսվում է, Հայաստանն իր համապատասխան կառուցակարգերում պետք է ներառի ԶՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի գծով համագործակցության լրացուցիչ միջոցառումներ:

Սույն Գլխում դիտարկվում և գնահատվում է Անմիջական արդյունք ԱԱ.1-ը: Այս բաժնի ներքո արդյունավետության գնահատման նպատակով կիրառելի են Հ.1-2 Հանձնարարականները:

Անմիջական արդյունք 1 (Ռիսկ, քաղաքականություն և համակարգում)

Երկրում ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի իմացությունը

91. Հայաստանը ռիսկերի գնահատման գործընթաց նախաձեռնել է դեռևս 2010թ.-ին, երբ առաջին անգամ իրականացվել է ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի ռազմավարական վերլուծություն, որին հաջորդել է 2013թ.-ին իրականացված ՆՈՖԳՏՄ ոլորտային ՓԼ/ԱՖ ռիսկի վերլուծությունը: 2014թ.-ին Հայաստանն իրականացրել է իր առաջին լիարժեք ՌԱԳ-ը՝ մեծապես հիմնվելով 2013թ.-ի փետրվարին հրապարակված ՖԱԹՖ ուղեցույցի վրա:⁴⁰ Իշխանությունների

⁴⁰ http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf

հավաստմամբ, 2014թ.-ի ՌԱԳ-ի ամենադրական կողմը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված բոլոր շահագրգիռ կողմերից ընդհանրական տեղեկատվության հավաքումն է, որի մի մասը ինստիտուցիոնալ մակարդակի վրա նախկինում արդեն վերլուծվել էր: Զգալի ջանքեր են գործադրվել հնարավորին լայն շրջանակից հասանելի տվյալների հավաքման նպատակով, ինչն իշխանություններին հնարավորություն է տվել երկրին բնորոշ ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի գնահատմանը մոտենալ ավելի համակողմանի կերպով և ավելի լավ պատկերացում կազմել Հայաստանում առկա որոշ ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի մասին: ՌԱԳ-ի գործընթացի շրջանակներում հարցաթերթեր են ուղարկվել որոշ ՖՀ-ների և ՆՈՖԳՏՄ-ների:

92. Սպառնալիքների և խոցելիությունների բացահայտման եղանակով ՓԼ ռիսկի գնահատման համար բավարար նախնական հիմք ապահովելով հանդերձ՝ ՌԱԳ-ը գործնականում առկա մնացորդային ռիսկերի վերաբերյալ որևէ եզրահանգում չի կատարում: ՌԱԳ-ում մի կողմից ներկայացվում է սպառնալիքների և խոցելիությունների մակարդակը, մյուս կողմից եզրահանգումներ են կատարվում մնացորդային ռիսկի մակարդակի վերաբերյալ՝ առանց մանրամասնելու այդ եզրահանգումներին հասնելու ճանապարհը: Իշխանությունների կարծիքով, բոլոր սպառնալիքների և խոցելիությունների գնահատականների ամփոփ աղյուսակը, որը նաև ներառում է տեսանելի ապագայում դրանց փոփոխության (նվազող, կայուն և աճող) միտումների գնահատականը, տալիս է մնացորդային ռիսկի ընդհանրական պատկերը՝ հիմնվելով դրա բաղադրիչների վերաբերյալ կատարված բացահայտումների և եզրահանգումների վրա: Որոշ դեպքերում իշխանությունների դատողությունները հիմնավորելու համար հավաքված առանցքային տվյալները կամ տեղեկատվությունը թերի է եղել, հետևաբար՝ որոշ եզրահանգումներ վիճարկելի են (ավելի մանրամասն ներկայացված է ստորև): Արդյունքում, գնահատող խմբի կարծիքով, ՌԱԳ-ի օգտագործողները թերևս ոչ լիարժեք պատկերացում ունեն Հայաստանին բնորոշ ՓԼ ռիսկերի մասին: Նույնը չի կարելի ասել ԱՖ-ի ռիսկի մասին, որը (ինչպես ավելի մանրամասն նկարագրված է Գլուխ 1-ում) իշխանությունների կողմից արժանացել է շատ ավելի սերտ ուշադրության և մանրակրկիտ ուսումնասիրության:

(ա) ՓԼ սպառնալիքներ

93. ՓԼ հնարավոր սպառնալիքները գնահատվել են միջին, ինչը տրամաբանական է՝ հաշվի առնելով այն փաստը, որ Հայաստանը ֆինանսական կենտրոն չէ և ենթակա չէ զգալի ՓԼ ռիսկերի: Այնուամենայնիվ, այս եզրահանգումը բացառապես հիմնված է հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող հանցագործությունների մասով կայացված դատավճիռների վերլուծության վրա: Հաշվի չեն առնվել երկրում հանցավորության ընդհանուր մակարդակն ու դրա ազդեցության աստիճանը, ներառյալ՝ չբացահայտված հանցավորությունը և ՓԼ կանխատեսելի միտումները: Թեև գնահատող խումբն ի գիտություն է ընդունում իշխանությունների այն տեսակետը, որ դատավճիռների վրա հիմնված տեղեկատվությունը վստահելի է, այնուամենայնիվ, նշված մոտեցման կիրառությունը թույլ չի տալիս գնահատել կայացված դատավճիռների քանակի համարժեքությունը (այդ թվում՝ այն տեսանկյունից, թե արդյոք որևէ խոցելիություններ ազդում են քննությունների և քրեական հետապնդման դեպքերի քանակի ու բազմազանության վրա), ինչպես նաև այս գործոնների հետ կապված՝ հաշվի չի առնում արտաքին աշխարհին առնչվող այնպիսի տեղեկատվություն, ինչպիսին է ՓԼ գծով Հայաստանին կատարված փոխադարձ իրավական օգնության հարցումները և դրանց հետևանքները:

94. Իշխանությունները տարատեսակ կարծիքներ ունենալորդող հանցագործությունների մասով հանցավոր միջավայրի վերաբերյալ: Մի կողմից՝ ՌԱԳ-ով բացահայտվում են առավել խոշոր հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող մի շարք նախորդող հանցագործություններ, սակայն մյուս կողմից՝ ՖԴԿ-ում առկա ԿԳՀ-ների տվյալներն ուրվագծում են առավել հաճախ հանդիպող նախորդող հանցագործությունների փոքր-ինչ այլ պատկեր: ՓԼ առավելագույն սպառնալիք ներկայացնող նախորդող հանցագործությունների վերաբերյալ ԳԴ-ի տեսակետը նույնպես որոշակիորեն տարբերվում է ՌԱԳ-ով ներկայացվածից (տես Գլուխ 1-ի

Բաժին 1.1-ը): Մասնավորապես, ԳԴ-ի ներկայացուցիչների հավաստմամբ, կիբերհանցագործությունը, որն իրենց կարծիքով առավելագույն ՓԼ սպառնալիք ներկայացնող նախորդող հանցագործությունն է, պատշաճ ներկայացված չէ ՌԱԳ-ում: ՌԱԳ-ում չի արտացոլվել ոչ այս տեղեկատվությունը, և ոչ էլ նախորդող հանցագործությունների մասով առավել հաճախ կայացված դատավճիռների, ԿԳՀ-ների տվյալների և ԳԴ-ի տեսակետի միջև առկա տարբերության պատճառների վերլուծությունը, և գնահատող խմբին այդ թեմայով կատարված համակողմանի վերլուծության չի տրամադրվել: Իշխանությունների կարծիքով, նախորդող հանցագործությունների վերաբերյալ այս տարակարծությունները ՓԼ սպառնալիքների մասով միմյանցից էապես տարբերվող մոտեցումների չեն հանգեցնում: Այնուամենայնիվ, իշխանություններն ընդունում են, որ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված մարմինների միջև համակարգումը կնպաստի ՓԼ սպառնալիքներն ավելի ճիշտ հասկանալուն:

95. ՌԱԳ-ը բավարար մանրամասնությամբ չի անդրադառնում միջոցների անդրսահմանային ապօրինի հոսքերին՝ բացառությամբ կանխիկի ֆիզիկական տեղափոխմանը: Անդրադարձ է կատարված Հայաստանի և ՖԱԹՖ-ի կողմից որպես բարձր ռիսկային ճանաչված երկրների միջև ֆինանսական հոսքերի գնահատմանը՝ եզրահանգմամբ, որ Իրանի և Թուրքիայի հետ փոխանցումները ծառայում են այդ երկրների հետ տնտեսական և առևտրային հարաբերությունների սպասարկմանը: ՌԱԳ-ն անդրադառնում է նաև ՖԱԹՖ-ի կողմից որպես բարձր ռիսկային չճանաչված երկրների հետ ֆինանսական հոսքերին, սակայն հաշվի չի առնում այդ հոսքերի մեջ հանցավոր եկամուտների առկայության հնարարությունը: ՖԴԿ-ի տվյալները, որոնք որոշակի պատկերացում են տալիս Հայաստանի ֆինանսական համակարգ ներհոսած օտարերկրյա միջոցների մասին, ՌԱԳ-ում հաշվի չի առնվում անդրսահմանային հանցագործություններից առաջացող ՓԼ սպառնալիքների գնահատման համար: Ինչպես արդեն նշվել է Գլուխ 1-ի Բաժին 1.1-ում, թեև ՌԱԳ-ում ներկայացված է փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների մասով վիճակագրություն, սակայն անդրսահմանային հանցավորության և նախորդող հանցագործությունների վերաբերյալ եզրահանգումներ չեն արվել: Անդրազգային հանցավորության և նախորդող հանցագործությունների վերաբերյալ իշխանությունների կարծիքի համաձայն՝ փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների փոքր քանակը պայմանավորված է համապատասխան օտարերկրյա գործընկերների ոչ մեծ հետաքրքրությամբ, ինչն արդյունք է միջազգային հետևանքներ ունեցող օտարերկրյա հանցավոր գործունեության շրջանակներում Հայաստանի ֆինանսական և ոչ ֆինանսական համակարգերի, ինչպես նաև ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց ոչ էական ներգրավվածությամբ: Ինչ վերաբերում է կանխիկի և ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի անդրսահմանային տեղափոխման հետ կապված ռիսկին, վերջինը թեև բացահայտվել և առավել խորությամբ նկարագրվել է ՌԱԳ-ում, գնահատող խմբի տպավորությամբ, այդ ռիսկը թերևս թերագնահատված է՝ հաշվի առնելով ստվերային տնտեսության համատեքստում կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը:

96. Հաշվի առնելով վերոնշյալը՝ գնահատող խումբը եզրահանգել է, որ Հայաստանի ՌԱԳ-ի շրջանակներում անհրաժեշտ է ավելի հանգամանորեն արտացոլել մի կողմից՝ փաստացի և հնարավոր հանցավորության, մյուս կողմից՝ անդրսահմանային հանցավոր եկամուտների հոսքերի մասով տարբեր տեղեկատվական աղբյուրներից ստացված տվյալների փոխառնչությունը:

(բ) Խոցելիություններ

97. Գնահատող խմբի կարծիքով, ստվերային տնտեսության առկայությունը, որը համարվում է հիմնականում հարկերից խուսափելու հետ կապված երևույթ, ինչպես նաև կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը, որը դիտարկվում է որոշակի մշակութային/ սովորութային իրողությունների համատեքստում, Հայաստանի համար զգալի ՓԼ խոցելիությունների են առաջացնում: Այնուամենայնիվ, ստվերային տնտեսության և կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառության ուսումնասիրությունը ՌԱԳ-ի շրջանակներում

սահմանափակվել է միայն Հայաստանում նշված երևույթների առկայության փաստի արձանագրմամբ՝ հիմնվելով անկախ երրորդ անձանց կողմից այս երևույթների վերաբերյալ տրված (ոչ պաշտոնական) գնահատականների վրա և նկարագրելով իշխանությունների կողմից դրանց հաղթահարման ուղղությամբ ձեռնարկվող միջոցառումները: Հայաստանի իշխանությունների կարծիքով, այսքանը բավարար է ՌԱԳ-ի նպատակների համար: Ստվերային տնտեսության հնարավոր ազդեցությունները և այլ տեղեկատվության հետ փոխառնչությունները (օրինակ՝ նախորդող հանցագործությունների հետ կապը, կամ՝ որքանով կարող է ստվերային տնտեսությունում շրջանառող կանխիկը մուտք գործել բանկային համակարգ կամ օգտագործվել անշարժ գույքի ձեռք բերման նպատակով, ինչը տարածված երևույթ է այս ոլորտում) բավարար չափով չեն ուսումնասիրվել՝ նպաստելու համար ռիսկի և դրա զսպմանն անհրաժեշտ միջոցառումները հասկանալուն: Այդ պատճառով, գնահատող խումբը մնում է այն կարծիքին, որ ՌԱԳ-ում ներկայացված տեղեկատվությունը չափից դուրս ընդհանրական է՝ ՓԼ ռիսկը խորությամբ հասկանալուն նպաստելու համար:

98. Իրավաբանական անձանց վերաբերյալ ՌԱԳ-ում նշված ընդհանրական դրույթներից մեկն այն է, որ Պետական ռեգիստրը տիրապետում է իրավաբանական անձանց մասնակիցների վերաբերյալ տեղեկատվություն, և որ ՓԼ/ԱՖ գործերով իրավաբանական անձանց ներգրավվածության դեպքեր չեն հայտնաբերվել: Այնուամենայնիվ, պետական տարբեր մարմինների հետ հանդիպումների արդյունքում գնահատող խումբը լսել է կարծիքներ, որ ընկերությունները կարող են չարաշահվել գեղծարարության նպատակով: Ավելին, Պետական ռեգիստրը չի իրականացնում իր մոտ առկա՝ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության իսկության ստուգումներ: Այդ պատճառով, իրավաբանական անձանց ռիսկերը լիարժեքորեն գնահատելու և հասկանալու նպատակով գնահատող խումբն առաջարկում է դիտարկել դրանց ավելի խորը ուսումնասիրության ու վերլուծության հնարավորությունը:

99. Հայաստանի ՌԱԳ-ում կոռուպցիան գնահատված է որպես միջին խոցելիություն: Գնահատող խմբի կողմից հանրամատչելի աղբյուրներում (տես Գլուխ 1-ը) առկա տեղեկատվության ուսումնասիրությունը վկայում է, որ կոռուպցիան դեռևս խնդիր է Հայաստանի համար: Գնահատող խումբը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի արդյունավետ գործունեությանը խոչընդոտող կոռուպցիոն երևույթների առկայության մասին վկայող որևէ նախանշան չի հայտնաբերել:

Բացահայտված ՓԼ/ԱՖ ռիսկերին հակազդման ազգային քաղաքականություն

100. Գնահատման այցից անմիջապես առաջ Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից հաստատված Գործողությունների ծրագիրը հիմք է հանդիսանում ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի հակազդման և ՌԱԳ-ով բացահայտված թերությունների վերացման համար: Գործողությունների ծրագիրը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի առումով երկրի արձագանքն է ՌԱԳ-ի հաշվետվությանը: Գործողությունների ծրագրով նախատեսված է 21 միջոցառում, որոնք, իշխանությունների հավաստմամբ, իրականացվելու են սահմանված ժամկետում կամ շարունակական/ պարբերական հիմունքներով: Առկա բացերի վերացմանն ուղղված միջոցառումները խմբավորված են ըստ բովանդակության, ներառյալ՝ ՓԼ և նախորդող հանցագործություններ, միջավայրային տարրեր՝ ինչպիսին է ստվերային տնտեսությունը, համատեքստային գործոններ, ինչպիսին է հանրային ոլորտում կոռուպցիայի ռիսկը, իրավական համակարգը, ինստիտուցիոնալ համակարգը և հաշվետու անձինք: Նշված միջոցառումներից (որոնցից մեկը բաղկացած է առանձին ժամկետներով մի շարք գործողություններից) մեկն արդեն իրականացվել է, հինգի մասով վերջնաժամկետ է նշված 2015թ.-ը, մեկի մասով վերջնաժամկետը 2016թ.-ն է, չորսի մասով վերջնաժամկետ է նշված 2015-2016թթ., հինգի մասով՝ 2015-2017թթ., իսկ տասնչորսը ենթակա է իրականացման «շարունակական» հիմունքներով:

101. Գործողությունների ծրագրով սահմանված միջոցառումների իրականացման առաջընթացը դիտարկվում է Միջգերատեսչական հանձնաժողովի նիստերի ժամանակ: Գնահատող խմբի կարծիքով, առանձին ուշադրություն է պետք դարձնել, որպեսզի նշված միջոցառումները չշեղվեն նախանշված ուղուց, ինչի նպատակով խիստ ցանկալի է Գործողությունների ծրագրով որոշակի «ուղենիշների» սահմանումը: Ցանկալի է նաև այլ վերջնաժամկետների հաստատումը: Մասնավորապես, ՈԱԿ-ների արդյունավետ վերահսկողության համար անհրաժեշտ ռեսուրսների գնահատելու, ՀՀ կառավարություն համապատասխան առաջարկ ներկայացնելու և ոչ պլանային ստուգումների ավելի շատ դեպքեր նախատեսելու համար 2016թ.-ի տարեվերջը որպես վերջնաժամկետ սահմանելը (Գործողությունների ծրագրում որպես կատարման ժամանակահատված նշված է 2015-2016թթ.) կվկայեր որոշ բացերի վերացման հարցում ավելի արդյունքամետ մոտեցում որդեգրելու մասին:

102. Գնահատող խմբին չեն տրամադրվել Միջգերատեսչական հանձնաժողովի անդամ գերատեսչությունների և ՆՈՖԳՏՄ-ների ինքնակարգավորվող մարմինների աշխատանքային ծրագրերը, որոնցից հնարավոր կլիներ ստանալ տեղեկատվություն ռազմավարաան նպատակներին հասնելու համար ձեռնարկվող միջոցառումների վերաբերյալ: Պարզ չէ, թե առանձին մարմինների քաղաքականություններն ու գործողությունները գործնականում որքանով են համակարգվել այն դեպքերում, երբ դա անհրաժեշտ է ազգային մակարդակով քաղաքականությունների և գործողությունների իրականացման տեսանկյունից:

103. Ողջունելի է Հայաստանի իշխանությունների կողմից ՌԱԳ-ի եզրահանգումներից բխող միջոցառումների ձեռնարկման նպատակով Գործողությունների ծրագրի մշակումը: Այնուամենայնիվ, գնահատող խմբին չհաջողվեց որևէ եզրահանգման գալ Գործողությունների ծրագրի իրագործման վերաբերյալ, քանի որ այն հաստատվել է գնահատման այցից անմիջապես առաջ:⁴¹ Միևնույն ժամանակ, գնահատող խումբն ուսումնասիրել է 2010թ.-ի Ռազմավարական գնահատման և 2013թ.-ի ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի գնահատման հաշվետվությունների հիման վրա ընդունված 2013-2015թթ. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի դեմ ազգային ռազմավարությունը, ինչպես նաև դրա ներքո նախանշված գործողությունների իրականացման նպատակով գնահատման այցին նախորդող ժամանակահատվածում իրականացված միջոցառումները: Գնահատող խումբը արձանագրում է 2013-2015թթ. ռազմավարության ներքո բոլոր գործողությունների իրականացման դրական փաստը: Մասնավորապես, Հայաստանում իրականացվել է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի ինքնագնահատում, որը հանգեցրել է զգալի օրենսդրական փոփոխությունների, հատկապես՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի և ԲՕ-ի առումով: Ստեղծվել է տեղեկատվության փոխանակման համակարգ՝ ուղղված համագործակցության ընդլայնմանը և դատախազների, ԻՄ քննիչների և ՖԴԿ-ի միջև տեղեկատվության անվտանգ փոխանակմանը: Քրեական հետապնդման և քննչական մարմինների (ԳԴ, ԱԱԾ և ՖՆ) կազմում ստեղծվել են ՓԼ/ԱՖ օպերատիվ հետախուզության և քրեական հետապնդման հարցերով մասնագիտացված հատուկ ստորաբաժանումներ: Հեռակա վերահսկողության, տեղերում ստուգումների և պատժամիջոցների համակարգի միջոցով համապատասխանության բարելավման նպատակով ներդրվել են վերահսկողական որոշակի մեխանիզմներ: Խաղատների վերահսկողության և կարգավորման համակարգի բարելավման նպատակով իրականացվել են օրենսդրական փոփոխություններ: Ռազմավարության ներքո

---

⁴¹ Այնուամենայնիվ, իշխանությունները մատնանշեցին համապատասխան քաղաքականությունների իրագործման նպատակով ՌԱԳ-ից հետո ձեռնարկված քայլերի օրինակներ: Մասնավորապես, 2015թ.-ի փետրվարի 19-ին Կառավարությունն ընդունել է թիվ 165-N որոշումը «Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհուրդ և փորձագիտական հանձնախումբ ստեղծելու, խորհրդի կազմը, խորհրդի, փորձագիտական հանձնախմբի և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի հակակոռուպցիոն ծրագրերի մոնիթորինգի բաժնի գործունեության կարգը հաստատելու մասին»:

ծեռնարկված միջոցառումներն ընդգծում են իշխանությունների՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի բարելավման հանձնառությունը:

Բացառություններ, հավելյալ և պարզեցված միջոցառումներ

104. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջներին ենթակա ՖՀ և ՆՈՖԳՏՄ տեսակների առումով ՖԱԹՖ սահմանումներից որևէ բացառություն չի արվել:

105. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրությամբ հաշվետու անձանց համար նախատեսված են որոշ հանգամանքներ, որոնց դեպքում թույլատրվում են պարզեցված ՀՊՈւ միջոցառումներ, մասնավորապես՝ կյանքի ապահովագրության պայմանագրերը, որոնց դեպքում տարեկան ապահովագրավճարը չի գերազանցում նվազագույն աշխատավարձի չորսհարյուրապատիկը (շուրջ 720 եվրո) կամ միանվագ ապահովագրավճարը չի գերազանցում նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը (շուրջ 1.800 եվրո), կենսաթոշակային համակարգերի շրջանակում կնքված ապահովագրական պայմանագրերը, եթե դրանք չեն պարունակում հրաժարման մասին դրույթ, և պայմանագիրը չի կարող օգտագործվել որպես գրավի առարկա, Հայաստանի պետական կամ համայնքային բյուջե կատարվող վճարումները, հանրային ծառայությունների դիմաց վճարումները, աշխատավարձի, կենսաթոշակի կամ հայտնի աղբյուրներից ստացվող սոցիալական նպաստների հետ կապված վճարումները: ՖՀ-ների կողմից ռիսկահենք մոտեցման կիրառության ուղեցույցի համաձայն՝ ՀՊՈւ միջոցառումները թույլատրվում է պարզեցնել սահմանված ցածր ռիսկի այնպիսի գործոնների առկայության պարագայում, օրինակ՝ այն ֆիզիկական անձանց դեպքում, որոնց միջոցների ձևավորման հիմնական աղբյուրն աշխատավարձն է, կենսաթոշակը կամ հայտնի աղբյուրից ստացվող սոցիալական նպաստը, երբ տվյալ գործարքի բնութագիրն էապես չի տարբերվում հաշվով սովորաբար կատարվող գործարքների բնութագրերից, կամ՝ այն հաճախորդների դեպքում, որոնց ինքնության և իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը հանրորեն հասանելի է, և որոնց գործունեության նկատմամբ պետական մարմինների կողմից իրականացվում է վերահսկողություն, կամ՝ առանձին գործարքների դեպքում, որոնց իրականացման համար պահանջվում են աննշան գումարով միջոցներ (օրինակ՝ կոմունալ վճարումները, ապահովագրավճարները և այլն): Կանոնակարգը և ուղեցույցը հրապարակվել են ՌԱԳ-ից առաջ: Այդուհանդերձ, վերոնշյալ հանգամանքներից առաջացող ռիսկը Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից հանգամանորեն ուսումնասիրվել է նախքան ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի և կանոնակարգի ընդունումը: Ավելին, նշված հանգամանքները չեն հակասում ՌԱԳ-ի եզրահանգումներին:

106. Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրության շրջանակներում ՀՊՈւ-ի հավելյալ միջոցառումներ կիրառվում են այնպիսի գործոնների առկայության դեպքում, ինչպիսիք են իրավաբանական անձինք կամ կազմավորումները, որոնց գործունեության ոլորտը ակտիվների անհատական կառավարումն է, անվանական բաժնետերեր կամ ըստ ներկայացնողի բաժնետոմսեր ունեցող ընկերությունները, կանխիկի լայնամասշտաբ կիրառությամբ բնութագրվող գործունեությունը և գործարար հարաբերությունները, սեփականատերերի արտասովոր կամ անհարկի բարդ կազմ ունեցող ընկերությունները, անհատականացված բանկային ծառայությունների մատուցումը, առանց առերես շփման գործարքները կամ գործարար հարաբերությունները: Նշված գործոնները ՌԱԳ-ի շրջանակներում համակողմանի ուսումնասիրության չեն ենթարկվել, սակայն դրանք չեն հակասում ՌԱԳ-ի եզրահանգումներին: ՀՊՈւ հավելյալ միջոցառումները չեն տարածվում տեղական ՔԱՈւԱ-ների վրա: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ուղեցույցներով սահմանվում են նաև մի շարք գործոններ, որոնց առկայության դեպքում առանձին երկրներ, հաճախորդների խմբեր, գործարքների տեսակներ, ծառայություններ և դրանց մատուցման եղանակներ կարող են ճանաչվել որպես բարձր ռիսկային:

Իրավասու մարմինների խնդիրները և գործողությունները

107. Նախորդող հանցագործությունները, որոնք ԳԴ-ն հիմք է ընդունում դատախազական ռազմավարության առաջնահերթությունները սահմանելու համար, առնվազն մասնակիորեն տարբերվում են ՌԱԳ-ով բացահայտված՝ առավել խոշոր հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող նախորդող հանցագործություններից: Ընդ որում, ԳԴ-ի և, մասնավորապես, Կոլեգիայի կողմից ոլորտի առաջնահերթությունները որոշելիս առաջնային են նախորդող հանցագործությունների վերաբերյալ դատախազության պատկերացումները: Գնահատող խմբին հանդիպումների ընթացքում ԳԴ-ն նշել է, որ ՌԱԳ-ով բացահայտված նախորդող հանցագործությունների ցանկը սպառնիչ չէ և կարող է դինամիկ կերպով փոփոխվել: Կիրբերհանցագործություններից առաջացող ռիսկերին համարժեք արձագանքելու նպատակով ԳԴ-ի խնդիրներն ու գործողությունները սահմանելու նպատակով Կոլեգիան կայացրել է ռազմավարական որոշումներ: Ստեղծվել է կիրբերհանցագործությունների դեմ պայքարող մասնագիտացված ստորաբաժանում: Կոլեգիայի կողմից կիրբերհանցագործությունների վերաբերյալ կայացվել է պարտադիր որոշում, որը տարածվում է ԳԴ-ի բոլոր տարածաշրջանային ստորաբաժանումների վրա: Մասնավորապես, այդ որոշման համաձայն, դատախազները պարտավոր են շաբաթական կտրվածքով ԳԴ-ին հայտնել հանցագործության կասկածի վերաբերյալ ստացված տվյալների քննության ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցառումների վերաբերյալ տեղեկատվություն: Արդարադատության ակադեմիան կիրբերհանցագործությունների հատկանիշների վերաբերյալ ընթացիկ դասընթացներ է կազմակերպում դատավորների և դատախազների համար: Գնահատող խմբի կարծիքով, նման առաջադեմ փորձը պետք է կիրառվի նաև ՓԼ և խոշոր հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող այլ նախորդող հանցագործությունների դեպքում:

108. Թեև ԻՄ-երն ակտիվորեն ընդգրկված են եղել ռիսկի ազգային գնահատման գործընթացում, այնուամենայնիվ՝ ՌԱԳ-ով բացահայտված բարձր ռիսկային ոլորտների վրա քննչական մարմինների կենտրոնանալու մասին վկայող փաստերը սակավաթիվ են: ԻՄ-երը չունեն իրենց գործունեության համապատասխան ոլորտներում ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի տեսանկյունից առավելագույն ուշադրություն պահանջող խնդիրների վերաբերյալ ռազմավարություններ և քաղաքականություններ: Մյուս կողմից, Միջգերատեսչական հանձնաժողովը յուրահատուկ մեխանիզմ է ՌԱԳ-ի եզրահանգումների հիման վրա իրավապահ ոլորտի խնդիրների և քաղաքականությունների մշակման համար: Թեպետ իրականացվել են բարձր ռիսկային ոլորտներին ռեսուրսների հատկացմանն ուղղված որոշակի նախաձեռնություններ (օրինակ՝ ոստիկանության համակարգում ավելացել են կիրբերհանցագործությունների դեմ պայքարին ուղղված ռեսուրսները), նման գործողություններն ավելի շատ պայմանավորված են եղել տվյալ ոլորտում գործառնական ռիսկերի զսպման անհրաժեշտությամբ, քան ՌԱԳ-ով բացահայտված ռիսկային ոլորտների վրա համապատասխան քննչական մարմինների ուշադրությունը կենտրոնացնելու համակարգված քաղաքականության որդեգրմամբ: Գնահատման այցի ընթացքում հանդիպումների արդյունքները նույնպես վկայում են այս եզրահանգման հավաստի լինելու մասին՝ ի դեմ քննչական մարմինների (ներառյալ՝ ԱԱԾ-ի) այն պնդման, որ նշված հարցում իրենք հիմնականում առաջնորդվում են Հայաստանի օրենսդրությամբ:

109. Ինչ վերաբերում է ՖԴԿ-ին, վերջինը նախաձեռնողական դիրքորոշում ունի և իր վերլուծական գործընթացներում որդեգրել է ռիսկահեռք մոտեցում: Ստացվող ֆինանսական և այլ ազդակների գնահատման նպատակով ՖԴԿ-ի կողմից կիրառվող ռիսկերի վերլուծության գործընթացները հաշվի են առնում ՌԱԳ-ի եզրահանգումները: Արդյունքում, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի քննչական օղակին տրամադրվում են ՌԱԳ-ով բացահայտված սպառնալիքների և խոցելիությունների վերաբերյալ ֆինանսական հետախուզության տվյալներ: Այդ կապակցությամբ անհրաժեշտ է, որ ՖԴԿ-ի տված արդյունքը ազգային ռազմավարության շրջանակներում ներառվի ԻՄ-երի խնդիրների և քաղաքականությունների մեջ:

110. Վերահսկողության մասով պետք է նշել, որ չկան փաստաթղթավորված վերլուծություններ, որոնք կարտացոլեն ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի հարցերով վերահսկողների խնդիրների ու գործողությունների համապատասխանությունը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ազգային քաղաքականությանը և, մասնավորապես, բացահայտված ռիսկերին: ԿԲ-ի ջանքերը գլխավորապես կենտրոնացած են բանկերի ուղղությամբ, քանի որ դրանք են Հայաստանի ֆինանսական համակարգի ամենակարևոր մասնակիցները և, ինչպես արդեն նշվել է, համարվում է, որ ՓԼ հիմնականում իրականացվում է բանկային համակարգի միջոցով: Թեև ՌԱԳ-ով ՆՈՖԳՏՄ-ները ներկայացված են որպես համեմատաբար բարձր ռիսկային ոլորտ, գործնականում դրան համարժեք արձագանք առայժմ չի տրվել: Իր իրավասությունների շրջանակում ընդգրկված ՆՈՖԳՏՄ-ների մասով ՖԴԿ-ն դեռևս ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության համակարգ չի ներդրել: Անշարժ գույքի ոլորտում առկա ռիսկը բավարար ուշադրության չի արժանացել:

111. Վերահսկող մարմիններն ամբողջովին հիմնվում են ՌԱԳ-ով բացահայտված ոլորտային ռիսկերի վերլուծության վրա՝ չօգտվելով յուրաքանչյուր վերահսկվող սուբյեկտի մասով առկա տեղեկատվությունն օգտագործելու հնարավորությունից: Մասնավորապես, ԿԲ-ն չունի փաստաթղթավորված վերլուծություններ, թե ինչպես են հաշվի առնվում այնպիսի առանձին գործոններ, ինչպիսիք են հաճախորդների անհատական կազմը կամ առանձին ՖՀ-ների կողմից առաջարկվող տարբեր պրոդուկտներն ու ծառայությունները: Այնուամենայնիվ, իշխանությունների հավաստմամբ, նման գործոններն անպայմանորեն հաշվի են առնվում հեռակա վերահսկողության և տեղերում ստուգումների ընթացքում: Գործնականում նման մոտեցումը հանգեցնում է նրան, որ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի տեսանկյունից բոլոր բանկերը ստանում են միևնույն վերահսկողական վերաբերմունքը:

112. Ընդհանուր առմամբ, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության առումով ԿԲ-ն կիրառում է միայն մասամբ ռիսկահենք կամ թիրախային մոտեցում: ՓԼ/ԱՖ ռիսկից կախված՝ միևնույն ոլորտում անցկացվող ստուգումների հաճախականության կամ խորության միջև չկան տարբերություններ: ԿԲ-ն չի կենտրոնանում ՌԱԳ-ով բացահայտված հանցավոր գործունեության ամենատարածված տեսակների վրա, ինչպիսիք են կեղծ վճարային քարտերով կամ գործիքներով գործարքները: ՖՆ-ը և ԱՆ-ը ի ցույց չեն դնում ռիսկահենք կամ թիրախային վերահսկողության մոտեցումը կիրառելու մասին վկայող փաստարկներ, թեև ՖՆ-ը պարտավոր է խաղատների դեպքում կիրառել ռիսկահենք մոտեցում: Նշված պահանջը նախատեսվում է ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների մեթոդաբանությունը և ռիսկայնությունը որոշող չափանիշների ընդհանուր նկարագիրը սահմանող փաստաթղթով, որը ներառում է առանձին ռիսկերի գնահատման չափանիշների համակողմանի ցանկ: Փաստաբանների պալատը նույնպես ռիսկահենք վերահսկողություն չի իրականացնում. վերջինը որևէ ստուգում դեռևս չի անցկացրել:

113. Վերջերս հաստատված Գործողությունների ծրագիրը լիարժեքորեն չի արտացոլում վերահսկող մարմինների կողմից հատուկ ուշադրության արժանի՝ ՌԱԳ-ով բացահայտված ռիսկերը: Որոշ ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ վերահսկողության համակարգի բացակայության խնդիրը դիտարկվել է սահմանափակ կերպով («Անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների շրջանում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասով պահանջների կատարման նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու ռազմավարության մշակում»): Իրավաբանների նկատմամբ վերահսկողության խնդրի լուծումը Գործողությունների ծրագրում տեղ չի գտել: Որոշ ՆՈՖԳՏՄ-ների գրանցման մասով պահանջների բացերը (ինչը ՌԱԳ-ում նշվել է որպես խնդիր) լուծվել են ՖԴԿ-ում բոլոր հաշվետու անձանց գրանցումը պահանջող նոր կանոնակարգի հաստատմամբ: Որևէ էական միջոցառումներ չեն իրականացվել ՈԱԿ-ների նկատմամբ վերահսկողության գծով խիստ անբավարար ռեսուրսների խնդիրը լուծելու համար:

Ներպետական համակարգում և համագործակցություն

114. Միջգերատեսչական հանձնաժողովը պատասխանատու է ներպետական համակարգման և համագործակցության մեխանիզմների մշակման համար: Միջգերատեսչական հանձնաժողովը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի խնդիրներին անդրադառնում է ռազմավարական տեսանկյունից: Միջգերատեսչական հանձնաժողովը նախագահում է ԿԲ նախագահը, և այն կազմված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված գերատեսչությունների ու հաստատությունների ներկայացուցիչներից: Հանձնաժողովի քարտուղարության գործառույթը կատարում է ՖԴԿ-ն: Միջգերատեսչական հանձնաժողովի աշխատանքներին աջակցում է աշխատանքային խումբը, որը նույնպես կազմված է Միջգերատեսչական հանձնաժողովի անդամների ներկայացուցիչներից: Աշխատանքային խմբի քարտուղարության գործառույթը նույնպես ՖԴԿ-ն է կատարում: Մինչ այժմ Հանձնաժողովի կողմից համակարգվել են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ոլորտին վերաբերող որոշ ռազմավարություններ և մոտեցումներ, սակայն ՁՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ միջոցառումներ իրականացվել են միայն առանձին գերատեսչությունների մակարդակով:

115. Միջգերատեսչական հանձնաժողովը և դրա ներքո գործող աշխատանքային խումբը այն հիմնական կառուցվածքներն են, որոնց միջոցով առանձին գերատեսչություններ համագործակցում և համակարգում են իրենց քաղաքականությունների և գործողությունների մշակումը: ՌԱԳ-ի արդյունքում կազմված Գործողությունների ծրագիրը հնարավորություն է ընձեռնում ապահովել առանձին գերատեսչությունների խնդիրների և գործողությունների համապատասխանությանը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ոլորտում երկրի ընդհանուր մոտեցումներին:

116. Առկա է սերտ համագործակցություն Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի քննչական և հետախուզական օղակների միջև: ՖԴԿ-ն և երկրի հիմնական իրավապահ մարմինները (ԱԱԾ, ՖՆ և Քննչական կոմիտե) ակտիվորեն տեղեկատվություն են փոխանակում: Համագործակցությունը երկկողմանի է, ինչը դրական է ազդում համակարգի գործառնական կողմի վրա, և հիմնված է սեփական նախաձեռնությամբ ու հարցումներին ի պատասխան տեղեկատվության փոխանակման վրա:

117. ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված իրավասու մարմինների միջև ընդհանուր համագործակցության և տեղեկատվության հասանելիության նպատակով օգտագործվում է տվյալների արագ և անվտանգ փոխանակման համակարգ: Համակարգը մշակվել և կառավարվում է ՖԴԿ-ի կողմից: ՖԴԿ-ի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված այլ մարմինների միջև (ԱԱԾ, Ինտերպոլ, Անշարժ գույքի կադաստր, Պետական ռեգիստր, ԳԴ, ՖՆ և Հարկադիր կատարման ծառայություն) գործող Միասնական տեղեկատվական տիրույթը ներդրվել է 2014թ.-ին՝ ապահովելով անվտանգ միջավայրում տեղեկատվության փոխանակումը և օգտագործողներին տրամադրելով ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարին առնչվող հետախուզական տվյալների առցանց հասանելիություն (փոխհամաձայնեցված թույլատվությունների շրջանակներում):

118. Չնայած գործառնական մակարդակով բավարար համագործակցությանը, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով քաղաքականությունների և գործողությունների մշակման ու իրականացման հարցում հետախուզական և իրավապահ մարմինների համակարգման մասին վկայող փաստարկներ ի ցույց չեն դրվել: Ակնհայտ չէ ՌԱԳ-ով բացահայտված ռիսկերին ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի բոլոր մասնակիցների (հաշվետու անձինք, հետախուզական կառույցներ, քննչական մարմիններ, ԳԴ) կողմից հակազդմանն ուղղված քաղաքականության հորիզոնական նպատակների իրագործման փաստը: Նկատելի է իրազեկության պակաս ամբողջ համակարգի՝ ՌԱԳ-ով բացահայտված ռիսկերին հակազդեցության դերի վերաբերյալ:

119. ԿԲ-ն առանցքային դեր է խաղում ֆինանսական համակարգում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության տեսանկյունից: ՖԴԿ-ն բոլոր վերահսկող մարմինների միջև համագործակցության կենտրոնում է՝ ապահովելով այդ մարմինների կապը ՓԼ/ԱՖ դեմ

պայքարի հարցերում: ՖՎՎ-ի հետ միասին ՖԴԿ-ն պարբերաբար խորհրդատվություն և ուսուցման հնարավորություն է տրամադրում մասնավոր հատվածին ու ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված մարմիններին: ԿԲ-ի նշված ստորաբաժանումները նախաձեռնում և համակարգում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ուղեցույցների մշակման աշխատանքները: Այնուամենայնիվ, տպավորությունն այնպիսին է, որ ԻՄ-երի միջև աշխատանքների համակարգումը սահմանափակ բնույթ է կրում: Փաստաբանների պալատը նշել է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի հարցերով լրացուցիչ ուսուցման անհրաժեշտության մասին, ինչը վկայում է համագործակցության պակասի մասին:

120. Գնահատող խումբը մտահոգություններ ունի առ այն, որ արտահանման վերահսկման ու լիցենզավորման գծով պետական տարբեր մարմինների և ԻՄ-երի կողմից իրականացվող աշխատանքի արդյունքում ստացված հետախուզական տվյալները պարբերական հիմունքներով չեն ներառվում Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից քաղաքականության մշակման շրջանակներում: Հայաստանի իշխանությունները նշում են, որ ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման գծով տեղեկատվության փաստացի փոխանակման դեպքեր դեռևս չեն արձանագրվել: Թեև սահմանային հսկողության նպատակով մաքսային մարմինների հետ փոխանակվում են հետախուզական որոշ տվյալներ արտահանման լիզենզիաների տրամադրման կամ մերժման դեպքերի և համապատասխան ապրանքների վերաբերյալ, տպավորությունն այնպիսին է, որ ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարությունը Միջգերատեսչական հանձնաժողովին չի տեղեկացնում բարձր ռիսկային երկրներ երկակի նշանակության ապրանքների արտահանման թույլատվությունը մերժելու դեպքերի մասին: Իշխանությունները նշում են, որ Միջգերատեսչական հանձնաժողովի այնպիսի առանցքային անդամներ, ինչպիսիք են ԱԱԾ-ն, ՖՆ-ը (հարկային և մաքսային վարչարարությանը վերաբերող հարցերով) և ԱԳՆ-ը անդամակցում են նաև ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի հարցերով միջգերատեսչական հանձնաժողովին (ինչը նկարագրված է սույն հաշվետվության Գլուխ 1-ի «Ինստիտուցիոնալ համակարգի ընդհանուր նկարագիր» բաժնում)՝ այդպիսով ապահովելով գործառնական մակարդակով համագործակցության հնարավորությունը: Այնուամենայնիվ, գնահատող խումբն այն կարծիքին է, որ ԶՈԶ տարածման տեսանկյունից զգայուն ապրանքների մասով արտահանման լիզենզիաների դիմումների և մերժումների վերաբերյալ տվյալները պետք է հետախուզական, ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի քաղաքականության մշակման և հնարավոր գործառնական համագործակցության նպատակներով պարբերական հիմունքներով փոխանակվեն ՖԴԿ-ի և Միջգերատեսչական հանձնաժողովի հետ:

121. Հատկանշական է նաև, որ «ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի գծով ներպետական իրավասու մարմինների միջև տեղեկատվության փոխանակման լավագույն փորձի մասին» 2012թ.-ի ՖԱԹՖ փաստաթուղթը Միջգերատեսչական հանձնաժողովի շրջանակներում չի քննարկվել: Միջգերատեսչական հանձնաժողովի և ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարում ներգրավված այլ մարմինների միջև համագործակցության բարելավման նպատակով պետք է ներդրվեն ֆորմալ մեխանիզմներ: Գնահատող խումբը կարծում է, որ ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի հարցերը, այդ թվում՝ ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պատժամիջոցների շրջանցման հնարավոր եղանակները և ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման հնարավոր դեպքերով իրավապահ մարմինների կողմից իրականացվող քննությունների արդյունքները պետք է պարբերական հիմունքներով ներառվեն Միջգերատեսչական հանձնաժողովի աշխատանքների օրակարգում:

Մասնավոր հատվածում ռիսկերի վերաբերյալ իրազեկությունը

122. ՌԱԳ-ը հրապարակայնորեն հասանելի փաստաթուղթ չէ: Ինչպես սահմանված է ՌԱԳ-ի մեթոդաբանությամբ՝ Միջգերատեսչական հանձնաժողովի և դրա ներքո գործող աշխատանքային խմբի շրջանակներից դուրս հանրությանը ՌԱԳ-ին հասանելիություն տրամադրելու նպատակով ՖԴԿ-ն կազմել է ՌԱԳ-ի մեկ այլ տարբերակ, որն

ուսումնասիրություն և եզրահանգումներ կատարելու նպատակով հասանելի է հաշվետու անձանց և փորձագետների համար: Ավելին, ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի վերաբերյալ հանրային իրազեկության բարելավման նպատակով ՌԱԳ-ի ներածական մասն ու առանցքային եզրահանգումները ներառող մեկ այլ տարբերակ հրապարակվել է ՖԴԿ-ի ինտերնետային կայքէջում:

123. 2014թ.-ի հոկտեմբեր-նոյեմբեր ամիսներին և 2015թ.-ի ընթացքում սեմինարների և այլ ուսուցողական միջոցառումների միջոցով ՖԴԿ-ն ՌԱԳ-ի վերլուծության և առանցքային եզրահանգումների վերաբերյալ տեղեկատվություն է տրամադրել մասնավոր հատվածին:

124. Իրազեկության բարելավման ջանքերի արդյունավետության առումով պետք է նշել, որ այլ ոլորտների համեմատ՝ բանկային համակարգը, գնահատող խմբի կարծիքով, ցուցաբերում է ռիսկերի իմացության համեմատաբար ավելի բարձր մակարդակ: Այնուամենայնիվ, անգամ բանկային համակարգում իմացության մակարդակը համասեռ չէ՝ ի դեմ այն հանգամանքի, որ միայն մի քանի խոշոր բանկեր են ցուցաբերում իմացության պատշաճ մակարդակ: Թեև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով ՖՀ-ները պարտավոր են կատարել իրենց ոլորտում առկա ռիսկերի գնատահում, այնուամենայնիվ, ռիսկերի վերաբերյալ քննարկումների ժամանակ ՖՀ-ները հազվադեպ էին ցուցաբերում իրենց ոլորտների վերաբերյալ ՌԱԳ-ի եզրահանգումները գերազանցող գիտելիքներ: Ընդհանուր առմամբ, ԱՖ ռիսկերի իմացության առումով հաշվետու անձինք համամիտ են այն եզրահանգման հետ, որ ԱՖ սպառնալիքները ցածր են, և ՄԱԿ-ի ցանկերի հետ կապված պահանջների պատշաճ իրականացումը, համապատասխան չափորոշիչների ու ԱՖ տիպաբանությունների կիրառությունը թույլ են տալիս ձեռնարկել ԱՖ ռիսկի փաստացի մակարդակին համարժեք զսպողական միջոցառումներ: Այս առումով, հաշվետու անձինք իրազեկված են ՌԱԳ-ի համապատասխան եզրահանգումներին:

Անմիջական արդյունք 1-ի մասով ընդհանուր եզրահանգումներ

125. Հայաստանը զգալի ջանքեր է գործադրել ՓԼ/ԱՖ ռիսկերը բացահայտելու, գնահատելու և հասկանալու ուղղությամբ, ինչն իրագործվել է 2010թ.-ին և 2013թ.-ին ռիսկի ռազմավարական և ոլորտային վերլուծությամբ, ինչպես նաև 2014թ.-ին իրականացված լիարժեք ՌԱԳ-ով: Ռիսկերի ազգային գնահատմամբ բացահայտված ռիսկերին հակազդելու նպատակով 2015թ.-ին հաստատվել է Գործողությունների ծրագիր, որը ենթակա է իրագործման մինչև 2017թ.-ի տարերվերջ: Այնուամենայնիվ, ՓԼ ռիսկերի գնահատման առնչությամբ գնահատող խմբի կողմից բացահայտվել են մի շարք թերություններ, մասնավորապես՝ կապված որոշ առանցքային տեղեկատվության և տվյալների բացակայության հետ: Արդյունքում, ՓԼ ռիսկերը հականալու առումով Հայաստանը դեռևս առաջընթացի կարիք ունի, և այս հանգամանքն ազդում է պետական ու մասնավոր հատվածներում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի քաղաքականությունների և գործողությունների մշակման և առաջնահերթությունների սահմանման վրա: Պարզեցված ՀՊՈւ միջոցառումներ թույլատրող սահմանափակ թվով իրավիճակները Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից հանգամանորեն ուսումնասիրվել են և ՌԱԳ-ի եզրահանգումներին չեն հակասում:

126. Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի ուժեղ կողմերից մեկը գործառնական համագործակցությունն ու համակարգումն է: ՖԴԿ-ն և համապատասխան իրավապահ մարմինները հանցագործությունների քննության ընթացքում ակտիվորեն տեղեկատվություն են փոխանակում: Առկա է սերտ համագործակցություն ՖԴԿ-ի և այլ վերահսկող մարմինների միջև: Այնուամենայնիվ, համապատասխան մարմինների միջև, հատկապես՝ իրավապահ ոլորտում, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ռազմավարությունների համակարգման մասին վկայող փաստերը սակավաթիվ են:

127. ԶՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի գծով համագործակցությունն ու համակարգումը հետագա զարգացման կարիք ունի: Արտահանման վերահսկման ու

լիցենզավորման գծով համապատասխան պետական մարմինների աշխատանքի արդյունքում ծնավորվող հետախուզական կարևոր տվյալներն անհրաժեշտ է պարբերական հիմունքներով ներառել Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից մշակվող քաղաքականության շրջանակներում:

128. Ընդհանուր առմամբ, Անմիջական արդյունք 1-ի մասով Հայաստանը ցուցաբերել է արդյունավետության միջին մակարդակ:

ԳԼՈՒԽ 3. ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ ԵՎ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ

Առանցքային եզրահանգումներ

Թեև ՖԴԿ-ն տրամադրում է ֆինանսական հետախուզության տվյալներ պարունակող արժեքավոր ծանուցումներ, և քննչական գործողություններին նախորդող փուլերում ԻՄ-երին հասանելի է ՖԴԿ-ի տրամադրության տակ առկա տեղեկատվությունը, այնուամենայնիվ, ՓԼ գործերով քննությունների ընթացքում ԻՄ-երի կողմից ֆինանսական հետախուզության տվյալների օգտագործումը ցածր մակարդակի վրա է գտնվում:

Քննության վաղ փուլերում տեղեկատվության հասանելիությունը կարգավորող օրենսդրության մասով ԻՄ-երի մտահոգությունները պետք է հաշվի առնվեն ՕՀԳՄՕ-ի համապատասխան դրույթների վերանայմամբ և պաշտոնական պարզաբանմամբ առ այն, որ տեղեկատվության հասանելիությունն ապահովող դրույթների կիրառությունը սահմանափակված չէ կասկածյալի կամ մեղադրյալի առկայությամբ: Միևնույն ժամանակ, ԻՄ-երը հավելյալ հմտությունների և ուսուցման կարիք ունեն՝ հետախուզական տվյալներն այնպիսի նյութերի վերաձելու համար, որոնք կարող են օգտագործվել թե ՕՀԳՄՕ-ի, թե ՔԴՕ-ի ներքո որպես ապացույց ծառայող ֆինանսական տվյալների հասանելիությունն ապահովող դատարանի համապատասխան որոշումներ ստանալու նպատակով:

Չնայած հանցավոր եկամուտների հետապնդման վերաբերյալ Գլխավոր դատախազի կողմից 2009թ.-ին տրված կարգադրությանը, զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննությունների իրականացման մասին վկայող փաստերը սակավաթիվ են:

Քրեական հետապնդման հիմնական թիրախ են հանդիսացել նախորդող հանցագործությունը կատարած անձի կողմից ՓԼ համեմատաբար պարզունակ դեպքերը, երբ նախորդող հանցագործությունները հիմնականում կատարվել են երկրի տարածքում: ՌԱԳ-ով բացահայտված մի շարք նախորդող հանցագործությունների մասով երրորդ անձի կողմից կատարված ՓԼ դեպքեր չեն արձանագծվել:

Գոյություն ունի տարածված կարծիք առ այն, որ ՓԼ գործերով քրեական հետապնդում իրականացնելու համար պահանջվող ապացույցների ամբողջականության ակնկալվող մակարդակը շատ բարձր է:

Ձուգահեռ տարվող ֆինանսական քննությունների իրականացման և նախնական միջոցների կիրառության սահմանափակ պրակտիկայի պայմաններում բռնագանձումը որպես հանցագործությունն անշահութաբեր դարձնելու գործիք չի կիրառվում:

Առաջարկվող գործողություններ

Անմիջական արդյունք 6

- Իրավապահ մարմինները պետք է ավելի ակտիվորեն օգտագործեն (ինչպես ՖԴԿ-ից ստացված, այնպես էլ սեփական ջանքերով վերհանված) ֆինանսական հետախուզության տվյալները: Անհրաժեշտ է մշակել ֆինանսական քննության շրջանակներում հետախուզական տվյալների օգտագործման ձեռնարկներ, մասնավորապես՝ ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ հետ կապված ապացույցների հավաքման և հանցավոր եկամուտների հետապնդման նպատակով: Նշվածը պետք է զուգակցվի համապատասխան իրավապահ մարմինների, մասնավորապես՝ ԱԱԾ-ի, ինչպես նաև ՖՆ-ի (որպես հարկային և մաքսային ոլորտում նախորդող հանցագործությունների մասով քննչական մարմին) համար ՖԴԿ-ի (գործառնական և ռազմավարական բնույթի) հետախուզական պրոդուկտների օգտագործման վերաբերյալ հատուկ մասնագիտացված դասընթացների պարբերական կազմակերպմամբ:

- ՖԴԿ-ն պետք է ավելի սերտորեն համագործակցի նաև մասնավոր հատվածի հետ՝ բացահայտումների որակն ու քանակը բարելավելու նպատակով: Նշվածը կհանգեցնի ավելի իմաստալից կասկածների բացահայտմանը և ՖԴԿ-ին տրամադրմանը, ինչն էլ վերջին հաշվով կնպաստի ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրվող ծանուցումների որակի բարձրացմանը:

- Իշխանությունները պետք է վերանայեն ՕՀԳՄՕ-ի 31-րդ հոդվածը՝ հանցագործությունների քննության վաղ փուլերում ԻՄ-երի կողմից այս հոդվածն արդյունավետորեն կիրառելու հարցում առկա անհարկի խոչընդոտները վերացնելու համար: Մասնավորապես, 31-րդ հոդվածը կիրառելու հնավարությունը պետք է հասանելի լինի բոլոր ՓԼ գործերով քննությունների դեպքում, քանի որ ԻՄ-երը ոչ միշտ կարող են ֆինանսական տվյալները վերլուծելուց առաջ բացահայտել «խոշոր» կամ «առանձնապես խոշոր» գումարների առկայության փաստը:

Անմիջական արդյունք 7

- ԳԴ-ն պետք է մշակի իրավապահ ոլորտի հստակ ազգային ռազմավարություն՝ ՓԼ լայն շրջանակով հանցագործություններ (ներառյալ՝ երրորդ անձանց կողմից ՓԼ և միայն ՓԼ հանցակազմով գործեր) քննելու և քրեական պատասխանատվության ենթարկելու նպատակով: Նշվածով պետք է սահմանվի ՓԼ և նախորդող հանցագործությունների դեմ պայքարում ներգրավված բոլոր ԻՄ-երին վերաբերող համակարգված քաղաքականություն, որում կարտացոլվեն ՓԼ գործերով քննության ընթացքում յուրաքանչյուր ԻՄ-ի առանձնահատուկ դերը, գործառույթներն ու պարտականությունները: Այս քաղաքականության իրագործման արդյունքները խորհուրդ է տրվում դարձնել Միջգերատեսչական հանձնաժողովի պարբերական ուսումնասիրության առարկա:

- Քաղաքականությունը պետք է ԻՄ-երից պահանջի ՓԼ և նախորդող հանցագործությունների քրեական հետապնդման շրջանակներում զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննության իրականացում՝ առնվազն խոշոր չափերով հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող բոլոր հանցագործությունների մասով: ԻՄ-երի բոլոր մակարդակներում ներգրավված աշխատակիցներին, ներառյալ՝ ԳԴ-ին (հատկապես այն դատախազներին, ովքեր զբաղվում են խոշոր հանցավոր եկամուտներ ներառող քրեական գործերով) և դատական մարմիններին պետք է պարբերաբար տրամադրվի ֆինանսական քննություն իրականացնելու գծով գործնական խորհրդատվություն և պետք է կազմակերպվեն այդ թեմայով հատուկ ուսուցման դասընթացներ:

- ՓԼ քրեական հետապնդման քաղաքականությունը պետք է համապատասխանի երկրում առկա՝ ինչպես սույն հաշվետվությամբ վեր հանված, այնպես էլ ՓԼ դեմ պայքարում ներգրավված մարմինների կողմից ՓԼ հանցավորության պատկերի մասով իրականացման ենթակա պարբերական վերլուծություններով բացահայտվող ՓԼ ռիսկերին:

- ՓԼ գործերով քննությունների և քրեական հետապնդման առումով ավելի նախաձեռնողական մոտեցում ցուցաբերելու նպատակով ԻՄ-երը և ԳԴ-ն պետք է դատարան ուղարկեն այնպիսի քրեական գործեր, որոնցով նախորդող հանցագործություն(ներ)ի կատարված լինելը միանշանակորեն ապացուցել հնարավոր չէ, սակայն դատարանը կարող է բերված փաստերի և հանգամանքների հիման վրա գալ եզրահանգման նախորդող հանցակազմի առկայության մասին:

- Հայաստանը պետք է ներդնի իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը: Մինչև իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի ներդրումը, ՓԼ գործերում իրավաբանական անձանց ներգրավվածության դեպքում իշխանությունները հարկ եղած դեպքում պետք է կիրառեն ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածը և վերանայեն սահմանված տուգանքների չափերը՝ դրանք համապատասխանեցնելով կատարված հանցագործության ծանրությանը:

Անմիջական արդյունք 8

- Անմիջական արդյունք 7-ում նշված՝ իրավապահ ոլորտի ազգային քաղաքականության շրջանակներում Հայաստանը որպես նպատակ պետք է ներառի նաև հանցավոր եկամուտների, հանցագործության գործիքների և համարժեք գույքի բռնագանձումը:
- Զուգահեռ տարվող ֆինանսական քննություն իրականացնելու պարտավորության շրջանակներում ԻՄ-երից պետք է պահանջվի պարբերական հիմունքներով կիրառել նախնական միջոցներ՝ հետազայում բռնագանձման կամ բռնագրավման ենթակա գույքի տնօրինումը, փոխանցումը կամ օտարումը կանխելու ուղղությամբ:
- Հայաստանը պետք է ևս մեկ անգամ դիտարկի ծանր հանցագործությունների դեպքում եկամուտների կամ բռնագանձման ենթակա այլ գույքի օրինական ծագումը ապացուցելու պարտավորությունը հանցավորի նկատմամբ տարածելու և առանց մեղադրական դատավճռի առկայության բռնագանձման ինստիտուտի ներդրման հնարավորությունը:
- Իշխանությունները պետք է ավելի նախաձեռնողական քայլեր ձեռնարկեն կանխիկի սխալ հայտարարագրման կամ չհայտարարագրման դեպքերը բացահայտելու ուղղությամբ, որոնք կարող են վկայել հանցավոր եկամուտների առկայության մասին:
- Սառեցված և բռնագանձված գույքի անմիջական կառավարումը պետք է վերապահվի օրենսդրորեն սահմանված իրավասություններով օժտված որոշակի մարմնի:

Սույն Գլխում դիտարկվում և գնահատվում են Անմիջական արդյունքներ ԱԱ.6-8-ը: Այս բաժնի ներքո արդյունավետության գնահատման նպատակով կիրառելի են Հ.3-4 և Հ.29-32 Հանձնարարականները:

Անմիջական արդյունք 6 (ՓԼ/ԱՖ գծով ֆինանսական հեղափոխություն)

Ֆինանսական հեղափոխության տվյալների և այլ տեղեկատվության օգտագործումը

(ա) Տեղեկատվության հասանելիություն

129. Հայաստանի ԻՄ-երին հասանելի են մի ամբողջ շարք տեղեկատվական շտեմարաններ, որոնք ներառում են ֆինանսական,⁴² վարչական⁴³ և իրավապահ⁴⁴ բնույթի տվյալներ: Գնահատող խումբը ողջունում է այն փաստը, որ ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ գործերով քննությունների իրականացման նպատակով տեղեկատվության անհրաժեշտության դեպքում ԻՄ-երը պարբերաբար օգտվում են վերոնշյալ շտեմարաններից: ՖԴԿ-ին հասանելի է տեղեկատվական աղբյուրների ավելի լայն տեսականի, որը բացի վերոնշյալ տվյալներից ներառում է նաև ԿԳՀ-ներ, պարտադիր տեղեկացման ենթակա գործարքների մասին հաշվետվություններ, սահմանի հատման դեպքում ներկայացվող հայտարարագրեր և մասնավոր շտեմարաններ:⁴⁵ ՖԴԿ-ն կարող է նաև լրացուցիչ տեղեկատվության (ներառյալ՝ բանկային գաղտնիք կազմող տվյալների կամ փաստաթղթերի) հարցումներ ուղարկել

⁴² Օրինակ՝ ԿԲ կողմից ՖՀ-ների լիցենզավորման և վերահսկողության, վարկային ռեգիստրի, Հայաստանի 1000 խոշոր հարկատուների, ՖՀ-ների տվյալների շտեմարանները:

⁴³ Օրինակ՝ Պետական ռեգիստրի, Անշարժ գույքի կադաստրի, տրանսպորտային միջոցների հաշվառման, սոցիալական ապահովության տվյալների շտեմարանները:

⁴⁴ Օրինակ՝ ՖՆ-ի հարկային և մաքսային տեղեկատվության, ԱԱԾ-ի սահմանի հատումների և օպերատիվ տեղեկատվության, Ոստիկանության անձնագրերի, դատավճռության, քաղաքացիների և հետախուզման մեջ գտնվող անձանց, Դատական դեպարտամենտի դատավճիռների և այլ դատական ակտերի շտեմարանները:

⁴⁵ Օրինակ՝ World Check, Acuity On-line, PEP Database:

պետական մարմիններին և հաշվետու անձանց՝ անկախ վերջիններից ԿԳՀ ստացած լինելու փաստից:

130. Ինչ վերաբերում է բանկային գաղտնիք կազմող տեղեկատվությանը, քննության ընթացքում ԻՄ-երին նման տեղեկատվության հասանելիություն ընձեռված է ՔԴՕ-ի 172-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ կետով: Այս դրույթը կիրառվում է միայն կասկածյալ կամ մեղադրյալ ճանաչված անձի առկայության դեպքում: Դրանց բացակայության դեպքում ԻՄ-երը ունեն երկու տարբերակ: Առաջին՝ ԻՄ-երը կարող են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված կարգով դիմել ՖԴԿ-ին ֆինանսական հետախուզության տվյալներ ստանալու նպատակով: ՖԴԿ-ից այս ճանապարհով ստացված տեղեկատվությունն ապացույց համարվել չի կարող: Այս դեպքում ԻՄ-երին անհրաժեշտ է ստացված տվյալները համապատասխան քրեադատավարական գործողությունների միջոցով վերածել ապացույցների՝ անձին որպես կասկածյալ կամ մեղադրյալ ներգրավելու նպատակով, ինչի արդյունքում կարելի է ստանալ դատարանի թույլատվությունը բանկային գաղտնիք կազմող ֆինանսական տեղեկատվությունը ձեռք բերելու համար: Երկրորդ՝ կարող է կիրառվել ՕՀԳՄՕ-ի 31-րդ հոդվածի 4-րդ մասը այն դեպքում, երբ քննությունը պաշտոնապես սկսված չէ, կամ երբ հաստատվել է կասկածյալի կամ մեղադրյալի առկայությունը: Բանկային գաղտնիքի հասանելիության տեսանկյունից ՕՀԳՄՕ-ն ըստ էության նախատեսում է լայն իրավասություններ, սակայն նշված դրույթները կիրառելի են միայն ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների և այլ պայմանների առկայության դեպքում, որոնք իրավապահների տեսանկյունից բարդություններ են առաջացնում: Այս խնդիրն ավելի մանրամասն քննարկվում է ստորև՝ (գ) ենթակետում:

(բ) Հետախուզական տվյալների օգտագործում

131. Հայաստանում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նպատակով ֆինանսական հետախուզության տվյալներ տրամադրող հիմնական մարմինը ՖԴԿ-ն է: Վերջինը համակցում է ներպետական տվյալների շտեմարաններից և սեփական աղբյուրներից ստացված տեղեկատվությունը ֆինանսական հետախուզության պրոդուկտներ ձևավորելու և համապատասխան ԻՄ-երին տրամադրելու նպատակով:⁴⁶ ՖԴԿ-ի տրամադրած տվյալները մշակվում են ԻՄ-երի մասնագիտացված օպերատիվ ստորաբաժանումների կողմից, որոնք նույնպես ինքնուրույնաբար ստանում են ֆինանսական հետախուզության տվյալներ: Նշված ստորաբաժանումները պատասխանատու են իրենց իրավասությունների թիրախային շրջանակում ներառված հանցավոր գործունեության նկատմամբ հետախուզական հսկողության համար: Այնուամենայնիվ, նախաձեռնողական ֆինանսական քննությունների միջոցով ՓԼ բացահայտման հարցում ՖԴԿ-ի տրամադրած կամ նշված օպերատիվ ստորաբաժանումների կողմից ձեռք բերված ֆինանսական հետախուզության տվյալների լայնամասշտաբ օգտագործման մասին վկայող փաստերը սակավաթիվ են: Տեղեկատվությունն ընդհանուր առմամբ ձեռք է բերվում ավելի շատ նախորդող հանցագործության գծով մեղադրանքը հաստատելու նպատակով, քան հանցավոր եկամուտները հայտնաբերելու և հետապնդելու համար:⁴⁷ Ինչպես ներկայացված է ստորև, ՖԴԿ-ի հետախուզական տվյալներն օգտագործվել են ընդամենը մեկ ՓԼ հանցագործություն ապացուցելու համար, թեպետ ԻՄ-երը հավաստում են, որ համապատասխան հարցումների հիման վրա ՖԴԿ-ից ստացված տեղեկատվությունը (ինչպես մանրամասն նկարագրված է հաջորդ պարբերությունում) բոլոր մյուս մեղադրանքների ապացուցման հարցում առանցքային դեր է ունեցել:

⁴⁶ ՖԴԿ-ի վերլուծական և ծանուցումների տրամադրման գործընթացների վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկատվությունը ներկայացված է Առանցքային հարց 6.3(ա)-ի ներքո:

⁴⁷ ԻՄ-երի կողմից ՖԴԿ ծանուցումների օգտագործման վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկատվությունը ներկայացված է Առանցքային հարց 6.3(բ)-ի ներքո:

132. Իրենց գործունեության ընթացքում ԻՄ-երը կարող են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն տեղեկատվության հարցումներ ուղարկել ՖԴԿ-ին: ԻՄ-երի հարցումների հիման վրա ՖԴԿ-ի կողմից ձեռք բերված տեղեկատվությունը ենթարկվում է մանրամասն վերլուծության, որի արդյունքները համակողմանի հետախուզական պրոդուկտի տեսքով տրամադրվում են համապատասխան ԻՄ-ին: Չնայած հետախուզական տվյալների այս արժեքավոր աղբյուրի հասանելիությանը՝ ԻՄ-երը դիտարկվող ժամանակահատվածում ՖԴԿ-ին ուղարկել են տարեկան միջինում ընդամենը 54 հարցում (տես ստորև բերված աղյուսակը): Նշվածը կարող է պայմանավորված լինել այն հանգամանքով, որ ՖԴԿ-ից ստացված տվյալները չեն կարող որպես ապացույց օգտագործվել քրեական հետապնդման մինչդատական և դատական քննության փուլերում: Ավելին, նախաձեռնողական ֆինանսական քննությունների իրականացումը (տես ԱԱ.7-ի ներքո վերլուծությունը), որտեղ կպահանջվի նաև ՖԴԿ-ի մասնակցությունը, դեռևս ընդունված պրակտիկա չէ:

ԻՄ-երի կողմից ՖԴԿ-ին կատարված հարցումներ	2010	2011	2012	2013	2014	Ընդամենը
ԱԱԾ	14	19	26	12	18	89
ՖՆ	9	15	9	6	21	60
ԳԴ	24	7	9	10	13	63
Ոստիկանություն	5	15	13	5	6	44
Ինտերպոլ	1	2	3	-	5	11
Հատուկ քննչական ծառայություն	-	-	1	3	2	6
Քննչական կոմիտե	-	-	-	-	1	1
Ընդամենը	53	58	61	36	66	274

133. Հայաստանի իշխանությունները չկարողացան տրամադրել վիճակագրություն առ այն, թե որքանով են ֆինանսական հետախուզության տվյալները վեր հանվում և օգտագործվում ԱՖ հայտնաբերման նպատակով ապացույցների հավաքման հարցում: Այնուամենայնիվ, գնահատող խմբի հանդիպումների ընթացքում ԱԱԾ-ի օպերատիվ ստորաբաժանումների ներկայացուցիչները նշել են ԱՖ դեմ պայքարի նպատակով ՖԴԿ-ին կատարած մի շարք հարցումների վերաբերյալ, որոնց մասով ՖԴԿ-ն մանրամասն տեղեկատվություն է տրամադրել՝ ներառյալ ֆինանսական գործարքների, կանխիկի հայտարարագրերի և ՖԴԿ-ին հասանելի այլ տվյալների վերլուծությունը: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ դիտարկվող ժամանակահատվածում ԱՖ գծով որևէ քննություն չի իրականացվել, գնահատող խմբին չհաջողվեց այս տեսանկյունից գնահատել ֆինանսական հետախուզության տվյալների որակն ու արդյունավետ օգտագործման հանգամանքը:

134. Իշխանությունները, այդուհանդերձ, օգտագործել են ՖԴԿ-ին հասանելի ֆինանսական հետախուզության տվյալները՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն կասկածելի գործարքների կասեցման նպատակով: Քննչական մարմիններից ստացված հարցումների հիման վրա ՖԴԿ-ն կասեցրել է 49 միլիոն ՀՀ դրամի (շուրջ 99,000 եվրո) գործարքներ (տես ստորև բերված աղյուսակը): Այդ գործարքներում ներգրավված միջոցներն այնուհետև արգելադրվել են քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի համապատասխան որոշումների հիման վրա (արգելադրումների և բռնագանձումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը ներկայացված է Անմիջական արդյունք 8-ի ներքո): Գնահատող խումբն այս մեխանիզմը համարում է արժեքավոր գործիք, որը սակայն գործնականում բավարար հաճախությամբ չի կիրառվում: Մասնավորապես, զարմանալի է այն փաստը, որ հարկային մարմինները այս մեխանիզմից պարբերաբար չեն օգտվում՝ հաշվի առնելով երկրում հարկային բնույթի հանցագործություններից առաջացող սպառնալիքները:

Կասեցված և արգելադրված միջոցներ

Տարի	Ում կողմից	Արժույթ*	ՖՀ**	ԻՄ***	Ընդամենը
2010	ՖԴԿ	ՀՀ դրամ	73.859.840	39.277.862	113.137.702
		Եվրո	148.911	79.189	228.100
	ԻՄ	ՀՀ դրամ	73.859.840	39.277.862	113.137.702
		Եվրո	148.911	79.189	228.100
2011	ՖԴԿ	ՀՀ դրամ	0	0	0
		Եվրո	0	0	0
	ԻՄ	ՀՀ դրամ	0	0	0
		Եվրո	0	0	0
2012	ՖԴԿ	ՀՀ դրամ	12.895.274	10.108.000	23.003.274
		Եվրո	24.971	19.574	44.545
	ԻՄ	ՀՀ դրամ	12.895.274	10.108.000	23.003.274
		Եվրո	24.971	19.574	44.545
2013	ՖԴԿ	ՀՀ դրամ	54.893.971	0	54.893.971
		Եվրո	100.889	0	100.889
	ԻՄ	ՀՀ դրամ	773.641	0	773.641
		Եվրո	1.422	0	1.422
2014	ՖԴԿ	ՀՀ դրամ	0	0	0
		Եվրո	0	0	0
	ԻՄ	ՀՀ դրամ	0	0	0
		Եվրո	0	0	0
Total	ՖԴԿ	ՀՀ դրամ	141.649.085	49.385.862	191.034.947
		Եվրո	274.772	98.763	373.535
	ԻՄ	ՀՀ դրամ	87.528.755	49.385.862	136.914.617
		Եվրո	175.304	98.763	274.068

* Գումարները ներկայացված են միլիոն ՀՀ դրամով, իսկ եվրոյի համարժեքը ստանալու համար կիրառվել են հետևյալ տարեկան միջին եվրո/ՀՀ դրամ փոխարժեքները՝ 2010թ.-ին 496, 2011թ.-ին 519, 2012թ.-ին 516, 2013թ.-ին 544, 2014թ.-ին 552:

** Այս սյունակում ներկայացված գումարները ՖՀ-ներից ստացված ԿԳՀ-ների հիման վրա ՖԴԿ-ի կողմից կասեցված և հետագայում ԻՄ-երի կողմից արգելադրված միջոցներն են:

*** Այս սյունակում ներկայացված գումարները քրեական վարույթ իրականացնող քննչական մարմիններից ստացված հարցումների հիման վրա ՖԴԿ-ի կողմից կասեցված և հետագայում ԻՄ-երի կողմից արգելադրված միջոցներն են:

(գ) Տեղեկատվության հասանելիության հետ կապված խնդիրներ

135. ՕՀԳՄՕ-ի 29-րդ հոդվածը ԻՄ-երին ընձեռում է բանկային, ապահովագրական և արժեթղթերի ոլորտի գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն ձեռք բերելու իրավասություն ինչպես նախքան քրեական գործի հարուցումը, այնպես էլ հարուցումից հետո՝ քննության փուլի ընթացքում: Այնուամենայնիվ, ԻՄ-երի ներկայացուցիչների կարծիքով, ՕՀԳՄՕ-ի 29-րդ հոդվածը գործնականում գրեթե չի կիրառվում (իշխանությունների կողմից նշվել է ընդամենը երկու դեպք) դրա համար անհրաժեշտ պայմանների բավարարման հետ կապված անհարկի բարդությունների պատճառով: Մասնավորապես, նշված հոդվածը կարող է կիրառվել, եթե. (1) գործով ներգրավված անձը կասկածվում է ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործություն

կատարելու մեջ, այսինքն՝ առանց ծանրացնող հանգամանքների ՓԼ դեպքերն այս շրջանակից դուրս են մնում, և (2) կան հիմնավոր ապացույցներ, որ այլ եղանակով օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումն անցկացնող մարմնի կողմից օրենքով իր վրա դրված խնդիրների իրականացման համար անհրաժեշտ տեղեկատվության ձեռքբերումն անհնարին է:

136. Հայաստանի իշխանությունները չկարողացան տրամադրել վիճակագրություն քրեական գործում կասկածյալի կամ մեղադրյալի առկայության պայմաններում ֆինանսական գաղտնիք կազմող տեղեկատվության հասանելիությունն ապահովող ՕՀԳՄՕ-ի կամ ՔԴՕ-ի 172-րդ հոդվածի կիրառության դեպքերի մասին: Թեև ԻՄ-երին հասանելի են ՖԴԿ-ի ֆինանսական հետախուզության տվյալները, որպես ապացույց օգտագործելու նպատակով ֆինանսական գաղտնիք կազմող տեղեկատվության հասանելիությունն ապահովող դատական որոշումների ստացման համար ներկայացված դիմումների քանակի մասով համակողմանի վիճակագրության բացակայությունը թերևս վկայում է այն մասին, որ ԻՄ-երը չեն կարողանում ֆինանսական հետախուզության տվյալները հաջողությամբ վերածել անձանց որպես կասկածյալ կամ մեղադրյալ ներգրավելու համար անհրաժեշտ ապացույցների, որոնց միջոցով էլ հնարավոր կլինի ՔԴՕ-ներքո ձեռք բերել դատական վարույթում կիրառելի ֆինանսական ապացույցներ: Մի շարք ԻՄ-եր իրենց մտահոգությունը հայտնեցին գնահատող խմբին՝ կապված անհրաժեշտ ֆինանսական ապացույցների ձեռք բերմանը խոչընդոտող օրենսդրական բարդությունների հետ: Որոշ ԻՄ-եր նշում են, որ հետաքննության և նախաքննության փուլերում ՕՀԳՄՕ-ի ներքո ֆինանսական տեղեկատվության հասանելիության համար դիմելիս դատարանները հաճախ կիրառում են «Բանկային գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի առավել խիստ դրույթները՝ դատարանի թույլատվության համար պահանջելով կասկածյալի կամ մեղադրյալի առկայությունը:

137. Գնահատող խմբի կարծիքով, ՕՀԳՄՕ-ի հիշյալ դրույթի կիրառությունը կապված է որոշակի սահմանափակումների հետ (մասնավորապես՝ դրա կիրառության համար անհրաժեշտ է նախ և առաջ սպառել հնարավոր բոլոր այլ օպերատիվ միջոցառումները): Գնահատող խումբը կարծում է, որ այս դրույթն ինքնին ենթակա է վերանայման: Հատկանշական է նաև ԻՄ-երի այն մտահոգությունը, որ քննության ընթացքում նախքան ֆինանսական ապացույցների ուսումնասիրությունը հաճախ հնարավոր չէ եզրահանգման գալ գործում խոշոր կամ առանձնապես խոշոր գումարներ ներգրավված լինելու մասին, թեև նույն ԻՄ-երի հավաստմամբ՝ ֆինանսական հետախուզության համապատասխան տվյալները հիմնավորված հարցումների դեպքում մշտապես հասանելի են ՖԴԿ-ից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի ներքո: ՕՀԳՄՕ-ի կիրառելիությունը պետք է տարածվի ՓԼ բոլոր հանցագործությունների վրա, և անհրաժեշտ է պաշտոնական պարզաբանում առ այն, որ ի տարբերություն «Բանկային գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի՝ ՕՀԳՄՕ-ի ներքո տեղեկատվության հասանելիության համար պարտադիր չէ կասկածյալի կամ մեղադրյալի առկայությունը:

138. Այնուամենայնիվ, գնահատող խմբի կարծիքով, ԻՄ-երը հավելյալ հմտությունների և ուսուցման կարիք ունեն՝ հետախուզական տվյալները ապացույցի վերածել կարողանալու համար, որի արդյունքում ստացված բավարար հիմնավոր կասկածների միջոցով հնարավոր կլինի հասանելիություն ձեռք բերել ապացույց հանդիսացող ֆինանսական տեղեկատվությանը: Նշվածը կարևոր խնդիր է՝ հաշվի առնելով ընդհանուր առմամբ ԻՄ-երի կողմից իրականացվող ֆինանսական քննությունների սակավաթվությունը, ինչն ընդգծում է ԻՄ-երի ավելի համակողմանի ուսուցման անհրաժեշտությունը, այդ թվում՝ քննչական գործողությունների մասով:

Սրացված ԿԳՀ-ներ և իրավասու մարմիններից հարցումներ

139. ՖԴԿ-ն ստանում է երեք տեսակի հաշվետվություն. (1) ԿԳՀ-ներ, (2) պարտադիր տեղեկացման ենթակա գործարքների մասին հաշվետվություններ, (3) կանխիկի հայտարարագրման համակարգից ստացված հաշվետվություններ: Առաջին տեսակի

հաշվետվությունները՝ ԿԳՀ-ները տրամադրվում են հաշվետու անձանց կողմից՝ անկախ գործարքում ներգրավված գումարի չափից, բոլոր այն դեպքերում, երբ հաշվետու անձը կասկածներ ունի, որ գործարքում կամ գործարար հարաբերությունում, այդ թվում՝ դրանց փորձում ներգրավված միջոցները հանցավոր գործունեության արդյունք են կամ կապված են ահաբեկչության հետ: Երկրորդ տեսակի՝ պարտադիր տեղեկացման ենթակա գործարքների մասին հաշվետվությունները որոշ հաշվետու անձանց կողմից տրամադրվում են որոշակի գործարքների և սահմանաչափերի մասով (տես ստորև բերված աղյուսակը): Երրորդ տեսակի հաշվետվությունները, որոնք ուղարկվում են մաքսային մարմինների կողմից, ստացվում են կանխիկ մաքսային հայտարարագրման համակարգից տարբեր ժամանակային հաճախականությամբ՝ կախված հաշվետվության տեսակից: ՖԴԿ-ն տեղեկատվությունը հիմնականում ստանում է էլեկտրոնային տարբերակով և անվտանգ կապուղիներով, ինչը բարելավում է ՖԴԿ-ի արդյունավետ գործելու կարողությունները: Հաշվետվություններում ներառված տեղեկատվությունը բաղկացած է տվյալների բարդ համակցություններից, ինչը թույլ է տալիս այն մշակել բազմաբաղադրիչ հարցումների, տվյալների որոնման, նախագզույնացման և արտապատկերման գործիքների միջոցով:

Պարտադիր հաշվետվականության պահանջներին ենթակա հաշվետու անձինք	Պարտադիր տեղեկացման ենթակա գործարքների տեսակներ	Անկանխիկ ՀՀ դրամ (եվրո) ⁴⁸	Կանխիկ ՀՀ դրամ (եվրո)
Ֆինանսական հաստատություններ	<ul style="list-style-type: none"> Բոլոր գործարքները 	> 20 միլիոն ՀՀ դրամ (36 հազար եվրո)	> 5 միլիոն ՀՀ դրամ (9 հազար եվրո)
Նոտարներ	<ul style="list-style-type: none"> Անշարժ գույքի առուվաճառք, Հաճախորդի գույքի կառավարում Բանկային և արժեթղթային հաշիվների կառավարում Իրավաբանական անձանց հիմնադրման, գործունեության կամ կառավարման համար գույքի տրամադրում Իրավաբանական անձանց հիմնադրման, գործունեության կամ կառավարման գործառույթների իրականացում, ինչպես նաև իրավաբանական անձանց կանոնադրական (բաժնեհավաք և այլն) կապիտալում բաժնետմասի (մասնակցության, փայի և այլն) օտարում (ծեռք բերում), կամ իրավաբանական անձանց անվանական կամ շուկայական արժեքով բաժնետոմսերի (բաժնեմասերի, փայերի և այլն) օտարում (ծեռք բերում) 	<p>> 20 միլիոն ՀՀ դրամ (36 հազար եվրո)</p> <p>> 50 միլիոն ՀՀ դրամ (90 հազար եվրո) անշարժ գույքի առուվաճառքի գործարքների դեպքում</p>	> 5 միլիոն ՀՀ դրամ (9 հազար եվրո)

⁴⁸ Հիմք է ընդունվել մեկ եվրոյի դիմաց 537.14 ՀՀ դրամ պաշտոնական փոխարժեքը:

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Խաղատներ ▪ Շահումով խաղերի կազմակերպիչներ ▪ Վիճակախաղերի կազմակերպիչներ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Խաղանիշերի (վիճակախաղի տոմսերի) գնում, ▪ Խաղադրույքների կատարում, ▪ Շահումների վճարում կամ տրամադրում, ▪ Վերոնշյալ գործունեության հետ կապված ֆինանսական գործարքների իրականացում: 		
Պետական ռեգիստր	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Իրավաբանական անձանց կանոնադրական (բաժնեհավաք և այլն) կապիտալում բաժնեմասի (մասնակցության, փայի և այլն) օտարման (ծեղք բերման) պետական գրանցում, կամ ▪ Կանոնադրական (բաժնեհավաք և այլն) կապիտալի ձևավորում կամ փոփոխության պետական գրանցում 	> 20 միլիոն ՀՀ դրամ (36 հազար եվրո)	> 5 միլիոն ՀՀ դրամ (9 հազար եվրո)
Անշարժ գույքի կադաստր	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Անշարժ գույքի առուվաճառք 	> 50 միլիոն ՀՀ դրամ (90 հազար եվրո)	> 5 միլիոն ՀՀ դրամ (9 հազար եվրո)

140. Ներպետական իրավասու մարմինների կողմից ՖԴԿ-ին տրամադրված տեղեկատվությունը (տես ստորև բերված աղյուսակը) դիտվում է որպես ազդակ, որի ստացմանը հաջորդում է բանկային հաշիվների, գործարքների և ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց այլ գործողությունների մանրամասն վերլուծությունը: ՓԼ/ԱՖ հիմնավոր կասկածի առաջացման դեպքում ծանուցում է ուղարկվում համապատասխան ԻՄ-երին: Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված են տվյալներ ԻՄ-երի կողմից սեփական նախաձեռնությամբ ՖԴԿ-ին տրամադրված տեղեկատվության (բացառությամբ հարցումների) վերաբերյալ:

ԻՄ-երի կողմից ՖԴԿ-ին տրամադրված տեղեկատվություն	2010	2011	2012	2013	2014	Ընդամենը
ԱԱԾ	-	-	2	1	1	4
ՖՆ	-	-	-	-	-	-
ԳԴ	-	-	-	-	1	1
Ոստիկանություն	1	1	-	1	3	6
Ինտերպոլ	1	-	1	1	2	5
Հատուկ քննչական ծառայություն	-	1	-	-	-	1
Ընդամենը	2	2	3	3	7	17

(ա) ԿԳՀ-ներ

141. Իշխանությունների հավաստմամբ, ԿԳՀ-ների որակը բարելավել է, թեև գնահատող խումբը դեռևս առաջընթացի հնարավորություն է տեսնում: Էլեկտրոնային եղանակով ստացված հաշվետվությունների ավտոմատ մերժման ցուցանիշը շատ ցածր է, ինչը վկայում է հաշվետու անձանց կողմից հաշվետվությունների ներկայացման գործընթացի իմացության մակարդակի մասին: Դիտարկվող ժամանակահատվածում արձանագրվել է ՖԴԿ-ին ուղարկված ԿԳՀ-ների քանակի 3% աճ: Հաշվետվությունները բացառապես ուղարկվում են ֆինանսական համակարգի և որոշ պետական մարմինների կողմից (տես ստորև բերված աղյուսակը): ԿԳՀ-ների 99.9%-ը

ստացվել է բանկերից, որոնք շուկայում 90% մասնաբաժին ունեն: Այնուամենայնիվ, ինչպես ներկայացվում է ստորև, հավանական է, որ բանկերը թերանում են ԿԳՀ-ների ներկայացման հարցում, քանի որ անբավարար ուշադրություն են դարձնում սահմանված ցանկից դուրս կասկածելիության չափանիշներին: Գնահատող խմբի ընկալմամբ, դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունները ԿԳՀ-ների ներկայացման ավելի բարձր ցուցանիշներ (որակական և քանակական) կարող էին ունենալ՝ հաշվի առնելով այս ոլորտին առնչվող ռիսկերը: Այս առումով, ֆինանսական համակարգի վերահսկողներն ու ՖԴԿ-ն այն կարծիքին են, որ դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունները սպասարկում են միջազգային փոխանցումների ընդհանուր ծավալի ընդամենը 0.3-0.5%-ը (մնացած մասը բաժին է ընկնում բանկերին) և գործում են խիստ սահմանափակումների ու սահմանաչափերի ներքո, ինչը զգալիորեն նվազեցնում է վերջինների կողմից ԿԳՀ-ների ներկայացման պոտենցիալը:

ԿԳՀ-ներ հաշվետու անձանցից		Բանկեր	Ոչ բանկ ՖՀ-ներ, այդ թվում	Կենտրո- նական դեպոզի- տարիա	Վարկային կազմակեր պություն- ներ	ՆՈՖԳՏ Մ-ներ	Այլ հաշվետու անձինք, այդ թվում	Պեդա- կան ռեզիսոր	ԿԲ-ի այլ ստորաբա ժանում- ներ
		1	2	2.1	2.2	3	4	4.1	4.2
2010	Քանակ	427	-	-	-	-	4	4	-
	Գումար	3.902	-	-	-	-	-	-	-
2011	Քանակ	182	2	2	-	-	2	2	-
	Գումար	5.282	-	-	-	-	-	-	-
2012	Քանակ	189	3	2	1	-	-	-	-
	Գումար	2.900	74	72	2	-	-	-	-
2013	Քանակ	196	-	-	-	-	1	-	1
	Գումար	10.406	-	-	-	-	-	-	-
2014	Քանակ	209	1	-	1	-	-	-	-
	Գումար	7.598	-	-	-	-	-	-	-
Ըն- դա- մենը	Քանակ	1.203	6	4	2	-	7	6	1
	Գումար	30.088	74	72	2	-	-	-	-

* Գումարները ներկայացված են միլիոն ՀՀ դրամով, իսկ եվրոյի համարժեքը ստանալու համար կիրառվել են հետևյալ տարեկան միջին եվրո/ՀՀ դրամ փոխարժեքները՝ 2010թ.-ին 496, 2011թ.-ին 519, 2012թ.-ին 516, 2013թ.-ին 544, 2014թ.-ին 552:

142. ՆՈՖԳՏՄ-ների կողմից ՖԴԿ-ին որևէ ԿԳՀ չի տրամադրվել՝ չնայած այս ոլորտի համար հրապարակված ուղեցույցների առկայությանը: Նշվածը համարժեք չէ (տես Գլուխ 1-ը) անշարժ գույքի և խաղատների ոլորտներում առկա ռիսկերին: Տեղերում հանդիպումների ընթացքում ԻՄ-երը նշել են, որ անշարժ գույքի մեջ հանցավոր եկամուտների ներդրումը Հայաստանում ՓԼ ամենանախընտրելի եղանակներից մեկն է: Խաղատներից ԿԳՀ-ների ստացման դեպքերի բացակայությունը նույնպես խնդրահարույց է՝ հաշվի առնելով տնտեսության մեջ կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը: Այս առումով, իշխանությունները նշում են, որ խաղատները չեն տրամադրում շահման հավաստագրեր (որպիսիք կարող էին հանցավոր եկամուտների լվացման համար փաստաթղթային հիմք ապահովել), ինչը որոշակիորեն զսպում է ՓԼ նպատակով վերջինների չարաշահման ռիսկը և, հետևաբար, նվազեցնում է դրանց կողմից ԿԳՀ-ների տրամադրման պոտենցիալը:

143. Ինչպես նշվել է հանդիպումների ընթացքում, հավանական է, որ հաշվետու անձինք անտեսում են որոշ կասկածելի գործարքներ կամ գործարար հարաբերություններ՝ ՖԴԿ-ի կողմից հրապարակված տիպաբանություններից և կասկածելիության չափանիշներից

հնարավոր անհարկի կախվածության պատճառով: ՖԴԿ-ն նախաձեռնողական ջանքեր է գործադրում հաշվետու անձանց կողմից հաշվետվությունների ներկայացման պահանջների կատարումն ապահովելու ուղղությամբ: Ազգային փորձի հիման վրա ՖԴԿ-ն հրապարակել է կասկածելի գործարքների կամ գործարար հարաբերությունների և տիպաբանությունների (գնահատման այցի դրությամբ թվով 14 տիպաբանություն) վերաբերյալ ուղեցույցներ: Այս առումով, ֆինանսական համակարգը ներկայացնող հաշվետու անձինք ցուցաբերում են իրազեկության որոշակի մակարդակ: Այնուամենայնիվ, որոշ հաշվետու անձինք նշեցին, որ հիմնականում ստուգում են իրենց հաճախորդների գործարքների համապատասխանությունը ՖԴԿ-ի կողմից հրապարակված կասկածելիության չափանիշներին և տիպաբանություններին: Արդյունքում ՖԴԿ-ն, հնարավոր է, չի ստանում որոշ կասկածելի գործարքների և գործարար հարաբերությունների մասին տեղեկատվություն: ՖԴԿ-ի հավաստմամբ, ԿԳՀ-ների 20-25%-ը չեն համապատասխանում հրապարակված կասկածելիության չափանիշներին և տիպաբանություններին, ինչը, ՖԴԿ-ի կարծիքով, վկայում է հաշվետու անձանց կողմից ցանկացած կասկածելի վարքագծի վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման մասին:

(բ) Պարտադիր տեղեկացման ենթակա գործարքների մասին հաշվետվություններ

144. ՖԴԿ տվյալների շտեմարանը պարտադիր տեղեկացման ենթակա գործարքների մասին հաշվետվությունների արժեքավոր տեղեկատվական աղբյուր է (տես ստորև բերված աղյուսակը): Դիտարկվող ժամանակահատվածում ՖԴԿ-ն ստացել է ընդհանուր առմամբ 856.697 պարտադիր տեղեկացման ենթակա գործարքների մասին հաշվետվություններ, որոնց ընդհանուր գումարային արժեքը կազմում է մոտավորապես 103 միլիարդ ՀՀ դրամ: Նշված հաշվետվությունները հիմնականում տրամադրվել են բանկերի, ապա նաև՝ ապահովագրական ընկերությունների, նոտարների և Անշարժ գույքի կադաստրի կողմից: Յուրաքանչյուր հաշվետվության մեջ պարունակվող տվյալների համակցությունները էական արժեք են ներկայացնում ՖԴԿ-ի վերլուծական գործառույթի համար: Տվյալների շտեմարանը ՖԴԿ-ին ապահովում է նաև Հայաստանի ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց բանկային հաշիվների վերաբերյալ համակողմանի տվյալներով:

Հաշվետու անձինք	Պարտադիր տեղեկացման ենթակա գործարքների մասին հաշվետվությունների քանակ (2010-2014թթ.)
Բանկեր	623.693
Ապահովագրական (ներառյալ՝ վերաապահովագրական) ընկերություններ	6.578
Նոտարներ	3.590
Անշարժ գույքի կադաստր	2.719
Վարկային կազմակերպություններ	801
Ներդրումային ընկերություններ	788
Կենտրոնական դեպոզիտարիա	618
Պետական ռեզիստոր	274
Ապահովագրական (ներառյալ՝ վերաապահովագրական) միջնորդներ	138
Խաղատներ	28
Գրավատներ	27
Արտարժույթի փոխանակման կետեր	13

(գ) Կանխիկի հայտարարագրեր

145. Կանխիկի հայտարարագրման համակարգում հավաքվող տեղեկատվությունը Միասնական տեղեկատվական տիրույթի միջոցով անմիջապես հասանելի է ՖԴԿ-ին: Այս տեղեկատվությունն օգտագործվում է վերլուծական նպատակներով և հիմնավոր ՓԼ/ԱՖ կասկածների դեպքում ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրվում է ԻՄ-երին: Նշված տեղեկատվությունը համակցվում է ՖԴԿ-ի շտեմարանում առկա այլ տվյալների հետ, որի արդյունքում կազմվում է դիտանցման ենթակա բարձր ռիսկային անձանց ցանկ, որն էլ տրամադրվում է մաքսային մարմիններին: Տրամադրված տվյալների մասով մաքսային մարմինները կատարում են ռիսկերի վերլուծություն: Նշված տեղեկատվությունը քննության նպատակներով հասանելի է նաև ԻՄ-երին՝ հարցումների հիման վրա: Կանխիկի հայտարարագրման համակարգի, ինչպես նաև սխալ հայտարարագրված կամ չհայտարարագրված կանխիկի բացահայտման դեպքերի վերաբերյալ հավելյալ տեղեկատվություն ներկայացված է Առանցքային հարց 8.3-ի ներքո:

ՖԴԿ վերլուծությունների և ծանուցումների միջոցով գործառնական կարիքների բավարարում

(ա) Վերլուծությունները և ծանուցումների տրամադրումը

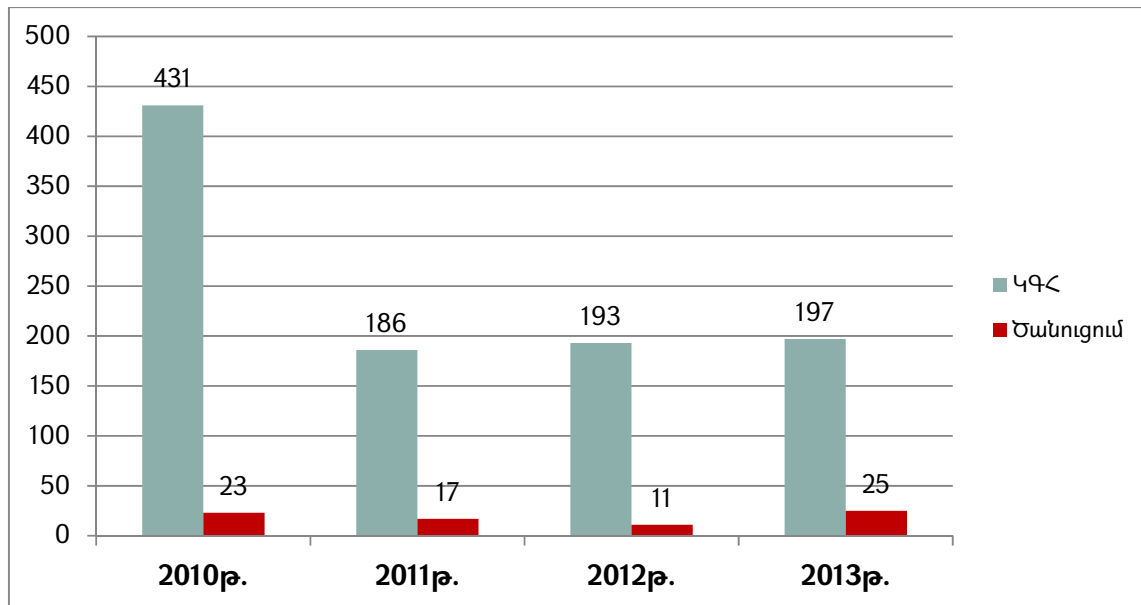
146. ՖԴԿ-ն Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գործառնական համակարգի առաջատար մարմինն է: ՖԴԿ-ն օժտված է լայն տեխնիկական հնարավորություններով, իսկ անձնակազմն ունի բարձր պատրաստվածության մակարդակ: Ստացված ԿԳՀ-ների տեղեկատվական արժեքը բարձրանում է, երբ դրանց հետ համակցվում են բազմազան այլ աղբյուրներից ստացված տվյալներ, մասնավորապես՝ անշարժ գույքի հետ կապված գործարքների, իրավաբանական անձանց իրական շահառուների, հարկային տվյալների, մաքսային հայտարարագրերի, դատվածության և այլնի մասով: ՖԴԿ-ի կողմից կառավարվող Միասնական տեղեկատվական տիրույթի գործարկումն ապահովում է անվտանգ միջավայրում տեղեկատվության փոխանակումը Միջգերատեսչական հանձնաժողովում ընդգրկված բոլոր մարմինների միջև և նպաստում է տեղեկատվության անխաթար հոսքին:

147. ՖԴԿ-ն ֆինանսական հետախուզության տվյալների վերլուծության առումով որդեգրել է ռիսկահենք մոտեցում՝ հստակ գիտակցելով ֆինանսական քննությունների առումով իր հնարավոր աջակցության կարևորությունը: Գործառնական վերլուծությանը զուգահեռ, ՖԴԿ-ի տվյալների շտեմարանի մակարդակով իրականացվում են բարձր ռիսկային գործարքների (օրինակ՝ բարձր ռիսկային երկրների հետ գործարքներ) վերհանման ուղղությամբ կանխարգելիչ տեղեկատվական որոնումներ, որոնք կարող են հանգեցնել հետագա վերլուծության: Ստացված արդյունքները ըստ պատկանելության տրամադրվում են ի գիտություն՝ պարունակելով ֆինանսական շարժերի նկարագրական պատկերներով համակցված արժեքավոր վերլուծություններ: ԻՄ-երը բարձր են գնահատում նման տեղեկատվության օգտակարությունը:

148. ՖԴԿ-ի կողմից ԻՄ-երին ուղարկված ծանուցումների հարաբերակցությունը ստացված ԿԳՀ-ներին կազմել է տարեկան կտրվածքով միջինում 8%՝ տատանվելով 6-13% միջակայքում (տես ստորև բերված աղյուսակը): Նախորդ գնահատման համեմատ՝ ՖԴԿ-ից ԻՄ-երին տրամադրված ծանուցումների թիվը աճել է 9%-ով, ինչն իշխանությունների կողմից բացատրվում է ԿԳՀ-ների որակի բարելավմամբ և ՖԴԿ-ի վերլուծական կարողությունների զարգացմամբ: Թեև արդյունքի հասնելու տեսանկյունից դժվար է գնահատել քանական այս տվյալների համարժեքությունը, սակայն 5 տարվա կտրվածքով տրամադրված ծանուցումների ընդհանուր թվի (104) համեմատությունը նախորդող հանցագործությունների⁴⁹ գծով միևնույն

⁴⁹ Հաշվի չեն առնվում այլ գործոններ, ինչպիսիք են ընդհանուր հանցավորության մակարդակը, սովորաբար տնտեսությունը, Հայաստանից դուրս ստացված հանցավոր եկամուտները և այլն:

Ժամանակահատվածում կայացված դատավճիռների հետ (637) որոշակի մտահոգությունների տեղիք է տալիս: Նշվածը կարող է ուղղակիորեն պայմանավորված լինել առկա հաշվետվական մեխանիզմով, որի արդյունավետության հետ կապված, ինչպես նշված է Անմիջական արդյունքում 4-ում, հնարավոր են որոշակի խնդիրներ:

(բ) ՖԴԿ-ի ծանուցումների օգտագործումը

149. Ստորև բերված օրինակը ցույց է տալիս, թե ինչպես են ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրված ծանուցումներն ԻՄ-երի կողմից օգտագործվում ՓԼ քրեական գործ հարուցելու նպատակով:

Վճարային քարտերի կեղծմամբ ստացված հանցավոր միջոցների լվացման օրինակ

Հայաստանի վճարահաշվարկային կազմակերպություններից մեկի կողմից ուղարկված ԿԳՀ-ի համաձայն՝ տվյալ ընկերությունում սպասարկվող մեկ հաճախորդի կողմից նոր բացված վիրտուալ հաշվից իրականացված 195 գործարքի միջոցով 7 միլիոն ՀՀ դրամ է փոխանցվել մեկ այլ վճարահաշվարկային կազմակերպությունում սպասարկվող երեք տարբեր վիրտուալ հաշիվների: Հաճախորդի գործողությունները չեն համապատասխանել վերջինի գործարար բնույթին և ակնկալվող գործարքների քանակին:

ՖԴԿ-ի վերլուծության և ԻՄ-երի հետ տեղեկատվության փոխանակման արդյունքում բացահայտվել է 27 անձից բաղկացած հանցավոր խմբի անդամներից մեկի կողմից վճարային քարտերի կեղծմամբ ստացված հանցավոր միջոցների լվացման փաստը: Տվյալ անձը ինտերնետից ձեռք է բերել (յուրաքանչյուրի համար վճարելով 2-10 ԱՄՆ դոլար) օտարերկրյա բանկերի կողմից թողարկված տաս վճարային քարտի գողացված տվյալներ (քարտապանի անունը, ազգանունը, 16 նիշանոց համարը, թողարկման և վավերականության ժամկետները, երեք նիշանոց վավերացման համարը):

Նշված անձը վերոհիշյալ տվյալների օգտագործմամբ առաջին վճարահաշվարկային կազմակերպությունում բացել է վիրտուալ հաշիվներ և այնտեղ փոխանցել քարտային հաշիվների մնացորդները: Հաջորդ քայլով նա երկրորդ վճարահաշվարկային կազմակերպությունում սպասարկվող վիրտուալ հաշիվներին է փոխանցել առկա միջոցները և ապա ստացել դրանք: Հանցագործը համաձայնության է եկել անհայտ ինքնությամբ ոչ ռեզիդենտ անձի հետ՝ միջոցները օտարերկրյա վճարահաշվարկային կազմակերպությունում սպասարկվող վիրտուալ հաշվին փոխանցելու, կանխիկացնելու և գումարները (բացառությամբ՝ միջնորդավճարների) Հայաստան հետ ուղարկելու հարցում: Հանցագործը նույն նպատակով

համաձայնության է եկել նաև իր հարազատների և ընկերների (ընդհանուր առմամբ, 27 անձանց) հետ:

Գործում ներգրավված բոլոր անձանցից միայն նախորդող հանցագործությունը կատարող անձն է ՓԼ գծով դատապարտվել երկու տարի և երեք ամիս ազատազրկման:

150. Ստորև բերված աղյուսակն արտացոլում է ՖԴԿ-ի կողմից յուրաքանչյուր ԻՄ-ին տրամադրված ծանուցումների թիվը: Թեև ԱԱԾ-ն ՖԴԿ-ի ֆինանսական հետախուզության պրոդուկտների հիմնական հասցեատերն է, դիտարկվող ժամանակահատվածում ՖԴԿ-ի ծանուցումների հիման վրա ԱԱԾ-ն հարուցել է ընդամենը 17 քրեական գործ, որոնցից միայն 6-ն են վերջինի կարծիքով պարունակել ՓԼ հանցակազմ: Ընդհանուր համակարգի մասշտաբով, ՖԴԿ-ի երեք ծանուցումից միայն մեկի հիման վրա է ԻՄ-երի կողմից քրեական գործ հարուցվում (104 ծանուցման հիման վրա հարուցվել է 36 քրեական գործ): Ավելին, գնահատող խմբին ներկայացված տվյալների համաձայն, ՖԴԿ-ի տրամադրած միայն մեկ ծանուցում է հանգեցրել ՓԼ մեղադրական դատավճռի կայացման:

151. Թեև գնահատող խմբին չեն ներկայացվել ՖԴԿ-ի կողմից ԻՄ-երին տրամադրված ծանուցումների գաղտնագերծված օրինակներ, սակայն գաղտնագերծված դեպքերի վերլուծությունն ու ՖԴԿ ծանուցումների օգտակարության վերաբերյալ ԻՄ-երի կարծիքները վկայում են ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրվող ֆինանսական հետախուզության պրոդուկտների բարձր որակի մասին: Գնահատող խումբն այն կարծիքին է, որ չնայած ՖԴԿ-ի ջանքերին, ԻՄ-երը դժվարանում են ֆինանսական հետախուզության տվյալները վերածել ապացույցների, ինչն ընդգծում է ԻՄ-երի ավելի համակողմանի ուսուցման անհրաժեշտությունը, այդ թվում՝ քննչական գործողությունների մասով: Ավելին, զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննությունների իրականացման գործնական փորձի բացակայությունը՝ առնվազն բոլոր այն դեպքերում, երբ ստացվել են խոշոր հանցավոր եկամուտներ, բացասաբար է անդրադառնում գույքի հայտնաբերման, հետապնդման և դրանց անհետացումը կանխարգելելու հարցում ֆինանսական հետախուզության տվյալների օգտագործման արդյունավետության վրա:

ՖԴԿ ծանուցումներ և հարուցված քրեական գործեր		ԱԱԾ	ՖՆ	ԳԴ	Ոստիկա նություն	Ինտերպոլ	Հատուկ քննչական ծառայություն	Ընդամենը
2010	ՖԴԿ-ից ԻՄ-երին ծանուցումներ	13	7	3				23
	Հարուցված քրեական գործեր	7	2					9
	Այդ թվում՝ ՓԼ հանցակազմով	4	1					5
2011	ՖԴԿ-ից ԻՄ-երին ծանուցումներ	12	3		1	1		17
	Հարուցված քրեական գործեր	2	2					4
	Այդ թվում՝ ՓԼ հանցակազմով		1					1
2012	ՖԴԿ-ից ԻՄ-երին ծանուցումներ	11						11
	Հարուցված քրեական գործեր	3						3
	Այդ թվում՝ ՓԼ հանցակազմով							0
2013	ՖԴԿ-ից ԻՄ-երին	19	5	1				25

	ծանուցումներ							
	Հարուցված քրեական գործեր	3	5	1				9
	Այդ թվում՝ ՓԼ հանցակազմով	2		1				3
2014	ՖԴԿ-ից ԻՄ-երին ծանուցումներ	17	7	3	1			28
	Հարուցված քրեական գործեր	2	6	3				11
	Այդ թվում՝ ՓԼ հանցակազմով		1					1
Ընդամենը	ՖԴԿ-ից ԻՄ-երին ծանուցումներ	72	22	7	2	1	0	104
	Հարուցված քրեական գործեր	17	15	4	0	0	0	36
	Այդ թվում՝ ՓԼ հանցակազմով	6	3	1	0	0	0	10

152. Տիպաբանությունների և կասկածելիության չափանիշների տեսքով ռազմավարական վերլուծությունների արդյունքները վերհանվում և պարբերաբար տրամադրվում են հաշվետու անձանց: Ազգային փորձից հիման վրա ՖԴԿ-ն հրապարակել է կասկածելի գործարքների կամ գործարար հարաբերությունների և տիպաբանությունների (գնահատման այցի դրությամբ թվով 14 տիպաբանություն) վերաբերյալ ուղեցույցներ: Այնուամենայնիվ, հաշվետվությունների ներկայացման պահանջներն իրագործելու հարցում հաշվետու անձինք ցուցաբերում են ՖԴԿ-ի կողմից հրապարակված կասկածելիության չափանիշներից և տիպաբանություններից հնարավոր անհարկի կախվածություն: Նշվածը կարող է աղավաղել Հայաստանում ՓԼ/ԱՖ միջավայրի վերաբերյալ ՖԴԿ-ի պատկերացումները: Միջգերատեսչական հանձնաժողովի շրջանակներում համապատասխան իրավասու մարմինների հետ քննարկվել են ՖԴԿ-ի ռազմավարական վերլուծության գործընթացների արդյունքները: Գնահատող խմբին չեն տրամադրվել օրինակներ, երբ առանձին ԻՄ-երի (կամ վերահսկողների) գործառնական նպատակների նախանշման հարցում կիրառվել են ՖԴԿ-ի ռազմավարական վերլուծությունների եզրահանգումները (օրինակ՝ ԻՄ-երի մակարդակով տակտիկական քաղաքականության փաստաթղթեր, որոնք հղում կկատարեին ՖԴԿ-ի ռազմավարական վերլուծություններով բացահայտված սպառնալիքներին ու խոցելիություններին):

(գ) ՖԴԿ այլ իրավասությունները

153. ՖԴԿ-ն իրավասու է հանձնարարել հաշվետու անձանց (1) որպես կասկածելի դասակարգել, (2) կասեցնել, (3) մերժել, կամ (4) դադարեցնել գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը: Հաշվետու անձինք պարտավոր են կատարել նշված պահանջները լիազոր մարմնի կողմից տրամադրված նույնականացման տվյալների, կասկածելի գործարքների կամ գործարար հարաբերությունների չափանիշների կամ տիպաբանությունների հիման վրա: Նշված մեխանիզմը բարձր գործառնական արժեք ունի և գործնականում կիրառվում է որպես ամբողջ ֆինանսական և ոչ ֆինանսական հատվածում առկա հատուկ սպառնալիքների (օրինակ՝ որոշակի հանցագործ խմբի) հակազդման արդյունավետ գործիք, ինչպես նկարագրված է ստորև բերված օրինակում:

Վճարային քարտերով զեղծարարության օրինակ

Հայաստանի բանկերից մեկից ստացված ԿԳՀ-ի համաձայն՝ երկու օտարերկրացի դիմել են բանկ Հայաստանում և դրա սահմաններից դուրս գործարար նպատակներով Մաստերքարտ Ստանդարտ (<< դրամով) և Մաստերքարտ Գոլդ (ԱՄՆ դոլարով) վճարային քարտեր ստանալու նպատակով: Նշված անձինք փորձել են նաև հաշվիներ բացել այլ բանկերում, բայց որոշ դեպքերում մերժվել են՝ Հայաստանի մուտքի վիզայի սահմանափակ ժամկետի պատճառով: Վերլուծության արդյունքում պարզվել է, որ կասկածյալները հաշիվներ են բացել և ստացել Մաստերքարտ Գոլդ վճարային քարտեր յոթ տարբեր բանկում, բայց դեռևս որևէ գործարքներ չեն կատարել:

Հայաստանում գործող բոլոր բանկերին ծանուցումներ են ուղարկվել՝ հայտնելով, որ նշված անձանց իրական մտադրությունը թերևս վճարային քարտերով զեղծարարությունն է, հավանաբար՝ ոչ առցանց աշխատող վճարային տերմինալների միջոցով: Բանկերից պահանջվել է դիտարկել այդ անձանց կողմից քարտային վճարումներ կատարելու փորձերը, հատկապես՝ քարտային հաշվի անբավարար մնացորդի առկայության դեպքում, և ըստ անհրաժեշտության ներկայացնել ԿԳՀ:

Բանկերը տրամադրել են օտարերկրյա մի շարք այլ քաղաքացիների անուններ և նույնականացման տվյալներ, ովքեր նույնպես (վերը նկարագրված սխեմայի նմանությամբ) բանկային հաշիվներ էին բացել և ստացել Վիզա ու Մաստերքարտ վճարային քարտեր: Շուտով բացահայտվել է նաև, որ առաջին երկու կասկածյալները ոչ առցանց աշխատող վճարային տերմինալներով արդեն կատարել են քարտային հաշվի մնացորդը գերազանցող գումարով գործարքներ: Մասնավորապես՝ գործարքներն իրականացվել էին օտարերկրյա օդանավակայաններում կամ օդանավերում գործող խանութներում տեղադրված ոչ առցանց աշխատող վճարային տերմինալներով:

Նոր բացահայտված կասկածյալների նույնականացման տվյալները տրամադրվել են բոլոր բանկերին՝ պահանջելով ձեռնարկել համապատասխան միջոցառումներ:

Համագործակցություն և տեղեկատվության ու ֆինանսական հետախուզության տվյալների փոխանակում

154. ՖԴԿ-ի և ՓԼ, նախորդող հանցագործություններ և ԱՖ գործեր քննող մարմինների միջև համագործակցությունը համարվում է բավարար: Ինչպես արդեն նկարագրվել է, ՖԴԿ-ն ֆինանսական հետախուզության տվյալներ է տրամադրում ԻՄ-երին ինչպես հարցումների հիման վրա, այնպես էլ սեփական նախաձեռնությամբ: Սեփական տվյալների հետ համակցելու և ֆինանսական հետախուզության արժեքավոր պրոդուկտներ ձևավորելու նպատակով ՖԴԿ-ն պարբերաբար խնդրարկում և ստանում է տեղեկատվություն ներպետական այլ իրավասու մարմիններից: Գործառնական նպատակներով ՖԴԿ-ն սերտորեն համագործակցում է վերահսկող մարմինների հետ: Գործերի վերլուծության ընթացքում ՖԴԿ-ն պարբերաբար ՖՎՎ-ի միջոցով խնդրարկում և ստանում է տեղեկատվություն ՖՀ-ներից (ընդհանուր հարցումների դեպքում), ինչպես նաև կատարում է ուղղակի հարցումներ (երբ անհրաժեշտ է հավելյալ տեղեկատվություն նախկինում ուղարկված ԿԳՀ-ի կամ հարակից վերլուծության վերաբերյալ)՝ պարբերաբար օգտագործելով այս գործիքը տեղեկատվության հավաքման նպատակով: Ինչ վերաբերում է այլ վերահսկող մարմիններին (ԱՆ, ՖՆ, Փաստաբանների պալատ), ՖԴԿ-ն պարբերաբար համագործակցում է վերջինների հետ և տեղեկատվություն է փոխանակում դրանց կողմից վերահսկվող հաշվետու անձանց վերաբերյալ:

155. Տեղեկատվության հասանելիության նպատակով կիրառվում է տվյալների արագ և անվտանգ փոխանակման համակարգ: Համակարգը մշակվել և կառավարվում է ՖԴԿ-ի կողմից: ՖԴԿ-ի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված այլ մարմինների միջև (ԱԱԾ,

ինտերպոլ, Անշարժ կադաստրը, Պետական ռեգիստրը, ԳԴ, ՖՆ և Հարկադիր կատարման ծառայություն) գործող Միասնական տեղեկատվական տիրույթը ներդրվել է 2014թ.-ին՝ ապահովելով անվտանգ միջավայրում տեղեկատվության փոխանակումը և Միասնական տեղեկատվական տիրույթի օգտագործողներին տրամադրելով ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարին առնչվող հետախուզական տվյալների առցանց հասանելիություն (փոխհամաձայնեցված թույլատվությունների շրջանակներում): Գնահատող խմբի այցի դրությամբ ՖԴԿ-ին այս համակարգի միջոցով ուղղակիորեն (առցանց) հասանելի էին հետևյալ տեղեկատվական աղբյուրները՝ հետախուզման մեջ գտնվող անձանց, ֆիզիկական անձանց, սահմանի հատման, անշարժ գույքի, իրավաբանական անձանց գրանցման, կանխիկի անդրսահմանային փոխադրումների և այլ տվյալների շտեմարաններ:

Անմիջական արդյունք 6-ի մասով ընդհանուր եզրահանգումներ

156. Հայաստանում ֆինանսական հետախուզության տվյալների և ՓԼ/ԱՖ գործերով քննության նպատակով անհրաժեշտ այլ տեղեկատվության օգտագործումը բնութագրվում է արդյունավետ համակարգերին բնորոշ որոշ հատկանիշներով: ՖԴԿ-ին հասանելի են բազմազան տեղեկատվական աղբյուրներ, որոնցից վերջինը ստանում է իրավապահ նպատակներով կիրառելի ֆինանսական հետախուզության տվյալներ: ՖԴԿ-ի լայն տեխնիկական հնարավորությունները և բարձր որակավորված անձնակազմն ապահովում են վերջինի կողմից ձևավորվող ֆինանսական հետախուզության պրոդուկտների բարձր որակը: Համակարգի դրական հատկանիշներից մեկն այն է, որ ԻՄ-երի կողմից հարցումների միջոցով ՖԴԿ-ից պահանջվող տեղեկատվությունը տրամադրվում է վերուժական ձևաչափով, այլ ոչ՝ չմշակված տվյալների տեսքով: ՖԴԿ-ն իրավասու է կասեցնել կասկածելի գործարքները (ինչը և անում է գործնականում)՝ ԻՄ-երին հնարավորություն տալով հանցավոր եկամուտներն արգելադրել անգամ քննության վաղ փուլերում: ՖԴԿ-ն համակցում է կանխիկի հայտարարագրերի վերաբերյալ տեղեկատվությունն իր շտեմարանում առկա այլ տվյալների հետ, որի արդյունքում կազմվում է դիտանցման ենթակա բարձր ռիսկային անձանց ցանկ, որն էլ տրամադրվում է մաքսային մարմիններին: ՖԴԿ-ի կողմից ապահովվող միջազգային սերտ համագործակցությունը նույնպես բարձրացնում է վերջինի կողմից տրամադրվող ֆինանսական հետախուզության պրոդուկտների արժեքը:

157. Այնուամենայնիվ, առկա են ֆինանսական հետախուզության տվյալների և այլ տեղեկատվության ստացման ու օգտագործման վրա բացասաբար ազդող մի շարք գործոններ: Հաշվետու անձանց կողմից ներկայացվող ԿԳՀ-ների որակի մասով կան որոշակի վերապահումներ՝ հաշվի առնելով վերջինների հնարավոր անհարկի կախվածությունը ՖԴԿ-ի կողմից հրապարակված տիպաբանություններից և կասկածելիության չափանիշներից: Համեմատաբար բարձր ռիսկային որոշ ոլորտներից որևէ ԿԳՀ չի ստացվել: Նախաձեռնողական ֆինանսական քննությունների միջոցով ՓԼ գործերով քրեական հետապնդում իրականացնելու հարցում իրավասու մարմինների կողմից ՖԴԿ-ի ֆինանսական հետախուզության պրոդուկտների օգտագործման մասին վկայող փաստերը սակավաթիվ են: Նշվածը հիմնականում պայմանավորված է ԻՄ-երի կողմից ֆինանսական հետախուզության տվյալները ապացույցների վերածելու անբավարար կարողություններով, ինչն ընդգծում է ԻՄ-երի համար քննչական գործողությունների մասով ավելի համակողմանի ուսուցում կազմակերպելու անհրաժեշտությունը:

158. Համակարգի ուժեղ կողմերից մեկը ՖԴԿ-ի՝ որպես ՓԼ/ԱՖ գծով ֆինանսական հետախուզության տվյալների հիմնական աղբյուրի և ԻՄ-երի միջև համագործակցությունն է: Համապատասխան մարմինների միջև տեղեկատվությունը փոխանակվում է արագ և անվտանգ եղանակով ինչպես սեփական նախաձեռնությամբ, այնպես էլ հարցումների հիման վրա:

159. **Ընդհանուր առմամբ, Անմիջական արդյունք 6-ի մասով Հայաստանը ցուցաբերել է արդյունավետության միջին մակարդակ:**

Անմիջական արդյունք 7 (ՓԼ գործերով քննություն և քրեական հետապնդում)

ՓԼ բացահայտում և քննություն

160. Իշխանություններն ըստ էության ավելացրել են ՓԼ բացահայտմանն ուղղված իրենց ջանքերը: Նախորդ գնահատումից հետո ՓԼ հանցակազմով քրեական գործերի թիվը (53) կրկնապատկվել է (տես ստորև բերված աղյուսակը):⁵⁰ Այնուամենայնիվ, նշված գործերից 26-ը⁵¹ կասեցվել է ՔԴՕ-ի 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի հիմքով,⁵² իսկ 3-ը կարճվել է ՔԴՕ-ի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի⁵³ և 2-րդ մասի⁵⁴ հիմքով: Փոքր թվով գործեր են հասել նախաքննության փուլ (11) կամ հանգեցրել մեղադրանքի առաջադրման (15)⁵⁵:

Տարի	Հարուցված գործեր	Կասեցված գործեր	Կարճված գործեր	Նախաքննություն	Մեղադրանքի առաջադրում	Դատավարական փուլ	Մեղադրական դատավճիռ	Արդարացման դատավճիռ
2010թ.	13	7	1	0	6	0	2	1
2011թ.	12	6	1	0	3	0	2	0
2012թ.	9	8	1	0	2	0	6	0
2013թ.	10	3	0	3	2	0	2	1
2014թ.	9	2	0	8	2	1	1	0
Ընդամենը	53	26	3	11	15	1	13 ⁵⁶	2

161. Թեև իշխանությունները նշում են վերջին չորս տարվա ընթացքում գրանցված ծանր հանցագործությունների թվի 12%-ով կրճատման մասին, գնահատող խումբն այն կարծիքին է, որ նախաքննության փուլ հասած և մեղադրանքի առաջադրման հանգեցրած գործերի քանակը դեռևս փոքր է:⁵⁷ Նշվածը կարող է վկայել այն մասին, որ ԻՄ-երը ՓԼ քրեական հետապնդումը չեն դիտարկում որպես քաղաքականության նպատակ, հատկապես երբ խոսքը վերաբերում է նախաքննության փուլին: Նշված ենթադրության օգտին է խոսում այն փաստը, որ զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննությունները առնվազն բոլոր այն դեպքերում, երբ ստացվել են խոշոր հանցավոր եկամուտներ, պարբերաբար հիմունքներով չեն իրականացվում: Գնահատող խմբի այցի ընթացքում տեղի ունեցած հանդիպումների ժամանակ իշխանությունները նշել են, որ քննության հիմնական նպատակը նախորդող հանցագործության գծով ապացույցների հավաքումն է: Որպես քննության գործընթացի բաղադրիչ մաս՝ կասկածյալին կամ մեղադրյալին պատկանող կամ վերջինների կողմից տնօրինվող հանցավոր եկամուտների կամ այլ գույքի հայտնաբերման և հետապնդման գծով համակարգված բնույթի

⁵⁰ 2005-2009թթ. ընթացքում հարուցվել է 22 քրեական գործ:

⁵¹ Գործերից մեկին հերթական համար չի տրվել, քանի որ վերջինն առանձնացվել (և ապա կասեցվել) է մեկ այլ՝ մեղադրական դատավճիռի հանգեցրած քրեական գործից:

⁵² Մեղադրյալը թաքնվել է քննությունից կամ դատից, կամ նրա գտնվելու վայրն այլ պատճառներով պարզված չէ:

⁵³ Արարքի մեջ հանցակազմ չկա:

⁵⁴ Քրեական հետապնդումը ենթակա է դադարեցման, իսկ գործի վարույթը ենթակա է կարճման՝ կատարված հանցագործությանը կասկածյալի կամ մեղադրյալի մասնակցությունն ապացուցված չլինելու արդյունքում, եթե սպառված են նոր ապացույցներ ձեռք բերելու բոլոր հնարավորությունները:

⁵⁵ Մեկ մեղադրանք ներկայացվել է դատարան 2009թ.-ին, որի մասով մեղադրական դատավճիռ է կայացվել 2011թ.-ին:

⁵⁶ Նշված դատավճիռներից երեքը արդյունք են եղել 2009թ.-ին հարուցված քրեական գործերի:

⁵⁷ Գնահատող խումբը չի համեմատել ՓԼ գործերով քննությունների թիվը հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող հանցագործությունների մասով դատավճիռների թվի հետ, քանի որ նշված ցուցանիշը, գնահատող խմբի կարծիքով, համակողմանիորեն չի արտացոլում Հայաստանում հանցավորության ներկա մակարդակը (տես Անմիջական արդյունք 1-ի ներքո վերլուծությունը):

միջոցառումներ չեն ձեռնարկվում: ՓԼ և նախորդող հանցագործությունների քննության իրավասություններով օժտված ԻՄ-երի կողմից ֆինանսական քննություն իրականացնելու գծով որևէ պարտադիր կամ ուղեցույցային քաղաքականության փաստաթուղթ առկա չէ: Արդյունքում սահմանափակվում է ՓԼ դեպքերի բացահայտման պոտենցիալը:

162. Գնահատող խմբի այցի ընթացքում տեղի ունեցած հանդիպումների ժամանակ իշխանությունները նշել են, որ ՓԼ գործերը սովորաբար ավելի բարդ են, քան այլ քրեական գործերը: Թեև ՓԼ գործերով քննություն իրականացնելու տեսանկյունից որևէ իրավական խոչընդոտներ որպես այդպիսին չկան, ոլորտում աշխատող մասնագետներն ընդհանուր առմամբ հակված են այն ենթադրությանը, որ ՓԼ գործերի դեպքում պահանջվող ապացույցների ամբողջականության ակնկալվող մակարդակն ավելի բարձր է՝ համեմատած հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող նախորդող հանցագործությունների հետ: Գործնականում, ԻՄ-երը նախքան քննություն սկսելը փորձում են ապացույցների շատ ավելի մեծ ծավալ ապահովել, քան սովորաբար պահանջվում է դատական քննության ժամանակ: Հակառակ պարագայում ՓԼ գործերով քննությունը սովորաբար դադարեցվում է, հատկապես այն դեպքերում, երբ ՓԼ գործողությունների և նախորդող հանցագործությունների միջև ուղղակի կապը բացակայում է: Ավելին, ՓԼ գծով մեղադրական դատավճռի հասնելու համար հարկավոր է ապացուցել «շահադիտական» (այսինքն՝ հանցավոր եկամուտներ ստանալու) նպատակով նախորդող հանցագործության փաստը: Նշված տեսակետը հիմնված է 2009թ.-ին կայացված դատավճռի վրա,⁵⁸ և ոլորտում աշխատող մասնագետների կողմից ընկալվում է որպես լրացուցիչ ապացույցների անհրաժեշտություն: Գնահատող խմբի կարծիքով, ոլորտում աշխատող մասնագետների մոտ դեռևս առկա է որոշակի տարընկալում դատարանների կողմից ՓԼ գործերի դեպքում ակնկալվող ապացույցների ամբողջականության ակնկալվող մակարդակի վերաբերյալ: Նշվածը կարող է պատկան մարմիններին հետ պահել առավել բարդ ՓԼ գործերով քրեական հետապնդում իրականացնելուց:

163. ԻՄ-երի ջանքերը խաթարող մեկ այլ գործոն է ՕՀԳՄՕ-ի 29-ի հոդվածի կիրառության հետ կապված անհարկի խոչընդոտող պայմանների առկայությունը (ավելի մանրամասն նկարագրված է Առանցքային հարց 6.1-ի ներքո): Այս հոդվածը կիրառելի չէ առանց ծանրացնող հանգամանքների ՓԼ հանցագործության դեպքում, ինչի արդյունքում քննության վաղ փուլերում ԻՄ-երի համար կարող է դժվար լինել լվացված հանցավոր եկամուտների ծավալի վերաբերյալ պատկերացում կազմելը, որպեսզի ՕՀԳՄՕ-ի 29-րդ հոդվածի կիրառմամբ դատարանի միջոցով ստանան ֆինանսական տեղեկատվության հասանելիություն, ինչն անհրաժեշտ է քրեական գործի հարուցման և անձին մեղադրանք առաջադրելու համար: Այնուամենայնիվ, ԻՄ-երի հավաստմամբ, հիմնավորված հարցումների դեպքում ֆինանսական հետախուզության տվյալներ պարունակող տեղեկատվությանը ՖԴԿ-ի միջոցով մշտապես հասանելի է, ինչը կարգավորվում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածով: Իշխանությունները նշում են, որ ՔԴՕ-ով սահմանված իրավասությունները բավարար են և պարբերաբար կիրառվում են քննությունների ընթացքում: Մասնավորապես, հարցումներ են ուղարկվում ներպետական տարբեր իրավասու մարմինների (ինչպիսիք են ՖԴԿ-ն, ԿԲ-ն, Անշարժ գույքի կադաստրը, հարկային մարմինները, Իրավաբանական անձանց ռեգիստրը) կասկածյալին կամ մեղադրյալն պատկանող գույքը և կասկածելի միջոցների շարժը բացահայտելու նպատակով: Բանկային հաշիվների վերաբերյալ տվյալների ձեռք բերման մասով առանձին խնդիրներ չկան:

164. Դիտարկվող ժամանակահատվածում ՓԼ հանցակազմով քրեական գործերի մեծ մասը հարուցվել է նախորդող հանցագործության հետ համակցությամբ: Թեև տպավորությունն այնպիսին է, որ նախորդող հանցագործության քննության շրջանակներում ԻՄ-երն ավելի ակտիվ կերպով են դիտարկում ՓԼ հանցակազմը, շատ դեպքերում ՓԼ համարվում է նախորդող

⁵⁸ ԵԿԴ/0090/01/09

հանցագործության նկատմամբ կիրառելի հանցակցության տեսակ: Քրեական գործ հարուցելու ազդակները ստացվում են տարբեր ԻՄ-երի կառուցվածում գործող օպերատիվ հետախուզական ստորաբաժանումներից: Տեղեկատվությունը հավաքվում է ՕՀԳՄՕ-ով սահմանված միջոցառումների արդյունքում, ինչպես նաև լրատվամիջոցներից և իրազեկիչներից: Իշխանությունները նշում են Հայաստանից դուրս կատարված նախորդող հանցագործությունների հետ կապված ՓԼ գործերով քննություն իրականացնելու զգալի դժվարությունների մասին: Ըստ նրանց, ՓԼ գծով Հայաստանում մեղադրանք կարող է առաջադրվել միայն օտարերկրյա դատարանների կողմից նախորդող հանցագործության վերաբերյալ կայացրած դատավճռի առկայության դեպքում:

165. Ինչպես արդեն նշվել է Անմիջական արդյունքում 6-ում, ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրված ծանուցումները խիստ հազվադեպ են հանգեցնում նախաքննության՝ չնայած այն հանգամանքին, որ ԻՄ-երը բավարարված են ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրված ծանուցումների որակով: Այնուամենայնիվ, առկա են հստակ նախանշաններ առ այն, որ ԻՄ-երը ոչ միշտ են անդրադառնում ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրված ծանուցումներին, երբ ՓԼ գործողությունների կապը նախորդող հանցագործության հետ դժվար ապացուցելի է:

166. Իշխանությունները մեծ առումով չեն մշակել համատեղ քննությունների իրականացման գործնական մոտեցումներ և չեն ստեղծել ՓԼ գործերի քննությամբ զբաղվող հատուկ խմբեր: Որպես կանոն՝ Քննչական կոմիտեն և ՖՆ-ը (հարկային և մաքսային վարչարարությանը վերաբերող հարցերով) քննում են իրենց իրավասությունների շրջանակում ներառված նախորդող հանցագործությունները և ՓԼ հատկանիշերի բացահայտման դեպքում հարուցում են քրեական գործ ու փոխանցում ԱԱԾ-ին: Հայաստանում տարբեր իրավասու մարմինների միջև ավելի համակարգված մոտեցման կիրառությունը թույլ կտա բարելավել ՓԼ գործերի բացահայտման ցուցանիշները: Արդյունքում նաև կընդլայնվի ՓԼ գործերով քննությունների շրջանակը՝ հանգեցնելով ՓԼ գծով ավելի իմաստալից դատավճիռների կայացմանը:

167. Ինչ վերաբերում է ինստիտուցիոնալ համակարգին, տպավորությունն այնպիսին է, որ համապատասխան բոլոր ԻՄ-երն ունեն պատշաճ կազմակերպական կառուցվածք և մարդկային ռեսուրսներ: Գնահատող խումբը բավարարված է հանդիպումների ընթացքում ԻՄ-երի ներկայացուցիչների ցուցաբերած հանձնառությամբ և արհեստավարժությամբ: Այնուամենայնիվ, չնայած հանցավոր եկամուտների հայտնաբերման և հետապնդման թեմայով ուսուցումների անցկացմանը, գնահատող խումբը համոզված չէ, որ Հայաստանում առկա են ֆինանսական քննություն և ՓԼ բարդ գործերով քրեական հետապնդում իրականացնելու համար անհրաժեշտ փորձագիտական կարողություններ: Գնահատող խումբը ՓԼ գործերով քննություն և քրեական հետապնդում իրականացնելու առումով իրավապահ ու դատական ոլորտների մակարդակով կոռուպցիայի ունեցած ազդեցության մասին վկայող նախանշանների չի հանդիպել: ՓԼ գործերով քննություն և քրեական հետապնդում իրականացնելու առումով մինչդատական և դատական քննության փուլերում հնարավոր բացասական ազդեցությամբ որևէ խոչընդոտներ չեն բացահայտվել:

ՓԼ գործերով քննության և քրեական հետապնդման համարժեքությունը սպառնալիքներին, ռիսկայնության ընդհանուր նկարագրին և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ազգային քաղաքականությանը

168. Հայաստանի կողմից ռիսկերի գնահատման առումով Անմիջական արդյունք 1-ում գնահատող խմբի կողմից բացահայտված թերությունները որոշակի ազդեցություն ունեն երկրին բնորոշ սպառնալիքներին, ռիսկայնության ընդհանուր նկարագրին և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ազգային քաղաքականությանը համարժեք ՓԼ գործերով քննություն և քրեական հետապնդում իրականացնելու աստիճանի վրա: Այնուամենայնիվ, պետք է նշել, որ գնահատող խումբը չի համարում, որ Հայաստանը ենթակա է ՓԼ զգալի ռիսկերի, և իրավապահ ոլորտում

իշխանությունների ձեռքբերումները պետք է գնահատվեն երկրին բնորոշ ռիսկի (միջին) մակարդակին համատապատասխան:

169. Հաշվի առնելով ՌԱԳ-ի շրջանակներում տնտեսական հանցագործությունների ազդեցության ոչ լիարժեք ուսումնասիրության հանգամանքը, դժվար է գնահատել ՓԼ գործերով քննություն և քրեական հետապնդում իրականացնելու առումով ԻՄ-երի ջանքերի համապատասխանությունը երկրին բնորոշ ՓԼ սպառնալիքների ընդհանուր մակարդակին: Ավելի հանգամանալից ուսումնասիրության արդյունքում գնահատող խումբը հանգել է այն եզրակացությանը, որ երկրում անբավարար ուշադրություն է դարձվում հարկերից խուսափելու հետ կապված ՓԼ դեպքերին: Ստվերային տնտեսության ծավալները և կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը զգալիորեն մեծացնում են հարկերից խուսափելու հավանականությունը: Այս պայմաններում, սակայն, չեն իրականացվում համակարգված աշխատանքներ նշված երևույթի դրսևորումները նվազեցնելու և դրանց արդյունքում ստացված հանցավոր եկամուտների լվացումը կանխելու գծով: Ավելին, ոլորտում ներգրավված մասնագետներն ի ցույց չեն դնում կանխիկի վրա հիմնված տնտեսությանը բնորոշ ՓԼ տիպաբանությունների (օրինակ՝ կանխիկով անշարժ գույքի ձեռք բերման) վերաբերյալ իրազեկության բավարար մակարդակ: Իշխանությունները դիտարկել են երկրում կազմակերպված հանցավորությունից առաջացող սպառնալիքները, սակայն չեն ուսումնասիրել կազմակերպված օտարերկրյա հանցավոր խմբերի կողմից ստացված եկամուտների հնարավոր լվացումը Հայաստանի ֆինանսական հատվածի միջոցով: Առկա են նախանշաններ առ այն, որ վերոնշյալ խնդիրը լրացուցիչ ուսումնասիրության կարիք ունի: Մաքսային մարմինները ձեռնարկել են որոշակի միջոցառումներ Հայաստանի սահմանով կանխիկի մաքսանենգությունը կանխարգելելու ուղղությամբ, թեև նշվածը ՓԼ կասկածների հետ որևէ կերպ չի կապվել: Այս առումով անհրաժեշտ է իրականացնել հետագա աշխատանքներ: Կոռուպցիան և դրանից առաջացող ՓԼ դեպքերը բավարար ուշադրության չեն արժանանում՝ չնայած այն հանգամանքին, որ երկրում այդ երևույթն առկա է տարբեր մակարդակներում:

170. Ինչ վերաբերում է ՌԱԳ-ով բացահայտված ռիսկերին, հանդիպումների ժամանակ գրեթե բոլոր ԻՄ-երը հավաստեցին, որ ՌԱԳ-ի եզրահանգումներն ինստիտուցիոնալ մակարդակով քննարկվել են ՓԼ և նախորդող հանցագործությունների քննությամբ զբաղվող բոլոր ԻՄ-երի ներկայացուցիչների հետ: Այնուամենայնիվ, բարձր ռիսկային ոլորտներին ԻՄ-երի կողմից հետևողական ուշադրություն դարձնելու մասին վկայող փաստերը սակավաթիվ են: Գնահատող խմբին չեն ներկայացվել ՓԼ/ԱՖ սպառնալիքների և խոցելիությունների (ինչպես նաև դրանց հակազդման միջոցառումների) վերաբերյալ ոլորտային քաղաքականությունները սահմանող գրավոր փաստաթղթեր: Ավելին, բացի Միջգերատեսչական հանձնաժողովում ներկայացվածությունից, առկա չեն որևէ (գործառնական մակարդակով) մեխանիզմներ ՌԱԳ-ի եզրահանգումների հիման վրա իրավապահ ոլորտի ազգային քաղաքականության և նպատակների մշակման համար: Թեպետ իրականացվել են բարձր ռիսկային ոլորտներին ռեսուրսների հատկացմանն ուղղված որոշակի նախաձեռնություններ (օրինակ՝ ոստիկանության համակարգում ավելացել են կիբերհանցագործությունների դեմ պայքարին ուղղված ռեսուրսները), նման գործողություններն ավելի շատ պայմանավորված են եղել տվյալ ոլորտում գործառնական ռիսկերի զսպման անհրաժեշտությամբ, քան ՌԱԳ-ով բացահայտված ռիսկային ոլորտների վրա համապատասխան քննչական մարմինների ուշադրությունը կենտրոնացնելու համակարգված քաղաքականության որդեգրմամբ: Գնահատման այցի ընթացքում հանդիպումների արդյունքները նույնպես վկայում են այս եզրահանգման հավաստի լինելու մասին՝ ի դեմ քննչական մարմինների (ներառյալ՝ ԱԱԾ-ի) այն պնդման, որ նշված հարցում իրենք հիմնականում առաջնորդվում են Հայաստանի օրենսդրությամբ:

171. Այնուամենայնիվ, գնահատող խումբն արձանագրել է դրական մի դեպք, երբ գործառնական մակարդակով ձեռնարկվել են միջոցառումներ՝ ի պատասխան ինստիտուցիոնալ մակարդակով վեր հանված ռիսկերի: ԳԴ-ն կիբերհանցագործությունը համարում է ամենամեծ

ՓԼ սպառնալիքներ առաջացնող հանցագործություններից մեկը: Կիրբերհանցագործություններից առաջացող ռիսկերին համարժեք արձագանքելու նպատակով ԳԴ-ի խնդիրներն ու գործողությունները սահմանելու նպատակով Կոլեգիան կայացրել է ռազմավարական որոշումներ: Ստեղծվել է կիրբերհանցագործությունների դեմ պայքարող մասնագիտացված ստորաբաժանում: Կոլեգիայի կողմից կիրբերհանցագործությունների վերաբերյալ կայացվել է պարտադիր որոշում, որը տարածվում է ԳԴ-ի բոլոր տարածաշրջանային ստորաբաժանումների վրա: Արդարադատության ակադեմիան կիրբերհանցագործությունների հատկանիշների վերաբերյալ ընթացիկ դասընթացներ է կազմակերպում դատավորների և դատախազների համար: Գնահատող խմբի կարծիքով, նման առաջադեմ փորձը պետք է կիրառվի նաև ՓԼ և խոշոր հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող այլ նախորդող հանցագործությունների դեպքում:

Քրեական հետապնդման ենթարկված ՓԼ դեպքերը

172. Դիտարկվող ժամանակահատվածում Հայաստանի դատարանները ՓԼ գծով կայացրել են 13 մեղադրական և 2 արդարացման դատավճիռ, ինչը որոշակի առաջընթաց է գնահատման նախորդ փուլի համեմատ:⁵⁹ Առաջին հայացքից՝ ՓԼ մեղադրանքի ապացուցման աստիճանը կարելի է բարձր համարել (15 մեղադրանքից 13-ն ապացուցվել է), սակայն ավելի սերտ ուսումնասիրությունն ակնհայտ է դարձնում այն փաստը, որ բոլոր դեպքերում (բացառությամբ մեկ դեպքի) ՓԼ գծով մեղադրանքը զուգորդվել է երկրի տարածքում կատարված նախորդող հանցագործության մեղադրանքի հետ (տես ստորև բերված աղյուսակը): Երրորդ անձի կողմից կատարված ՓԼ գծով որևէ մեղադրական դատավճիռ չի կայացվել՝ չնայած Հայաստանում դրան նպաստող կամ այդ առումով բարձր ռիսկային որոշակի հանգամանքների առկայությանը (օրինակ՝ իրավաբանների, նոտարների, անշարժ գույքի գործակալների գործունեությունը կարգավորող օրենսդրության բացերը, կանխիկի միջոցով անշարժ գույքի առուվաճառքի գործարքները): Դատարանի կողմից 2014թ.-ին կայացվել է մեկ մեղադրական դատավճիռ միայն ՓԼ հանցակազմով հանցագործության համար: Ընդհանուր առմամբ, նշված արդյունքները վկայում են այն մասին, որ ՓԼ տարբեր հանցագործությունների քրեական հետապնդման և հանցավորներին պատասխանատվության ենթարկելու տեսանկյունից իշխանությունները ոչ լիարժեք արդյունավետությամբ են գործել: Տպավորությունն այնպիսին է, որ իշխանությունների թիրախում համեմատաբար պարզունակ ՓԼ գործերն են, երբ փողերի լվացումը կատարվում է երկրի տարածքում նախորդող հանցագործություն կատարած անձի կողմից:

Գործի համար	Հանցագործություն (ՔՕ-ի հոդված)	Յուրաքանչյուր հանցագործության գծով նշանակված պատիժը (ազատազրկում ⁶⁰)	Ընդհանուր պատիժը
1. ԵԿԴ/0090/01/09	Գողությունը (177)	5 տարի	9 տարի
	ՓԼ (190)	7 տարի	
2. ԼԴ/0144/01/10	Համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ հափշտակությունը (181)	8 ամիս	1 տարի
	ՓԼ (190)	8 ամիս	

⁵⁹ Այդ ժամանակ կայացվել էր ընդամենը 2 ՓԼ դատավճիռ:

⁶⁰ Դատարանների կողմից կայացված բռնազանձման որոշումների քանակը և ընդհանուր գումարը ներկայացված են Անմիջական արդյունք 8-ի ներքո բերված աղյուսակում:

3. ՍԴ/0072/01/10	Ամբաստանյալ 1 Յուրացնելը կամ վատնելը (179)	4 տարի	7 տարի
	ՓԼ (190)	6 տարի	
	Ամբաստանյալներ 2-6 Ծառայողական լիազորությունները չարաշահելը (214)	2 տարի	Համաներում
4. ԳԴ/0023/01/10	Ամբաստանյալ 1 Յուրացնելը կամ վատնելը (179)	5 տարի	9 տարի
	ՓԼ (190)	7 տարի	
	Ամբաստանյալ 2 Յուրացնելը կամ վատնելը (179)	4 տարի	7 տարի
	ՓԼ (190)	6 տարի	
5. ԳԴ5/0038/01/10	Ամբաստանյալ 1: Խարդախությունը (178)	2 տարի	12 տարի
	Յուրացնելը կամ վատնելը (179)	6 տարի	
	ՓԼ (190)	9 տարի	
	Ամբաստանյալ 2 Ծառայողական լիազորությունները չարաշահելը (214)	3 տարի, 6 ամիս	3 տարի և 6 ամիս
	Ամբաստանյալ 3 Խարդախությունը (178)	2 տարի	5 տարի և 6 ամիս
	Յուրացնելը կամ վատնելը (179)	5 տարի	
	ՓԼ (190)	5 տարի	
	Ամբաստանյալներ 4-7 Հանցակիցներ	3 տարի	Համաներում
	Ամբաստանյալ 8: Խարդախությունը (178)	3 տարի	Համաներում
6. ԵԿԴ 0088/01/11	Գողությունը (177)	5 տարի	9 տարի
	ՓԼ (190)	6 տարի	
7. ԵԱՆԴ/0071/01/11	Գողությունը (177)	5 տարի	8 տարի
	ՓԼ (190)	6 տարի	
	Կեղծ վճարային փաստաթղթեր պատրաստելը կամ իրացնելը (203)	7 տարի	
8. ԵԿԴ 0319/01/10	Ամբաստանյալ 1 ՓԼ (190)	8 տարի	11 տարի
	Խարդախությունը (178)	6 տարի	
	Փաստաթղթեր, դրոշմներ, կնիքներ, ձևաթղթեր, տրանսպորտային միջոցների պետհամարանիշներ կեղծելը, իրացնելը կամ օգտագործելը (325)	2 տարի	
	Ամբաստանյալ 2	5 տարի	Պատժի

	Խարդախությունը (178)		կատարումը կասեցվել է 5 տարով
	Փաստաթղթեր, դրոշմներ, կնիքներ, ձևաթղթեր, տրանսպորտային միջոցների պետհամարանիշներ կեղծելը, իրացնելը կամ օգտագործելը (325)	1 տարի	
9. ԵԿԴ 0056/01/12	Համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ հափշտակությունը (181)	3 տարի	6 տարի, պատժի կատարումը կասեցվել է 3 տարով
	Գույքային վնաս պատճառելը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով (184)	1 տարի և 6 ամիս	
	ՓԼ (190)	3 տարի	
10. ԵԿԴ/0252/01/11	Գողությունը (177)	6 տարի	9 տարի
	ՓԼ	8 տարի	
11. ԼԴ/0040/01/13	ՓԼ (190)	2 տարի	2 տարի և 3 ամիս
	Համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ հափշտակություն (181)	6 ամիս	
12. ԵԿԴ/0044/01/13	Գողությունը (177, 2-րդ մաս)	1 տարի	7 տարի
	Գողությունը (177, 3-րդ մաս)	3 տարի	
	ՓԼ	5 տարի	
13. ԱԴԴ/0071/01/14	Առանձին ՓԼ (190, 1-ին մաս)	2 տարի և 6 ամիս	2 տարի և 6 ամիս

173. Միայն ՓԼ հանցակազմով ընդամենը մեկ քրեական գործի մասով դատավճռի կայացումը չի կարող էական արդյունք համարվել: Գործի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հանցագործը խոստովանել է նախորդող հանցագործությունը կատալու փաստը, մասնավորապես՝ վճարային քարտերի տվյալների գողությունը և 520 եվրոյի անօրինական կանխիկացումը: Դատավճիռը մանրամասն նկարագրում է հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող նախորդող հանցագործությունը և հստակ արձանագրում է նախորդող հանցագործության ու փողերի վաճման միջև կապը: Թեև հանցագործը նախորդող հանցագործության համար չի դատապարտվել, իշխանությունները հեշտությամբ ապացուցել են ստացված եկամուտների հանցավոր ծագումը: Ինչպես արդեն նշվել է, միայն ՓԼ հանցակազմով գործերի քրեական հետապնդմանը խանգարող որևէ խոչընդոտներ չկան, սակայն տպավորությունն այնպիսին է, որ իշխանությունները ՓԼ մեղադրանք չեն առաջադրում, եթե չունեն նախորդող հանցագործությունը կատարված լինելու և գործում ներգրավված միջոցներն այդ հանցագործությունից ստացված լինելու մասին վկայող հստակ ապացույցներ: Ակնհայտ է, դիտարկվող ժամանակահատվածում արդարացման դատավճիռ կայացնելու երկու դեպքում էլ գործել է հենց այս տրամաբանությունը:

174. Իրավաբանական անձանց կողմից փողերի վաճման դեպքով դատավճիռներ չեն կայացվել, քանի որ Հայաստանում բացակայում է իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը: Գնահատող խմբի այցի ընթացքում հանդիպումների որոշ մասնակիցներ նշել են, որ մի շարք դեպքերում (ամենայն հավանականությամբ՝ նախորդող հանցագործությունների հետ կապված) քրեական գործի վարույթը կարճվել է պատասխանատվության այս ձևի բացակայության պատճառով: Այս առումով նշվել են մի շարք դժվարություններ, ինչպիսին է որոշելը, թե ինչպես ում է կատարվել հանցագործությունը՝ իրավաբանական անձի, թե տնօրենների: Իշխանության այս ներկայացուցիչներն արտահայտել

են իրենց հստակ կողմ կարծիքը ի օգուտ իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի ներդրման՝ պատճառաբանելով, որ այն մեծապես կնպաստի իրենց գործունեությանը, մասնավորապես՝ տնտեսական հանցագործությունների դեմ պայքարի առումով:

175. ՓԼ գործերով կայացված դատավճիռներում արձանագրված նախորդող հանցագործությունների (գողությունը, յուրացնելը կամ վատնելը, կիբերհանցագործությունը և խարդախությունը) և ՌԱԳ-ով նախանշված՝ հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող ամենատարածված հանցագործությունների (խարդախությունը, գողությունը, հարկերից խուսափելը, մաքսանենգությունը և յուրացնելը կամ վատնելը) միջև առկա են որոշակի տարբերություններ: Հարկերից խուսափելու և մաքսանենգության (ինչպես նաև կոռուպցիայի⁶¹) հետ կապված ՓԼ դատավճիռների բացակայությունը լուրջ մտահոգության տեղիք է տալիս՝ հաշվի առնելով այս հանցագործություններից առաջացող սպառնալիքները: Ավելին, ՓԼ գործերի միայն կեսն է ներառել առանձնապես խոշոր չափերով գումարներ (գերազանցել է 5.400 եվրոյին համարժեք ՀՀ դրամը),⁶² ինչը վկայում է այն մասին, որ ՓԼ քրեական հետապնդումն առավելագույն արդյունավետությամբ չի ծառայում հանցագործություններից ամենամեծ եկատումներ ստացողների գործունեությունը խափանելու նպատակին:

176. Կայացված դատավճիռներով արձանագրված ՓԼ հանցագործությունները դրսևորվել են միանման և պարզունակ հատկանիշներով: Ընդհանուր առմամբ, անօրինական եկամուտները մուտքագրվել են նախորդող հանցագործությունը կատարած անձի բանկային հաշիվներին, որից հետո մեկ կամ մի քաի գործարքով փոխանցվել են նույն անձի կամ երրորդ անձանց այլ բանկային հաշիվներին՝ նպատակ ունենալով թաքցնել կամ քողարկել միջոցների իրական ծագումը: Մի շարք դեպքերում առկա է էլեկտրոնային վճարման համակարգերի չարաշահման հանգամանքը: Նշվածը հաստատում է գնահատող խմբի եզրահանգումն առ այն, որ ԻՄ-երն ընդհանուր առմամբ հետապնդում են համեմատաբար պարզունակ ՓԼ դեպքերը, երբ հանցավոր եկամուտները կարող են բացահայտվել անգամ առանց լիարժեք ֆինանսական քննության իրականացման:

177. Գնահատող խումբը դիտարկել է ՓԼ դեմ պայքարի գործում արդարադատական համակարգի աշխատանքի արագությունը: Պարզվել է, որ ՓԼ կամ նախորդող հանցագործությունների քննության տևողությունը միջինում կազմում է վեց ամիս, իսկ դատավարական գործընթացը՝ երեք ամիս: Այլ ոլորտի փորձագետների (օրինակ՝ հաշվապահների) ներգրավման անհրաժեշտության դեպքում քննությունը կարող է ձգվել մինչև մեկ տարի, իսկ դատական քննության գործընթացը՝ մինչև ութ ամիս: Իշխանությունների հավաստմամբ, հայցային վաղեմությունը երբևէ բացասական ազդեցություն չի ունեցել ՓԼ գործերով քննություն կամ քրեական հետապնդում իրականացնելու վրա: Մատնանշվել է մեկ դեպք, երբ հանցագործն օրինականացրել է վաղեմության ժամկետը լրացած նախորդող հանցագործությունից առաջացած հանցավոր եկամուտները: Այդ դեպքում ևս իշխանությունները կարողացել են ՓԼ հանցակազմով քրեական գործ հարուցել:

Արդյունավետ, համարժեք և տարհամոզիչ պատժամիջոցներ

178. ՓԼ հանցագործության ծանրությունից կախված՝ ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածը նախատեսում է երեք տարբեր մակարդակի պատժամիջոց: Նախորդող հանցագործությունը կատարած անձի

⁶¹ Չնայած ՌԱԳ-ի եզրահանգմանը, գնահատող խմբի կարծիքով նշվածը ՓԼ սպառնալիքներ է պարունակում:

⁶² «Առանձնապես խոշոր չափերով» գումարի հասկացությունը կիրառվել է ՌԱԳ-ում՝ մատնանշելու համար 3 միլիոն ՀՀ դրամը (շուրջ 5.400 եվրո) գերազանցող հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող հանցագործությունները:

կողմից փողերի լվացումը պատժվում է 2-ից 5 տարի ազատազրկմամբ: Խոշոր չափերով կամ մի խումբ անձանց հետ նախնական համաձայնությամբ կատարվելու դեպքում ազատազրկում է նշանակվում 5-ից 10 ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա: Առանձնապես խոշոր չափերով, կազմակերպված խմբի կողմից կամ պաշտոնական դիրքի չարաշահմամբ կատարվելու դեպքում, ազատազրկում է նշանակվում 6-ից 12 տարի ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա:

179. Վիճակագրությունը ցույց է տալիս, որ դատարանները որդեգրել են ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի ներքո խիստ պատժամիջոցների նշանակման գործնական մոտեցում: Դեպքերի մեծ մասում դատարանները նշանակել են պատժամիջոցների առավել խիստ տարբերակները: Ավելին, ՓԼ հանցագործության համար սահմանված պատժամիջոցներն ավելի խիստ են, քան նախորդող հանցագործության համար սահմանվածները, ինչի արդյունքում ավելացել է վերջնական պատժամիջոցի չափը: Հաշվի առնելով քրեական պատասխանատվության ենթարկվող ՓԼ տեսակները (հիմնականում՝ նախորդող հանցագործությունը կատարած անձի կողմից փողերի լվացում)՝ կարելի է եզրակացնել, որ պատժամիջոցների համակարգը լիարժեք արդյունավետությամբ և համաչափությամբ չի կիրառվում միայն ՓԼ և երրորդ անձանց կողմից կատարված ՓԼ հանցագործությունների դեպքում և տարհամոզիչ չէ հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող և ՓԼ հանցագործությունների կանխարգելման առումով:

Մեղադրանքի հաստատման անհնարինության դեպքում քրեական պատասխանատվության այլ միջոցների կիրառությունը

180. Հաշվի առնելով այն փաստը, որ Հայաստանի օրենսդրությունը իրավաբանական անձանք քրեական պատասխանատվություն չի նախատեսում, գնահատող խումբը փորձեց հասկանալ իրավաբանական անձանց ներգրավվածությամբ ՓԼ դեպքերում իշխանությունների կողմից կիրառվող քրեական պատասխանատվության այլ միջոցների հնարավորությունը: Գնահատող խմբի այցի ընթացքում տեղի ունեցած հանդիպումների ժամանակ դատական համակարգի ներկայացուցիչները նշել են վատնելու և խարդախության մի շարք դեպքեր, երբ իրավաբանական անձի անունից հանդես եկող ֆիզիկական անձինք ենթարկվել են քրեական պատասխանատվության, սակայն չեն պնդել, որ նման դեպքերը համատարած բնույթ են կրում: Նշվել է նաև, որ չնայած 2014թ.-ին ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին օրենքով ներդրվել են իրավաբանական անձանց վարչական պատասխանատվության մեխանիզմներ, դրանք գործնականում դեռևս չեն կիրառվել: Այդ պատճառով, նշված համակարգի արդյունավետությունը գնահատել հնարավոր չէ:

181. Իշխանությունների հավաստմամբ, այն դեպքերում, երբ ՓԼ գործով մեղադրական դատավճիռ կայացնել հնարավոր չէ, օրինակ՝ քրեական վարույթի ընթացքում մեղադրյալի փախուստի կամ մահվան պատճառով, դատարանները կարող են բռնագանձման վերաբերյալ ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի ուժով բռնագանձել հանցավոր եկամուտները: Նման իրավիճակ գործնականում երբեք չի հանդիպել, հետևաբար՝ այս դրույթի կիրառելիությունը երբևէ փորձով չի ապացուցվել:

Անմիջական արդյունք 7-ի մասով ընդհանուր եզրահանգումներ

182. Հայաստանը որոշակի ջանքեր է գործադրել՝ ՓԼ հանցագործությունների մասով քրեական հետապնդում իրականացնելու և հանցագործներին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու ուղղությամբ: Առկա են նախանշաններ առ այն, որ նախորդող հանցագործությունների քննության ընթացքում ԻՄ-երն առավել մեծ ուշադրություն են դարձնում հնարավոր ՓԼ հանցակազմի վերհանմանը: Այնուամենայնիվ, դիտարկվող ժամանակահատվածում ՓԼ գործերով դատավճիռների մեծ մասը կայացվել է նախորդող հանցագործությունը կատարած անձի կողմից փողերի լվացման դեպքերով, հիմնականում՝ երկրի տարածքում կատարված նախորդող հանցագործությունների մասով: Զուգահեռ տարվող

Ֆինանսական քննությունները որպես քաղաքականության առաջնահերթություն չեն իրականացվում, ինչի արդյունքում սահմանափակվում է ՓԼ դեպքերի բացահայտման պոտենցիալը: Թեև ՓԼ գործերով քննություն իրականացնելու տեսանկյունից որևէ իրավական խոչընդոտներ չկան, ոլորտում աշխատող մասնագետներն ընդհանուր առմամբ հակված են այն ենթադրությանը, որ ՓԼ գործերի դեպքում պահանջվող ապացույցների ամբողջականության ակնկալվող մակարդակը բարձր է, որպեսզի հնարավոր լինի հաստատել հանցավոր եկամուտների ծագումը որոշակի նախորդող հանցագործությունից: Ի ցույց չեն դրվել փաստարկներ առ այն, որ քննվող և քրեական հետապնդման ենթարկվող ՓԼ հանցավորության տեսակները համապատասխանում են երկրին բնորոշ ՓԼ ռիսկերին: Թեև նշանակվող պատժամիջոցները տարհամոզիչ են, սակայն դրանք արդյունավետորեն չեն կիրառվում հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող բոլոր էական դեպքերում:

183. Ընդհանուր առմամբ, Անմիջական արդյունք 7-ի մասով Հայաստանը ցուցաբերել է արդյունավետության ցածր մակարդակ:

Անմիջական արդյունք 8 (Բռնագանձում)

Հանցավոր եկամուտների, հանցագործության գործիքների և համարժեք գույքի բռնագանձումը որպես քաղաքականության նպատակ

184. Հանցավոր եկամուտների, հանցագործության գործիքների և համարժեք⁶³ գույքի արգելադրումը և բռնագանձումը Հայաստանի իշխանությունների կողմից չեն դիտարկվում որպես քաղաքականության նպատակ՝ չնայած այն հանգամանքին, որ 2009թ.-ին ԳԴ-ն բոլոր դատախազներին կարգադրել է քննության թիրախի տակ վերցնել նախորդող հանցագործություններից ստացված եկամուտները: Ինչպես արդեն նշվել է, այս եզրահանգումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ իշխանությունները ընդհանուր առմամբ չեն իրականացնում զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննություն՝ բռնագանձման ենթակա գույքի հայտնաբերման, հետապնդման և գնահատման համար: Նշվածն ակնհայտ է նաև դիտարկվող ժամանակահատվածում իշխանությունների ձեռք բերած արդյունքներից:

Երկրի տարածքում և դրանից դուրս կատարված նախորդող հանցագործություններից ստացված գույքի և արդասահմանում գտնվող գույքի բռնագանձում

185. Բռնագանձման մասին դատարանների կայացրած որոշումների քանակը և բռնագանձված գույքի ծավալները նշված են ստորև բերված աղյուսակում: Գնահատող խմբին չի տրամադրվել տեղեկատվություն երկրում արձանագրված հանցագործություններից ստացված եկամուտների գնահատված ընդհանուր ծավալի վերաբերյալ, հետևաբար՝ հնարավոր չի եղել հիմնավոր կարծիք կազմել Հայաստանում կիրառվող կանխարգելիչ և բռնագանձման միջոցառումների փաստացի ազդեցության մասին: Այնուամենայնիվ, գնահատող խումբն այն կարծիքին է, որ չնայած նախորդ գնահատումից հետո առկա հուսադրող առաջընթացին,⁶⁴ ստացված արդյունքները դեռևս շատ համեստ են՝ հաշվի առնելով երկրին բնորոշ ռիսկերը: Ամենամեծ գումարով բռնագանձման որոշումը կայացվել է 2012թ.-ին՝ 238.6 միլիոն ՀՀ դրամի (շուրջ 460 հազար եվրո) չափով: Այլ դեպքերում բռնագանձման միջին գումարը կազմել է 10,9 միլիոն ՀՀ դրամ (շուրջ 20 հազար եվրո): Բռնագանձման բոլոր որոշումները կայացվել են ՔՕ-ի

⁶³ Այսուհետ հավաքական իմաստով նաև՝ «բռնագանձման ենթակա գույք»:

⁶⁴ Այդ ժամանակ գույքի բռնագրավում կիրառվել է միայն մեկ դեպքում: Բռնագրավված գույքի արժեքը կազմել է 4.6 միլիոն ՀՀ դրամ (շուրջ 9.100 եվրո)՝ հաշվարկված 1 եվրոյի դիմաց 507 ՀՀ դրամ 2009թ.-ի միջին տարեկան փոխարժեքով):

55-րդ հոդվածի հիմքով (այսինքն՝ տվյալ գործիքը կիրառվել է որպես քրեական պատժի, այլ ոչ թե՝ հանցագործության արդյունքում ստացված միջոցներից հանցագործներին զրկելու միջոց, ինչը նախատեսված է ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածով. տես Հանձնարարական 4-ի Տեխնիկական համապատասխանության գնահատումը): Դատարանները կայացրել են հանցագործության գործիքների և համարժեք գույքի բռնագանձման որոշումներ, սակայն դրանց գումարը մեծ չի եղել (տես ստորև ներկայացված աղյուսակը): Գնահատող խմբին չի տրամադրվել վիճակագրություն հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող՝ ՓԼ հանցակազմ չպարունակող հանցագործությունների մասով կայացված բռնագանձման որոշումների վերաբերյալ:

	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.
Բռնագանձման որոշումներ (ՓԼ գծով դատավճիռներ)	0	2	6	2	1
Բռնագանձված հանցավոր եկամուտների, հանցագործության գործիքների կամ համարժեք գույքի արժեքը*	0	26.113.579 ՀՀ դրամ (50.344 եվրո)	238.697.785 ՀՀ դրամ (460.185 եվրո)	25.079.666 ՀՀ դրամ (48.351 եվրո)	283.600 ՀՀ դրամ (547 եվրո)
Բռնագանձման որոշումներ (նախորդող հանցագործությունների մասով դատավճիռներ)	0	0	0	0	0
Արգելադրված միջոցների արժեքը*	0	2.628.000 ՀՀ դրամ (5.067 եվրո)	0	774.000 ՀՀ դրամ (1.492 եվրո)	0

* Գումարները ներկայացված են միլիոն ՀՀ դրամով, իսկ եվրոյի համարժեքը ստանալու համար կիրառվել են հետևյալ տարեկան միջին եվրո/ՀՀ դրամ փոխարժեքները՝ 2010թ.-ին 496, 2011թ.-ին 519, 2012թ.-ին 516, 2013թ.-ին 544, 2014թ.-ին 552:

186. Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված է մանրամասն տեղեկատվություն դիտարկվող ժամանակահատվածում ՓԼ գծով յուրաքանչյուր դատավճռի ներքո դատարանների կողմից կայացված բռնագանձման որոշումների վերաբերյալ: Որոշ դեպքերում, բռնագանձմանը զուգահեռ, դատարանը որոշում է կայացրել հանցագործի կողմից բանկին պատճառած վնասների փոխհատուցման վերաբերյալ: Դեպքերի մեծ մասում բռնագանձման որոշումները տարածվել են նախորդող հանցագործությունից ստացված հանցավոր եկամուտների վրա և չեն ընդգրկել հանցագործի այլ սեփականությունը:

Գործի համար	Հանցագործություն (ՔՕ-ի հոդված)	Բռնագանձում*
1. ԵԿԴ/0090/01/09	Գողությունը (177)	17.163.000 ՀՀ դրամ (34.603 եվրո) անօրինական եկամուտներ
	ՓԼ (190)	
2. ԼԴ/0144/01/10	Համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ հափշտակություն (181)	Բռնագանձում չի կիրառվել 344.000 ՀՀ դրամ (694 եվրո) փոխհատուցում բանկի կրած վնասների դիմաց
	ՓԼ (190)	
3. ՍԴ/0072/01/10	Ամբաստանյալ 1 Յուրացնելը կամ վատնելը (179)	Բռնագանձում չի կիրառվել 340.216.012 ՀՀ դրամ (685,919 եվրո) փոխհատուցում բանկի կրած վնասների դիմաց
	ՓԼ (190)	
	Ամբաստանյալներ 2-6 Ծառայողական լիազորությունները չարաշահելը (214)	

4. ԳԴ/0023/01/10	Ամբաստանյալ 1 Յուրացնելը կամ վատնելը (179)	8.950.579 ՀՀ դրամ (18.046 եվրո) 16.864.515 ՀՀ դրամ (34,001 եվրո) փոխհատուցում բանկի կրած վնասների դիմաց
	ՓԼ (190)	
	Ամբաստանյալ 2 Յուրացնելը կամ վատնելը (179)	5.637.784 ՀՀ դրամ փոխհատուցում բանկի կրած վնասների դիմաց
	ՓԼ (190)	
5. ԳԴ5/0038/01/10	Ամբաստանյալ 1 Խարդախությունը (178)	10.488.440 ՀՀ դրամ (21,146 եվրո)
	Յուրացնելը կամ վատնելը (179)	
	ՓԼ (190)	
	Ամբաստանյալ 2 Ծառայողական լիազորությունները չարաշահելը (214)	
	Ամբաստանյալ 3 Խարդախությունը (178)	
	Յուրացնելը կամ վատնելը (179)	
	ՓԼ (190)	
	Ամբաստանյալներ 4-7 Հանցակիցներ	
	Ամբաստանյալ 8 Խարդախությունը (178)	
6. ԵԿԴ 0088/01/11	Գողություն (177)	5.416.398 ՀՀ դրամ (10,442 եվրո)
	ՓԼ (190)	
7. ԵԱՆԴ/0071/01/11	Գողություն (177)	34.572.000 ՀՀ դրամ (66,651 եվրո)
	ՓԼ (190)	
	Կեղծ վճարային փաստաթղթեր պատրաստելը կամ իրացնելը (203)	
8. ԵԿԴ 0319/01/10	Ամբաստանյալ 1 ՓԼ (190)	176.000.000 ՀՀ դրամ (354,839 եվրո)
	Խարդախությունը (178)	
	Փաստաթղթեր, դրոշմներ, կնիքներ, ձևաթղթեր, տրանսպորտային միջոցների պետհամարանիշներ կեղծելը, իրացնելը կամ օգտագործելը (325)	
	Ամբաստանյալ 2 Խարդախությունը (178)	
	Փաստաթղթեր, դրոշմներ, կնիքներ, ձևաթղթեր, տրանսպորտային միջոցների պետհամարանիշներ կեղծելը, իրացնելը կամ օգտագործելը (325)	
9. ԵԿԴ 0056/01/12	Համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ հափշտակություն (181)	237.453 ՀՀ դրամ (460 եվրո)

	Գույքային վնաս պատճառելը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով (184)	
	ՓԼ (190)	
10. ԵԿԴ/0252/01/11	Գողություն (177)	11.983.494 ՀՀ դրամ (23,103 եվրո)
	ՓԼ	
11. ԼԴ/0040/01/13	ՓԼ (190)	461.500 ՀՀ դրամ (848 եվրո)
	Համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ հափշտակություն (181)	
12. ԵԿԴ/0044/01/13	Գողություն (177, 2-րդ մաս)	24.618.166 ՀՀ դրամ (45.246 եվրո)
	Գողություն (177, 3-րդ մաս)	
	ՓԼ	
13. ԱՐԴ/0071/01/14	Միայն ՓԼ (190, 1-ին մաս)	283.600 ՀՀ դրամ (514 եվրո)

* Գումարները ներկայացված են միլիոն ՀՀ դրամով, իսկ եվրոյի համարժեքը ստանալու համար կիրառվել են հետևյալ տարեկան միջին եվրո/ՀՀ դրամ փոխարժեքները՝ 2010թ.-ին 496, 2011թ.-ին 519, 2012թ.-ին 516, 2013թ.-ին 544, 2014թ.-ին 552:

187. Գույքի բռնագանձումը/ բռնագրավումը (ՔՕ-ի 55-րդ և 103.1-րդ հոդվածներ) և արգելադրումը (ՔԴՕ-ի 232-րդ հոդված) կարգավորող օրենսդրությունը հիմնականում համապատասխանում է միջազգային չափանիշներին: Այնուամենայնիվ, ոլորտում ներգրավված մասնագետների շրջանում նկատելի է վերոնշյալ դրույթների մեկաբանության շուրջ որոշակի տարրնկալումներ, հատկապես՝ երբ խոսքը վերաբերում է անուղղակի ստացված հանցավոր եկամուտների և լվացված միջոցների բռնագանձմանը: Անուղղակի ստացված հանցավոր եկամուտների բռնագանձման գծով որոշումներ դեռևս չեն կայացվել: Միայն ՓԼ հանցակազմով հանցագործության միակ դեպքում դատարանը որոշել է բռնագանձել լվացված միջոցները, ինչը թեև ընդամենը 520 եվրոյին համարժեք գումարի չափով էր, սակայն վկայում է այն մասին, որ դատարանները հակված են ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի կիրառելիությունը տարածել նաև լվացված միջոցների վրա՝ անկախ հանցավոր եկամուտներին ստացմանը հանգեցնող նախորդող հանցագործություն գծով դատավճռի առկայությունից: Գնահատող խմբին հավաստիացրել են, որ Հայաստանը երբեք չի ուղարկել կամ ստացել օտարերկրյա հարցումներ բռնագանձված միջոցների մասնակի կամ ամբողջական վերադարձման գծով:

188. Բռնագանձման ենթակա միջոցների տնօրինմանը, փոխանցմանը կամ օտարմանն ուղղված նախնական միջոցներ կիրառվում են ՔԴՕ-ի 233-րդ հոդվածի 1-ին մասի հիմքով, որը կիրառելի է ոչ միայն մեղադրյալի կամ կասկածյալի, այլև՝ գույքը տնօրինող ցանկացած անձի նկատմամբ: Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված է կասկածելի միջոցների հայտնաբերման պահից մինչև մեղադրանքի հաստատման դեպքում դատարանի կողմից բռնագանձման որոշում կայացնելու պահն ընկած ամբողջ գործընթացի վերաբերյալ տեղեկատվություն: ԻՄ-երի կողմից արգելադրված գույքի ծավալները բավականին փոքր են, ինչը զարմանալի չէ՝ հաշվի առնելով այն փաստը, որ քննության ընթացքում իշխանությունները խիստ հազվադեպ են հակված ձեռնարկելու գույքի հայտնաբերման և հետապնդմանն ուղղված միջոցառումներ:

	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	Ընդամենը
ԿԲ խորհրդի կողմից կասեցված միջոցներ						
ՀՀ դրամ (եվրո)	113.137.702 (228.100)	0 -	23.003.274 (44.545)	54.893.971 (100.889)	0 -	191.034.947 (373.535)
Ֆինանսական հաստատությունների կողմից կասեցված միջոցներ						
ՀՀ դրամ	73.859.840	69.565.929	46.991.082	94.878.627	38.187.900	323.483.378

(Եվրո)	(148.911)	(134.116)	(90.997)	(174.377)	(69.168)	(617.570)
--------	-----------	------------	----------	-----------	----------	------------

* Գումարները ներկայացված են միլիոն ՀՀ դրամով, իսկ Եվրոյի համարժեքը ստանալու համար կիրառվել են հետևյալ տարեկան միջին եվրո/ՀՀ դրամ փոխարժեքները՝ 2010թ.-ին 496, 2011թ.-ին 519, 2012թ.-ին 516, 2013թ.-ին 544, 2014թ.-ին 552:

189. Արգելադրման և բռնագանձման համակարգի գործողությանը կարող են որոշակիորեն խաթարել նաև ՀՀ ՕՀԳՄՕ-ի 29-րդ հոդվածի կիրառման հետ կապված անհարկի խոչընդոտող պայմանները (տես Անմիջական արդյունք 6-ի ներքո բերված վերլուծությունը): Ավելին, կասկածահարույց է այն հանգամանքը, թե արդյոք իշխանություններն ունեն բավարար փորձագիտական կարողություններ Հայաստանից դուրս կատարված նախորդող հանցագործություններից ստացված հանցավոր եկամուտները, ինչպես նաև երկրից դուրս փոխանցված միջոցները արգելադրելու և բռնագանձելու համար, քանի որ նման դեպքեր գործնականում երբեք չեն գրանցվել: Գնահատող խմբին չեն տրամադրվել որևէ օրինակներ, երբ գույքի բաշխման մասին համաձայնագրերի ներքո բռնագանձված գույքը մասնակի բաշխվել է այլ երկրների հետ: Դեռևս առկա են մտահոգություններ իրավաբանական անձանց պատկանող գույքը արգելադրելու և բռնագանձելու գծով իշխանությունների համապատասխան կարողությունների վերաբերյալ՝ հաշվի առնելով Հայաստանում իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի բացակայությունը:

190. Միջգերատեսչական հանձնաժողովում քննարկվել է Հայաստանի օրենսդրությամբ առանց մեղադրական դատավճռի բռնագանձման համակարգ ներդնելու հնարավորությունը: Հանձնաժողովը եզրահանգել է, որ բռնագանձման նման մոտեցումը կհակասի Հայաստանի օրենսդրության հիմնարար սկզբունքներին: Գնահատող խումբը իշխանություններին կոչ է անում ևս մեկ անգամ դիտարկել այս հարցը, քանի որ, գնահատող խմբի կարծիքով, դա կարող է մեծապես նպաստել բռնագանձման համակարգի արդյունավետության բարձրացմանը: Ինչպես նշվել է Անմիջական արդյունք 7-ում, ԻՄ-երի կողմից հարուցված ՓԼ գործերի կեսից ավելին կարճվել է կասկածյալի կամ մեղադրյալի փախուստի կամ ձերբակալման անհնարինության հիմքով:

191. Հայաստանն առանց վերապահումների ստորագրել և վավերացրել է Վարշավայի կոնվենցիան, սակայն չի ներդրել կասկածելի եկամուտների կամ բռնագանձման ենթակա այլ գույքի օրինական ծագումը ապացուցելու պարտավորությունը հանցավորի նկատմամբ տարածելու համակարգը: Արդյունքում, որևէ որոշակի հանցագործության հետ ակնհայտորեն չկապվող, սակայն չհիմնավորված ունեցվածքը ԻՄ-երի կողմից պայքարի թիրախ չի հանդիսանում: Իշխանությունները պետք է դիտարկեն վերոնշյալ մեխանիզմը հայաստանյան օրենսդրությամբ ներդնելու հնարավորությունը՝ բռնագանձման ներկա համակարգը բարելավելու նպատակով:

192. Նախաքննության ընթացքում արգելադրված գույքի կառավարումը վերապահված է մի շարք մարմինների՝ կախված տվյալ գույքի տեսակից: Գնահատող խմբին չի տրամադրվել լրացուցիչ տեղեկատվություն առ այն, թե վերոնշյալ մեխանիզմը գործնականում ինչպես է կիրառվում: Հայաստանում գործող Հարկադիր կատարման ծառայությունը հիմնականում զբաղվում է դատական ակտերի հարկադիր կատարմամբ: Գույքի համակարգված կառավարման հարցը որևէ էական լուծում չի ստացել: Ավելին, խնդրահարույց է քրեական վարույթի շրջանակներում բռնագանձում կիրառելու վավերության ժամկետը (1 տարի), ինչը սահմանված է «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածով:

Միայլ հայտարարագրված կամ չհայտարարագրված կանխիկի կամ ըստ ներկայացնողի փոխանցելի գործիքների անդրսահմանային տեղափոխման դեպքում բռնագանձումը

193. Ինչպես նշվել է նախաբանում, Հայաստանը սահմանակից է Վրաստանին հյուսիսում, Իրանին հարավում, Թուրքիային արևմուտքում և Ադրբեջանին հարավում և արևելքում: Բոլոր սահմաններից բաց են միայն Վրաստանի և Իրանի հետ սահմանները: Երկրում գործում է միայն մեկ միջազգային օդանավակայան, որը մայրաքաղաք Երևանում է: Չնայած սահմանների մասով առկա օբյեկտիվ իրավիճակին, գնահատող խումբը դիտարկել է կանխիկի ապօրինի տեղափոխման ռիսկը, որն առաջանում է սովերային տնտեսության ծավալներից և կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունից: Իշխանությունները կարծում են, որ սովերային տնտեսության առկայությունը, որը համարվում է հիմնականում հարկերից խուսափելու հետ կապված երևույթ, ինչպես նաև կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը, որը դիտարկվում է որոշակի մշակութային/ սովորութային իրողությունների համատեքստում, գործնականում չեն ավելացնում Հայաստանի սահմաններով կանխիկի ապօրինի տեղափոխման ռիսկը՝ այդ թվում այն պատճառով, որ կանխիկի հոսքը հիմնականում դեպի Հայաստան է, այլ ոչ՝ հակառակը:

194. Հայաստանը ներդրել է կանխիկի հայտարարագրման պատշաճ համակարգ, որը հնարավորություն է տալիս հակազդել առկա ռիսկերին: Մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը, 5 միլիոն ՀՀ դրամը (շուրջ 9.000 եվրո) գերազանցող կանխիկի արտահանումն արգելված էր: Կանխիկի ներհոսքի մասով որևէ սահմանափակումներ սահմանված չէին, սակայն 15.000 եվրոն գերազանցող գումարների դեպքում գործում էր պարտադիր մաքսային հայտարարագրման պահանջը: Եվրասիական տնտեսական միությանը Հայաստանի անդամակցությունից հետո կանխիկի արտահանման գծով նախկին սահմանափակումը վերացվել է, և փոխարենը ներդրվել է 10.000 ԱՄՆ դոլարը գերազանցող գումարով ներմուծման կամ արտահանման դեպքում պարտադիր մաքսային հայտարարագրման պահանջը: Հայտարարագրերում լրացված տվյալները ներմուծվում են էլեկտրոնային համակարգ, որը մաքսային մարմինների մասնագիտացված ստորաբաժանման կողմից ենթարկվում է ռիսկայնության վերլուծության: Վերլուծությունն իրականացվում է բարձր ռիսկային անձանց բացահայտելու նպատակով, որոնց մասին տեղեկատվություն է տրամադրվում ՖԴԿ-ին: Սահմանի վրա չհայտարարագրված կանխիկի բացահայտման նպատակով կիրառվում են ռենտգեն տեխնոլոգիաներ և, անհրաժեշտության դեպքում, կատարվում է անձնական խուզարկություն:

195. Գործող օրենսդրությամբ իշխանություններն իրավասու են խելամիտ ժամկետով կասեցնել կամ սահմանափակել կանխիկի կամ ըստ ներկայացնողի փոխանցելի գործիքների շարժը՝ ՓԼ/ԱՖ վերաբերյալ ապացույցների առկայությունը ստուգելու նպատակով: Հայաստանի սահմանների հսկողությամբ զբաղվում է ԱԱԾ-ի հատուկ ստորաբաժանումներից մեկը: Սահմանի հատման բոլոր կետերում ապահովված է մաքսային մարմինների և ԱԱԾ-ի աշխատակիցների ներկայությունը, որոնք իրավասու են գործելու որպես քրեական գործ հարուցող մարմիններ: ՔԴՕ-ի համաձայն՝ ՓԼ/ԱՖ կասկածների դեպքում քրեական գործի հարուցմանն անհրաժեշտ հիմքերի գնահատման նպատակով ԱԱԾ-ն իրավասու է երեք ժամով հարցաքննել ներգրավված անձին: Քրեական գործի հարուցումից հետո առկա է (հետաքննության մարմնի համապատասխան որոշման հիման վրա) առավելագույնը 72 ժամով ձերբակալում կիրառելու հնարավորությունը: Նշվածի շրջանակներում կարող է նաև անհապաղ կիրառվել գույքի, ներառյալ՝ կանխիկի և ըստ ներկայացնողի փոխանցելի գործիքների արգելադրում:

196. Ներկայացված տվյալները վկայում են կանխիկի հայտարարագրումների քանակի և կանխիկի ծավալի աճող միտումների մասին: Իշխանությունների հավաստմամբ, կանխիկի ներհոսքը հիմնականում պայմանավորված է սեզոնային բնույթի արտագնա աշխատանքից Հայաստանի քաղաքացիների վերադարձով (հիմնականում՝ Ռուսաստանից) և հայկական սփյուռքի ներկայացուցիչների այցելություններով, մինչդեռ կանխիկի արտահոսքի պատճառը Հայաստանում մանրածախ առևտրով զբաղվող գործարարների կողմից լայն սպառման ապրանքների փոքրածավալ ներմուծման դիմաց վճարումներն են: Իշխանությունների տվյալների համաձայն՝ 2012թ.-ին Հայաստանի տարածք է մուտք գործել շուրջ 2.19 միլիոն անձ

(նշվածը ներառում է միևնույն անձանց կողմից բազմակի մուտքերը, այսինքն՝ Հայաստան այցելած անձանց քանակը բնականաբար ավելի փոքր է): Այցելուների թվում գերակշռել են Հայաստանի (50%-ից ավել), ապա՝ Վրաստանի, Ռուսաստանի և Իրանի քաղաքացիները: Իրականացված վերլուծությունը վկայում է, որ կանխիկի անդսահմանային հոսքերը կազմված են փոքր գումարներից, որոնք, եթե անձնական սպառման նպատակով չեն, ապա պայմանավորված են փոքր բիզնեսով զբաղվող անձանց կողմից ֆինանսական համակարգի միջոցով առևտրային փոխանցումներ կատարելու սահմանափակ հնարավորություններով (միայն 4-5 դեպքում է տեղափոխված կանխիկը գերազանցել 10.000 եվրոյի սահմանաչափը):

Տարի	Հայտարարագրերի քանակ	Արժույթ	Գումար
2010թ.	19	ԱՄՆ դոլար	828.900
2011թ.	21	ԱՄՆ դոլար	839.300
2012թ.	11	ԱՄՆ դոլար	525.300
2013թ.	79	ԱՄՆ դոլար	8.923.314
		Եվրո	338.665
		ՌԴ ռուբլի	722.6420
2014թ.	118	ԱՄՆ դոլար	10.169.726
		Եվրո	449.790
		ՄԲ ֆունտ	23.000
		ՌԴ ռուբլի	6.690.910

197. Հայաստանի իշխանությունները հավաստում են սխալ հայատարարագրված և չհայատարարագրված կանխիկի ու ըստ ներկայացնողի փոխանցելի գործիքների բացահայտման (անգամ՝ մաքսանենգության) դեպքերի մասին, ինչը հաստատվում է գնահատող խմբին տրամադրված վիճակագրությամբ: Հայաստանի սահմաններին ՓԼ/ԱՖ որևէ կասկածի դեպք չի արձանագրվել: ԱԱԾ-ի հետ հանդիպումների ժամանակ հիշատակվեց Իրանի հետ սահմանի վրա չհայտարարագրված 600.000 ԱՄՆ դոլարի բացահայտման մի դեպքի մասին: Այնուամենայնիվ, այս դեպքն առնչվել է համապատասխան ծառայությունների կողմից իրականացվող վերահսկելի մատակարարման հետ, ուստի ընդգրկված չէ մաքսային մարմինների տրամադրած վիճակագրական տվյալներում: Գնահատող խմբին տրամադրված վիճակագրության համաձայն՝ մաքսային մարմինները սահմանի վրա բռնագանձել են միջոցներ:

Բռնագանձման ցուցանիշների համարժեքությունը ՓԼ/ԱՖ դիսկերին և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ազգային քաղաքականությանն ու առաջնահերթություններին

198. Հաշվի առնելով այն փաստը, որ ՌԱԳ-ը հրապարակվել է 2014թ-ի վերջին, և դրանից հետո բռնագանձման որոշումներ չեն կայացվել, գնահատող խումբը դժվարանում է որոշել, թե բռնագանձման ցուցանիշները որքանով են արտացոլում ՓԼ/ԱՖ դիսկերի գնահատման արդյունքները և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ազգային քաղաքականությունն ու առաջնահերթությունները: Այնուամենայնիվ, գնահատող խումբն այն կարծիքին է, որ իշխանությունների կողմից մինչ օրս արձանագրված արդյունքները չեն համապատասխանում երկրին բնորոշ ՓԼ սպառնալիքների մակարդակին (ՓԼ դիսկերի նկարագրությունը բերված է Գլուխ 1-ում): Ապօրինի եկամուտների և չհիմնավորված ունեցվածքի դեմ պայքարի համընդհանուր ազգային քաղաքականության բացակայությունը, ինչպես նաև մի շարք (այդ թվում՝ իրավական) սահմանափակումները, որոնք խոչընդոտում են արգելադրման և բռնագանձման գործընթացները, զգալի բացասական ազդեցություն ունեն համակարգի արդյունավետության վրա:

Անմիջական արդյունք 8-ի մասով ընդհանուր եզրահանգումներ

199. Հայաստանում գործող նախնական միջոցների և բռնազանձման համակարգը չի բնութագրվում արդյունավետ համակարգին բնորոշ մի շարք հատկանիշներով: Հանցավոր եկամուտների, հանցագործության գործիքների և համարժեք գույքի արգելադրումն ու բռնազանձումը Հայաստանի իշխանությունների կողմից չեն դիտարկում որպես քաղաքականության նպատակ: Քննության վաղ փուլերում բռնազանձման ենթակա գույքի հայտնաբերման, հետապնդման և գնահատման նպատակով զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննությունների բացակայությունը սահմանափակում է համակարգի հնարավորությունները: Բռնազանձում կիրառվել է դիտարկվող ժամանակահատվածում կայացված գրեթե բոլոր դատավճիռների մասով: Այնուամենայնիվ, պարզ չէ բռնազանձված գույքի՝ մինչև այդ արգելադրված լինելու հանգամանքը: Դատարանները կայացրել են հանցագործության գործիքների և համարժեք գույքի բռնազանձման որոշումներ, սակայն դրանց գումարը մեծ չի եղել: Խնդրի հետ գործնականում առնչվող մասնագետների շրջանում առկա են որոշակի տարընկալումներ անուղղակի ստացված հանցավոր եկամուտների բռնազանձման հարցի շուրջ: Միայն ՓԼ հանցակազմով հանցագործության միակ դեպքում դատարանը որոշել է բռնազանձել լվացված միջոցները, ինչը վկայում է այն մասին, որ դատարանները հակված են ՔՕ-ի համապատասխան դրույթների կիրառելիությունը տարածել նաև լվացված միջոցների վրա՝ անկախ հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող նախորդող հանցագործության գծով դատավճռի առկայությունից: Իշխանությունները սահմանի վրա բռնազանձել են որոշակի միջոցներ: ՓԼ հետ չառնվող գործերով բռնազանձումների մասով վիճակագրություն չի տրամադրվել:

200. **Ընդհանուր առմամբ, Անմիջական արդյունք 8-ի մասով Հայաստանը ցուցաբերել է արդյունավետության ցածր մակարդակ:**

ԳԼՈՒԽ 4. ԱՖ ԵՎ ՁՈՋ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ

Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ

Առանցքային եզրահանգումներ

Իշխանությունների եզրահանգմամբ՝ ԱՖ ռիսկը Հայաստանում շատ ցածր է: Գնահատող խումբը հակառակի մասին վկայող որևէ կոնկրետ փաստեր չի արձանագրել: ԱՖ գործերով քննություն կամ քրեական հետապնդում չի իրականացվել, և դատավճիռներ չեն կայացվել: Այնուամենայնիվ, գնահատող խմբին հավաստիացրել են, որ, հաշվի առնելով ազգային անվտանգության տեսանկյունից ահաբեկչության և ահաբեկչության ֆինանսավորման հետ կապված հնարավոր խնդիրների կարևորությունը, ԱԱԾ-ն ՖԴԿ-ի հետ սերտ համագործակցության շրջանակներում ըստ անհրաժեշտության ապահովում է ահաբեկչական գործունեության կասկածների դեպքում գործերի ֆինանսական կողմի համակողմանի ուսումնասիրությունը:

Իշխանությունները մշակել են նորարարական մեխանիզմ, որը ՖԴԿ-ին թույլ է տալիս ֆինանսական հաստատությունների ՏՏ համակարգերում ներդրված ալգորիթմի միջոցով հեռակա կարգով թարմացնել ՖՀ-ների տվյալների շտեմարանները՝ ՄԱԿ ԱԽ-ի ԱՖ և ՁՈՋ տարածման ֆինանսավորման վերաբերյալ բանաձևերով նախատեսված ցանկերի հետ համընկնումների ավտոմատ վերհանումն ապահովելու համար: Նման համընկնումներ դեռևս չեն արձանագրվել: Ցուցակված անձանց և կազմակերպությունների գույքի սառեցման, սառեցված գույքի հասանելիությունն ապահովելու և հարակից գործողությունների վերաբերյալ ուղեցույցը հրապարակվել է ՖԴԿ-ի պաշտոնական կայքէջում և ուղարկվել է հաշվետու անձանց ու նրանց վերահսկողներին:

ԱՆ-ը տիրապետում է ՈԱԿ-ների ոլորտի գործունեության, դրա ծավալների և այլ բնութագրերի վերաբերյալ բավարար տեղեկատվություն: Այնուամենայնիվ, երկրի մասշտաբով ֆորմալ գնահատում չի իրականացվել՝ պարզելու համար, թե արդյոք ոլորտի որևէ ենթահատվածը ենթակա է ԱՖ նպատակով հնարավոր չարաշահման ռիսկի: Ոլորտի նկատմամբ ռիսկահենք վերահսկողությունը զարգացման փուլում է: ՈԱԿ-ների նկատմամբ նշանակվել են պատժամիջոցներ իրենց կանոնադրական պարտականությունները չկատարելու համար:

Հայաստանը ձեռնարկում է մի շարք միանգամայն իմաստալից քայլեր՝ ուղղված ՁՈՋ տարածման ֆինանսավորման շուրջ առկա բոլոր խնդիրների լուծմանը: ՁՈՋ տարածմանն առնչվող նյութերի արտահանման վերահսկման ու լիցենզավորման հարցերով պետական մակարդակով զբաղվող կառույցները համարժեքորեն հաշվի են առնում ռիսկերը և լրջորեն են վերաբերում իրենց պարտականություններին: Վերջինների աշխատանքի շնորհիվ ձևավորվող հետախուզական և այլ տվյալները Միջգերատեսչական հանձնաժողովի շրջանակներում պարբերաբար ներկայացնելը կարող է դրական արդյունքների բերել: Առկա է ՁՈՋ տարածման ֆինանսավորման դեպքում կիրառելի պատժամիջոցների համակարգ, և մասնավոր հատվածը հասկանում է ՄԱԿ ԱԽ-ի համապատասխան բանաձևերի պահանջների իրագործման անհրաժեշտությունը: Այնուամենայնիվ, գնահատող խմբի եզրահանգմամբ, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված իրավական մեխանիզմները կարող են իրավաբանական տեսանկյունից վիճարկելի լինել: Այս հարցը քննարկվել է իշխանությունների հետ, որոնք համաձայնել են, որ խնդիրը կարելի է շուտափույթ լուծել, թեև պետական և մասնավոր հատվածներում այն չի դիտարկվում որպես ՁՈՋ տարածման ֆինանսավորման հետ կապված պահանջների արդյունավետ իրագործմանը խոչընդոտող հանգամանք:

Առաջարկվող գործողություններ

Անմիջական արդյունք 9

- Հայաստանը պետք է ներդնի ԱՖ հանցագործությունների դեպքում իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը՝ տարիամոգիչ և համաչափ պատժամիջոցների հետ մեկտեղ:
- Իշխանությունները պետք է շարունակեն Հայաստանի բաց սահմաններին անմիջական հսկողությունը՝ ԱՖ նպատակով չարաշահման դեպքերը բացառելու նպատակով:
- Իշխանությունները պետք է պաշտոնապես ամրագրեն ԱՖ գործերով զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննությունների գործնական մոտեցումը (օրինակ՝ ներգրավված մարմինների համար քաղաքականության մշակման միջոցով) և կազմակերպեն շարունակական ուսուցում իրավապահ մարմինների համապատասխան ստորաբաժանումների համար (ԱԱԾ):

Անմիջական արդյունք 10

- Հայաստանը պետք է իրականացնի ՈԱԿ-ների ոլորտի ֆորմալ գնահատում՝ ՖԱԹՖ-ի սահմանմանը համապատասխանող ՈԱԿ-ների տեսակները բնորոշելու և դրանց այն ենթահատվածը պարզելու համար, որ կարող է ԱՖ տեսանկյունից բարձր ռիսկային լինել:
- ԱՆ-ը որպես ՈԱԿ-ների ոլորտի վերահսկող մարմին պետք է որոշակի իրավասություններ ունենա տեղերում ստուգումների ժամանակ լրացուցիչ հարցեր առաջադրելու համար՝ կախված տվյալ ՈԱԿ-ի ռիսկի մակարդակից:

Անմիջական արդյունք 11

- Հանձնարարական 7-ի ներքո պատժամիջոցների կիրառման իրավական հիմքերի հնարավոր վիճարկման ռիսկից զերծ մնալու նպատակով անհրաժեշտ է ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեպքում կիրառելի պատժամիջոցներն ավելի հստակ կերպով ներառել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին օրենքի շրջանակներում:
- ՖԴԿ-ի և Միջգերատեսչական հանձնաժողովի համար օգտակար կլինի այլ պետական մարմինների մարմիններից պարբերական տեղեկատվության ստացումը ՁՈՁ տարածման տեսանկյունից զգայուն նյութերի, տեխնոլոգիաների և մտավոր սեփականության արտահանման լիզենզավորման և մերժման դեպքերի վերաբերյալ:
- Արտահանման վերահսկման ու լիզենզավորման գծով համապատասխան պետական մարմինների աշխատանքի արդյունքները պետք է ֆորմալ կերպով ներառվեն Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից քաղաքականությունների մշակման օրակարգում՝ Հանձնարարականներ 2-ի և 7-ի մասով բոլոր իրավասու մարմինների գործողությունների համակարգումը և տեղեկատվության ու հետախուզական տվյալների փոխանակումը բարելավելու նպատակով:
- ՖԴԿ-ն և վերահսկող մարմինները պետք է ավելի ակտիվորեն զբաղվեն ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի հարցերով մասնավոր հատվածում ընդհանուր իրազեկության բարելավման հարցերով, ներառյալ՝ ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման համար սահմանված պատժամիջոցները միտումնավոր շրջանցելու ուղիների վերաբերյալ:

Սույն Գլխում դիտարկվում և գնահատվում են Անմիջական արդյունքներ ԱԱ.9-11-ը: Այս բաժնի ներքո արդյունավետության գնահատման նպատակով կիրառելի են Հ.5-8 Հանձնարարականները:

Անմիջական արդյունք 9 (ԱՖ գործերով քննություն և քրեական հետապնդում)

Երկրի ռիսկի բնութագրին համապատասխան՝ ԱՖ հանցավորության տեսակների քրեական հետապնդում և մեղադրանքի հաստատում

201. Դիտարկվող ժամանակահատվածում Հայաստանի իշխանությունները ԱՖ հանցավորության որևէ տեսակի մասով քրեական հետապնդում չեն իրականացրել, և մեղադրական դատավճիռ չի կայացվել: Ինչպես նշվել է Գլուխ 1-ում, իշխանություններն իրականացրել են Հայաստանում ԱՖ ռիսկի խորը վերլուծություն և եզրահանգել ռիսկի շատ ցածր մակարդակի մասին: Գնահատող խումբը իշխանությունների եզրահանգումների տրամաբանությանը հակասող տեղեկատվության չի հանդիպել: Քրեական հետապնդման դեպքերի և մեղադրական դատավճիռների բացակայությունը համարժեք են երկրի ռիսկայնության ընդհանուր նկարագրին:

ԱՖ բացահայտում և քննություն

202. ՖԴԿ-ն վերլուծում է ստացվող ԿԳՀ-ները ԱՖ հնարավոր կասկածների, օրինակ՝ ՄԱԿ ԱԽ-ի ցանկերի հետ համընկնումները բացահայտման նպատակով: Վերջին տարիներին ՖԴԿ-ն ստացել է ՄԱԿ ԱԽ-ի ցանկերի հետ կապված փոքրաթիվ ԿԳՀ-ներ, որոնք, սակայն, սխալ համընկնման դեպքեր են եղել (ԿԳՀ-ի սուբյեկտներն իրականում տարբեր են եղել ՄԱԿ ԱԽ-ի ցանկերով ցուցակվածներից): Ավելին, ՖԴԿ-ն համակարգված կերպով դիտանցում է պարտադիր տեղեկացման ենթակա հաշվետվությունները՝ ՖԱԹՖ-ի կողմից բարձր ռիսկային համարվող երկրների և տարածքների հետ ԱՖ հնարավոր առնչություն ունեցող միջոցների հոսքեր բացահայտելու նպատակով:

203. ԱԱԾ-ն ահաբեկչության և ԱՖ կասկածների քննություն իրականացնելու լիազորությամբ օժտված իրավապահ մարմին է: ԱԱԾ-ի հավաստմամբ, դիտարկվող ժամանակահատվածում ԱՖ հանցակազմի հատկանիշներով գործեր չեն քննվել, սակայն մշտապես իրականացվում է լայնամասշտաբ օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն (անհրաժեշտության դեպքում՝ ՖԴԿ-ի աջակցությամբ) ահաբեկչության կամ ԱՖ հնարավոր դրվագներ բացահայտելու ուղղությամբ: ԱՖ գործերով քննության դեպքերի բացակայությունը 2014թ.-ի ՌԱԳ-ում ԱՖ ռիսկի շատ ցածր ռիսկի գնահատականի հիմքում ընկած գործոններից է: Գնահատող խումբը տեղեկացվել է, որ ԱԱԾ-ն երկրի տարածքում մշտապես հսկողություն է իրականացնում ահաբեկչական գործունեության հնարավոր դրսևորումները բացահայտելու ուղղությամբ, և այդ առումով գնահատող խմբին հավաստիացրել են, որ ահաբեկչական գործողությունների կանխարգելումը գտնվում է պատշաճ մակարդակի վրա: Իշխանությունները գնահատող խմբին հավաստիացրել են նաև, որ չնայած նախորդող հանցագործությունների մասով զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննությունների հարցում ԱԱԾ-ի սահմանափակ փորձին (ինչպես նշվել է Անմիջական արդյունք 7-ի ներքո), ազգային անվտանգությանն առնչվող սպառնալիքների և այնպիսի ծանր հանցագործությունների դեպքում, ինչպիսին ահաբեկչությունն է, պարտադրաբար իրականացվում են անհրաժեշտ բոլոր գործողությունները ֆինանսական հետախուզության տվյալները նախաձեռնողական կերպով օգտագործելու ուղղությամբ, և այդ տվյալները կարող են վերաժվել ապացույցների՝ համապատասխան միջոցների հայտնաբերման նպատակով: Այնուամենայնիվ, համակարգի հետագա զարգացումն ապահովելու նպատակով իշխանություններին առաջարկվում է պաշտոնապես ամրագրել ԱՖ գործերով զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննությունների գործնական մոտեցումը (օրինակ՝ ներգրավված մարմինների համար քաղաքականության մշակման միջոցով) և կազմակերպել շարունակական ուսուցում իրավապահ մարմինների համապատասխան ստորաբաժանումների համար (ԱԱԾ):

204. Գնահատող խմբին տեղեկացրել են, որ Հայաստանի բաց սահմաններին ԱԱԾ-ի ներկայությունն ապահովում է դեպի երկիր և երկրից դուրս կանխիկ տեղափոխման

նկատմամբ մշտական հսկողություն: Ինչպես նշվել է Անմիջական արդյունք 8-ի ներքո, իշխանություններն ի ցույց են դրել երկրի սահմաններով չհայտարարագրված կանխիկի տեղափոխումը բացահայտելու գծով իրենց գործողությունների արդյունավետությունը:

ԱՖ գործերով ազգային քաղաքականության մասը կազմող և դրան նպաստող քննություններ

205. Հայաստանի իշխանությունները նշում են, որ գնահատման պահի դրությամբ ԱՖ գործերով որևէ նախաձեռնողական ֆինանսական քննություն չի իրականացվել: Արդյունքում, հակաահաբեկչական ազգային քաղաքականությանն ու ռազմավարությանը նպաստող և դրանց մասը կազմող ԱՖ որևէ քննություն չի իրականացվել: Իշխանությունների հավաստմամբ, երկրում իրականացվում է հակաահաբեկչական ուղղվածությամբ օպերատիվ մոնիտորինգ և, անհրաժեշտության դեպքում, ահաբեկչության հետ կապված որևէ քննության շրջանակներում անպայմանորեն կիրականացվեն ահաբեկչության ֆինանսավորմանն առնչվող գործողությունների մասով ստուգումներ:

Արդյունավետ, համարժեք և տարհամոզիչ պատժամիջոցներ

206. ԱՖ հանցագործությունների դեպքում օրենքով նախատեսված պատժամիջոցները համարժեք են և տարհամոզիչ: Իրավաբանական անձանց նկատմամբ նախատեսված պատժամիջոցները խիստ սահմանափակ են, ինչպես ներկայացված է Հանձնարարական 5-վերլուծությամբ:

Անմիջական արդյունք 9-ի մասով ընդհանուր եզրահանգումներ

207. Գնահատող խումը հաշվի է առնել այն հանգամանքը, որ ԱՖ գործերով քննությունների, քրեական հետապնդման դեպքերի և մեղադրական դատավճիռների բացակայությունն ինքնին չպետք է հանգեցնի այն եզրակացությանը, որ համակարգին անհրաժեշտ են զգալի բարեփոխումներ, եթե գնահատող խումբը եկել է այն համոզմանը, որ երկրում առկա են անհրաժեշտության դեպքում ահաբեկչական գործողությունների ֆինանսական կողմը քննելու համար բավարար ու համարժեք մեխանիզմներ: Գնահատող խումբն ըստ էության եկել է նման համոզման:

208. **Ընդհանուր առմամբ, Անմիջական արդյունք 9-ի մասով Հայաստանը ցուցաբերել է արդյունավետության զգալի մակարդակ:**

Անմիջական արդյունք 10 (ԱՖ կանխարգելիչ միջոցառումներ և ֆինանսական պատժամիջոցներ)

Ահաբեկչության ֆինանսավորմանն առնչվող թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցների իմպլեմենտացումը

209. ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267 և 1373 բանաձևերի ներքո ահաբեկչության հետ կապված գույքի սառեցման մեխանիզմը նախատեսված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին օրենքի 28-րդ հոդվածով: Ավելին, ԿԲ-ն հրապարակել է կանոններ, որոնցով սահմանվում է ահաբեկչության հետ կապված անձանց ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի ներքո ցուցակման նպատակով առաջադրելու, այդ անձանց ցանկերից հանելու և նրանց գույքի սառեցումը վերացնելու ընթացակարգը:

210. ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267 բանաձևի հետ կապված՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերով կամ դրանց համաձայն հրապարակված՝ ահաբեկչության հետ կապված անձանց ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն պատկանող կամ նրանց կողմից վերահսկվող գույքը անմիջապես և առանց նշված անձանց

նախապես տեղեկացնելու ենթակա է սառեցման մաքսային մարմինների և հաշվետվություն տրամադրող անձանց կողմից: ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267/1989 և 1988 բանաձևերի ներքո ցուցակումներն ուղղակիորեն կիրառելի են Հայաստանի տարածքում: ՖԴԿ-ն գործնականում վարում է ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267/1989 և 1988 բանաձևերի ներքո ցուցակված անձանց և կազմակերպությունների տվյալների շտեմարանը: ՖԴԿ-ի համապատասխան աշխատակիցները օրական կտրվածքով հետևում են ՄԱԿ ԱԽ-ի կայքէջում ցուցակված անձանց ցանկերի թարմացումներին: ՄԱԿ ԱԽ-ի կողմից նոր ցուցակումների հրապարակման դեպքում ՖԴԿ-ն հրապարակում է տվյալ նորությունն իր ինտերնետային կայքէջում և այդ մասին ծանուցում է ֆինանսական ու ոչ ֆինանսական հաստատություններին և մաքսային մարմիններին: ՖԴԿ-ն ՄԱԿ ԱԽ-ի ցանկերի թարմացման մասին տեղեկատվությունն իր ինտերնետային կայքէջում հասանելի է դարձնում և հաշվետու անձանց ծանուցում է ուղարկում 1-2 օրվա ընթացքում: Թեպետ սա լիարժեք կերպով չի համապատասխանում ՖԱԹՖ-ի Տերմինաբանական բառարանի «անհապաղ» տերմինի սահմանմանը («իդեալական տարբերակի դեպքում, հաշված ժամերի ընթացքում»), գնահատողները գտնում են, որ նման գործելակերպը համապատասխանում է այդ սահմանման ոգուն և ընդունելի է: Գնահատող խմբին տեղեկացրել են, որ ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267/1989 և 1988 բանաձևերի ներքո միջոցներ չեն սառեցվել:

211. Հայաստանը նաև մշակել է նորարարական համակարգ, որը ՖԴԿ-ին թույլ է տալիս ֆինանսական հաստատությունների ՏՏ համակարգերում ներդրված ալգորիթմի միջոցով հեռակա կարգով թարմացնել ՖՀ-ների տվյալների շտեմարանները:⁶⁵ Համընկնում հայտնաբերելու դեպքում համակարգն ավտոմատ կերպով գեներացնում է համապատասխան ծանուցում, որը կանգնեցնում է գործարքի կատարման ընթացքը և ՖՀ-ին տեղեկացնում է ցուցակված անձանց պատկանող գույքը սառեցնելու և ԿԳՀ ներկայացնելու անհրաժեշտության մասին: ՖԴԿ-ն պարբերաբար ստուգում է ՖՀ-ների համակարգերը՝ հավաստիանալու համար, որ դրանք ապահովում են ցուցակված անձանց ավտոմատ հայտնաբերումը:

212. Ինչ վերաբերում է ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևին, հարկ է նշել, որ 2015թ.-ի ապրիլին հաստատվել է «Միավորված ազգերի կազմակերպության անվտանգության խորհրդի բանաձևերով կամ դրանց համաձայն հրապարակված ցանկերում անձանց կամ կազմակերպություններին ներառելու առաջարկի ներկայացման, լիազոր մարմնի կողմից հրապարակվող ցանկերում անձանց կամ կազմակերպությունների ներառման կարգ»-ը: Այս կարգը նկարագրում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջների իրականացման գործընթացը: ՖԴԿ-ն լիազորված է ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի ներքո ինչպես սեփական նախաձեռնությամբ, այնպես էլ օտարերկրա իրավասու մարմինների խնդրանքի հիման վրա ցուցակման առաջադրել ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց, եթե վերջինները համապատասխանում են ցուցակման չափանիշներին: Կարգն ընդունվել է անմիջապես գնահատման այցից առաջ, ուստի ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի իրագործման արդյունավետությունը հնարավոր չէ գնահատել: Իշխանությունները դեռևս որևէ անձի ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի ներքո ներառական ցանկերում չեն ներառել: Նշվել է նաև, որ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց ցուցակման նպատակով Հայաստանն այլ երկրներից համապատասխան հարցումներ չի ստացել: Գործնականում բանկերը դիտանցում են Եվրոպական Միության համապատասխան կանոնակարգերով սահմանված ցանկերը, որոնք ուղղված են ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի իրագործմանը: ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի ներքո ակտիվներ Հայաստանում չեն սառեցվել:

213. ՖԴԿ-ի պաշտոնական ինտերնետային կայքէջում հրապարակվել և հաշվետու անձանց ու դրանց վերահսկող մարմիններին ուղարկվել է «Ցանկերում ներառված անձանց և

⁶⁵ Ալգորիթմը հիմնված է «ոչ ստույգ համընկնումների տրամաբանության» (fuzzy logic) վրա և նախատեսված է հայտնաբերելու մասնակի համընկնումները:

կազմակերպությունների գույքի սառեցման, սառեցված գույքի հասանելիության ապահովման և հարակից գործողությունների վերաբերյալ» ուղեցույցը:

Թիրախային մոտեցում, իրազեկության բարելավում և ռիսկի ենթակա ՈԱԿ-ների մասով վերահսկողություն

214. Հայաստանում 2013թ.-ի տարեվերջի դրությամբ ոչ առևտրային կազմակերպության կարգավիճակով գրանցված է շուրջ 9.000 իրավաբանական անձ: ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՈԱԿ-ները կարող են տարբեր կազմակերպատիրավական կարգավիճակ ունենալ: Կախված գործունեության տեսակից՝ ՈԱԿ-ների գործունեությունը կարող է կարգավորվել «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքով, «Բարեգործության մասին» ՀՀ օրենքով, «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքով, «Կուսակցությունների մասին» ՀՀ օրենքով, «Արհեստակցական միությունների մասին» ՀՀ օրենքով, «Իսլամի ազատության և կրոնական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքով և «Համատիրության մասին» ՀՀ օրենքով:

215. Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված են Հայաստանում գործող ՈԱԿ-ների հիմնական տեսակների ու գործունեության ուղղությունների վերաբերյալ ընդհանուր տվյալներ: Իշխանությունները չեն իրականացրել ամբողջ ոլորտի ֆորմալ գնահատում՝ ՖԱԹՖ-ի սահմանմանը համապատասխանող ՈԱԿ-ների տեսակները բնորոշելու (որոնց քանակը իշխանությունների գնահատմամբ չի գերազանցում մի քանի հարյուրը) և դրանց այն ենթահատվածը պարզելու համար, որ կարող է ԱՖ տեսանկյունից բարձր ռիսկային լինել: Այնուամենայնիվ, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի համաձայն հավաքված ամբողջ տեղեկատվությունը, ինչպես նաև ՈԱԿ-ների հիմնադիր փաստաթղթերում և հրապարակված տարեկան հաշվետվություններում արտացոլված տվյալներն իշխանություններին ընդհանուր պատկերացում են տալիս ՈԱԿ-ների գործունեության վերաբերյալ: Իշխանությունների հավաստմամբ, ՈԱԿ-ներն ակտիվ են կրթության, մշակույթի, սոցիալական ապահովության, սպորտի, առողջապահության և գյուղատնտեսության ասպարեզներում: Որոշ ՈԱԿ-ներ ֆինանսավորվում են արտասահմանից, ինչպես իշխանություններն են նշում, միջոցները հիմնականում ստացվում են ԱՄՆ-ից, Գերմանիայից, Շվեյցարիայից՝ մեծ մասամբ կառավարական աղբյուրներից:

ՈԱԿ-ի տեսակը	Գրանցված ՈԱԿ-ների քանակը	Հիմնական գործունեությունը
Հասարակական կազմակերպություններ	5000-ից ավել	Երիտասարդության հարցեր Զբոսաշրջություն
Հիմնադրամներ	917	Կրթություն Գենդերային հարցեր Կանանց իրավունքներ Հետազոտություն և զարգացում Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն
Բարեգործական կազմակերպություններ	200	Բարեգործական աշխատանքներ
Կրոնական կազմակերպություններ	48	Հավատքի հավաքական դրսևորումներ, կրոնական գործունեություն
Արհեստակցական միություններ	700	Աշխատակազմի և աշխատանքային կոլեկտիվների իրավունքների պաշտպանություն
Դպրոցներ	1400	Կրթական գործունեություն
Համատիրություններ	800	Համայնքների և բազմաբնակարան շենքերի

		բնակիչների շահերի պաշտպանություն, շենքերի սպասարկման տարատեսակ աշխատանքներ
--	--	--

216. Հայաստանի ՌԱԳ-ի համաձայն՝ ՈԱԿ-ների հնարավոր խոցելիությունը գնահատված է միջին, իսկ տեսանելի ապագայում փոփոխության միտումների առումով՝ նվազող: Գնահատականը պայմանավորված է այնպիսի գործոններով, ինչպիսիք են ՈԱԿ-ների գործունեության իրավական կարգավորման, հաշվետվողականության ու վերահսկողության հետ կապված բացերը (մասնավորապես՝ իրավական կարգավորման դաշտի ոչ միատեսակ լինելը), որոշ ոչ առևտրային կազմակերպությունների նկատմամբ հաշվետվողականության պահանջ սահմանված չլինելը և վերահսկողության հետ կապված գործառնական խնդիրները: ՌԱԳ-ի հեղինակներն ուսումնասիրել են ՈԱԿ-ների ոլորտի գործունեությունը, դրա ծավալները և այլ բնութագրերը և եկել այն եզրակացության, որ հիշյալ բնութագրերով պայմանավորված՝ քիչ հավանական է այդ կազմակերպությունների որևէ կերպ չարաշահումը ԱՖ նպատակով: Այդուհանդերձ, ահաբեկչության ֆինանսավորման կամ այլ եղանակներով ահաբեկչությանն օժանդակելու նպատակով չարաշահման ռիսկի ենթակա ՈԱԿ-ների բնութագրերը և տեսակները պարզելուն ուղղված ֆորմալ գնահատման բացակայությունը կասկածի տակ է դնում իշխանությունների՝ առանց ՈԱԿ-ների բնականոն գործունեությունը խաթարելու թիրախային մոտեցում կիրառելու ունակությունը:

217. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենք 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասով (ընդունվել է 2014թ.-ին) բոլոր ՈԱԿ-ների վրա անխտիր տարածվում են մի շարք օրենսդրական պահանջներ: ՈԱԿ-ները պարտավոր են պահպանել (1) ներպետական և միջազգային գործարքների վերաբերյալ տեղեկատվությունը և փաստաթղթերը այնպիսի մանրամասնությամբ, որը հնարավորություն կտա հավաստիանալու, թե արդյոք դրանց առարկա գույքը ծախսվել է կազմակերպության նպատակներին համապատասխան, (2) կառավարման մարմինների անդամների նույնականացման տվյալները, (3) հիմնադիր փաստաթղթերը և կառավարման մարմինների որոշումները, (4) ֆինանսատնտեսական գործունեության վերաբերյալ փաստաթղթերը: Նշված պահանջների չկատարումը հանգեցնում է յուրաքանչյուր տեսակի ՈԱԿ-ի գործունեությունը կարգավորող օրենքի ներքո սահմանված վարչական պատասխանատվության:

218. ՈԱԿ-ների գործունեությունը կարգավորող օրենսդրության համաձայն՝ բոլոր ՈԱԿ-ները պարտավոր են գրանցվել Պետական Ռեգիստրում և հրապարակել տարեկան հաշվետվություններ (բացառություն են կազմում կրոնական կազմակերպությունների՝ միայն տարեկան հաշվետվությունների մասով): Ինչպես նշված է Տեխնիկական համապատասխանության հավելվածում Հանձնարարական 8-ի վերլուծության մեջ, ՈԱԿ-ների գործունեությունը կարգավորող օրենքներով սահմանված են տարատեսակ գրանցման և այլ պահանջներ:

219. ԱՆ-ը մոնիտորինգի է ենթարկում ՈԱԿ-ների համապատասխանությունը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի և կիրառելի այլ օրենքների պահանջներին: Պարբերական մոնիտորինգի ընթացակարգերին զուգընթաց կիրառվում է ՈԱԿ-ների նկատմամբ ռիսկահենք մոնիտորինգի մոտեցումը: Դրա գործընթացը սահմանված է Կառավարության 2013թ.-ի հունիսի 13-ի թիվ 624-N որոշմամբ,⁶⁶ որով հաստատվել են «Հայաստանի Հանրապետության Արդարադատության նախարարության աշխատակազմի Օրինականության վերահսկողության տեսչության կողմից անկացվող՝ ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների մեթոդաբանությունն ու ռիսկայնությունը որոշող չափանիշների ընդհանուր նկարագիրը և ստուգաթերթերը»: Այս փաստաթուղթը հաշվի է առնում ինչպես ոլորտային ռիսկերը, այնպես էլ կազմակերպությունների անհատական բնութագրերը: Վերահսկող

⁶⁶ Ուժի մեջ է մտել 2015թ.-ից:

մարմինը ռիսկի մակարդակը որոշում է ոլորտին հատուկ ռիսկերի և տվյալ կազմակերպության անհատական բնութագրերի համակցությամբ: Դրան զուգահեռ, հաշվի են առնվում և խորությամբ ուսումնասիրվում են կազմակերպության ֆինանսավորման աղբյուրներն ու իրականացրած ծրագրերը:

220. Գնահատող խմբին տեղեկացրել են, որ ԱՆ-ը տարեկան անցկացնում է շուրջ 40-ից 50 ռիսկահենք տեղերում ստուգումներ: ՈԱԿ-ների վերահսկողությամբ զբաղվող ստորաբաժանման անձնակազմը բաղկացած է թվով հինգ աշխատակցից: 2014թ.-ի ՌԱԳ-ի արդյունքում կազմված գործողությունների ծրագիրը չի նախատեսում տվյալ ստորաբաժանման մարդկային ռեսուրսների ավելացում: Ստուգման գործընթացը հետևյալն է. նախ՝ ռիսկերը գնահատվում և ներկայացվում են նախարարի հաստատմանը, որի դրական արդյունքին հաջորդում է նախարարի հրամանը՝ այդ թվում սահմանելով ստուգման շրջանակը: Ստուգման ենթակա ՈԱԿ-ները երեք օր առաջ ծանուցվում են ստուգման մասին: Վերահսկողն իրավասու չէ տեղերում ստուգման ընթացքում ընդլայնել նախապես հաստատված ստուգաթերթի շրջանակները: Հանցավոր գործունեության կասկածների դեպքում ԱՆ-ը գործը փոխանցում է իրավապահ մարմիններին:

221. Օրենսդրության պահանջների խախտումներ հայտնաբերելու դեպքում ԱՆ-ն իրավասու է նշանակել պատժամիջոցներ: Իշխանությունների տրամադրած տեղեկատվության համաձայն՝ Արդարադատության նախարարության աշխատակազմի Օրինականության վերահսկողության տեսչությունը 2014թ.-ին հարուցել է ընդհանուր առմամբ 305 վարչական վարույթ, այդ թվում՝

- 3 վարույթ հարուցվել է ստացված բողոքի հիման վրա, ինչի արդյունքում.
  - ա) 1 հայց բավարարվել է, և տվյալ ՈԱԿ-ի ղեկավարին ՀՀ օրենսդրության խախտման հիմքով կիրառվել է նախազգուշացում (վերջինից պահանջվել է ՈԱԿ-ի գործունեությունը սահմանված ժամկետում համապատասխանեցնել օրենքին),
  - բ) 1 հայց մերժվել է ՈԱԿ-ի անօրինական գործունեության վերաբերյալ կասկածները չհիմնավորվելու հիմքով,
  - գ) 1 հայց ներկայացվել է կրոնական կազմակերպության մասնաճյուղի անօրինական գործունեության վերաբերյալ, որի մասով վարույթը դեռևս շարունակվում է:
- 302 վարույթ հարուցվել է Արդարադատության նախարարության աշխատակազմի Օրինականության վերահսկողության տեսչության նախաձեռնությամբ: Արդյունքում, նախազգուշացումներ են տրվել 251 հիմնադրամի ղեկավարներին հաշվետվողականության թերացումների հիմքով (հաշվետվությունների հրապարակման մասով), այդ թվում.
  - ա) 42 վարույթ հարուցվել է սահմանված ժամկետում վերոնշյալ պահանջը չկատարելու հիմքով. արդյունքում, 5 վարույթ դադարեցվել է, իսկ 37 հիմնադրամի ղեկավար տուգանվել է յուրաքանչյուրը 50 հազար ՀՀ դրամ գումարով,
  - բ) 9 վարչական վարույթ հարուցվել է վերոնշյալ պահանջը չկատարելու հիմքով. արդյունքում, 37 հիմնադրամի ղեկավար տուգանվել է յուրաքանչյուրը 200 հազար ՀՀ դրամ գումարով:

222. 2014թ.-ին ՖԴԿ-ն հրապարակել է «Շահույթ ստանալու նպատակ չհետապնդող կազմակերպությունների միջոցով ահաբեկչության ֆինանսավորումը» վերնագրով տիպաբանություն և ԱՖ կասկածելիության չափանիշներ, որոնք տեղադրվել են ՖԴԿ-ի ինտերնետային կայքէջում: Ուղեցույցով նկարագրվում է ՈԱԿ-ների միջոցով ահաբեկչության ֆինանսավորման սպառնալիքները, տիպաբանությունները և չափանիշները: Դիտարկվող ժամանակահատվածում իշխանությունների կողմից կազմակերպվել է սեմինար ՈԱԿ-ների և դրանց վերահսկող մարմնի ներկայացուցիչների համար: Հարկ է նշել, որ գնահատող խմբի հետ հանդիպած ԱՆ-ի և ՈԱԿ-ների ներկայացուցիչներն անտեղյակ էին ՖԴԿ-ի կողմից

իրապարակված ԱՖ տիպաբանությանը: Նշվածը վկայում է ԱՆ-ի և ՖԴԿ-ի (ինչպես նաև այլ ԻՄ-երի) միջև համագործակցության անբավարար մակարդակի մասին:

223. Հայաստանի իշխանությունները նշել են, որ ՈԱԿ-ների ոլորտի վերահսկողությունը կարգավորող նոր փաստաթուղթը մշակման փուլում է, ինչը, իշխանությունների կարծիքով, առանցքային նշանակություն կունենա ՈԱԿ-ների ոլորտի նկատմամբ լիարժեք ռիսկահենք վերահսկողություն իրականացնելու հարցում: Գնահատող խումբը ողջունում է այս դրական նախաձեռնությունը, որը վկայում է ոլորտում առկա թերությունների մասով իշխանությունների մտահոգության մասին:

ԱՖ գործունեությանն առնչվող գույքից և գործիքներից զրկում

224. Թեև համապատասխան մեխանիզմը ներդրված է, Հայաստանում չեն բացահայտվել ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերով նախատեսված՝ ԱՖ հետ կապված անձանց ցանկերի հետ համընկնումներ և, հետևաբար, ահաբեկիչների, ահաբեկչական կազմակերպությունների և ահաբեկիչներին ֆինանսավորողների գույք կամ գործիքներ քրեական, քաղաքացիական կամ վարչական վարույթների միջոցով չեն սառեցվել կամ բռնագանձվել:

Միջոցառումների համապատասխանությունը ԱՖ ընդհանուր ռիսկայնության բնութագրին

225. Իշխանությունների եզրահանգմամբ՝ Հայաստանում ԱՖ ռիսկը գտնվում է շատ ցածր մակարդակի վրա: Գնահատող խմբի կարծիքով, մինչ օրս ձեռնարկված միջոցառումները համապատասխանում են երկրի ԱՖ ընդհանուր ռիսկայնության բնութագրին:

Անմիջական արդյունք 10-ի մասով ընդհանուր եզրահանգումներ

226. Հայաստանն ունի ահաբեկիչներին, ահաբեկչական կազմակերպություններին և ահաբեկիչներին աջակցող ցանցերը բացահայտելու, ահաբեկչական գործունեությունն ու կազմակերպությունները ֆինանսավորելու համար անհրաժեշտ ռեսուրսներից և միջոցներից դրանց զրկելու համարժեք մեխանիզմներ: Համակարգի դրական կողմերից է ՖԴԿ-ի կողմից ներդրված ծրագրային ապահովումը, որը հաշվետու անձանց մոտ թարմացնում է ցուցակված անձանց ցանկերը: Մինչ օրս Հայաստանը ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267, դրան հաջորդող և 1373 բանաձևերի ներքո ահաբեկչության հետ կապված անձանց գույք չի սառեցրել: Երրորդ փուլի փոխադարձ գնահատումից ի վեր ձեռնարկվել են միջոցառումներ ՈԱԿ-ների ոլորտը կարգավորող իրավական համակարգի բարելավման ուղղությամբ: Իշխանությունները ցուցաբերում են ՈԱԿ-ների ոլորտի գործունեության, դրա ծավալների և այլ բնութագրերի իմացության որոշակի մակարդակ: Այդուհանդերձ, ահաբեկչության ֆինանսավորման կամ այլ եղանակներով ահաբեկչությանն օժանդակելու նպատակով չարաշահման ռիսկի ենթակա ՈԱԿ-ների բնութագրերը և տեսակները պարզելուն ուղղված ֆորմալ գնահատում չի իրականացվել:

227. Հայաստանը ներդրել է ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերով սահմանված պահանջների արդյունավետ իրագործմանը նպաստող նորարարական մեխանիզմ: ՈԱԿ-ների ոլորտի վերահսկողության ապահովման ուղղությամբ ձեռնարկվել են համապատասխան միջոցառումներ, որոնք ենթարկվում են հետագա բարեփոխումների՝ ընդհանուր ոլորտի նկատմամբ առավել թիրախային և ռիսկահենք մոնիտորինգ իրականացնելու նպատակով: Այսպիսով, գնահատող խումբը եզրահանգում է, որ վերոնկարագրյալ հանգամանքները պետք է ընդհանուր գնահատականի տեսանկյունից զգալի կշիռ ունենան: **Ընդհանուր առմամբ, Անմիջական արդյունք 10-ի մասով Հայաստանը ցուցաբերել է արդյունավետության զգալի մակարդակ:**

Անմիջական արդյունք 11 (ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորմանն առնչվող ֆինանսական պատժամիջոցներ)

228. ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի հարցով զբաղվում են մի շարք կառավարական մարմիններ՝ ԱՄՆ-ի և ԵՄ-ի իշխանությունների տեխնիկական աջակցությամբ: Առնվազն վեց տարի առաջ ձևավորվել է ԶՈԶ տարածման տեսանկյունից զգայուն ապրանքների և տեխնոլոգիաների արտահանման վերահսկման ու լիցենզավորման համակարգ, որում ուղղակի դերակատարություն ունեն ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարությունը (երկակի նշանակության ապրանքների մասով), ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը (ռազմական նշանակության ապրանքների մասով) և ՀՀ ԿԱ միջուկային անվտանգության կարգավորման պետական կոմիտեն (միջուկային նյութերի մասով): 2014թ.-ին տրվել է երկակի նշանակության ապրանքների արտահանման թվով վեց թույլատվություն, որոնցից ոչ մեկն ուղղված չի եղել Իրան կամ Հյուսիսային Կորեա արտահանմանը:

229. Հայաստանը ցանկանում է միանալ Սովորական սպառազինությունների և երկակի նշանակության ապրանքների ու տեխնոլոգիաների արտահանման հսկողության Վասենաարի համաձայնությանը: Հայաստանում արտահանման վերահսկման ու լիցենզավորման ենթակա նյութերի և մտավոր սեփականության ներպետական ցանկերը համընդգրկուն են և համապատասխանում են Վասենաարի համաձայնության շրջանակներում մշակվող չափանիշներին:

230. Հայաստանը 2012թ.-ին համախմբած զեկույց է ներկայացրել ՄԱԿ-ին ՄԱԿ ԱԽ-ի 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) և 1929 (2010) բանաձևերի մասով: Հայաստանն ընդունել է 2015-2020թթ.-ի Ազգային գործողությունների ծրագիր (հաստատվել է 2015թ.-ի փետրվարի 5-ին)՝ ուղղված ՄԱԿ ԱԽ-ի 1540 բանաձևի իրագործմանը: Փաստաթուղթը դիտարկում է ներկա իրավիճակը և առաջարկում քայլերի որոշակի հերթականություն՝ սկսած ազգային մակարդակով արդեն ներդրված միջոցառումների վերանայումից մինչև ընթացիկ և ապագա գործողությունների իրականացման համակարգումը: Այն կոչված է նպաստելու Հայաստանի միջուկային, քիմիական և կենսաբանական ոլորտներում, ինչպես նաև արտահանման վերահսկման և սահմանային անվտանգության բնագավառներում բարեփոխումների իրականացմանը, այդ թվում՝ գործող օրենքների և կանոնակարգերի վերանայման մասով:

231. ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման գծով ցուցակված անձանց և կազմակերպությունների վերաբերյալ հաշվետու անձանց ծանուցելու գործընթացը նույնն է, ինչ ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267 բանաձևի դեպքում, որը նկարագրված է Անմիջական արդյունք 10-ում: Մինչ օրս ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերով նախատեսված՝ ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի գծով ցանկերի հետ համընկնումներ (ներառյալ՝ սխալ համընկնումները) չեն գրանցվել: Գնահատող խմբին հավաստիացրել են, որ համընկնումների բացահայտման դեպքում հաշվետու անձինք կամ համախառնասխան իրավասու մարմինները անհապաղ և առանց գործում ներգրավված անձանց նախապես տեղեկացնելու կկիրառեն անժամկետ սառեցում: Իշխանություններն ընդգծել են, որ սառեցումը պայմանավորված չէ մինչ այդ ԿԳՀ-ի ներկայացնելու, ԻՄ-երին ծանուցում ուղարկելու և քրեական վարույթ սկսելու հանգամանքներով:

232. Այնուամենայնիվ, ինչպես նկարագրված է տեխնիկական համապատասխանության մասով վերլուծության բաժնում, առկա են որոշակի մտահոգություններ առ այն, որ համակարգի իրավական հիմքերը գործնականում կիրառվելիս բավարար արդյունավետություն չեն կարող ապահովել: Գնահատող խմբի կարծիքով, ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորմանն առնչվող թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցների կիրառման՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի վրա հիմնված մեխանիզմը կարող է իրավաբանական տեսանկյունից վիճարկելի լինել, թեև Հայաստանի իշխանություններն այս խնդիրը խիստ անիրական են համարում: Գնահատող խումբն ընդունում է այն հանգամանքը, որ մասնավոր հատվածը հասկանում է ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերով

ցուցակված անձանց գույքի սառեցման պահանջն իրագործելու անհրաժեշտությունը: Այնուամենայնիվ, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի շարադրանքին առնչվող հնարավոր իրաքանական խնդիրներից խուսափելու նպատակով անհրաժեշտ է ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեպքում կիրառելի պատժամիջոցներն ավելի հստակ և ուղղակի կերպով ներառել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի շրջանակներում: Իշխանությունների հավաստմամբ, նշված խնդիրը կարելի է շուտափույթ կերպով լուծել:

233. Գնահատող խումբը մտահոգություններ ունի առ այն, որ արտահանման վերահսկման ու լիցենզավորման գծով պետական տարբեր մարմինների և ԻՄ-երի կողմից իրականացվող աշխատանքի արդյունքում ստացված հետախուզական տվյալները պարբերական հիմունքներով չեն ներառվում Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից քաղաքականության մշակման շրջանակներում: Իշխանությունները նշում են, որ Միջգերատեսչական հանձնաժողովի այնպիսի առանցքային անդամներ, ինչպիսիք են ԱԱԾ-ն, ՖՆ-ը (հարկային և մաքսային վարչարարությանը վերաբերող հարցերով) և ԱԳՆ-ը անդամակցում են նաև ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի հարցերով միջգերատեսչական հանձնաժողովին (ինչը նկարագրված է սույն հաշվետվության Գլուխ 1-ի «Ինստիտուցիոնալ համակարգի ընդհանուր նկարագիր» բաժնում)՝ այդպիսով ապահովելով գործառնական մակարդակով համագործակցության հնարավորությունը: Հայաստանի իշխանությունները նշում են, որ ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման գծով տեղեկատվության փաստացի փոխանակման դեպքեր դեռևս չեն արձանագրվել:

234. Հանդիպումների ընթացքում գնահատող խմբին տեղեկացրել են, որ լիցենզավորման դիմումների ուսումնասիրության շրջանակներում միշտ ստուգվում են ապրանքների վերջնական օգտատերերի արտոնագրերը և համապատասխան այլ փաստաթղթերը: Հաստատման կամ մերժման յուրաքանչյուր դեպք ենթակա է ԱԱԾ-ի հետ համաձայնեցման: ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարությունը մերժել է դեպի Իրան երկակի նշանակության ապրանքների արտահանման թույլատվության մեկ դիմում: Գնահատող խումբը գոհունակությամբ նշում է, որ մերժման այս դեպքը ենթարկվել է ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարության կողմից պատշաճ հետհայաց հսկողության՝ ԱԱԾ-ի հետ համատեղ աշխատանքի արդյունքում: Կատարվել են պարբերական այցեր դիմումը ներկայացված ընկերության տարածք՝ համոզվելու համար, որ արտահանումն արգելված երկակի նշանակության ապրանքները դեռևս գտնվում են ընկերության տնօրինության ներքո:

235. Թեև արտահանման թույլատվությունը մերժված կամ հաստատված ապրանքների վերաբերյալ համապատասխան հետախուզական տվյալները սահմանային հսկողության նպատակներից ելնելով տրամադրվում են մաքսային մարմիններին, տպավորությունն այնպիսին է, որ Միջգերատեսչական հանձնաժողովը տեղյակ չէ ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարության կողմից երկակի նշանակության ապրանքի արտահանման թույլատվությունը մերժելու դեպքերի մասին: Գնահատող խումբն այն կարծիքին է, որ ՁՈՁ տարածման տեսանկյունից զգայուն ապրանքների մասով արտահանման լիզենզիաների դիմումների և մերժումների վերաբերյալ տվյալները պետք է հետախուզական, ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի քաղաքականության մշակման և հնարավոր գործառնական համագործակցության նպատակներով պարբերական հիմունքներով փոխանակվեն ՖԴԿ-ի և Միջգերատեսչական հանձնաժողովի հետ:

236. Հատկանշական է նաև, որ ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասով «Ներպետական իրավասու մարմինների միջև տեղեկատվության փոխանակման լավագույն փորձի մասին» 2012թ.-ի ՖԱԹՖ փաստաթուղթը Միջգերատեսչական հանձնաժողովի շրջանակներում չի քննարկվել: Միջգերատեսչական հանձնաժողովի և ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարում ներգրավված այլ մարմինների միջև համագործակցության բարելավման նպատակով պետք է ներդրվեն համապատասխան մեխանիզմներ: Գնահատող խումբը կարծում է, որ ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի հարցերը, այդ թվում՝

ՀՀ տարածման ֆինանսավորման դեմ պատժամիջոցների շրջանցման հնարավոր եղանակները և ՀՀ տարածման ֆինանսավորման հնարավոր դեպքերով իրավապահ մարմինների կողմից կատարվող քննությունների արդյունքները պետք է պարբերական հիմունքներով ներառվեն Միջգերատեսչական հանձնաժողովի աշխատանքների օրակարգում:

237. ՀՀ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի վերաբերյալ ընդհանուր իրազեկության բարելավման նախաձեռնությունը ստանձնել են հասարակական կազմակերպությունները: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ գնահատող խումբն այցի ընթացքում չկարողացավ հանդիպել այս խնդրով զբաղվող հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներին, դրանց գործունեության շրջանակն ու հաջողությունը դժվար է գնահատել: Ֆինանսական հաստատությունները, սակայն, հստակ հասկանում են ՀՀ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի գծով ՄԱԿ ԱԽ-ի համապատասխան բանաձևերի ներքո սառեցում կիրառելու իրենց պարտականությունը: Ավելին, ՖՀ-ներն օգտվում են ՖԴԿ-ի կողմից մշակված և իրենց ՏՏ համակարգերում ներդրված ալգորիթմից: Այս առումով նվազ էական համարվող ՆՈՖԳՏՄ-ները չունեն նշված ալգորիթմը և բավարարվում են ՖԴԿ-ի ինտերնետային կայքէջում տեղադրվող հրապարակումներով, ինչպես նաև միևնույն ալգորիթմով համընկնումների վերահսկման առցանց գործիքով: Գնահատող խմբի հետ հանդիպումներ ունեցած ՆՈՖԳՏՄ-ները նույնպես տեղեկացված էին ՀՀ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի գծով ցանկերի դիտանցման պահանջի մասին: Վերահսկողական կանոնավոր միջոցառումների շրջանակներում վերահսկողները մոնիտորինգի են ենթարկում սառեցման պահանջների իրագործումը, այդ թվում՝ ալգորիթմի պատշաճ կիրառությունը:

Անմիջական արդյունք 11-ի մասով ընդհանուր եզրահանգումներ

238. Հայաստանը ձեռնարկում է մի շարք միանգամայն իմաստալից քայլեր՝ ուղղված ՀՀ տարածման ֆինանսավորման շուրջ առկա բոլոր խնդիրների լուծմանը: ՀՀ տարածմանն առնչվող նյութերի արտահանման վերահսկման ու լիցենզավորման հարցերով պետական մակարդակի վրա զբաղվող կառույցները համարժեքորեն հաշվի են առնում ռիսկերը և լրջորեն են վերաբերում իրենց պարտականություններին: Վերջինների աշխատանքի շնորհիվ ձևավորվող հետախուզական և այլ տվյալները Միջգերատեսչական հանձնաժողովի շրջանակներում պարբերաբար ներկայացնելը կարող է դրական արդյունքների բերել:

239. Ակնհայտ է ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերով նախատեսված՝ ՀՀ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի գծով ցանկերում ներառված անձանց գույքի սառեցման համակարգի ներդրված լինելու փաստը: ՖԴԿ ծանուցումները մասնավոր հատվածին ուղարկվում են խելամիտ արագությամբ, իսկ ՖԴԿ-ն սեփական նախաձեռնությամբ ՖՀ-ներին տրամադրել է ծրագրային ապահովում, որը կոչված է երաշխավորելու ՀՀ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի գծով ցանկերում ներառված անձանց անունների հետ համընկնումների վերահսկումը: Մինչ օրս որևէ համընկնումներ չեն բացահայտվել: ՆՈՖԳՏՄ-ները պարբերաբար այցելում են ՖԴԿ-ի ինտերնետային կայքէջը, որտեղ տեղադրվում են ցուցակված անձանց ցանկերի թարմացումները:

240. Գնահատող խումբը չփարատված մտահոգություն ունի առ այն, որ սառեցման համակարգով սահմանված իրավական մեխանիզմները կարող են իրավաբանական տեսանկյունից վիճարկելի լինել, սակայն այս խնդիրը կարելի է շուտափույթ կերպով լուծել՝ ՀՀ տարածման ֆինանսավորման դեպքում կիրառելի պատժամիջոցներն ավելի հստակ կերպով ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի շրջանակներում ներառելու միջոցով: Նշված խնդրից զատ, գնահատող խումբը եզրահանգել է, որ երկրում ներդրված է գործուն համակարգ, և **Անմիջական արդյունք 11-ի մասով Հայաստանը ցուցաբերել է արդյունավետության զգալի մակարդակ:**

Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ

Առանցքային եզրահանգումներ

Բանկերը և այլ ՖՀ-ները ցուցաբերում են ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներով իրենց վերաբերող ռիսկերի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված բարձր ռիսկային հարաբերությունների ու հատկանիշների իմացության բավարար մակարդակ: Այնուամենայնիվ, թեև բանկերը և այլ ՖՀ-ները տեղյակ են ՌԱԳ-ում նշված սպառնալիքներին ու խոցելիություններին, դա չի հանգեցրել նրանց ներքին քաղաքականություններում և ընթացակարգերում համապատասխան փոփոխությունների կատարմանը: Զսպողական միջոցառումները համապատասխանում են ռիսկի մակարդակին:

Չնայած բացառություններին, որոնք մասնավորապես վերաբերում են հաշվապահներին, ՆՈՖԳՏՄ-ները լիարժեք կերպով չեն հասկանում իրենց վերաբերող ՓԼ ռիսկերը և դրանց մակարդակին համապատասխան՝ զսպման տեսանկյունից ձեռնարկել են միայն որոշ միջոցառումներ: Այս խնդիրը ճիշտ համատեքստում դիտարկելու համար պետք է նշել, որ Հայաստանում առկա չեն տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողներ, մնացել է ընդամենը 6 ոչ մեծ գործող խաղատուն, իրավաբանները, նոտարները, փաստաբանները և անշարժ գույքի գործակալները գործնականում ՖԱԹՖ-ի կողմից սահմանված գործառնությունների տեսակների ֆինանսական բաղկացուցիչներում որևէ մասնակցություն կամ դերակատարություն չունեն, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների համար գործում են կանխիկով գործառնությունների սահմանափակումներ:

ՖՀ-ների կողմից համարժեք ՀՊՈւ (ներառյալ՝ հավելյալ ՀՊՈւ) միջոցառումների ձեռնարկումը բավարար մակարդակի վրա է: ՆՈՖԳՏՄ-ները ստուգում են իրենց հաճախորդների ինքնությունը: Թեպետ բացարձակ առումով ՆՈՖԳՏՄ որոշ հատվածներում առկա են զգալի բացեր, դրանք պետք է դիտարկել վերը շարադրված համատեքստում՝ հաշվի առնելով, մասնավորապես, անշարժ գույքի գործակալների և նոտարների սահմանափակ դերը: Օտարերկրյա ՔԱՈւԱ-ների մասով նույնպես առկա են մասնակի թերություններ, թեև նման հաճախորդները հազվադեպ են: Տեղական ՔԱՈւԱ-ների մասով միջոցառումներ չեն իրականացվում, թեև մի քանի հաստատություններում կիրառվում են որոշակի զսպողական մեխանիզմներ:

ԿԳՀ-ների մեծ մասը ստացվում է բանկային համակարգից, թեև գնահատող խումբն այդ ԿԳՀ-ների որակի և քանակի հետ կապված որոշ վերապահումներ ունի: Գնահատող խմբի ընկալմամբ, դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունները և ՆՈՖԳՏՄ-ները նույնպես ԿԳՀ-ների ներկայացման ավելի բարձր ցուցանիշներ կարող էին ունենալ:

ՖՀ-ների ներքին հսկողությունը և ուսուցման ծրագրերը բավարար են, թեև անհրաժեշտ են որոշ բարելավումներ դրանք ԿԲ-ի ցանկալի մակարդակին բելերու համար: Անհատ ձեռնարկատեր չհանդիսացող ՆՈՖԳՏՄ-ներն ունեն ներքին ընթացակարգեր: Նշվածը չի վերաբերում իրավաբանական ընկերություններին:

Առաջարկվող գործողություններ

- Հայաստանը պետք է որոշակի միջոցառումներ ձեռնարկի առևտրային գործարքներում, մասնավորապես՝ անշարժ գույքի ոլորտում կանխիկի օգտագործումը նվազեցնելու ուղղությամբ, սահմանելով այդ գործարքներում կանխիկի օգտագործման վերին շեմ (ռիսկի վերլուծության հիման վրա) և ներդնելով այդ պահանջի կիրարկման մեխանիզմ:
- ԿԲ-ն պետք է շարունակի ՓԼ/ԱՖ զարգացումների վերաբերյալ հաշվետու անձանց տեղեկացնելու, ներառյալ՝ ռիսկը հասկանալու ուղղությամբ աշխատանքները, ինչպես նաև

պետք է հաշվետու անձանց խթանի բարելավել ռիսկի սեփական իմացությունը և դա արտացոլել ներքին քաղաքականություններում ու ընթացակարգերում: Այս քայլերը պետք է լիարժեք կերպով հաշվի առնեն ՌԱԳ-ի եզրահանգումները:

- ԿԲ-ն պետք է շարունակի հետամուտ լինել ՖՀ-ներում ներքին հսկողության և ուսուցման պահանջների իրագործումը բարելավելուն:
- Իշխանությունները պետք է. (ա) ՆՈՖԳՏՄ ոլորտում իրականացնեն իրազեկության բարելավման աշխատանքներ՝ վերջինների կողմից ռիսկը (ներառյալ՝ ՌԱԳ-ում արտացոլված տեղեկատվությունը) հասկանալուն ուղղված մեխանիզմների ներդրումը և համարժեք ռիսկահենք զսպողական միջոցառումների իրականացումն ապահովելու նպատակով, և (բ) ձեռնարկեն քայլեր ՆՈՖԳՏՄ-ների կողմից իրականացվող կանխարգելիչ միջոցառումների մակարդակը բարձրացնելու համար:

Սույն Գլխում դիտարկվում և գնահատվում է Անմիջական արդյունք ԱԱ.4-ը: Այս բաժնի ներքո արդյունավետության գնահատման նպատակով կիրառելի են Հ.9-23 Հանձնարարականները:

Անմիջական արդյունք 4 (Կանխարգելիչ միջոցառումներ)

ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջների իմացություն, զսպողական միջոցառումների իրականացում

241. ԿԲ-ի կողմից տեղերում անցկացրած ստուգումների արդյունքները ցույց են տալիս, որ հաշվետու անձինք աստիճանաբար ավելի են հասկանում ու կիրառում սեփական ռիսկերը բացահայտելու և զսպողական միջոցառումների իրականացմամբ դրանց հակազդելու եղանակները: Վերահսկողները նշում են, որ բարձր ռիսկի մասով բանկերի սեփական ձևակերպումների շրջանակները գերազանցում են ԿԲ-ի կողմից տրված սահմանումները:

242. Հայաստանը տարածաշրջանային կամ միջազգային ֆինանսական կենտրոն չէ, և այստեղ առկա չեն նման կենտրոններին հատուկ՝ ակտիվների կառավարման և բարդ գործարար հարաբերությունները: Հայաստանի տնտեսությունը վերջին շրջանում անկում է ապրում, գործարար ակտիվության մակարդակը նվազել է, և երկրի նկատմամբ միջազգային ներդրողների հետաքրքրությունը մեծ չէ: Հայաստանում չեն օգտվում ակտիվների անհատական կառավարման ընկերությունների ծառայություններից: Անվանական բաժնետերեր ունեցող կազմավորումների կիրառության պրակտիկան բացակայում է, իսկ ըստ ներկայացնողի արժեթղթերն արգելված են: Ունեցվածքի կառավարման ծառայությունները շատ պարզունակ են, իսկ անհատական բանկային ծառայությունները տարածված չեն: Բարդ գործարար հարաբերությունները հազվադեպ են պատահում: Առանց առերես շփման գործարքները և երրորդ անձանց միջոցով ՀՊՈւ միջոցառումների իրականացումը բացակայում են: Իրավաբանական անձանց 97%-ը պատկանում է Հայաստանի քաղաքացիներին, իսկ մնացած մասի բաժնետերերը հիմնականում հայկական սփյուռքի ներկայացուցիչներն են: Հաճախորդների մեծ մասը Հայաստանի ռեզիդենտներ են, ինչն արտացոլված է պրոդեքցիալ վերահսկողության շրջանակներում ԿԲ-ին ներկայացված վերահսկողական հաշվետվություններում և ՌԱԳ-ի շրջանակներում ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի մասով իրականացված փաստաթղթերում ուսումնասիրության եզրակացություններում: Բոլոր այս գործոնները ռիսկերի վրա զսպող ազդեցություն ունեն ոչ միայն բանկային համակարգի, այլ նաև, ընդհանուր առմամբ, մյուս ՖՀ-ների և ՆՈՖԳՏՄ-ների համար:

243. Զսպողական միջոցառումների իրականացումը սկսվում է ՖՀ-ների և ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ տարածվող պահանջից, որի համաձայն վերջինները պարտավոր են բացահայտել և գնահատել իրենց ՓԼ/ԱՖ ռիսկերը: Այս գնահատումները բավարար հիմք են ապահովում ռիսկերը հասկանալու համար:

244. Բանկերի համարում են, որ իրենց ոլորտում ՓԼ ռիսկերն ընդհանուր առմամբ գտնվում են ցածր մակարդակի վրա, ինչը պայմանավորված է վերը շարադրված հանգամանքներով և բանկերի կողմից մատուցվող ֆինանսական պրոդուկտների ու ծառայությունների տեսակներով:

245. Բանկերը սովորաբար իրենց գործարար հարաբերությունները դասակարգում են որպես ցածր, միջին կամ բարձր ռիսկային: Բարձր ռիսկային հաճախորդների մասով իրականացվում է հավելյալ ՀՊՈ: Վերջինը ներառում է այնպիսի միջոցառումների իրականացում, ինչպիսիք են հաճախորդից հավելյալ փաստաթղթեր և դրանց վավերականացում պահանջելը, գործարար հարաբերություն հաստատելու համար ավագ ղեկավարության համաձայնությունը ստանալը, հաճախորդի ունեցվածքի ծագման աղբյուրի վերաբերյալ տեղեկատվություն ձեռք բերելը և գործարքների հավելյալ դիտազննում կատարելը: Որոշ բանկեր հավելյալ ՀՊՈ միջոցառումները տարածում են նաև միջին ռիսկայնությամբ հաճախորդների նկատմամբ:

246. Ռեզիդենտ ֆիզիկական անձ հաճախորդները բանկերի կողմից դասակարգվում են որպես ցածր ռիսկային: Ֆիզիկական և իրավաբանական հաճախորդների միայն 2.3%-ն է բանկերի կողմից որպես բարձր ռիսկային դասակարգվում: Տնտեսությունը մեծ առումով հիմնված է կանխիկի վրա: Բանկերն առանձնակի ուշադրություն են հատկացնում կանխիկ գործարքների վրա՝ անկախ ռիսկի մակարդակից, և այդ առումով իրականացնում են լրացուցիչ հսկողական միջոցառումներ, ինչպիսիք են լրացուցիչ հաստատումները, միջոցների ծագման աղբյուրը պարզելուն ուղղված քայլերը և ներկայացված տեղեկատվությունը հիմնավորող փաստաթղթերի պահանջը: Կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունն անհրաժեշտաբար չի ազդում բարձր ռիսկային հարաբերությունների ընդհանուր քանակի վրա, քանի որ կանխիկով կատարվող գործառնությունների մեջ մեծ թիվ են կազմում միանգամյա գործարքները: Ըստ այդմ, բանկերը որպես բարձր ռիսկային են դասակարգում որոշակի շեմը գերազանցող գումարով կանխիկ գործարքները, ինչը գործնականում հանգեցնում է լրացուցիչ հարցադրումների և պարզաբանումների՝ առանց փոխելու գործարար հարաբերության ռիսկի մակարդակը, եթե այդպիսին արդեն սահմանված է:

247. Դրամական փոխանցումները, թղթակցային բանկային հարաբերությունները և ՔԱՈԱ-ների հետ գործարար հարաբերությունները նույնպես համարվում են բարձր ռիսկային և ենթակա են հավելյալ զսպողական միջոցառումների: Գնահատող խմբին ներկայացվել են նաև ռիսկի այլ գործոններ, օրինակ՝ հաճախորդները, որոնց գործունեության ոլորտը խաղատնային բիզնեսն է, թանկարժեք մետաղների և քարերի առուվաճառքը, դրամական փոխանցումները, որոնց նկատմամբ նույնպես իրականացվում են հավելյալ միջոցառումներ: Իրավաբանական անձինք համարվում են ավելի ռիսկային, քան ֆիզիկական անձինք: Օտարերկրյա ֆիզիկական անձ հաճախորդները նույնպես ավելի ռիսկային են համարվում՝ Հայաստանի ռեզիդենտ հաճախորդների համեմատ, բայց քանի որ օտարերկրյա հաճախորդների մեծ մասը հայկական սփյուռքի ներկայացուցիչներն են, Հայաստանում նրանց ներկայությունը դժվար չէ հասկանալ: Որոշ բանկեր ծառայություններ են մատուցում տարածաշրջանի բարձր ռիսկային համարվող երկրներից ֆիզիկական անձանց և ընկերությունների: Նման երկրների հետ գործարար հարաբերությունները դասակարգվում են որպես բարձր ռիսկային: Ուշադրություն է դարձվում անսովոր գործարքներին, որոնք ենթարկվում են հավելյալ դիտազննման: Հաշվետու անձինք հասկանում են, որ հաճախորդի ռիսկի մակարդակը կարող է փոխվել գործարար հարաբերության հաստատումից հետո:

248. Ինտերնետային բանկային ծառայությունները, այդ թվում՝ բջջային հեռախոսակապով բանկային ծառայությունները գնալով ավելի մեծ տարածում են գտնում: Այս ոլորտում ռիսկերը զսպվում են պոտենցիալ հաճախորդների հետ բանկի ներկայացուցիչների առերես շփման պահանջով, որի ընթացքում անձնապես պարզվում է հաճախորդի ինքնությունը:

249. Թեև մասնագիտական առումով բանկերը համեմատաբար անկաշկանդ են ՓԼ ռիսկերի վերաբերյալ քննարկումներում (ինչին նպաստում են ԿԲ-ի կողմից իրազեկության բարելավման

աշխատանքները) և կարողանում են առանց դժվարության խոսակցություն ծավալել ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներով սովորաբար բարձր ռիսկային համարվող հաճախորդների և պրոդուկտների տեսակների վերաբերյալ, այնուամենայնիվ՝ ակնհայտ չէ, որ բանկերն իրենց ներքին քաղաքականություններում արտացոլում են ՌԱԳ-ով բացահայտված բոլոր ռիսկերը: ՌԱԳ-ով վեր հանված սպառնալիքներին ու խոցելիություններին տեղյակ լինելով հանդերձ՝ բանկերն անհրաժեշտ չեն համարել իրենց քաղաքականություններում ֆորմալ առումով փոփոխություններ կատարել: ՌԱԳ-ի մասով նույն խնդիրն առկա է նաև այլ ՖՀ-ների մոտ: Հատկանշական է նաև, որ միջազգային ֆինանսական խմբերի մաս կազմող խոշոր բանկերի քաղաքականությունները ռիսկերի գնահատման և զսպողական միջոցառումների իրականացման առումով ավելի հեռու են գնում, քան ՌԱԳ-ը, մասնավորապես՝ որոշ տեսակի հաճախորդների սպասարկումը մերժելու միջոցով «ռիսկազերծելով» իրենց գործունեությունը:

250. Բանկերը համարում են, որ ԱՖ ռիսկը գրոյական կամ շատ չնչին է՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ԱՖ գծով բարձր ռիսկային երկրների ներկայացուցիչները հազվադեպ են այցելում կամ տարանցիկ ճանապարհորդում Հայաստանով, և որ Հայաստանի ֆինանսական համակարգը շատ փոքր է, ինչը հեշտ հայտնաբերելի է դարձնում ահաբեկչության ֆինանսավորման նպատակով հնարավոր գործարքները: Գործնականում ԱՖ ռիսկին հակազդեցության համակարգը գլխավորապես հիմնված է ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերի և դրանցով սահմանված ցանկերի վրա. հաշվետու անձինք չունեն ԱՖ ռիսկի վերաբերյալ խորացված պատկերացումներ, իսկ ԱՖ ռիսկին հակազդեցության մեխանիզմները ՄԱԿ ԱԽ-ի կողմից սահմանվածի շրջանակները չեն գերազանցում: ԿԲ-ն հավաստիացրել է գնահատող խմբին, որ ՖՀ-ները դիտարկում են ԱՖ ռիսկը՝ դրան հակազդեցության շրջանակներում ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերը համարելով սկզբնական, և իրականացնում են հավելյալ ՀՊՈ (օրինակ՝ բարձր ռիսկային երկրների մասով):

251. Թեև նկատվում է բանկային ծառայություններից օգտվելու ծավալների աճ, օրինակ՝ ընկերությունների կողմից աշխատակիցներին աշխատավարձի վճարումները կանխիկ փոխարեն բանկերի միջոցով կատարելու տեսքով, ֆինանսական ներառման մակարդակը դեռևս շարունակում է ցածր մնալ:⁶⁷ Ֆինանսական ներառման մակարդակի բարձրացումն իրականացվում է մասնաճյուղերի բացման դասական եղանակով: Առանձին բանկեր նշում են, որ առևտրային պատճառներից ելնելով փորձում են գտնել խնդրի այլընտրանքային լուծումներ, ինչպես օրինակ՝ կոմունալ վճարումների ընդունումը ԱԳՄ-ների միջոցով, ինտերնետային բանկային ծառայությունների մատուցումը, բջջային հեռախոսակապով բանկային ծառայությունների հասանելիությունը և այլն: Բջջային հեռախոսները տարածված են բնակչության շրջանում: Ֆինանսական ներառման գծով ԿԲ-ն իրականացնում է իր սեփական ուսումնասիրությունները, որոնք արձանագրում են ֆինանսական ներառման մակարդակի աճ՝ չնայած դեռևս չլուծված խնդիրների առկայությանը: Ձեռնարկվել են մի շարք միջոցառումներ, ինչպիսիք են մանրածախ ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության բարելավումը, միկրո-ֆինանսավորման նախաձեռնություններին աջակցությունը, բջջային հեռախոսակապով բանկային ծառայությունների և միկրո-ֆինանսավորման տեխնոլոգիաների խթանումը, ֆինանսական իրազեկության բարելավումը:

252. Բանկային համակարգից դուրս ներդրումային հատվածը ներկայացնող ընկերությունները նշում են, որ ներդրումային ծառայությունների օգտվող հաճախորդների միջոցները սկիզբ են

---

⁶⁷ Ֆինանսական ներառմանը խոչընդոտող գործոնների վերաբերյալ տեղեկատվությունը ներկայացված է Ֆինանսական հասանելիության հարցման հաշվետվությունում, որն իրականացվել է Արժույթի միջազգային հիմնադրամի տարեկան ուսումնասիրությունների շրջանակներում <http://data.imf.org/?sk=41e672ac-765b-4bc0-9960-fd93b53df8bd> և ՀՀ ԿԲ-ի ֆինանսական կայունության հաշվետվությունում՝ <https://www.cba.am/en/sitepages/finstabilityreports.aspx>

առնում բանկային համակարգից: Ներդրումային հատվածը հիմնականում զբաղվում է պետական արժեթղթերի առուվաճառքով: Հաշվետու անձինք սերտ գործարար կապերի մեջ են իրենց հաճախորդների հետ, ովքեր հիմնականում հայաստանցիներ են, ում մասին առկա է լայնածավալ տեղեկատվություն (ինչը զսպում է ռիսկերը): Բանկային համակարգից դուրս ներդրումային հատվածում փոքրաթիվ հաճախորդներ են դասակարգվել որպես բարձր ռիսկային: Հաճախորդները զգալի թվով գործարքներ չեն իրականացնում, ինչը հնարավորություն է տալիս հավելյալ դիտազննման ենթարկել կատարվող գործարքները: Ընդհանուր առմամբ, ներդրումային հատվածն իր հաճախորդներին համարում է ցածր ռիսկային, թեպետ հաճախորդների և ռիսկերի իմացությունը գերազանցում է ցածր ռիսկային հաճախորդների դեպքում պահանջվող մակարդակը:

253. Վարկային կազմակերպությունները, որոնք վարկեր են տրամադրում կանխիկով և էլեկտրոնային եղանակով, իրենց ռիսկերը համարում են ցածր կամ ընդհանրապես բացառում են դրանց գոյությունը՝ կախված մատուցվող ծառայության տեսակից: Հաճախորդները Հայաստանի ռեզիդենտներ են (այսինքն՝ օտարերկրյա հաճախորդներ առկա չեն), վարկային կազմակերպությունները առևտրային նպատակներից ելնելով ճանաչում են իրենց հաճախորդներին, և միջազգային գործարքներ չեն իրականացվում: Զսպողական միջոցառումները կենտրոնացած են հաճախորդի ինքնությունը պարզելու և գործարքը հասկանալու համար անհրաժեշտ հիմնավորող փաստաթղթեր, օրինակ՝ ֆինանսական հիմքեր ձեռք բերելու շուրջ:

254. Արտարժույթի փոխանակման կետերն իրենց տարբեր գործարար մոդելները համարում են ցածր ռիսկային՝ կապված կանխիկ գործարքների շատ փոքր գումաների և շրջանառությանոչ մեծ ծավալների հետ: Արտարժույթի փոխանակման ոլորտը հիմնված է միանգամյա գործարքների վրա, որտեղ առկա չեն գործարար հարաբերություններ, և հազվադեպ են ՀՊՈւ պահանջող՝ կանխիկով զգալի գործարքները: Պահանջվում են անձը հաստատող փաստաթղթեր, իսկ խոշոր գումարների դեպքում իրականացվում է լրացուցիչ մանրամակրկիտ ուսումնասիրության՝ գործարքը հասկանալու համար պարզելով միջոցների ծագման աղբյուրը և համապատասխան զսպողական միջոցառումների անհրաժեշտությունը:

255. Վճարահաշվարկային ոլորտում նկատվում է կանխիկից դեպի քարտային անկանխիկ վճարումներին անցնելու միտում: Ոլորտը ներառում է նաև առցանց գործառնությունների միջավայր, որը դասակարգվում է որպես բարձր ռիսկային և ենթակա է ավելի խիստ զսպողական միջոցառումների: Նշված միջոցառումների թվին են պատկանում փոխանցումների (ներառյալ՝ փոխանցման շահառուների) հավելյալ դիտազննումը, ինչպես նաև հաճախորդների գործարքների հաճախականության և առանձին գործարքների մասով առավելագույն շեմի մոնիտորինգը: Գնահատող խմբի հետ հանդիպած վճարահաշվարկային կազմակերպություններն իրականացնում էին միայն ներպետական փոխանցումներ, իսկ միջազգային փոխանցումների համար ունեն երկրների ցանկ, որտեղ փոխանցումներ չեն կատարում: Այս ոլորտի հաճախորդները հիմնականում ֆիզիկական, այլ ոչ թե իրավաբանական անձինք են: Գնահատող խմբի հետ հանդիպած վճարահաշվարկային կազմակերպությունների հաճախորդները պետական վճարումներ և արտագնա աշխատանքից ստացված եկամուտներ փոխանցող անձինք էին: Վճարումներ ստացվում են արտագնա աշխատանքի մեկնած հայերից: Վճարահաշվարկային կազմակերպությունները համոզիչ կերպով ի ցույց են դնում ռիսկերի իմացության և համապատասխան զսպողական միջոցառումների իրականացման մասին վկայող փաստաթղթեր:

256. ՖՆ-ը խաղատների հետ կապված ամենամեծ ռիսկերը տեսնում է կանխիկի օգտագործման մեջ: Խաղատնային բիզնեսի ներկայացուցիչները նույնպես առավելագույն ռիսկը տեսնում են մեծ գումարով կանխիկի օգտագործման և գաղտնի համաձայնությունների մեջ: Ցանցային խաղատների հաճախորդներին խմբային ծառայություններ Հայաստանում չեն մատուցվում: Ֆիզիկական ներկայությամբ և ինտերնետային խաղատներում խաղարկվող

գումարները փոքր են: Ինչ վերաբերում է ռիսկայնության ընդհանուր բնութագրին, հաճախորդները ֆիզիկական անձինք են, որոնց թվում ռիսկային են համարվում խիստ փոքրաթիվ ոչ ռեզիդենտ հաճախորդները: ՓԼ զսպողական մեխանիզմներն սահմանափակվում են խաղացողի նույնականացմամբ, օրինակ՝ անձնագրի կամ նույնականացման քարտի միջոցով, և հաճախորդի խաղային վարքագծի մոնիտորինգով: Ինտերնետային խաղատների հաճախորդների բացարձակ մեծամասնությունը հայաստանցիներ են: Չսպողական մեխանիզմները ներառում են մի քանի հաշիվների բացման և երրորդ անձանց փոխանցումների մասով արգելքները: Խաղը չի կարող սկսել, քանի դեռ հաճախորդը նույնականացված չէ: Գաղտնի համաձայնությունների հնարավորությունն անմիջական մոնիտորինգի է ենթարկվում ծրագրային ապահովման միջոցով, ինչպես նաև, օրինակ, խաղացողների էլեկտրոնային փոստի հասցեների վերլուծությամբ: Այդուհանդերձ, հաճախորդները դասակարգվում են ոչ թե ՓԼ ռիսկայնության տեսանկյունից, այլ՝ ըստ խաղատան համար շահութաբեր կամ վնասաբեր լինելու հատկության: Նշվածը բարձացնում է ռիսկը և նվազեցնում զսպողական մեխանիզմների կիրառության արդյունավետությունը: Իշխանությունները կարծում են, որ խաղատների կողմից շահման հավաստագրերի (որպիսիք կարող էին հանցավոր եկամուտների վաճառման համար փաստաթղթային հիմք ապահովել) չտրամադրման փաստը զսպում է ՓԼ նպատակով խաղատների չարաշահման ռիսկը:

257. ԱՆ-ը և Փաստաբանների պալատը համարում են, որ հիմնական ՓԼ ռիսկերը կենտրոնացած են անշարժ գույքի ոլորտում: Գնահատող խումբը նույնպես կարծում է, որ անշարժ գույքի ոլորտը համեմատաբար բարձր ռիսկային է՝ հաշվի առնելով կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը, թեպետ անշարժ գույքի առուվաճառքի գործարքներում կանխիկի օգտագործումը գնալով նվազում է: Անշարժ գույքի գործակալները ներգրավված չեն գործարքների դիմաց վճարումների գործընթացում՝ լինեն դրանք կանխիկ թե անկանխիկ: Գնահատող խմբի հետ հանդիպած անշարժ գույքի գործակալների նկարագրությամբ՝ գնորդների և վաճառողների կողմից կանխիկի օգտագործման ընդհանուր պատկերը դեպքից դեպք խիստ տարբերվում է: Գործակալների մի մասը կարծում է, որ անշարժ գույքի ոլորտում ռիսկը գրեթե զրոյական է կամ շատ չնչին: Նման կարծիքները հիմնավորվում են այն փաստարկմամբ, որ շուկան փոքր է, գործարքներ իրականացնողների մեծ մասը հայաստանցիներ են, իրավաբանական անձինք հազվադեպ են մասնակցում անշարժ գույքի առքի գործարքներին: Անշարժ գույքի ոլորտում չի կիրառվում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ռիսկահեռք մոտեցումը: Գնահատող խմբին տեղեկացրել են, որ նոտարները գործնականում ստուգում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի բոլոր պահանջների կատարումը: Անշարժ գույքի ոլորտում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի զսպողական մեխանիզմների իմացության մակարդակը ցածր է:

258. Նոտարները նույնպես որոշակի դերակատարություն ունեն անշարժ գույքի առուվաճառքի գործառնություններում, քանի որ վավերացնում են գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի փոխանցումն օրինականացնելու համար անհրաժեշտ փաստաթղթերը: Այդուհանդերձ, նոտարները նույնպես ներգրավված չեն գործարքների դիմաց վճարումների գործընթացում՝ լինեն դրանք կանխիկ թե անկանխիկ: Իրավաբանների համեմատությամբ՝ նոտարները համարվում են համեմատաբար բարձր ռիսկային, քանի որ անշարժ գույքի առուվաճառքի գործարքների մասով խորհրդատվություն են տրամադրում: Գնահատող խմբի հետ հանդիպած նոտարները ՓԼ/ԱՖ ռիսկի և համապատասխան պահանջների վերաբերյալ խիստ սահմանափակ իմացություն ունեին և ռիսկը նույնացնում էին գնային անհամապատասխանությունների հետ (այսինքն՝ երբ անշարժ գույքը վաճառվում է շատ ցածր գնով): Նոտարների գործունեության զգալի մասը կապված է անշարժ գույքի առուվաճառքի գործարքների հետ: Անշարժ գույքի գնորդ և վաճառող հանդիսացող ֆիզիկական անձինք անշարժ գույքի գործակալների և նոտարների կողմից ենթարկվում են ՀՊՈւ որոշ միջոցառումների, օրինակ՝ պահանջվում են անձը հաստատող փաստաթղթեր, ամուսնության

վկայականներ, աշխատանքի վայրի հետ կապված փաստաթղթեր: Վաճառողները ներկայացնում են գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը հավաստող հիմքեր և տեղեկանք Անշարժ գույքի կադաստրից: Գնորդների միջոցների և ունեցվածքի աղբյուրների պարզումը կամ հավելյալ ՀՊՈւ-ի հետ կապված այլ զսպողական միջոցառումները չեն իրականացվում:

259. Հայաստանի իշխանությունները իրավաբանների գործունեությանն առնչվող ռիսկը համարում են ցածր այն պատճառով, որ իրավաբանները հաճախորդների գումարները չեն տնօրինում և գործարքների մասով խորհրդատվություն չեն տրամադրում: Իրավաբանները և փաստաբանները համապատասխանաբար տրամադրում են խորհրդատվություն և ներկայացնում իրենց հաճախորդներին դատարանում: Նրանք գործարքներին չեն մասնակցում և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ու համապատասխան ռիսկերի վերաբերյալ ունեն իմացության և իրազեկվածության շատ սահմանափակ մակարդակ: Գնահատող խմբի հետ հանդիպած իրավաբանները և փաստաբանները գործնականում իրենց հաճախորդներին ըստ ռիսկի չեն դասակարգում, թեպետ համարում են, որ հաճախորդին չճանաչելը ինքնին ռիսկի աղբյուր է: Օտարերկրյա հաճախորդները ցուցակված ընկերություններ են, ինչը ռիսկի տեսանկյունից ունի զսպողական ազդեցություն: Հանդիպմանը մասնակցած ընկերություններից մեկը նշել է, որ 50,000 ԱՄՆ դոլարից մեծ գումարով գործարքների դեպքում տեղեկություններ է հավաքում միջոցների աղբյուրի մասին և բավարար է համարում, եթե միջոցները գալիս են առաջնակարգ բանկերից: Գնահատող խմբի եզրահանգմամբ, իրավաբանները ընդհանուր առմամբ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի վերաբերյալ ունեն սահմանափակ իմացություն, ինչը նշանակում է, որ ռիսկին համարժեք զսպողական մեխանիզմները չեն կիրառվում: Նշվել է իրավաբանների ոլորտին լրացուցիչ տեղեկատվության տրամադրման անհրաժեշտության մասին:

260. Հաշվապահներն ու աուդիտորները կիրառում են համակարգված մոտեցում իրենց հաճախորդների ռիսկը հասկանալու հարցում, մասնավորապես հարկերից խուսափելու արդյունքում ստացված միջոցների վաճառման տեսանկյունից: Գնահատող խմբին տեղեկացրել են, որ հատուկ ուշադրություն է հատկացվում փոխանցումներով զբաղվող հաճախորդ ընկերություններին, Հայաստանից դուրս միջազգային փոխանցումներ կատարող առևտրային ձեռնարկություններին և շինարարության ու նմանատիպ ոլորտներին: Գնահատող խմբի հետ հանդիպած հաշվապահական ու աուդիտորական ընկերությունների ներկայացուցիչները հասկանում էին ռիսկերը և ձեռնարկում դրանց հակազդեցության որոշակի միջոցառումներ, օրինակ՝ իրավաբանական անձանց իրական շահառուներին, հաճախորդի գործունեությունը և դրա ֆինանսավորման աղբյուրները հասկանալու նպատակով հիմնավորող փաստաթղթեր պահանջելու միջոցով:

261. Ալմաստների վերամշակման գործունեությամբ զբաղվող թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերները հասկանում են ադամանդների ծագման հետ կապված ռիսկերը և հետևում են *Քիմբերլիի գործընթացին*: Վերամշակված ադամանդները վերադարձվում են միայն դրանք վերամշակման ուղարկած հաճախորդներին: Նշված գործընթացը զգալիորեն զսպում է ռիսկերը: Դրան զուգահեռ, նման տեսակի գործարար հարաբերություններ հաստատելու նպատակով Հայաստանում գործող դիլերները գործարքի հակառակ կողմից պահանջում են գործունեության և ֆինանսավորման աղբյուրների վերաբերյալ հիմնավորող տեղեկատվություն: Այս ոլորտի մնացած ներկայացուցիչների գործունեությունը ոսկյա զարդերի վաճառքն է Հայաստանի ռեզիդենտներին, մանրածախ առևտրով զբաղվողներին և այլ հաճախորդներին: Գնահատող խմբի հետ հանդիպած դիլերների հավաստմամբ՝ իրենք աշխատում են երկար տարիներ ճանաչած հաճախորդների հետ, իսկ 300 հարյուր հազար ՀՀ դրամը (շուրջ 540 եվրո) գերազանցող հազվադեպ գործարքների մասով ձեռնարկում են անկախ աղբյուրներից ստացված տեղեկատվության հիման վրա հաճախորդի նույնականացման միջոցառումներ: Կանխիկը համարվում է ռիսկային, սակայն 3 միլիոն ՀՀ դրամը (շուրջ 5.400 եվրո)

գերազանցող գործարքների դեպքում կանխիկը չի օգտագործվում: Գնահատող խմբի հետ հանդիպած դիվերները տեղյակ էին «Դրամարկոլային գործառնությունների մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին: Այնուամենայնիվ, գնահատող խմբի կարծիքով, այս ոլորտում ռիսկը լիարժեքորեն չեն հասկանում, քանի որ ոլորտը ՓԼ տեսանկյունից ռիսկային չի համարվում, և հավելյալ ՀՊՈւ-ի տեսքով զսպողական միջոցառումները կարող են իրականացվել առանց ռիսկը ատշաճ կերպով հաշվի առնելու:

262. Գնահատող խումբն այն կարծիքին է, որ չնայած որոշ բացառություններին, ՆՈՖԳՏՄ-ները լիարժեքորեն չեն հասկանում իրենց վերաբերող ՓԼ ռիսկերը և իրականացնում են ռիսկին համարժեք միայն որոշ զսպողական միջոցառումներ: Ինչպես ՖՀ-ների դեպքում, ՌԱԳ-ի եզրահանգումները չեն արտացոլվել ՆՈՖԳՏՄ-ների ներքին քաղաքականություններում:

ՀՊՈւ իրականացում և տեղեկատվության պահպանման պահանջներ

263. ՀՊՈւ-ի իրականացման պահանջների վերաբերյալ վերլուծությունը մասամբ նաև ներկայացված է վերը շարադրված՝ ռիսկին հակազդեցության գծով զսպողական միջոցառումների վերաբերյալ մասում:

264. Ֆինանսական համակարգի ներկայացուցիչների հետ հանդիպումները վկայում են հաճախորդների ՀՊՈւ-ի և տեղեկատվության պահպանման պահանջների վերաբերյալ վերջինների իմացության համեմատաբար բարձր մակարդակի մասին: ՖԴԿ-ն հրապարակել է այդ պահանջներին ենթակա բոլոր հաշվետու անձանց հասանելի ուղեցույցներ: Նշված ուղեցույցների իմացության մակարդակը բարձր է:

265. Գնահատող խմբի հետ հանդիպած ՖՀ-ների մեծ մասը ցուցաբերում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված նույնականացման և ինքնության ստուգման պահանջների բավարար իմացություն: Ռիսկի մակարդակից կախված՝ ՖՀ-ներն իրականացնում են ՀՊՈւ-ի աստիճանակարգված միջոցառումներ: Գնահատող խումբը բավարարված է բոլոր հաճախորդների և, առկայության դեպքում, նրանց ներկայացուցիչների նկատմամբ կիրառվող նույնականացման և ինքնության ստուգման ընթացակարգերի նկարագրամբ: Բոլոր պոտենցիալ հաճախորդները, անկախ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի իրենց կարգավիճակից, պարտավոր են անձամբ ներկայանալ ինքնության ստուգման նպատակով և լրացնել համապատասխան դիմումի ձևաթերթը: Հաճախորդների բացարձակ մեծամասնությունը Հայաստանի ռեզիդենտներ են: Ինքնության ստուգման գործընթացի շրջանակներում հաճախորդները պարտավոր են ներկայացնել պահանջվող փաստաթղթերը: Գնահատող խմբին ներկայացվել է պահանջվող փաստաթղթերի ցանկի օրինակներ, որոնք բոլոր դեպքերում համապատասխանում են օրենքի պահանջներին: Փաստաթղթերը ենթարկվում են դիտազննման և սկանավորված տարբերակով պահպանվում գործերի կառավարման ավտոմատացված համակարգում:

266. ՖՀ-ները լավ են հասկանում իրական շահառուների մասով պահանջները: Հանդիպումների ընթացքում որևէ ՖՀ չդժվարացավ իրական շահառուների սահմանմանն առնչվող բազմաբնույթ խնդիրները նկարագրելու հարցում: Բոլորը հասկանում են, որ պետք է բացահայտել իրավաբանական անձի հետևում կանգնած վերջնական ֆիզիկական անձին: Իրավաբանական անձանց դեպքում ՖՀ-ները հաճախորդից պահանջում են ներկայացնել ընկերության սեփականության կառուցվածքի բոլոր բաղկացուցիչները՝ ընդհուպ մինչև ընկերության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող վերջնական ֆիզիկական անձը: ՖՀ-ների մեծ մասը հայտնեցին, որ հազվադեպ են պատահում սեփականության բարդ կառուցվածք ունեցող հաճախորդներ: Ինքնության ստուգման միջոցառումները ներառում են իրական շահառուի հետ հանդիպումը, ընկերության հիմնադիր փաստաթղթերի, գրանցման տվյալների և ընկերության հետ իրական շահառուի կապը ցույց տվողոլ այլ փաստաթղթերի ներկայացման պահանջը, իրական շահառուի մասին այլ տեղեկատվության հետ համապատասխանությունը

ստուգելու նպատակով նրա միջոցների և ունեցվածքի աղբյուրների ստուգումը, իրավաբանական անձի տնտեսական գործունեության համադրումը իրական շահառուի վերաբերյալ առկա տեղեկատվության հետ:

267. Իրավաբանական անձ հաճախորդների մեծ մասը գրանցված է Հայաստանում և պատկանում է Հայաստանի քաղաքացիներին: ՖՀ-երը տեղյակ են այն միջոցառումներին, որոնք անհրաժեշտ է ձեռնարկել օտարերկրյա իրավաբանական անձանց հետ գործարար հարաբերություններ հաստատելու դեպքում: ՖՀ-ները համոզիչ փաստարկներ են ներկայացնում առ այն, որ գործարար հարաբերություններ չեն հաստատում մինչև հաճախորդի կառուցվածքը հասկանալը և վերջնական իրական շահառուներին նույնականացնելը: ՖՀ-ները կիրառում են ռիսկերի կառավարման առաջադեմ մոտեցումներ և հավելյալ դիտազննման ընթացակարգեր, որոնք ներառում են իրական շահառուների բացահայտումը: Հաճախորդների անունից հանդես եկող անձանց ինքնությունը նույնպես ստուգվում է, ինչը հաստատվում է ԿԲ-ի կողմից իրականացված ստուգումների արդյունքներով:

268. ՖՀ-ները ձեռնարկում են համարժեք միջոցառումներ՝ գործարար հարաբերության կամ գործարքի նպատակը, ինչպես նաև գործարքում ներգրավված միջոցների ծագման աղբյուրը հասկանալու համար: Միջոցների ծագման աղբյուրների վերաբերյալ տեղեկատվությունը ստուգվում է այնպիսի արժանահավատ փաստաթղթերի հիման վրա, ինչպիսիք են պայմանագրերը (առուվաճառք, փոխառություն, վարձակալություն, ծառայությունների տրամադրում), հաշիվ ապրանքագրերը, մաքսային հայտարարագրերը, ժառանգության փաստաթղթերը և այլն: ՖՀ-ների մեծ մասն իրենց ընթացիկ դիտանցման ընթացակարգերի շրջանակներում պահանջում է միջոցների ծագման վերաբերյալ տեղեկատվություն:

269. ՖՀ-ները պարբերաբար դիտանցում են իրենց հաճախորդների հետ գործարար հարաբերությունները: Դիտանցման եղանակները տարբերվում են ըստ բանկերի, որոնց մի մասը սահմանված չափանիշների կիրառությամբ իրականացնում է գործարքների օրական դիտանցում: Ավելին, ընթացիկ դիտանցման խորությունը կախված է ռիսկի մակարդակից: Բարձր ռիսկային գործարար հարաբերությունների դեպքում հաշվետու անձինք պարտավոր են հավաքված տվյալները թարմացնել առնվազն յուրաքանչյուր վեց ամիսը մեկ անգամ, միջին ռիսկի դեպքում՝ տարին մեկ անգամ, իսկ ցածր ռիսկի դեպքում՝ երկու տարին մեկ անգամ (բանկերից մեկը նշեց երեք տարին մեկ անգամ, թեև Հայաստանում գործող նվազագույն հաճախականությունը երկու տարին մեկ անգամ է): Խոշոր բանկերում ընթացիկ դիտանցումն իրականացվում է համապատասխանության համար պատասխանատու ստորաբաժանման կողմից: Բանկերը նկարագրեցին, թե ինչպես են տվյալ գործարքի ռիսկի և բանկի էլեկտրոնային համակարգում ներդրված չափանիշների հիման վրա կատարվում հարցումներ մասնաճյուղերին՝ հաճախորդի միջոցների աղբյուրը, գործարքի նպատակը, հաճախորդի գործունեության ոլորտը, ինչպես նաև հաճախորդի կողմից ամբողջական ու համակողմանի տեղեկատվություն տրամադրելու փաստը պարզելու նպատակով: Հաճախորդի կողմից բացատրություններ տրամադրելու մերժման դեպքում, կախված տվյալ դեպքի հանգամանքներից, համապատասխան ԿԳՀ է ուղարկվում ՖԴԿ-ին: Ըստ այդմ, ընթացիկ դիտանցման արդյունքում ՖԴԿ-ին ԿԳՀ ուղարկելու դեպքերը սովորական են:

270. Թույլատրվում է ՀՊՈւ նպատակով երրորդ անձանց միջոցով գործելը, սակայն նման դեպքեր գործնականում չեն հանդիպում (ինչպես նշել են իշխանությունները, և պարզվել է ՖՀ-ների հետ գնահատող խմբի քննարկումներից): Այս առումով բանկերը չեն օգտվում երրորդ անձանց ծառայություններից: Հանդիպումների ընթացքում որևէ ՖՀ չի նշել ՀՊՈւ նպատակով մեկ այլ հաշվետու անձի միջոցով գործելու փաստի մասին: ՀՊՈւ-ի իրականացման հետ կապված դժվարությունների մասով բանկերը նշել են, որ հաճախորդի հետ գործարար հարաբերությունը սկսելու համար ՀՊՈւ-ն պետք է ավարտին հասցված լինի, և տեղեկատվության ստացման գծով հանդիպող դժվարությունները պարզապես ժամանակի

խնդիր են, մինչդեռ եղել են իրավիճակներ, երբ ՀՊՈւ-ի իրականացման անհնարինության պատճառով հաճախորդների սպասարկումը մերժվել է:

271. Հանդիպումների ընթացքում ՖՀ-ները նշեցին, որ ընդհանուր առմամբ տվյալները պահպանվում են գործարքի կամ գործարար հարաբերության ավարտից հետ 5 տարուց երկար ժամկետով: Գնահատող խմբին հավաստեցին, որ առնվազն 5 տարի ժամկետով պահպանվում են նույնականացման տվյալները, հաշիվների վերաբերյալ փաստաթղթերը, գործարար հաղորդակցությունը (գործարքների տվյալներ, թարմացված տեղեկատվություն, ԿԳՀ-ներ և պարտադիր տեղեկացման ենթակա գործարքների մասին հաշվետվություններ, գործարար հարաբերության դադարեցման վերաբերյալ տեղեկատվություն և այլն) և այլ համապատասխան փաստաթղթեր: ՖՀ-ները հավաստում են նաև, որ տեղեկատվությունը հասանելի է էլեկտրոնային շտեմարաններում, որոնք հնարավորություն են տալիս անմիջապես և ամբողջական պատասխաններ տրամադրել ՖՎՎ-ից և ՖԴԿ-ից ստացված հարցումներին: ՖՎՎ-ն և ՖԴԿ-ն նույնպես հավաստում են հարցումների դեպքում հաճախորդների և գործարքների վերաբերյալ տվյալների անմիջապես հասանելիությունը: ԿԲ-ն նշել է, որ ստուգումների արդյունքում տեղեկատվության պահպանման պահանջի մասով զգալի թերություններ չեն հայտնաբերվել: Իրավասու մարմիններից որևէ մեկը չի մատնանշել ՖՀ-ներից համապատասխան տվյալների և տեղեկատվության ստացման հետ կապված ուշացումների (կամ խնդիրների) վերաբերյալ:

272. ՀՊՈւ և տեղեկատվության պահպանման բոլոր պահանջների վերաբերյալ բավարար իմացության մակարդակ ցուցաբերած ՆՈՖԳՏՄ-ների միակ տեսակը հաշվապահական ոլորտի և ներկայացուցիչներն են: Հանդիպումների ընթացքում այդ ոլորտի ներկայացուցիչները համոզիչ կերպով նկարագրում էին, թե ինչպես են հաճախորդներին (ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց) ըստ ռիսկի դասակարգում, նույնականացնում և նրանց ինքնությունը ստուգում պաշտոնական փաստաթղթերի հիման վրա: Ներդրված են իրական շահառուների նույնականացման և ինքնության ստուգման ընթացակարգեր, որոնք ներառում են տեղեկատվության թարմացում իրական շահառուների կազմում փոփոխությունների դեպքում: Գործարար հարաբերության նպատակի և բնույթի վերաբերյալ տեղեկատվությունը պարզվում է հաճախորդի կողմից տրամադրված տվյալների հիման վրա՝ հիմնավորող փաստաթղթերի հետ միասին: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում հաճախորդների ֆինանսավորման եղանակներին: Իրականացվում է գործարար հարաբերությունների ընթացիկ դիտանցում:

273. Անշարժ գույքի գործակալները, նոտարները և թանկարժեք քարերի և մետաղների դիլերները հասկանում են օրենքով սահմանված նույնականացման և ինքնության ստուգման պահանջները, դրանք պատշաճ կերպով կիրառում են ֆիզիկական անձ հաճախորդների նկատմամբ: Մասնավորապես, անշարժ գույքի գործակալները նկարագրեցին, թե ինչպես են հաճախորդի հետ նախնական պայմանագրի կնքման նպատակով պահանջում անձը հաստատող պաշտոնական փաստաթղթեր և անձի վերաբերյալ այլ տեղեկատվություն (օրինակ՝ աշխատանքի վայրի հետ կապված փաստաթղթեր): Նշվածը հավաստել են նաև նոտարները, որոնք կիրառում են նմանատիպ մոտեցում՝ իրավաբանական անձ հաճախորդների դեպքում համադրություններ կատարելով նաև Պետական ռեգիստրում առկա տվյալների հետ: Իրական շահառուներին առնչվող պահանջների իմացությունը բացակայում է (այս առումով պետք է նշել, որ անշարժ գույքի առքի գործարքներում հիմնականում հանդես են գալիս ֆիզիկական անձ գնորդները): Ավելին, անշարժ գույքի գործակալները որևէ միջոցառումներ չեն իրականացնում գործարքում ներգրավված միջոցների կամ ունեցվածքի աղբյուրը պարզելու մասով: Այլ լրացուցիչ միջոցառումներ նույնպես չեն իրականացվում, ինչը խնդրահարույց է՝ հաշվի առնելով Հայաստանում կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառության հանգամանքը: Ընդհանուր առմամբ, ֆիզիկական անձի նույնականացումից և ինքնությունը հաստատելուց բացի ՀՊՈւ այլ պահանջների իմացության մակարդակը ցածր է:

274. Գնահատող խմբի հետ հանդիպած խաղատներն իրականացնում են ՀՊՈւ միջոցառումներ, որոնց հիմնական բաղկացուցիչը հաճախորդի՝ խաղատուն մուտք գործելուց առաջ նույնականացման փաստաթղթի ներկայացումն է: Խաղատան տարածք մուտք գործելուց հետո հաճախորդի գործողությունները ենթարկվում են անմիջական մոնիտորինգի՝ հիմնականում խաղատան ներքին «արդար խաղի» ընթացակարգերի շրջանակներում: Օրինակ՝ խաղատունը հետևում է խաղանիշերի փոխանակված կանխիկի ծավալը և խաղացողների միջև ի վնաս խաղատան գաղտնի համաձայնության գալու հնարավոր դեպքերը: Նույն մոտեցումը կիրառվում է ինտերնետային խաղատների կողմից, սակայն ծրագրային ապահովման միջոցով: Խաղատները հավաստեցին, որ շահման հավաստագրեր չեն տրամադրվում: Ավելին, խաղատները շահած գումարները հաճախորդների հաշիվներին անմիջապես չեն փոխանցվում: Խաղատները հաճախորդներից չեն պահանջում հիմնավորել միջոցների ծագման աղբյուրները, և ավելի ընդհանրական առումով, հավելյալ ՀՊՈւ միջոցառումներ չեն ձեռնարկում:

275. Իրավաբանները խիստ սահմանափակ պատկերացում ունեն անգամ պարզագույն ՀՊՈւ պահանջների վերաբերյալ և չեն հասկանում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքն ու դրա պահանջները:

276. ՆՈՖԳՏՄ-ները տեղյակ են 5 տարի ժամկետով տվյալների պահպանման պահանջին:

Հավելյալ ՀՊՈւ կամ հատուկ միջոցառումների ձեռնարկում

277. Բանկերն իրենց հաճախորդների 2.3%-ն են համարում բարձր ռիսկային: Մի քանի բանկ հայտնեցին, որ գործարար հարաբերություններ ունեն օտարերկրյա ՔԱՈՒԱ-ների հետ, սակայն ԿԲ-ն հավաստում է, որ օտարերկրյա ՔԱՈՒԱ-ները խիստ հազվադեպ են ֆինանսական համակարգում (հիմնականում օտարերկրյա դեսպանությունների բարձրաստիճան անձնակազմի, Հայաստանում գործող օտարերկրյա պետական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ և երկրի հետ հիմնավոր կապեր ունեցող այլ անձինք են): Տեղական ՔԱՈՒԱ-ների թվաքանակը փոքր է: Բանկերը ՔԱՈՒԱ-ներին ենթարկում են հավելյալ ՀՊՈւ-ի՝ ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներին համապատասխան կերպով: Դիմումի ձևաթերթը պարունակում է համապատասխան դաշտ՝ հարցադրումով այն մասին, թե արդյոք անձը հանդիսանում է ՔԱՈՒԱ, նրա ընտանիքի անդամ կամ կամ նրա հետ այլ կերպ փոխկապակցված անձ, ինչպես նաև հուշում առ այն, որ հաճախորդը ապագայում ՔԱՈՒԱ, նրա ընտանիքի անդամ կամ նրա հետ այլ կերպ փոխկապակցված անձ դառնալուն պես պետք է տեղեկացնի բանկին: Նշվել է այն մասին, որ հաճախորդի՝ ՔԱՈՒԱ կարգավիճակի որևէ փոփոխություն բանկերը կարող են բացահայտել ամենաուշը այն ժամանակ, երբ իրականացնում են բարձր ռիսկային հաճախորդների ընթացիկ դիտանցում: ՔԱՈՒԱ-ների բացահայտման նպատակով օգտագործվում են նաև ինտերնետը, երրորդ անձանց կողմից տրամադրվող ՏՏ որոնման գործիքները և ներքին տեղեկատվությունը: Գնահատող խմբի տպավորությամբ, բանկերը կարող են ժամանակին պարզել ՔԱՈՒԱ-ի կարգավիճակի փոփոխությունը (ներառյալ՝ իրական շահառուի մակարդակով): Մի շարք բանկերը նաև պարզում են, թե արդյոք հաճախորդը տեղական ՔԱՈՒԱ է:

278. Գնահատող խմբի հետ հանդիպած այլ ՖՀ-ների հաճախորդների կազմում նույնպես գերակայում են տեղացիները. որոշ դեպքերում բացակայում է օտարերկրյա ՔԱՈՒԱ-ներին բացահայտելու համակարգված գործընթացը: Նշածը կարող է պայմանավորված լինել Հայաստանից և Հայաստանի բանկային ծառայություններից (այլ ֆինանսական ծառայությունների համեմատ) օգտվող օտարերկրյա ՔԱՈՒԱ-ների փոքր թվաքանակով: Բանկային համակարգից դուրս օտարերկրյա հաճախորդները խիստ հազվադեպ են:

279. Օտարերկրյա ՔԱՈՒԱ-ների կողմից ՆՈՖԳՏՄ-ների ծառայություններից օգտվելու դեպքերը խիստ հազվադեպ են. տեղացիները կազմում են ՆՈՖԳՏՄ-ների հաճախորդների բացարձակ մեծամասնությունը, թեև կան նաև արտասահմանից հաճախորդներ: Գնահատող

խմբի հետ հանդիպած ՆՈՖԳՏՄ-ներից միայն խաղատներն են ունեցել օտարերկրյա ՔԱՌԻԱ հաճախորդներ: Խաղատները հավաստում են, որ հաճախորդների ՔԱՌԻԱ կարգավիճակը ճշտել են Հայաստանում գործուղման մեջ գտնվելու մասին վերջիններին հարցնելու կամ հաճախորդների խմբերի ղեկավարներից ճշտելու միջոցով:

280. Թղթակցային բանկային հարաբերություններին առնչվող պահանջների վերաբերյալ իրազեկության և դրանց համապատասխանության մակարդակը բավարար է: Պոտենցիալ թղթակից բանկերի որակը գնահատվում է, ինչի արդյունքում գրանցվել են նաև մերժման դեպքեր: Կեղծ բանկերի հետ թղթակցային հարաբերություններ չեն հաստատվում: Թղթակից բանկերի հետ հարաբերությունները ենթակա են պարբերական վերանայման:

281. Նոր տեխնոլոգիաների առումով առկա է ինտերնետային բանկային ծառայությունների մասով որոշակի ակտիվություն, ներառյալ՝ բջջային հեռախոսակապով բանկային ծառայությունները: Ռիսկերը զսպվում են ինտերնետային կապով կամ բջջային հեռախոսակապով բանկային ծառայություններից օգտվող ցանկացող անձանցից պահանջելով ներկայանալ բանկ՝ աշխատակիցների հետ առերես հանդիպման համար: Նոր պրոդուկտներին և ծառայություններին առնչվող ռիսկերի գնահատումն իրականացվում է համապատասխան ընթացակարգերի շրջանակներում: Հայաստանում առկա տնտեսական դժվարություններով պայմանավորված՝ ինտերնետային բանկային ծառայությունների շրջանակից դուրս այլ պրոդուկտներն ու ծառայությունները պարզունակ բնույթ են կրում:

282. Դրամական փոխանցումների (այդ թվում՝ իրական շահառուների մասով) պահանջներին համապատասխանության մակարդակը բավարար է (թեև ԿԲ-ն բացահայտել է փոքրաթիվ դեպքեր, երբ փոխանցման հանձնարարականներում որոշ տվյալներ չեն լրացվել, և պահանջել է սեղմ ժամկետում վերացնել թերությունները): Դրամական փոխանցումների համակարգերն ավտոմատացված են, և գործարքում ներգրավված բոլոր կողմերը ստուգվում են ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերի իրագործումն ապահովող ՖԴԿ ալգորիթմի միջով: Ստուգվում է ներգնա փոխանցումների հետ ամբողջական տեղեկատվության առկայությունը: Դրան զուգահեռ, գործարքի ռիսկը գնահատելու նպատակով բանկերն ուշադրություն են դարձնում փոխանցման շահառուի ինքնությանը:

283. ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորմանն առնչվող թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցների հետ կապված միջոցառումների առումով նկատելի է ՄԱԿ ԱԽ-ի համապատասխան բանաձևերի (և դրանց հաջորդող բանաձևերի) ներքո ցուցակված անձանց ցանկերում առկայության փաստը ստուգելով բավարարվելու հանգամանքը: Արձանագրվել են մի շարք «սխալ համընկնումներ», սակայն ցուցակված անձինք Հայաստանում չեն հայտնաբերվել: Բանկերը տեղյակ են ցանկերում կատարվող փոփոխություններին: Բոլոր ՖՀ-ները և ՆՈՖԳՏՄ-ները գիտակցում են նման ցանկերով հաճախորդների ստուգման պահանջի ու դրա իրագործման կարևորությունը: Նշված գործն ավելի դյուրին է դառնում նրանով, որ հաշվետու անձանց հաճախորդների գերակշիռ մասը Հայաստանի ռեզիդենտներ են:

284. Բանկերը տեղյակ են ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականները չկիրառող կամ անբավարար մակարդակով կիրառող երկրների ցանկերին: Մի շարք բանկեր ռիսկը չեզոքացրել են տարածաշրջանի որոշ երկրներից հաճախորդների հետ գործարար հարաբերությունները դադարեցնելու և այդ երկրներից նոր հաճախորդների չընդունելու միջոցով: Խաղատները տեղյակ են ՖԱԹՖ ցանկերին և ստուգում են հաճախորդների քաղաքացիությունը՝ ըստ ցանկերում ներառված երկրների:

Հաշվեպրակականության պահանջներ և կասկածների չբացահայտում

285. Ստացված բոլոր ԿԳՀ-ները կապված են ՓԼ կասկածների հետ: ԱՖ հետ կապված որևէ ԿԳՀ-ներ չեն ստացվել: ՖՀ-ները տեղյակ են ՖԴԿ-ի կողմից հրապարակված տիպաբանություններին:

286. Հաշվետու անձինք պարտավոր են էլեկտրոնային եղանակով ԿԳՀ-ներ ուղարկել ՖԴԿ-ին: Վերահսկվող հաշվետու անձինք (այսինքն՝ ՖՀ-ները) հաշվետվություններ են ուղարկում հենց այդ եղանակով: Այդուհանդերձ, ՆՈՖԳՏՄ-ները կարող են նաև հաշվետվություններ ուղարկել փաստաթղթային եղանակով:

287. Հաշվետվությունները բացառապես ստացվում են ֆինանսական համակարգից (տես ստորև բերված աղյուսակը): ԿԳՀ-ների ճնշող մեծամասնությունը ներկայացնում են բանկերը, որոնց համար ընդունված գործընթաց է հնարավոր կասկածելիության վերաբերյալ հաշվետվությունների կազմումը ներքին դիտարկումների մարմնի կամ բանկում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասով պատասխանատու ավագ աշխատակիցների դիտանցմանը ներկայացնելու համար՝ նախքան ՖԴԿ-ին ԿԳՀ ուղարկելու վերջնական որոշում կայացնելը:

288. Հայաստանի իշխանությունները չեն վերլուծել, թե որքանով են ՖՀ-ները (ներառյալ՝ բանկային համակարգում նման հատկանիշներ ունեցող խմբերը) և ՆՈՖԳՏՄ-ները կատարում հաշվետվականության մասով իրենց պարտականությունները, և թե ինչ եզրահանգումներ ու քայլեր կարելի է կատարել դրա արդյունքում: ՖԴԿ-ն համարում է, որ ՖՀ-ների կողմից հաշվետվությունների ներկայացման պատկերը համապատասխանում է ֆինանսական համակարգի առանձին ոլորտների չափերին, էականությանը և ռիսկին: Բանկերը շուկայում 90% մասնաբաժին ունեն, և ԿԳՀ-ների 99.9%-ը ստացվել է բանկերից: Հավանական է, որ բանկերը թերանում են ԿԳՀ-ների ներկայացման հարցում, քանի որ անբավարար ուշադրություն են դարձնում սահմանված ցանկից դուրս կասկածելիության չափանիշներին: Գնահատող խմբի ընկալմամբ, դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունները ԿԳՀ-ների ներկայացման ավելի բարձր ցուցանիշներ կարող էին ունենալ՝ հաշվի առնելով այդ ոլորտին առնչվող ռիսկերը:

289. ՆՈՖԳՏՄ-ների կողմից ԿԳՀ-ներ չեն ներկայացվել, ինչը չի համապատասխանում անշարժ գույքի, նոտարների և խաղատների ոլորտներում առկա ռիսկերին (ինչպես ներկայացված է Անմիջական արդյունք 1-ում): Տեղեկում հանդիպումների ընթացքում ԻՄ-երը նշել են, որ անշարժ գույքի մեջ հանցավոր եկամուտների ներդրումը Հայաստանում ՓԼ ամենանախընտրելի եղանակներից մեկն է: Նույնականացման և ինքնության ստուգման պահանջների կատարումից զատ՝ ՀՊՈւ-ի մասով առկա են զգալի բացեր անշարժ գույքի և նոտարական գործունեության ոլորտում: Խաղատների կողմից ներկայացվող ԿԳՀ-ների բացակայությունը մտահոգիչ է՝ հաշվի առնելով տնտեսությունում կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը: Նոտարները որոշակի դերակատարություն ունեն անշարժ գույքի առուվաճառքի գործառնություններում: Հենց միայն այս փաստը կարող է հուշել նոտարներից ԿԳՀ-ների ստացման պոտենցիալի մասին: Հայաստանի իշխանությունների կարծիքով, ՆՈՖԳՏՄ-ների կողմից ներկայացվող ԿԳՀ-ների բացակայությունն արդյունք է մի կողմից՝ այս ոլորտին հատուկ ցածր ռիսկերի, իսկ մյուս կողմից՝ ՆՈՖԳՏՄ-ների իրազեկության և ռեսուրսների ցածր մակարդակի: Իմացության այս բացը գնահատող խմբի կարծիքով ավելի ակնհայտ է անշարժ գույքի և նոտարական գործունեության ոլորտներում: Համարվում է, որ փաստաբանների գործունեության նկատմամբ տարածվում են մասնագիտական գաղտնիքի պաշտպանության նորմերը, իսկ իրավաբանները տրամադրում են սահմանափակ խորհրդատվություն (այսինքն՝ սահմանափակ են այն իրավիճակները, որոնցում կարող էր նրանց կողմից ԿԳՀ տրամադրելու անհրաժեշտություն առաջանալ), և հենց այս գործոններն են բացատրում ԿԳՀ-ների բացակայությունը: Թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերներն իրավունք չունեն իրականացնել 300 հազար ՀՀ դրամը (շուրջ 540 եվրո) գերազանցող միանգամյա կանխիկ գործարքներ և մեկ ամսա կտրվածքով 3 միլիոն ՀՀ դրամը (շուրջ 5.400 եվրո) գերազանցող ընդհանուր գումարով կանխիկ գործարքներ: Նշվածը մատնանշվել է որպես այս ոլորտի կողմից ներկայացվող հաշվետվությունների բացակայության պատճառ:

290. Հավանական է, որ ՖՀ-ներն անտեսում են որոշ կասկածելի գործարքներ կամ գործարար հարաբերություններ՝ ՖԴԿ-ի կողմից հրապարակված տիպաբանություններից և

կասկածելիության չափանիշներից հնարավոր անհարկի կախվածության պատճառով: ՖԴԿ-ն նախաձեռնողական ջանքեր է գործադրում հաշվետու անձանց կողմից հաշվետվությունների ներկայացման պահանջների կատարումն ապահովելու ուղղությամբ: Այս առումով, ֆինանսական համակարգը ներկայացնող հաշվետու անձինք ցուցաբերում են իրազեկության որոշակի մակարդակ: Այնուամենայնիվ, որոշ հաշվետու անձինք նշում են, որ հիմնականում ստուգում են իրենց հաճախորդների գործարքների համապատասխանությունը ՖԴԿ-ի կողմից հրապարակված կասկածելիության չափանիշներին և տիպաբանություններին: Արդյունքում ՖԴԿ-ն, հնարավոր է, չի ստանում որոշ կասկածելի գործարքների և գործարար հարաբերությունների մասին տեղեկատվություն: ՖԴԿ-ի հավաստմամբ, ԿԳՀ-ների 20-25%-ը չեն համապատասխանում հրապարակված կասկածելիության չափանիշներին և տիպաբանություններին, ինչը, ՖԴԿ-ի կարծիքով, վկայում է հաշվետու անձանց կողմից ցանկացած կասկածելի վարքագծի վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման մասին:

291. Ինչ վերաբերում է ԱՖ-ին, Հայաստանի իշխանությունները համարում են, որ հաշվետու անձինք հասկանում են ԱՖ վերաբերյալ հաշվետվությունների ներկայացման պարտականությունը, որի իրագործումը կապվում է ՄԱԿ-ի ցանկերի, կասկածելիության չափանիշների և տիպաբանությունների հետ. ընդ որում, բանկերը և մյուս հաշվետու անձինք քաջատեղյակ են ցանկերի մասով իրենց պարտականություններին: Այնուամենայնիվ, գնահատող խումբը համարում է, որ ԱՖ դիսկը գլխավորապես ցանկերում ներառված անձանց հետ նույնացնելու վերաբերյալ հնչած կարծիքը կարող է վկայել ԱՖ վերաբերյալ հաշվետվությունների ներկայացման պարտականության վերաբերյալ ոչ լիարժեք պատկերացումների մասին: Կասկածելիության վերաբերյալ որևէ ներքին հաշվետվություններ ԱՖ տարրեր չեն պարունակել:

292. Հայաստանի իշխանությունները հայտնել են, որ պատժամիջոցներ են նշանակվել ՖՀ-ների կողմից ՓԼ հետ կապված հաշվետվությունների չտրամադրման դեպքերով (թեև առանձին վիճակագրություն առկա չէ):

293. ԿԳՀ-ների որակը բարելավել է: ԿԳՀ-ների շուրջ 6%-ը վերաբերում է գործարք կատարելու փորձերին: Էլեկտրոնային եղանակով ստացված հաշվետվությունների ավտոմատ մերժման ցուցանիշը շատ ցածր է: ՖԴԿ-ն գտնում է, որ բանկերը ներկայացնում են բարձրորակ ԿԳՀ-ներ, չնայած առկա է բարելավման հնարավորություն, օրինակ՝ նախորդող հանցագործության վերաբերյալ կասկածները որոշակիացնելու գծով: Առկա է բաց (թեև՝ ոչ զգալի) ներկայացված հաշվետվությունների փաստացի որակի և դրա շուրջ ՖԴԿ-ի ակնկալիքների միջև:

	ԿԳՀ-ներ հաշվետու անձանցից	2010թ.		2011թ.		2012թ.		2013թ.		2014թ.		Ընդամենը	
		Քան ակ	Գում ար	Քան ակ	Գում ար	Քան ակ	Գում ար	Քան ակ	Գումա ր	Քան ակ	Գում ար	Քան ակ	Գում ար
1	Բանկեր	427	3902	182	5282	189	2900	196	104 06	209	7598	1203	300 88
2	Ոչ բանկ ՖՀ-ներ, այդ թվում	0	0	2	0	3	74	0	0	1	0	6	74
2.1	Կենտրոնական դեպոզիտարիա	0	0	2	0	2	72	0	0	0	0	4	72
2.2	Վարկային կազմակերպությ ուններ	0	0	0	0	1	2	0	0	1	0	2	2
3	ՆՈՖԳՏՄ-ներ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	Այլ հաշվետու անձինք, այդ թվում	4	0	2	0	0	0	1	0	0	0	7	0

4.1	Պետական ռեզիսյոր	4	0	2	0	0	0	0	0	0	0	6	0
4.2	ԿԲ-ի այլ ստորաբաժանու մներ	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0

*Գումարները ներկայացված են միլիոն ՀՀ դրամով, իսկ եվրոյի համարժեքը ստանալու համար կիրառվել են հետևյալ տարեկան միջին եվրո/ՀՀ դրամ փոխարժեքները՝ 2010թ.-ին 496, 2011թ.-ին 519, 2012թ.-ին 516, 2013թ.-ին 544, 2014թ.-ին 552:

294. Կասկածների չբացահայտման հետ կապված խնդիրներ չեն արձանագրվել: ՖՀ-ները հասկանում են կասկածների չբացահայտման գծով օրենսդրական պահանջները, սակայն ոչ բոլորն են դա համապատասխան կերպով արտացոլել իրենց ընթացակարգերում: Կասկածների բացահայտումից խուսափելու մեխանիզմը ներառում է ներքին դիտարկումների մարմինն կասկածելիության վերաբերյալ ներքին հաշվետվությունների ներկայացման պահանջը, ինչի արդյունքում սպասարկող անձնակազմը տեղյակ չի լինում ԿԳՀ ներկայացնելու կամ չներկայացնելու հանգամանքին: Ընդհանուր առմամբ, ՖՀ-ների ներքին ուսուցման ծրագրերն անդրադառնում են նաև կասկածների չբացահայտման թեմային, իսկ ԿԲ-ն և ՖԴԿ-ն շոշափում են այս թեման իրենց կողմից կազմակերպված սեմինարներում: Կասկածների բացահայտման կանխարգելումը ՆՈՖԳՏՄ ոլորտում կենտրոնացած է այն համոզման վրա, որ ԿԳՀ-ով տեղեկատվության ներկայացնելն անվտանգ է, ինչը լուսաբանվում է ԿԲ-ի ու ՖԴԿ-ի կողմից կազմակերպված ուսուցողական միջոցառումների ընթացքում:

Ներքին հսկողություն և օրենսդրական/ կարգավորման պահանջների իմպլեմենտացում

295. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով բանկերում առկա է խորհրդի մակարդակով հանձնառություն, որի շրջանակներում խորհուրդն անդրադառնում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի միջոցառումների արդյունավետությանը:

296. Վերջին տարիներին ավելացել են բանկերի աշխատակիցներին ներկայացվող մասնագիտական, ներառյալ՝ ուսուցման պահանջները: Նշվածը հանգեցրել է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի կարողությունների բարելավմանը, և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի առումով ռեսուրսների անբավարարություն չի նկատվում: Ընդունված պրակտիկա է նոր աշխատակիցներին հարցազրույցների միջոցով ընտրելը, անհրաժեշտ կրթության և աշխատանքային փորձի պահանջներին համապատասխանությունը ստուգելը, երաշխավորագրեր պահանջելը, ինչպես նաև Ոստիկանությունից տեղեկանքի միջոցով դատվածությունը պարզելը: Համապատասխանության ստորաբաժանումների անձնակազմի նկատմամբ տարածվում են ավելի խիստ պահանջներ: Պատահական չէ, որ բանկերը կարողանում են աշխատանքի վերցնել ֆինանսական համակարգում ամենաբարձր որակավորմամբ կադրերին: Բոլոր բանկերում գործում է ներքին դիտարկումների մարմին, որը մոնիտորինգի է ենթարկում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջներին համապատասխանությունը: Ներքին դիտարկումների մարմիններն ունեն քանակական և որակական առումներով բավարար մարդկային ռեսուրսներ, իսկ խոշոր բանկերը՝ համադրելիորեն ավելի մեծ ներքին դիտարկումների մարմին: Համապատասխանության գծով պատասխանատու ավագ աշխատակիցն ունի բանկի ավագ ղեկավարի կարգավիճակ: Այսպիսի աշխատակիցները նախքան նման պաշտոն զբաղեցնելը պետք է հանձնեն ԿԲ-ի որակավորման քննությունը: Քննության (ինչպես նաև հարցազրույցների) արդյունքում եղել են դեպքեր, երբ ԿԲ-ն մերժել է համապատասխան պաշտոնում տվյալ անձի գրանցումը:

297. Բանկերն ունեն ընթացակարգեր և ներքին աուդիտի հաստատված ծրագրեր, ինչը ներառում է նաև մասնաճյուղերի (դուստր ընկերություններ չկան) նկատմամբ հսկողությունը: Հանդիպումների ընթացքում նշվել են օրինակներ, երբ ներքին աուդիտի ստուգումները կատարվել են տարեկանից ավելի մեծ հաճախականությամբ (օրինակ՝ եռամսյակային կամ

կիսամյակային կտրվածքով): Գնահատող խմբին չեն ներկայացվել ներքին աուդիտի կողմից բացահայտված զգալի խնդիրներ:

298. Բանկերում գործում են ուսուցման ծրագրեր, որոնց շրջանակներում նոր աշխատակիցների համար առաջին երեք ամսվա ընթացքում և ապա առնվազն տարեկան պարբերականությամբ իրականացվում են ուսուցողական միջոցառումներ: Վերջինները փորձառու աշխատակիցների կողմից նորերի ուսուցման, առցանց դասընթացների, խմբային ուսուցումների, մասնագիտացված կազմակերպությունների և ԿԲ-ի կողմից կազմակերպված ուսուցողական ծրագրերի համակցություն են:

299. Այլ ՖՀ-ները ցուցաբերում են ներքին հսկողության պահանջներին համապատասխանության մասով որոշակի ընդհանուր հատկանիշներ, թեև դրանք ավելի ցածր մակարդակի վրա են, քան բանկերում է:

300. Անհատ ձեռնարկատերերը (ովքեր, օրինակ, զբաղվում են արտարժույթի փոխանակման կետերի բիզնեսով) չունեն ներքին հսկողություն ընթացակարգեր և ուսուցման առումով կախված են ԿԲ-ի կողմից կազմակերպված ուսուցողական միջոցառումներից: Ոչ բանկ ՖՀ-ներում առկա է ավագ ղեկավարության հանձնառությունը, ներքին դիտարկումների մարմինը, ներքին աուդիտի գործառույթը և ներքին ընթացակարգերը, որոնք բոլորը գործում են արդյունավետ կերպով (հաշվի առնելով այն փաստը, որ բանկային համակարգից դուրս ՖՀ-ներն իրենց ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի մակարդակը ցածր են համարում): Ներքին աուդիտի ստուգումներն անցկացվում են տարեկան կտրվածքով: Անձնակազմի քանակական ու որակական ցուցանիշներն ընդհանուր առմամբ համարժեք են ոլորտում առկա ռիսկերին: Ընդունված պրակտիկա է նոր աշխատակիցներին հարցազրույցների միջոցով ընտրելը և երաշխավորագրեր պահանջելը, ինչպես նաև Ոստիկանությունից տեղեկանքի միջոցով դատվածությունը պարզելը: Համապատասխանության գծով պատասխանատու ավագ աշխատակիցները պետք է հանձնեն ԿԲ-ի որակավորման քննությունը: Ոչ բանկ ՖՀ-ները աշխատակիցների մասնագիտական որակավորման մակարդակով զիջում են բանկերին: Այս ՖՀ-ները հասկանում են ուսուցման պահանջները և մեծ առումով կախված են ԿԲ-ի կողմից կազմակերպվող ուսուցողական միջոցառումներից:

301. Այնուամենայնիվ, ՖՀ-ների շրջանում ընդհանուր առմամբ դեռևս առկա են տարատեսակ պատկերացումներ հսկողության և ուսուցման բավարար մակարդակի վերաբերյալ, և դրանցից մի քանիսը, ներառյալ՝ որոշ թվով բանկեր և արտարժույթի փոխանակման կետեր, այս հարցում դեռևս բարելավման կարիք ունեն: ԿԲ-ն նախատեսում է այս բացը վերացնելուն ուղղված քայլեր ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ռիսկահենք վերահսկողությանն անցնելու համատեքստում, մասնավորապես՝ առցանց ուսուցման համակարգի ներդրման միջոցով, որը ներառելու է ընթերցանության նյութեր, ստուգողական և ինքնաստուգման հարցեր, իսկ հետագայում՝ նաև ուսուցման ձայնային և տեսահոլովակային օժանդակ միջոցներ:

302. ՆՈՖԳՏՄ-ների մեծ մասը անհատ ձեռնարկատերեր են, որոնք չունեն մասնաճյուղեր և դուստր ընկերություններ: ՆՈՖԳՏՄ-ներին հատուկ անբավարար ռեսուրսները, ինչի փաստն ընդունում է նաև ՖԴԿ-ն, վերը նկարագրվել է կասկածելի գործարքների բացահայտման և ԿԳՀ-ների տրամադրման համատեքստում: Գնահատող խմբի հետ հանդիպած մի շարք ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ տարածվել է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով նախատեսված բացառությունը, որով փոքր ընկերություններն ազատված են ներքին աուդիտի գործառույթ ունենալու պահանջից: Գնահատող խմբի հետ հանդիպած հաշվապահական, աուդիտորական և իրավաբանական ընկերությունները, ինչպես նաև խաղատները ունեն ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ներքին ընթացակարգեր: Անձնակազմի ուսուցումն ընդհանուր առմամբ իրականացվում է ներքին ռեսուրսների և ԿԲ-ի ու ՖԴԿ-ի սեմինարների հաշվին: Խաղատներն ունեն ներքին աուդիտ: Իրավաբանների շրջանում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի իմացության մակարդակի հետ կապված խնդիրն պետք է անհրաժեշտ լուծում տրվի:

303. Երկրում չկան իրավական կամ կարգավորման բնույթի որևէ պահանջներ, որոնք կարող են խոչընդոտել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջների համապատասխանության ապահովմանն ուղղված ներքին հսկողության և ընթացակարգերի ներդրմանը: Բանկերը ֆինանսական հաստատությունների միակ տեսակն են, որ գործում են ֆինանսական խմբերի կազմում: Տարածքային ստորաբաժանումների միակ առկա տեսակը մասնաճյուղերն են: Ներքին աուդիտի կամ ներքին հսկողության նպատակներով խմբի անդամների միջև հաճախորդի և ՀՊՈՒ վերաբերյալ տեղեկատվության փոխանակման հարցում չկան իրավական կամ կարգավորման բնույթի դժվարություններ: Տեղերում ստուգումների ընթացքում ԿԲ-ն խրախուսում է տեղեկատվության անկաշկանդ հոսքը մասնաճյուղերի և գլխամասի միջև՝ ներքին աուդիտի և այլ համապատասխան նպատակներով: Տեղեկատվության նման հոսքը կանխարգելի՝ գաղտնիքի պահպանման վերաբերյալ օրենսդրական դրույթներ չկան:

Անմիջական արդյունք 4-ի մասով ընդհանուր եզրահանգումներ

304. Այս ԱԱ-ի շրջանակներում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի արդյունավետությունը դիտարկելիս հատուկ կշիռ է տրվել բանկային համակարգի էականությանն ու դրանում առկա ռիսկին: Ռիսկերը մեծ մասը բանկային համակարգում են, որը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի տեսանկյունից ամենանշանակալի ոլորտն է Հայաստանում: Գնահատող խումբն անդրադարձել է նաև այլ ՖՀ-ների և ՆՈՖԳՏՄ-ների արդյունավետությանը՝ հաշվի առնելով այն բացերը, որ առկա են ռիսկերի իմացության և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի հակազդեցության՝ հաճախորդների նույնականացման ու ինքնության ստուգման պահանջներից զատ այլ միջոցառումների մասով, հատկապես անշարժ գույքի գործակալների և նոտարների շրջանում: Անմիջական արդյունք 1-ի ներքո վերլուծված ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի ընդհանուր համատեքստը նույնպես հաշվի է առնվել, այդ թվում՝ 16-19-րդ պարբերություններում շարադրված Հայաստանի վերլուծությունն առ այն, որ ԱՖ ռիսկի մակարդակը շատ ցածր է:

305. Բանկերը և այլ ՖՀ-ները ցուցաբերում են ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներով իրենց վերաբերող ռիսկերի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված բարձր ռիսկային հարաբերությունների ու հատկանիշների իմացության բավարար մակարդակ: Այնուամենայնիվ, թեև բանկերը և այլ ՖՀ-ները տեղյակ են ՌԱԳ-ում նշված սպառնալիքներին ու խոցելիություններին, դա չի հանգեցրել նրանց ներքին քաղաքականություններում և ընթացակարգերում համապատասխան փոփոխությունների կատարմանը: Զսպողական միջոցառումները համապատասխանում են ռիսկի մակարդակին: Չնայած բացառություններին, որոնք մասնավորապես վերաբերում են հաշվապահներին, ՆՈՖԳՏՄ-ները լիարժեք կերպով չեն հասկանում իրենց վերաբերող ՓԼ ռիսկերը և դրանց մակարդակին համապատասխան՝ զսպման տեսանկյունից ձեռնարկել են միայն որոշ միջոցառումներ:

306. ՖՀ-ների կողմից համարժեք ՀՊՈՒ (ներառյալ՝ հավելյալ ՀՊՈՒ) միջոցառումների իրականացումը բավարար մակարդակի վրա է: ՆՈՖԳՏՄ-ները ստուգում են իրենց հաճախորդների ինքնությունը, սակայն ՆՈՖԳՏՄ որոշ հատվածներում առկա են զգալի բացեր: Այդ բացերն առանձնակի կարևորություն են ստանում կանխիկով անշարժ գույքի ձեռքբերման համատեքստում: Օտարերկրյա ՔԱՈՒԱ-ների մասով նույնպես առկա են մասնակի թերություններ, թեև նման հաճախորդները հազվադեպ են: Տեղական ՔԱՈՒԱ-ների մասով միջոցառումներ չեն իրականացվում, թեև մի քանի հաստատություններում կիրառվում են որոշակի զսպողական մեխանիզմներ:

307. ԿԳՀ-ների մեծ մասը ստացվում է բանկային համակարգից, թեև գնահատող խումբն այդ ԿԳՀ-ների որակի և քանակի հետ կապված որոշ վերապահումներ ունի: Գնահատող խմբի ընկալմամբ, դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունները և ՆՈՖԳՏՄ-ները նույնպես ԿԳՀ-ների ներկայացման ավելի բարձր ցուցանիշներ կարող էին ունենալ:

308. ՖՀ-ների ներքին հսկողությունը և ուսուցման ծրագրերը բավարար են, թեև անհրաժեշտ են որոշ բարելավումներ դրանք ԿԲ-ի ցանկալի մակարդակին բելերու համար: Անհատ ձեռնարկատեր չհանդիսացող ՆՈՖԳՏՄ-ներն ունեն ներքին ընթացակարգեր: Նշվածը չի վերաբերում իրավաբանական ընկերություններին:

309. Այս Անմիջական արդյունքի գնահատակը դիտարկելիս գնահատող խումբը հաշվի է առել մի շարք համատեքստային գործոններ: Հայաստանը տարածաշրջանային կամ միջազգային ֆինանսական կենտրոն չէ, և այստեղ առկա չեն նման կենտրոններին հատուկ՝ ակտիվների կառավարման և բարդ գործարար հարաբերությունները: Հայաստանի տնտեսությունը վերջին շրջանում անկում է ապրում, գործարար ակտիվության մակարդակը նվազել է, և երկրի նկատմամբ միջազգային ներդրողների հետաքրքրությունը մեծ չէ: Հայաստանում չեն օգտվում ակտիվների անհատական կառավարման ընկերությունների ծառայություններից: Անվանական բաժնետերեր ունեցող կազմավորումների կիրառության պրակտիկան բացակայում է, իսկ ըստ ներկայացնողի արժեթղթերն արգելված են: Ունեցվածքի կառավարման ծառայությունները շատ պարզունակ են, իսկ անհատական բանկային ծառայությունները տարածված չեն: Բարդ գործարար հարաբերությունները հազվադեպ են պատահում: Բացակայում են առանց առերես շփման գործարքները և երրորդ անձանց միջոցով ՀՊՈւ միջոցառումների իրականացումը: Իրավաբանական անձանց 97%-ը պատկանում է Հայաստանի քաղաքացիներին, իսկ մնացած մասի բաժնետերերը հիմնականում հայկական սփյուռքի ներկայացուցիչներն են: Հայաստանից օգտվող օտարերկրյա ՔԱՈՒԱ-ները խիստ հազվադեպ են: Հայաստանում մնացել է ընդամենը 6 ոչ մեծ գործող խաղատուն: Իրավաբանները, նոտարները, փաստաբանները և անշարժ գույքի գործակալները գործնականում ՖԱԹՖ-ի կողմից սահմանված գործառնությունների տեսակների ֆինանսական բաղկացուցիչներում որևէ մասնակցություն կամ դերակատարություն չունեն: Թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների համար գործում են կանխիկով գործառնությունների սահմանափակումներ:

310. Բոլոր այս գործոնները դիսկերը զսպող ազդեցություն ունեն ոչ միայն բանկային համակարգի, այլ նաև, ընդհանրապես, այլ ՖՀ-ների և ՆՈՖԳՏՄ-ների համար: Ավելին, գնահատող խումբը հաշվի է առել այլ հաշվետու անձանց համեմատությամբ բանկային համակարգի չափերը:

311. Ընդհանուր առմամբ, Անմիջական արդյունք 4-ի մասով Հայաստանը ցուցաբերել է արդյունավետության զգալի մակարդակ:

Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ

Առանցքային եզրահանգումներ

Հայաստանն ունի բոլոր ՖՀ-ների լիցենզավորման պատշաճ և արդյունավետ համակարգ: ԿԲ-ի համապատասխան ստորաբաժանումը (այսինքն՝ ՖՎՎ-ն) համալրված է բարձր որակավորված անձնակազմով և օժտված է անհրաժեշտ իրավասություններով: Այնուամենայնիվ, ՖՀ-ների նկատմամբ ռիսկահենք վերահսկողության մոտեցման կիրառությունը բարելավման կարիք ունի: ԿԲ-ում առկա են համարժեք ընթացակարգեր ՖՀ-ների նկատմամբ պատժամիջոցներ նշանակելու համար, և բոլոր տեսակի ՖՀ-ների նկատմամբ ձեռնարկվում են ուղղիչ միջոցառումներ:

ՆՈՖԳՏՄ-ների ոլորտը գրեթե ամբողջությամբ անտեսված է՝ բացառությամբ խաղատների և նոտարների: ՆՈՖԳՏՄ-ների բոլոր վերահսկողների և մասնավոր հատվածի շրջանում առկա է ռիսկերի վերաբերյալ իրազեկության անբավարար մակարդակ: Չեն ներդրվել անհրաժեշտ մեխանիզմներ ՆՈՖԳՏՄ ոլորտ հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց մոտքը կանխելու համար. սա վերաբերում է իրավաբանների, անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների և հաշվապահների մասնագիտական գործունեության ոլորտներին: Խաղատների ղեկավարների համապատասխանության գծով նոր պահանջները դեռևս պետք է գործնականում կիրառվեն:

ՆՈՖԳՏՄ որևէ վերահսկող մարմին չի կիրառում ռիսկահենք վերահսկողության մոտեցումը: ՖԴԿ-ն դեռևս չի ձևավորել իր իրավասության ներքո գտնվող ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության համակարգ, իսկ Փաստաբանների պալատը երբևէ տեղերում ստուգումներ չի անցկացրել: ՆՈՖԳՏՄ-ների մասով պատժամիջոցների համակարգն արդյունավետ չէ: Գործնականում ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ հազվադեպ են ձեռնարկվում ուղղիչ միջոցառումներ: Ավելին, ՆՈՖԳՏՄ-ների կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջների խախտումների դեպքում ձեռնարկվող գործողություններն ու կիրառվող պատժամիջոցները սահմանափակ են և ոչ տարիամոգիչ:

Մասնավոր հատվածում իրազեկության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված ջանքերը պետք է ընդլայնվեն: ԿԲ-ն (ՖԴԿ-ն ՖՎՎ-ի հետ համատեղ) խրախուսում է մասնավոր հատվածում ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջների իմացության մակարդակի բարձրացումը՝ հետադարձ արձագանքի, ուղեցույցների և տարբեր ուսուցողական միջոցառումների միջոցով: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ են լրացուցիչ և ոլորտներին ուղղվածությամբ ուսուցողական միջոցառումներ մասնավոր հատվածի և որոշ իրավասու մարմինների համար:

Առաջարկվող գործողություններ

- ԿԲ-ն պետք է պաշտոնապես որդեգրի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ռիսկահենք վերահսկողության (հեռակա վերահսկողության և տեղերում ստուգումների) մոտեցումը, ինչը պետք է հստակորեն արտացոլվի վերահսկողական ձեռնարկում:
- Տեղերում ստուգումների ժամանակ ներքին ընթացակարգերին և օրենսդրական պահանջներին համապատասխանության գնահատման շրջանակներում ԿԲ-ն պետք է բարելավի ստուգումների ընտրանքի ձևավորման պրակտիկան:
- Իշխանությունները պետք է սահմանեն պահանջներ՝ կանխարգելելու համար հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց կողմից որոշ ՆՈՖԳՏՄ-ների, մասնավորապես՝ անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների, իրավաբանական և հաշվապահական ընկերություններում նշանակալից

մասնակցություն կամ վերահսկիչ բաժնեմաս ձեռք բերելը, կամ այդպիսի մասնակցության կամ բաժնեմասի իրական շահառու լինելը, կամ կառավարման գործառույթ կատարելը:

- Իրավաբանների, հաշվապահների, անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների մասով պետք է ներդրվի արդյունավետ վերահսկողության համակարգ, և բոլոր տեսակի ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ պետք է կիրառվի ռիսկահենք վերահսկողության մոտեցումը:

- Պատժամիջոցներ պետք է նախատեսվեն անհատ ձեռնարկատեր չհանդիսացող ՆՈՖԳՏՄ-ների (բացառությամբ խաղատների) ավագ ղեկավարության և տնօրենների նկատմամբ:

- ԿԲ-ն պետք է դիտարկի գործող ուղեցույցների վերանայման հնարավորությունը, քանի որ դրանք չեն բավարարում Հայաստանի հաշվետու անձանց կոնկրետ կարիքները: Իշխանությունները պետք է կազմակերպեն ոլորտային ուղղվածությամբ և հասցեական ուսուցողական միջոցառումներ, մասնավորապես ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի համար՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի առումով մասնավոր հատվածի իրազեկության և գիտելիքների մակարդակը բարձրացնելու նպատակով:

Սույն Գլխում դիտարկվում և գնահատվում է Անմիջական արդյունք ԱԱ.3-ը: Այս բաժնի ներքո արդյունավետության գնահատման նպատակով կիրառելի են Հ.26-28 և Հ.34-35 Հանձնարարականները:

Անմիջական արդյունք 3 (Վերահսկողություն)

Հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց՝ շուկա մուտքը կանխելուն ուղղված լիցենզավորում, գրանցում և հսկողության մեխանիզմներ

312. Հիմնարար սկզբունքների կիրառության դաշտում գործող ՖՀ-ների, ինչպես նաև այլ ՖՀ-ների մասով Հայաստանն ունի լիզենզավորման համապարփակ և ուժեղ համակարգ:

Բաժնետերեր

313. Հիմնարար սկզբունքների կիրառության դաշտում գործող ՖՀ-ների կանոնադրական կապիտալում նշանակալից մասնակցության ձեռքբերումը կատարվում է հստակ սահմանված ընթացակարգով: Անձը կամ միմյանց հետ փոխկապակցված անձինք մեկ կամ մի քանի գործարքների արդյունքում ՖՀ-ների կանոնադրական կապիտալում կարող են նշանակալից մասնակցություն ձեռք բերել միայն ԿԲ-ի համաձայնությամբ: Առանց ԿԲ-ի համաձայնության նշանակալից մասնակցության ձեռքբերումն առոչինչ է:

314. Դիմորդը պետք է ԿԲ-ին ներկայացնի գրավոր հայտարարություն այն մասին, որ իր մասնակցության միջոցով որևէ այլ անձ ձեռք չի բերում անուղղակի նշանակալից մասնակցություն: Հակառակ դեպքում դիմորդը պարտավոր է ներկայացնել նաև անուղղակի նշանակալից մասնակցություն ձեռք բերող անձանց վերաբերյալ ԿԲ-ի սահմանած փաստաթղթերը: Դիմորդը պարտավոր է նաև ԿԲ ներկայացնել ներդրվող միջոցների ծագման օրինականության վերաբերյալ հիմնավորումներ, ինչպես նաև այն իրավաբանական անձանց վերաբերյալ տվյալները (այդ թվում՝ անվանումը, գտնվելու վայրը, ֆինանսական հաշվետվությունները, տեղեկություններ ղեկավարների մասին, տեղեկություններ նշանակալից մասնակցություն ունեցող անձանց մասին), որոնցում դիմորդը նշանակալից մասնակցություն ունեցող անձ է:

315. Օֆշորային գոտիներում կամ տարածքներում բնակվող կամ գործող անձինք, այդ թվում՝ իրավաբանական անձինք և կազմավորումները ու դրանց հետ փոխկապակցված անձինք կարող են ՖՀ-ների կանոնադրական կապիտալում մասնակցություն ձեռք բերել (անկախ

մասնակցության չափից) միայն ԿԲ-ի նախնական համաձայնությամբ: ԿԲ-ի խորհուրդը հաստատում է օֆշորային գոտիների և տարածքների ցանկը:

316. ԿԲ-ի համաձայնությունն անհրաժեշտ է բոլոր այն դեպքերում, երբ ՖՀ-ների կանոնադրական կապիտալում դիմորդի կամ նրա հետ փոխկապակցված անձանց մասնակցությունը նոր գործարքի արդյունքում գերազանցում է համապատասխանաբար 10, 20, 50 և 75 տոկոսը: Դիմումը մերժվում է հետևյալ դեպքերում.

- ա) անձը դիտավորությամբ կատարված հանցագործություն կատարելու համար դատվածություն ունի,
- բ) անձն օրինական ուժի մեջ մտած վճռով կամ դատավճռով զրկվել է ֆինանսական, բանկային, հարկային, մաքսային, առևտրային, տնտեսական, իրավական ոլորտներում պաշտոններ վարելու իրավունքից,
- գ) անձը սնանկ է ճանաչվել և չմարված պարտավորություններ ունի,
- դ) անձի գործողությունները նախկինում հանգեցրել են բանկի կամ այլ անձի սնանկացմանը,
- ե) տվյալ անձի կամ փոխկապակցված անձանց գործողությունները կարող են հանգեցնել բանկի սնանկացման կամ ֆինանսական վիճակի վատթարացման, կամ հեղինակության և գործարար համբավի վարկաբեկման,
- զ) անձը չի ներկայացնում իր կողմից ներդրվող միջոցների ծագման օրինականության վերաբերյալ բավարար և ամբողջական հիմնավորումներ,
- է) ԿԲ-ին ներկայացված փաստաթղթերում կամ տեղեկություններում արտացոլվել են կեղծ կամ անարժանահավատ տեղեկություններ:

Ղեկավարներ

317. Հիմնարար սկզբունքների կիրառության դաշտում գործող ՖՀ-ների ղեկավարներ են համարվում խորհուրդը, գործադիր տնօրենը (գործադիր մարմինը), վերջինի տեղակալները, գլխավոր հաշվապահը և նրա տեղակալները, ներքին աուդիտի անդամները, որակավորված ակտուարը, տարածքային և կառուցվածքային ստորաբաժանումների (դեպարտամենտի, վարչության, բաժնի) ղեկավարները, ինչպես նաև ՖՀ-ի հիմնական գործունեության հետ անմիջական կապ ունեցող կամ գործադիր տնօրենի անմիջական ղեկավարության ներքո աշխատող կամ կառավարման մարմինների կողմից որոշումների կայացման հարցում որևէ ազդեցություն ունեցող աշխատակիցները:

318. ԿԲ-ն մերժում է անձի գրանցումը որպես ՖՀ-ի ղեկավար, եթե տվյալ անձը.

- ա) ունի դիտավորությամբ կատարված հանցագործությունների համար դատվածություն,
- բ) դատարանի կողմից զրկվել է ֆինանսական, բանկային, հարկային, մաքսային, առևտրային, տնտեսական, իրավական ոլորտներում պաշտոններ վարելու իրավունքից,
- գ) սնանկ է ճանաչվել և ունի չմարված պարտավորություններ,
- դ) որակավորմամբ կամ մասնագիտական գիտելիքներով չի համապատասխանում ԿԲ-ի սահմանած մասնագիտական կամ որակավորման համապատասխանության չափանիշերին,
- ե) իր կամ իր հետ փոխկապակցված անձանց գործողությունները կարող են հանգեցնել բանկի սնանկացման կամ ֆինանսական վիճակի վատթարացման, կամ հեղինակության և գործարար համբավի վարկաբեկման,
- զ) իր կամ իր հետ փոխկապակցված անձանց գործողությունները կարող են հանգեցնել բանկի սնանկացման կամ ֆինանսական վիճակի վատթարացման, կամ հեղինակության և գործարար համբավի վարկաբեկման,

է) քրեական գործով ներգրավված է որպես կասկածյալ, մեղադրյալ կամ ամբաստանյալ:

319. ԿԲ-ն սահմանել է որակավորման ստուգման ընթացակարգեր և մասնագիտական համապատասխանության չափանիշներ: Բոլոր ղեկավարները (բացի կառուցվածքային ստորաբաժանումների ղեկավարներից) պարտավոր են ստանալ որակավորման վկայական (ԿԲ-ից կամ այլ մարմնից) և անցնել գրանցման գործընթացը, ներառյալ՝ Լիցենզավորման և վերահսկողության հանձնաժողովի հետ հարցազրույցը:

320. Գործնականում ԿԲ-ն կատարում է իրական շահառուների և ղեկավարների մանրամասն ստուգումներ, ներառյալ՝ դատվածության և միջոցների ծագման աղբյուրների ստուգումը: Համապատասխան տեղեկատվությունը թարմացվում է, ինչը գործնականում ապահովվում է պարբերական ծանուցումների ուղարկման պահանջով, տեղերում կանոնավոր ստուգումներով և ՖՀ-ների կողմից ուղարկվող ֆինանսական հաշվետվությունների ուսումնասիրությամբ: ԿԲ-ն նշել է որոշ դեպքերի մասին (վարկային կազմակերպությունների և գրավատների հետ կապված), երբ լիցենզավորման դիմումները մերժվել են դիմորդի՝ համապատասխանության պահանջներին չբավարարելու հիմքով: Թեպետ հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց՝ արտարժույթի փոխանակման կետերի, վճարահաշվարկային կազմակերպությունների և ապահովագրական միջոցառումների մասնակից կամ ղեկավար դառնալը կանխարգելելու ԿԲ-ի օրենսդրական լիազորությունները սահմանափակ են, գործնականում ԿԲ-ն իր վերահսկողական իրավասության ներքո գտնվող բոլոր ՖՀ-ների նկատմամբ ձեռնարկում է միևնույն միջոցառումները՝ առաջնորդվելով համապատասխան ներքին ընթացակարգով: Գնահատման այցի ընթացքում իշխանություններից և մասնավոր հատվածից ստացված տեղեկատվության հիման վրա գնահատող խումբը եզրահանգել է, որ Հայաստանում չկան դրամական միջոցներ փոխանցմամբ զբաղվող չլիցենզավորված կազմակերպություններ:

321. Հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց կողմից որոշ ՆՈՖԳՏՄ-ների, մասնավորապես՝ անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների, իրավաբանական և հաշվապահական ընկերություններում նշանակալից մասնակցություն կամ վերահսկիչ բաժնեմաս ձեռք բերելը, կամ այդպիսի մասնակցության կամ բաժնեմասի իրական շահառու լինելը, կամ կառավարման գործառույթ կատարելը կանխարգելող պահանջները գրեթե լիովին բացակայում են: Գնահատման այցի ժամանակ խաղատների բաժնետերերի և ղեկավարների համապատասխանության պահանջների իրագործումը դեռևս անցումային փուլում էր (որի վերջնաժամկետ էր սահմանված 2015թ.-ի մայիսը): Այդ ժամանակ, ՖՆ-ը դեռևս չէր ստացել գործող խաղատների իրական շահառուների և ղեկավարների վերաբերյալ համապատասխան տեղեկատվություն և փաստաթղթեր (օրինակ՝ դատվածության վերաբերյալ): Ավելին, ՆՈՖԳՏՄ-ների ոլորտի նկատմամբ վերահսկողության համակարգի բոլոր թերությունները վերջերս հաստատված Գործողությունների ծրագրով լիարժեք լուծում չեն ստանում, քանի որ ծրագիրը նախատեսում է միջոցառումներ միայն անշարժ գույքի գործակալների և թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների մասով: Գնահատող խումբը փաստում է, որ իշխանությունները չեն տիրապետում ՆՈՖԳՏՄ ոլորտը ներկայացնող անձանց և ընկերությունների (օրինակ՝ իրավաբանների, անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների) հստակ թվաքանակի վերաբերյալ տվյալների: Այդ պատճառով, կասկածահարույց է ներկա պահին իշխանությունների՝ արդյունավետ վերահսկողական ռազմավարության իրականացնելու ունակությունը:⁶⁸

⁶⁸ Սրա կապակցությամբ իշխանությունները նշել են, որ 2015թ.-ի հուլիսից սկսած՝ ՖԴԿ-ն իր Գործերի կառավարման ավտոմատացված համակարգում վարում է ՆՈՖԳՏՄ-ների տվյալների էլեկտրոնային գրանցամատյան՝ ի կատարումն ավելի վաղ ընդունված «ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով նախատեսված հաշվետվություն

Վերահսկողների կողմից ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի իմացությունը և բացահայտումը

322. ՖՀ-ների մասով ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի իմացությունը ԿԲ-ում սահմանափակ է: ԿԲ-ի ՖՎՎ-ն հիմնվում է ՌԱԳ-ի եզրահանգումների և ՖԴԿ-ի հետ սերտ համագործակցության վրա: Ռիսկերի իմացությունը հիմնականում կենտրոնացած է ֆինանսական համակարգի ծավալային չափանիշների, ինչպես նաև ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրվող՝ ԿԳՀ-ներին առնչվող և այլ համապատասխան տեղեկատվության սահմանափակ օգտագործման վրա: Այլ վերաբերելի գործոնների, ինչպիսին է, օրինակ, տարբեր ոլորտներին կամ առանձին հաստատություններին առնչվող՝ հաճախորդի կամ ծառայությունների ռիսկը, դիտարկումը չի փաստաթղթավորվում: Ռիսկերը դիտարկելիս ԿԲ-ն հիմնականում կենտրոնանում է բանկային համակարգի վրա: Թեև բանկերը էականության առումով Հայաստանի ֆինանսական համակարգի ամենանշանակալի հատվածն են, վճարահաշվարկային կազմակերպությունները և արտարժույթի փոխանակման կետերը նույնպես ենթակա են ՓԼ/ԱՖ նպատակով չարաշահման ռիսկին՝ չնայած վերջինների կողմից իրականացվող գործարքների փոքր գումարներին (գործարքի գումարը միջինում կազմում է շուրջ 80-100 եվրո): Նշվածը ԿԲ-ի՝ ռիսկերի իմացությունը ձևակերպող փաստաթղթերում արտացոլված չէ: Գործնականում բոլոր բանկերը դասակարգված են ռիսկի միևնույն (ցածր) մակարդակին, և բոլորի նկատմամբ կիրառվում է համանման վերահսկողական մոտեցում: ՖՎՎ-ի կարծիքով՝ նշված մոտեցումը բխում է այն փաստից, որ բոլոր բանկերն իրականացնում են քիչ թե շատ նմանատիպ գործունեություն: Առանձին հաստատությունների հաճախորդների կազմի վերաբերյալ տեղեկատվությունը տեսանելի կերպով հաշվի չի առնվում: Ընդհանուր առմամբ, ԿԲ-ի վերահսկողության գործնական մոտեցումներն ու գործընթացները պրոլոնգացիալ վերահսկողության գծով բավականին համապարփակ են, սակայն ռիսկահենք չեն, քանի որ բոլոր, այդ թվում՝ ՓԼ/ԱՖ ռիսկերը գնահատվում են միևնույն ծավալով և խորությամբ:

323. ՆՈՖԳՏՄ-ների վերահսկողների շրջանում նկատվում է ռիսկի վերաբերյալ իրազեկության պակաս, թեև որոշ վերահսկողների համար առկա են ռիսկահենք վերահսկողության կիրառման ձեռնարկներ և ուղեցույցներ: ՆՈՖԳՏՄ-ների որոշ տեսակներ ՌԱԳ-ի արդյունքներով համարվել են համեմատաբար ավելի ռիսկային, քան մյուսները, սակայն իշխանությունները բավարար ուշադրություն չեն հատկացրել այս ոլորտին: Գնահատող խումբը կարծում է, որ ՆՈՖԳՏՄ-ների ոլորտը կարող է ծառայել որպես լրացուցիչ պատճեն այնպիսի երևույթներից առաջացող առկա ռիսկերը զսպելու հարցում, ինչպիսին են կոռուպցիան, սովետային տնտեսությունը և կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը: Ոլորտի մասով ռիսկերի բավարար իմացության բացն ավելի է ընդգծվում ոլորտի մասնակիցների մասին հստակ տեղեկատվության բացակայության, ինչպես նաև ԱՆ-ի, ՖՆ-ի և Փաստաբանների պալատի մոտ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջների անբավարար իմացության պարագայում:

ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջներին համապատասխանության ռիսկահենք վերահսկողություն

324. ԿԲ-ն ՖՀ-ների, մասնավորապես՝ բանկային հատվածի նկատմամբ իրականացնում է համապարփակ պրոլոնգացիալ վերահսկողություն: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողությունը կազմում է պրոլոնգացիալ ստուգումների բաղկացուցիչ մասը: Տարեկան ստուգումների ծրագիրը կազմելիս հաշվի առնվող ռիսկայնության գործոնները հիմնականում

տրամադրող անձանց հաշվառման կարգ»-ի: ՖՆ-ի, ԱՆ-ի և Փաստաբանների պալատի կողմից վերահսկվող ՆՈՖԳՏՄ-ների կարգավիճակը վերահաստատելուն զուգահեռ, նշված գրանցամատյանը հնարավորություն է տալիս պարզել ՖԴԿ-ի կողմից վերահսկողության ենթակա ՆՈՖԳՏՄ-ներին (այսինքն՝ անշարժ գույքի գործակալներին, իրավաբաններին, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերներին) և ապահովել վերջինների գրանցումը ՖԴԿ-ում՝ ստեղծելով ըստ անհրաժեշտության հետագա վերահսկողական գործողությունների համար անհրաժեշտ համակարգ:

պրուդենցիալ ասպարեզից են: Տարեկան ստուգումների ծրագիրը կազմելիս ՖՎՎ-ն համագործակցում է ՖԴԿ-ի հետ: ԿԲ-ն հաշվի է առնում ՖՀ-ների կողմից ուղարկված ԿԳՀ-ների քանակը, ինչպես նաև ՖԴԿ-ից ստացված այլ համապատասխան տեղեկատվությունը: Հաշվի են առնվում նաև նախորդ ստուգումների արդյունքները:

325. Բոլոր ՖՀ-ներից հեռակա կարգով ստացվող հաշվետվությունները ներառում են բացառապես պրուդենցիալ տեղեկատվություն: ԿԲ-ն նշում է, որ հեռակա վերահսկողության շրջանակներում ստացվող պրուդենցիալ տեղեկատվությունը ծառայում է նաև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության նպատակներին, օրինակ՝ հաստատությունների շրջանառության ծավալներում զգալի փոփոխությունները բացահայտելու համար: Այնուամենայնիվ, գործնականում նման տեղեկատվությունը երբեք չի հանգեցրել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով միջոցառումների ձեռնարկման կամ ստուգումների անցկացման: Ավելին, հեռակա կարգով ստացվող հաշվետվությունները չեն ներառում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության արդյունավետության տեսանկյունից առանձին հաստատությունների վերաբերյալ որևէ տեղեկատվություն:

326. Ստուգումների անցկացման հաճախականությունը չի արտացոլում ռիսկահենք վերահսկողության մոտեցումը: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ բոլոր բանկերը դասակարգվում են ռիսկի միևնույն (ցածր) մակարդակին, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ստուգումների հաճախականությունը բանկից բանկ չի տարբերվում: Նշվածը հավաստում են նաև հանդիպումների մասնակից՝ մասնավոր հատվածի ներկայացուցիչները: Բանկերը ստուգվում են եռամյա, իսկ արտարժույթի փոխանակման կետերը՝ երկամյա հաճախականությամբ: Նույնը վերաբերում է նաև այլ ՖՀ-ներին. ստուգումների անցկացման հաճախականությունն ըստ ՖՀ տեսակների նույնն է: ԿԲ-ի կողմից տարեկան կտրվածքով իրականացվող ստուգումների վերաբերյալ տվյալները ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակում: Անհրաժեշտության դեպքում ԿԲ-ն կազմակերպում է բանկերի ղեկավարների հետ քննարկումներ՝ վերջինների ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ծրագրերին վերաբերող խնդիրները պարզաբանելու համար: ԿԲ-ի համաձայն, այս քննարկումների արդյունքում մշտապես հաջողվել է պարզաբանել առկա խնդիրները՝ առանց տեղերում լրացուցիչ ստուգումների անցկացման անհրաժեշտության:

327. Տեղերում ստուգումների խորությունը նույնպես չի տարբերվում: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ստուգումները կազմում են այսպես կոչված «համալիր ստուգումների» բաղկացուցիչ մասը, որոնց շրջանակներում անդրադարձ է կատարվում ինչպես պրուդենցիալ, այնպես էլ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի խնդիրներին: Սա նշանակում է, որ բոլոր համալիր ստուգումների ընթացքում անցկացվում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով լիարժեք ստուգում: Այնուամենայնիվ, համալիր ստուգումները չեն կենտրոնանում որոշակի հաստատության կամ ոլորտի ռիսկերի վրա: ԿԲ-ն տեղերում ստուգումների նպատակով կիրառում է համապարփակ հարցաշար, որոնք պարունակում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի բոլոր պահանջների իրագործումը ստուգող հարցադրումներ: Հարցաշարը, սակայն, հաշվի չի առնում յուրաքանչյուր հաստատության առանձնահատկությունները, ինչպիսին է հաճախորդների կազմը, օրինակ՝ տարբեր ռիսկայնությամբ դասակարգված հաճախորդների քանակը կամ պրոդուկտների ու ծառայությունների տեսակները և այլն:

328. ԿԲ-ն ի ցույց չի դնում ստուգման ընտրանքը կազմելիս ռիսկահենք մոտեցումը կիրառելու վերաբերյալ փաստարկներ: Բոլոր բանկերի դեպքում ստուգման ընտրանքի ծավալը մեծ առումով նույնն է (շուրջ 150 հաճախորդ)՝ անկախ տվյալ հաստատության հաճախորդների կազմից և բնորոշ ռիսկերից: Հաստատության մեծությունը, մասնավորապես՝ ակտիվների ծավալը կամ հաճախորդների քանակը որևէ ազդեցություն չունի ստուգման ընտրանքի ծավալի վրա: Սա հաստատվել է նաև ֆինանսական հատվածի ներկայացուցիչների հետ հանդիպումների արդյունքներով: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ստուգումներին հատկացվող ժամանակահատվածը ըստ ՖՀ տեսակների մոտավորապես նույնն է բոլոր հաստատությունների համար: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ստուգումները տևում են միջին

հաշվով երկու շաբաթից մինչև մեկ ամիս: Ընդհանուր առմամբ, երկու աշխատակից զբաղվում են բացառապես ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով հարցաշարը լրացնելով: ՖՀ այլ տեսակների մասով անցկացվող տեղերում ստուգումների դեպքում հատկանշական տարբերություններ չեն հայտնաբերվել:

329. Տեղերում ստուգումների ժամանակ ԿԲ-ն հիմնականում կենտրոնանում է տեղերում ստուգման հարցաշարի և հաստատության ներքին ընթացակարգերի վրա, որին հաջորդում է ընտրանքում ներառված տարրերի ստուգումը, որը տեսանելի կերպով չի հաշվի չի առնում տվյալ հաստատության ռիսկայնության ընդհանուր նկարագիրը: Գնահատող խումբը կարծում է, որ, հաշվի առնելով համեմատաբար կարճ ժամանակահատվածում դիտարկման ենթակա տվյալների լայն շրջանակը, անհրաժեշտ է բարելավել ստուգումների ընտրանքի ձևավորման պրակտիկան՝ ռիսկի յուրաքանչյուր դասում ընտրանքը որոշելու վերաբերյալ հատուկ ուղեցույցների մշակման ու կիրառության միջոցով:

330. Ի լրումն համալիր ստուգումների, ԿԲ-ն իրականացնում է նաև ֆինանսական հաստատությունների նպատակային ստուգումներ: Նպատակային ստուգումները կենտրոնանում են առանձին խնդիրների վրա, որոնց թվում կարող են լինել նաև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի խնդիրները: Իշխանությունների մատնանշեցին վերջերս իրականացված նպատակային ստուգումների շարքը, որն ուղղված էր ՖՀ-ների կողմից ահաբեկչության հետ կապված գույքի սառեցման պահանջներին համապատասխանության ստուգմանը: Մեկ այլ դեպքում նպատակային ստուգումներ են անցկացվել խոշոր շրջանառությամբ բանկային հաշիվների մասով: Նպատակային ստուգումները չեն անցկացվում բոլոր հաստատություններում, եթե խոսքը չի վերաբերում որոշակի խնդրի (օրինակ՝ ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերի պահանջների իրագործման) մասով առկա իրավիճակը գնահատելուն: Ստուգման ենթական հաստատություններն ընտրվում են տվյալ պահին առկա գործառնական անհրաժեշտությունից ելնելով:

331. ՆՈՖԳՏՄ վերահսկող մարմինները չեն կիրառում ռիսկահենք վերահսկողության մոտեցումը: «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ ՖՆ-ը և ԱՆ-ը պարտավոր են կիրառել ռիսկահենք վերահսկողության մոտեցում՝ հաշվի առնելով գործունեության տվյալ տեսակի ռիսկերը և այլ գործոններ: Այնուամենայնիվ, գործնականում դա չի կիրառվում, ինչպես հավաստել են գնահատման այցի ժամանակ հանդիպած մասնավոր հատվածի ներկայացուցիչները: ՖՆ-ը և ԱՆ-ը չեն կարողացել ի ցույց դնել ռիսկահենք վերահսկողության կիրառման մասին վկայող փաստարկներ: Մասնավորապես, խաղատների ստուգման ծրագրի կազմման գործընթացը չի արտացոլում ստուգման ենթակա հաստատության գծով առկա տեղեկատվությունը: ՖՆ-ի և ԱՆ-ի կողմից անցկացվող ստուգումներն իրականացվում են վերջինների կողմից հաստատված ստուգաթերթերի միջոցով, որոնց շրջանակը անհատական դեպքերում չի կարող ընդլայնվել կամ փոփոխվել:

332. ՖՆ-ի և ԱՆ-ի կողմից ՆՈՖԳՏՄ ոլորտում անցկացված ստուգումների շրջանակը չի տարբերվում՝ կախված ստուգման ենթակա հաստատությունից: Նոտարների մասով տեղերում ստուգումների ժամանակ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով խնդիրները դիտարկվում են խիստ սահմանափակ շրջանակով: Գնահատող խմբի կողմից ստուգման հաշվետվություններից քաղվածքների ուսումնասիրությունը հաստատում է վերոնշյալ եզրահանգումները: Բացակայում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով հեռակա վերահսկողության գործընթացը:

333. Փաստաբանների պալատը պարտավոր չէ իրականացնել ռիսկահենք վերահսկողություն, քանի որ «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքը չի տարածվում Փաստաբանների պալատի նկատմամբ: Դիտարկվող ժամանակահատվածում Փաստաբանների պալատը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ստուգումներ չի անցկացրել: Բացակայում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով հեռակա վերահսկողության

գործընթացը: Գնահատող խումբը արձանագրել է Փաստաբաններ պալատի մասով ՓԼ/ԱՖ դիսկերի իմացության և գիտելիքների պակասը: Իշխանություններն այն կարծիքին են, որ Փաստաբանների պալատի կողմից վերահսկվող փաստաբանների նկատմամբ գործնականում տարածվում են մասնագիտական գաղտնիքի պաշտպանության նորմերը, ուստի վերջինների նկատմամբ խորացված վերահսկողական միջոցառումների կարիքն առանձնապես մեծ է:

334. 2014թ.-ի հոկտեմբերին ՖԴԿ-ն նշանակվել է որպես անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների, հաշվապահների, տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողների, իրավաբանների և իրավաբանական ընկերությունների նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող մարմին: Վերոնշյալ ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ վերահսկողության համակարգ ՖԴԿ-ն դեռևս չի ձևավորել: ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության նպատակով համապատասխան անձնակազմ չի առանձնացվել, և բացակայում են ՖԴԿ-ի վերահսկողական գործառույթը նկարագրող ձեռնարկներն ու ուղեցույցները: Նախքան 2014թ.-ի հոկտեմբերը վերոնշյալ ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ վերահսկողության համակարգ գոյություն չի ունեցել:

ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով տեղերում ստուգումները (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի բաղադրիչը ներառող համալիր ստուգումները)

ՖՇ / ՆՈՖԳՏՄ տեսակը	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.
Բանկեր	7 (21) ⁶⁹	7 (22)	5 (22)	5 (22)	4 (22)
Վարկային կազմակերպություններ	6 (32)	6 (32)	5 (32)	7 (33)	5 (32)
Ներդրումային ընկերություններ	4 (8)	4 (8)	4 (9)	3 (8)	4 (8)
Ապահովագրական ընկերություններ	4 (10)	3 ⁷⁰ (8)	3 (7)	4 (9)	2 (8)
Վճարահաշվարկային կազմակերպություններ	0 (12)	0 (11)	1 (7)	2 (7)	1 (7)
Գրավատներ	63 (128)	40 (137)	63 (143)	30 (141)	37 (136)
Արտադրիչի փոխանակման կետեր	258 (303)	121 (298)	141 (290)	111 (275)	259 (267)
Խաղատներ	78 (100)	100 (93)	92 (83)	86 (79)	6 (6)
Անշարժ գույքի գործակալներ	0 (260)	0 (-) ⁷¹	0 (-)	0 (-)	0 (-)
Թանկարժեք մետաղների դիլերներ	0 (-)	0 (-)	0 (-)	0 (-)	0 (-)
Թանկարժեք քարերի դիլերներ	0 (18)	0 (19)	0 (21)	0 (16)	0 (21)
Իրավաբաններ և իրավաբանական ընկերություններ	0 (-) ⁷²	0 (-)	0 (-)	0 (-)	0 (-)
Փաստաբաններ	0 (884)	0 (1014)	0 (1130)	0 (1357)	0 (1434)
Նոտարներ	0 (88)	5 (77)	0 (83)	3 (96)	3 (101)
Հաշվապահներ	0 (369)	0 (510)	0 (576)	0 (622)	0 (609)

⁶⁹ Փակագծերում ներկայացված է տվյալ պահին լիցենզավորված կամ գրանցված հաստատությունների ընդհանուր քանակը:

⁷⁰ Նշվածը պայմանավորված է 2011թ.-ին տրասպորտային միջոցների պարտադիր ապահովագրությամբ:

⁷¹ 2010թ.-ին ապակարգավորման արդյունքում անշարժ գույքի գործակալների կենտրոնացված գրանցում չի կատարվում, ուստի նրանց քանակի վերաբերյալ տվյալներ առկա չեն:

⁷² Իրավաբանների մասնագիտական գործունեության համար լիցենզավորում չի պահանջվում. ըստ այդմ, անհատ ձեռնարկատեր իրավաբանների և իրավաբանական ընկերությունների կենտրոնացված գրանցում չի կատարվում, ուստի նրանց քանակի վերաբերյալ տվյալներ առկա չեն:

ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով տեղերում նպատակային ստուգումները բանկերում

Տարի	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.
Բանկերի նպատակային ստուգումներ	6	3	5	4	10

Ուղղիչ միջոցառումներ և արդյունավետ, համաչափ և տրամաբանական պատժամիջոցներ

335. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջներին անհամապատասխանության դեպքում ԿԲ-ն ՖՀ-ների բոլոր տեսակների նկատմամբ ձեռնարկում է ուղղիչ միջոցառումներ և կիրառում պատժամիջոցներ (տես ստորև բերված աղյուսակը): ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների խախտման դեպքում ՆՈՖԳՏՄ վերահսկող մարմինները հազվադեպ են ձեռնարկում ուղղիչ միջոցառումներ և կիրառում պատժամիջոցներ:

336. ԿԲ-ն նշանակում է համաչափ պատժամիջոցներ: ԿԲ-ն ունի պատժամիջոցների կիրառման համարժեք ընթացակարգեր: ԻՎ-ը ՖՎՎ-ից և ՖԴԿ-ից ստանում է տեղեկատվություն՝ նախքան ԿԲ Լիցենզավորման և վերահսկողության հանձնաժողովին առաջարկության ներկայացնելը: Կիրառվում է ներքին «Նախադեպերի գիրքը», որն ապահովում է ԿԲ-ի կողմից պատժամիջոցների հետևողական կիրառությունը: Պատժամիջոցները կիրառվում են ԿԲ Լիցենզավորման և վերահսկողության հանձնաժողովի որոշմամբ: ՖՀ բոլոր տեսակների նկատմամբ նշանակվել են պատժամիջոցներ: ՖՀ-ների կողմից թույլ տված խախտումները հիմնականում վերաբերում են օրենսդրական պահանջներին և ներքին ընթացակարգերին, որոնք մանրամասնում են օրենսդրական մակարդակով սահմանված ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջները: ՖՎՎ-ից ստացված տեղեկատվության համաձայն՝ խախտումները հիմնականում վերաբերում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջների թերի իրականացմանը, մասնավորապես՝ կապված ներքին կանոնակարգերի և ընթացակարգերի վերանայման, իրականացված ներքին վերլուծությունների արդյունքների և եզրահանգումների թերի փաստաթղթավորման, սահմանված շեմը գերազանցող միանգամյա գործարքների դեպքում հաճախորդերի նույնականացման, կասկածելի գործարքների և գործարար հարաբերությունների բացահայտման և դրանց գծով հաշվետվությունների տրամադրման, կառավարման բարձրագույն մարմինն պարբերական հաշվետվությունների ներկայացման, ղեկավարության և համապատասխան աշխատակիցների համար ուսուցման կազմակերպման հետ:

337. Գնահատող խումբը կարծում է, որ ԿԲ-ն իր տրամադրության տակ ունի պատժամիջոցների լիարժեք տեսականի, ներառյալ՝ ՖՀ-ների լիցենզիան կասեցնելը և ուժը կորցրած ճանաչելը: Դրական են դիտարկվում ԿԲ մատնանշած մի շարք դեպքերը, երբ արտարժույթի փոխանակման կետերի լիցենզիաները կասեցվել կամ հետ են կանչվել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով լուրջ խախտումների պատճառով: ԿԲ-ն իրավասու է պատժամիջոցներ նշանակել ավագ ղեկավարության և տնօրենների նկատմամբ, սակայն գործնականում նման դեպքեր երբևէ չեն գրանցվել:

338. ՆՈՖԳՏՄ-ների կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջներին անհամապատասխանության դեպքում ձեռնարկվող ուղղիչ միջոցառումներն ու կիրառվող պատժամիջոցները տրամաբանական և արդյունավետ չեն: ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ հազվադեպ են նշանակվում պատժամիջոցներ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի խախտման դեպքում ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ տուգանքների (ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց դեպքում նույնն է) չափը կազմում է 400-ից 1.200 եվրո: Նշվածը պետք է համեմատել

Հայաստանում միջին ամսական աշխատավարձի հետ, որը կազմում է 146.524 դրամ (շուրջ 265 եվրո⁷³), և հատկապես՝ բանկերում աշխատող համապատասխանության պատասխանատուների միջին ամսական աշխատավարձի հետ, որը կազմում է շուրջ 1.000 եվրո: ՆՈՖԳՏՄ-ների (բացառությամբ՝ խաղատների) ղեկավարների կամ տնօրենների նկատմամբ պատժամիջոցների կիրառման իրավական հիմքեր չկան՝ բացառությամբ անհատ ձեռնարկատեր հանդիսացող ՆՈՖԳՏՄ-ների, ինչպես նաև չկա դրանց լիցենզիաներն ուժը կորցրած ճանաչելու կամ կասեցնելու իրավասության: Անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների դիլերների, թանկարժեք քարերի դիլերների, իրավաբանների, փաստաբանների, նոտարների և հաշվապահների նկատմամբ պատժամիջոցներ չեն նշանակվել: Ավելին, խաղատների, շահումով խաղերի կազմակերպիչների և աուդիտորների նկատմամբ նշանակված պատժամիջոցները չնչին են:

Բոլոր վերահսկող մարմինների կողմից ձեռնարկված ուղղիչ միջոցառումները և կիրառված պատժամիջոցները

ՖՀ կամ ՆՈՖԳՏՄ տեսակը	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.
Բանկեր	51	72	48	19	34
Նախազգուշացում	29	54	26	14	24
Տուգանք (քանակը)	22	18	22	5	10
Տուգանք (գումարը ՀՀ դրամով)	3.050.000	900.000	600.000	100.000	1.200.000
Տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	6.149	1.735	1.162	184	2.174
Միջին տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	280	96	53	37	217
Վարկային կազմակերպություններ	2	10	26	8	18
Նախազգուշացում	1	3	9	2	-
Տուգանք (քանակը)	1	7	17	6	18
Տուգանք (գումարը ՀՀ դրամով)	150.000	200.000	300.000	100.000	300.000
Տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	302	386	581	184	543
Միջին տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	302	55	34	31	30
Ապահովագրական ընկերություններ	4	-	14	9	6
Նախազգուշացում	4	-	14	9	6
Ներդրումային ընկերություններ	4	-	14	9	6
Նախազգուշացում	1	12	-	-	2
Տուգանք (քանակը)	1	-	-	-	-
Տուգանք (գումարը ՀՀ դրամով)	50.000	-	-	-	-

⁷³ ՌԱԳ, էջ 26, պարբերություն 88:

Տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	101	-	-	-	-
Միջին տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	101	-	-	-	-
Գրավատներ	67	98	103	42	56
Նախագգուշացում	41	73	61	29	40
Տուգանք (քանակը)	25	25	40	12	34
Տուգանք (գումարը ՀՀ դրամով)	5.250.000	1.100.000	2.900.000	2.200.000	5.750.000
Տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	10.585	2.121	5.616	4.043	10.415
Միջին տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	423	85	140	337	306
Լիցենզիայից զրկում	1	-	-	-	-
Լիզենզիայի կասեցում	-	-	2	1	-
Վճարահաշվարկային կազմակերպություններ	-	-	-	-	8
Նախագգուշացում	-	-	-	-	4
Տուգանք (քանակը)	-	-	-	-	4
Տուգանք (գումարը ՀՀ դրամով)	-	-	-	-	250.000
Տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	-	-	-	-	453
Միջին տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	-	-	-	-	113
Արտաույթի փոխանակման կետեր	8	4	15	6	6
Նախագգուշացում	6	4	12	4	4
Տուգանք (քանակը)	1	-	1	1	2
Տուգանք (գումարը ՀՀ դրամով)	2,000,000	-	2,000,000	2,000,000	4,000,000
Տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	4,032	-	3,873	3,676	7,245
Միջին տուգանք (գումարը համարժեք եվրոյով)	4,032	-	3,873	3,676	3,623
Լիցենզիայից զրկում	1	-	-	-	-
Լիզենզիայի կասեցում	-	-	2	1	-
Խաղատներ⁷⁴	-	31	39	9	1
Շահումով խաղերի կազմակերպիչներ	-	22	37	6	41

*Համապատասխան տուգանքների եվրոյի համարժեքը ստանալու համար կիրառվել են հետևյալ տարեկան միջին եվրո/ՀՀ դրամ փոխարժեքները՝ 2010թ.-ին 496, 2011թ.-ին 519, 2012թ.-ին 516, 2013թ.-ին 544, 2014թ.-ին 552:

⁷⁴ ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ նշանակված պատժամիջոցների վերաբերյալ մանրամասները բացակայում են:

Վերահսկողական գործողությունների ազդեցությունը համապատասխանության մակարդակի վրա

339. Գնահատման այցի ժամանակ հանդիպած ՖՀ-ներից ստացված կարծիքները վկայում են, որ մասնավոր հատվածում իրազեկության բարելավման ուղղությամբ ներդրված ջանքերը և ԿԲ-ի կողմից ձեռնարկված ուղղիչ միջոցառումներն ու կիրառված պատժամիջոցները որոշակի դրական ազդեցություն են ունեցել մասնավոր հատվածի համապատասխանության մակարդակի վրա: Ավելին, ԱՖ և ՋՈԶ տարածման ֆինանսավորմանն առնչվող ցանկերին համապատասխանության նպատակային ստուգումներն ակնհայտորեն դրական ազդեցություն են ունեցել հաշվետու անձանց իրազեկության մակարդակի վրա: Ընդ որում, ԿԲ-ի գործունեությունը բարձր է գնահատվում մասնավոր հատվածի և այլ վերահսկող մարմինների կողմից:

340. Այնուամենայնիվ, ՆՈՖԳՏՄ-ների մասով արդյունավետ վերահսկողական համակարգի բացակայության և ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ ձեռնարկվող ուղղիչ միջոցառումների ու կիրառվող պատժամիջոցների թերի լինելու պատճառով ՆՈՖԳՏՄ ոլորտում համապատասխանության մակարդակը շարունակում է ցածր մնալ: Նախորդ գնահատումից հետո այս առումով նկատելի առաջընթաց չի գրանցվել: Մասնավոր հատվածի հետ քննարկումները վկայում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջներին համապատասխանության առումով ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի վերահսկող մարմինների միանգամայն սահմանափակ դերակատարության մասին:

ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների և ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի վերաբերյալ հստակ պարկերացումների ձևավորման խրախուսում

341. Հետադարձ արձագանքի և ուղեցույցների միջոցով ԿԲ-ն նպաստում է մասնավոր հատվածում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների և ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի իմացության մակարդակի բարձրացմանը: ՆՈՖԳՏՄ վերահսկող մարմինների կողմից մասնավոր հատվածում իրազեկության բարելավմանն ուղղված քայլերը գրեթե բացակայում են:

342. ՖԴԿ-ն պարբերաբար հրապարակում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարին վերաբերող տեղեկատվություն և մշտական կապի մեջ է մասնավոր հատվածի հետ: ՖԴԿ-ն հրապարակում է տարեկան հաշվետվություններ, ՓԼ/ԱՖ գործերով դատավճիռները և իր ռազմավարական վերլուծությունների արդյունքները: ՖՎՎ-ն պարբերաբար հանդիպումներ է ունենում բանկերի և այլ ՖՀ-ների հետ, որոնց ընթացքում պրոլոնգացվող խնդիրների հետ մեկտեղ քննարկվում են նաև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով հարցեր: Այնուամենայնիվ, ՆՈՖԳՏՄ-ների հետ պարբերական հանդիպումներ չեն անցկացվում:

343. ՖԴԿ-ն ՖՎՎ-ի հետ համատեղ ուսուցողական միջոցառումներ է կազմակերպում մասնավոր հատվածի համար: Այդ միջոցառումները կազմակերպվում են կիսամյակային պարբերականությամբ կամ ըստ անհրաժեշտության, օրինակ՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքում փոփոխությունների դեպքում: Այնուամենայնիվ, առկա է ոլորտային ուղղվածությամբ ուսուցողական միջոցառումների անհրաժեշտությունը: Այս մասին են վկայում նաև մասնավոր հատվածի հետ քննարկումների արդյունքները: Մասնավոր հատվածում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջների վերաբերյալ իրազեկության և գիտելիքների մակարդակը համասեռ չէ: Մասնավորապես, այդ մասով զգալի բաց կա ՆՈՖԳՏՄ ոլորտում և համապատասխան վերահսկող մարմինների շրջանում:

344. Վերջին գնահատումից հետո ԿԲ-ն հրապարակել է տարբեր ուղեցույցներ ՖՀ-ների և ՆՈՖԳՏՄ-ների համար: Մասնավոր հատվածից միայն բանկերն են մասնակցել այս ուղեցույցների մշակման աշխատանքներին: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների վերաբերյալ կանոնակարգը (հրապարակվել է 2014թ.-ի հոկտեմբերին) բավականին համապարփակ է և տարածվում է բոլոր հաշվետու անձանց վրա: Ի կատարումն երրորդ փուլի

փոխադարձ գնահատմամբ տրված առաջարկության՝ ՖԴԿ-ն սույն գնահատման այցից անմիջապես առաջ (2015թ.-ի ապրիլի 22-ին) հրապարակել է սառեցման պահանջների վերաբերյալ ուղեցույց: Այնուամենայնիվ, նոր ուղեցույցի արդյունավետությունն այս պահին գնահատել հնարավոր չէ: ՆՈՖԳՏՄ-ների համար ոլորտային ուղեցույցները մշակվել են առանց առանձին հաշվետու անձանց կարիքները հաշվի առնելու:

345. Ուղեցույցը չի կենտրոնանում որոշակի ռիսկերի վրա: Օրինակ՝ ՓԼ/ԱՖ նպատակով ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի, մասնավորապես՝ իրավաբանների, փաստաբանների և անշարժ գույքի գործակալների չարաշահման ռիսկը համարժեք կերպով չի մանրամասնվում: Նշվածն իր հերթին արտացոլվում է մասնավոր հատվածում իրազեկության ցածր մակարդակում: Իշխանությունների կարծիքով, ՆՈՖԳՏՄ ոլորտը երկրի մակարդակով էական չէ, ինչը պայմանավորված է ՆՈՖԳՏՄ այնպիսի տեսակների թերզարգացածությամբ և ձևավորման սաղմնային փուլում գտնվելու հանգամանքով, ինչպիսիք են անշարժ գույքի գործակալները, թանկարժեք քարերի և մետաղների դիլերները, ինչպես նաև երկրի սոցիալ-տնտեսական կյանքում իրավաբանների՝ մասնագիտական գործունեության տեսանկյունից սահմանափակ ներգրավվածությամբ:

Մասնավոր հատվածի և վերահսկողների համար կազմակերպված ուսուցողական միջոցառումները⁷⁵

Տարի	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.
Ուսուցողական միջոցառումներ ի քանակը	5 (4-ը բանկերի համար, 1-ը ՆՈՖԳՏՄ-ների և վերահսկող մարմինների համար)	2 (1-ը ՖՀ-ների համար, 1-ը ՆՈՖԳՏՄ-ների համար)	4 (1-ը բանկերի համար, 2-ը ՖՀ-ների համար, 1-ը ՆՈՖԳՏՄ-ների և վերահսկող մարմինների համար)	4 (1-ը ՖՀ-ների համար, 3-ը բանկերի համար)

Անմիջական արդյունք 3-ի մասով ընդհանուր եզրահանգումներ

346. Հայաստանն ունի բոլոր ՖՀ-ների լիցենզավորման պատշաճ և արդյունավետ համակարգ: ԿԲ-ի համապատասխան ստորաբաժանումը (այսինքն՝ ՖՎՎ-ն) համալրված է բարձր որակավորված անձնակազմով և օժտված է անհրաժեշտ իրավասություններով: Այնուամենայնիվ, ՖՀ-ների նկատմամբ ռիսկահենք վերահսկողության մոտեցման կիրառությունը բարելավման կարիք ունի: ԿԲ-ում առկա են համարժեք ընթացակարգեր ՖՀ-ների նկատմամբ պատժամիջոցներ նշանակելու համար, և բոլոր տեսակի ՖՀ-ների նկատմամբ ձեռնարկվում են ուղղիչ միջոցառումներ:

347. ՆՈՖԳՏՄ-ների ոլորտը գրեթե ամբողջությամբ անտեսված է՝ բացառությամբ խաղատների և նոտարների: ՆՈՖԳՏՄ բոլոր վերահսկող մարմինների և մասնավոր հատվածի շրջանում առկա է ռիսկերի վերաբերյալ իրազեկության անբավարար մակարդակ: Չեն ներդրվել անհրաժեշտ մեխանիզմներ ՆՈՖԳՏՄ ոլորտ հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց մուտքը կանխելու համար. սա վերաբերում է իրավաբանների, անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների և հաշվապահների մասնագիտական գործունեության ոլորտներին: Խաղատների ղեկավարների համապատասխանության գծով նոր պահանջները դեռևս պետք է գործնականում կիրառվեն: ՆՈՖԳՏՄ որևէ վերահսկող մարմին չի կիրառում ռիսկահենք վերահսկողության մոտեցումը: ՖԴԿ-ն դեռևս չի ձևավորել իր իրավասության ներքո գտնվող ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության համակարգ, իսկ Փաստաբանների պալատը

⁷⁵ Վիճակագրությունը վերցված է ՖԴԿ-ի տարեկան հաշվետվություններից

երբևէ տեղերում ստուգումներ չի անցկացրել: ՆՈՖԳՏՄ-ների մասով պատժամիջոցների համակարգն արդյունավետ չէ: Գործնականում ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ հազվադեպ են ձեռնարկվում ուղղիչ միջոցառումներ: Ավելին, ՆՈՖԳՏՄ-ների կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջների խախտումների դեպքում ձեռնարկվող ուղղիչ միջոցառումներն ու կիրառվող պատժամիջոցները սահմանափակ են և ոչ տարիամոգիչ:

348. Մասնավոր հատվածում իրազեկության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված ջանքերը պետք է ընդլայնվեն: ԿԲ-ն (ՖԴԿ-ն ՖՎՎ-ի հետ համատեղ) խրախուսում է մասնավոր հատվածում ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջների իմացության մակարդակի բարձրացումը՝ հետադարձ արձագանքի, ուղեցույցների և տարբեր ուսուցողական միջոցառումների միջոցով: Այնուամենայնիվ, հրապարակված ուղեցույցները սահմանափակ կիրառություն ունեն, և անհրաժեշտ են լրացուցիչ և ղորտային ուղղվածությամբ ուսուցողական միջոցառումներ մասնավոր հատվածի և որոշ իրավասու մարմինների համար:

349. Ընդհանուր առմամբ, Անմիջական արդյունք 3-ի մասով Հայաստանը ցուցաբերել է արդյունավետության միջին մակարդակ:

Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ

Առանցքային եզրահանգումներ

Բոլոր իրավաբանական անձինք պարտավոր են գրանցվել: Իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվությունը հրապարակայնորեն հասանելի և հետևաբար թափանցիկ է: Հայաստանում իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության ստույգությունը և արդիականությունն ապահովվում է որոշակի գործող մեխանիզմների համակցությամբ: Մասնավորապես, իշխանություններն օգտվում են բանկերի կողմից ՀՊՈւ-ի շրջանակներում ձեռք բերված տեղեկատվությունից և Պետական ռեգիստրում իրական շահառուների մասով առկա տվյալներից: Պետական ռեգիստրի և հարկային մարմինների գործունեությունը կարգավորող օրենսդրական դրույթները և գործնական մոտեցումները համակցության մեջ բոլոր իրավաբանական անձանց պարտադրում են ունենալ առնվազն մեկ բանկային հաշիվ, որը բանկային համակարգում ենթարկվում է ՀՊՈւ միջոցառումների. սա նշանակում է, որ Հայաստանում բանկերը հավաքական առումով տիրապետում են բոլոր իրավաբանական անձանց իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությանը: Տեղերում ստուգումների ժամանակ ԿԲ-ն գնահատում է հաշվետու անձանց կողմից իրական շահառուների բացահայտմանն ուղղված գործողությունների համարժեքությունը և ստուգում տեղեկատվության համարժեքությունը, ստույգությունը և արդիականությունը: Համապատասխան պատժամիջոցների համակարգը լիարժեքորեն արդյունավետ կամ տարիամոզիչ չէ, թեպետ հարկ է նաև նշել, որ իրական շահառուների բացահայտման հետ կապված հազվադեպ խնդիրներից որևէ մեկը զգալի կամ համակարգային բնույթ չի կրում:

Դրական հանգամանք է այն, որ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը նոր ընդունված օրենսդրական պահանջների ներքո տրամադրվում է Պետական Ռեգիստրին: Այնուամենայնիվ, տեղեկատվության համարժեքությունը, ստույգությունը և արդիականությունը մոնիտորինգի ենթարկելու ֆորմալ մեխանիզմներ առկա չեն: Առկա չեն նաև ստուգողական մեխանիզմներ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության թարմացումները Պետական Ռեգիստրին տրամադրելու հարցում: Պետական ռեգիստրը պատժամիջոցներ նշանակելու իրավասություն չունի:

Իրավաբանական անձանց, Պետական ռեգիստրի, Կենտրոնական դեպոզիտարիայի և հաշվետու անձանց մոտ իրական շահառուների մասին պահվող տեղեկատվությունը հասանելի է իրավասու մարմիններին: Իշխանությունների հավաստմամբ, դիտարկվող ժամանակահատվածում իրավասու մարմիններն անհրաժեշտության դեպքում մշտապես կարողացել են ձեռք բերել համարժեք, ստույգ և արդիական տեղեկատվություն առանց որևէ սահմանափակումների և ուշացումների:

Հայաստանում գործող իրավաբանական անձանց մասին որոշակի տեղեկատվություն է ներառված ՌԱԳ-ում, այդ թվում՝ ռիսկերի մասին ընդհանուր դիտարկումներ: Նշվածը իրավաբանական անձանց որոշակի տեսակների մասով խոցելիությունների խորը վերլուծություն համարել չի կարելի, Սակայն Պետական ռեգիստրն աշխատում է իրական շահառուների հետ կապված ռիսկերին առնչվող բազմաբնույթ խնդիրները հասկանալու ուղղությամբ: Միևնույն ժամանակ, առանցքային դերակատարություն ունեցող որոշ իրավասու մարմիններ իրավաբանական անձանց չարաշահման ռիսկի վերաբերյալ ունեն ավելի հիմնավոր պատկերացումներ, քան արտացոլված է ՌԱԳ-ում: Ընդհանուր առմամբ, իրավասու մարմինները չեն տիրապետում լիովին փաստաթղթավորված և գնահատված տեղեկատվության (օրինակ՝ զեղծարարության ռիսկի մասով), որի միջոցով հնարավոր կլինի համարժեք կերպով հակազդել հնարավոր ռիսկերին:

Առաջարկվող գործողություններ

- Պետական ռեգիստրի համակարգմամբ՝ Հայաստանի իշխանությունները պետք է ի մի բերեն և ուսումնասիրեն իրավաբանական անձանց գծով առկա ամբողջ տեղեկատվությունը վերջինների խոցելիությունները համապարփակ ձևով բացահայտելու, գնահատելու և հասկանալու, ինչպես նաև այդ խոցելիությունների զսպման նպատակով համակարգված միջոցառումներ իրականացնելու համար:
- Պետական ռեգիստրը պետք է ներդնի մեխանիզմներ տեղեկատվության տրամադրման ուղացումները նախաձեռնողական կերպով մոնիտորինգի ենթարկելու համար:
- Պետք է սահմանվեն Պետական ռեգիստրի դերին օժանդակող՝ պատժամիջոցների կիրառության իրավասություններ այն դեպքերում, երբ իրավաբանական անձինք չեն ներկայացնում հիմնական հատկորոշիչների և իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվություն, կամ տեղեկատվությունը ներկայացնում են ուղացումներով, կամ չեն ներկայացնում Պետական ռեգիստրի գործառնություններն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ լրացուցիչ տեղեկատվության, կամ ներկայացնում են սխալ ու ապակողմնորոշիչ տեղեկատվություն: Պետք է ընդլայնվի նաև վերահսկողների կողմից կիրառվող պատժամիջոցների շրջանակը:
- Իրավաբանական անձանց խոցելիությունների վերաբերյալ ամբողջական պատկերացում կազմելու նպատակով՝ ԿԲ-ն պետք է պետք է վարի մանրամասն վիճակագրություն տեղերում ստուգումների ընթացքում բացահայտված խախտումների և դրանց վերացման նպատակով կատարված քայլերի մասին, ինչպիսին ՖՀ-ների նկատմամբ ձեռնարկված ուղղիչ միջոցառումներն են: Բացի այդ, Միջգերատեսչական հանձնաժողովը պետք է դիտարկի լրացուցիչ վիճակագրություն վարելու հնարավորությունը՝ իրավաբանական անձանց չարաշահման ռիսկը զսպելուն ուղղված միջոցառումների արդյունավետությունը մոնիտորինգի ենթարկելու նպատակով:

Սույն Գլխում դիտարկվում և գնահատվում է Անմիջական արդյունք ԱԱ.5-ը: Այս բաժնի ներքո արդյունավետության գնահատման նպատակով կիրառելի են Հ.24-25 Հանձնարարականները:

Անմիջական արդյունք 5 (Իրավաբանական անձինք և կազմավորումներ)

Իրավաբանական անձանց և կազմավորումների հիմնադրման և տեսակների վերաբերյալ տեղեկատվության հանրային մատչելիություն

350. Իրավաբանական անձանց և կազմավորումների հիմնադրման և տեսակների վերաբերյալ տեղեկատվությունը Հայաստանում հրապարակայնորեն հասանելի է Պետական ռեգիստրի ինտերնետային կայքէջում (<https://www.e-register.am/en/docs>), որտեղ որոշ տեղեկատվություն ներկայացված է նաև ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Ինտերնետային կայքէջից անվճար հիմունքներով կարելի է ստանալ տեղեկատվություն իրավաբանական անձի անվանման, կազմակերպատիրական ձևի, գրանցման ամսաթվի, գրանցման համարի, հիմնադիրների անունների և լուծարման փուլում գտնվելու վերաբերյալ:⁷⁶ Լրացուցիչ տեղեկատվություն է հասանելի փոքր վճարի դիմաց: Ինտերնետային կայքէջում առկա է նաև իրավաբանական անձի հիմնադրման վերաբերյալ ուղեցույց և այլ տեղեկատվություն: Գնահատող խումբը համարում է, որ հրապարակայնորեն հասանելի է բավարար ծավալի տեղեկատվություն:

⁷⁶ Այս մասին լրացուցիչ տեղեկատվություն է ներկայացված Տեխնիկական համապատասխանության հավելվածի Չափորոշիչ 24.3-ի վերլուծությամբ:

351. Հայաստանի օրենսդրությամբ իրավաբանական կազմավորումների հիմնադրում չի նախատեսում, հետևաբար՝ վերջինների մասով հրապարակայնորեն հասանելի որևէ տեղեկատվություն առկա չէ: Տրաստերի գործունեությունը կարգավորող օրենսդրության բացակայության պայմաններում Հայաստանի իշխանությունները գրեթե անհնար են համարում տրաստային կազմավորումների կողմից հաշվետու անձանց ծառայություններից օգտվելը:

Իրավաբանական անձանց ՓԼ/ԱՖ ռիսկերը և խոցելիությունները բացահայտելու, գնահատելու և հասկանալու պրակտիկան

352. ՌԱԳ-ը պարունակում է իրավաբանական անձանց մասին որոշակի տեղեկատվություն, որը սահմանափակվում է որոշ փաստացի տվյալներով և ռիսկերի մասին ընդհանուր դիտարկումներով: Սա չի կարելի բավարար համարել Հայաստանի՝ երկրում հիմնադրված իրավաբանական անձանց ՓԼ/ԱՖ ռիսկերը և խոցելիությունները բացահայտելու, գնահատելու և հասկանալու տեսանկյունից: Թեև Պետական ռեգիստրը որոշակի մասնակցություն է ցուցաբերել ՌԱԳ-ի գործընթացին, վերջինը ՌԱԳ-ի եզրահանգումները չի օգտագործում և ռիսկի վերաբերյալ սեփական պատկերացումները չունի: Իրական շահառուներին առնչվող բազմաթիվ խնդիրների վերաբերյալ Պետական ռեգիստրում պատկերացումները դեռևս ձևավորման փուլում են: ՖԴԿ-ի և Պետական ռեգիստրի միջև ավելի սերտ համագործակցությունն օգտակար կլիներ երկու մարմինների (հատկապես երկրորդի) համար՝ ՓԼ կասկածների առաջադրման հարցում Պետական ռեգիստրի դերը հասկանալու տեսանկյունից:⁷⁷

353. Իրավաբանական անձանց կապակցությամբ ՌԱԳ-ի ընդհանրական դիտարկումն այն է, որ Պետական ռեգիստրը տիրապետում է սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների բաժնետերերի վերաբերյալ տեղեկատվությանը, և որ իրավաբանական անձանց ներգրավվածությամբ ՓԼ/ԱՖ ռեպքեր չեն բացահայտվել: Իրավաբանական անձանց խոցելիությունները և ՓԼ/ԱՖ նպատակով դրանց չարաշահման հնարավորությունները հասկանալու համար ՌԱԳ-ը չափից ավելի շեշտադրում է կատարում այն փաստի վրա, որ ԻՄ-երը չեն բացահայտել իրավաբանական անձանց ներգրավմամբ ՓԼ/ԱՖ ռեպքեր: Սա նշանակում է, որ հնարավորին արդյունավետ կերպով չի օգտագործվել այլ աղբյուրներից ստացված տեղեկատվությունը, ինչպիսիք են ԿԳՀ-ները և ֆինանսական հետախուզության այլ տվյալները, վերահսկողների կողմից տեղեկություն ստուգումների եզրահանգումները և այլ վերաբերելի տեղեկատվությունը:

354. ՌԱԳ-ը չի հաշվի չի առնում գնահատող խմբին Հայաստան այցի ընթացքում հայտնի դարձած այն տեղեկատվությունը, որ ընկերություններն օգտագործվում են զեղծարարությունների նպատակով, և որ իրավաբանական անձինք ընդհանուր առմամբ ներգրավված են ֆինանսական հանցագործությունների տարբեր սխեմաներում: Չեն դիտարկվել այնպիսի գործոններ, ինչպիսիք են իրավաբանական անձանց իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության առկայությունը, հաշվետու անձանց կողմից այս առումով համապատասխանության մակարդակը, առանց հաշվետու անձի միջնորդության իրավաբանական անձանց հիմնադրման տարածված գործարար սովորույթը, կամ ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներին համապատասխանության մակարդակը: ՆՈՖԳՏՄ ոլորտում վերահսկողության բացերը նկարագրված են Անմիջական արդյունք 3-ում, ինչը կարելի է համարել բաց թողնված հնարավորություն՝ ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի օգտագործմամբ իրավաբանական անձանց խոցելիությունները հասկանալու համար:

---

⁷⁷ Պետական ռեգիստրը ՖՀ կամ ՆՈՖԳՏՄ չէ, սակայն ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի շրջանակներում հանդիսանում է հաշվետու անձ:

355. Այնուամենայնիվ, թեև ՌԱԳ-ն այս խնդրին չի անդրադառնում, գործնականում որոշ առանցքային մարմիններ շատ ավելի ընդգրկուն պատկերացումներ ունեն խոցելիությունների վերաբերյալ: Իրավաբանական անձանց բաժնետերերի ընդհանուր պատկերը պարզ է. դրանց 97 տոկոսը Հայաստանի ռեզիդենտներ են, իսկ մնացածի հիմնական մասը հայկական սփյուռքի ներկայացուցիչներն են: Իրավաբանական անձանց բաժնետերերի աշխարհագրական պատկերը նույնպես պարզ է: Հայաստանի տնտեսությունը վերջին շրջանում անկում է ապրում, և երկրի նկատմամբ միջազգային ներդրողների հետաքրքրությունը մեծ չէ: Իրավաբանական անձինք օգտագործվում են առևտրային նպատակներով: Հայաստանը ընկերությունների հիմնադրման տարածաշրջանային կամ միջազգային կենտրոն չէ, և այստեղ առկա չեն նման կենտրոններին հատուկ՝ ակտիվների կառավարման և բարդ գործարար հարաբերությունները:

356. Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրության շրջանակներում ՀՊՈւ-ի հավելյալ միջոցառումներ կիրառվում են այնպիսի գործոնների առկայության դեպքում, ինչպիսիք են իրավաբանական անձինք կամ կազմավորումները, որոնց գործունեության ոլորտը ակտիվների անհատական կառավարումն է, սեփականատերերի արտասովոր կամ անհարկի բարդ կազմ ունեցող ընկերությունները և առանց առերես շփման գործարքները կամ գործարար հարաբերությունները: Նշված գործոնները ՌԱԳ-ի շրջանակներում համակողմանիորեն չեն դիտարկվել: Այնուամենայնիվ, փորձից ելնելով՝ իշխանությունները հավաստում են, որ ակտիվների անհատական կառավարմամբ զբաղվող ընկերություններ Հայաստանում չկան (Հայաստան այցի ընթացքում գնահատող խումբը հակառակի մասին վկայող փաստեր չի արձանագրել): Ներդրումային պրոդուկտները և ծառայությունները պարզունակ են: Անվանական բաժնետերեր ունեցող կազմավորումների կիրառության պրակտիկան բացակայում է, իսկ ըստ ներկայացնողի արժեթղթերն արգելված են: Իշխանությունների հավաստմամբ, առանց առերես շփման գործարքները և երրորդ անձանց միջոցով ՀՊՈւ միջոցառումների իրականացումը բացակայում են (գնահատող խումբը հակառակի մասին վկայող փաստեր չի արձանագրել): Իրական շահառուների մասով պահանջներին ՖՀ-ների համապատասխանությունը (ինպես նաև իրավաբանական անձանց կողմից բանկային հաշիվներ ունենալու գծով Պետական ռեգիստրի պահանջը, տես ստորև), ինչպես նաև գործնականում ՖՀ-ներից հիմնական հատկորոշիչների և իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության ստացման հնարավորությունը առկա են:

357. Հայաստան այցի ժամանակ գնահատող խմբի համար ակնհայտ էր, որ իշխանությունները իրավաբանական անձանց խոցելիությունների դիտարկման հարցում ընդունում են վերը նշված փաստերի ու գնահատումների կարևորությունը: Այնուամենայնիվ, բացակայում է որևէ գրավոր փաստաթուղթ, որը կշարադրեր խոցելիությունների վերաբերյալ բոլոր իրավասու մարմինների համաձայնեցված պատկերացումները և ուղղված կլիներ այդ խոցելիությունները բացահայտելուն, գնահատելուն և հասկանալուն: Նշված խնդիրը պետք է լուծվի բոլոր իրավասու մարմինների մասնակցությամբ համակարգված և համապարփակ գնահատում անցկացնելու միջոցով: Նման գնահատումը բարդություն չի ներկայացնի՝ հաշվի առնելով իրավաբանական անձանց վերը նկարագրված բնութագրերը և որոշ իրավասու մարմիններում հարցի վերաբերյալ ընդգրկուն պատկերացումները:

Իրավաբանական անձանց և կազմավորումների չարաշահումը կանխարգելող զսպողական միջոցառումները

358. Հայաստանի իշխանությունները մի շարք քայլեր են կատարել իրավաբանական անձանց չարաշահման ռիսկը կանխարգելելու և զսպելու ուղղությամբ: Դրանց թվում են գրանցման միջոցով հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվության թափանցիկությունը, ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի արգելքը, Պետական ռեգիստրին իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման օրենսդրական պահանջը, բանկային հաշիվների օգտագործման օրենսդրական պահանջները և պրակտիկան, իրավաբանական անձանց

կողմից գործարքներում կանխիկի օգտագործման սահմանափակումները, բանկերի կողմից ՀՊՈւ կատարելու պահանջների սահմանումը և իրավասու մարմիններին տեղեկատվության հասանելիության ապահովումը:

359. Թափանցիկության առումով, Պետական ռեգիստրում (բոլոր ընկերությունների վերաբերյալ տվյալների մասով՝ բացառությամբ բաժնետիրական ընկերությունների վերաբերյալ տվյալների) և Կենտրոնական դեպոզիտարիայում (բաժնետիրական ընկերությունների վերաբերյալ տվյալների մասով) պահվող հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվությունը հրապարակայնորեն հասանելի է: Հայաստանում իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության ստույգությունը և արդիականությունն ապահովվում է որոշակի գործող մեխանիզմների համակցությամբ: Իշխանություններն օգտվում են բանկերի կողմից ՀՊՈւ շրջանակներում ձեռք բերված տեղեկատվությունից: Դրան զուգահեռ, իրական շահառուների մասին հայտարարագիրը (տես Հանձնարարական 24-ը) պարտավորեցնում է պետական գրանցման դիմումը ներկայացնելուց երկու օրվա ընթացքում (ինչպես նաև համախառնասխան տվյալներում փոփոխությունների դեպքում) տրամադրել տեղեկատվություն կանոնադրական կապիտալի, հիմնադիրների, մասնակիցների, անդամների, շահառուների և բաժնետերերի վերաբերյալ:

360. Իրավաբանական անձանց չի թույլատրվում թողարկել ըստ ներկայացնողի արժեթղթեր:

361. Անվանական բաժնետերեր ունեցող կազմավորումների կիրառության պրակտիկան բացակայում է: Նման ծառայություններ չեն մատուցվում, և հաճախորդների անունից հանդես եկող անձինք ենթակա են ՀՊՈւ միջոցառումների:

362. Իշխանությունների հավաստմամբ, բոլոր իրավաբանական անձինք ունեն հայաստանյան բանկային հաշիվներ, իսկ իրավաբանական անձանց իրական շահառուների մասով բանկերի ՀՊՈւ միջոցառումներն իրենց հերթին նույնպես նվազեցնում են խոցելիությունները: Բանկային հաշիվների վերաբերյալ այս տեսակետը հաստատվում է՝ (ա) Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդածով, որի համաձայն՝ իրավաբանական անձի գրանցման պահին անհրաժեշտ է ներկայացնել հարկ վճարողի հաշվառման համարը և սոցիալական վճարների պարտավորությունների անձնական հաշվի քարտի համարը, և (բ) այս փաստով, որ բանկային հաշվից քաղվածքը կազմակերպության համալրված կապիտալի առկայությունը Պետական ռեգիստրին հավաստելու միակ եղանակն է: Ավելին, գնահատող խումբը հաշվի է առել հայկական իրավաբանական անձանց՝ հիմնականում առևտրային նպատակներով օգտագործվելու հանգամանքը և այդ առումով բանկային հաշիվ ունենալու անհրաժեշտությունը: «Դրամարկղային գործառնությունների մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ իրավաբանական անձինք չեն կարող օգտվել կանխիկից հետևյալ շեմը գերազանցող գործարքների դեպքում՝ 300 հազար ՀՀ դրամ (շուրջ 540 եվրո) միանգամյա կանխիկ գործարքների և մեկ ամսա կտրվածքով 3 միլիոն ՀՀ դրամը (շուրջ 5.400 եվրո) գերազանցող ընդհանուր գումարով կանխիկ գործարքներ: Սա նշանակում է, որ կանխիկը կարող է օգտագործվել միայն փոքր գումարով գործարքների դեպքում, և գործնականում բանկային հաշվի բացումը (այդպիսով նաև բանկային փոխանցումներ կատարելու հնարավորության ձեռք բերումը) իրավաբանական անձանց համար միակ հնարավոր տարբերակն է գործունեություն իրականացնելու համար:

363. Բանկերը ՖՀ-երի միակ տեսակն են, որ կարող են հաճախորդների համար վարել արժույթային հաշիվներ և կատարել անկանխիկ գործարքներ (քանի որ դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունները սպասարկում են միայն ֆիզիկական անձանց): Վերոնշյալի մասով համապատասխանությունը ստուգվում է ԿԲ կողմից անցկացվող տեղերում ստուգումների միջոցով (այդ թվում՝ բանկերում հաճախորդների հաշիվների ուսումնասիրությամբ): Նշվածին գումարվում են նաև հարկային մարմինների պահանջները, որոնք հետամուտ են ապահովելու հարկային հաշվետվությունների ստույգությունը և

պահանջում են հարկային վճարումներ կատարել միայն բանկային հաշիվներից: Հայաստանի իշխանությունները հավաստիացնում են, որ բոլոր իրավաբանական անձինք պարտավոր են ներկայացնել հարկային հաշվետվություններ: Իշխանությունները հավաստիացնում են նաև, որ ԿԲ-ի և հարկային մարմինների կողմից երբևէ չեն հայտնաբերվել բանկային հաշիվ չունեցող իրավաբանական անձինք: Իրավասու մարմինների և հաշվետու անձանց հետ հանդիպումների արդյունքում գնահատող խումբը եզրահանգել է, որ իրավաբանական անձանց համար գործնականում անհնար կլինի գործություններն ծավալել առանց Հայաստանում առնվազն մեկ բանկային հաշվի:

364. Հիմնական հատկորոշիչների և իրական շահառուների վերաբերյալ տվյալներում փոփոխությունների մասին Պետական ռեգիստրին ծանուցելու հանգամանքը ստուգելու համար նախատեսված որևէ ֆորմալ մեխանիզմ առկա չէ: Ավելին, սահմանված չեն վերջնաժամկետներ, որոնց ընթացքում մասնակիցների հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվությունը պետք է տրամադրվի Պետական ռեգիստրին: Իրական շահառուների մասին հայտարարագիրը պարտավորեցնում է համապատասխան տվյալներում փոփոխություններից հետո երկու օրվա ընթացքում Պետական ռեգիստրին տրամադրել տեղեկատվություն կանոնադրական կապիտալի, հիմնադիրների, մասնակիցների, անդամների, շահառուների և բաժնետերերի վերաբերյալ: Այնուամենայնիվ, Պետական ռեգիստրն օժտված չէ պատժամիջոցներ նշանակելու իրավասությամբ և, բացառությամբ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների մասին կանոնակարգով ՀՊՈԱ պահանջներին ենթակա ու ԿԲ կողմից լիցենզավորված ՖՀ-ների, այս մոտեցումը փոփոխությունների մասով տվյալների ժամանակին ծանուցման հստակ և կիրարկելի պարտավորության չի հանգեցնում: Արդյունքում, Պետական ռեգիստրում առկա տեղեկատվությունը լիարժեքորեն արժանահավատ համարել չի կարելի:

365. Պետական ռեգիստրը ստանում է ամսական միջինը 1.000-ից 2.000 դիմում ինչպես գործող իրավաբանական անձանց իրական շահառուների և ղեկավարների կազմում փոփոխությունների (շուրջ 80%), այնպես էլ նոր իրավաբանական անձանց գրանցման (շուրջ 20%) համար: Իրավաբանական անձի տեսակից կախված՝ Պետական ռեգիստրը դիմումների հետ կապված գործընթացներն ավարտում է մինչև երկու օրվա ընթացքում: Առցանց գրանցումը, որը Հայաստանում արագ գործընթաց է, հասանելի է միայն Հայաստանի ռեգիդենտ ֆիզիկական անձանց: Ավելին, նման գրանցումը հնարավոր է միայն անհատ ձեռնարկատերերի և սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների դեպքում: Առցանց գրանցվել է շուրջ 400 սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն: Առցանց գրանցումը չի հանգեցրել հասանելի տեղեկատվության համարժեքության նվազմանը:

366. 2012-2013թթ. ընթացքում Պետական ռեգիստրը մերժել է իրավաբանական անձանց գրանցման շուրջ 2.900 դիմում՝ Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 35-րդ և 36-րդ հոդվածների համաձայն: Պետական ռեգիստրը ստուգում է իր մոտ առկա տվյալների և դիմումով ներկայացված տեղեկատվության համադրելիությունը: Սխալ կամ չհամապատասխանող տեղեկատվության ներկայացումը մերժման հիմք է: Ստուգվում է նաև հիմնադիրների կամ ղեկավարների՝ նման կարգավիճակ զբաղեցնելու դատական կարգով արգելքների առկայությունը: Պետական ռեգիստրը նշել է, որ համակարգի ձևավորման սկզբնական փուլում եղել են սխալ կամ ոչ ամբողջական տվյալների հաշվառման դեպքեր, որոնք հետագայում շտկվել են պակասող տեղեկատվության լրացմամբ: Պետական ռեգիստրի կողմից իրականացվում է նաև անձանց անունների համեմատություն ՄԱԿ ԱԽ-ի՝ ԱՖ և ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորմանն առնչվող պատժամիջոցների համապատասխան ցանկերի հետ: Որոշ առումով, այս ստուգումները թույլ են տալիս ապահովել օրենսդրական պահանջների համաձայն Պետական ռեգիստրին ներկայացված տվյալների ստույգությունը և ամբողջականությունը, ինչպես նաև նպաստում են իրավաբանական անձանց չարաշահումը կանխարգելելուն: Անհրաժեշտ են հետագա քայլեր տեղեկատվության արդիականությունը

բարելավելու համար, ինչը կնպաստի նաև տեղեկատվության ստույգության և համարժեքության ապահովմանը: Իշխանությունները նշում են, որ գործնականում իրավաբանական անձինք շահագրգռված են իրենց վերաբերյալ տվյալների արդիականության հարցում, որպեսզի տեղեկատվության օգտագործողները, հատկապես՝ հաշվետու անձինք, կարողանան խաչաձև համադրումներ կատարել Պետական ռեգիստրում առկա տվյալների հետ՝ առանց տվյալ իրավաբանական անձին անհարկի անհանգստացնելու: Տեղեկատվության հման համադրումներ կատարվում են:

367. Ավելի կարևոր է այն, որ, ինչպես նաև հավաստում են իշխանությունները, չնայած փոփոխությունների մասով տվյալների ժամանակին ծանուցման հստակ և կիրարկելի պարտավորության բացակայությանը, ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 55, 56, 63 և 69-րդ հոդվածների ուժով Պետական ռեգիստրին չներկայացված փոփոխությունները իրավական ուժ չունեն, ինչն ինքնին չափազանց ուժեղ շարժառիթ է փոփոխությունները Պետական ռեգիստրին ժամանակին ծանուցելու համար, քանի որ միայն այդ կերպ կարելի է երաշխավորել կողմերի միջև պայմանագրային պարտավորությունների, օգուտների և պարտքերի ճիշտ բաշխումը: Սա նշանակում է, իրավաբանական անձի հին և նոր բաժնետերերի (կախված փոփոխության բնույթից) շահերից բխում է փոփոխությունների մասին Պետական ռեգիստրին անհապաղ հայտնելը: Իշխանությունները փոփոխությունների ներկայացմանն առնչվող որևէ խնդրի չեն հանդիպել (օրինակ՝ նման գործերով դատական գործընթացների տեսքով) և հավաստիացնում են, որ իրական շահառուների կազմում փոփոխությունները գրանցվում են երկօրյա ժամկետում: Ավելին, բանկերը չեն նշել Պետական ռեգիստրում առկա տվյալներում սխալների առկայության մասին:

368. Ինչ վերաբերում է Կենտրոնական դեպոզիտարիային, շուրջ 3.800 բաժնետիրական ընկերությունների բաժնետերերը պարտավոր են Կենտրոնական դեպոզիտարիային ներկայացնել տեղեկատվություն իրենց բաժնեմասնակցության վերաբերյալ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի շրջանակներում Կենտրոնական դեպոզիտարիան հանդես է գալիս որպես հաշվետու անձ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգով սահմանված՝ ԲԲԸ-ների իրական շահառուների ինքնությունը ստուգելու նպատակով Կենտրոնական դեպոզիտարիան որպես հաշվետու անձ պահանջում է բաժնեմասնակցության վերաբերյալ տեղեկատվություն: Կենտրոնական դեպոզիտարիան ենթակա է ԿԲ կողմից տեղերում ստուգումների՝ առնվազն երեք տարին մեկ անգամ, ինչպես նաև իրականացվող գործարքների օրական կտրվածքով հեռակա վերահսկողության: ԿԲ-ն չի նշել Կենտրոնական դեպոզիտարիայում առկա տվյալների համարժեքության, ստույգության և արդիականության հետ կապված խնդիրների մասին:

369. Կենտրոնական դեպոզիտարիան մատուցում է նաև պահառուական ծառայություններ Երևանի ֆոնդային բորսայում (ՆԱՍԴԱԲ-ՕԷՄԷՔՍ Արմենիա) գրանցված ընկերություններին: Տեղադրված համակարգը ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց թույլատրում է գրանցվել որպես ցուցակված ընկերության բաժնետեր միայն այն դեպքում, եթե մուտքագրված են վերջինների հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տվյալները, այդ թվում՝ անունը կամ անվանումը, հասցեն և հարկ վճարողի գրանցման համարը: Այս տեղեկատվությունը որպես այդպիսին չի ստուգվում, սակայն Կենտրոնական դեպոզիտարիայի անձնակազմը ստուգում է անսովոր գործարքների առկայությունը և դրանց դեպքում Կենտրոնական դեպոզիտարիայի օպերատորները կարող են պահանջել գրանցված անձի վերաբերյալ փաստաթղթեր:

370. Հաշվետու անձինք ենթակա են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի ներքո իրական շահառուների մասով պահանջներին: ՀՊՈՒ միջոցառումները, այդ թվում՝ իրական շահառուների ինքնության ստուգման գծով միջոցառումները նկարագրված են Անմիջական արդյունք 4-ում (տես 266-րդ պարբերությունը): Հաշվետու անձինք օգտագործում, բայց բացառապես չեն հիմնվում Պետական ռեգիստրում առկա տեղեկատվության վրա, ինչը ՀՊՈՒ գործընթացի միայն մի մասն է: Վերահսկողները կարևոր դերակատարություն ունեն իրավաբանական անձանց

չարաշահումը կանխարգելելու գործում, քանի որ կարող են մոնիտորինգի ենթարկել հաշվետու անձանց գործողությունները և պահանջել թերությունների վերացում: Վերահսկողական համակարգի արդյունավետությունը նկարագրված է Անմիջական արդյունք 3-ում: Հայաստանի բանկերում առկա տեղեկատվությունը և իրավաբանական անձանց չարաշահումը կանխելու նպատակով դրա հասանելիությունն առանցքային դեր ունեն: ԿԲ-ն անցկացնում է տեղերում ստուգումներ, այդ թվում՝ համակարգի գործունակությունը փորձառական եղանակով ստուգելու միջոցով:

371. Այնուամենայնիվ, ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի նկատմամբ չի արդյունավետ վերահսկողության համակարգը բացակայում է և, այդ առումով, ՀՊՈւ պահանջների կատարման մասով ՆՈՖԳՏՄ-ների համապատասխանության հարցում առկա են զգալի բացեր: Այդ կապակցությամբ հարկ է նշել, որ իրավաբանները, փաստաբանները և նոտարները ընդհանուր առմամբ ներգրավված չեն իրավաբանական անձանց հիմնադրման գործառնություններում: Տարածաշրջանային կամ միջազգային կենտրոնների համեմատ՝ նշվածը նշանակալիորեն նվազեցնում է Հայաստանում ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի էականությունը, երբ դա համադրվում է ֆինանսական համակարգի և դրանում բանկերի առանցքային դերակատարության հետ: Խաղաղները իրավաբանական անձ հաճախորդներ չունեն: Իրավաբանական անձանց միջոցով անշարժ գույքի առքի (հետևաբար նաև՝ վաճառքի) գործարքներ հաճախ չեն իրականացվում, քանի որ առևտրային ձեռնարկությունները նախընտրում են վարձել, այլ ոչ թե գնել անշարժ գույք: Նշվածը նույնպես նվազեցնում է ՆՈՖԳՏՄ ոլորտի էականությունը՝ չնայած այս որոտում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով միջոցառումների թերություններին: Իրավաբանական անձանց առևտրային նպատակներով օգտագործվելու և, այդ տեսանկյունից, հաշվապահական և աուդիտորական մասնագիտությունների կարևորության տեսանկյունից պետք է նշել այն դրական փաստը, որ հաշվապահները ցուցաբերում են ՀՊՈւ պահանջների իմացության բավարար մակարդակ, ինչն իր հերթին նպաստում է իրավաբանական անձանց չարաշահումը կանխարգելելուն և իշխանությունների համար իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության ևս մեկ աղբյուր է ապահովում:

372. ԿԲ-ն նշել է, որ ՖՀ-ների շրջանում իրական շահառուների մասով պահանջների խախտման դեպքերը հազվադեպ են: ՖՀ-ների հետ հանդիպումների արդյունքում գնահատող խումբը եզրահանգել է, որ նշված հաշվետու անձինք տիրապետում են իրական շահառուների մասով համարժեք և ստույգ ՀՊՈւ տեղեկատվություն, որը նաև արդիական է: ՖՀ-ները պարզում են նաև հաճախորդների հետ գործարար հարաբերությունների նպատակները, ինչն ավելացնում է տեղեկատվության ստացման գծով նրանց կարողությունները:

373. Ընդհանուր առմամբ, Հայաստանում բանկերի և այլ ՖՀ-ների (ներառյալ Կենտրոնական դեպոզիտարիան՝ հաշվետու անձի իր կարգավիճակով) կողմից իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության առկայության պահանջը մի կողմից, տեղեկատվության համարժեքության, ստույգության և արդիականության ապահովմանն ուղղված ԿԲ-ի տեղերում ստուգումների միջոցով ձեռնարկած միջոցառումները մյուս կողմից կարևոր զսպողական մեխանիզմներ են հանցավոր նպատակներով իրավաբանական անձանց չարաշահումը կանխարգելելու գործում: ՖՀ-ների (հատկապես բանկերի) և ԿԲ-ի ջանքերը հաջողված են: Նշվածը զսպում է այն հանգամանքից ծագող ռիսկը, որ Պետական ռեգիստրին տրամադրվող՝ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության համարժեքության, ստույգության և արդիականության ապահովման համակարգը գործում է անուղղակի կերպով և հիմնված է իրավաբանական անձանց տվյալներում կատարված փոփոխություններին իրավական ուժ տալու նպատակով Պետական ռեգիստրում դրանց ստույգ և ժամանակին գրանցման շահագրգռվածության վրա: Փոփոխությունները Պետական ռեգիստրին ժամանակին տրամադրված են համարվում համապատասխան ժամկետը պահպանելու դեպքում՝ պայմանով, որ իրավաբանական անձանց հին ու նոր իրական շահառուները հասկանում են Պետական ռեգիստրում տեղեկատվության ժամանակին թարմացման կարևորությունը: Ըստ այդմ,

սահմանված երկօրյա ժամկետում (տես հաջորդ բաժինը) փոփոխությունների չգրանցման մասին վկայող նախանշաններ չեն հայտնաբերվել: Այդուհանդերձ, իշխանությունների կողմից իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության նախընտրելի աղբյուրը ՖՀ-ներն են, այլ ոչ թե Պետական ռեգիստրը: Նշվածը մասամբ պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ ՖՀ-ները տիրապետում են շատ ավելի լայնածավալ տեղեկատվության, քան գործարար հարաբերության գծով իրական շահառուների տվյալներն են: Սա նշանակալիորեն նվազեցնում է Պետական ռեգիստրում առկա տեղեկատվության հնարավոր բացերից առաջացող խոցելիությունները: Այնուամենայնիվ, Պետական ռեգիստրում փոփոխությունների ժամանակին գրանցման և առկա տեղեկատվության համարժեքության, ստույգության և արդիականության ապահովման գծով հստակ ու համակարգված մեխանիզմի բացակայությունը պետք է ստանա համապատասխան լուծում, թեպետ Պետական ռեգիստրում առկա տեղեկատվության համարժեքության, ստույգության և արդիականության առումով գործնականում զգալի խնդիրներ չեն արձանագրվել:

Իրավաբանական անձանց և կազմավորումների վերաբերյալ հիմնական հատկորոշիչների և իրական շահառուների վերաբերյալ համարժեք, ստույգ և արդիական տեղեկատվության հասանելիությունը

374. Վերը շարադրվածը կարևոր է իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվության համարժեքության, ստույգության և արդիականության առումով: Հայաստանում իրավաբանական անձանց իրական շահառուների բացահայտման գծով օրենսդրական պահանջների ներդնումը և Պետական ռեգիստրում իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության գրանցումը խիստ կարևոր նախաձեռնություններ են: Դրանց շնորհիվ ստացված դրական արդյունքին գումարվում է այն փաստը, որ Հայաստանում իրավաբանական անձանց մեծ մասը պատկանում է Հայաստանի ռեզիդենտներին՝ ապահովելով իրավաբանական անձի կողմից մեկ այլ իրավաբանական անձի մասնակից լինելու միջոցով իրական շահառության ամբողջական պատկերի վերհանման հնարավորությունը Պետական ռեգիստրում առկա տեղեկատվության միջոցով: Ինչպես արդեն վերը նշվել է, գնահատող խմբի հետ հանդիպած բանկերը համարում են, որ Պետական ռեգիստրում առկա տեղեկատվությունը ստույգ է և ամբողջական: Թեև սահմանված է տեղեկատվության տրամադրման ժամկետ, առկա են տվյալներում փոփոխություններին իրավական ուժ տալու նպատակով Պետական ռեգիստրում ժամանակին արտացոլելու շարժառիթներ, և Հայաստանի իշխանությունները չեն կասկածում տեղեկատվության ստույգությանը (հակառակի մասին վկայող նախանշաններ չեն արձանագրվել), այնուամենայնիվ, Պետական ռեգիստրում իրական շահառուների մասին տեղեկատվության միանշանակորեն համարժեք, ստույգ և արդիական լինելու փաստը չի կարելի ապացուցված համարել:

375. ՖՀ-ների հանդիպումներից գնահատելով խումբը եզրահանգել է, որ վերջինները տիրապետում են իրական շահառուների վերաբերյալ համարժեք տեղեկատվության: Չնայած Հանձնարարական 10-ի Չափորոշիչ 10.7-ի ներքո ընթացիկ դիտանցման դիսկահենք պահանջների և Հանձնարարական 24-ի Չափորոշիչ 24.7-ի ներքո իրական շահառուների տվյալները հնարավորինս ստույգ և արդիական պահելու պահանջների միջև հնարավոր տարբերություններին, պետք է նշել, որ այդ տարբերությունները չեն արտահայտվել իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության համարժեքության որևէ չափով անկման տեսքով: Նշվածը համապատասխանում է տեղերում ստուգումների արդյունքում ԿԲ-ի եզրահանգումներին առ այն, որ իրական շահառուների մասով պահանջներից շեղումները հազվադեպ են (տես Անմիջական արդյունք 4-ը), թեև այս առումով առանձին վիճակագրություն չի վարվում, և Անմիջական արդյունք 3-ում գնահատող խումբն առաջարկել է բարելավել ստուգումների ընտրանքը ձևավորելու պրակտիկան:

376. Իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության համարժեքության առումով ՆՈՖԳՏՄ-ների էականության հարցը քննարկվել է նախորդող պարբերություններում: Չնայած թերություններին (որոնք ավելի են ընդգծվում ՆՈՖԳՏՄ ոլորտում ՀՊՈւ պահանջների կատարումը մոնիտորինգի ենթարկելու նպատակով վերահսկողության և կարգավորման բացերով), իրավաբանական անձանց դերակատարությունը խաղատնային բիզնեսում և անշարժ գույքի առուվաճառքի գործառնություններում սահմանափակ է: Հաշվապահները և աուդիտորները հասկանում են ՀՊՈւ պահանջները՝ իշխանությունների համար ապահովելով համարժեք տեղեկատվության ևս մեկ օգտակար աղբյուր:

377. Օրենսդրությամբ հստակ չէ իրավաբանական անձանց կողմից իրենց իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվություն ունենալու պահանջը: Այնուամենայնիվ, կարելի է ենթադրել, իրավաբանական անձանց, Պետական ռեգիստրի և հաշվետու անձանց (մասնավորապես, բանկերի) մակարդակում իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության առումով տարբերությունները չնչին են կամ չկան: Հավանական է, որ իրավաբանական անձանց մակարդակով տեղեկատվության որակն ու ստուգման գործընթացը համադրելի են, եթե ոչ՝ ավելի համապարփակ, Պետական ռեգիստրի կամ հաշվետու անձանց համապատասխան գործընթացների հետ:

378. Ինչ վերաբերում է իրավասու մարմիններին տեղեկատվության ժամանակին հասանելիությանը, պետք է նշել, որ իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվությունը հրապարակայնորեն հասանելի է, և ներդրված են մեխանիզմներ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության ժամանակին հասանելիությունը կարգավորելու համար: Պետական ռեգիստրը պարտավոր է իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը հարցումների հիման վրա տրամադրել ՖԴԿ-ին: Գործնականում նման տեղեկատվությունը տրամադրվում է ժամանակին՝ ՖԴԿ-ի կողմից նշված ժամկետներում: Նմանապես, ՖՀ-ների նկատմամբ ԿԲ վերահսկողության առումով խոչընդոտներ առկա չեն և, ինչպես արդեն նշվել է, ՖՀ-ների հաճախորդ իրավաբանական անձանց վերաբերյալ տվյալները հասանելի են ԿԲ-ին տեղերում ստուգումների ժամանակ:

379. Գնահատող խումբը նաև իշխանություններ հետ քննարկումներ է ունեցել՝ հետախուզական տվյալների հավաքման և քննչական գործողությունների իրականացման նպատակով ՖՀ-ներից իրական շահառուների վերաբերյալ ստացվող տեղեկատվության համարժեքությունը և արդիականությունը պարզելու համար: ՖԴԿ-ն և ԻՄ-երը կարողանում են ՖՀ-ներից անհրաժեշտության դեպքում ձեռք բերել համապատասխան տեղեկատվություն. գործնականում, տեղեկատվությունը պահանջվում և ստացվում է բանկերից: Նման տեղեկատվության ստացման հարցում խոչընդոտներ չեն արձանագրվել, իսկ տվյալները տրամադրվել են հետախուզական և քննչական գործողություններին անհրաժեշտ ժամկետներում: Տարեկան կտրվածքով 10-ից 15 քննության նպատակներով բանկերը տրամադրում են իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվություն: Մինչ օրս իշխանությունները որևէ ՆՈՖԳՏՄ-ից նման տեղեկատվություն չեն պահանջել. իշխանությունների համար այդ առումով խոչընդոտներ չեն եղել:

380. Հայաստանում իրավաբանական կազմավորումներ հիմնադրվել չեն կարող: Օտարերկրյա տրաստների և այլ իրավաբանական կազմավորումների հետ գործարքներ ընթացքում հաշվետու անձինք պարտավոր են ձեռնարկել ՀՊՈւ բոլոր միջոցառումները: Բացակայում են նման դեպքերի հետ առնչվելու վերաբերյալ ուղեցույցներ: Այնուամենայնիվ, գնահատող խմբի հետ հանդիպած հաշվետու անձինք իրավաբանական կազմավորումների հետ որևէ գործարար հարաբերություն չունեին, և մոտ ապագայում Հայաստանը իրավաբանական կազմավորումների կողմից օգտագործվելու հավանականությունը ցածր է:

Արդյունավետ, համարժեք և տարհամոզիչ պատժամիջոցներ

381. Պետական ռեգիստրին իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման պահանջների խախտումների մասով որևէ պատժամիջոցներ կամ այլ ուղղիչ միջոցառումներ չեն կիրառվել: Տեղեկատվություն չտրամադրելու կամ սխալ տրամադրելու համար պատժամիջոցներ սահմանված չեն: Այս առումով, Պետական ռեգիստրը պատժամիջոցներ կիրառելու և ուղղիչ միջոցառումներ ձեռնարկելու իրավասություններով օժտված չէ: Պետական ռեգիստրի աշխատանքի արդյունավետության վրա բացասաբար է ազդում օրենքի պահանջներին համապատասխանությունն ապահովելու համար անհրաժեշտ իրավասությունների բացակայությունը: Մի քանի հաշվետու անձ գնահատող խմբին տեղեկացրել են, որ ՀՊՈւ իրականացնելիս հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվությունը պարզելու համար հիմնվում են Պետական ռեգիստրի տվյալների վրա, քանի որ դա համարվում է պաշտոնական մարմնի կողմից տրամադրվող տեղեկատվություն: Այնուամենայնիվ, անգամ եթե գործնականում Պետական ռեգիստրի տվյալների մասով թերություններ չեն հայտնաբերվել, այդ տվյալների համարժեքությունը, ստույգությունը և արդիականությունը ապահովող կիրարկման մեխանիզմի բացակայության պայմաններում արդարացված չէ դրանց վրա հիմնվելը: Իշխանությունները հայտնել են, որ Պետական ռեգիստրի տվյալների վրա հիմնվելը ՖՀ-ների համար իրավաբանական անձանց իրական շահառուների մասով սեփական ՀՊՈւ իրականացնելուն փոխարինող այլընտրանք չէ:

382. Անհամապատասխանությունների դեպքում ԿԲ-ն ձեռնարկում է ուղղիչ միջոցառումներ և կիրառում է պատժամիջոցներ, որոնք լիարժեքորեն տարհամոզիչ կամ արդյունավետ չեն: Իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների կամ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվություն չտրամադրելու համար պատժամիջոցների կիրառման անհրաժեշտություն չի եղել: Նման տեղեկատվությունն ի սկզբանե հասանելի է հիմնականում, բայց ոչ՝ բացառապես, տեղերում ստուգումների միջոցով: ԿԲ-ն պատրաստակամ է պատժամիջոցների կիրառության հարցում: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների խախտման դեպքում ԿԲ-ի կողմից նշանակվել են պատժամիջոցներ ՖՀ բոլոր տեսակների նկատմամբ, թեև իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության անհամարժեքության հիմքով նշանակված պատժամիջոցների մասով առանձին վիճակագրություն չի վարվում: Նման վիճակագրությունն օգտակար կլինի իշխանություններին իրավաբանական անձանց չարաշահման ռիսկերը և կանխարգելիչ միջոցառումների համարժեքությունը գնահատելու հարցում: Ընդհանուր առմամբ, ԿԲ-ի ջանքերը, այդ թվում՝ նշանակված պատժամիջոցները, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջներին ՖՀ-ների համապատասխանության վրա դրական ազդեցություն է ունեցել, ներառյալ՝ ՀՊՈւ միջոցառումների և իրական շահառուների վերաբերյալ պահանջների կատարման մասով:

383. ՖԴԿ-ն և ԻՄ-երը օժտված են իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների կամ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության չտրամադրվելու դեպքում պատժամիջոցներ կիրառելու իրավասություններով: Նման պատժամիջոցներ կիրառելու անհրաժեշտություն չի առաջացել, քանի որ տեղեկատվությունը մշտապես տրամադրվել է սահմանված ժամկետներում:

Անմիջական արդյունք 5-ի մասով ընդհանուր եզրահանգումներ

384. ՌԱԳ-ը պարունակում է Հայաստանում գործող իրավաբանական անձանց մասին որոշակի տեղեկատվություն, այդ թվում՝ ռիսկերի մասին ընդհանուր դիտարկումներ: Նշվածը իրավաբանական անձանց որոշակի տեսակների մասով խոցելիությունների խորը վերլուծություն համարել չի կարելի, սակայն Պետական ռեգիստրն աշխատում է իրական շահառուների հետ կապված ռիսկերին առնչվող բազմաբնույթ խնդիրները հասկանալու ուղղությամբ: Միևնույն ժամանակ, առանցքային դերակատարություն ունեցող որոշ իրավասու մարմիններ իրավաբանական անձանց չարաշահման ռիսկի վերաբերյալ ունեն ավելի հիմնավոր պատկերացումներ, քան արտացոլված է ՌԱԳ-ում: Ընդհանուր առմամբ, իրավասու մարմինները

չեն տիրապետում լիարժեքորեն փաստաթղթավորված և գնահատված տեղեկատվության (օրինակ՝ զեղծարարության ռիսկի մասով), որի միջոցով հնարավոր կլինի համարժեք կերպով հակազդել հնարավոր ռիսկերին:

385. Հայաստանում իրավաբանական կազմավորումներ հիմնադրվել չեն կարող, և գնահատող խումբը Հայաստանում իրավաբանական կազմավորումների գործունեության դեպքեր չի արձանագրել: Մոտ ապագայում Հայաստանը իրավաբանական կազմավորումների կողմից օգտագործվելու հավանականությունը ցածր է:

386. Բոլոր իրավաբանական անձինք պարտավոր են գրանցվել: Իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվությունը հրապարակայնորեն հասանելի և հետևաբար թափանցիկ է: Թեև իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տվյալներում փոփոխություններին իրավական ուժ տալու նպատակով անհրաժեշտ է Պետական ռեգիստրում դրանց գրանցումը, որոշակի պահանջների բացակայության պարագայում նշվածը իրավաբանական անձի գրանցմանը հաջորդող ժամանակահատվածում չի ապահովում տեղեկատվության ստույգությունը և արդիականությունը: Այնուամենայնիվ, տեղեկատվության համարժեքությունը, ստույգությունը և արդիականությունը գործնականում բավարար մակարդակի վրա է:

387. Պետական ռեգիստրի և հարկային մարմինների գործունեությունը կարգավորող օրենսդրական դրույթները և գործնական մոտեցումները համակցության մեջ բոլոր իրավաբանական անձանց պարտադրում են ունենալ առնվազն մեկ բանկային հաշիվ, որը բանկային համակարգում ենթարկվում է ՀՊՈւ միջոցառումների: Տեղերում ստուգումների ժամանակ ԿԲ-ն գնահատում է հաշվետու անձանց կողմից իրական շահառուների բացահայտմանն ուղղված գործողությունների համարժեքությունը և ստուգում տեղեկատվության համարժեքությունը, ստույգությունը և արդիականությունը: Համապատասխան պատժամիջոցների համակարգը լիարժեքորեն արդյունավետ կամ տարհամոզիչ չէ, թեպետ հարկ է նաև նշել, որ իրական շահառուների բացահայտման հետ կապված հազվադեպ խնդիրներից որևէ մեկը զգալի կամ համակարգային բնույթ չի կրում: Բանկերը և այլ ՖՀ-ները տիրապետում են ստույգ և արդիական տեղեկատվության:

388. Դրական հանգամանք է այն, որ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը նոր ընդունված օրենսդրական պահանջների ներքո տրամադրվում է Պետական ռեգիստրին: Այնուամենայնիվ, տեղեկատվության համարժեքությունը, ստույգությունը և արդիականությունը մոնիտորինգի ենթարկելու ֆորմալ մեխանիզմներ առկա չեն: Պետական ռեգիստրը պատժամիջոցներ նշանակելու իրավասություն չունի: Նշված հանգամանքները բացեր են: Այնուամենայնիվ, մի կողմից՝ Պետական ռեգիստրին իրական շահառուների վերաբերյալ տվյալներում փոփոխությունների տրամադրման համար սահմանված ժամկետի առկայության, իսկ մյուս կողմից՝ հին ու նոր բաժնետերերի համար իրական շահառուների տվյալների փոփոխություններին իրավական ուժ տալու շարժառիթների համակցության արդյունքում արդյունավետության հետ կապված էական խնդիրներ չեն արձանագրվել: Պետական ռեգիստրում առկա տեղեկատվությունը լրացնում է ՖՀ-ների կողմից տնօրինվող տեղեկատվությանը:

389. Իրավաբանական անձանց, Պետական ռեգիստրի, Կենտրոնական դեպոզիտարիայի և հաշվետու անձանց մոտ իրական շահառուների մասին պահվող տեղեկատվությունը հասանելի է իրավասու մարմիններին: Իշխանությունների հավաստմամբ, դիտարկվող ժամանակահատվածում իրավասու մարմիններն անհրաժեշտության դեպքում մշտապես կարողացել են ձեռք բերել համարժեք, ստույգ և արդիական տեղեկատվություն առանց որևէ սահմանափակումների և ուշացումների: Տեղեկատվություն չտրադրելու համար պատժամիջոցներ կիրառելու անհրաժեշտություն չի առաջացել:

390. Սույն Անմիջական արդյունքը գնահատելիս հատուկ կշիռ է տրվել համատեքստային մի շարք գործոնների:

391. Իրավաբանական անձանց 97 տոկոսը պատկանում է Հայաստանի ռեզիդենտներին, իսկ մնացածի հիմնական մասը հայկական սփյուռքի ներկայացուցիչներն են: Իրավաբանական անձինք օգտագործվում են առևտրային նպատակներով: Հայաստանը ընկերությունների հիմնադրման տարածաշրջանային կամ միջազգային կենտրոն չէ, և այստեղ առկա չեն նման կենտրոններին հատուկ՝ ակտիվների կառավարման և բարդ գործարար հարաբերությունները: Հայաստանի տնտեսությունը վերջին շրջանում անկում է ապրում, և երկրի նկատմամբ միջազգային ներդրողների հետաքրքրությունը մեծ չէ: Իշխանությունները հավաստում են, որ ակտիվների անհատական կառավարմամբ զբաղվող ընկերություններ Հայաստանում չկան, և Հայաստան այցի ընթացքում գնահատող խումբը հակառակի մասին վկայող փաստեր չի արձանագրել: Անվանական բաժնետերեր ունեցող կազմավորումների կիրառության պրակտիկան բացակայում է, իսկ ըստ ներկայացնողի արժեթղթերն արգելված են: Առանց առերես շփման գործարքները և երրորդ անձանց միջոցով ՀՊՈւ միջոցառումների իրականացումը բացակայում են:

392. Հատուկ կշիռ է տրվել նաև բանկային հատվածի էականությանը, բանկային հատվածում իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը պարզելու գործընթացներին, իրավաբանական անձանց կողմից բանկային հաշիվ ունենալու պահանջին, հաշվետու անձ ՖՀ-ներից (ներառյալ՝ Պետական ռեզիստորը) և հատկապես բանկերից իրական շահառուների վերաբերյալ համարժեք, ստույգ և արդիական տեղեկատվություն ստանալու գծով իշխանությունների հաջողություններին:

393. Ընդհանուր առմամբ, Անմիջական արդյունք 5-ի մասով Հայաստանը ցուցաբերել է արդյունավետության զգալի մակարդակ:

Առանցքային եզրահանգումներ և առաջարկվող գործողություններ

Առանցքային եզրահանգումներ

Հայաստանի իշխանությունները կարողանում են ՓԼ/ԱՖ և նախորդող հանցագործությունների մասով իրականացվող քննությունների, քրեական հետապնդման և դատավարական այլ գործողությունների դեպքում ժամանակին տրամադրել լայնամասշտաբ իրավական փոխադարձ իրավական օգնություն և հանձնում: Այնուամենայնիվ, ԻՄ-երը ակտիվորեն հետամուտ չեն եղել օտարերկրյա համագործակցության շրջանակներում փոխադարձ իրավական օգնության, քանի որ գործնականում ՓԼ/ԱՖ գործերով քննության և քրեական հետապնդման դեպքերը սահմանափակված են ներպետական մակարդակով:

Առաջարկվող գործողություններ

- Անդրազգային բաղկացուցիչներ պարունակող քրեական գործերի դեպքում Հայաստանն ավելի ակտիվ կերպով պետք է հետամուտ լինի օտարերկրյա փոխադարձ իրավական օգնության և հանձնման՝ երկրում առկա ՓԼ/ԱՖ ռիսկերին համապատասխան կերպով: Նշվածը վերաբերում է նաև ներպետական իրավապահ ու վերահսկող մարմինների և նրանց օտարերկրյա գործընկերների միջև տեղեկատվության ոչ պաշտոնական փոխանակմանը:
- Փոխադարձ իրավական օգնություն մասով պետք է վարել համապարփակ վիճակագրություն ըստ հանցագործությունների տեսակների, ներառյալ՝ ՓԼ և ԱՖ հանցագործությունները:

Սույն Գլխում դիտարկվում և գնահատվում է Անմիջական արդյունք ԱԱ.2-ը: Այս բաժնի ներքո արդյունավետության գնահատման նպատակով կիրառելի են Հ.36-40 Հանձնարարականները:

Անմիջական արդյունք 2 (Միջազգային համագործակցություն)

Կառուցողական կերպով և ժամանակին փոխադարձ իրավական օգնություն տրամադրելը

394. Փոխադարձ իրավական օգնության համար ՔԴՕ-ն սահմանում է համապարփակ իրավական շրջանակ, որն իշխանություններին հնարավորություն է տալիս ՓԼ/ԱՖ և նախորդող հանցագործությունների մասով իրականացվող քննությունների, քրեական հետապնդման և դատավարական այլ գործողությունների դեպքում ժամանակին տրամադրել լայնամասշտաբ փոխադարձ իրավական օգնություն և հանձնում: Գնահատող խումբը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի միջազգային հանրությունից դրական արձագանքներ է ստացել Հայաստանի կողմից տրամադրված փոխադարձ իրավական օգնության որակի և արագության մասին: Միջինում, փոխադարձ իրավական օգնության հարցումներին պատասխան տրամադրվում է 1-ից 2 ամսվա ընթացքում, եթե հարցմամբ ավելի կարճ ժամկետ նշված չէ: Իշխանությունները հայտնել են, որ փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների մեծ մասում Հայաստանից խնդրարկվել է ներկայացնել փաստաթղթային ապացույցներ և գործով ներգրավված վկաներից վերցնել վկայություններ ու ցուցմունքներ:

395. ՔԴՕ-ի համապատասխան դրույթների համաձայն՝ փոխադարձ իրավական օգնությունը տրամադրվում է միջազգային պայմանագրերով և ազգային օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Բացառիկ դեպքերում, Հայաստանի և օտարերկրյա պետության միջև միջազգային պայմանագրերի բացակայության պարագայում փոխադարձ իրավական օգնություն կարող է տրամադրվել փոխադարձության սկզբունքի հիման վրա: Հայաստանը վերապահումներ է

կատարել 1959թ.-ի Քրեական գործերով փոխադարձ օգնության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 1978թ.-ի Լրացուցիչ արձանագրության Գլուխ 1-ի ներքո, որը վերաբերում է հարկաբյուջետային հարցերով փոխադարձ իրավական օգնությանը: Նշված հանգամանքներում Հայաստանը չի կարողանա գույքի խուզարկության կամ առգրավման մասով փոխադարձ իրավական օգնության տրամադրել: Այնուամենայնիվ, պետք է նշել, որ ՔԴՕ-ն այսպիսի սահմանափակում չի նախատեսում: Ավելին, ՔԴՕ-ի 476-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե օտարերկրյա պետության իրավասու մարմնի կողմից քրեադատավարական գործողությունների վերաբերյալ հարցումների կատարման պարտականությունը բխում է տվյալ պետության հետ կնքված մեկից ավելի միջազգային պայմանագրերից, ապա երբ հարցման մեջ նշված է, թե որոշակի որ միջազգային պայմանագրի հիման վրա է այն կազմվել և ներկայացվել, հարցումը կատարող դատարանը, դատախազը, քննիչը, հետաքննության մարմինը ղեկավարվում են այդ միջազգային պայմանագրով: Հետևաբար, հաշվի առնելով այն փաստը, որ Հայաստանն այլ կոնվենցիաների, մասնավորապես՝ «Հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների լվացման, հետախուզման, առգրավման ու բռնագանձման և ահաբեկչության ֆինանսավորման մասին Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիա»-ի մասով հայտարարություններ չի արել, այս կոնվենցիայի ներքո փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների նկատմամբ տարածվում են դրա դրույթները: Հանդիպումների ընթացքում իշխանության ներկայացուցիչները նշեցին, որ գործնականում վերոհիշյալ վերապահումը խոչընդոտ չի հանդիսանա լայնամասշտաբ փոխադարձ իրավական օգնություն տրամադրելու հարցում: Իշխանությունները նման խնդրի գործնականում երբեք չեն հանդիպել, ուստի իշխանությունների տեսակետը հավաստող օրինակներ չեն տրամադրվել:

396. Մինչև 2015թ.-ը Հայաստանը փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների մասով առանձին վիճակագրություն չի վարել ըստ հանցագործության և խնդրարկվող տեղեկատվության տեսակների (օրինակ՝ բանկային հաշիվների իրական շահառուների մասին): Ուղարկված և ստացված փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների մասով մանրամասն տվյալները բացակայում են: Նշվել է, որ 2010թ.-ից 2014թ.-ն ընկած ժամանակահատվածում ԳԴ-ն օտարերկրյա գործընկերներից ՓԼ գծով ստացել է միան մեկ փոխադարձ իրավական օգնության հարցում: ԱՖ գծով փոխադարձ իրավական օգնության հարցումներ չեն ստացվել: ՓԼ գծով փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների վերաբերյալ ԱՆ-ը տեղեկատվություն չի տրամադրել: ԱՖ գծով հարցումներ չեն եղել: ՓԼ/ԱՖ գծով հանձնման որևէ հարցումներ չեն ստացվել: Այս առումով Հայաստանն ավելի հաճախ համագործակցում է Ռուսաստանի հետ: Որպես հարցում ստացած երկիր՝ Հայաստանը փոխադարձ իրավական օգնության տրամադրման հարցում որևէ խնդիրների կամ խոչընդոտների չի հանդիպել:

397. Օտարերկրյա գործընկերներից փոխադարձ իրավական օգնության և հանձնման գծով ստացված հարցումների վերաբերյալ տվյալները ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակում:

ԳԴ-ի կողմից փոխադարձ իրավական օգնության գծով ներկայացված վիճակագրություն

Տարի	Բոլոր տեսակի փոխադարձ իրավական օգնության հարցումներ	Ընդհանուր բնույթի փոխադարձ իրավական օգնության հարցումներ	Ընդհանուր բնույթի հանձնման հարցումներ	Քրեական հետապնդման հարցումներ
2010թ.	2232	76	27	17
2011թ.	4013	104	30	19
2012թ.	1293	81	22	11
2013թ.	2894	89	27	17
2014թ.*	1708	48	9	12

* 2014թ.-ի տվյալները վերաբերում են հունվարի 1-ից մինչև հուլիսի 1-ն ընկած ժամանակահատվածին:

ԱՆ-ի կողմից փոխադարձ իրավական օգնության գծով ներկայացված վիճակագրություն⁷⁸

Տարի	Ստացված օտարերկրյա հարցումներ
2012թ.	248
2013թ.	232
2014թ.	269
Ընդամենը	749

398. Հանձնման առումով Հայաստանը խստորեն հետևում է 1957թ.-ի Հանձնման մասին եվրոպական կոնվենցիային, հետևաբար տրամադրվող իրավական օգնությունը ժամանակին և կառուցողական է: 2012թ.-ից ի վեր Հայաստանը մերժել է հանձնման 46 և բավարարել 18 հարցում: Դեպքերի մեծ մասում հանձնման հարցումները մերժվել են անձի՝ Հայաստանի քաղաքացի լինելու փաստի հիմքով: Այս դեպքերում օտարերկրյա գործընկերներից խնդրարկվել է քրեական վարույթը փոխանցել Հայաստանին:

399. Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված է օտարերկրյա դատարանի որոշումը կամ բռնագանձման որոշումը ճանաչելու գծով ստացված հարցումների քանակը:

Օտարերկրյա դատարանների բռնագանձման որոշումը ճանաչելու գծով փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների վիճակագրություն

2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.*
15	18	12	17	11	17

400. Փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների գաղնիությունը պահպանվում է, և բոլոր պաշտպանական միջոցառումներն իրականացվում են ՔԴՕ-ի հիման վրա: Մասնավորապես, հարցաքննությունը, ստուգումը, խուզարկությունը, փորձաքննությունը և ՔԴՕ-ով սահմանված դատավարական այլ գործողություններն իրականացվում են միջազգային պայմանագրերի համաձայն՝ դրանցով և ՔԴՕ-ով սահմանված կարգով:

Անդրազգային բաղկացուցիչներ պարունակող ներպետական ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ գործերով ժամանակին փոխադարձ իրավական օգնություն ստանալու համար դիմելը

401. 2012թ.-ից 2014թ.-ն ընկած ժամանակահատվածում Հայաստանը ՓԼ գծով ուղարկել է փոխադարձ իրավական օգնության 9 և հանձնման 5 հարցում (2 անձ հանձնվել է Հայաստանին): ԱՖ գծով հարցումներ չեն ուղարկվել: Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված է օտարերկրյա գործընկերներին ուղարկված փոխադարձ իրավական օգնության և հանձնման հարցումների ընդհանուր քանակը:

ԳԴ-ի կողմից խնդրարկված փոխադարձ իրավական օգնության վիճակագրություն

Տարի	Բոլոր տեսակի փոխադարձ իրավական օգնության հարցումներ	Ընդհանուր բնույթի փոխադարձ իրավական օգնության հարցումներ	Ընդհանուր բնույթի հանձնման հարցումներ	Քրեական հետապնդման հարցումներ
2010թ.	2250	49	82	23
2011թ.	2915	97	82	24
2012թ.	1013	113	69	34
2013թ.	2796	116	77	30

⁷⁸ Տրամադրված վիճակագրությունը ներառում է քրեական և քաղաքացիական գործերով ամփոփ տվյալները:

2014թ.*	1667	121	52	9
---------	------	-----	----	---

* 2014թ.-ի տվյալները վերաբերում են հունվարի 1-ից մինչև հուլիսի 1-ն ընկած ժամանակահատվածին:

ԱՆ-ի կողմից խնդրարկված փոխադարձ իրավական օգնության վիճակագրություն⁷⁹

Տարի	Ստացված օտարերկրյա հարցումներ
2012թ.	70
2013թ.	94
2014թ.	75
Ընդամենը	239

402. Հայաստանի իշխանությունները նշել են, որ մի շարք դեպքերում օտարերկրյա գործընկերներին ուղարկված փոխադարձ իրավական օգնության հարցումներին ընդամենը մասնակի պատասխաններ են ստացել: Փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների մի փոքր մասի գծով պատասխանները ստացվել 6 ամիս և ավելի երկար ժամանակ անց:

403. Հաշվի առնելով երկրի մասշտաբով ՓԼ/ԱՖ գործերով քննությունների և քրեական հետապնդման ընդհանուր պաշտոնական քաղաքականություն բացակայությունը, միջազգային համագործակցությունն այս ասպարեզում խիստ սահմանափակ է: Նշվածը վերաբերում է նաև նախորդող հանցագործությունների գծով համագործակցությանը, քանի որ անդրազգային բաղկացուցիչներ պարունակող քրեական գործերի քննության դեպքերը նույնպես հաճախակի չեն: Նկատվել է դրական միտում Եվրոպայի խորհրդի Կիբերհանցագործությունների մասին Բուդապեշտի կոնվենցիայի՝ փոխադարձ իրավական օգնության գծով համապատասխան դրույթների կիրառության հարցում: Այս առումով, 2013թ.-ից 2015թ.-ը ընկած ժամանակահատվածում վերոնշյալ կոնվենցիայի շրջանակներում օտարերկրյա գործընկերներին ուղարկվել է ընդհանուր առմամբ 80 փոխադարձ իրավական օգնության հարցում համակարգչային տվյալների անվտանգության հետ կապված հանցագործությունների մասով: Ցավոք, հարցումներից միայն 13-ի մասով են ստացվել պատասխաններ:

ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նպատակով միջազգային համագործակցության այլ ձևերի շրջանակում օգնության համար դիմելը և օգնություն տրամադրելը

404. ՖԴԿ կարողացել է ի ցույց դնել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով օտարերկրյա գործընկերների հետ ակտիվ համագործակցության մասին վկայող փաստարկներ: Թեև տեղեկատվության փոխանակման նպատակով փոխըմբռնման հուշագրի առկայությունը ՖԴԿ-ի համար պարտադիր չէ, վերջինը փոխըմբռնման հուշագրեր է ստորագրել 30 օտարերկրյա ՖՀՄ-ների հետ: Գործող օրենսդրական համակարգը ՖԴԿ-ին լայն հնարավորություններ է ընձեռնում սեփական նախաձեռնությամբ կամ հարցումների հիման վրա փոխըմբռնման հուշագրերի շրջանակներում կամ միջազգային լավագույն փորձին համապատասխան տեղեկատվության փոխանակման համար: ՖԴԿ-ն կարող է համագործակցել ոչ միայն իր օտարերկրյա գործընկերների, այլև այսպես կոչված «անկյունագծային» համագործակցության շրջանակներում նաև՝ անմիջական գործընկեր չհանդիսացող մարմինների հետ: Տեղեկատվության միջազգային փոխանակման նպատակով ՖԴԿ-ն կարող է հարցումներ կատարել բոլոր հաշվետու անձանց՝ անկախ վերջիններից նախկինում ԿԳՀ ստացած լինելու հանգամանքից: Դիտարկվող ժամանակահատվածում 280 դեպքով իրականացվել է տեղեկատվության փոխանակում (ստացվել է 121 հարցում և ուղարկվել 159-ը): ՖԴԿ-ից միջինում պահանջվել է 15 օր միջազգային գործընկերներից ստացված հարցումներին պատասխանելու:

⁷⁹ Տրամադրված վիճակագրությունը ներառում է քրեական և քաղաքացիական գործերով ամփոփ տվյալները:

համար՝ կախված ՖԴԿ-ի շտեմարաններում պահանջվող տվյալների առկայությունից կամ դրանց գծով հաշվետու անձանց կամ ներպետական իրավասու մարմիններին լրացուցիչ հարցումներ կատարելու անհրաժեշտությունից: ՖԴԿ-ի կողմից ներկայացվել են դեպքեր, երբ վերլուծությունների իրականացման նպատակով օգտագործվել է օտարերկրյա գործընկերներից ստացված տեղեկատվությունը: Ստացված հարցումների առաջնահերթությունը որոշվում է հարցմամբ նշված ժամկետներով կամ հարցման բնույթով (օրինակ՝ բանկային հաշիվների մնացորդների վերաբերյալ հարցումները սովորաբար ավելի առաջնահերթ են համարվում): Դիտարկվող ժամանակահատվածում ՖԴԿ-ն ՓԼ/ԱՖ տեղեկատվության փոխանակման որևէ հարցում չի մերժել:

ՖԴԿ միջազգային համագործակցության վիճակագրություն

	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.
ՖԴԿ-ի ստացած հարցումներ	25	36	11	32	17
ՖԴԿ-ի ուղարկված հարցումներ	28	30	38	24	39

405. Օտարերկրյա գործընկերներից ձեռք բերված հետախուզական տվյալները ԻՄ-երին տրամադրելու միջոցով (օտարերկրյա գործընկերոջ համաձայնության դեպքում) ՖԴԿ-ն նպաստում է իրականացվող քննչական գործընթացներին: Գնահատող խմբին ներկայացվել են տարբեր դրվագներ, որոնք վկայում են ՖԴԿ-ի կողմից ԻՄ-երին տրամադրվող գործառնական աջակցության մասին:

Օտարերկրյա գործընկերների հետ տեղեկատվության փոխանակում

ՖԴԿ-ն ԻՄ-ից ստացել է հարցում՝ կապված օտարերկրյա ֆիզիկական անձի կողմից կիբերհանցագործության և ՓԼ գործողությունների հետ: Հարցմամբ խնդրարկվել է տեղեկատվություն օտարերկրյա ֆիզիկական անձի և նրա ընտանիքի անդամների բանկային հաշիվների վերաբերյալ: ՖԴԿ-ն համապատասխան հարցումներ է ուղարկել բանկերին: Ստացված տեղեկատվությունը վերլուծվել և տրամադրվել է ԻՄ-ին: ԻՄ-ը խնդրարկել է լրացուցիչ՝ օտարերկրյա բանկերի բանկային հաշիվներով գործառնությունների վերաբերյալ տեղեկատվություն: ՖԴԿ-ն հարցումներ է ուղարկել երկու ՖՀՄ-ի այն երկրներում, որտեղ բացվել էին բանկային հաշիվները, և համաձայնություն խնդրել տեղեկությունները ԻՄ-ին տրամադրելու համար: Օտարերկրյա ՖՀՄ-ներից տեղեկատվությունը ստանալուց հետո այն վերլուծվել և արդյունքում ստացված հետախուզական տվյալները տրամադրվել են ԻՄ-ին:

406. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը երաշխավորում է օտարերկրյա մարմիններից ստացված տեղեկատվության գաղտնիությունը: Առանց համապատասխան օտարերկրյա մարմնի համաձայնության՝ ՖԴԿ-ն իրավունք չունի բացահայտել օտարերկրյա մարմիններից կամ երրորդ անձանցից ստացված կամ խնդրարկված տեղեկատվությունը: Տեղեկատվության անվտանգ փոխանակումն ապահովելու նպատակով ՖԴԿ-ն Էզմոնտ խմբի անդամ ՖՀՄ-ների հետ սերտորեն հաղորդակցվում է Էզմոնտի անվտանգ ցանցով: Էզմոնտ խմբի անդամ չհանդիսացող ՖՀՄ-ների հետ տեղեկատվությունը ՖԴԿ-ն փոխանակում է այլընտրանքային անվտանգ կապուղիներով: Երկրում գործող գաղտնիության պահանջները տարածվում են նաև օտարերկրյա գործընկերներից ստացված տեղեկատվության վրա: ՖԴԿ-ի բոլոր աշխատակիցները պարտավոր են ստորագրել գաղտնիքը պահպանելու վերաբերյալ համաձայնագիր: Մուտքը դեպի ՖԴԿ-ի տարածք, տվյալների և տեղեկատվական համակարգեր սահմանափակված է:

407. Տեղեկատվության փոխանակման վերաբերյալ Էզմոնտ խմբի սկզբունքների համաձայն՝ օտարերկրյա գործընկերներից տեղեկատվություն խնդրարկելու դեպքում ՖԴԿ-ն ներկայացնում է ամբողջական, փաստացի և օրինական տեղեկատվություն, ներառյալ՝ հնարավորին մանրամասն կերպով նկարագրելով վերլուծվող գործը և հարցումը ստացող երկրի հետ

հնարավոր կապը: Հարցումներ ուղարկելիս ՖԴԿ-ն օգտագործում է էգմոնտ խմբի հարցման տիպային օրինակը:

408. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նպատակով օտարերկրյա գործընկերների հետ տեղեկատվության փոխանակման հարցում ԻՄ-երի նախաձեռնողական գործողությունների մասին վկայող փաստերը սակավաթիվ են: Ոստիկանությունը, ԱԱԾ-ն և ՖՆ-ը (հարկային և մաքսային վարչարարությանը վերաբերող հարցերով) ՔԴՕ-ի համապատասխան դրույթների ներքո օժտված են իրենց անմիջական օտարերկրյա գործընկերների հետ միջազգային համաձայնագրերի շրջանակներում տեղեկատվություն փոխանակելու իրավասությամբ: Չնայած նման համաձայնագրերի առկայությանը՝ դիտարկվող ժամանակահատվածում հարկային և մաքսային մարմինները ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով որևէ տեղեկատվություն չեն փոխանակել օտարերկրյա գործընկերների հետ: Ոստիկանությունը Ինտերպոլի խողովակներով պարբերաբար տեղեկատվություն է փոխանակում: Այնուամենայնիվ, այդ փոխանակումը վերաբերում է գլխավորապես նախորդող հանցագործությունների գծով քննություններին: 2010-2014թթ. ընթացքում Ոստիկանությունը ստացել է 46 օտարերկրյա հարցում, որոնք բոլորը կատարվել և պատասխանվել են: Ինչ վերաբերում է ԱԱԾ-ին, ոչ պաշտոնական տեղեկատվության փոխանակումը հիմնականում իրականացվում է ՖԴԿ-ի միջոցով՝ ՓԼ գործերով քննություններին աջակցելու նպատակով, թեև օտարերկրյա գործընկեր ՖՀՄ-ներից ստացված տեղեկատվությունը որպես ապացույց չի կարող օգտագործվել: Գնահատող խմբի կարծիքով, սա ևս մեկ նախանշան է առ այն, որ ԻՄ-երը անբավարար չափով են իրականացնում նախաձեռնողական ֆինանսական քննություններ՝ ուղղված ներպետական կամ միջազգային մակարդակով հանցավոր եկամուտների բացահայտմանն ու առգրավմանը:

409. ՕՀԳՄՕ-ի շրջանակներում որոշակի քննչական գործողությունների իրականացման սահմանափակումները կարող են բացասաբար անդրադառնալ փոխադարձ իրավական օգնության շրջանակից դուրս ԻՄ-երի կողմից լայնամասշտաբ համագործակցություն ծավալելու կարողությունների վրա: Թեպետ օտարերկրյա գործընկերներից հարցումների դեպքում ԻՄ-երը կարող են իրականացնել ՕՀԳՄՕ-ով նախատեսված օպերատիվ միջոցառումները, օրենքի համապատասխան դրույթների կիրառության հետ կապված անհարկի խոչընդոտող պայմանների առկայությունը գործնականում կարող է բացասաբար անդրադառնալ դրանց իրականացման խորության վրա (մասնավորապես, ֆինանսական տվյալների մատչելիության ապահովումը և ֆինանսական գործարքների գաղտնի վերահսկումը կարող է իրականացվել միայն այն դեպքերում, երբ գործով ներգրավված անձը կասկածվում է ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների կատարման մեջ (այսինքն՝ առանց ծանրացնող հանգամանքների ՓԼ դեպքերը դուրս են մնում այս շրջանակից) և կան հիմնավոր ապացույցներ, որ այլ եղանակով օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումն անցկացնող մարմնի կողմից օրենքով իր վրա դրված խնդիրների իրականացման համար անհրաժեշտ տեղեկատվության ձեռքբերումն անհնարին է):

410. Պարզ չէ, թե արդյոք վերահսկող մարմինները ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նպատակով փոխանակում են տեղեկատվություն: ԿԲ-ն իրավասու է ՖՀ-ների նկատմամբ հեռակա վերահսկողության և տեղերում ստուգումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը փոխանակել օտարերկրյա մարմինների հետ անգամ այն դեպքում, երբ տեղեկատվությունը բանկային կամ այլ գաղտնիք է կազմում, սակայն վերջին տարիներին փոխանակված տեղեկատվությունը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողությանը չի առնչվել:

Իրավաբանական անձանց և կազմավորումների հիմնական հատկորոշիչների և իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության միջազգային փոխանակումը

411. Հայաստանում գրանցված իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների և իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության բացահայտման և փոխանակման գծով Հայաստանը համագործակցության հարցումներ չի ստացել կամ ուղարկել: Հաշվի առնելով այն 156

հանգամանքը, որ, Հայաստանի իշխանությունների կարծիքով, նախորդող և ՓԼ հանցագործությունները հիմնականում ներպետական բնույթ են կրում, օտարերկրյա գործընկերներից նման տեղեկատվության հարցման անհրաժեշտությունը ներկայում սահմանափակ է:

Անմիջական արդյունք 2-ի գով ընդհանուր եզրահանգումներ

412. Միջազգային համագործակցության ասպարեզում Հայաստանը ցուցաբերում է արդյունավետ համակարգին բնորոշ հատկանիշներ: Հիմք ընդունելով գործող օրենսդրական համարգը՝ Հայաստանի իշխանությունները կարողանում են ՓԼ/ԱՖ և նախորդող հանցագործությունների մասով իրականացվող քննությունների, քրեական հետապնդման և դատավարական այլ գործողությունների դեպքում ժամանակին տրամադրել լայնամասշտաբ փոխադարձ իրավական օգնություն և հանձնում: Որոշ առանցքային մարմիններ միջազգային համագործակցության շրջանակներում ակտիվորեն հետամուտ են եղել փոխադարձ իրավական օգնության:

413. Օտարերկրյա գործընկերների հետ տեղեկատվության ոչ պաշտոնական փոխանակման առումով ՖԴԿ-ն միանգամայն ակտիվ է և ի ցույց է դնում դրա արդյունավետության մասին վկայող փաստարկներ: Նույնը, սակայն, չի կարելի ասել ԻՄ-երի մասին: ՓԼ/ԱՖ դեպքերի նախաձեռնողական: ՓԼ/ԱՖ դեպքերի նախաձեռնողական բացահայտմանն ուղղված իրավապահ ոլորտի ազգային քաղաքականության բացակայության պայմաններում միջազգային գործընկերների հետ ոչ պաշտոնական տեղեկատվության փոխանակման գծով հնարավորությունները սահմանափակ են: Միջազգային մակարդակով որոշ տեղեկատվություն է փոխանակվում, որը հիմնականում ծառայում է նախորդող հանցագործությունների մասով դատավճիռների կայացմանը: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի շրջանակներում վերահսկող մարմինները երբևէ տեղեկատվություն չեն փոխանակել իրենց միջազգային գործընկերների հետ:

414. Ընդհանուր առմամբ, Անմիջական արդյունք 2-ի մասով Հայաստանը ցուցաբերել է արդյունավետության զգալի մակարդակ:

ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՎԵԼՎԱԾ

1. Սույն հավելվածով ըստ թվաբանական հաջորդականության ներկայացվում է ՖԱԹՖ-ի 40 Հանձնարարականներին համապատասխանության մանրամասն վերլուծությունը: Այստեղ չեն քննարկվում երկրում առկա իրավիճակը կամ ռիսկերը, իսկ ներկայացված տեղեկատվությունը սահմանափակվում է յուրաքանչյուր Հանձնարարականի մասով տեխնիկական չափորոշիչների վերլուծությամբ: Սույն հավելվածը պետք է ընթերցել Փոխադարձ գնահատման հաշվետվության հետ մեկտեղ:

2. Այն դեպքերում, երբ ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականների կամ երկրի օրենքների ու կանոնակարգերի մասով փոփոխություններ չեն արձանագրվել, սույն Հավելվածը հղում է կատարում 2009թ.-ի Փոխադարձ գնահատման հաշվետվությանը, որը հասանելի է հետևյալ հասցեով՝

https://www.cba.am/Storage/AM/downloads/FDK/Evaluation%20Reports/mutual_evaluation_report_third_arm.pdf:

Հանձնարարական 1. Ռիսկերի գնահատումը և ռիսկահենք մոտեցման կիրառությունը

3. Ստորև դիտարկվող պահանջները ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներին ավելացվել են 2012թ.-ի փոփոխությունների ժամանակ և, հետևաբար, 2009թ.-ին Հայաստանի 3-րդ փուլի գնահատման ժամանակ հաշվի չեն առնվել:

4. **Չափորոշիչ 1.1 (մասամբ համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի ռազմավարական վերլուծություն Հայաստանն առաջին անգամ իրականացրել է 2010թ.-ին: Արժույթի միջազգային հիմնադրամի տեխնիկական աջակցության ծրագրի (2012-2014թթ.) շրջանակներում 2013թ.-ին իրականացվել է առանձին՝ ՆՈՖԳՏՄ ոլորտային ռիսկի գնահատում: ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի վերջին ազգային գնահատումն իրականացվել է 2014թ.-ին: 2014թ.-ի ՌԱԳ-ի կազմման մեթոդաբանությունը, որը հրապարակված է հրապարակայնորեն հասանելի ուղեցույցում, նախատեսում է չորս հիմնական գործընթաց՝ տեղեկատվության հավաքում, տեղեկատվության վերլուծություն, ռիսկերի բացահայտում և ռիսկերի գնահատում: Օգտագործվել են քանակական և որակական տեղեկատվության տարբեր աղբյուրներ, ներառյալ՝ պետական մարմիններից և մասնավոր հատվածից հավաքված վիճակագրությունը և այլ տեղեկատվությունը:

5. ՌԱԳ-ը բացահայտում և գնահատում է ՓԼ/ԱՖ տեսանկյունից հնարավոր սպառնալիքներն ընդդեմ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի հնարավոր խոցելիությունների՝ որոշելու համար երկրի առջև ծառացած ՓԼ/ԱՖ մնացորդային ռիսկերը: ՓԼ սպառնալիքների բացահայտման համար գնահատվել են հանցավորության ընդհանուր պատկերը, դրա դրսևորման միտումները և ակնկալվող դինամիկան: ԱՖ սպառնալիքների բացահայտման համար գնահատվել են երկրում առկա այն պայմանները, որոնք կարող են նպաստավոր լինել ահաբեկչական գործողությունների իրականացման, ահաբեկչական կազմակերպությունների գործունեության և ԱՖ համար, ինչպես նաև հաշվի է առնվել ազգային ու միջազգային մակարդակով ԱՖ հնարավոր ներգրավվածության մասին տեղեկատվությունը: Հնարավոր խոցելիությունների գնահատման նպատակով դիտարկվել են միջավայրային տարրերը (օրինակ՝ աշխարհագրական, տնտեսական և ժողովրդագրական միջավայրերը), կառուցվածքային տարրերը (օրինակ՝ քաղաքական կայունությունը, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի միջոցառումների իրականացման առումով քաղաքական հանձնառությունը, կայուն հաստատությունների առկայությունը, օրենքի գերակայությունը, պատշաճ դատական համակարգի առկայությունը), այլ համատեքստային գործոնները (օրինակ՝ կոռուպցիայի մակարդակը, ֆինանսական ներառմանը խոչընդոտող գործոնները), իրավական համակարգը (այդ թվում՝ դրան առնչվող առանձին հարցերը) և ինստիտուցիոնալ համակարգը (ինչպես պետական, այնպես էլ մասնավոր հատվածների մակարդակով): Սպառնալիքներին և խոցելիություններին տրվել են

«շատ ցածր», «ցածր», «միջին», «բարձր» կամ «շատ բարձր», իսկ տեսանելի ապագայում դրանց փոփոխության միտումներին՝ «նվազող», «կայուն» կամ «աճող» գնահատականներ:

6. Որոշ սպառնալիքների և խոցելիությունների դիտարկման շրջանակն ու խորությունը հարցեր են առաջացնում երկրի ռիսկերի գնահատման արդյունքում կատարված մի շարք եզրահանգումների ողջամտության վերաբերյալ: Օրինակ՝ ՓԼ սպառնալիքի վերլուծության համար հիմք են ընդունվել հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող բոլոր նախորդող հանցագործությունների մասով կայացված դատավճիռները՝ առանց հաշվի առնելով քրեական պատասխանատվության չենթարկված հանցավորության մակարդակը: Գնահատող խումբը կարծում է, որ ՓԼ սպառնալիքները գծով եզրահանգումներն ավելի ստույգ կլինեին, եթե իշխանությունները հաշվի առնեին հանցավոր միջավայրի վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկատվություն, օրինակ՝ տարբեր ԻՄ-երից և ՖԴԿ-ից ստացված հետախուզական տվյալները, օտարերկրյա գործընկերներից ստացված փոխադարձ իրավական օգնության հարցումները և Հայաստանում հանցավորության վերաբերյալ միջազգային կազմակերպությունների կողմից հրապարակված հաշվետվությունները:

7. Ինչ վերաբերում է խոցելիություններին, գնահատող խումբը համոզված չէ, որ վերլուծության է ենթարկվել անհրաժեշտ ծավալով տեղեկատվություն կամ գնահատվել են տարբեր տվյալների միջև կապերը, ինչը թույլ կտար լիարժեքորեն հասկանալ ՓԼ/ԱՖ ռիսկերը: Օրինակ՝ (ա) փոխադարձ իրավական օգնության վերաբերյալ վիճակագրությունը չի առանձնացվել ըստ ՓԼ հետ առնչվող և չառնչվող դեպքերի, (բ) դժվար է որոշակի ճշտությամբ եզրահանգել, թե որոնք են հանցավոր եկամուտների ստացման ամենատարածված աղբյուրները, (գ) ԿԳՀ-ների տվյալներից բնորոշվող նախորդող հանցագործությունների և դատավճռի հանգեցրած նախորդող հանցագործությունների (որին հայաստանյան համակարգում ավելի մեծ կշիռ է տրվում) միջև տարբերությունները վեր չեն հանվել, (դ) առավելագույն ՓԼ ռիսկին հանգեցնող նախորդող հանցագործությունների վերաբերյալ ԳԴ-ի տեսակետը տարբերվում է ՌԱԳ-ի եզրահանգումներից, (ե) տեղական ՔԱՈՒԱ-ների վերաբերյալ տեղեկատվությունը բացակայում է, իսկ կոռուպցիայի հնարավոր բացասական ազդեցությունը համակողմանիորեն չի գնահատվել, (զ) ստվերային տնտեսությունը և կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությունը դիտարկվել են այնպիսի ընդհանրական մակարդակով, որը թույլ չի տալիս ռիսկի տեղեկացված գնահատումը կատարել: Այս առումով լրացուցիչ տեղեկատվություն է ներկայացված Անմիջական արդյունք 1-ում:

8. **Չափորոշիչ 1.2 (համապատասխանում է).** Միջգերատեսչական հանձնաժողովը պատասխանատու է ռիսկերի գնահատման գործընթացի համակարգման համար: Միջգերատեսչական հանձնաժողովում ընդգրկված են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված բոլոր իրավասու մարմինները և Հայաստանի բանկերի միությունը (Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կազմի վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկատվություն է ներկայացված սույն Հաշվետվության 59-րդ պարբերությունում):

9. **Չափորոշիչ 1.3 (համապատասխանում է).** 2010թ.-ից սկսած իշխանությունները ձեռնարկել են մի շարք միջոցառումներ Հայաստանում ՓԼ/ԱՖ ռիսկը հասկանալու ուղղությամբ: Նախատեսվում է 2014թ.-ի ՌԱԳ-ը պարբերաբար թարմացնել երեք տարին չգերազանցող պարբերականությամբ:

10. **Չափորոշիչ 1.4 (համապատասխանում է).** ՌԱԳ-ի մեթոդաբանությունը (համառոտ տարբերակը) և հիմնական եզրահանգումները հրապարակայնորեն հասանելի են ՖԴԿ-ի ինտերնետային կայքէջում: ՌԱԳ-ի մանրամասն եզրահանգումները լայնորեն քննարկվել են Միջգերատեսչական հանձնաժողովի նիստերի ընթացքում, որտեղ ներկայացված են բոլոր իրավասու մարմինները և մասնավոր հատվածը: Ավելին, Միջգերատեսչական հանձնաժողովի հաստատումից հետո ՌԱԳ-ի համապատասխան եզրահանգումները մանրամասն քննարկվել են հաշվետու անձանց և նրանց վերահսկող մարմինների հետ պարբերական հանդիպումների

ընթացքում: 2010թ.-ին և 2013թ.-ին իրականացված ռազմավարական և ոլորտային վերլուծությունները նույնպես հասանելի են ՖԴԿ-ի ինտերնետային կայքէջում:

11. **Չափորոշիչ 1.5 (հիմնականում համապատասխանում է).** Հայաստանում իրականացված ռիսկերի վերլուծությունները հիմք են հանդիսացել ՓԼ/ԱՖ ազգային ռազմավարությունների մշակման համար: 2010-2013թթ. և 2013-2015թթ. ազգային ռազմավարություններն արտացոլում են 2010թ.-ի Ռիսկերի ռազմավարական վերլուծության և 2013թ.-ի Ոլորտային վերլուծության արդյունքները: 2014թ.-ի ՌԱԳ-ի եզրահանգումները օգտագործվելու են 2016թ.-ից սկսվող եռամյա ազգային ռազմավարության մշակման նպատակով: Նշված գնահատումների արդյունքում, ինչպես նաև 2012թ.-ի ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներից բխող փոփոխությունների արտացոլման նպատակով՝ քառամյա գործընթացից հետո 2014թ.-ին վերանայվել է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրությունը: Ռիսկերի գնահատումների արդյունքում ձեռնարկվել են նաև այլ միջոցառումներ, ինչպիսիք են ՖԴԿ-ի անձնակազմի ավելացումը և կանխիկով գործարքների դեպքում ավելի ցածր հաշվետվական շեմի սահմանումը: Ավելին, գնահատման այցից անմիջապես առաջ կազմվել է Գործողությունների ծրագիր: Մասնավորապես, 2013թ.-ի ՆՈՖԳՏՄ ռիսկերի գնահատման արդյունքում յուրաքանչյուր ՆՈՖԳՏՄ տեսակի մասով ՖԴԿ-ն մշակել է ռիսկերի գնահատման ստուգաթերթեր և ռիսկերի զսպողական միջոցառումներ: Ռիսկերի գնահատման եզրահանգումների վերաբերյալ իշխանությունները կազմակերպել են նաև ուսուցողական միջոցառումներ և անցկացրել քննարկումներ հանրային և մասնավոր հատվածների բոլոր շահագրգիռ ներկայացուցիչների հետ: ՌԱԳ-ով բացահայտված ռիսկերին համահունչ ուժեղացվել է խաղատների նկատմամբ վերահսկողությունը: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի միջոցառումներ ձեռնարկելու հարցում Հայաստանի իշխանությունները շարժվում են ռիսկահենք մոտեցումը որդեգրելու ճանապարհով (մասնավորապես, ԿԲ-ում իրականացվում են ռիսկահենք մոտեցումը ներդնելու ուղղությամբ աշխատանքներ): Այնուամենայնիվ, ՌԱԳ-ով բացահայտված ռիսկերի կանխարգելման կամ զսպման նպատակով ԻՄ-երին և ՆՈՖԳՏՄ վերահսկող մարմիններին (բացառությամբ՝ խաղատների վերահսկողության պատասխանատու ՖՆ-ի) լրացուցիչ ռեսուրսներ հատկացնելու (կամ ապագայում նման հնարավորություն նախատեսելու) մասին վկայող փաստարկներ ի ցույց չեն դրվել:

12. **Չափորոշիչ 1.6 (կիրառելի չէ).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջներից որևէ բացառություններ Հայաստանում նախատեսված չեն:

13. **Չափորոշիչ 1.7 (համապատասխանում է).** Առկա են մի շարք մեխանիզմներ, որոնց միջոցով Հայաստանը բարձր ռիսկի դեպքում սահմանում է լրացուցիչ միջոցառումներ կամ դիտարկումներ, ներառյալ՝

- Հավելյալ միջոցառումներ են նախատեսվում բարձր ռիսկի որոշակի իրավիճակների և հախորդների դեպքում (օրինակ՝ ՔԱՌԱ-ներ, չհամապատասխանող երկրներից հաճախորդներ, իրավաչափ տնտեսական նպատակ չհետապնդող բարդ կամ անսովոր գործարքներ, թղթակցային բանկային հարաբերություններ, անհատական բանկային ծառայություններ, առանց առերես շփման գործարքներ և գործարար հարաբերություններ, ակտիվների անհատական կառավարմամբ զբաղվող իրավաբանական անձինք և կազմավորումներ, անվանական բաժնետերեր կամ ըստ ներկայացնողի բաժնետոմսեր ունեցող ընկերություններ, կանխիկի լայնամասշտաբ շրջանառությամբ բնութագրվող հաճախորդներ և սեփականության բարդ կառուցվածք ունեցող ընկերություններ):
- ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներով պահանջվող դեպքերից բացի, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջները տարածվում են նաև հետևյալ անձանց և հաստատությունների վրա՝ Անշարժ գույքի կադաստր, Պետական ռեգիստր, Կենտրոնական դեպոզիտարիա, կյանքի ապահովագրությամբ չզբաղվող ապահովագրական ընկերություններ, վերաապահովագրական ընկերություններ, գրավատներ, աուդիտորական ընկերություններ

և աուդիտորներ, արվեստի գործերի դիլերներ, սակարկությունների կազմակերպիչներ, վիճակախաղերի կազմակերպիչներ և վարկային բյուրոներ:

- Ըստ ներկայացնողի արժեթղթերն արգելված են, և ՈԱԿ-ների նկատմամբ կիրառվում են լրացուցիչ հսկողության միջոցներ:
- Գործում են խոշոր կանխիկ և անկանխիկ գործարքների մասով պարբերական հաշվետվությունների ներկայացման պահանջներ:

14. **Չափորոշիչ 1.8 (հիմնականում համապատասխանում է).** Հայաստանում ՖՀ-ներին և ՆՈՖԳՏՄ-ներին թույլատրվում է ձեռնարկել պարզեցված միջոցառումներ ցածր ՓԼ/ԱՖ ռիսկի իրավիճակներում, ներառյալ՝ երբ հաճախորդը հանդիսանում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի տեսանկյունից արդյունավետորեն վերահսկվող ֆինանսական հաստատություն, պետական մարմին, տեղական ինքնակառավարման մարմին, պետական ՈԱԿ, պետական կառավարչական հիմնարկ (բացառությամբ՝ չհամապատասխանող երկրներում կամ տարածքներում գտնվող մարմինների կամ կազմակերպությունների), և երբ խոսքը վերաբերում է ցածր ռիսկային որոշակի ծառայություններին և գործարքներին: Թեև այս իրավիճակները սահմանվել և հրապարակվել են ՌԱԳ-ից առաջ, և պարզեցված միջոցառումների թույլատրման նպատակով ռիսկերի գնահատում չի կատարվել, այնուամենայնիվ, պարզեցված միջոցառումներ թույլատրող իրավիճակների մեծ մասը որպես օրինակ նշված է Հանձնարարական 10-ի Բացատրական մեկնաբանությամբ: ՖԴԿ-ի հետ քննարկումների ժամանակ պարզ դարձավ, որ Հանձնարարական 10-ի Բացատրական մեկնաբանությամբ որպես օրինակ նշված այլ դեպքերում (օրինակ՝ կոմունալ վճարումներ), պարզեցված միջոցառումների թույլատրման հիմնական պատճառը եղել է ներհատուկ ցածր ռիսկը: Պետք է նշել, որ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքում և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգում ցածր ռիսկով բնորոշվող բոլոր իրավիճակները չեն հակասում ՌԱԳ-ի եզրահանգումներին:

15. **Չափորոշիչ 1.9 (մասամբ համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի շրջանակում ՖՀ-ները և ՆՈՖԳՏՄ-ները պարտավոր են ձեռնարկել միջոցառումներ ռիսկերը գնահատելու և զսպելու ուղղությամբ: Նման միջոցառումների իրականացումը ենթակա է մոնիտորինգի և վերահսկողության ԿԲ-ի (բոլոր ՖՀ-ների մասով), ՖՆ-ի (խաղատների մասով), ԱՆ-ի (նոտարների մասով), Փաստաբանների պալատի (փաստաբանների մասով), և ՖԴԿ-ի (մնացած ՆՈՖԳՏՄ տեսակների մասով) կողմից: ԿԲ-ն օժտված է ստուգումների իրականացման համար անհրաժեշտ իրավասություններով, սակայն նույնը չի կարելի ասել ՖՆ-ի, ԱՆ-ի և Փաստաբանների պալատի մասին: Ավելին, գնահատման այցի դրությամբ ՖԴԿ-ն իր վերահսկողական իրավասության ներքո գտնվող ՆՈՖԳՏՄ տեսակների նկատմամբ վերահսկողության համակարգ դեռևս չէր ձևավորել, թեպետ ուներ այդ առումով անհրաժեշտ բոլոր լիազորությունները: Հետևաբար, կասկածահարույց է ՆՈՖԳՏՄ վերահսկող մարմինների՝ Հանձնարարական 1-ի ներքո ՆՈՖԳՏՄ-ների պարտականությունների կատարումն ապահովելու ունակությունը:

16. **Չափորոշիչ 1.10 (համապատասխանում է).** ՖՀ-ները և ՆՈՖԳՏՄ-ները պարտավոր են բացահայտել և գնահատել իրենց հնարավոր և առկա ՓԼ/ԱՖ ռիսկերը: Այս ռիսկերը գնահատելիս հաշվետու անձինք պետք է դիտարկեն ռիսկի բոլոր վերաբերելի գործոնները՝ նախքան ռիսկի ընդհանուր մակարդակը և զսպողական միջոցառումների անհրաժեշտ շրջանակը որոշելը: Արդյունքում, անհրաժեշտ զսպողական միջոցառումների շրջանակը կարող է փոփոխվել՝ կախված ռիսկերի տեսակից և մակարդակից: Հնարավոր և առկա ռիսկերը պետք է պարբերաբար դիտանցվեն առնվազն տարին մեկ անգամ: ՀՊՈւ իրականացնելիս հաշվետու անձինք պետք է մշակեն ռիսկերի կառավարման ընթացակարգեր՝ հնարավոր և առկա ռիսկերի հայտնաբերումն ու գնահատումը հնարավոր դարձնելու և ռիսկին համարժեք միջոցառումներ ձեռնարկելու նպատակով: Հաշվետու անձինք պարտավոր են իրենց ներքին

քաղաքականությունների և ընթացակարգերի մեկ օրինակը տրամադրել ԿԲ-ին դրանց հաստատմանը հաջորդող մեկամսյա ժամկետում, ինչպես նաև դրանցում փոփոխությունների և լրացումների դեպքում:

17. **Չափորոշիչ 1.11 (համապատասխանում է).** ՖՀ-ները և ՆՈՖԳՏՄ-ները պարտավոր են բացահայտել և գնահատել իրենց հնարավոր և առկա ռիսկերը և ունենալ ռիսկերի արդյունավետ կառավարման և զսպման համար անհրաժեշտ ներքին քաղաքականություններ, հսկողական մեխանիզմներ և ընթացակարգեր: Ներքին քաղաքականություններ և ընթացակարգեր հաստատելիս պետք է հաշվի առնել հաշվետու անձի գործունեության ծավալն ու բնույթը և յուրաքանչյուր հաստատությանը բնորոշ ռիսկերը: Ներքին քաղաքականություններն ու ընթացակարգերը ենթակա են հաստատման հաշվետու անձի խորհրդի կողմից, որից հետո պետք է տրամադրվեն ԿԲ-ին: Հաշվետու անձի ներքին աուդիտը պարտավոր է պարբերաբար մոնիտորինգի ենթարկել ներքին քաղաքականությունների և ընթացակարգերի իրականացումը: Բարձր ռիսկի չափանիշների առկայության պարագայում, ներառյալ այն դեպքերը, երբ նման չափանիշներ բացահայտվում կամ ի հայտ են գալիս գործարքի կամ գործարար հարաբերության ընթացքում, հաշվետու անձինք պարտավոր են իրականացնել հավելյալ ՀՊՈւ:

18. **Չափորոշիչ 1.12 (համապատասխանում է).** Պարզեցված ՀՊՈւ-ն թույլատրվում է միայն ցածր ռիսկի պարագայում: Պարզեցված ՀՊՈւ-ն արգելված է բարձր ռիսկի պարագայում և ՓԼ/ԱՖ կասկածների դեպքում:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

19. Հայաստանը համապատասխանում կամ հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 1-ի գրեթե բոլոր չափորոշիչներին: Չափորոշիչներ 1.1 և 1.9-ին համապատասխանությունը մասնակի է: Չափորոշիչ 1.6-ը կիրառելի չէ: Գնահատականը որոշելիս գնահատող խումբը հաշվի է առել Հանձնարարական 1-ի ներքո Չափորոշիչ 1.1-ի առանցքային լինելը: Ռիսկերի բացահայտման և գնահատման գործընթացի թերությունները (Չափորոշիչ 1.1) ազդեցություն ունեն ռիսկերի գնահատմանը (Չափորոշիչներ 1.2 և 1.4), ռիսկերի զսպմանը (Չափորոշիչներ 1.5 և 1.8) առնչվող այլ չափորոշիչների, ինչպես նաև ռիսկերի սեփական գնահատում իրականացնելու (Չափորոշիչ 1.10) և ռիսկերի զսպման (Չափորոշիչներ 1.11 և 1.12) գծով մասնավոր հատվածի նկատմամբ տարածվող պահանջների վրա: **Հայաստանը մասամբ համապատասխանում է Հանձնարարական 1-ին:**

Հանձնարարական 2. Ներպետական համագործակցությունը և համակարգումը

20. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 918-927-րդ պարբերություններ): Գնահատականի հիմքում ընկած էր երկու թերություն՝ ՓԼ/ԱՖ ռիսկի մասով տարբեր ոլորտների ռիսկերի անբավարար գնահատումը և կարգավորվող հաստատությունների հետ խորհրդակցությունների սահմանափակ մեխանիզմները: 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատումից հետո Հայաստանում իրականացվել են ռիսկերի մի շարք գնահատումներ, որոնցից վերջինը ՓԼ/ԱՖ ռիսկի ենթակա բոլոր ոլորտները ներառող 2014թ.-ի ՌԱԳ-ն է: Մասնավոր հատվածի ավելի ընդգրկուն ներգրավվածություն ապահովելու առումով Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կազմը չի փոխվել, ինչի արդյունքում դեռևս բացակայում են բանկերից բացի այլ հաշվետու անձանց հետ խորհրդակցությունների ֆորմալ մեխանիզմները: Այնուամենայնիվ, իրավասու մարմինների, ֆինանսական համակարգի և այլ ոլորտների (ներառյալ՝ ՆՈՖԳՏՄ) միջև խորհրդակցությունների համար մեխանիզմների առկայության վերաբերյալ նախկին

Հանձնարարական 31-ի պահանջը լրացուցիչ տարր էր և չի ընդգրկվել 2012թ. ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականների շրջանակներում:

21. **Չափորոշիչ 2.1 (համապատասխանում է).** 2013-2015թթ. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ազգային ռազմավարությունը հաստատվել է Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից 2012թ.-ի հոկտեմբերի 25-ին: Նշվածը հաջորդել է 2010-2013թթ. ազգային ռազմավարությանը: Երկու ազգային ռազմավարությունն էլ հիմնվել են ռիսկերի գնահատման եզրահանգումների վրա՝ ռիսկերի արդյունավետ զսպումն ու կառավարումը ապահովելու նպատակով: 2015թ.-ի մայիսին Միջգերատեսչական հանձնաժողովը հաստատել է Գործողությունների ծրագիրը՝ 2014թ.-ի ՌԱԳ-ով բացահայտված ՓԼ/ԱՖ ռիսկերին հակազդելու և Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգում առկա թերությունները վերացնելու նպատակով:

22. **Չափորոշիչ 2.2 (համապատասխանում է).** Միջգերատեսչական հանձնաժողովը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգված քաղաքականությունների մշակման համար պատասխանատու մարմինն է: Միջգերատեսչական հանձնաժողովը կազմվել է ՀՀ Նախագահի կարգադրությամբ և ներառում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարում ներգրավված բոլոր իրավասու մարմիններին:

23. **Չափորոշիչ 2.3 (համապատասխանում է).** Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կազմում ներառված են Հայաստանի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի բոլոր առանցքային մարմինները, ներառյալ՝ քաղաքականություն մշակող մարմինները, ՖՀՄ-ն, ԻՄ-երը, վերահսկող մարմինները, հարկային և մաքսային մարմինները, հետախուզական ծառայությունները, դատական մարմինները և, համաձայնության դեպքում, Հայաստանի բանկերի միությունը: Ի թիվս այլ խնդիրների, Միջգերատեսչական հանձնաժողովը պատասխանատու է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգված ազգային քաղաքականություն մշակելու, դրա իրագործման գործողությունների ծրագրեր կազմելու, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով համապատասխան օրենսդրական պահանջներ մշակելու, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարին առնչվող տեղեկատվություն հավաքելու և վերլուծելու համար: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը (4-րդ գլուխ) սահմանում է այն իրավական շրջանակը, որի ներքո ներպետական մակարդակով իրականացվում է իրավասու մարմինների միջև գործառնական համագործակցությունը: Նշվածը վերաբերում է, մասնավորապես, ՖԴԿ-ի և ֆինանսական վերահսկողության մարմնի միջև հաշվետու անձանց համապատասխանության մոնիտորինգի գծով համագործակցությանը, ՖԴԿ-ի և քրեական հետապնդման մարմինների միջև ՓԼ/ԱՖ կասկածների քննության գծով համագործակցությանը, ինչպես նաև ՖԴԿ-ի և մաքսային մարմինների միջև կանխիկի անդրսահմանային տեղափոխման դիտանցման գծով համագործակցությանը: Իրավասու մարմինները պարտավոր են ՖԴԿ-ին ներկայացնել վիճակագրական տվյալներ ՓԼ/ԱՖ գործերով քննությունների, քրեական հետապնդման, դատավճիռների, հանցավոր եկամուտների բռնագանձման և արգելադրման, փոխադարձ իրավական օգնության և վերահսկողական ստուգումների վերաբերյալ: Միջգերատեսչական հանձնաժողովի ներքո գործող Աշխատանքային խումբը կոչված է անհրաժեշտ հարթակ ստեղծելու գործառնական մակարդակով համագործակցության համար: Բացի այդ, երկկողմանի փոխըմբռնման համաձայնագրեր են ստորագրվել ՖԴԿ-ի և Ոստիկանության, ԳԴ-ի, ԱԱԾ-ի, և Պետական եկամուտների կոմիտեի հետ (այժմ ՖՆ-ի կազմում է): ՖԴԿ-ի և ՖՎՎ-ի միջև համագործակցության ձեռնարկը կարգավորում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ոլորտում ԿԲ այս երկու ստորաբաժանման միջև փոխգործակցությունը:

24. **Չափորոշիչ 2.4 (հիմնականում համապատասխանում է).** ԱԳՆ-ի կանոնադրության 2-րդ բաժնի 8-րդ պարբերության (դ) կետի համաձայն՝ ԱԳՆ-ը պատասխանատու է Հայաստանի միջազգային պարտավորությունների նկատմամբ ընդհանուր հսկողության համար, ներառյալ՝ ՄԱԿ-ին անդամակցության մասով պարտավորությունները: ԱՖ և ՁՈՁ տարածման ֆինանսավորման գծով ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերի վերաբերյալ ԱԳՆ-ը տեղեկատվություն է տրամադրում Հայաստանի իրավասու մարմիններին: ԱԳՆ-ը իրավասու մարմիններից պահանջում է հետադարձ արձագանքով ներկայացնել տեղեկատվություն ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերի պատշաճ իմպլեմենտացմանն ուղղված գործնական քայլերի մասին: ԱԳՆ-ը

համագործակցում է նաև ԿԲ-ի հետ այն դեպքերում, երբ ստանում է հարցումներ ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերի ներքո ցուցակցված անձանցից կամ կազմակերպություններից՝ իրենց սառեցված գույքը հիմնական կարիքների կամ արտառոց ծախսերի համար օգտագործելու խնդրանքով: 2012թ.-ի մարտի 2-ին Միջգերատեսչական հանձնաժողովը քննարկել է վերանայված (2012թ.) ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով նոր պահանջները, որի արդյունքում որոշվել է, որ Միջգերատեսչական հանձնաժողովի ներքո գործող Աշխատանքային խումբը պետք է վերլուծի այդ նոր պահանջները և ներկայացնի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրության հաջորդ վերանայման ընթացքում անհրաժեշտ փոփոխությունների մասով առաջարկություններ: ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի գծով համակարգումն իրականացվում է ԶՈԶ տարածման դեմ պայքարի միջգերատեսչական հանձնաժողովը: Այնուամենայնիվ, ԶՈԶ տարածման դեմ պայքարի պահանջների իրականացման նպատակով անհրաժեշտ է խորացնել վերոնշյալ երկու հանձնաժողովների միջև համակարգումը:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

25. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 2-ի գրեթե բոլոր չափորոշիչներին: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է ավելի զարգացնել ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի գծով քաղաքականությունների համագործակցության և համակարգման մեխանիզմները: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 2-ին:**

Հանձնարարական 3. Փողերի լվացման հանցագործությունը

26. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այն ժամանակ գործող Հանձնարարականներ 1 և 2-ի մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 122-168-րդ պարբերություններ): Այս երկու Հանձնարարականն այժմ միավորվել են 2012թ.-ի ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարական 3-ի ներքո: Հանձնարարական 1-ի մասով «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը պայմանավորված էր առկա այն տարրերով, թե արդյոք եկամուտների հանցավոր ծագումը ապացուցելու համար պարտադիր է նախորդող հանցագործության գծով կայացված մեղադրական դատավճռի առկայությունը: Հանձնարարական 2-ի գնահատականի վրա ազդեցություն ունեցող ամենակարևոր գործոնը իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի բացակայությունն էր: Ավելին, երկու Հանձնարարականի դեպքում էլ նշվել էին արդյունավետության հետ կապված մտահոգություններ: Գործող մեթոդաբանության համաձայն, արդյունավետությունն այլևս տեխնիկական համապատասխանության գնահատման նպատակով դիտարկվող գործոն չէ: Նախորդ գնահատումից հետո Հայաստանն այս ոլորտում ընդունել է լրացուցիչ օրենսդրական պահանջներ, ներառյալ՝ հանցավոր եկամուտների օրինականացման (ՓԼ) վերաբերյալ ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածում 2014 թվականի հունիսին կատարված համապատասխան փոփոխությունները (ՀՕ-114-Ն):

27. **Չափորոշիչ 3.1 (համապատասխանում է).** Հայաստանը ստորագրել և վավերացրել է Վիեննայի և Պալերմոյի կոնվենցիաները և միջազգային այս պայմանագրերի համապատասխան դրույթների հիման վրա ընդհանուր առմամբ քրեականացրել է ՓԼ հանցագործությունը (ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

28. **Չափորոշիչներ 3.2 և 3.3 (համապատասխանում է).** 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատման ժամանակ Հայաստանը կիրառում էր նախորդող հանցագործությունների ցանկ սահմանելու մոտեցումը, որը ներառում էր ՖԱԹՖ-ի սահմանած բոլոր նախորդող հանցագործությունները, ինչպես նաև հարկերից խուսափելը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 134-րդ պարբերություն): 2014թ.-ին այս մոտեցումը փոխվել է՝ հօգուտ, ինչպես Հայաստանի

իշխանություններն են կոչում, «հանցավոր եկամուտների ստացմանը հանգեցնող բոլոր նախորդող հանցագործությունների» մոտեցմանը: Հայաստանի իշխանությունների հավաստմամբ, գործող օրենսդրությամբ ՔՕ-ն ՖԱԹՖ-ի սահմանած յուրաքանչյուր տեսակի ներքո շարունակում է ներառել մի շարք հանցագործություններ (ներառյալ 2012թ.-ին ավելացվածները կամ փոփոխվածները), և հանցագործությունների բոլոր այս տեսակները շարունակում են համարվել ՓԼ նախորդող հանցագործություններ:

29. **Չափորոշիչ 3.4 (համապատասխանում է).** 2014թ.-ի հունիսին Հայաստանը կատարել է օրենսդրական փոփոխություններ այս չափորոշիչին բավարարելու նպատակով: ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի 5-րդ մասի նոր խմբագրությամբ՝ հանցավոր ճանապարհով ստացված է համարվում այն գույքը, «որն ուղղակի կամ անուղղակի առաջացել կամ ստացվել է սույն օրենսգրքով նախատեսված հանցագործությունների կատարման արդյունքում»: «Գույքը» սահմանված է ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի 4-րդ մասով (փոփոխվել է 2014թ.-ի հունիսի 21-ին, ՀՕ-114-Ն), որը համապատասխանում է գործող ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներին:

30. **Չափորոշիչ 3.5 (համապատասխանում է).** Ինչպես արդեն նշվել է, 2009թ. փոխադարձ գնահատմամբ արձանագրվել էր առկա այն տարրնկալումը, թե արդյոք եկամուտների հանցավոր ծագումը ապացուցելու համար պարտադիր է նախորդող հանցագործության գծով կայացված մեղադրական դատավճռի առկայությունը: Նշվել էր, որ թեպետ դատախազների ու դատավորների շրջանում ընդհանուր կարծիքի համաձայն՝ դատարանում միայն ՓԼ հանցակազմով մեղադրանքի հաստատման համար չի պահանջվում նախորդող հանցագործության գծով մեղադրական դատավճռի առկայությունը, այնուամենայնիվ «դեռ շատ վաղ է՝ պարզելու համար, թե արդյոք դատարանները կընդունեն այս նոր մոտեցումը» (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 130-րդ պարբերություն): Այս առումով, Հայաստանի իշխանությունները գնահատող խմբի ուշադրությունը հրավիրեցին 2011թ.-ի փետրվարի 24-ին ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի կայացրած դատավճռի փաստարկների և եզրահանգումների վրա (քրեական գործ ԵԿԴ/0090/01/09): Դատարանը, ի թիվս այլ եզրահանգումների, արձանագրել է, որ «պարտադիր չէ նախորդող հանցագործության վերաբերյալ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռի առկայությունը, ինչպես նաև պարտադիր չէ, որ հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների օրինականացման մեջ մեղադրվող անձը որևէ առնչություն ունենա նախորդող հանցագործության հետ» (դատավճռի 11-րդ պարբերություն):

31. **Չափորոշիչ 3.6 (համապատասխանում է).** ՔՕ-ի 14 և 15-րդ հոդվածների համակցության վրա հիմնվելով՝ 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատումը հանգել էր այն եզրակացությանը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 136-137-րդ պարբերություններ, 15-րդ հոդվածը փոփոխվել է 2012թ.-ի փետրվարի 9-ին, ՀՕ-18Ն), որ երկրի տարածքից դուրս կատարված հանցագործությունների մասով ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտների ակնկալիքները բավարարված են: Հայաստանը շարունակում է համապատասխանել այս չափորոշիչին:

32. **Չափորոշիչ 3.7 (համապատասխանում է).** ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի 1-ին մասը վերաբերում է նախորդող հանցագործությունը կատարած անձի կողմից ՓԼ դեպքերին: Այս մեկնաբանությունը հաստատվել է դատական պրակտիկայով:

33. **Չափորոշիչ 3.8 (համապատասխանում է).** Նախորդ գնահատման ժամանակ նշվել է, որ թեև քրեական օրենսդրությունը ուղղակիորեն չի նախատեսում, որ ՓԼ հանցագործության դիտավորության տարրը կարող է բխեցվել օբյեկտիվ փաստական հանգամանքներից, Հայաստանը հիմնվում է դատական համակարգի կողմից ապացույցների ազատ գնահատման սկզբունքի վրա (ՔԴՕ-ի 25-րդ հոդված), որը դատավորին թույլ է տալիս նման նման եզրահանգության հանգել (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 150-րդ պարբերություն):

34. **Չափորոշիչ 3.9 (համապատասխանում է).** Առանց ծանրացնող հանգամանքների ՓԼ հանցագործության (ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի 1-ին մաս) համար դատապարտված ֆիզիկական անձինք 2014թ.-ից հետո ենթարկվում են ազատազրկման 2-5 տարի ժամկետով: Ծանրացնող հանգամանքների առկայության դեպքում օրենսդրությունը նախատեսում է ավելի երկար ժամկետով ազատազրկում: Սահմանված է նման երկու դեպք: Առաջին դեպքում (ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի 2-րդ մաս) նախատեսված է 5-10 տարի ազատազրկում: Ավելի խիստ դեպք է երկրորդը (ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի 3-րդ մաս), որը նախատեսում է 6-12 տարի ազատազրկում: Գնահատող խմբին բավարարել է այն հանգամանքը, որ վերոնշյալ քրեական պատժամիջոցները համարժեք են Հայաստանում սահմանված այլ տնտեսական հանցագործությունների դեպքում նշանակվող պատժամիջոցների մակարդակին: Գնահատող խմբին տեղեկացրել են, որ ՓԼ գծով դատարանների կողմից ազատազրկման տեսքով նշանակված պատիժը մինչ օրս կազմել է միջինում 5.4 տարի:

35. Գնահատող խմբին բավարարել է այն հանգամանքը, որ վերոնշյալ քրեական պատժամիջոցների մակարդակը նախորդ գնահատումից հետո որոշակիորեն բարձրացվել է, դրանք այժմ համարժեք են և պետք է որ տարիամոգիչ լինեն: Ինչպես նշված է ստորև Հանձնարարական 4-ի վերլուծությանը, ՓԼ հանցագործության համար դատապարտվելու դեպքում ՔՕ-ի 55-րդ հոդվածը որոշակի հանգամանքներում նախատեսում է բռնագրավման կիրառությունը (որպես քրեական պատժամիջոց): Նշված հոդվածը փոփոխվել է 2014թ.-ի հունիսին: Այժմ նշված հոդվածի ներքո բռնագրավում այլևս չի կիրառվում առանց ծանրացնող հանգամանքների ՓԼ հանցագործության (ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի 1-ին մաս) դեպքում, իսկ մյուս երկու՝ ծանրացնող հանգամանքների դեպքում դրա կիրառությունն այլևս պարտադիր չէ և թողնված է դատարանի հայեցողությանը: Այնուամենայնիվ, 2014թ.-ի հունիսից հետո ուժի մեջ է մտել ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածը, որն ավելի լայն հիմքեր է ստեղծում ուղղակի և անուղղակի ստացված հանցավոր գույքի պարտադիր բռնագանձման համար:

36. **Չափորոշիչ 3.10 (չի համապատասխանում).** Ինչպես արդեն նշվել է, 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատմամբ Հանձնարարական 2-ին տրված «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականի հիմքում ըկնած՝ տեխնիկական համապատասխանության միակ գործոնը Հայաստանում իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի բացակայությունն էր: Չնայած իշխանությունների այն պնդմանը, թե Հայաստանի քրեական օրենսդրության երկու սկզբունքների առկայությամբ բացառվում է իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվությունը, «գնահատողները չկարողացան որևէ կերպ հավաստիանալ, որ դրանք հայաստանյան իրավունքի հիմնարար սկզբունքներ են, քանի որ դա չի հաստատվում Հայաստանի Սահմանադրության որևէ նորմով կամ այդ մասին Վճռաբեկ դատարանի որևէ որոշմամբ» (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 153-րդ պարբերություն):

37. Դիտարկվող ժամանակահատվածում վերոնշյալ խնդիրը Հայաստանում հանդիսացել է հետագա ուսումնասիրության և քննարկումների առարկա, որոնց շրջանակն ու խորությունը ներկայացված է 2014թ.-ի ՌԱԳ-ում: Իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի ներդրման անհնարինության վերաբերյալ որոշմանը հանգեցրած հիմք են ընդունվել ՔՕ-ում (4-րդ և 23-րդ հոդվածներ) ամրագրված սկզբունքները և Հայաստանի Սահմանադրության 21-րդ հոդվածով սահմանված անմեղության կանխավարկածը: Այնուամենայնիվ, գնահատող խմբի կարծիքով, բարձր դատական ատյանների որոշումներով ամրագրված համապատասխան պրակտիկայի բացակայության պայմաններում Սահմանադրությամբ ամրագրված դրույթները չեն փոխում այս հարցի վերաբերյալ նախորդ գնահատմամբ կատարված եզրահանգումները:

38. Իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի բացակայության պայմաններում Հայաստանը շարունակում է հիմնվել ՓԼ ներգրավվածության դեպքում իրավաբանական անձանց նկատմամբ բացառապես վարչական պատժամիջոցների

կիրառության հնարավորության վրա: Նշվածն այժմ կարգավորվում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածով: Պատժամիջոցները, ի թիվս այլոց, ներառում են տուգանքները, լուծարումը և լիցենզիան ուժը կորցրած ճանաչելը, կասեցնելը կամ դադարեցնելը: Տուգանքների դեպքում պատժամիջոցի չափը կախված է իրավաբանական անձի՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի ներքո հաշվետու անձ հանդիսանալ կամ չհանդիսանալու հանգամանքից: Հաշվետու անձ հանդիսանալու դեպքում տուգանքը սահմանված է (ՓԼ/ԱՖ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածի 2-րդ մաս) նվազագույն աշխատավարձի հինգ հազարապատիկի (շուրջ 9.000 եվրո) չափով: Հաշվետու անձ չհանդիսացող իրավաբանական անձանց դեպքում (ՓԼ/ԱՖ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածի 1-ին մաս) տուգանքը կազմում է նվազագույն աշխատավարձի երկու հազարապատիկը (շուրջ 3.600 եվրո): Գնահատող խումբը կարծում է, որ տուգանքների այս չափերը բավարար չեն տարհամոզիչ լինելու համար:

39. **Չափորոշիչ 3.11 (համապատասխանում է).** 2009թ.-ի փոխադած գնահատմամբ նշվել էր, որ ՔՕ-ում սահմանված է ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներին համապատասխանող՝ ՓԼ-ի նկատմամբ կիրառելի հանցակցության տեսակների (ՔՕ-ի 33, 34, 35, 38, 39, 41 և 223-րդ հոդվածներ) համարժեք ցանկ (139-144 պարբերություններ): Այս առումով, դիտարկվող ժամանակահատվածում Հայաստանում փոփոխություններ չեն արձանագրվել:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

40. Հայաստանը համապատասխանում է սույն Հանձնարարականի բոլոր չափորոշիչներին՝ բացառությամբ Չափորոշիչ 3.10-ի: Գնահատող խումբը համոզված չէ, որ ազգային օրենսդրության հիմնարար սկզբունքները բացառում են իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվությունը և պատժամիջոցները: Քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի բացակայության պայմաններում վարչական պատժամիջոցների կիրառությունը բավարար աստիճանի տարհամոզիչ չէ: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 3-ին:**

Հանձնարարական 4. Բռնագանձումը և նախնական միջոցները

41. 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատմամբ բռնագանձման և նախնական միջոցների վերաբերյալ ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարական 3-ի մասով Հայաստանին տրվել էր «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականը: Նշվածն այժմ դիտարկվում է 2012թ.-ի ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարական 4-ի ներքո, որը թեև զգալիորեն նման է նախորդ տարբերակին, սակայն առկա են որոշակի փոփոխություններ: Դրանք են. (1) Հանձնարարական 4-ն այժմ ուղղակիորեն տարածվում է նաև ԱՖ դեպքում բռնագանձումների և նախնական միջոցների վրա, (2) Հանձնարարականի նոր տարբերակը սահմանում է առանց մեղադրական դատավճռի բռնագրավման առավել կոշտ մոտեցում, և (3) Հանձնարարական 4-ի Բացատրական մեկնաբանությունն այժմ պահանջում է, որպեսզի երկրները ունենան մեխանիզմներ, որոնք իրավասու մարմիններին հնարավորություն են տալիս կառավարել և օտարել սառեցված, արգելադրված կամ բռնագրավված գույքը:

42. Արդյունավետության հետ կապված մտահոգություններից բացի, որոնք գործող Հանձնարարականի տեսանկյունից այլևս կիրառելի չեն, 2009թ.-ին տրված «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականը պայմանավորված էր մի շարք գործոններով: Բացահայտված կարևոր թերություններն էին՝ (1) բռնագանձման դրույթները տարածվում էին ՖԱԹՖ-ի կողմից նախանշված որոշ, բայց ոչ բոլոր նախորդող հանցագործությունների վրա, (2) ՔՕ-ի 55-րդ հոդվածի 3-րդ մասը չէր թույլատրում գույքի բռնագրավում անկախ մեղադրյալի կամ երրորդ անձի սեփականության հանդիսանալու կամ տնօրինության տակ լինելու փաստից, (3) ՔԴՕ-ն անհրաժեշտ կերպով չէր ընձեռում ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ

դեպքում օգտագործված կամ օգտագործման համար նախատեսված գործիքների և հանցավոր եկամուտներին համարժեք գույքի արգելադրման հնարավորությունը: 2014թ.-ին Հայաստանը ՔՕ-ի և ՔԴՕ-ի համապատասխան հոդվածներում կատարել է մի շարք կարևոր փոփոխություններ, որոնք քննարկվում են ստորև:

43. Չափորոշիչ 4.1 (համապատասխանում է). Նախորդ գնահատման ժամանակ Հայաստանն այս առումով հիմնվում էր «Գույքի բռնագրավումը» վերնագրով ՔՕ-ի 55-րդ հոդվածի (և ՔՕ-ի 190-րդ՝ ՓԼ մասին հոդվածում վերոնշյալ հոդվածին կատարված հղումների) վրա: Երկու հոդվածն էլ 2014թ.-ին փոփոխվել են (ՀՕ-114-Ն), և համապատասխան փոփոխություններն ուժի մեջ են մտել նույն տարվա վերջում: Մինչդեռ ժամանակ, ՔՕ-ում ներմուծվել է «Բռնագանձումը» վերնագրով նոր՝ 103.1-րդ հոդվածը: Նշված ընդգրկվել է ՔՕ-ի Բաժին 15-ում, որը այժմ կրում է «Բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցները և գույքի բռնագանձումը» վերնագիրը: Այս չափորոշիչի մասով միջազգային պահանջների բավարարման առումով Հայաստանի իշխանություններն այժմ հիմնվում են բացառապես ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի վրա:

44. Պետք է նշել, որ Հայաստանի իշխանությունները հստակեցրել են ՔՕ-ի 55 և 103.1-րդ հոդվածների գործողության և փոխազդեցության համապատասխան ոլորտները՝ հետևյալ կերպ. «ՔՕ-ում փոփոխությունների մշակման ժամանակ կատարված վերլուծությամբ իշխանությունները հանգել են այն եզրակացությանը, որ բռնագրավման վերաբերալ ՔՕ-ի 55-րդ հոդվածը ծառայում է երկու տարբեր նպատակի՝ հանդիսանալով (ա) քրեական պատժի տեսակ, և (բ) հանցագործության արդյունքում ստացված գույքից հանցագործին զրկելու միջոց»: Այժմ ՔՕ-ի 55-րդ հոդվածը ծառայում է առաջին, իսկ ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածը՝ երկրորդ նպատակին:

45. ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածն ուղղակիորեն նախատեսում է գույքի (ներառյալ՝ եկամուտների և այլ տեսակի օգուտների) բռնագանձում, որը սահմանվում է որպես «հանցագործության կատարման արդյունքում ուղղակի կամ անուղղակի առաջացած կամ ստացված ցանկացած գույք»: Նման ձևակերպման ազատ բնույթը ապահովում է վերջինի կիրառությունը ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ դեպքերում: Ուղղակիորեն սահմանվում է նաև «ահաբեկչության ֆինանսավորմանն ուղղված գույքը, այդ գույքի օգտագործումից ստացված եկամուտները կամ այլ տեսակի օգուտները»: ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի 4-րդ մասում «գույքը» ունի լան սահմանում: Ավելին, հանցագործության կատարման համար օգտագործված կամ օգտագործման համար նախատեսված գործիքների բռնագանձումը նույնպես համարժեք կերպով սահմանված է (ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի 1-ին մաս): ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի ձևակերպումը կրում է պարտադիր բնույթ («ենթակա է բռնագանձման՝ հօգուտ պետության»):

46. ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի 1-ին մասը բռնագանձումից բացառում է «բարեխիղճ երրորդ անձի գույքը» (որի սահմանումը տրված է ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասով): Ուստի, միջազգային ստանդարտներով նախատեսված կարգով, բռնագանձում կարող է տարածվել այս առումով «բարեխիղճ երրորդ անձ» չհանդիսացող անձանց համապատասխան գույքի վրա:

47. Չափորոշիչ 4.1-ը պահանջում է նաև բռնագանձման կիրառում «լվացված գույքի» նկատմամբ: ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի ձևակերպումն ուղղակիորեն չի արտացոլում վերոնշյալը: Հայաստանի իշխանությունների կարծիքով, լվացված գույք է համարվում հանցագործան արդյունքում ստացված գույքը՝ անկախ նախորդող հանցագործության գծով մեղադրական դատավճռի առկայությունից: Միայն ՓԼ հանցակազմով միակ դատավճռի շրջանակներում (քրեական գործ՝ ԱԴԴ/0071/01/14) դատարանը նշանակել է լվացված գույքի բռնագանձում՝ նշելով, որ դատարանը հակված է ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի կիրառությունը տարածել նաև լվացված գույքի նկատմամբ՝ անկախ նախորդող հանցագործության գծով մեղադրական դատավճռի առկայությունից: Ավելին, ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է «համարժեք գույքի» բռնագանձում, հանցավոր գույքի կամ գործիքների «բացակայության դեպքում»:

48. **Չափորոշիչ 4.2 (հիմնականում համապատասխանում է).** ՔԴՕ-ն և ՕՀԳՄՕ-ն սահմանում են մի շարք միջոցառումներ բռնազանձման ենթակա գույքի հայտնաբերման և հետապնդման համար: Թեև նշված միջոցառումների մեծ մասը հնարավոր է դառնում միայն քրեական գործի հարուցման նախապայմանով, որոշ միջոցառումներ հասանելի են նաև մինչ քրեական գործի հարուցումը (օրինակ՝ ՕՀԳՄՕ-ի 14-րդ հոդվածով սահմանվածները): Այնուամենայնիվ, ՕՀԳՄՕ-ով նախատեսված որոշ քննչական գործողությունների իրականացման հետ կապված անհարկի խոչընդոտող պայմանները կարող են նվազեցնել ԻՄ-երը կարողությունները՝ ուղղված բռնազանձման ենթակա գույքի հայտնաբերմանը և հետապնդմանը (նշված խնդրի վերաբերյալ մանրամասն տեղեկատվություն է ներկայացված Հանձնարարական 31-ի ներքո):

49. Ինչ վերաբերում է բռնազանձման ենթակա գույքի տնօրինումը, փոխանցումը կամ օտարումը կանխելուն ուղղված նախնական միջոցներին, Հայաստանը շարունակում է հիմնվել «Գույքի վրա կալանք դնելու հիմքերը» վերնագրով ՔԴՕ-ի 233-րդ հոդվածի վրա: Նախորդ գնահատումից հետո դիտարկվող ժամանակահատվածում այս առանցքայի դրույթը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 217-226-րդ պարբերություններ) ենթարկվել է փոփոխության (2014թ.-ի հունիսի 21, ՀՕ-115-Ն): Առանձնակի կարևոր է ՔԴՕ-ի 233-րդ հոդվածի 1.1-րդ մասը, որի համաձայն՝ «Քրեական վարույթն իրականացնող մարմինն անհապաղ կալանք է դնում Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 103.1-ին հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված բռնազանձման ենթակա գույքի վրա»: Ինչպես արդեն նշվել է, ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածը տարածվում է նաև «բարեխիղճ երրորդ անձի գույքի» և, սահմանված դեպքերում, «համարժեք գույքի» վրա: Հետևաբար, նման գույքը ենթակա է արգելադրման ՔԴՕ-ի 233-րդ հոդվածի 1.1-րդ մասի ներքո: 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատման ժամանակ (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 227-րդ պարբերություն) այս միջոցառումները կարող էին ձեռնարկվել առանց կողմի գիտության և առանց ներգրավված անձանց նախապես տեղեկացման:

50. Նախորդ գնահատմամբ այդ ժամանակ գործող Հանձնարարականի այն մասը, որն այժմ համընկնում է Չափորոշիչ 4.2(գ)-ի հետ, համարվել է բավարար (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 235-րդ պարբերություն, տես նաև ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 306 և 313-րդ հոդվածները): Իշխանությունները գնահատող խմբի ուշադրությունը հրավիրել են նաև ՔԴՕ-ի 237 և 238-րդ հոդվածների վրա, որոնք նույնպես դերակատարություն ունեն վերանայված Հանձնարարականին համապատասխանության հարցում:

51. **Չափորոշիչ 4.3 (համապատասխանում է).** ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածը բռնազանձումից բացառում է «բարեխիղճ երրորդ անձի գույքը» (ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի 1-ին մաս), սահմանում է այս կարևոր հասկացությունը (ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի 2-րդ մաս) և վեճերի դեպքում սահմանում է դրանց լուծման հատուկ կարգ (ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի 3-րդ մաս):

52. **Չափորոշիչ 4.4 (հիմնականում համապատասխանում է).** Նախաքննության փուլում արգելադրված գույքի կառավարումը միաժամանակ մի քանի մարմինների պատասխանատվությունն է՝ կախված գույքի բնույթից: Գույքը համակարգային առումով չի կառավարվում: Բռնազանձման ենթակա գույքի, բռնազանձված գույքի և փաստացի ապացույց հանդիսացող գույքի կառավարման և օտարման մեխանիզմը կարգավորվում է «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքով, ՔԴՕ-ի 119 և 236-րդ հոդվածներով և «Հրապարակային սակարկությունների մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ գլխով: Այնուամենայնիվ, խնդրահարույց է քրեական վարույթի շրջանակներում («Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդված) բռնազանձում կիրառելու վավերականության ժամկետը (1 տարի): Հայաստանում գործում է Դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայություն, որը հիմնականում զբաղվում է բռնազանձման որոշումների կատարմամբ:

53. Հայաստանը համապատասխանում կամ հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 4-ի ներքո բոլոր չափորոշիչներին: Բացահայտվել են հետևյալ թերությունները՝ ՕՀԳՄՕ-ով նախատեսված որոշ քննչական գործողությունների իրականացման հետ կապված անհարկի խոչընդոտող պայմանները կարող են նվազեցնել ԻՄ-երը կարողությունները՝ ուղղված բռնագանձման ենթակա գույքի հայտնաբերմանը և հետապնդմանը, ինչպես նաև բռնագանձված գույքի համակարգված կառավարման խնդիրը չի լուծվել: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 4-ին:**

Հանձնարարական 5. Ահաբեկչության ֆինանսավորման հանցագործությունը

54. 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 169-195-րդ պարբերություններ): Հայաստանը ահաբեկիչների կամ ահաբեկչական կազմակերպությունների ֆինանսավորումը չէր քրեականացրել այն իրավիճակներում, երբ գույքը կամ ֆինանսական միջոցները տրամադրվում կամ հավաքվում են՝ չունենալով մտադրություն կամ իմացություն, որ գույքը կամ ֆինանսական միջոցներն օգտագործվելու են ահաբեկչական կոնկրետ գործողություն կատարելու համար: Ավելին, ԱՖ նպատակով տրամադրված կամ հավաքագրված գույքի մասով օգտագործվել էր տարատեսակ տերմինաբանություն: Ինչ վերաբերում է ահաբեկչության մասին դրույթին, դրա սահմանմամբ հղում չէր կատարվել «միջազգային կազմակերպություններին»: Հայաստանն իրավաբանական անձանց նկատմամբ քրեական պատասխանատվություն չէր սահմանել: Նշված թերություններից շատերը վերացնելու ուղղությամբ Հայաստանը նախորդ գնահատումից հետո օրենքներում կատարել է մեծածավալ փոփոխություններ, այդ թվում՝ 2014թ.-ի հունիսի 21-ին հաստատված զգալի օրենսդրական փոփոխությունները:

55. **Չափորոշիչ 5.1 (հիմնականում համապատասխանում է).** ՔՕ-ում կատարված փոփոխությունների արդյունքում ԱՖ-ն այժմ քրեականացված է ԱՖ մասին կոնվենցիային հիմնականում համապատասխան կերպով: ՔՕ-ի 217.1-րդ հոդվածն ավելի ընդգրկում է, քան ԱՖ մասին կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի (ա) կետը, որը նախատեսում է հանցագործության ապօրինի և կամովին կատարումը՝ այն մտադրությամբ կամ գիտակցությամբ, որ միջոցները կօգտագործվեն հանցագործության համար: Հայաստանյան օրենսդրությամբ նախատեսվում է հանցագործության կատարումը միայն դրա գիտակցությամբ:

56. ԱՖ մասին կոնվենցիայի հավելվածում նշված պայմանագրերից մեկի շրջանակներում ընդգրկված և դրանով սահմանված հանցագործությունների բաղկացուղիչ գործողությունները սահմանված են ՔՕ-ի 217-րդ հոդվածով, որը ահաբեկչությունը սահմանում է, ի թիվս այլոց, որպես Հայաստանի միջազգային պայմանագրերով նախատեսված՝ ահաբեկչություն համարվող ցանկացած գործողություն: Անուամենայնիվ, Հայաստանը վավերացրել է վերոնշյալ հավելվածում նշված միջազգային պայմանագրերի հիմնական մասը, բայց ոչ բոլորը: Մասնավորապես, Հայաստանը չի վավերացրել «Օդանավերի անօրինական զավթման դեմ պայքարի մասին» կոնվենցիայի 2010թ.-ի Լրացուցիչ արձանագրությունը և «Միջազգային քաղաքացիական ավիացիայի դեմ ուղղված անօրինական գործողությունների դեմ պայքարի մասին» 2010թ.-ի կոնվենցիան («Քաղաքացիական ավիացիայի մասին նոր կոնվենցիա»):

57. **Չափորոշիչ 5.2 (համապատասխանում է).** ԱՖ հանցագործության սահմանումը տարածվում է ցանկացած անձի նկատմամբ, որը ցանկացած եղանակով, ուղղակի կամ անուղղակի, տրամադրում կամ հավաքագրում է գույքը՝ գիտակցելով, որ այն ամբողջությամբ կամ մասամբ պետք է օգտագործվի կամ կարող է օգտագործվել ահաբեկչության կամ ՔՕ-ի 218-րդ հոդվածով նախատեսված արարքների կատարման համար կամ ահաբեկչական կազմակերպության կամ անհատ ահաբեկչի կողմից: Ավելին, գույքի տրամադրման կամ հավաքագրման համար պարտադիր չէ դրա կամովին կատարված լինելը: ՔՕ-ի 217.1-րդ

հողվածը ներառում է գույքի տրամադրումը և հավաքագրումը, որը պետք է օգտագործվի կամ կարող է օգտագործվել ահաբեկչական կազմակերպության կամ անհատ ահաբեկչի կողմից:

58. **Չափորոշիչ 5.3 (համապատասխանում է).** ՔՕ-ի 103.1 և 217.1-րդ հոդվածները փոփոխվել են 2014թ.-ի հունիսին: «Գույքի» սահմանումը, որը տրված է ՔՕ-ի 217.1-րդ հոդվածում և հղում է կատարում ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածին, ներառում է ակտիվների լայն տեսականի՝ ցանկացած տեսակի նյութական բարիքները, քաղաքացիական իրավունքի շարժական կամ անշարժ օբյեկտները, ներառյալ՝ ֆինանսական միջոցները, արժեթղթերը և գույքային իրավունքները, գույքային իրավունքները կամ շահերը հավաստող փաստաթղթերը կամ այլ միջոցները, գույքից ստացված կամ դրա նկատմամբ հաշվեգրվող տոկոսները, շահութաբաժինները կամ այլ եկամուտները, ինչպես նաև հարակից և արտոնագրային իրավունքները: Թեև ՔՕ-ի 217.1-րդ հոդվածն ուղղակիորեն չի նախատեսում օրինական կամ անօրինական աղբյուրներից ստացված միջոցների՝ ԱՖ հանցագործության առարկա հանդիսանալը, ինչը պահանջվում է սույն չափորոշիչով, իշխանությունները նշում են, որ «միջոցներ» տերմինը պետք է կիրառել լայն մեկնաբանությամբ, ներառյալ՝ օրինական կամ անօրինական աղբյուրներից ստացված միջոցները:

59. **Չափորոշիչ 5.4 (համապատասխանում է).** ՔՕ-ի 217.1-րդ հոդվածը չի պահանջում, որ միջոցները փաստացի օգտագործված լինեն ահաբեկչական գործողություն կամ դրա փորձ կատարելու նպատակով, կամ կապ ունենան որոշակի ահաբեկչական գործողության հետ:

60. **Չափորոշիչ 5.5 (համապատասխանում է).** Ինչպես արդեն նշվել է Չափորոշիչ 3.8-ի վերլուծությամբ, նախորդ գնահատման ժամանակ նշվել է, որ թեև քրեական օրենսդրությունը ուղղակիորեն չի նախատեսում, որ ՓԼ հանցագործության դիտավորության տարրը կարող է բխեցվել օբյեկտիվ փաստական հանգամանքներից, Հայաստանը հիմնվում է դատական համակարգի կողմից ապացույցների ազատ գնահատման սկզբունքի վրա (ՔԴՕ-ի 25-րդ հոդված), որը դատավորին թույլ է տալիս նման եզրակացության հանգել (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 150-րդ պարբերություն):

61. **Չափորոշիչ 5.6 (համապատասխանում է).** ԱՖ գործերով դատապարտված անձինք ենթարկում են ազատազրկման 3-7 տարի ժամկետով՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա: Այն դեպքում, երբ հանցանքը կատարվել է մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ կամ կազմակերպված խմբի կողմից, ապա ազատազրկման ժամկետը կազմում է 8-12 տարի՝ գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա: Իշխանությունների տեղեկացմամբ, ԱՖ հանցագործության դեպքում նախատեսված պատժամիջոցները համարժեք են հասարակական կարգի դեմ ուղղված այլ հանցագործությունների (ավազակությունը, հանցավոր համագործակցության ստեղծումը և դրանում մասնակցությունը) համար սահմանվածներին: Ֆիզիկական անձանց նկատմամբ նախատեսված պատժամիջոցները համարժեք են և տարհամոզիչ:

62. **Չափորոշիչ 5.7 (չի համապատասխանում).** Հայաստանում իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը բացակայում է: Գնահատող խումբը բավարարված չէ իշխանությունների այն փաստարկմամբ, որ Հայաստանի քրեական օրենսդրության հիմնարար սկզբունքները բացառում են իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվությունը: Այնուամենայնիվ, Հայաստանում իրավաբանական անձանց նկատմամբ կարող են կիրառվել վարչական պատասխանատվություն և պատժամիջոցներ տուգանքի ձևով՝ համաձայն ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածի, ինչը նկարագրված է Չափորոշիչ 3.10-ում: Այս պատժամիջոցները համարժեք և տարհամոզիչ չեն:

63. **Չափորոշիչ 5.8 (չի համապատասխանում).** Հայաստանում սահմանված է ԱՖ-ի նկատմամբ կիրառելի հանցակցության տեսակների համապարփակ ցանկ, ներառյալ՝ ԱՖ հանցափորձը (ՔՕ-ի 33-34-րդ հոդվածներ), ԱՖ հանցագործությանը հանցակցելը (ՔՕ-ի 38-39-րդ հոդվածներ), ԱՖ հանցագործություն կատարելու նպատակով այլ անձանց կազմակերպելը

կամ դրդելը (ՔՕ-ի 38-39-րդ հոդվածներ), ԱՖ հանցագործությանն օժանդակելը (ՔՕ-ի 41-րդ հոդված):

64. **Չափորոշիչ 5.9 (համապատասխանում է).** ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի համաձայն՝ ցանկացած հանցագործություն կարող է նախորդող հանդիսանալ ՓԼ համար, այդ թվում՝ ԱՖ հանցագործությունը:

65. **Չափորոշիչ 5.10 (համապատասխանում է).** ՔՕ-ի 217.1-րդ հոդվածը չի նշում, որ ԱՖ հանցագործությունը պետք է մեղսագրվի անկախ այն հանգամանքից, թե արդյոք հանցագործություն կատարելու մեջ կասկածվող անձը գտնվում է այն երկրում, որտեղ գտնվում է ահաբեկիչը կամ ահաբեկչական կազմակերպությունը, կամ որտեղ կատարվել է ահաբեկչական գործողությունը: Հետևաբար, կիրառվում է ամենալայն մեկնաբանությունը:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

66. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 5-ի գրեթե բոլոր չափորոշիչներին: Այնուամենայնիվ, ԱՖ մասին կոնվենցիայի հավելվածում նշված միջազգային պայմանագրերից մեկով սահմանված և կոնվենցիայի շրջանակներում ընդգրկված ոչ բոլոր գործողություններն են ենթարկվել ԱՖ քրեականացման: Ավելին, բացակայում է իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտը: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 5-ին:**

Հանձնարարական 6. Ահաբեկչությանը և ահաբեկչության ֆինանսավորմանն առնչվող թիրախային ֆինանսական պապժամիջոցները

67. 3-րդ փուլի գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «չի համապատասխանում» գնահատական (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 244-272-րդ պարբերություններ): Ցուցական և սառեցման մեխանիզմները համարվել էին ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267 և 1373 բանաձևերի պահանջներին անհամարժեք և Հանձնարարական 6-ի պահանջներին անհամապատասխան: Սառեցման միջոցառումները կախվածության մեջ էին ներպետական վարույթի հարուցման փաստից և մեղադրական դատավաճռի բացակայության դեպքում կրում էին ժամանակավոր բնույթ: Ավելին, իրավաբանական անձանց նկատմամբ քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի բացակայության պայմաններում իրավաբանական անձանց միջոցները և այլ գույքը չէին կարող սառեցված մնալ սկզբնական սառեցման 15-օրյա ժամկետի ավարտից հետո:

68. Ավելին, Հայաստանում բացակայում էր սառեցման մեխանիզմը, որը հնարավորություն կընձեռներ սկզբնական սառեցման ժամկետի ավարտից հետո ապահովել այլ երկրների սառեցման մեխանիզմների շրջանակում ձեռնարկված սառեցման գործողությունների կատարումը: Սառեցման միջոցառումները չէին տարածվում «միջոցներ» չհամարվող ֆինանսական այլ ակտիվների և գույքի վրա: Ավելին, սառեցման միջոցառումները չէին կարող ձեռնարկվել այն դեպքերում, երբ գույքը համատեղ սեփականությամբ էր պատկանում ցուցակված անձին, կամ չէր հանդիսանում վերջինի սեփականությանը, բայց վերահսկվում էր նրա կողմից: Առկա էր նաև հաշվետու անձանց տրամադրված խորհրդատվության պակաս, ինչը վերաբերում էր նաև ԿԲ-ի կողմից ցանկերից հանելու հարցում ցուցակված անձանց և կազմակերպություններին հասանելի ընթացակարգերին: Վերջապես, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը սկզբնական սառեցման գործընթացի մեջ հայտնված բարեխիղճ երրորդ անձանց պաշտպանություն չէր նախատեսում:

69. Նախորդ գնահատումից հետո Հայաստանը կատարել է զգալի օրենսդրական փոփոխություններ նշված թերությունները վերացնելու ուղղությամբ: Հայաստանում հաստատվել է կարգ ՄԱԿ ԱԽ-ի հանձնաժողովներին անձանց և կազմակերպությունների ցուցակման

առաջարկ ներկայացնելու և ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի ներքո ցուցակում կատարելու, ինչպես նաև մեկ այլ ուղեցույց՝ ցուցակված անձանց և կազմակերպությունների գույքի սառեցման և հարակից գործողությունների վերաբերյալ, որոնք ամբողջովին բավարարում են Հանաձնարարական 6-ի և ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերի պահանջները:

70. Չափորոշիչ 6.1 (համապատասխանում է). Սույն մասը վերաբերում է ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267/1989 և 1988 բանաձևերով նախատեսված ցանկերում ներառմանը.

ա) 1267/1989 և 1988 բանաձևերի համաձայն ՄԱԿ ԱԽ-ի հանձնաժողովին անձանց և կազմակերպությունների ցուցակման առաջարկ ներկայացնող մարմինը ԱԳՆ-ն է:

բ) 2015թ.-ի ապրիլին Հայաստանում հաստատվել է «Միավորված ազգերի կազմակերպության անվտանգության խորհրդի բանաձևերով կամ դրանց համաձայն հրապարակված ցանկերում անձանց կամ կազմակերպություններին ներառելու առաջարկի ներկայացման, լիազոր մարմնի կողմից հրապարակվող ցանկերում անձանց կամ կազմակերպությունների ներառման» կարգը (այսուհետ՝ Ցուցակման կարգ): Ցուցակման կարգի 2-րդ գլխում ներկայացվում են ցուցակման ենթակա թիրախների բացահայտման մեխանիզմները՝ հիմք ընդունելով ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերում ցուցակման չափանիշները:

գ) Ցուցակման կարգի 4-րդ գլխում ներկայացվում են անձանց և կազմակերպությունների ցուցակման ներկայացնելու հիմքերը, որոնք են. (1) ահաբեկչության կամ ԱՖ մեջ ներգրավվածության համար՝ կազմակերպության լուծարման կամ գործունեության արգելքի վերաբերյալ օրինական ուժի մեջ մտած վճռի առկայությունը, (2) ֆիզիկական անձի նկատմամբ ահաբեկչության կամ ԱՖ մեղադրանքով՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռի առկայությունը, (3) միջազգային կազմակերպությունների կողմից հրապարակված կիրառելի ցանկերում ներգրավված լինելու հանգամանքը, (4) վերը նշված (1) և (2) կետերի առնչությամբ այլ երկրի օրինական ուժի մեջ մտած՝ Հայաստանի կողմից ճանաչվող վճռի կամ դատավճռի առկայությունը, (5) Հայաստանի օրենսդրության հիմնարար սկզբունքներին չհակասող այլ հիմքեր:

Վերը նշված (3) և (5) կետերի ներքո ամրագրված հիմքերը բավականին լայն են՝ քրեական վարույթի բացակայության պարագայում ցուցակման առաջարկությունների ներկայացումը հնարավոր դարձնելու համար:

դ) Ցուցակման կարգի 5-րդ գլխում ներկայացվում են ցուցակման ընթացակարգերը:

ե) Այս ենթաչափորոշիչը կիրառելի չէ, քանի որ Հայաստանի կողմից դեռևս ցուցակման առաջարկներ չեն ներկայացվել:

71. Չափորոշիչ 6.2 (համապատասխանում է). Սույն մասը վերաբերում է ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևով նախատեսված ցանկերում ներառմանը.

ա) 1373 բանաձևի չափանիշներին բավարարող անձանց և կազմակերպությունների ցուցակման հարցում իրավասու մարմինը ԿԲ-ն է (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28 և 10-րդ հոդվածները, ինչպես նաև Ցուցակման կարգը ՖԴԿ-ին ընձեռում են բոլոր անհրաժեշտ իրավասությունները):

բ) ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 2-րդ մասն ընդհանուր առմամբ սահմանում է, որ ՖԴԿ-ն «կազմում, վերանայում և հրապարակում է ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկեր»: Ցուցակման կարգի 3 և 5-րդ գլուխներում ներկայացնում են ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի ներքո ցուցակման ենթակա թիրախների բացահայտման մեխանիզմները և ընթացակարգերը:

գ) Լիազոր մարմինն իր նախաձեռնությամբ կամ օտարերկրյա իրավասու մարմինների խնդրանքի հիման վրա կազմում, վերանայում և հրապարակում է ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկեր (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 2-րդ

մաս): Լիազոր մարմինը ցուցակման առաջարկը ստանալուց երեք աշխատանքային օրվա ընթացքում ուսումնասիրում է ցուցակման հիմքերի և չափանիշների առկայությունը: Այդ նպատակով, լիազոր մարմինը կարող է այլ մարմիններից պահանջել լրացուցիչ տեղեկատվություն (Ցուցակման կարգի 5-րդ գլուխ): Ցուցակման համար ողջամիտ հիմնավորման կամ ողջամիտ հիմքերի առկայության դեպքում լիազոր մարմինը երկու աշխատանքային օրվա ընթացքում տեղեկատվություն է հրապարակում իր ինտերնետային կայքէջում, իսկ հնարավորության դեպքում ծանուցում է ուղարկում ցուցակված անձին կամ կազմակերպությանը:

դ) Ցուցակման մասին որոշում կայացնելու դեպքում կիրառվող ապացույցների ստանդարտը ներկայացված է Ցուցակման կարգի 4-րդ գլխում (Չափորոշիչ 6.1(գ)):

ե) Այս ենթաափորոշիչը կիրառելի չէ, քանի որ Հայաստանը դեռևս այլ երկրներին չի առաջարկել իրագործելու իր սառեցման միջոցառումների շրջանակներում ձեռնարկված գործողությունները:

72. **Չափորոշիչ 6.3 (համապատասխանում է).** ՖԴԿ-ն, որ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի և Ցուցակման կարգի իրագործման համար պատասխանատու մարմինն է, օժտված է հաշվետու անձանցից և պետական մարմիններից (այդ թվում՝ վերահսկող մարմիններից և ՖԴԿ-ի խնդիրների իրագործմանն առնչվող քրեական հետապնդման մարմիններից) տեղեկատվություն (այդ թվում՝ գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն) խնդրարկելու և ստանալու իրավասություններով (այդ թվում՝ Չափորոշիչ 6.3-ում նշված իրավասությունները): ՖԴԿ-ն պարտավոր չէ տեղեկացնել այն անձին կամ կազմակերպությանը, որի մասով դիտարկվում է ցուցակման հնարավորությունը:

73. **Չափորոշիչ 6.4 (համապատասխանում է).** Նոր ցուցակումները ՖԴԿ-ի կողմից թարմացվում են օրական կտրվածքով (ՖԴԿ-ի ղեկավարի 2014թ.-ի նոյեմբերի 28-ի թիվ 23-14/07 կարգադրությունը): ՖԴԿ-ի Գործառնական ձեռնարկի 29-րդ գլուխը սահմանում է ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկերը հաշվետու անձանց տրամադրելու գործընթացը: Հայաստանի իշխանությունների տեղեկացմամբ, գործընթացն իրականացվում է ձեռքով: Յուրաքանչյուր օր ՖԴԿ-ի Միջազգային հարաբերությունների բաժնի աշխատակիցը ստուգում է ՄԱԿ-ի ցանկերը: Ցանկերում փոփոխությունների դեպքում ՖԴԿ-ի ներսում ուղարկվում է ծանուցում Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների բաժնին՝ տվյալների ավտոմատացված շտեմարանի թարմացման նպատակով: ՖԴԿ-ն ՄԱԿ-ի ցանկերի տեղեկատվությունը հասանելի է դարձնում իր ինտերնետային կայքէջում, ներառում է իր նորությունների կազմում և տրամադրում է բանկերին 1-2 օրվա ընթացքում: ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի դեպքում գործընթացը կարելի է ասել նույնն է, ինչպես սահմանված է ՖԴԿ-ի Գործառնական ձեռնարկի 29-րդ գլխի 105-րդ մասում: Ցուցակման դեպքում, ըստ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին կետի, ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերով կամ դրանց համաձայն հրապարակված՝ ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկերում, ինչպես նաև ՖԴԿ-ի կողմից կազմված ցանկերում ներառված՝ ահաբեկչության հետ կապված անձանց ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն պատկանող կամ նրանց կողմից վերահսկվող գույքը անմիջապես և առանց նշված անձանց նախապես տեղեկացնելու ենթակա է սառեցման մաքսային մարմինների և հաշվետվություն տրամադրող անձանց կողմից:

74. **Չափորոշիչ 6.5 (հիմնականում համապատասխանում է).** Թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցների իմպլեմենտացման համար Հայաստանը կիրառում է հետևյալ իրավասություններն ու ընթացակարգերը:

ա) ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267/1989 և 1988 բանաձևերի մասով առկա է պահանջ անմիջապես և առանց ներգրավված անձանց նախապես տեղեկացնելու սառեցնել ցուցակված անձանց և կազմակերպությունների բոլոր միջոցները, ֆինանսական ակտիվները և տնտեսական ռեսուրսները: Ինչպես նշվել է Չափորոշիչ 6.4-ում, համապատասխան ցանկերը

թարմացվում են օրական կտրվածքով: Նույնը վերաբերում է ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի համաձայն լիազոր մարմնի կազմած ցանկերին (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին մաս): «Ցանկերում ներառված անձանց և կազմակերպությունների գույքի սառեցման, սառեցված գույքի հասանելիության ապահովման և հարակից գործողությունների վերաբերյալ» ուղեցույցի 3-րդ հոդվածը սահմանում է, որ ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, ինչպես նաև պետական մարմինները պարտավոր են իրագործել ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերով սահմանված սառեցման պարտավորությունները:

- բ) Սառեցման պահանջը տարածվում է բոլոր այն միջոցների կամ այլ գույքի վրա, որոնք, ամբողջությամբ կամ համատեղ կարգով, ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն պատկանում են ցուցակված անձանց կամ կազմակերպություններին կամ վերահսկվում են նրանց կողմից: Ավելին, ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդվածի 4-րդ մասում «գույքի» սահմանումը ներառում է գույքից ստացված կամ դրա նկատմամբ հաշվեգրվող տոկոսները, շահութաբաժինները կամ այլ եկամուտները: Ցուցակված անձանց և կազմակերպությունների գույքի սառեցման մասին ուղեցույցի 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ սառեցման պահանջը վերաբերում է ոչ միայն այն գույքին, որը կարող է առնչվել որոշակի ահաբեկչական գործողության, ծրագրի կամ սպառնալիքի հետ, ներառյալ այն գույքը, որը պատկանում է ցուցակված անձանց կամ կազմակերպությունների անունից կամ ցուցումով գործող անձանց և կազմակերպություններին:
- գ) ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 37-րդ կետի համաձայն՝ «գույքի սառեցումը» ահաբեկչության հետ կապված անձանց ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն պատկանող կամ նրանց կողմից վերահսկվող գույքի փաստացի և (կամ) իրավաբանական շարժի անորոշ ժամկետով արգելքն է, այդ թվում՝ այդ գույքի ուղղակի կամ անուղղակի տիրապետման, օգտագործման կամ տնօրինման արգելքը, ինչպես նաև որևէ գործարար հարաբերության (ներառյալ՝ ֆինանսական ծառայությունների) կամ միանգամյա գործարքների հաստատման կամ իրականացման արգելքը: Նշված պահանջը տարածվում է ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց, ինչպես նաև պետական մարմինների նկատմամբ: Սահմանված չէ այնպիսի իրավական դրույթ, որը Հայաստանի ռեզիդենտ կամ Հայաստանում գտնվող (ոչ հաշվետու) ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կարգելի ցուցակված անձանց հասանելի դարձնել որևէ միջոցներ կամ այլ ակտիվներ:
- դ) Հայաստանում գործում է ՖՀ-ներին և ՆՈՖԳՏՄ-ներին ցուցակումների վերաբերալ տեղեկացնելու մեխանիզմ:⁸⁰ Գույքի սառեցման գործընթացը սահմանված է «Ցանկերում ներառված անձանց և կազմակերպությունների գույքի սառեցման, սառեցված գույքի հասանելիության ապահովման և հարակից գործողությունների վերաբերյալ» ուղեցույցով⁸¹:
- ե) Ահաբեկչության հետ կապված անձանց գույքի սառեցման դեպքում հաշվետու անձինք պարտավոր են ԿԳՀ ուղարկել ՖԴԿ-ին: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ

⁸⁰ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ լիազոր մարմինն ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկերը հրապարակում է իր ինտերնետային կայքէջում: ՖԴԿ Գործառնական ծեռնարկի 29-րդ գլխի 106-րդ մասում նշված է, որ զեկուցագրի հաստատումից հետո 1 աշխատանքային օրվա ընթացքում Միջազգային հարաբերությունների բաժնի պետը, ՖԴԿ ղեկավարի հետ համաձայնեցնելով, ներկայացնում է ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկը, մոնիտորինգի ցանկը կամ ՓԼ/ԱՖ տեսանկյունից ռիսկային ճանաչված երկրների ցանկը հաշվետու անձանց տրամադրելու վերաբերյալ գրության նախագիծ և/կամ ՖԴԿ ինտերնետային կայքէջում հաղորդում տեղադրելու առաջարկությամբ զեկուցագիր: Հաշվետու անձանց ուղղված գրության ելքագրումը կատարվում է ԿԲ ներքին ընթացակարգերի համաձայն:

⁸¹ Այնուամենայնիվ, փոխադարձ գնահատման հարցաթերթում նշվել է, որ ՖՀ-ների, ՆՈՖԳՏՄ-ների և դրանց վերահսկող մարմինների համար ՖԴԿ-ն կազմակերպել է մի շարք ուսուցողական միջոցառումներ սառեցման պարտավորության վերաբերյալ և մշակել ու շրջանառել է ցուցակված անձանց և կազմակերպությունների միջոցներ և գույքի հայտնաբերմանը և սառեցմանը նպաստող ալգորիթմ

հողվածի 1-ին մասում նշված պետական մարմինների և անձանց կողմից սառեցում կիրառելու դեպքում վերջինները պետք է այդ մասին անմիջապես ծանուցեն լիազոր մարմինն: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ կասկածելի ցանկացած գործարքի փորձի մասով նույնպես անհրաժեշտ է ուղարկել ԿԳՀ:

- զ) Բարեխիղճ երրորդ անձինք պաշտպանված են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 9-րդ մասով:

75. **Չափորոշիչ 6.6 (հիմնականում համապատասխանում է).** Յուցակման չափանիշներին այլևս չհամապատասխանող անձանց և կազմակերպություններին ցանկերից հանելու և նրանց միջոցների և այլ գույքի սառեցումը վերացնելու համար առկա են համապատասխան մեխանիզմներ, որոնք նկարագրված են ստորև.

- ա) ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267/1989 և 1988 բանաձևերի ներքո ցուցակումների մասով՝ Հայաստանը սահմանում է, որ ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկերում ներառված անձինք կարող են անմիջապես դիմել ՄԱԿ-ին՝ իրենց ցանկերից հանելու խնդրանքով (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 3-րդ մաս):

- բ) ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի ներքո ցուցակումների մասով՝ Հայաստանը սահմանում է, որ լիազոր մարմնի (ՖԴԿ) հրապարակած՝ ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկերում ներառված անձինք կարող են դիմել լիազոր մարմնին՝ իրենց ցանկից հանելու խնդրանքով (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 3-րդ մաս): 2014թ.-ի դեկտեմբերի 2-ին ԿԲ-ն հաստատել է «Լիազոր մարմնի հրապարակած՝ ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկերից հանելու, ահաբեկչության հետ կապված անձանց գույքի սառեցումը վերացնելու վերաբերյալ» կարգը (այսուհետ՝ Ցանկերից հանելու և սառեցումը վերացնելու կարգ): Կարգի համաձայն՝ Դիմումը ստանալուց հետո մեկամսյա ժամկետում լիազոր մարմինը (ՖԴԿ) անձին ցանկերից հանելու մասին քննարկման արդյունքների վերաբերյալ ծանուցում է ուղարկում դիմում ներկայացրած անձին: Անձը, ում ցանկերից հանելու մասին դիմումը մերժվել է, կարող է կրկին դիմել լիազոր մարմնին իրեն ցանկերից հանելու հարցով, եթե երևան են եկել լրացուցիչ հանգամանքներ, որոնք վկայում են այն մասին, որ անձը չի համապատասխանում կամ այլևս չի համապատասխանում ցուցակման չափանիշներին:

- գ) ՄԱԿ ԱԽ-ի 1373 բանաձևի ներքո ցուցակումների մասով՝ ցուցակման որոշումը դատարանի կամ իրավասու այլ անկախ մարմնի կողմից դիտարկելու ընթացակարգը սահմանված է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 70-րդ հոդվածով:

- դ) ՄԱԿ ԱԽ-ի 1988 բանաձևի ներքո ցուցակումների մասով՝ Հայաստանը հղում է կատարում Չափորոշիչ 6.6(ա)-ում նկարագրված ընթացակարգերին, մասնավորապես առ այն, որ ՄԱԿ ԱԽ-ի 1988 բանաձևի ներքո ցուցակված անձինք կարող են անմիջապես դիմել ՄԱԿ-ին՝ իրենց ցանկերից հանելու խնդրանքով (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 3-րդ մաս):

- ե) ՄԱԿ ԱԽ-ի 1267/1989-րդ բանաձևերի ներքո ցուցակումների մասով՝ Հայաստանում գործում է ինտերնետային կայքէջ, որտեղ ներառված են ՄԱԿ-ի Օմբուդսմենի գրասենյակի կոնտակտային տվյալները (ցանկերից հանելու դիմումների համար):

- զ) 2014թ.-ի դեկտեմբերի 2-ին ԿԲ-ն հաստատել է «Լիազոր մարմնի հրապարակած՝ ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկերից հանելու, ահաբեկչության հետ կապված անձանց գույքի սառեցումը վերացնելու վերաբերյալ» կարգը: ՖԴԿ-ի ինտերնետային կայքէջում հրապարակված այս կարգը սահմանում է սխալմամբ (սխալ համընկնումների դեպքում) սառեցման մեխանիզմի ազդեցությանը ենթարկված անձանց կամ կազմակերպությունների միջոցների կամ գույքի սառեցումը վերացնելու գործընթացը և ընթացակարգը:

է) Ցանկերից հանելու և սառեցումը վերացնելու վերաբերյալ ՖՀ-ներին և ՆՈՖԳՏՄ-ներին տեղեկացնելու մեխանիզմի մասով՝ նման որոշում կայացնելուն անմիջատես հաջորդող 2-օրյա ժամկետում ՖԴԿ-ն դիմումը ներկայացրած անձին հանում է ցանկից և իր ինտերնետային կայքէջում հրապարակում համապատասխան փոփոխության վերաբերյալ տեղեկատվություն: Վերլուծության ամփոփմանը հաջորդող 3-օրյա ժամկետում ՖԴԿ-ն վերլուծության արդյունքների մասին ծանուցում է գույքը սառեցված անձին, ինչպես նաև սառեցման մեխանիզմը կիրառած անձին կամ իրավասու մարմինն (Ցանկերից հանելու և սառեցումը վերացնելու կարգի 9-րդ, 12-րդ և 14-րդ կետեր):

76. **Չափորոշիչ 6.7 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է սառեցված միջոցներին կամ այլ ակտիվներին հասանելիությունը թույլատրելու մեխանիզմ այն դեպքերում, երբ դրանք անհրաժեշտ են հիմնական կարիքների, որոշակի տեսակի վճարումների կամ արտառոց ծախսերի համար: «Ցանկերում ներառված անձանց և կազմակերպությունների գույքի սառեցման, սառեցված գույքի հասանելիության ապահովման և հարակից գործողությունների վերաբերյալ» ուղեցույցը սահմանում է անհրաժեշտ ընթացակարգերը:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

77. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 6-ի բոլոր չափորոշիչներին՝ բացառությամբ Չափորոշիչ 6.5-ի, որին հիմնականում համապատասխանում է: Սահմանված չէ այնպիսի իրավական դրույթ, որը Հայաստանի ռեզիդենտ կամ Հայաստանում գտնվող (ոչ հաշվետու) ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կարգելի ցուցակված անձանց հասանելի դարձնել որևէ միջոցներ կամ այլ ակտիվներ: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 6-ին:**

Հանձնարարական 7. Զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորմանն առնչվող թիրախային ֆինանսական պարզամիջոցները

78. Ստորև դիտարկվող պահանջները ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներին ավելացվել են 2012թ.-ի փոփոխությունների ժամանակ և, հետևաբար, 2009թ.-ին Հայաստանի 3-րդ փուլի գնահատման ժամանակ հաշվի չեն առնվել:

79. **Չափորոշիչ 7.1 (մասամբ համապատասխանում է).** Իշխանությունների հավաստմամբ, ՄԱԿ ԱԽ-ի 1718 և 1737 բանաձևերի ներքո թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցների կիրառման իրավական հիմքերը սահմանվում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածով, որը պահանջում է ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերի ներքո ցուցակված՝ ահաբեկչության հետ կապված անձանց գույքի սառեցում: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի ա1-ին մասի 33-րդ կետը «ահաբեկչության հետ կապված անձ» հասկացությունը սահմանում է որպես ցանկացած անհատ ահաբեկիչ, ներառյալ՝ ահաբեկչության կամ ահաբեկչության փորձի մեջ կասկածվող, մեղադրվող կամ դրանց համար դատապարտված անձ կամ ահաբեկչական կազմակերպություն է, նրանց հետ փոխկապակցված անձ, նրանց կողմից կամ նրանց անունից կամ նրանց ցուցումների ներքո գործող կամ ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն նրանց պատկանող կամ նրանց կողմից կառավարվող այլ անձ, որը ներառվել է ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերով կամ դրանց համաձայն կամ լիազոր մարմնի հրապարակած ցանկերում: Թեև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28 և 3-րդ հոդվածներն ընդհանուր առմամբ հղում են կատարում ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերին, այնուամենայնիվ՝ ահաբեկչության և ԶՈՁ տարածման միջև առկա է հայեցակարգային տարբերություն: Ահաբեկչության հետ կապված անձանց հատուկ հղում կատարելու արդյունքում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28 և 3-րդ հոդվածներում կատարված հղումները կարող են վերագրվել միայն ահաբեկչության գծով ՄԱԿ ԱԽ-ի համապատասխան բանաձևերին:

80. **Չափորոշիչ 7.2 (համապատասխանում է).** ԱԳՆ-ը պատասխանատու է այս ոլորտում թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցների իմպլեմենտացման համար:

ա) Հղում է կատարվում Չափորոշիչ 6.5(ա)-ի ներքո բերված վերլուծությանը:

բ) Սառեցման պահանջները տարածվում են բոլոր միջոցների և այլ գույքի վրա, ինչը նկարագրված է Չափորոշիչ 6.5(բ)-ի ներքո բերված վերլուծությամբ:

գ) Օրենքով արգելված է միջոցների կամ այլ գույքի ուղղակի կամ անուղղակի հասանելի դարձնելը ահաբեկչության հետ կապված անձանց կամ նրան օգտին՝ բացառությամբ ՄԱԿ-ի համապատասխան բանաձեռով արտոնված, լիազորված և ծանուցված դեպքերի:

դ) ՖՀ-ներին և ՆՈՖԳՏՄ-ներին ցուցակումների վերաբերյալ տեղեկացնելու մեխանիզմները նույնն են, ինչ նկարագրված է Չափորոշիչ 6.5(դ)-ի ներքո բերված վերլուծությամբ:

ե) Գույքի սառեցման և այլ գործողությունների վերաբերյալ ՖՀ-ների և ՆՈՖԳՏՄ-ների կողմից տեղեկատվության տրամադրման գծով պահանջները նկարագրված են Չափորոշիչ 6.5(ե)-ի ներքո բերված վերլուծությամբ:

զ) Բարեխիղճ երրորդ անձինք պաշտպանված են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 9-րդ մասով:

81. **Չափորոշիչ 7.3 (համապատասխանում է).** ՖԴԿ-ն պատասխանատու է այս չափորոշիչով սահմանված պահանջներին համապատասխանությունը մոնիտորինգի ենթարկելու և ապահովելու համար: Անհամապատասխանության դեպքում նշանակվում են վարչական պատժամիջոցներ:

82. **Չափորոշիչ 7.4 (համապատասխանում է).** Հայաստանի օրենսդրությամբ սահմանված են ընթացակարգեր ցուցակման չափանիշներին այլևս չբավարարող անձանց և կազմակերպություններին ցանկերից հանելու նպատակով ՄԱԿ ԱԽ-ին դիմումների ներկայացման համար:

ա) ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերի ներքո հրապարակված՝ ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկերում ներառված անձինք կարող են ցանկերից հանելու խնդրանքով դիմել ՄԱԿ-ին,

բ) Ցուցակված անձանց կամ կազմակերպությունների հետ միևնույն կամ նման անուն կամ անվանում ունեցող և սխալմամբ (սխալ համընկնումների դեպքում) սառեցման մեխանիզմի ազդեցությանը ենթարկված անձանց և կազմակերպությունների միջոցների կամ այլ գույքի սառեցումը վերացնելու ընթացակարգերը նույնն են, ինչը նկարագրված է Չափորոշիչ 6.5(գ)-ի ներքո բերված վերլուծությամբ:

գ) Առկա են հատուկ դրույթներ սառեցված միջոցների կամ այլ գույքի հասանելիությունը թույլատրելու վերաբերյալ այն դեպքերում, երբ ՖԴԿ-ն բավարարված է համարում ՄԱԿ ԱԽ-ի 1718 և 1737 բանաձևերով սահմանված բացառության չափանիշները, և գործընթացն իրականացվում է նշված բանաձևերով սահմանված ընթացակարգով (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 5-րդ մաս): «Ցանկերում ներառված անձանց և կազմակերպությունների գույքի սառեցման, սառեցված գույքի հասանելիության ապահովման և հարակից գործողությունների վերաբերյալ» ուղեցույցով սահմանված են հատուկ ընթացակարգեր և ձևաթերթեր, որոնց միջոցով անձինք և կազմակերպությունները կարող են ներկայացնել իրենց դիմումները:

դ) Ցանկերից հանելու և սառեցումը վերացնելու վերաբերյալ ՖՀ-ներին և ՆՈՖԳՏՄ-ներին տեղեկացնելու, անհրաժեշտության դեպքում՝ խորհրդատվություն տրամադրելու մեխանիզմները նույնն են, ինչ նկարագրված է Չափորոշիչ 6.5(ե)-ի ներքո բերված վերլուծությամբ:

83. **Չափորոշիչ 7.5 (համապատասխանում է).** Սառեցված հաշիվներին հաշվեգրված տոկոսների և այլ եկամուտների, ինչպես նաև պայմանագրերի, համաձայնագրերի կամ այլ պարտավորությունների դիմաց ստացվող վճարումների մուտքագրումը, որոնց դիմաց վճարման պարտավորությունը առաջացել է մինչև հաշիվների մնացորդների՝ սառեցման ենթակա գույք դառնալը, նախատեսված է «Ցանկերում ներառված անձանց և կազմակերպությունների գույքի սառեցման, սառեցված գույքի հասանելիության ապահովման և հարակից գործողությունների վերաբերյալ» ուղեցույցով: Ցուցակմանը նախորդող ժամանակահատվածում կնքված պայմանագրերի դիմաց վճարումները թույլատրվում են այն դեպքում, երբ հստակեցված է այն հանգամանքը, որ պայմանագիրն ու վճարումները առնչություն չունեն ՄԱԿ ԱԽ-ի 1737 բանաձևով արգելված որևէ առարկայի կամ գործողության հետ:

Կշիռներ և եզրակացություններ

84. Հանձնարարական 7-ում առանցքային համարվող Չափորոշիչ 7.1-ին Հայաստանը համապատասխանում է մասամբ: Հետևաբար, թեև մնացած բոլոր չափանիշները բավարարված են, **Հայաստանը մասամբ համապատասխանում է Հանձնարարական 7-ին:**

Հանձնարարական 8. Շահույթ սրանալու նպատակ չհետապնդող կազմակերպությունները

85. 3-րդ փուլի գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 884-917-րդ պարբերություններ): Հիմնական թերությունների թվում նշվել էր, որ պարբերական գնահատումների հաճախականություն նախատեսված կամ սահմանված չէ, ինչպես նաև նախատեսված չէր, թե միտումների կամ մեթոդաբանությունների վերաբերյալ լրացուցիչ կամ նոր ինչպիսի տեղեկատվության ստացման դեպքում է պահանջվում նման գնահատում անցկացնել, չի իրականացվում ՇՄՆԶ հատվածի իրազեկության բարելավման ծրագիր, ՇՄՆԶ հատվածում ԱՖ ռիսկերին հակազդեցության համար ռեսուրսները և տեխնիկական հմտությունները անբավարար են, և առանձնակի ուշադրություն չի դարձվում ռիսկերին:

86. ՈԱԿ-ի իրավական սահմանումը տրված է ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածում, որի համաձայն՝ ոչ առևտրային կամ շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունները կարող են հիմնադրվել հասարակական միավորումների, հիմնադրամների, միությունների կամ իրավաբանական անձանց կամ օրենքով սահմանված այլ կարգավիճակով: ՈԱԿ-ներին վերաբերող օրենսդրական պահանջները, ի թիվս այլոց, սահմանված են «Բարեգործության մասին» ՀՀ օրենքով, «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքով, «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքով, իսկ լրացուցիչ պահանջներ սահմանված են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով: Արդյունքում, ՈԱԿ-ների տարբեր տեսակների համար սահմանված են կարգավորման, գրանցման և վերահսկողության տարաբնույթ պահանջներ, ինչը հանգեցնում է ՈԱԿ-ների գործունեության կարգավորման համակարգի բացերի: Ոլորտում նախատեսվող մի շարք փոփոխություններ ընթացքի մեջ են, օրինակ՝ հասարակական կազմակերպությունների և կրոնական կազմակերպությունների գործունեությունը կարգավորող նոր օրենքի նախագիծը:

87. 2014թ.-ի ՌԱԳ-ի համաձայն՝ Պետական ռեգիստրում 2013թ.-ի տարեվերջին գրանցված է շուրջ 9.000 ոչ առևտրային կազմակերպություն, որոնց մեծամասնությունը հասարակական կազմակերպություններ են (պետական և համայնքային ՈԱԿ-ներ, այդ թվում՝ դպրոցներ, մանկապարտեզներ, բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ, համատիրություններ, առևտրային և սպառողների միություններ), հիմնադրամներ ու բարեգործական

կազմակերպություններ: Իշխանությունները նշում են, որ ՖԱԹՖ-ի սահմանմանը համապատասխանող ՈԱԿ-ների քանակը չի գերազանցում մի քանի հարյուրը:

88. **Չափորոշիչ 8.1 (ա) (համապատասխանում է).** ՌԱԳ-ի շրջանակներում Հայաստանը 2014թ.-ին ուսումնասիրել է ՈԱԿ-ների ոլորտը կարգավորող օրենսդրության համարժեքությունը (ինչպես նշվել է 3-րդ փուլի գնահատմամբ՝ վերջին անգամ նման ուսումնասիրություն կատարվել է 2007թ.-ին): 2014թ.-ի ՌԱԳ-ն այս առումով մատնանշում է որոշակի խոցելիություններ և թերություններ, օրինակ՝ ՈԱԿ-ների գործունեության կարգավորման բացերը, հաշվետվողականության և վերահսկողության թերությունները (հատկապես՝ ՈԱԿ-ների տարբեր տեսակները կարգավորող օրենսդրության անհամասեռությունը), ՈԱԿ-ների որոշ տեսակների նկատմամբ հաշվետվողականության պահանջների իսպառ բացակայությունը և ՈԱԿ ոլորտի նկատմամբ վերահսկողության գործնական խնդիրները: Հայաստանի իշխանությունները նշել են, որ սպասվում են որոշակի փոփոխություններ՝ ուղղված վերահսկողության շրջանակների և խորության ընդլայնմանը: Մասնավորապես, իշխանությունների հավաստմամբ, հասարակական կազմակերպությունների գործունեությունը կարգավորող նոր օրենքի նախագծի համաձայն՝ հասարակական կազմակերպությունների նկատմամբ սահմանվելու են որոշակի պահանջներ, այդ թվում՝ ֆինանսավորման աղբյուրների և նպատակների մասով: Նշվել է նաև կրոնական կազմակերպություններին վերաբերող փոփոխությունների մասին, որոնք նույնպես պարտավոր են լինելու տրամադրել տեղեկատվություն ֆինանսավորման աղբյուրների մասին:

89. **(բ) (չի համապատասխանում).** ՌԱԳ-ով չեն ուսումնասիրվել ՈԱԿ ոլորտի գործունեությունը, դրա ծավալները և այլ կարևոր բնութագրերը՝ բացահայտելու համար ՈԱԿ-ների այն բնութագրերն ու տեսակները, որոնք ենթակա են ԱՖ կամ այլ եղանակներով ահաբեկչությանն օժանդակելու նպատակով չարաշահման ռիսկի: Սա նշանակում է, որ ՈԱԿ-ների նշված բնութագրերի և տեսակների բացահայտմանն ուղղված ֆորմալ ուսումնասիրության չի կատարվել: Սա կասկածի տակ է դնում իշխանությունների՝ առանց ՈԱԿ-ների բնականոն գործունեությունը խաթարելու թիրախային մոտեցում կիրառելու ունակությունը: ՈԱԿ-ների ռիսկահենք ստուգումների մասին Կառավարության 2013թ.-ի հունիսի 13-ի թիվ 624-Ն որոշման համաձայն՝ մինչև նույն աղբյուրից կամ երկրից զգալի ժամանակային տևողությամբ 70% և ավելի ֆինանսավորում ունեցող ՈԱԿ-ները համարվում են բարձր ռիսկային:

90. **(գ) (չի համապատասխանում).** Հայաստանում ՈԱԿ-ների ոլորտի խոցելիությունների որևէ ֆորմալ ուսումնասիրություն չի իրականացվել:

91. **Չափորոշիչ 8.2 (համապատասխանում է).** 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատումից հետո ՖԴԿ-ն հրապարակել է ՈԱԿ-ների միջոցով ԱՖ-ի տիպաբանություն և ԱՖ կասկածելի գործարքների չափանիշներ:

92. **Չափորոշիչ 8.3 (համապատասխանում է).** Հայաստանը ձգտում է խթանել ՈԱԿ-ների վարչական կառավարման և ղեկավարման ոլորտում թափանցիկությունը: Ընդհանուր առմամբ, ՈԱԿ-ները պարտավոր են պահպանել որոշակի տեղեկատվություն, օրինակ՝ տեղական և միջազգային գործարքների վերաբերյալ տեղեկությունները, կառավարման մարմինների անդամների նույնականացման տվյալները, հիմնադիր փաստաթղթերը և այլն (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդված): Ավելին, ՈԱԿ-ները պետք է Պետական ռեգիստրում պահպանեն և գրանցեն տարբեր փաստաթղթեր, այդ թվում՝ հիմնադիր փաստաթղթերի կրկնօրինակը, ինչպիսին է ՈԱԿ-ների գործունեությանն անմիջապես առնչվող՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 55-րդ հոդվածով սահմանված հիմնադիր կանոնադրությունը, որը պետք է արտացոլի ՈԱԿ-ի նպատակը, բնույթը, առարկան, գործունեության շրջանակը և մասնակիցների ձայնի իրավունքները: ՈԱԿ-ների տեսակներին համապատասխանող բոլոր առանձին օրենքները ներառում են ՈԱԿ-ի տվյալ տեսակի նպատակի և կառավարման վերաբերյալ ընդհանուր դրույթներ: ՈԱԿ-ների վերահսկող մարմինները պարտավոր են ՖԴԿ-ի դիմումով ձեռնարկել միջոցառումներ՝ ՓԼ/ԱՖ նպատակներով ՈԱԿ-ների ներգրավվածությունը

կամ չարաշահումը կանխելու համար (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդված): ՈԱԿ-ների բոլոր տեսակների շրջանում թափանցիկությունը խթանելու նպատակով իրականացվում են ընթացիկ աշխատանքներ օրենքներում փոփոխությունների նախագծեր կազմելու ուղղությամբ, ինչպիսին է հասարակական և կրոնական կազմակերպությունների գործունեությունը կարգավորող նոր օրենքի նախագիծը:

93. **Չափորոշիչ 8.4 (հիմնականում համապատասխանում է).** Իշխանությունների հավաստմամբ, հասարակական կազմակերպությունները, հիմնադրամները և բարեգործական կազմակերպությունները տնօրինում են ՈԱԿ ոլորտի ֆինանսական միջոցների նշանակալից մասը:

94. Հասարակական կազմակերպությունները պարտավոր են պահպանել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերով և 22-րդ հոդվածով սահմանված տեղեկատվությունը: Վերջինները պարտավոր են երկամյա հաճախականությամբ հաշվետվություն ներկայացնել իրենց գործունեության վերաբերյալ՝ ապահովելով այդ հաշվետվությունների հանրային հասանելիությունը, թեև Չափորոշիչ 8.4(բ)-ն պահանջում է տարեկան հաճախականություն: Չափորոշիչ 8.4(գ)-ի պահանջները բավարարվում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասով, որի համաձայն՝ ՈԱԿ-ները պարտավոր են պահպանել ֆինանսատնտեսական գործունեության վերաբերյալ փաստաթղթեր, ինչպես նաև տեղական և միջազգային գործարքների վերաբերյալ տեղեկատվություն (ներառյալ՝ փաստաթղթերը) այնպիսի մանրամասնությամբ, որը հնարավորություն կտա հավաստիանալու, որ դրանց առարկա գույքը ծախսվել է ՈԱԿ-ների նպատակներին համապատասխան, և այլն: «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ հասարակական կազմակերպությունները պարտավոր են գրանցվել, ինչպես պահանջում է Չափորոշիչ 8.4(դ)-ն: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի համաձայն, հաշվետու ֆիզիկական անձանց դեպքում պահանջվում է նաև իրավաբանական անձին փոխանցված գույքի օրինականության մասին հայտարարագիր, որն արտացոլում է գույքի նկարագրությունը, գումարն ու ծագման աղբյուրը այն դեպքերում, երբ գույքի ընդհանուր արժեքը գերազանցում է 25 միլիոն ՀՀ դրամը (շուրջ 45 հազար եվրո): Գործող օրենսդրական պահանջները չեն ներառում Չափորոշիչ 8.4 (ե) տարրերի պահանջները:

95. Հիմնադրամները պարտավոր են իրագործել սույն չափորոշիչի տարրերի մեծ մասը՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի համաձայն պահպանել Չափորոշիչ 8.4(ա)-ով պահանջվող տեղեկատվությունը, հրապարակել Չափորոշիչ 8.4(բ)-ով պահանջվող տարեկան հաշվետվությունները, ունենալ Չափորոշիչ 8.4(գ)-ով պահանջվող միջոցների նկատմամբ հսկողություն, ինչը նախատեսված է «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդվածով: Նշված հոդվածի համաձայն՝ 10 միլիոն ՀՀ դրամ (շուրջ 18 հազար եվրո) և ավել ֆինանսական գործառնություններ ունեցող հիմնադրամների նկատմամբ սահմանված են աուդիտի պահանջներ: «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի համաձայն, հիմնադրամները ենթակա են պետական գրանցման, ինչը պահանջվում է Չափորոշիչ 8.4(դ)-ով, և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի և 22-րդ հոդվածի համաձայն՝ պարտավոր են իրագործել Չափորոշիչ 8.4(գ)-ի պահանջը (առնվազն 5 տարի ժամկետով պահպանել տեղեկատվություն): Չափորոշիչ 8.4(ե)-ի պահանջը բավարարվում է «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածով, որը սահմանում է, որ հիմնադիր կանոնադրությունը պետք է ներառի հիմնադրամի հնարավոր շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվություն:

96. Բարեգործական կազմակերպությունները պարտավոր են իրագործել հետևյալ տարրերի մեծ մասը՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի և 22-րդ հոդվածի համաձայն պահպանել տեղեկատվություն, հրապարակել տարեկան հաշվետվություններ («Բարեգործության մասին» ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդված), բոլոր միջոցները հիմնավորելու նպատակով ունենալ անհրաժեշտ հսկողություն («Բարեգործության մասին» ՀՀ

օրենքի 19-րդ հոդված), հիմնադրվել որպես հասարակական միավորում կամ հիմնադրամ («Բարեգործության մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 3-րդ մաս): ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի և 22-րդ հոդվածի համաձայն՝ հիմնադրամները պարտավոր են բավարարել Չափորոշիչ 8.4-ի (գ) տարրը: Չափորոշիչ 8.4-ի (ե) տարրի պահանջը օրենքով սահմանված չէ:

97. **Չափորոշիչ 8.5 (համապատասխանում է).** ՈԱԿ ոլորտի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնում է ԱՆ-ը, որի վերահսկողական իրավասությունները բխում են մի շարք օրենքներից (այդ թվում՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենք, «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենք, «Վարչական իրավախախտումների մասին» ՀՀ օրենսգիրք, «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենք, «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենք): ՈԱԿ ոլորտի նկատմամբ ռիսկահենք մոնիտորինգի մոտեցումը վերջերս սահմանվել է Կառավարության 2013թ.-ի հունիսի 13-ի թիվ 624-Ն որոշմամբ, որը կոչված է հսկողություն իրականացնելու որոշակի ոլորտների համապատասխանության նկատմամբ՝ հաշվի առնելով ինչպես ոլորտային, այնպես էլ անհատական չափանիշներ: Մինչև 2012թ.-ը ՈԱԿ ոլորտի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնում էր Պետական ռեգիստրը (ԱՆ-ի կազմում), սակայն 2012թ.-ից այդ գործառույթն անցել է ԱՆ-ի աշխատակազմի Օրինականության վերահսկողության տեսչությանը (տես՝ սույն հաշվետվության 69 և 221-րդ պարբերությունները): ՈԱԿ ոլորտի նկատմամբ վերահսկողությունն իրականացվում է տարեկան հաշվետվություններում ներառված տեղեկատվության և բողոքների արդյունքում հարուցված իրավական վարույթների հիման վրա:

98. Ոչ առևտրային կազմակերպության տեսակից կախված՝ դրանց գործունեության նկատմամբ վերահսկողությունը կարգավորվում է համապատասխան օրենքներով: Օրինակ՝ «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքը կարգավորում է հիմնադրամների գործունեությունը: «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքի 38-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենքի պահանջների կատարման նկատմամբ վերահսկողությունն իրականացնում է ԱՆ-ը, իսկ օրենքով սահմանված դեպքերում նաև այլ իրավասու պետական մարմինները՝ իրենց իրավասություններին և ստուգումների ու ուսումնասիրությունների՝ օրենքով նախատեսված ընթացակարգերին համապատասխան: Օրենքների պահանջների խախտումների և անհամապատասխանությունների դեպքում վերահսկողություն իրականացնող կամ պետական լիազորված մարմինը հիմնադրամ է ուղարկում գրավոր նախազգուշացում՝ առաջարկելով խախտումների վերացման կարգն ու ժամկետները: Հիմնադրամները նշված օրենքի 39-րդ հոդվածով սահմանված հաշվետվությունը հրապարակելուց 15 օրվա ընթացքում այդ մասին գրավոր ծանուցում են ԱՆ-ին: Սահմանված ժամկետում հաշվետվությունը չհրապարակելու կամ նախազգուշացման պահանջները չկատարելու դեպքում ԱՆ-ը կարող է դիմել դատարան՝ հիմնադրամը լուծարելու պահանջով: «Վարչական իրավախախտումների մասին» ՀՀ օրենսգրքի 169.18-րդ հոդվածը նախատեսում է պատժամիջոցներ հիմնադրամների կողմից ԱՆ-ին հաշվետվությունների տրամադրման և հրապարակման գծով պահանջներին անհամապատասխանության դեպքերում:

99. Համապատասխան պահանջներին (այդ թվում՝ տարեկան հաշվետվությունների հրապարակման) անհամապատասխանության դեպքում բարեգործական կազմակերպությունների նկատմամբ գործում են «Բարեգործության մասին» ՀՀ օրենքի դրույթները: Մասնավորապես, «Բարեգործության մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի համաձայն, բարեգործական կազմակերպության կողմից այդ օրենքի նպատակներին հակասող գործունեություն իրականացնելու դեպքում ԱՆ-ը կարող է գրավոր նախազգուշացում տալ: Մեկ տարվա ընթացքում մեկից ավելի գրավոր նախազգուշացումների, ինչպես նաև բարեգործական ծրագրի կատարման ընթացքում օրենքի պահանջների էական խախտումների դեպքում ԱՆ-ը

կարող է չեղյալ ճանաչել տվյալ կազմակերպության բարեգործական ծրագրի՝ որպես բարեգործական պետական որակումը եւ գրանցումը:

100. «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ ԱՆ-ն օժտված է ռիսկահենք ստուգումների անցկացման գործառույթով՝ կախված ստուգման ենթակա ոլորտին հատուկ ռիսկի մակարդակից: Ստուգումների պլանավորման և անցկացման ընթացակարգերը սահմանված են վերոնշյալ օրենքով՝ համապատասխան ստուգաթերթերի տեսքով: Հետստուգումային գործընթացն իրականացնում է ԱՆ-ի աշխատակազմի Օրինականության վերահսկողության տեսչությունը վարչական վարույթի շրջանակներում՝ մինչև տվյալ կազմակերպության կողմից թերության վերացումը, տուգանքի վճարումը կամ դատական կարգով տվյալ կազմակերպության լուծարումը:

101. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածով նախատեսված վարչական պատժամիջոցները նշանակվում են իրավաբանական անձանց՝ ՓԼ/ԱՖ մեջ ներգրավվածության դեպքերում: Պատժամիջոցները նշանակվում են ՖԴԿ-ի կողմից՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածի 9-րդ մասի համաձայն: Ավելին, Պետական ռեգիստրը նույնպես օժտված է վարչական բնույթի ուղղիչ միջոցառումների իրավասությամբ, այդ թվում կարող է օրենքի խախտման վերաբերյալ ՈԱԿ-ին ուղարկել գրավոր նախազգուշացում, խախտումը վերացնելու նպատակով դիմել դատարան, և գրավոր նախազգուշացումն ուղարկելուց հետո ՈԱԿ-ի կողմից որևէ գործողություն չիրականացնելու դեպքում լուծարել տվյալ ՈԱԿ-ը: Նշվածը չի խոչընդոտում Պետական ռեգիստրի հայեցողությամբ դատարանի միջոցով լրացուցիչ քաղաքացիական կամ վարչական վարույթի հարուցումը ՈԱԿ-ի կամ վերջինի անունից հանդես եկող անձանց նկատմամբ:

102. **Չափորոշիչ 8.6 (ա) և (գ) (համապատասխանում է).** Ներպետական մակարդակով համագործակցությունը, համակարգումը և տեղեկատվության փոխանակումն իրականացվում է Միջգերատեսչական հանձնաժողովի շրջանակներում և տարբեր մարմինների միջև երկկողմ հիմունքներով: **(բ) (համապատասխանում է).** ՈԱԿ-ների վարչական կառավարման և ղեկավարման վերաբերյալ տեղեկատվության լիարժեք հասանելիությունն իշխանություններին որևէ կերպ խոչընդոտված չէ:

103. **Չափորոշիչ 8.7 (համապատասխանում է).** Միջազգային համագործակցության տրամադրումը նախատեսված է՝ անկախ օտարերկրյա գործընկերոջ կողմից ստացված հարցման առարկան ՓԼ, նախորդող հանցագործության կամ ԱՖ հետ կապված լինելու հանագամանքից կամ ներգրավված իրավաբանական անձի տեսակից (լինի դա ՈԱԿ, սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն, թե այլ կազմակերպատիրական տեսակի իրավաբանական անձ):

104. Համագործակցությունն իրականացնում է՝

ա) ՖԴԿ-ն, եթե հայցվող տեղեկատվությունը վերաբերում է ֆինանսական քննությանը (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդված),

բ) ԱԱԾ-ն, եթե հայցվող տեղեկատվությունն ունի օպերատիվ-հետախուզական կամ քրեաիրավական բնույթ («Ազգային անվտանգության մարմինների մասին» ՀՀ օրենքի 9, 13 և 18-րդ հոդվածներ):

Կշիռներ և եզրահանգումներ

105. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 8-ի գրեթե բոլոր չափորոշիչներին: Այնուամենայնիվ, Հայաստանը պետք է իրականացնի ֆորմալ ուսումնասիրություն՝ բացահայտելու համար ՈԱԿ-ների այն բնութագրերն ու տեսակները, որոնք ենթակա են ԱՖ կամ այլ եղանակներով ահաբեկչությանն օժանդակելու նպատակով

չարաշահման ռիսկի: ՈԱԿ ոլորտի վերաբերյալ տեղեկատվությունը պետք է պարբերաբար վերագնահատվի: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 8-ին:**

Հանձնարարական 9. Ֆինանսական հաստատությունների գործունեության գաղտնիության մասին օրենքները

106. 3-րդ փուլի գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «մասամբ հապատասխանում է» գնահատական (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 522-552-րդ պարբերություններ), և այս առումով ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականները չեն փոխվել: Հիմնական թերությունները վերաբերում էին ֆինանսական գաղտնիք կազմող տեղեկատվության հասանելիությանը ԻՄ-երին և ՖՀ-ների միջև տեղեկատվության փոխանակմանը:

107. **Չափորոշիչ 9.1 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարը կարգավորող օրենսդրությունը ներառում է հաշվետու անձանց, այդ թվում՝ ՖՀ-ների և իրավասու մարմինների միջև տեղեկատվության փոխանակման վերաբերյալ մի շարք դրույթներ: Այս չափորոշիչին վերաբերող առանձին դրույթները ներկայացված են ստորև.

- ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածը հաշվետու անձանցից պահանջում է ներկայացնել տեղեկատվություն ՓԼ/ԱՖ վերաբերյալ, ներառյալ՝ գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՖԴԿ-ն իրավասու է հաշվետու անձանցից պահանջել և ստանալ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի նպատակներից բխող գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն: Նմանապես, ԿԲ-ին հասանելի է ՖՀ-ների կողմից տնօրինվող գաղտնիք կազմող տեղեկատվությունը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 530-533-րդ պարբերություններ): Տեղեկատվության հասանելիությունը ԻՄ-երին կարգավորվում է ՕՀԳՄՕ-ի 29-րդ հոդվածի և ՔԴՕ-ի 172-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ կետի համակցությամբ (տես Հանձնարարական 31-ի վերլուծությունը սույն հաշվետվության 337-341-րդ պարբերություններում):
- Իրավասու մարմինների միջև ներպետական և միջազգային մակարդակներում տեղեկատվության փոխանակումն ապահովվում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10, 13 և 14-րդ հոդվածներով: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՖԴԿ-ն իրավասու է պետական, այդ թվում՝ վերահսկող և քրեական հետապնդում իրականացնող մարմիններից պահանջել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի նպատակներից բխող տեղեկատվություն (ներառյալ՝ փաստաթղթեր), այդ թվում՝ օրենքով սահմանված գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինների հարցման հիման վրա ՖԴԿ-ն պարտավոր է 10-օրյա ժամկետում տրամադրել տեղեկատվություն, եթե «հարցումը պարունակում է բավարար հիմնավորում փողերի լվացման կամ ահաբեկչության ֆինանսավորման կասկածի կամ դեպքի վերաբերյալ»: Միջազգային համագործակցության առումով, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի համաձայն, ՖԴԿ-ն իրավասու է պահանջել և փոխանակել օրենքով սահմանված գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն օտարերկրյա ՖՀ-ների հետ, որոնք երկկողմ համաձայնագրերի կամ հանձնառությունների հիման վրա ապահովում են տեղեկատվություն համարժեք գաղտնիություն և դրա օգտագործում բացառապես ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նպատակներով:
- «Բանկային գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածը բանկերին թույլատրում է փոխանակել կամ տրամադրել իրենց հաճախորդների վերաբերյալ «անգամ բանկային գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն» այլ բանկերի կամ վարկային կազմակերպությունների հետ: Բանկերը պետք է մերժեն բանկային գաղտնիք կազմող տեղեկատվության

տրամադրման հարցումները, եթե դա հակասում է «Բանկային գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի դրույթներին:

- «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 117-րդ հոդվածի համաձայն՝ ապահովագրողները, վերաապահովագրողները և ապահովագրական միջնորդները կարող են միմյանց հետ փոխանակել կամ տրամադրել իրենց հաճախորդների վերաբերյալ տեղեկատվություն, նույնիսկ եթե դա ապահովագրական գաղտնիք է կազմում: Ապահովագրողները, վերաապահովագրողները և ապահովագրական միջնորդները պետք է մերժեն ապահովագրական գաղտնիք կազմող տեղեկատվության տրամադրման հարցումները, եթե դա հակասում է «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի դրույթներին:
- ՖՀ-ների միջև տեղեկատվության փոխանակմանը խոչընդոտող որևէ իրավական դրույթներ առկա չեն, ինչը պահանջվում է Հանձնարարականներ 13, 16 և 17-ով:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

108. ՖՀ-ների գործունեության գաղտնիության մասին օրենքները չեն խոչընդոտում ՖԴԿ-ի, ԿԲ-ի և ԻՄ-երի՝ իրենց գործառնությունների պատշաճ իրականացման համար անհրաժեշտ տեղեկատվություն ստանալու ունակությունը: Իրավասու մարմինների միջև ներպետական և միջազգային մակարդակով տեղեկատվության փոխանակումը սահմանափակված չէ գաղտնիության մասին օրենսդրությամբ: Նմանապես, ՖՀ-ները կարող են Հանձնարարականներ 13, 16 և 17-ով պահանջվող դեպքերում փոխանակել տեղեկատվություն: **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 9-ին:**

Հանձնարարական 10. Հաճախորդի պարզաճ ուսումնասիրությունը

109. 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականը: Գնահատողները եզրահանգել էին, որ ՖՀ-ներն իրավունք ունեն թողարկել որոշակի ֆինանսական գործիքներ ըստ ներկայացնողի հատկանիշներով, որոնք որոշ դեպքերում նմանվում էին անանուն հաշիվների: ՖՀ-ներից չէր պահանջվում ընդունել ռիսկերի արդյունավետ կառավարման ընթացակարգեր այն իրավիճակների վերաբերյալ, որոնցում հաճախորդին թույլատրվում է գործարար հարաբերությունից օգտվել նախքան ՀՊՈՒ ստուգումն ավարտելը, ՀՊՈՒ միջոցառումներն էականության և ռիսկի հիման վրա կիրառել առկա հաճախորդների նկատմամբ և համապատասխան հաճախականությամբ իրականացնել առկա հարաբերությունների պատշաճ ուսումնասիրություններ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով և հարակից այլ իրավական ակտերով նախատեսված պահանջներն իրականացվել էին ոչ արդյունավետ կերպով: Գործող մեթոդաբանության համաձայն, արդյունավետությունն այլևս տեխնիկական համապատասխանության գնահատման նպատակով դիտարկվող գործոն չէ:

110. Նախորդ գնահատումից հետո Հայաստանը փոփոխել է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը ՀՊՈՒ-ի մասով բացահայտված տեխնիկական թերությունները վերացնելու նպատակով:

111. **Չափորոշիչ 10.1 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածն արգելում է բացել, թողարկել, տրամադրել կամ սպասարկել անանուն կամ մտացածին անուններով հաշիվներ, միայն թվային, տառային կամ պայմանական այլ նշաններով արտահայտված հաշիվներ, ըստ ներկայացնողի արժեթղթեր:

112. **Չափորոշիչ 10.2 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասի և 18-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են իրականացնել ՀՊՈՒ այն դեպքերում, երբ.

- 1) հաստատվում է գործարար հարաբերություն.

2) կատարվում է միանգամյա գործարք (փոխկապակցված միանգամյա գործարքներ), այդ թվում՝ ներպետական կամ միջազգային դրամական փոխանցում, որի գումարը հավասար է կամ գերազանցում է նվազագույն աշխատավարձի չորսհարյուրապատիկը (շուրջ 720 եվրո), եթե խստացնող այլ դրույթ սահմանված չէ օրենսդրությամբ.

3) կասկածներ են առաջանում հաճախորդի նույնականացմանը վերաբերող՝ նախկինում ձեռք բերված տեղեկությունների (ներառյալ՝ փաստաթղթերի) հավաստիության կամ ամբողջականության վերաբերյալ.

4) կասկածներ են առաջանում փողերի լվացման կամ ահաբեկչության ֆինանսավորման վերաբերյալ:

113. **Չափորոշիչ 10.3 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ բոլոր հաշվետու անձինք հաճախորդին նույնականացնում և նրա ինքնությունը ստուգում են պետական իրավասու մարմնի տված արժանահավատ ու վավեր փաստաթղթերի և այլ տեղեկատվություն հիման վրա: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 1-3-րդ պարբերությունները սահմանում են նույնականացման փաստաթղթերում արտացոլվող անհրաժեշտ տվյալներն ու տեղեկատվությունը (ա) ֆիզիկական անձանց դեպքում, (բ) տեղական կամ օտարերկրյա իրավաբանական անձանց (այդ թվում՝ օտարերկրյա օրենսդրությամբ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող իրավաբանական կազմավորումների) դեպքում, (գ) պետական մարմինների կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների դեպքում: Հաճախորդը սահմանվում է որպես հաշվետու անձի հետ գործարար հարաբերություն հաստատող կամ այդպիսի հարաբերությունների մեջ գտնվող անձը, ինչպես նաև այն անձը, որը հաշվետու անձին առաջարկում է կատարել կամ կատարում է միանգամյա գործարք:

114. **Չափորոշիչ 10.4 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 19-րդ կետի (ա) ենթակետի համաձայն՝ հՊՈւ-ն ներառում է հաճախորդի (այդ թվում՝ լիազորված անձի) նույնականացումը և ինքնության ստուգումը: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 1-ին կետի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են պարզել լիազորված անձի առկայությունը և առկայության դեպքում նույնականացնել լիազորված անձին, ստուգել նրա ինքնությունը և հաճախորդի անունից հանդես գալու նրա լիազորությունը: Լիազորված անձը սահմանված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 15-րդ կետով՝ որպես հաճախորդի հանձնարարությամբ և հաճախորդի անունից գործարքի կատարման կամ գործարար հարաբերությունում որոշակի իրավաբանական կամ փաստացի գործողությունների իրականացման լիազորություն ունեցող, այդ թվում՝ լիազորագրով կամ օրենքով սահմանված այլ հիմքով հաճախորդի կողմից տրված լիազորությունների հիման վրա ներկայացուցչություն իրականացնող անձ:

115. **Չափորոշիչ 10.5 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 19-րդ կետի (ա) ենթակետի համաձայն՝ ՀՊՈւ-ն ներառում է հաճախորդի (այդ թվում՝ իրական շահառուի) նույնականացումը և ինքնության ստուգումը: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են պարզել իրական շահառուի առկայությունը և առկայության դեպքում նույնականացնել իրական շահառուին ու ստուգել նրա ինքնությունը (պետական իրավասու մարմնի տված արժանահավատ ու վավեր փաստաթղթերի հիման վրա): Իրական շահառուն սահմանված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 14-րդ կետով՝ որպես ֆիզիկական անձ, որի անունից կամ օգտին հաճախորդն իրականում գործում է, և (կամ) որն իրականում վերահսկում է հաճախորդին կամ այն անձին, որի անունից կամ օգտին գործարքը կամ գործարար հարաբերությունն իրականացվում է և (կամ) որին պատկանում է տեղական կամ օտարերկրյա իրավաբանական անձ հաճախորդը կամ օտարերկրյա

օրենսդրությամբ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող իրավաբանական կազմավորումը (իրավաբանական անձի իրական շահառուների վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկատվություն է ներկայացված Չափորոշիչ 10.8-ի ներքո բերված վերլուծությամբ):

116. Չափորոշիչ 10.6 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ հաշվետու անձը պետք է պարզի հաճախորդի գործարար բնութագիրը, ինչպես նաև ճշտի գործարար հարաբերության նպատակը և նախատեսվող բնույթը: Հաճախորդի գործարար բնութագիրը սահմանված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 17-րդ կետով՝ որպես հաճախորդի գործունեության բնույթի, ազդեցության ու նշանակության, գործարար հարաբերությունների և միանգամյա գործարքների առկա ու ակնկալվող շարժի, ծավալների և ոլորտների, լիազորված անձանց և իրական շահառուների առկայության, ինքնության ու փոխկապակցվածության բնույթի, ինչպես նաև հաճախորդի գործունեությանը վերաբերող այլ փաստերի և հանգամանքների վերաբերյալ հաշվետվություն տրամադրող անձի տեղեկատվության ամբողջություն:

117. Չափորոշիչ 10.7 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգի 38-րդ կետի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պետք է գործարար հարաբերության ամբողջ ընթացքում իրականացնեն ՀՊՈ, որը ներառում է հաշվետվություն տրամադրող անձի կողմից հաճախորդի հետ գործարքների դիտանցումը՝ հաճախորդի, նրա գործարար բնութագրի և ռիսկայնության վերաբերյալ առկա տեղեկատվություն հավաստիության, դրա հետ հաճախորդի գործունեության համադրելիության, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև հաճախորդի եկամուտների և ունեցվածքի աղբյուրի իսկության հարցում հավաստիանալու նպատակով: Հաշվետու անձինք պարտավոր են նաև ապահովել ՀՊՈ տեղեկատվության արդիականությունն ու վերաբերելիությունը: Տեղեկատվության թարմացման հաճախականությունը որոշվում է հաշվետու անձի կողմից (հիմք ընդունելով ռիսկի մակարդակը), սակայն պետք է իրականացվի առնվազն տարեկան կտրվածքով, իսկ բարձր ռիսկային գործարար հարաբերությունների դեպքում՝ առնվազն կիսամյակային կտրվածքով: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգի 30-32, 35, 37 և 41-րդ կետերն ավելի մանրամասն նկարագրում են ընթացիկ դիտանցում իրականացնելիս ձեռնարկվող միջոցառումները:

118. Չափորոշիչ 10.8 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ հաշվետու անձինք իրավաբանական անձ հաճախորդի իրական շահառուին պարզելու նպատակով պետք է լիարժեք տեղեկատվություն ունենան այդ իրավաբանական անձի (բացառությամբ արժեթղթերի շուկայի կարգավորման օրենսդրությամբ նախատեսված հաշվետու թողարկողների) մասնակիցների և կառավարման մարմինների վերաբերյալ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պետք է պարզեն հաճախորդի գործարար բնութագիրը (հաճախորդի գործարար բնութագրի վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկատվություն է ներկայացված Չափորոշիչ 10.6-ի ներքո բերված վերլուծությամբ): Հայաստանում իրավաբանական անձի գրանցման դեպքում (ինչպես նաև կանոնադրական կապիտալում կամ մասնակիցների կազմում փոփոխությունների պարագայում) ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 1-ին մասը հիմնադիրներին պարտադրում է Պետական ռեգիստրին ներկայացնել իրավաբանական անձի իրական շահառուների վերաբերյալ հայտարարություն: Իրական շահառուների գրանցման վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկատվություն է ներկայացված Հանձնարարական 24-ի ներքո:

119. Չափորոշիչ 10.9 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասը հաշվետու անձանց պարտադրում է իրավաբանական անձին նույնականացնելիս և ինքնությունը ստուգելիս ձեռք բերել իրավաբանական անձի պետական գրանցման փաստաթղթի կամ պաշտոնական այլ փաստաթղթեր, որոնք պետք է առնվազն ներառեն իրավաբանական անձի անվանումը, գտնվելու վայրը, անհատականացման համարը (պետական գրանցման, հաշվառման համարը և այլն), գործադիր մարմնի ղեկավարի անունը,

ազգանունը և, առկայության դեպքում, հարկ վճարողի հաշվառման համարը: Պետական գրանցման փաստաթուղթն արտացոլում է նաև իրավաբանական անձի կազմակերպարավական ձևը: Թեև իրավաբանական անձի կամ կազմավորման գործունեության պարտադիր կանոնները սահմանող և կարգավորող դրույթները պարզելու պահանջ չի սահմանվում (Չափորոշիչ 10.9-ի (բ) տարրը), իշխանությունները հավաստիացնում են, որ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն հաճախորդի իրական շահառուին նույնականացնելիս հաշվետու անձինք պարտավոր են լիարժեք տեղեկատվություն ունենալ այդ իրավաբանական անձի մասնակիցների և կառավարման մարմինների վերաբերյալ, ինչը ներառում է իրավաբանական անձի գործունեության պարտադիր կանոնները սահմանող և կարգավորող դրույթների վերաբերյալ տեղեկատվություն:

120. Չափորոշիչ 10.10 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ կետի և 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 14-րդ կետի համակցությամբ՝ իրավաբանական անձ հաճախորդների դեպքում հաշվետու անձինք պարտավոր են նույնականացնել այն ֆիզիկական անձին (և ստուգել նրա ինքնությունը), ով փաստացի (իրականում) վերահսկում է իրավաբանական անձին, գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը, կամ ում անունից կամ օգտին գործարքը կամ գործարար հարաբերությունն իրականացվում է: Իրավաբանական անձի իրական շահառու կարող է համարվել նաև այն ֆիզիկական անձը, ով (ա) քվեարկելու իրավունքով տիրապետում է տվյալ իրավաբանական անձի՝ ձայնի իրավունք տվող բաժնետոմսերի (բաժնեմասերի, փայերի) առնվազն 20%-ին (բացառությամբ հաշվետու թողարկողների) կամ իր մասնակցության ուժով կամ իրավաբանական անձի հետ կնքված պայմանագրին համապատասխան հնարավորություն ունի կանխորոշելու դրա որոշումները, կամ (բ) հանդիսանում է տվյալ իրավաբանական անձի կառավարման և (կամ) ղեկավար մարմնի անդամ, կամ (գ) գործում է տվյալ իրավաբանական անձի հետ համաձայնեցված՝ ելնելով ընդհանուր տնտեսական շահերից:

121. Չափորոշիչ 10.11 (հիմնականում համապատասխանում է). Իրավաբանական կազմավորումները Հայաստանի օրենսդրությամբ սահմանված չեն: Օտարերկրյա իրավաբանական կազմավորումները բավարարում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 16-րդ կետով տրված՝ իրավաբանական անձի սահմանմանը, ինչը ներառում է օտարերկրյա օրենսդրությամբ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող իրավաբանական կազմավորումները: Ուստի, իրավաբանական անձանց (տեղական և օտարերկրյա) նկատմամբ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով կիրառվող նույնականացման և ինքնության ստուգման պահանջները կիրառվում են նաև օտարերկրյա իրավաբանական կազմավորումների նկատմամբ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքն առանձին չի սահմանում իրավաբանական կազմավորումների իրական շահառուներին: Հայաստանի օրենսդրությունում բացակայում են իրավաբանական կազմավորումների իրական շահառուների սահմանման նպատակով կիրառվող տերմինները (տրաստի հիմնադիր, տրաստային կառավարիչ կամ շահերի պաշտպան), քանի որ իրավաբանական կազմավորումները Հայաստանի օրենսդրությամբ ընդհանրապես սահմանված չեն: Իրավաբանական անձի իրական շահառուի սահմանումը (նկարագրությունը բերված է Չափորոշիչ 10.10-ի ներքո) տրաստների համատեքստում կարող է ներառել տրաստի հիմնադրին (օրինակ՝ մտադրությունների հավաստագրի ուժով իրավաբանական կազմավորման նկատմամբ փաստացի վերահսկողություն իրականացնող ֆիզիկական անձը), շահառուին կամ շահառուների խմբերին (ֆիզիկական անձը, ում օգտին իրականացվում է գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը), տրաստային կառավարչին կամ շահերի պաշտպանին (իրավաբանական անձի հետ միևնույն տնտեսական շահերից ելնելով համատեղ հանդես եկող ֆիզիկական անձը): Նույնը վերաբերում է նաև այլ տեսակի իրավաբանական կազմավորումներում նույնական կամ համանման դիրք զբաղեցնող անձանց:

122. **Չափորոշիչ 10.12 (հիմնականում համապատասխանում է).** Բացակայում են կյանքի ապահովագրության և ներդրումային բնույթի այլ ապահովագրական վկայագրերի շահառուների մասով ՀՊՈւ պահանջները: Գնահատող խմբին տեղեկացրել են, որ ԿԲ-ի կողմից կյանքի ապահովագրության լիցենզիաներ չեն տրամադրվել, թեև «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքով լիցենզիայի նման դաս սահմանված է:

123. **Չափորոշիչ 10.13 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ բարձր ռիսկի չափանիշի առկայության դեպքում հաշվետու անձինք պետք է իրականացնեն հավելյալ ՀՊՈւ: Կասկածելի գործարքների չափանիշների վերաբերյալ ուղեցույցը նախատեսում է կյանքի ապահովագրության գործարքներին առնչվող որոշակի իրավիճակներ:

124. **Չափորոշիչ 10.14 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հաշվետու անձինք կարող են հաճախորդի հետ գործարար հարաբերություն հաստատել կամ միանգամյա գործարք կատարել միայն հաճախորդի նույնականացման համար սահմանված տեղեկությունները ստանալուց և հաճախորդի ինքնությունը ստուգելուց հետո: Հաճախորդի ինքնությունը կարելի է ստուգել նաև գործարար հարաբերություն հաստատելու կամ միանգամյա գործարք կատարելու ընթացքում կամ դրանից հետո ողջամիտ, բայց ոչ ավելի, քան 7-օրյա ժամկետում, եթե ռիսկն արդյունավետորեն կառավարվում է, և դա անհրաժեշտ է հաճախորդի հետ բնականոն գործարար հարաբերությունները չխափանելու նպատակով:

125. **Չափորոշիչ 10.15 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի 1-ին մասի 12-րդ կետի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են հաստատել ներքին ընթացակարգեր՝ ուղղված առանց նախապես ինքնության ստուգում իրականացնելու գործարար հարաբերություն հաստատելու կամ միանգամյա գործարք կատարելու դեպքում ռիսկերի արդյունավետ կառավարմանը:

126. **Չափորոշիչ 10.16 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են անհրաժեշտ հաճախականությամբ և դեպքերում ՀՊՈւ իրականացնել նաև առկա հաճախորդների նկատմամբ՝ այդ հաճախորդների հետ կապված ռիսկերի և դրանց էականության հիման վրա: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների մասին կանոնակարգի 39-րդ կետը մանրամասն նկարագրում է այն միջոցառումները, որոնք անհրաժեշտ է ձեռնարկել գործող հաճախորդների նկատմամբ:

127. **Չափորոշիչ 10.17 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են բարձր ռիսկի չափանիշի առկայության իրականացնել հավելյալ ՀՊՈւ: Բարձր ռիսկի չափանիշները սահմանված են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 21-րդ կետով՝ որպես ՓԼ/ԱՖ բարձր հավանականության մասին վկայող չափանիշներ, այդ թվում (ի լրումն ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով, ԿԲ-ի իրավական ակտերով, ինչպես նաև հաշվետու անձի ներքին իրավական ակտերով սահմանված չափանիշների)՝ ՔԱՈԱ-ները, չհամապատասխանող երկրներից անձինք, բարդ կամ անսովոր մեծ գումարով գործարքները, անսովոր պայմաններով գործարքները կամ գործարար հարաբերությունները, որոնց տնտեսական կամ այլ իրավաչափ նպատակներն ակնհայտ չեն: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 22-րդ կետը նախատեսում է հավելյալ ՀՊՈւ միջոցառումների ձեռնարկում բարձր ռիսկի չափանիշների առկայության դեպքում: Նման պարագայում, ի լրումն ՀՊՈւ սովորական միջոցառումների, անհրաժեշտ է նաև առնվազն հաճախորդի հետ գործարար հարաբերություն հաստատելուց առաջ ստանալ ավագ ղեկավարության հավանությունը, ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցառումներ հաճախորդի եկամուտների և ունեցվածքի աղբյուրը պարզելու համար, ուսումնասիրել գործարքի կամ

գործարար հարաբերության նախապայմանները և նպատակը, իրականացնել ընթացիկ հավելյալ դիտարկում (ՔԱՈՒԱ-ների դեպքում): Նշված միջոցառումներն ավելի մանրամասն նկարագրված են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգի 33 և 34-րդ կետերում: Ֆինանսական հաստատությունների կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ոլորտում դիսկահենք մոտեցման կիրառման վերաբերյալ ուղեցույցը նկարագրում է բարձր դիսկի հնարավոր հակվածությամբ երկրների, հաճախորդների, պրոդուկտների ու ծառայությունների օրինակներ:

128. Չափորոշիչ 10.18 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածի 5-րդ մասը թույլատրում է պարզեցված ՀՊՈւ-ի իրականացում միայն ցածր դիսկի չափանիշների առկայության դեպքում, եթե բացակայում են բարձր դիսկի չափանիշները և ՓԼ/ԱՖ կասկածները: Ցածր դիսկի չափանիշները սահմանված են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 23-րդ կետով և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պայմանների կանոնակարգի 28-րդ կետով՝ որպես ՓԼ/ԱՖ ցածր հավանականության մասին վկայող չափանիշներ, այդ թվում՝ արդյունավետորեն վերահսկվող ՖՀ-ները, պետական մարմինները, պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունները, պետական կառավարչական հիմնարկները, կյանքի ապահովագրության որոշակի ցածր դիսկային պայմանագրեր, կենսաթոշակային համակարգերի շրջանակում կնքված ապահովագրական պայմանագրերը, պետական կամ համայնքի բյուջե կատարվող վճարումները, կոմունալ ծառայությունների դիմաց կատարվող վճարումները, աշխատավարձի, կենսաթոշակի կամ հայտնի աղբյուրներից ստացվող սոցիալական նպաստների հետ կապված վճարումները: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 24-րդ կետը պարզեցված ՀՊՈւ-ն սահմանում է որպես հաշվետու անձանց կողմից ՀՊՈւ գործընթացի սահմանափակ կիրառում և նախատեսում է ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց, ինչպես նաև պետական և տեղական կառավարման մարմինների նույնականացում և ինքնության ստուգում իրականացնելու համար անհրաժեշտ նվազագույն տեղեկատվության ձեռք բերումը: Ցածր դիսկի դեպքում ձեռնարկվող միջոցառումներն ավելի մանրամասն նկարագրված են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգի 35 և 36-րդ կետերում:

129. Չափորոշիչ 10.19 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 27-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՀՊՈւ միջոցառումների ձեռնարկման անհնարինության դեպքում հաշվետու անձինք պարտավոր են մերժել գործարքի կամ գործարար հարաբերության իրականացումը և դիտարկել ԿԳՀ ներկայացնելու հարցը:

130. Չափորոշիչ 10.20 (չի համապատասխանում). Այն դեպքում, երբ առաջանում են ՓԼ/ԱՖ կասկածներ, և ողջամիտ է կարծել, որ ՀՊՈւ իրականացնելը կհանգեցնի առկա կասկածների բացահայտմանը հաճախորդին, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը չի թույլատրում ձեռնպահ մնալ ՀՊՈւ գործընթացի իրականացումից (փոխարենը պահանջելով ներկայացնել ԿԳՀ):

Կշիռներ և եզրահանգումներ

131. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 10-ի բոլոր չափորոշիչներին՝ բացառությամբ Չափորոշիչ 10.12-ի և 10.20-ի: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 10-ին:**

Հանձնարարական 11. Տեղեկատվության պահպանումը

2009թ.-ի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնատական: Գնահատման եզրահանգմամբ՝ առկա չէին ուղենիշներ, որոնցով «գործարքի (գործարար հարաբերության) հիմնական պայմաններ» հասկացության կապակցությամբ կպարզաբանվեր, թե որ

պայմանների նկատմամբ են տարածվում տեղեկատվության պահպանման պահանջները գործարքի՝ պայմանագիր չլինելու դեպքում:

132. Չափորոշիչ 11.1 (համապատասխանում է). Հաշվետու անձինք պարտավոր են պահպանել ներպետական և միջազգային գործարքների կամ գործարար հարաբերությունների վերաբերյալ տվյալները (ներառյալ՝ հաճախորդի (և գործարքի մյուս կողմի) անունը, հաշվառման հասցեն (առկայության դեպքում) և բնակության վայրը, գործարքի բնույթը, կատարման ժամկետը, գումարը և արժույթը, առկայության դեպքում նաև՝ հաշվի տեսակը և հաշվեհամարը): Նշված տվյալները պետք է պահպանվեն գործարար հարաբերության ավարտից կամ գործարքի կատարումից հետո առնվազն 5 տարվա ընթացքում (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդված):

133. Չափորոշիչ 11.2 (համապատասխանում է). Հաշվետու անձինք պարտավոր են պահպանել հաճախորդների նույնականացման տեղեկատվությունը, ներառյալ՝ հաշվի համարի և շարժի, գործարար հաղորդակցության, գործարար հարաբերության (ինչը նկարագրված է Չափորոշիչ 11.1-ի ներքո բերված վերլուծությամբ), կասկածելի գործարքների և գործարար հարաբերությունների տվյալները, ինչպես նաև կասկածելի գործարքների կամ գործարար հարաբերությունների դիտարկման ընթացքի (կատարված վերլուծության) և արդյունքների վերաբերյալ տեղեկատվությունը, ՓԼ/ԱՖ հնարավոր և առկա դիսկերի գնահատման արդյունքները և դրամական փոխանցումների տվյալները: Նշված տվյալները պետք է պահպանվեն գործարար հարաբերության ավարտից կամ գործարքի կատարումից հետո առնվազն 5 տարվա ընթացքում (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդված):

134. Չափորոշիչ 11.3 (համապատասխանում է). Հաշվետու անձինք պարտավոր են պահպանել բոլոր տվյալները, որոնք բավարար կլինեն տվյալ գործարքի կամ գործարար հարաբերության ամբողջական պատկերը վերականգնելու համար (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդված):

135. Չափորոշիչ 11.4 (համապատասխանում է). Հաշվետու անձանց կողմից պահպանվող տեղեկատվությունը պետք է բավարար լինի ԿԲ-ի կամ, օրենքով սահմանված դեպքերում, քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինների կողմից հարցվող հաճախորդների, գործարքների կամ գործարար հարաբերությունների վերաբերյալ յուրաքանչյուր դեպքում ամբողջական ու լիարժեք տեղեկատվություն տրամադրման համար: Տեղեկատվությունը պետք է ժամանակին հասանելի լինի իրավասու վերահսկող և քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինների, ինչպես նաև աուդիտորների համար:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

136. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 11-ին:

Հանձնարարական 12. Քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձինք

137. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը: Դրանից հետո ՖԱԹԳ-ի Հանձնարարականները փոխվել են: Հայաստանը որևէ քայլեր չի ձեռնարկել համապատասխան պահանջների մասով փոփոխություններ իրականացնելու ուղղությամբ:

138. Հայաստանում ՔԱՈԱ-ն սահմանված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 25-րդ կետով՝ որպես «արտասահմանյան երկրի կամ տարածքի նախկին կամ գործող բարձրաստիճան պետական պաշտոնատար անձ է, որն իրականացրել կամ իրականացնում է պետական, քաղաքական կամ հանրային բնույթի նշանակալից գործառույթներ», մասնավորապես՝

- ա) պետության ղեկավարները, կառավարության ղեկավարները, նախարարները և նախարարի տեղակալները,
- բ) խորհրդարանի անդամները,
- գ) բարձրագույն ատյանի դատարանի, սահմանադրական դատարանի կամ այլ բարձր դատական ատյանների անդամները, որոնց որոշումները բողոքարկման ենթակա չեն, բացառությամբ առանձնահատուկ հանգամանքներով պայմանավորված բողոքարկման դեպքերի,
- դ) աուդիտորների դատարանի անդամները կամ կենտրոնական բանկի խորհրդի անդամները,
- ե) դեսպանները, գործերի հավատարմատարները և զինված ուժերի բարձրաստիճան սպաները,
- զ) քաղաքական կուսակցության ակնառու գործիչները,
- է) պետական սեփականություն հանդիսացող կազմակերպության վարչական, կառավարման կամ վերահսկողական մարմինների անդամները:

139. Նշվածը համապատասխանում է օտարերկրյա ՔԱՌԱ-ի մասով ՖԱԹՖ-ի սահմանմանը:

140. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 21-րդ կետի համաձայն՝ «քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձը, նրա ընտանիքի անդամ կամ նրա հետ այլ կերպ փոխկապակցված անձ (հայր, մայր, ամուսին, տատ, պապ, քույր, եղբայր, երեխաներ, ամուսնու ծնողներ) հանդիսացող հնարավոր կամ առկա հաճախորդները կամ իրական շահառուները» սահմանված են որպես բարձր ռիսկի չափանիշ, և ինչպես նշված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածում, հաշվետու անձինք պարտավոր են նման հաճախորդների մասով ձեռնարկել հավելյալ ՀՊՈւ միջոցառումներ: Ինչ վերաբերում է ռիսկերի կառավարման գործընթացներին, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի 1-ին մասի 11-րդ կետի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են ունենալ և կիրառել ներքին իրավական ակտեր, որոնք սահմանում են «ռիսկերի արդյունավետ կառավարման ընթացակարգերը՝ բարձր ռիսկի չափանիշների առկայությունը, այդ թվում՝ այն հանգամանքը պարզելու համար, թե արդյոք հաճախորդը հանդիսանում է քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձ կամ նրա ընտանիքի անդամ կամ նրա հետ փոխկապակցված այլ անձ»:

141. Ինչպես արդեն նշվել է, բարձր ռիսկի դեպքում հաշվետու անձինք պարտավոր են ձեռնարկել հավելյալ ՀՊՈւ միջոցառումներ: Նման պարագայում, ի լրումն ՀՊՈւ սովորական միջոցառումների, անհրաժեշտ է նաև առնվազն հաճախորդի հետ գործարար հարաբերություն հաստատելուց առաջ՝ (ա) ստանալ ավագ ղեկավարության հավանությունը՝ հաճախորդի հետ գործարար հարաբերություն հաստատելուց առաջ, գործարար հարաբերությունը շարունակելու համար, ինչպես նաև այն դեպքերում, երբ հետագայում պարզվում է, որ հաճախորդը կամ իրական շահառուն բնութագրվում են բարձր ռիսկի չափանիշով, կամ գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը ներառում են այդպիսի չափանիշ, (բ) ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցառումներ՝ հաճախորդի եկամուտների և ունեցվածքի աղբյուրը պարզելու համար, (գ) հնարավորին չափ մանրամասն ուսումնասիրել գործարքի կամ գործարար հարաբերության նախապայմանները և նպատակը, (դ) ՔԱՌԱ-ի դեպքում իրականացնել ընթացիկ հավելյալ դիտարկում:

142. **Չափորոշիչ 12.2 (չի համապատասխանում).** Տեղական ՔԱՌԱ-ների կամ միջազգային կազմակերպություններում առանցքային գործառույթներ իրականացնող կամ նախկինում իրականացրած անձանց մասով Հայաստանում որևէ օրենսդրական միջոցառումներ սահմանված չեն:

143. **Չափորոշիչ 12.3 (մասամբ համապատասխանում է).** Օտարերկրյա ՔԱՌԱ-ների ընտանիքի անդամները և փոխկապակցված անձինք, որոնք հանդիսանում են հնարավոր

192

հաճախորդներ կամ իրական շահառուներ, համարվում են բարձր ռիսկային: Հետևաբար, հաշվետու անձինք պարտավոր են ձեռնարկել հավելյալ ՀՊՈւ միջոցառումներ, ինչը նկարագրված է Չափորոշիչ 12.1-ի վերլուծությամբ: Չափորոշիչ 12.1-ի և 12.2-ի պահանջները չեն տարածվում տեղական ՔԱՌԻԱ-ների ընտանիքի անդամների և փոխկապակցված անձանց նկատմամբ:

144. Չափորոշիչ 12.4 (չի համապատասխանում). Կյանքի ապահովագրության վկայագրերի շահառուների և/կամ շահառուի իրական շահառուի ՔԱՌԻԱ լինելու հանգամանքը պարզելու համար հատուկ միջոցառումներ սահմանված չեն: ԿԲ-ի կողմից կյանքի ապահովագրության լիցենզիաներ չեն տրամադրվել:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

145. Տեղական ՔԱՌԻԱ-ները կամ միջազգային կազմակերպություններում առանցքային գործառույթներ իրականացնող անձինք (այդ թվում՝ ընտանիքի անդամները և փոխկապակցված անձինք) ենթակա չեն որևէ կանխարգելիչ միջոցառումների: ՖՀ-ները պարտավոր չեն պարզել կյանքի ապահովագրության վկայագրերի շահառուների և/կամ շահառուի իրական շահառուի ՔԱՌԻԱ լինելու հանգամանքը, թեև այս թերությանը մեծ կշիռ չի տրվում՝ պայմանավորված Հայաստանում կյանքի ապահովագրությամբ զբաղվող ընկերությունների բացակայությամբ: **Հայաստանը մասամբ համապատասխանում է Հանձնարարական 12-ին:**

Հանձնարարական 13. Թղթակցային բանկային հարաբերությունները

146. 3-րդ փուլի գնահատմամբ այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «համապատասխանում է» գնահատականը:

147. Չափորոշիչ 13.1 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի համաձայն՝ օտարերկրյա ՖՀ-ների թղթակցային կամ համանման այլ հարաբերությունների դեպքում ՖՀ-ները, ի լրումն ՀՊՈւ միջոցառումների, պարտավոր են ձեռնարկել հետևյալ միջոցառումները.

- հավաքել բավարար տեղեկատվություն լիարժեք կերպով պարզելու համար թղթակից ՖՀ-ի գործունեության բնույթը և, հիմք ընդունելով հրապարակային ու այլ արժանահավատ տեղեկատվություն, գնահատել թղթակից ՖՀ-ի գործարար համբավն ու դրա նկատմամբ իրականացվող վերահսկողության որակը, ներառյալ այն, թե արդյոք այդ ֆինանսական հաստատությունը ներգրավված է եղել կամ տվյալ պահին ներգրավված է ՓԼ/ԱՖ հետ կապված քրեական հետապնդման կամ որևէ այլ վարույթի մեջ,
- գնահատել թղթակից ՖՀ-ի կողմից իրականացվող՝ փողերի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ընթացակարգերը, հավաստիանալու համար, որ դրանք բավարար են և արդյունավետ,
- թղթակցային և համանման այլ հարաբերություն հաստատելուց առաջ ստանալ ավագ ղեկավարության հավանությունը,
- փաստաթղթավորել թղթակից ՖՀ-ներից յուրաքանչյուրի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համապատասխան պարտականությունները, եթե դրանք հստակորեն հայտնի չեն:

148. Չափորոշիչ 13.2 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի համաձայն՝ տարանցիկ հաշիվների դեպքում հաշվետու անձինք պարտավոր են հավաստիանալ, որ թղթակից ՖՀ-ը իրականացրել է հաշիվներին ուղղակի հասանելիություն ունեցող հաճախորդների պատշաճ ուսումնասիրություն և հարցման դեպքում կարող է տրամադրել ՀՊՈւ վերաբերյալ անհրաժեշտ տեղեկատվություն:

149. **Չափորոշիչ 13.3 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՖՀ-ներին արգելվում է թղթակցային կամ համանման այլ հարաբերություններ հաստատել կամ շարունակել կեղծ բանկերի հետ:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

150. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 13-ին:**

Հանձնարարական 14. Փողի կամ արժեքների փոխանցման ծառայությունները

151. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջներին մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 713-722-րդ պարբերություններ). Բացահայտված թերությունը կապված էր առանց թույլատվության գործող՝ դրամական փոխանցումներ իրականացնող անձանց կողմից չարաշահումների հնարավորության հետ:

152. **Չափորոշիչ 14.1 (համապատասխանում է).** Դրամական փոխանցումներ իրականացնող անձինք Հայաստանի օրենսդրությամբ սահմանված են որպես «վճարահաշվարկային կազմակերպություններ», որպիսին, համաձայն «վճարահաշվարկային համակարգերի և վճարահաշվարկային կազմակերպությունների» մասին ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի, «սույն օրենքով եւ Կենտրոնական բանկի նորմատիվ իրավական ակտերով սահմանված կարգով վճարահաշվարկային ծառայություններ մատուցելու լիցենզիա ստացած իրավաբանական անձն է»: Դրամական փոխանցումներ իրականացնելու համար վճարահաշվարկային կազմակերպությունները պարտավոր են ԿԲ-ից ստանալ համապատասխան լիցենզիա՝ համաձայն «Լիցենզավորման մասին» ՀՀ օրենքի 43-րդ հոդվածի: «Լիցենզավորման մասին» ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածի համաձայն՝ վճարահաշվարկային գործունեության լիցենզիան վավերականության ժամկետ չունի: ԿԲ-ն վարում է տրամադրված լիցենզիաների հրապարակայնորեն հասանելի ցանկ:

153. **Չափորոշիչ 14.2 (համապատասխանում է).** Առանց համապատասխան լիցենզիայի վճարահաշվարկային գործունեություն իրականացնելը Հայաստանում արգելված է: ՔՕ-ի 188-րդ հոդվածի համաձայն՝ առանց հատուկ թույլատվության (լիցենզիայի) ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելը պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի հինգհարյուրապատիկից հազարապատիկի չափով (շուրջ 360-ից 720 եվրո), կամ կալանքով՝ մեկից երեք ամիս ժամկետով:

154. **Չափորոշիչ 14.3 (համապատասխանում է).** Փողի կամ արժեքների փոխանցման ծառայությունները ենթակա են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջներին (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդված, 1-ին մասի 4-րդ կետի (դ) ենթակետ): ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ԿԲ-ն⁸² անցկացնում է փողի կամ արժեքների փոխանցման ծառայություններ մատուցողների տեղերում ստուգումներ՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջներին համապատասխանությունն ապահովելու համար:

---

⁸² «վճարահաշվարկային համակարգերի և վճարահաշվարկային կազմակերպությունների» մասին ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածի համաձայն՝ ԿԲ «վճարահաշվարկային կազմակերպությունների նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու բացառիկ իրավասությամբ օժտված» մարմին է, որը գործում է «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի և ԿԲ-ի նորմատիվ ակտերի համաձայն: ԿԲ-ն իրականացնում է վճարահաշվարկային կազմակերպությունների հեռակա վերահսկողություն և անցկացնում տեղերում ստուգումներ, պարտականությունների չկատարման դեպքում նշանակում է տուգանքներ և կիրառում այլ պատժամիջոցներ:

155. **Չափորոշիչ 14.4 (համապատասխանում է).** Հայաստանի օրենսդրությամբ ՖԱԹՖ-ի Տերմինաբանական բառարանի «գործակալ» տերմինը սահմանված չէ: Հետևաբար, փողի կամ արժեքների փոխանցման ծառայություններ տրամադրողի անունից գործելու միակ տարբերակը Հայաստանում մասնաճյուղերի և ներկայացուցչությունների բացումն է: «Վճարահաշվարկային համակարգերի և վճարահաշվարկային կազմակերպությունների» մասին ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի համաձայն՝ փողի կամ արժեքների փոխանցման ծառայություններ մատուցողների մասնաճյուղերը և ներկայացուցչությունները ենթակա են գրանցման ԿԲ-ի սահմանած ընթացակարգերի համաձայն: Փողի կամ արժեքների փոխանցման ծառայություններ մատուցողների մասնաճյուղերի և ներկայացուցչությունների ցանկը գտնվում է ԿԲ-ում, քանի որ վերջինս է իրականացնում դրանց գրանցումը:

156. **Չափորոշիչ 14.5 (համապատասխանում է).** Ինչպես արդեն նշվել է, վճարահաշվարկային կազմակերպությունները ենթակա են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ընդհանուր պահանջներին: Վերջինները պարտավոր են ունենալ և կիրառել ՓԼ/ԱՖ կանխարգելմանն ուղղված ներքին իրավական ակտեր (քաղաքականություններ, հայեցակարգեր, կարգեր, կանոնակարգեր, ընթացակարգեր, ուղեցույցներ և այլն): Վճարահաշվարկային կազմակերպությունների մասնաճյուղերը և ներկայացուցչությունները պարտավոր են համապատասխանել իրենց նկատմամբ կիրառվող պահանջներին, այդ թվում վճարահաշվարկային կազմակերպության ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի քաղաքականությունում ընդգրկված լինելու պահանջին:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

157. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 14-ին:**

Հանձնարարական 15. Նոր տեխնոլոգիաները

158. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը:

159. **Չափորոշիչ 15.1 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ ՖՀ-ները պետք է բացահայտեն և գնահատեն ծառայությունների նոր տեսակների մատուցման կամ դրանց մատուցման եղանակների գործարկման, ինչպես նաև նոր կամ զարգացող տեխնոլոգիաների կիրառման հետ կապված հնարավոր և առկա ռիսկերը:

160. **Չափորոշիչ 15.2 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ ՖՀ-ները պետք է ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի բացահայտումը և գնահատումն իրականացնեն համապատասխանաբար մինչև ծառայությունների նոր տեսակների մատուցումը կամ դրանց մատուցման եղանակների գործարկումը կամ նոր կամ զարգացող տեխնոլոգիաների կիրառումը: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ՖՀ-ները պետք է բացահայտեն և գնահատեն իրենց ՓԼ/ԱՖ հնարավոր և առկա ռիսկերը և ունենան բացահայտված ռիսկերի արդյունավետ կառավարման և զսպման քաղաքականություն, վերահսկման մեխանիզմներ և ընթացակարգեր:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

161. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 15-ին:**

Հանձնարարական 16. Դրամական փոխանցումները

162. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը:

163. **Չափորոշիչ 16.1 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դրամական փոխանցումն ուղարկող ՖՀ-ն պետք է ձեռք բերի և պահպանի հետևյալ տեղեկատվությունը՝ ա) փոխանցում կատարողի և փոխանցումն ստացողի անունը, ազգանունը կամ անվանումը, բ) փոխանցում կատարողի և փոխանցումն ստացողի հաշիվների համարները (բացակայության դեպքում՝ փոխանցումն ուղեկցող եզակի հղման համարը), գ) փոխանցում կատարողի անձը հաստատող փաստաթղթի տվյալները՝ ֆիզիկական անձի համար, կամ անհատականացման համարը՝ իրավաբանական անձի համար: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ տեղական և միջազգային դրամական փոխանցումների դեպքում դրամական փոխանցումն ուղարկող ֆինանսական հաստատությունը պետք է վերոնշյալ տեղեկատվությունը ներառի փոխանցմանն ուղեկցող վճարման հանձնարարականում: Այս պահանջը վերաբերում է բոլոր դրամական փոխանցումներին՝ անկախ դրանց գումարի չափից:

164. **Չափորոշիչ 16.2 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ մեկից ավելի դրամական փոխանցումների խմբավորման դեպքում դրամական փոխանցումն ուղարկող ՖՀ-ն կարող է յուրաքանչյուր առանձին փոխանցման մեջ նշել միայն փոխանցում կատարողի վերաբերյալ նախատեսված տեղեկատվությունը (փոխանցում կատարողի և փոխանցումն ստացողի հաշիվների համարները, իսկ դրանց բացակայության դեպքում՝ փոխանցումն ուղեկցող եզակի հղման համարը), եթե խմբավորված փոխանցումը պարունակում է նախատեսված ամբողջ տեղեկատվությունը (փոխանցում կատարողի և փոխանցումն ստացողի անունը, ազգանունը կամ անվանումը, փոխանցում կատարողի և փոխանցումն ստացողի հաշիվների համարները, իսկ դրանց բացակայության դեպքում՝ փոխանցումն ուղեկցող եզակի հղման համարը, փոխանցում կատարողի անձը հաստատող փաստաթղթի տվյալները՝ ֆիզիկական անձի համար, կամ անհատականացման համարը (պետական գրանցման, հաշվառման համարը և այլն)՝ իրավաբանական անձի համար:

165. **Չափորոշիչ 16.3 (համապատասխանում է).** Չափորոշիչ 16.1-ի պահանջների մասով Հայաստանում չի կիրառվում նախատեսված *նվազագույն շեմի* մոտեցումը: Տեղական և միջազգային բոլոր դրամական փոխանցումների դեպքում ՖՀ-ները պետք է ներառեն ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով սահմանված տեղեկատվությունը՝ անկախ փոխանցվող գումարի չափից:

166. **Չափորոշիչ 16.4 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ՓԼ/ԱՖ կասկածների դեպքում հաշվետու անձինք պարտավոր են ձեռնարկել ՀՊՈւ միջոցառումներ: Նույն հոդվածի 4-րդ մասով հաշվետու անձանց համար սահմանվում են հաճախորդների ինքնությունը ստուգելու պահանջներ՝ հիմք ընդունելով «պետական իրավասու մարմնի տված արժանահավատ ու վավեր փաստաթղթերի և այլ տեղեկությունները»:

167. **Չափորոշիչ 16.5 (համապատասխանում է).** Ինչպես արդեն նշվել է *Չափորոշիչ 16.1-ի* վերլուծությամբ՝ դրամական փոխանցումների մասով պահանջները վերաբերում են տեղական և միջազգային փոխանցումներին:

168. **Չափորոշիչ 16.6 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը չի թույլատրում դրամական փոխանցմանն ուղեկցող տեղեկատվությունն այլ միջոցներով հասանելի դարձնելը (բացառությամբ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերի): Ինչ վերաբերում է դրամական փոխանցումների տվյալների հասանելիությանը ԻՄ-երին, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են պահպանել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածով սահմանված տեղեկատվությունը և փաստաթղթերը (այսինքն՝

բավարարել *Չափորոշիչներ 16.1-ի և 16.2-ի պահանջներին*) և դրանք հասանելի դարձնել քրեական հետապնդում իրականացնող մարմիններին:

169. **Չափորոշիչ 16.7 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվետու անձը պետք է պահպանի օրենքով պահանջվող, ներառյալ՝ ՀՊՈւ-ի ընթացքում ձեռք բերված տեղեկատվությունը և փաստաթղթերը՝ անկախ նրանից, թե գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը շարունակվում է, թե դադարեցվել է: Նշված պահանջը ներառում է դրամական փոխանցումների մասով պարտադիր համարվող տեղեկատվությունը (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդված): Ավելին, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի 2-4-րդ մասերի համաձայն, հաշվետու անձինք պետք է պահպանեն ՀՊՈւ-ի ընթացքում ձեռք բերված և գործարքների վերաբերյալ տեղեկատվությունը (ներառյալ՝ փաստաթղթերը) առնվազն 5 տարվա ընթացքում, և ՖԴԿ-ի ու քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինների հարցման և օրենքով սահմանված դեպքերում կարողանան հաճախորդների, գործարքների կամ գործարար հարաբերությունների վերաբերյալ տրամադրել ամբողջական ու լիարժեք տեղեկատվություն:

170. **Չափորոշիչ 16.8 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 27-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ դրամական փոխանցում իրականացնող ՖՀ-ները պետք է մերժեն նվազագույն աշխատավարձի չորսհարյուրապատիկին (չուրջ 720 եվրո) հավասար կամ դրան գերազանցող անդրսահմանային դրամական փոխանցման ցանկացած պահանջ, եթե բացակայում է օրենքի 20-րդ հոդվածով սահմանված տեղեկատվությունը, և դիտարկի դրանք կասկածելի որակելու հարցը: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 30-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ հաշվետու անձանց կողմից օրենքի կամ դրա հիման վրա ընդունված իրավական ակտերի պահանջները չկատարելը կամ ոչ պատշաճ կատարելն առաջացնում է իրենց գործունեությունը կարգավորող օրենսդրությամբ սահմանված պատասխանատվության միջոցներ: Պատասխանատվության միջոցները, ի թիվս այլոց, ներառում են նախազգուշացումը և խախտումը վերացնելու հանձնարարականը, տուգանքի նշանակումը, ՖՀ-ի ղեկավարին որակավորման վկայականից զրկելը և ՖՀ-ի գործունեության լիցենզիան ուժը կորցրած ճանաչելը:

171. **Չափորոշիչ 16.9 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ դրամական փոխանցման մեջ ներգրավված բոլոր միջնորդ ՖՀ-ները պետք է ապահովեն, որ նախատեսված տեղեկատվության տրամադրումն իրականացվի փոխանցման հետ միասին:

172. **Չափորոշիչ 16.10 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածի համաձայն՝ այն դեպքում, երբ տեխնիկական պատճառներով հնարավոր չէ միջնորդ ՖՀ-ի կողմից անդրսահմանային դրամական փոխանցմանն ուղեկցող տեղեկատվության տրամադրումը հարակից ներպետական դրամական փոխանցման հետ միասին, միջնորդ ՖՀ-ն պետք է սույն օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետում պահպանի այդ տեղեկատվությունը: Ինչպես արդեն նշվել է, ՖՀ-ները պարտավոր են պահպանել տեղեկատվությունը (ներառյալ՝ փաստաթղթերը) գործարար հարաբերության ավարտից կամ գործարքի կատարումից հետո առնվազն 5 տարվա ընթացքում:

173. **Չափորոշիչներ 16.11 և 16.12 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ դրամական փոխանցման մեջ ներգրավված միջնորդ և դրամական փոխանցումը ստացող ՖՀ-ները պետք է սահմանեն դիսկերի վրա հիմնված արդյունավետ քաղաքականություն և ընթացակարգեր՝ բացահայտելու և համարժեք միջոցներ (այդ թվում՝ գործարքի մերժում կամ կասեցում) ձեռնարկելու այն դրամական փոխանցումների նկատմամբ, որոնք չեն ներառում Չափորոշիչ 16.1-ով նախատեսված տեղեկատվությունը: Ավելին, ՖՀ-ները պարտավոր են դիտարկել դրամական փոխանցման մեջ

ներգրավված ՖՀ-ի հետ թղթակցային կամ համանման այլ հարաբերությունները դադարեցնելու հարցը:

174. **Չափորոշիչ 16.13 (համապատասխանում է).** Տես Չափորոշիչ 16.11-ի վերլուծությունը:

175. **Չափորոշիչ 16.14 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են ձեռնարկել ՀՊՈ միջոցառումներ նվազագույն աշխատավարձի չորսհարյուրապատիկին (շուրջ 720 եվրո) հավասար կամ դրան գերազանցող ներպետական ու անդրսահմանային դրամական փոխանցումներ իրականացնելիս: Ձեռնարկվող միջոցառումների թվին են պատկանում հաճախորդի (ներառյալ՝ լիազորված անձի և իրական շահառուի) նույնականացումը և ինքնության ստուգումը: Ավելին, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պետք է պահպանեն ՀՊՈ-ի ընթացքում ձեռք բերված տեղեկատվությունը (ներառյալ՝ փաստաթղթերը) գործարար հարաբերության ավարտից կամ գործարքի կատարումից հետո՝ առնվազն 5 տարվա ընթացքում:

176. **Չափորոշիչ 16.15 (համապատասխանում է).** Տես Չափորոշիչ 16.11-ի վերլուծությունը:

177. **Չափորոշիչ 16.16 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ դրամական (փողային) փոխանցումներ իրականացնողները հաշվետու անձինք ենք, որոնց նկատմամբ տարածվում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի բոլոր պահանջները:

178. **Չափորոշիչ 16.17 (համապատասխանում է).** Փողի կամ արժեքների փոխանցման ծառայությունների մատուցումը ենթակա է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքին, որը Սահմանում է հնարավոր կասկածների վեր հանման և ԿԳՀ-ների տրամադրման գծով ընդհանուր պահանջներ:

179. **Չափորոշիչ 16.18 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են անմիջապես և առանց ներգրավված անձանց նախապես տեղեկացնելու սառեցնել ՄԱԿ ԱԽ-ի բանաձևերով կամ դրանց համաձայն հրապարակված՝ ահաբեկչության հետ կապված անձանց ցանկերում, ինչպես նաև լիազոր մարմնի կողմից նշված ցանկերում ներառված՝ ահաբեկչության հետ կապված անձանց ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն պատկանող կամ նրանց կողմից վերահսկվող գույքը:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

180. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 16-ին:**

Հանձնարարական 17. Երրորդ անձի միջոցով գործելը

181. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «չի համապատասխանում» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 518-522-րդ պարբերություններ): Առաջընթացի մասին հետագա հաշվետվություններում Հայաստանը հղում է կատարել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքում փոփոխությունների նախագծին, որն ուժի մեջ է մտել 2014թ.-ին:

182. **Չափորոշիչ 17.1 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը սահմանում է այն պայմանները, որոնց բավարարման դեպքում հաշվետու անձը կարող է հիմնվել երրորդ անձի կողմից ձեռնարկված ՀՊՈ միջոցառումների արդյունքում ձեռք բերված տեղեկատվության վրա՝ հաճախորդի նույնականացմանը, ինքնությունը ստուգելուն և գործարքի նպատակն ու նախատեսվող բնույթը հասկանալուն ուղղված միջոցառումների ձեռնարկման նպատակով: ՀՊՈ-ի մասով վերջնական պատասխանատվություն է կրում հաշվետու անձը

(ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդված): Այս չափորոշիչի առանձին տարրերի մասով ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածը հաշվետու անձանց համար սահմանում է հետևյալ պահանջները.

- Անմիջապես ստանալ հետևյալ տեղեկատվությունը՝ (ա) հաճախորդի նույնականացման և ինքնության ստուգման տվյալները, (բ) հաճախորդի՝ այլ անձանց անունից և/կամ նրանց օգտին հանդես գալու փաստը հավաստող տվյալները, (գ) իրավաբանական անձի մասնակիցների և կառավարման մարմինների լիազորությունների կառուցվածքը, (դ) հաճախորդի գործարար բնութագիրը, գործարար հարաբերության նպատակը և նախատեսվող բնույթը, (ե) հաճախորդի գործարար բնութագիրը,
- Ձեռնարկել բավարար միջոցներ՝ հավաստիանալու համար, որ երրորդ անձը «իրավասու է և կարող է ըստ պահանջի անմիջապես տրամադրել ՀՊՈւ արդյունքում ձեռք բերված տեղեկատվությունը, ներառյալ՝ փաստաթղթերի պատճենները» և «ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի տեսանկյունից ենթակա է պատշաճ կարգավորման ու վերահսկողության, ինչպես նաև ունի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրությամբ սահմանված՝ ՀՊՈւ և տեղեկատվության պահպանման արդյունավետ ընթացակարգեր»:

183. **Չափորոշիչ 17.2 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածը հաշվետու անձանց պարտադրում է ձեռնարկել բավարար միջոցներ՝ հավաստիանալու համար, որ երրորդ անձը «չի գտնվում կամ բնակվում չհամապատասխանող երկրում կամ տարածքում կամ չհամապատասխանող երկրներից կամ տարածքներից չէ»: Ավելին, չհամապատասխանող երկիրը կամ տարածքը սահմանված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 26-րդ կետով՝ որպես «Լիազոր մարմնի հրապարակած ցանկերին համապատասխան՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի միջազգային պահանջները չկիրառող կամ ոչ պատշաճ կերպով կիրառող արտասահմանյան երկիր կամ տարածք»:

184. **Չափորոշիչ 17.3 (կիրառելի չէ).** Միևնույն ֆինանսական խմբի անդամ հանդիսացող երրորդ անձանց միջոցով գործելիս ՖՀ-ները պարտավոր են ձեռնարկել միևնույն միջոցառումները:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

185. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 17-ին:**

Հանձնարարական 18. Ներքին հսկողությունը, օտարերկրյա մասնաճյուղերը և դուստր ձեռնարկությունները

186. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում Հանձնարարական 15-ի մասով Հայաստանին տրվել էր «մասամբ համապատասխանում է», իսկ Հանձնարարական 22-ի մասով՝ «համապատասխանում է» գնահատականը: Փոխադարձ գնահատման եզրահանգմամբ՝ ՖՀ-ների ներքին իրավական ակտերը համարժեք չէին, քանի որ դրանցում հաշվի չէին առնված ՓԼ/ ԱՖ ռիսկերը և գործարար գործունեության չափերը, առկա էին մտահոգություններ կապված ներքին համապատասխանության ստորաբաժանման աշխատակիցներից բացի այլ պաշտոններում աշխատանքի ընդունելիս անհրաժեշտ ստուգման ընթացակարգերի հետ, բացակայում էին ՖՀ-ներում աուդիտի անկախ և համարժեք ռեսուրսներով ապահովված գործառույթի պահպանումն ապահովող բավարար մեխանիզմներ, ՖՀ-ների կողմից իրենց աշխատակիցների համար կազմակերպվող ուսուցողական միջոցառումներն անբավարար էին, ՖՀ-ների շրջանում ցածր էր ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պարտականությունների և պահանջների իրագործման մակարդակը:

187. **Չափորոշիչ 18.1 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պետք է ունենան և կիրառեն ՓԼ/ԱՖ կանխարգելմանն ուղղված ներքին իրավական ակտեր (քաղաքականություն, հայեցակարգ, կարգ, կանոն, կանոնակարգ, ընթացակարգ, հրահանգ կամ այլ), որոնք հաշվի կառնեն հաշվետվություն տրամադրող տվյալ անձի գործունեության ծավալներն ու բնույթը, ինչպես նաև դրանց բնորոշ դիսկերը: Ներքին իրավական ակտերը պետք է առնվազն կարգավորեն ՀՊՈւ միջոցառումների պահանջները, ներքին աուդիտի իրականացման կարգն ու պայմանները, աշխատակիցների աշխատանքի ընդունման, ուսուցման և վերապատրաստման պահանջները, դիսկերի արդյունավետ կառավարման և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարին առնչվող այլ պահանջները: Այս չափորոշիչի առանձին տարրերի մասով սահմանված են հետևյալ պահանջները.

- *Համապատասխանության կառավարման մեխանիզմներ.* Հաշվետու անձինք պարտավոր են ունենալ ներքին դիտարկումների մարմին, որի աշխատակիցները պետք է ունենան ՖԴԿ-ի սահմանած կարգով և մասնագիտական համապատասխանության չափանիշների հիման վրա որակավորում (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդված): Ներքին դիտարկումների մարմինը սահմանված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածով՝ որպես ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով և ՖԴԿ-ի իրավական ակտերով սահմանված՝ ՓԼ/ԱՖ կանխարգելման գործառույթներ իրականացնող հաշվետու անձի ստորաբաժանում կամ աշխատակից: Վերոնշյալ սահմանումը նշում է նաև, որ ՖԴԿ-ի սահմանած դեպքերում և կարգով հաշվետու անձի ներքին դիտարկումների մարմնի գործառույթները կարող են վերապահվել մասնագիտացված գործունեություն իրականացնող անձի: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածի համաձայն՝ ներքին դիտարկումների մարմինն անկախ է, պետք է ունենա հաշվետու անձի ավագ ղեկավարության կարգավիճակ, և վերջինին պետք է ուղղակիորեն և անմիջապես հասանելի լինի հաշվետու անձի կողմից ձեռք բերվող ու պահպանվող՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված տեղեկատվությունը (ներառյալ՝ փաստաթղթերը): Ավագ ղեկավարությունը սահմանված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածով՝ որպես հաշվետու անձի մարմին կամ աշխատակից, որն իրավասու է հաշվետու անձի անունից ՓԼ/ԱՖ կանխարգելման հարցերով որոշումներ կայացնել և գործողություններ կատարել:
- *Սկուզման ընթացակարգեր.* ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածը վերաբերում է հաշվետու անձի ներքին դիտարկումների մարմնին: Այս հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «ներքին դիտարկումների մարմնի աշխատակիցները պետք է լիազոր մարմնի սահմանած կարգով և մասնագիտական համապատասխանության չափանիշների հիման վրա ունենան որակավորում»: Ավելին, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածը հաշվետու անձանցից պահանջում է ունենալ ներքին իրավական ակտեր, որոնք ներառում են ներքին դիտարկումների մարմնի և այլ աշխատակիցների աշխատանքի ընդունման, ուսուցման և վերապատրաստման պահանջներ՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրությամբ և այլ իրավական ակտերով սահմանված պարտականությունների վերաբերյալ:
- *Աշխատակիցների շարունակական ուսուցում.* ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածը պահանջում է հաշվետու անձանցից հաստատել պահանջներ ներքին դիտարկումների մարմնի և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրությամբ և այլ իրավական ակտերով սահմանված պարտավորություններ ունեցող այլ աշխատակիցների ուսուցման և վերապատրաստման վերաբերյալ, այդ թվում՝ հնարավոր և առկա դիսկերի և տիպաբանությունների առումով: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգի 10-րդ գլխի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պետք է ՓԼ/ԱՖ կանխարգելման թեմայով պարբերաբար ուսուցում կազմակերպեն խորհրդի, գործադիր մարմնի, ներքին դիտարկումների մարմնի, հաճախորդների սպասարկման և ներքին աուդիտի

գործառույթներ իրականացնող, նոր աշխատանքի ընդունված, ինչպես նաև ՓԼ/ԱՖ կանխարգելման ոլորտում իրավասու այլ աշխատակիցների համար:

- *Անկախ աուդիտի գործառույթ.* ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են հաստատել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով, դրա հիման վրա ընդունված իրավական ակտերով և հաշվետու անձի ներքին իրավական ակտերով նախատեսված ընթացակարգերի և պահանջների պահպանման նկատմամբ ներքին աուդիտի իրականացման կարգ ու պայմաններ՝ ներքին աուդիտի անցկացման պահանջի դեպքում: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվետու անձինք ՖԴԿ-ի սահմանած դեպքերում և հաճախականությամբ պետք է իրականացնեն ներքին աուդիտ՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով նախատեսված պարտականությունների և գործառույթների պատշաճ իրականացումը վերստուգելու համար: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգի 9-րդ գլխի համաձայն՝ ներքին աուդիտ պետք է անցկացվի դրա գծով տարեկան ծրագրի շրջանակներում: Ներքին աուդիտի եզրահանգումները պետք է ներկայացվեն ՖԴԿ-ին հաշվետու անձի խորհրդի հաստատելուց հետո մեկշաբաթյա ժամկետում:

Ավելին, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի համաձայն, հաշվետու անձը ՖԴԿ-ի սահմանած կարգով, ՖԴԿ-ի պահանջով կամ իր նախաձեռնությամբ հրավիրում է արտաքին աուդիտ՝ վերստուգելու ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրության ներդրման և արդյունավետության մակարդակը: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգի 9-րդ գլխի համաձայն՝ ՖԴԿ-ն հաշվետու անձից կարող է պահանջել իրականացնել արտաքին աուդիտ, եթե վերջինը պարբերաբար խախտում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրության պահանջները կամ ծավալում է ՓԼ/ԱՖ բարձր ռիսկի չափանիշներով բնութագրվող գործունեություն: ՖԴԿ-ի կողմից արտաքին աուդիտ իրականացնելու պահանջ ստանալու դեպքում հաշվետու անձը մեկամսյա ժամկետում հրավիրում է արտաքին աուդիտ, որի եզրակացությունը ստանալուց հետո մեկշաբաթյա ժամկետում տրամադրվում է ՖԴԿ-ին,

ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների կանոնակարգի 9-րդ գլխի համաձայն՝ դուստր կազմակերպություն, մասնաճյուղ կամ ներկայացուցչություն ունեցող հաշվետու անձինք պետք է գնահատեն վերջինների համապատասխանությունը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրությանը և ուսումնասիրեն աուդիտի եզրահանգումները:

188. *Հափորոշիչ 18.2 (համապատասխանում է).* ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածը ֆինանսական խումբը սահմանում է որպես խումբ, որի կազմում առկա է այնպիսի իրավաբանական անձ, որը ղեկավարում և համակարգում է խմբի՝ բանկային, ներդրումային ծառայությունների մատուցման, կենտրոնական դեպոզիտարիայի, ապահովագրական և վերաապահովագրական միջնորդության ոլորտներում գործունեություն ծավալող անդամների (այդ թվում՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի՝ ամբողջ խմբի համար կիրառելի քաղաքականություն և ընթացակարգեր իրականացնող մասնաճյուղերի և (կամ) ներկայացուցչությունների) գործառույթները՝ խմբի մակարդակով արդյունավետ, համախմբված վերահսկողություն իրականացնելու նպատակով: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պետք է հաստատեն և կիրառեն ամբողջ խմբի մակարդակով ՓԼ/ԱՖ կանխարգելման ներքին իրավական ակտեր: Նշված իրավական ակտերը պետք է ներառեն ներքին դիտարկումների մարմնի գործունեության ընթացակարգը, աշխատակիցների աշխատանքի ընդունման, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի օրենսդրությամբ սահմանված պահանջների, հնարավոր և առկա ռիսկերի ու տիպաբանությունների մասով ուսուցման և վերապատրաստման պահանջները, ներքին աուդիտի անցկացման կարգն ու պայմանները: Այս հափորոշիչի առանձին տարրերի մասով սահմանված են հետևյալ պահանջները.

- *Տեղեկատվության փոխանակում, ամբողջ խմբի մակարդակով համապատասխանություն, աուդիտ և (կամ) ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գործառնություններ*. տեղեկատվության փոխանակման քաղաքականությունների և ընթացակարգերի առումով ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածը սահմանում է, որ ֆինանսական խմբերը պետք է հաստատեն ներքին ընթացակարգեր՝ ուղղված խմբ անդամների միջև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նպատակով տեղեկատվության փոխանակմանը,
- *Փոխանակվող տեղեկատվության գաղտնիությունը և օգտագործումը*. նշվածն ապահովվում է համապատասխան ոլորտները կարգավորող օրենքների՝ գաղտնիության մասին դրույթներով:

189. **Չափորոշիչ 18.3 (համապատասխանում է)**. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են ապահովել արտասահմանյան երկրներում կամ տարածքներում, ներառյալ՝ չհամապատասխանող երկրներում կամ տարածքներում գտնվող իրենց դուստր կազմակերպությունների, մասնաճյուղերի և ներկայացուցչությունների կողմից ՓԼ/ԱՖ պայքարի օրենսդրության պահանջների կիրառությունը, եթե դրանք սահմանում են ավելի խիստ դրույթներ, քան դուստր կազմակերպության, մասնաճյուղի կամ ներկայացուցչության գտնվելու երկրի կամ տարածքի օրենքներն ու իրավական այլ ակտերը: Եթե դուստր կազմակերպության, մասնաճյուղի կամ ներկայացուցչության գտնվելու տվյալ երկրի կամ տարածքի օրենքներն ու իրավական այլ ակտերն արգելում են կամ հնարավորություն չեն տալիս կիրառելու ՓԼ/ԱՖ պայքարի օրենսդրության պահանջները, ապա դուստր կազմակերպությունը, մասնաճյուղը կամ ներկայացուցչությունը պետք է այդ մասին տեղեկացնի հաշվետու անձին, իսկ հաշվետվություն տրամադրող անձը՝ ՖԴԿ-ին:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

190. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 18-ին:**

Հանձնարարական 19. Բարձր ռիսկային երկրները

191. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը: Հանձնարարական 19-ը բարձր ռիսկային երկրների դեպքում իրականացվող միջոցառումների առումով ներառում է նոր պահանջներ, որոնք 2004թ. ՖԱԹՖ-ի Մեթոդաբանությամբ չէին գնահատվել:

192. Հայաստանի օրենսդրությամբ բարձր ռիսկային երկրների համար օգտագործվում է «չհամապատասխանող երկրներ կամ տարածքներ» տերմինը, որոնք ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածով սահմանված են որպես ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի միջազգային պահանջները չկիրառող կամ ոչ պատշաճ կերպով կիրառող արտասահմանյան երկրները կամ տարածքները՝ ըստ ՖԴԿ-ի հրապարակած ցանկերի:

193. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՖԴԿ-ն իրավասու է հրապարակել չհամապատասխանող երկրների կամ տարածքների ցանկեր՝ հիմք ընդունելով ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ոլորտում գործող միջազգային կառույցների և (կամ) արտասահմանյան երկրների հրապարակած տվյալները:

194. ՖԴԿ-ի Գործառնական ձեռնարկի 29-րդ գլուխը սահմանում է ՓԼ/ԱՖ բարձր ռիսկային երկրների ցանկի հաստատման, հրապարակման և թարմացման ընթացակարգը: ՓԼ/ԱՖ բարձր ռիսկային երկրների ցանկը պարբերաբար հրապարակվում է ՖԴԿ-ի (ԿԲ) ինտերնետային կայքէջում:

195. **Չափորոշիչ 19.1 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվետու անձինք, այդ թվում՝ ՖՀ-ները, բարձր ռիսկի չափանիշի առկայության և գործարքի կամ գործարար հարաբերության ընթացքում դրա բացահայտման դեպքում պետք է իրականացնեն հավելյալ ՀՊՈւ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ բարձր ռիսկի չափանիշը սահմանում է որպես այնպիսի չափանիշ, որը վկայում է ՓԼ/ԱՖ բարձր հավանականության մասին, այդ թվում՝ անձինք (ներառյալ՝ ՖՀ-ները), որոնք գտնվում կամ բնակվում են չհամապատասխանող երկրներում կամ տարածքներում կամ այդպիսի երկրներից կամ տարածքներից են: Հետևաբար, գործարքի կամ գործարար հարաբերության ընթացքում չհամապատասխանող երկրներից կամ տարածքներից ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց հայտնաբերելու դեպքում հաշվետու անձ ՖՀ-ները պետք է ձեռնարկեն հավելյալ ՀՊՈւ միջոցառումներ:

196. **Չափորոշիչ 19.2 (համապատասխանում է).** Հայաստանը կարող է առկա ռիսկերին համաչափ հակազդեցության միջոցներ կիրառել այն դեպքում, երբ ՖԱԹՖ-ը հանդես է եկել համապատասխան հայտարարությամբ, և անկախ ՖԱԹՖ-ի՝ հայտարարությամբ հանդես գալու հանգամանքից: Հաշվետու անձինք պարտավոր են համապատասխան հաճախորդներին դասակարգել որպես բարձր ռիսկային և ձեռնարկել հավելյալ ՀՊՈւ միջոցառումներ, այդ թվում առնվազն ա) ստանալ ավագ ղեկավարության հավանությունը, երբ հաճախորդը կամ իրական շահառուն բնութագրվում են բարձր ռիսկի չափանիշով, կամ գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը ներառում են այդպիսի չափանիշ, բ) ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցառումներ՝ հաճախորդի եկամուտների և ունեցվածքի աղբյուրը պարզելու համար, գ) հնարավորին չափ մանրամասն ուսումնասիրել գործարքի կամ գործարար հարաբերության նախապայմանները և նպատակը (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ և 18-րդ հոդվածներ): Ավելին, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՖԴԿ-ն իրավասու է հաշվետու անձանց հանձնարարականներ տալ՝ ձեռնարկելու համապատասխան միջոցառումներ այն անձանց (ներառյալ՝ ՖՀ-ների) նկատմամբ, որոնք գտնվում կամ բնակվում են չհամապատասխանող երկրներում կամ տարածքներում կամ չհամապատասխանող երկրներից կամ տարածքներից են:

197. **Չափորոշիչ 19.3 (համապատասխանում է).** Հայաստանի իշխանությունները ՖԴԿ-ի ինտերնետային կայքէջում տալիս են հայտարարություններ հաշվետու անձանց տեղեկացնելու համար այլ երկրների ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգերում թերությունների և դրանց հակազդեցության միջոցառումների վերաբերյալ: Նշվածի համար հիմք են ծառայում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ոլորտում գործող միջազգային կառույցների և (կամ) արտասահմանյան երկրների հրապարակած տվյալները: Հաշվետու անձանց հասցեագրված պաշտոնական նամակները ուղարկվում են ՖԴԿ-ի ներքին ընթացակարգերի համաձայն:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

198. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 19-ին:**

Հանձնարարական 20. Կասկածելի գործարքների մասին հաշվետվությունների ներկայացումը

199. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 586-623-րդ պարբերություններ): Գնահատման եզրահանգմամբ՝ Հայաստանը համապատասխանում էր Հանձնարարականի գրեթե բոլոր չափորոշիչներին, սակայն առկա էին արդյունավետության վերաբերյալ մտահոգություններ (մասնավորապես՝ պայմանավորված ՖՀ-ների կողմից ԿԳՀ-ների ներկայացման ցածր մակարդակով և ԱՖ հետ կապված ԿԳՀ-ների ներկայացման

պարտավորության արդյունավետ իրականացմանն անհրաժեշտ ուղենիշերի բացակայությամբ): Նախորդ գնահատումից հետո (2014թ.-ի հունիսի 21-ին) ընդունվել է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի վերանայված տարբերակը:

200. Չափորոշիչ 20.1 (համապատասխանում է). ՖՀ-ների կողմից ԿԳՀ-ների ներկայացման պահանջը սահմանված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 6-րդ և 7-րդ հոդվածներով, որոնց համաձայն՝ հաշվետու անձինք պարտավոր են ՖԴԿ-ին ներկայացնել հաշվետվություններ կասկածելի գործարքների և գործարար հարաբերությունների վերաբերյալ՝ անկախ դրանցում ներգրավված գումարի չափից: Այս պահանջը վերաբերում է հանցավոր եկամուտներին և ԱՖ հետ կապված միջոցներին: ՖՀ-ները պարտավոր են նաև գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը կասկածելի որակել անկախ դիտարկվող իրավիճակի՝ ամբողջությամբ կամ մասամբ կասկածելի գործարքի կամ գործարար հարաբերության չափանիշներին կամ տիպաբանություններին՝ համապատասխանելու հանգամանքից, երբ դրա բնույթը (տրամաբանությունը, շարժը կամ այլ հանգամանքները) հիմք է տալիս ենթադրելու, որ այն կապ ունի ՓԼ/ԱՖ հետ (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Սահմանված է նաև պահանջ առ այն, որ անհրաժեշտ է փաստաթղթավորել և պահպանել գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը կասկածելի չորակելու հիմնավորումները, կատարված եզրահանգումները, ինչպես նաև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի համաձայն կատարված վերլուծության ընթացքը բոլոր այն դեպքերում, երբ արդյունքում գործարքի կամ գործարար հարաբերության հետ կապված կասկածները չեն հիմնավորվում (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 3-րդ մաս): ԿԳՀ-ների ուղարկման պահանջը տարածվում է նաև հարկային և այլ բնույթի հանցագործությունների վրա, քանի որ ՓԼ քրեականացման հարցում Հայաստանը որդեգրել է բոլոր հանցագործությունները ՓԼ համար նախորդող համարելու մոտեցումը (ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի 5-րդ մաս):

201. Չափորոշիչ 20.2 (համապատասխանում է). Սահմանված է ուղղակի պահանջ բոլոր կասկածելի գործարքների մասին հաշվետվություն ներկայացնելու վերաբերյալ՝ անկախ գործարքում ներգրավված գումարի չափից: Այս պահանջը վերաբերում է նաև կասկածելի գործարքի կատարման փորձերին (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մաս և 7-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Կշիռներ և եզրահանգումներ

202. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 20-ին:

Հանձնարարական 21. Տեղեկատվության կոնֆիդենցիալությունը և կասկածների չբացահայտումը

203. 3-րդ փուլի գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 609 – 612-րդ պարբերություններ):

204. Չափորոշիչ 21.1 (համապատասխանում է). ՖՀ-ները և դրանց աշխատակիցները (ղեկավարները) չեն կարող ենթարկվել պատասխանատվության բարեխիղճ հիմունքներով ՖԴԿ-ին տեղեկատվություն տրամադրելու համար: Բացի այդ, ՖԴԿ-ն կամ դրա աշխատակիցները նույնպես չեն կարող իրենց պարտականությունների պատշաճ կատարման համար ենթարկվել քրեական, վարչական կամ այլ պատասխանատվության (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 30-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

205. Չափորոշիչ 21.2 (համապատասխանում է). Հաշվետու անձ ՖՀ-ներին, դրանց աշխատակիցներին կամ ներկայացուցիչներին արգելված է հաճախորդին կամ որևէ երրորդ անձի բացահայտել ՖՀ-ին ԿԳՀ կամ առնչվող այլ տեղեկատվություն տրամադրելու փաստը:

ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 30-րդ հոդվածի 2-7-րդ մասերը սահմանում են կասկածների չբացահայտման պահանջի խախտման դեպքում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց (ներառյալ՝ ղեկավարները, տնօրենները, ավագ և գործադիր ղեկավարությունը և հաշվետու անձի այլ պաշտոնյաները) նկատմամբ նախատեսված պատժամիջոցները: Կասկածների չբացահայտման պահանջի խախտման դեպքում նախատեսված պատժամիջոցների նշանակումը կարգավորվում է համապատասխան ոլորտները կարգավորող օրենքներով: Պատժամիջոցները ցանկը ներառում է նախագգուշացումը և տուգանքը: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի և ենթաօրենսդրական ակտերի պահանջների խախտման դեպքում քրեական պատասխանատվության հատուկ միջոցներ նախատեսված չեն, սակայն ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջների միտումնավոր խախտումը կարող է պատժվել ՔՕ-ի համաձայն, եթե արարքն իրականացվել է, օրինակ, ՓԼ/ԱՖ հանցագործությանը (այդ թվում՝ հանցափորձին) նպաստելու կամ օժանդակելու նպատակով:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

206. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 21-ին:**

Հանձնարարական 22. ՆՈՖԳՏՄ-ներ. հաճախորդի պայքաճ ուսումնասիրությունը

207. **Չափորոշիչ 22.1 (համապատասխանում է).** ՆՈՖԳՏՄ-ների և ՖՀ-ների նկատմամբ տարածվում են ՀՊՈւ գծով միևնույն պահանջները: ՀՊՈւ պահանջներին ենթակա են ՆՈՖԳՏՄ հետևյալ տեսակները՝ ռիելթորական գործունեություն իրականացնող անձինք, նոտարները, փաստաբանները, ինչպես նաև անհատ ձեռնարկատեր իրավաբաններն ու իրավաբանական ընկերությունները, անհատ ձեռնարկատեր հաշվապահները և հաշվապահական ընկերությունները, անհատ ձեռնարկատեր աուդիտորները և աուդիտորական ընկերությունները, թանկարժեք մետաղների դիլերները, թանկարժեք քարերի դիլերները, արվեստի գործերի դիլերները, սակարկությունների կազմակերպիչները, խաղատների և շահումով խաղերի (ներառյալ՝ ինտերնետով շահումով խաղերի) և վիճակախաղերի կազմակերպիչները, տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողները: ՀՊՈւ միջոցառումները պահանջվում է ձեռնարկել Չափորոշիչ 22.1-ի (ա)-ից (գ) կետերում նշված իրավիճակներում և նախատեսված գործառնությունների դեպքում:

208. **Չափորոշիչ 22.2 (Հանձնարարական 11) (համապատասխանում է), Չափորոշիչ 22.3 (Հանձնարարական 12) (մասամբ համապատասխանում է) և Չափորոշիչ 22.5 (Հանձնարարական 17) (համապատասխանում է).** Տեղեկատվության պահպանման, ՔԱՌԱ-ների և երրորդ անձանց միջոցով գործելու մասով պահանջների իրագործումը նկարագրված է Հանձնարարական 11, 12 և 17-ի վերլուծության ներքո: Առկա են նույն թերությունները, որոնք հայտնաբերվել են Հանձնարարական 12-ի վերլուծությամբ:

209. **Չափորոշիչ 22.4 (Հանձնարարական 15) (համապատասխանում է).** ՆՈՖԳՏՄ-ները պարտավոր են ունենալ և կիրառել ներքին իրավական ակտեր, որոնք սահմանում են ծառայությունների նոր տեսակների մատուցմամբ կամ դրանց մատուցման նոր եղանակների գործարկմամբ, նոր կամ զարգացող տեխնոլոգիաների կիրառմամբ, ինչպես նաև առանց առերես շփման գործարքներով կամ գործարար հարաբերություններով պայմանավորված հնարավոր և առկա ռիսկերին հակազդման (կառավարման) համապատասխան ընթացակարգեր:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

210. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 22-ի բոլոր չափորոշիչներին՝ բացառությամբ Չափորոշիչ 22.3-ի, որին միայն մասամբ է համապատասխանում: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 22-ին:**

Հանձնարարական 23. ՆՈՖԳՏՄ-ներ. այլ միջոցառումները

211. **Չափորոշիչ 23.1 (Հանձնարարական 20) (համապատասխանում է).** ԿԳՀ-ների ներկայացման վերաբերյալ Հանձնարարական 20-ով սահմանված պահանջները տարածվում են իրավաբանանների, նոտարների, իրավաբանական ծառայություններ մատուցող այլ անկախ մասնագետների, հաշվապահների, թանկարժեք քարերի և մետաղների դիլերների, տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողների վրա՝ Չափորոշիչ 22.1-ի (գ), (դ) և (ե) կետերում նշված իրավիճակներում:

212. **Չափորոշիչ 23.2 (Հանձնարարական 18) (համապատասխանում է), Չափորոշիչ 23.3 (Հանձնարարական 19) (համապատասխանում է) և Չափորոշիչ 23.4 (Հանձնարարական 21) (համապատասխանում է).** Ներքին հսկողության, բարձր ռիսկային երկրների և կասկածների չբացահայտման պահանջների իրագործումը նկարագրված է Հանձնարարական 18, 19 և 21-ի վերլուծության ներքո:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

213. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 23-ին:

Հանձնարարական 24. Իրավաբանական անձանց թափանցիկությունը և իրական շահառուները

214. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում Հանձնարարական 33-ի մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը: Իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը ստացվում և պահպանվում էր, սակայն դրա գծով պահանջների ներդրման շատ կարճ պատմությունը գնահատող խմբին հնարավորություն չէր տվել գնահատելու դրանց իրագործման արդյունավետությունը:

215. Նախորդ գնահատումից հետո ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածում կատարվել է փոփոխություն՝ ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի մասով պահանջներ սահմանելու նպատակով:

216. Հայաստանում գործում են իրավաբանական անձանց տարբեր տեսակներ: Իրավաբանական անձանց հիմնադրումը, գրանցումը և գործունեությունը կարգավորվում են ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 5-րդ գլխով և Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքով:

Գրանցված իրավաբանական անձանց քանակը 2014թ.-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ

Համար	Տեսակ	Քանակ
1.	Անհատ ձեռնարկատեր	95.975
2.	Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն	48.190
3.	Հասարակական կազմակերպություն	4.128
4.	Անհատական ձեռնարկության	3.869
5.	Արտադրական կոոպերատիվ	3.593
6.	Փակ բաժնետիրական ընկերություն	2.994
7.	Հաստատություն (պետական և համայնքային կառավարման)	2.373
8.	Պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն	1.779
9.	Առանձնացված ստորաբաժանում	1.402
10.	Համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպություն	1.307

11.	Հիմնադրամ	917
12.	Բաց բաժնետիրական ընկերություն	825
13.	Առևտրային կազմակերպություն	741
14.	Համատիրություն	716
15.	Ընդհանուր (տնտեսական) ընկերակցություն	707
16.	Դուստր ձեռնարկություն	602
17.	Առանձնացված ստորաբաժանում (ոչ առևտրային)	467
18.	Սպառողական կոոպերատիվ	389
19.	Պետական ձեռնարկություն (տեղական ինքնակառավարման մարմին)	283
20.	Իրավաբանական անձանց միություն (ոչ առևտրային)	210
21.	Գյուղացիական կոլեկտիվ տնտեսություն	167
22.	Իրավաբանական անձանց միություն (առևտրային)	86
23.	Կուսակցություն	77
24.	Կրոնական կազմակերպություն	49
25.	Ջրօգտագործողների միություն	47
26.	Արհեստակցական միություն	35
27.	Առևտրաարդյունաբերական պալատ	11
28.	Համայնքային կառավարչական հիմնարկ	10
29.	Հիմնարկ (հիմնարկություն – ոչ առևտրային)	9
30.	Պետական կառավարչական հիմնարկ	5
	Ընդամենը	171,963

217. Օտարերկրյա մասնակցությամբ ընկերությունների վերաբերյալ վիճակագրությունը հասանելի է միայն սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասով, ընդ որում՝ գործարարությամբ զբաղվելու այս կազմակերպարարական տեսակը ամենատարածվածն է՝ անհատ ձեռնարկատերերից հետո: 2014թ.-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունները (48.190 միավոր) կազմել են գրանցված բոլոր (171.963 միավոր) իրավաբանական անձանց 28%-ը: Առկա են օտարերկրյա մասնակցությամբ 5.860 սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություններ, ինչը կազմում է գրանցված բոլոր իրավաբանական անձանց թվի 3.4%-ը: Հայաստանյան ընկերություններում մասնաբաժին ունեցող երկրների շարքում առաջատար են Ռուսաստանը, ԱՄՆ-ը, Վրաստանը, Ֆրանսիան, Ուկրաինան և Գերմանիան:

218. Չափորոշիչ 24.1 (ա) Իրավաբանական անձանց տեսակները, ձևերը և հիմնական բնութագրերը (համապատասխանում է). ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 51-րդ հոդվածը սահմանում է Հայաստանում հիմնադրվող իրավաբանական անձանց թույլատրելի տեսակները, որոնք կարող են լինել իրենց գործունեությամբ շահույթ ստանալու նպատակ հետապնդող (առևտրային) կամ շահույթ ստանալու նպատակ չհետապնդող: Նույն հոդվածով սահմանվում են իրավաբանական անձանց տեսակները՝ (1) Առևտրային կազմակերպություն հանդիսացող իրավաբանական անձինք, որոնք կարող են ստեղծվել տնտեսական ընկերակցությունների (ընդհանուր կամ սահմանափակ ընկերակցություններ) և ընկերությունների ձևով (սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն, լրացուցիչ պատասխանատվությամբ ընկերություն և բաժնետիրական ընկերություն), և (2) ոչ առևտրային կազմակերպություն համարվող իրավաբանական անձինք, որոնք կարող են ստեղծվել հասարակական միավորումների, հիմնադրամների, իրավաբանական անձանց միությունների, ինչպես նաև

օրենքով նախատեսված այլ ձևերով: Ավելին, կոոպերատիվները՝ կախված իրենց գործունեության բնույթից, կարող են լինել շահույթ ստանալու նպատակ հետապնդող (առևտրային) կամ նման նպատակ չհետապնդող (ոչ առևտրային): Իրավաբանական անձանց վերաբերյալ հիմնական դրույթները սահմանված են ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 5-րդ գլխի 2-4-րդ բաժիններում: Վերը նշված տեսակների իրավաբանական անձանց գործունեությունն ավելի մանրամասն կարգավորվում է նաև առանձին համապատասխան օրենքներով:

219. (բ) իրավաբանական անձանց հիմնադրման և տեղեկատվության ձեռքբերման գործընթացներ (համապատասխանում է). ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի համաձայն՝ իրավաբանական անձի հիմնադիրները կնքում են պայմանագիր, որով որոշում են իրավաբանական անձի հիմնադրման համար համատեղ գործունեության կարգը, իրավաբանական անձին իրենց գույքը հանձնելու և նրա կառավարմանն իրենց մասնակցության պայմանները: Իրավաբանական անձանց գրանցումը սահմանվում է 56-րդ հոդվածով: Գրանցումը կարգավորվում է Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքով: Ավելին, Բաժնետիրական ընկերությունների մասին ՀՀ օրենքը սահմանում է բաժնետիրական ընկերությունների բաժնետերերի ռեգիստրի վարումը (թվով 50 և ավելի բաժնետերերի դեպքում):

220. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 56-րդ հոդվածի համաձայն՝ բոլոր իրավաբանական անձինք պարտավոր են Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի ներքո գրանցվել Պետական ռեգիստրում: Գրանցման գործընթացը կարգավորվում է Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 35-րդ հոդվածով: Գրանցման համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի վերաբերյալ օգտակար տեղեկատվություն է ներկայացված Պետական ռեգիստրի ինտերնետային կայքէջում (<https://www.e-register.am>), որտեղ առկա է նաև այլ տեղեկատվություն՝ փաստաթղթերի ձևեր, էլեկտրոնային գրանցման փաթեթի ներկայացման գործընթացի նկարագրություն, համապատասխան օրենսդրական դրույթներ և այլն: Ավելին, իշխանությունները հայտնել են, որ ընկերությունների հիմնադրման վերաբերյալ օգտակար տեղեկատվություն է ներկայացված նաև ԱՆ-ի ինտերնետային կայքէջում: Պետական ռեգիստրի ինտերնետային կայքէջում առկա է նաև բաժնետիրական ընկերությունների հիմնադրման վերաբերյալ ուղեցույց և այլ տեղեկատվություն:

221. Հիմնադրման վերաբերյալ տեղեկատվությունը պահվում է համապատասխան ռեգիստրում, որը հրապարակայնորեն հասանելի է Պետական ռեգիստրի ինտերնետային կայքէջում: Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 6, 61 և 64-րդ հոդվածներն ապահովում են Պետական ռեգիստրում պահվող տեղեկատվության հանրային հասանելիությունը: Հիմնադրման վերաբերյալ տեղեկատվության ձեռք բերման գործընթացը նկարագրված է նույն օրենքի 61-րդ հոդվածով, որը սահմանում է նաև ինտերնետային կայքէջից անվճար հիմունքներով ձեռք բերվող տեղեկատվության շրջանակը՝ իրավաբանական անձի անվանումը, կազմակերպարարական տեսակը, գրանցման ամսաթիվը, գրանցման համարը, հիմնադիրների անունները և տեղեկատվություն առ այն, թե արդյոք իրավաբանական անձը գտնվում է լուծարման գործընթացում: Նույն օրենքի 26-րդ հոդվածի ներքո Պետական ռեգիստրում պահվող այլ տեղեկատվությունը հասանելի է փոքր վճարի դիմաց (բացառությամբ անձնագրի, սոցիալական քարտի համարի և հասցեի, որոնք հրապարակայնորեն հասանելի չեն):

222. Ռեգիստրում պահվող տեղեկատվության կազմը սահմանված է Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածով: Իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը տրամադրման պահանջը սահմանված նույն օրենքի 66-րդ հոդվածով, որի համաձայն՝ պետական գրանցման, կանոնադրական կապիտալում և մասնակիցների կազմում փոփոխությունների դեպքում իրավաբանական անձինք պարտավոր են Պետական ռեգիստրին տրամադրել տեղեկատվություն իրական շահառուների վերաբերյալ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի ներքո հաստատված Իրական շահառուների

208

վերաբերյալ տեղեկատվության բացահայտման կարգի համաձայն՝ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը պետք է գրանցման նպատակով տրամադրվի Պետական ռեգիստրին: Կարգը հասանելի է Պետական ռեգիստրի ինտերնետային կայքէջում:

223. Ինչ վերաբերում է բաժնետիրական ընկերություններին, Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 40-րդ հոդվածի համաձայն՝ բաժնետիրական ընկերությունների բաժնետերերի վերաբերյալ տեղեկատվությունը Պետական ռեգիստրում չի պահպանվում: Բաժնետիրական ընկերությունների մասին ՀՀ օրենքի 51-րդ հոդվածի համաձայն՝ բաժնետիրական ընկերությունների բաժնետերերի վերաբերյալ տեղեկատվությունը պահպանվում է մասնագիտացված կազմակերպության կողմից: Արժեթղթերի շուկայի մասին ՀՀ օրենքի 175-176-րդ հոդվածների (և Կենտրոնական դեպոզիտարիայի կարգերի ու կանոնակարգերի) համաձայն՝ նշված տեղեկատվության ռեգիստրը վարողի դերը վերապահված է Կենտրոնական դեպոզիտարիային: Կենտրոնական դեպոզիտարիան վարում է արժեթղթերի սեփականատերերի և անվանատերերի տվյալների ռեգիստրը, ինչպես նաև պահպանում է վերջիններին պատկանող արժեթղթերի քանակի, տեսակի և դասի վերաբերյալ տեղեկատվություն՝ համաձայն թողարկողի հետ կնքած պայմանագրի: Արժեթղթերի սեփականատերերի և անվանատերերի վերաբերյալ տեղեկատվության ձեռք բերման և պահպանման գործընթացը կարգավորվում է ԿԲ-ի Կանոնակարգ 5/10-ով (հասանելի է հետևյալ հասցեով՝ <https://www.cba.am/en/SitePages/regsecurities.aspx>): Բաժնետիրական ընկերությունների մասին ՀՀ օրենքի 51-րդ հոդվածի համաձայն՝ բաժնետերերը և անվանատերերը պարտավոր են Կենտրոնական դեպոզիտարիային ժամանակին տեղեկացնել իրենց վերաբերող տվյալների փոփոխության մասին:

224. **Չափորոշիչ 24.2 (մասամբ համապատասխանում է).** ՌԱԳ-ը պարունակում է Հայաստանում գործող իրավաբանական անձանց մասին որոշակի տեղեկատվություն, այդ թվում՝ ռիսկերի մասին ընդհանուր դիտարկումներ: Այդուհանդերձ, առանցքային դերակատարություն ունեցող որոշ իրավասու մարմիններ իրավաբանական անձանց խոցելիությունների և ռիսկի վերաբերյալ ունեն ավելի հիմնավոր պատկերացումներ, քան արտացոլված է ՌԱԳ-ում: Այդ պատկերացումների անհրաժեշտ մակարդակին հասնելու նպատակով իրականացվել են ռիսկերի որոշակի գնահատումներ, սակայն խնդրին առնչվող ամբողջ տեղեկատվության ներառմամբ և իրավասու մարմինների միջև համաձայնեցված ընդհանրական գնահատում չի իրականացվել: Հաշվի առնելով հարցի վերաբերյալ որոշ իրավասու մարմինների ունեցած հիմնավոր պատկերացումները՝ նման գնահատում իրականացնելը մեծ խնդիր լինել չի կարող:

225. **Չափորոշիչ 24.3 (համապատասխանում է).** Պետական ռեգիստրում պահվող տեղեկատվությունը հրապարակայնորեն հասանելի է Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 61-րդ և 64-րդ հոդվածների համաձայն: Նույն օրենքի 26-րդ և 34-րդ հոդվածները (ինչպես նաև իրավաբանական անձի կարգավիճակի վերաբերյալ այլ դրույթներ) վերաբերում են բոլոր իրավաբանական անձանց և ներառում են սույն չափորոշիչով նախատեսված հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկություններ:

226. **Չափորոշիչ 24.4 (համապատասխանում է).** Իրավաբանական անձինք պարտավոր են Չափորոշիչ 24.3-ի ներքո սահմանված տեղեկատվությունն արտացոլել իրենց կանոնադրությունում: Պետական ռեգիստրը Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի համաձայն տիրապետում է այդ տեղեկատվությանը: Նույն հոդվածը սահմանում է նաև, որ կանոնադրական կապիտալում հիմնադիրների բաժնեմասնակցության վերաբերյալ տեղեկատվությունը և դրանում փոփոխությունները պահվում են Պետական ռեգիստրում՝ (բացառությամբ՝ բաժնետիրական ընկերությունների մասով, որոնց վերաբերյալ տեղեկատվությունը պահվում է Կենտրոնական դեպոզիտարիայում):

227. Ինչ վերաբերում է բաժնետիրական ընկերություններին, Բաժնետիրական ընկերությունների մասին ՀՀ օրենքի 51-րդ հոդվածը սահմանում է, որ Կենտրոնական դեպոզիտարիան պետք է յուրաքանչյուր գրանցված անձի վերաբերյալ վարի համապատասխան ռեեստր, ինչպես նաև պահպանի օրենքով սահմանված այլ տեղեկատվություն: Նույն օրենքի 32-րդ հոդվածի համաձայն՝ բաժնետիրական ընկերությունը կարող է թողարկել երկու դասի բաժնետոմս՝ հասարակ բաժնետոմսեր, ինչպես նաև մեկ կամ մի քանի տեսակի արտոնյալ բաժնետոմսեր: Նույն օրենքի 37-րդ հոդվածի համաձայն՝ սովորական բաժնետոմսերը տալիս են ձայնի իրավունք, իսկ 38-րդ հոդվածի համաձայն՝ արտոնյալ բաժնետոմսերը ձայնի իրավունք չեն տալիս, եթե այլ բան նախատեսված չէ ընկերության կանոնադրությամբ: Նույն օրենքի 32-րդ հոդվածի համաձայն՝ թողարկված բաժնետոմսերի տեղաբաշխումն ավարտվելուց հետո ընկերությունը բաժնետոմսերը պետք է գրանցի Կենտրոնական դեպոզիտարիայում իր բաժնետերերի անձնական հաշիվներում՝ Բաժնետիրական ընկերությունների մասին ՀՀ օրենքի 6-րդ գլխով սահմանված կարգով: Արժեթղթերի հաշվառման և հաշվարկային միասնական համակարգի գործունեության կանոնների 16-րդ կետի համաձայն՝ գրանցման վարումը պետք է վերապահվի Կենտրոնական դեպոզիտարիային: Կանոնադրությունը (որը ներառում է տեղեկատվություն արժեթղթերի քանակի (ծավալի), անվանական արժեքի և դասի վերաբերյալ) և այլ անհրաժեշտ փաստաթղթերը պետք է տրամադրվեն Կենտրոնական դեպոզիտարիային:

228. **Չափորոշիչ 24.5 (մասամբ համապատասխանում է).** Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքով սահմանված չեն հստակ դրույթներ, որոնց միջոցով կապահովվի հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ Պետական ռեգիստրում պահվող տեղեկատվության ստույգությունը և արդիականությունը: Հայաստանի իշխանությունը մատնանշում են այն հանգամանքը, որ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 55, 56, 63 և 69-րդ հոդվածների համաձայն, Պետական ռեգիստրին և Կենտրոնական դեպոզիտարիային չտրամադրված փոփոխությունները իրավական ուժ չունեն: Այնուամենայնիվ, նշվածը հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվության արդիականությունն ապահովող հստակ մեխանիզմ համարվել չի կարող:

229. Բաժնետիրական ընկերությունների մասին ՀՀ օրենքի 51-րդ հոդվածի համաձայն՝ բաժնետերերը և անվանատերերը պարտավոր են Կենտրոնական դեպոզիտարիային ժամանակին տեղեկացնել իրեն վերաբերող տվյալների փոփոխության մասին: Նշվածը ներառում է բաժնետերերի և անվանատերերի մասին Չափորոշիչ 24.4-ով սահմանված տեղեկատվությունը՝ բացառությամբ արտոնյալ բաժնետոմսերի մասով ձայնի իրավունքների մասին տվյալների:

230. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի ներքո ընդունված Իրական շահառուների բացահայտման մասին կարգի համաձայն՝ իրավաբանական անձինք Պետական ռեգիստրին թարմացված տեղեկատվություն են ներկայացնում կանոնադրական (բաժնեհավաք և այլն) կապիտալում, հիմնադիրների, մասնակիցների, անդամների, փայատերերի կազմում փոփոխությունների վերաբերյալ երկու օրվա ընթացքում, ինչը նախատեսված է Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 27, 29, 34 և 39-րդ հոդվածներում:

231. **Չափորոշիչ 24.6 (ա) և (բ) (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 1-2 մասերի համաձայն՝ պետական գրանցման, կանոնադրական (բաժնեհավաք և այլն) կապիտալը կամ հիմնադիրների, մասնակիցների, անդամների, փայատերերի, բաժնետերերի կազմը փոփոխելու դեպքում իրավաբանական անձը Պետական ռեգիստրին պետք է ներկայացնի իրական շահառուների վերաբերյալ հայտարարություն՝ ԿԲ-ի սահմանած ձևով, կարգով և ժամկետում:

232. Վերոնշյալ պահանջն ավելի մանրամասն սահմանված է 2009թ.-ի ԿԲ թիվ 20-Ն (Իրական շահառուների բացահայտման կարգի վերաբերյալ) որոշմամբ, որը ներառում է իրական շահառուների բացահայտման ձևաթերթը: Իրական շահառուի վերաբերյալ տեղեկատվության

պետք է տրամադրվի գրանցման դիմումը կամ օրենքով սահմանված փոփոխությունները ներկայացնելու պահից երկու օրվա ընթացքում: Իրավաբանական անձի մասով իրական շահառու է համարվում այն ֆիզիկական անձը, ով փաստացի (իրական) հսկողություն է իրականացնում իրավաբանական անձի կամ գործարքի կամ գործարար հարաբերության նկատմամբ, և (կամ) ում օգտին իրականացվում է գործարքը կամ գործարար հարաբերությունը:

233. Հայտարարագիրը հնարավորություն է տալիս հիմնավոր դեպքերում եզրահանգել իրավաբանական անձի իրական շահառուի բացակայության մասին: Որպես օրինակ նշվում են հիմնադրամները, պետական մասնակցությամբ իրավաբանական անձինք և այլ դեպքեր: Իշխանությունների հավաստմամբ, այս դրույթի «այլ դեպքեր» տարբերակը երբեք չի կիրառվել: Հայտարարագրում հնարավոր է նշել իրական շահառուի վերաբերյալ տեղեկություններ առկա չլինելու: Նշվածը վերաբերում է միայն բաց բաժնետիրական ընկերություններին (թվով 50 և ավելի բաժնետեր ունեցող) և այն դեպքերին, երբ հայտարարատուն ողջամիտ հիմնավորմամբ չի տիրապետում կամ չի կարող տիրապետել իրավաբանական անձի իրական շահառուի վերաբերյալ տեղեկությունների: Հայտարարագրում նախատեսված է բացատրությունների համար նախատեսված դաշտ:

234. Ինչ վերաբերում է բաժնետիրական ընկերություններին, Կենտրոնական դեպոզիտարիան որպես ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի շրջանակներում հաշվետու անձ պարտավոր է ձեռնարկել ՀՊՈւ միջոցառումներ, ներառյալ՝ իրական շահառուների նույնականացումը և ինքնության ստուգումը: Հայաստանի իշխանությունները նշում են, որ բաժնետերերի քանակով պայմանավորված՝ բաց բաժնետիրական ընկերություններն ունեն սեփականության դիվերսիֆիկացված պատկեր, ինչը կարող է նշանակել վերջնական օգտատեր հանդիսացող ֆիզիկական անձի բացակայություն:

235. Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 66-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ 20 միլիոն ՀՀ դրամը (36 հազար եվրո) գերազանցելու դեպքում կանոնադրական կապիտալում բաժնեմասնակցության ձեռք բերման կամ կանոնադրական կապիտալի ձևավորման կամ փոփոխության դեպքում Պետական ռեգիստրին պետք է ներկայացվի իրավաբանական անձի բաժնետերոջ, լիազորված անձի և իրական շահառուի վերաբերյալ տեղեկատվություն, ներառյալ՝ անվանումը, գտնվելու վայրը, պետական գրանցման համարը, հարկ վճարողի հաշվառման համարը: Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 66-րդ հոդվածի 3-ին կետի համաձայն՝ իրավաբանական անձը պարտավոր է պետական գրանցման, կանոնադրական կապիտալի կամ մասնակիցների կազմի փոփոխության դեպքում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով Պետական ռեգիստրին ներկայացնել իրավաբանական անձի իրական շահառուների վերաբերյալ հայտարարություն: Հայտարարության մեկ օրինակը տրամադրվում է ԿԲ-ին՝ վերջինի պահանջով:

236. **Չափորոշիչ 24.6 (գ) (համապատասխանում է).** Տես Հանձնարարական 10-ի և 22-ի ներքո վերլուծությունը:

237. **Չափորոշիչ 24.7 (համապատասխանում է).** Իրական շահառուների բացահայտումը կանոնակարգող դրույթները պահանջում են Պետական ռեգիստրին գրանցման դիմումի ներկայացման կամ կանոնադրական կապիտալում փոփոխության պահից երկու օրվա ընթացքում Պետական ռեգիստրին ներկայացնել իրական շահառուների վերաբերյալ հայտարարագիր:

238. **Չափորոշիչ 24.8 (համապատասխանում է).** Իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվություն իրավաբանական անձանց կողմից Պետական ռեգիստրին տրամադրվում է Իրական շահառուների բացահայտման կարգի համաձայն: Ավելին, Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 34, 39 և 66-րդ հոդվածները Պետական ռեգիստրին օժտում են տեղեկատվության ձեռք բերման իրավասությամբ այն դեպքում, երբ վերջինը

ստացել է, օրինակ, գրանցման կամ առկա տեղեկատվության փոփոխության դիմում: Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 66-րդ հոդվածը կարգավորում է Պետական ռեգիստրին որոշակի խոշոր գործարքների և պետական գրանցման դեպքում տեղեկատվության տրամադրումը: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ և 5-րդ կետերը ԿԲ-ին օժտում են հաշվետու անձանցից և պետական մարմիններից տեղեկատվության ստացման իրավասությամբ: Նշված պետական մարմինների թվին է պատկանում Պետական ռեգիստրը, հետևաբար՝ տեղեկատվության շրջանակը ներառում է իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների և իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկությունները: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ նշված տեղեկատվությունը պետք է տրամադրվի առավելագույնը տաս օրվա ընթացքում (իսկ անհրաժեշտության դեպքում ավելի երկար ժամկետում): ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքն այս առումով չի տարածվում հաշվետու անձ կամ պետական մարմին չհանդիսացող իրավաբանական անձանց վրա: Բացառությամբ հիմնական հատկորոշիչների մասով վերը նշված թերության՝ այս չափորոշիչի պահանջները բավարարված են:

239. Չափորոշիչ 24.9 (հիմնականում համապատասխանում է). Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածը Պետական ռեգիստրից պահանջում է պահպանել տեղեկատվությունը 10 տարվա ընթացքում: Նույն օրենքի 50-րդ հոդվածը հղում է կատարում Արխիվային գործի մասին ՀՀ օրենքի 20-րդ հոդվածին, որի համաձայն՝ իրավաբանական անձանց լուծարման գործընթացում ներգրավված անձինք ամբողջ տեղեկատվությունը և տվյալները հանձնում են պետական կամ համայնքային արխիվներ, և այդ փաստաթղթերը ենթակա են պահպանման առնվազն 10 տարի ժամկետով: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածը հաշվետու անձանցից պահանջում է պահպանել տեղեկատվությունն առնվազն 5 տարի ժամկետով (թեև այս պահանջը չի գործում այն դեպքերում, երբ անձը դադարում է աշվետու անձ լինել): Հստակ չէ իրավաբանական անձանց կողմից հիմնական հատկորոշիչների և իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկությունների պահպանման ժամկետը: Տեղեկատվության պահպանման պահանջները տարածվում են անձանց և պետական մարմինների վրա, սակայն նշված պահանջները նախատեսում են տեղեկատվության և տվյալների հասանելիությունը համակարգի շրջանակներում:

240. Չափորոշիչ 24.10 (հիմնականում համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ և 5-րդ կետերը ԿԲ-ին օժտում են հաշվետու անձանցից և պետական մարմիններից տեղեկատվության ստացման իրավասությամբ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ նշված տեղեկատվությունը պետք է տրամադրվի առավելագույնը տաս օրվա ընթացքում (իսկ անհրաժեշտության դեպքում ավելի երկար ժամկետում): Այս առումով անհրաժեշտ է անդրադարձ կատարել նաև Հանձնարարականներ 27 և 28-ի՝ վերահսկող մարմինների կողմից տեղեկատվության ստացման և դրա գծով խախտումների դեպքում պատժամիջոցների կիրառման իրավասությունների մասով վերլուծության եզրահանգումներին: ԿԲ-ն օժտված է անհրաժեշտ իրավասություններով ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջներին համապատասխանության գծով վերահսկողություն իրականացնելու համար, և իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվությունը լիարժեք կերպով հասանելի է ԿԲ-ին: ՆՈՖԳՏՄ վերահսկող մարմիններն օժտված են սահմանափակ իրավասություններով: Լրացուցիչ տեղեկատվության ստանալու առումով ՖՆ-ը ունի սահմանափակ իրավասություններ, հետևաբար՝ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության հասանելիությունը նույնպես սահմանափակ է: Փաստաբանների պալատը գրեթե օժտված չէ որևէ իրավասություններով, որոնք անհրաժեշտ են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջներին համապատասխանության մոնիտորինգ իրականացնելու համար: Հատկանշական է, որ ՕՀԳՄՕ-ի 8 և 14-րդ հոդվածները ԻՄ-երին օժտում են իրավաբանական անձանց իրական շահառուների և ղեկավարների մասին տեղեկատվության ստացման իրավասությամբ:

241. **Չափորոշիչ 24.11 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի համաձայն՝ արգելվում է բացել, թողարկել, տրամադրել կամ սպասարկել ըստ ներկայացնողի արժեթղթեր: Նշված արգելքը վերաբերում է ըստ ներկայացնողի բաժնետոմսերին և բաժնետոմսերի հավաստագրերին:

242. **Չափորոշիչ 24.12 (հիմնականում համապատասխանում է).** Անվանական բաժնետերերը և անվանական տնօրենները Հայաստանի օրենքներով չեն սահմանվում: «Անվանական բաժնետեր» և «անվանական տնօրեն» հասկացությունները հայաստանյան օրենսդրության մեջ չեն կիրառվում՝ բացառությամբ Արժեթղթերի շուկայի մասին ՀՀ օրենքում (և միայն այս օրենքում) օգտագործման դեպքի, երբ անգլերենում որպես «անվանական (բաժնետեր կամ տնօրեն)» թարգմանվող տերմինը նշանակում է «այն անձը, որի անունով, առանց սեփականության իրավունքի փոխանցման, հաշվառվում են այլ անձանց պատկանող անվանական արժեթղթերը»: Այն անձինք, ովքեր լիցենզավորված են պահառուական գործունեության համար, իրականացնում են միայն պահառուական գործառույթներ և իրավունք չունեն օգտագործել, օտարել կամ այլ կերպ կառավարել արժեթղթերը իրենց կամ սեփականատիրոջ անունից: Հաշվետու անձինք չեն մատուցում անվանական բաժնետիրոջ կամ անվանական տնօրենի ծառայություններ: Ավելին, անվանական (մասնագիտական կամ ոչ մասնագիտական հիմունքներով) բաժնետերեր կամ տնօրեններ Հայաստանում առկա չեն: Անվանական բաժնետերերի կամ տնօրենների գործունեությունը Հայաստանում ուղղակիորեն թույլատրված չէ, սակայն մյուս կողմից՝ հստակորեն արգելված կամ կարգավորված չէ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների վերաբերյալ կանոնակարգով սահմանված ՀՊՈւ պահանջները ներառում են հաճախորդի և նրա անունից հանդես եկող անձի ինքնության ստուգումը այն դեպքում, երբ վերջինները հաշվետու անձի հետ իրականացնում են գործարքներ:

243. **Չափորոշիչ 24.13 (մասամբ համապատասխանում է).** Պետական ռեգիստրը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի և Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքի ներքո չունի անհրաժեշտ իրավասություններ գրանցման կամ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման պահանջի խախտման դեպքում համապատասխան պատժամիջոցներ կիրառելու համար: Պետական ռեգիստրին անհրաժեշտ տեղեկատվություն չտրամադրելու դեպքում տուգանք (նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկի չափով, որը կազմում է շուրջ 180 եվրո) նախատեսված է Վարչական իրավախախտումների մասին ՀՀ օրենքի 189-րդ հոդվածով, սակայն տպավորություն այնպիսին է, որ նշվածը վերաբերում է միայն ֆիզիկական անձանց, և պարզ չէ, թե նշված դրույթները գործնականում ինչպես են կիրառվում:

244. Տես նաև Հանձնարարականներ 27 և 28-ի վերլուծությունը: ՆՈՖԳՏՄ-ների մասով պատժամիջոցները համարժեք և տարհամոզիչ չեն:

245. **Չափորոշիչ 24.14 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածը վերաբերում է միջազգային համագործակցությանը: ԿԲ-ն և այլ իրավասու մարմինները (որոնք, Հայաստանի իշխանությունների հավաստմամբ, ԳԴ-ն և ԱՆ-ն են) կարողանում են համագործակցել միջազգային կառույցների և այլ երկրների (որոնք, Հայաստանի իշխանությունների հավաստմամբ, բոլոր այն երկրներն են, որոնց հետ առկա են դիվանագիտական հարաբերություններ) համապատասխան մարմինների հետ՝ միջազգային պայմանագրերի շրջանակներում կամ, դրանց բացակայության դեպքում, միջազգային լավագույն փորձի շրջանակներում, ինչը Հայաստանի իշխանությունների կողմից մեկնաբանվում է որպես փոխադարձության հիմունքներով տեղեկատվության փոխանակում: ԿԲ-ի ՖԴԿ-ն կարող է նաև սեփական նախաձեռնությամբ և երկկողմանի պայմանագրերի կամ միջազգային կազմակերպություններում անդամակցությամբ պայմանավորված պարտավորությունների հիման վրա օտարերկրյա հետախուզական մարմինների հետ փոխանակել հետախուզության տվյալներ:

246. Տես նաև Հանձնարարականներ 37 և 40-ի վերլուծությունը:

Չափորոշիչ 24.15 (համապատասխանում է). Փոքրաթիվ դեպքերով Հայաստանի իշխանությունները այլ երկրներից հայցել են հիմնական հատկորոշիչների և իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման գծով աջակցություն: ՖԴԿ-ն պատասխանատու է նշված դեպքերի մեծ մասի համար և վարում է գործերի կառավարման համակարգ, որտեղ արձանագրվում է նման հարցումների առաջընթացը և որակը: ԳԴ-ն ունեցել է նման հարցման մեկ (ներկայում ընթացիկ) դեպք և դիտանցում է ստացված աջակցության որակը:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

247. Հայաստանը համապատասխանում է սույն Հանձնարարականի ինը չափորոշիչի, հիմնականում համապատասխանում է երեք չափորոշիչի և մասամբ է համապատասխանում երկու չափորոշիչի: Առկա են որոշակի թերություններ՝ կապված իրավաբանական անձանց ռիսկերի գնահատման, Պետական ռեգիստրում պահվող հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ տեղեկատվության ստույգությունը և արդիականությունն ապահովող հստակ մեխանիզմների բացակայության, գրանցման և իրական շահառուների վերաբերյալ Պետական ռեգիստրին տեղեկատվության տրամադրման պահանջի խախտման դեպքում անհրաժեշտ պատժամիջոցների բացակայության հետ: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 24-ին:**

Հանձնարարական 25. Իրավաբանական կազմավորումների թափանցիկությունը և իրական շահառուները

248. Նախորդ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի մասով Հայաստանին տրվել էր «կիրառելի չէ» գնահատականը:

249. Հայաստանում տրաստների կամ այլ իրավական կազմավորումների հիմնադրումը և գործունեությունը կարգավորող օրենքներ կամ ընդհանուր իրավունքի նորմեր նախատեսված չեն: Հետևաբար՝ Հայաստանի օրենսդրությամբ երկրում տրաստներ հիմնադրվել չեն կարող: Հայաստանի ՖՀ-ների կամ ՆՈՖԳՏՄ-ների հետ օտարերկրյա տրաստների կողմից գործարար հարաբերությունների հաստատումը արգելող օրենսդրական դրույթներ սահմանված չեն: Այնուամենայնիվ, իշխանությունների ունեցած տեղեկատվության համաձայն, գործնականում նման հարաբերությունները բացակայում են:

250. Հայաստանը չի ստորագրել «Տրաստների նկատմամբ կիրառելի օրենքների և տրաստների ճանաչման մասին» Հաագայի կոնվենցիան:

251. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածը տրաստային կառավարման ծառայություններ մատուցողներին համարում է որպես հաշվետու անձ, սակայն նման ծառայություններ մատուցողներ Հայաստանում առկա չեն:

252. **Չափորոշիչ 25.1 (կիրառելի չէ).** Ինչպես արդեն նշվել է, Հայաստանում բացակայում է տրաստների վերաբերյալ օրենսդրությունը, և սույն չափորոշիչը կիրառելի չէ:

253. **Չափորոշիչ 25.2 (համապատասխանում է).** Սույն Չափորոշիչը կարող է կիրառելի լինել միայն այն դեպքերում, երբ օտարերկրյա տրաստային կառավարիչները գործարար հարաբերություն են հաստատում Հայաստանի ՖՀ-ների կամ ՆՈՖԳՏՄ-ների հետ, ինչը, Հայաստանի իշխանությունների հավաստմամբ, գործնականում բացակայում է: Հակառակ պարագայում, ՖՀ-ները և ՆՈՖԳՏՄ-ները պարտավոր են նման հարաբերությունների դեպքում ապահովել ՀՊՈւ տվյալների արդիականությունը և վերաբերելիությունը՝ համաձայն ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի: Տվյալների դիտանցման հաճախականությունը

որոշվում է յուրաքանչյուր հաշվետու անձի կողմից (հիմք ընդունելով ռիսկի մակարդակը), սակայն ոչ պակաս քան տարին մեկ անգամ:

254. Չափորոշիչ 25.3 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ հաշվետու անձը պետք է պարզի, թե արդյոք հաճախորդը հանդես է գալիս իր կամ այլ անձի անունից և (կամ) օգտին: Հաշվետու անձը պետք է պարզի նշված անձանց լիազորված լինելը, նույնականացնի և ստուգի լիազորված անձանց ինքնությունը և հաճախորդի անունից հանդես գալու լիազորությունը:

255. Չափորոշիչ 25.4 (համապատասխանում է). Սահմանված չեն որևէ օրենսդրական դրույթներ կամ կիրառման ենթակա միջոցառումներ, որոնք տրաստային կառավարիչներին կարգել են տեղեկատվություն տրամադրել իրավասու մարմիններին:

256. Չափորոշիչ 25.5 (հիմնականում համապատասխանում է). Սույն չափորոշիչը կարող է կիրառելի լինել միայն այն դեպքերում, երբ օտարերկրյա տրաստային կառավարիչը գործարար հարաբերություն է հաստատում հայաստանյան հաշվետու անձի հետ: ՕՀԳՄՕ-ի 8 և 14-րդ հոդվածները ԻՄ-երին հնարավորություն են տալիս հաշվետու անձանցից ձեռք բերել իրավաբանական կազմավորումների կառավարման և իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվություն, թեև այս իրավասությունները որոշ առումով սահմանափակ են (տես Հանձնարարական 31-ի վերլուծությունը): Տեղեկատվության ձեռք բերման գծով ԿԲ-ի և ՖԴԿ-ի իրավասությունների մասով տես նաև Հանձնարարականներ 27, 28 և 29-ի վերլուծությունը:

257. Չափորոշիչ 25.6 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածը վերաբերում է միջազգային համագործակցությանը: ԿԲ-ն և այլ իրավասու մարմինները (որոնք, Հայաստանի իշխանությունների հավաստմամբ, ԳԴ-ն և ԱՆ-ն են) կարողանում են համագործակցել միջազգային կառույցների և այլ երկրների (որոնք, Հայաստանի իշխանությունների հավաստմամբ, բոլոր այն երկրներն են, որոնց հետ առկա են դիվանագիտական հարաբերություններ) համապատասխան մարմինների հետ՝ միջազգային պայմանագրերի շրջանակներում կամ, դրանց բացակայության դեպքում, միջազգային լավագույն փորձի շրջանակներում, ինչը Հայաստանի իշխանությունների կողմից մեկնաբանվում է որպես փոխադարձության հիմունքներով տեղեկատվության փոխանակում:

258. ԿԲ-ի ՖԴԿ-ն կարող է նաև սեփական նախաձեռնությամբ և երկկողմանի պայմանագրերի կամ միջազգային կազմակերպություններում անդամակցությամբ պայմանավորված պարտավորությունների հիման վրա օտարերկրյա հետախուզական մարմինների հետ փոխանակել հետախուզության տվյալներ:

259. Տես նաև Հանձնարարականներ 37 և 40-ի վերլուծությունը:

260. Չափորոշիչ 25.7 (կիրառելի չէ). Վերոնշյալ մի շարք չափորոշիչներին համապատասխանելու համար անհրաժեշտ դրույթներ սահմանված չեն, հետևաբար՝ սահմանված չեն պարտականությունները սահմանված պահանջներին համապատասխան չկատարելու համար պատասխանատվություն, ինչպես նաև համաչափ և տարհամոզիչ պատժամիջոցներ: Ավելին, տեղեկատվության պահպանման պահանջների համատեքստում ՆՈՖԳՏՄ-ների մասով սահմանված պատժամիջոցները համաչափ և տարհամոզիչ չեն:

Չափորոշիչ 25.8 (կիրառելի չէ):

Կշիռներ և եզրահանգումներ

261. Հայաստանի համապատասխանում կամ հիմնականում համապատասխանում է կիրառելի չափորոշիչներին: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 25-ին:**

Հանձնարարական 26. Ֆինանսական հաստատությունների կարգավորումը և վերահսկողությունը

262. 3-րդ փուլի գնահատման արդյունքում ՖՀ-ների կարգավորման և վերահսկողության, ինչպես նաև կեղծ բանկերի վերաբերյալ պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը: Գնահատման պահի դրությամբ ստուգումների անցկացման ընթացակարգը հնացած էր, իսկ որոշ ՖՀ-ներ ցուցաբերում էին կանխարգելիչ միջոցառումների մասով համապատասխանության ցածր մակարդակ: Ավելին, կեղծ բանկերի սահմանումը չէր համապատասխանում ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներին:

263. **Չափորոշիչ 26.1 (համապատասխանում է).** ՖԱԹՖ Տերմինաբանական բառարանով նախատեսված բոլոր ՖՀ-ները ենթակա են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջներին:⁸³ Բոլոր ՖՀ-ների մասով ԿԲ-ն միակ իրավասու մարմինն է, որը պատասխանատու է պրոլոնգացիա և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության համար:

264. **Չափորոշիչ 26.2 (համապատասխանում է).** Հիմնարար սկզբունքների կիրառության դաշտում գործող բոլոր ՖՀ-ները ենթակա են լիցենզավորման: Լիցենզավորման պահանջները տարածվում են նաև այլ ՖՀ-ների վրա, ինչպիսիք են փողի և արժեքների փոխանցման ծառայություններ մատուցողները, գրավատները և արտարժույթի փոխանակման կետերը: Բոլոր ՖՀ-ների լիցենզավորման համար պատասխանատու մարմինը ԿԲ-ն է: Հայաստանում կեղծ բանկերն արգելված են: Կեղծ բանկի վերանայված սահմանումը համապատասխանում է ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներին:

265. **Չափորոշիչ 26.3 (հիմնականում համապատասխանում է).** Որպես միասնական վերահսկողության մարմին՝ ԿԲ-ն իրականացնում է բանկերի, ապահովագրական ընկերությունների, վարկային կազմակերպությունների, ներդրումային ֆոնդերի, կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների և ներդրումային ընկերությունների բաժնետերերի և ղեկավարների համապատասխանության ստուգումներ: Ոլորտային օրենքները կանխարգելում են հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց կողմից նշանակալից մասնակցություն կամ վերահսկիչ բաժնեմաս (ձայնի իրավունք տվող բաժնետոմսերի 10%) ձեռք բերելը, կամ այդպիսի մասնակցության կամ բաժնեմասի իրական շահառու լինելը, կամ կառավարման գործառույթ կատարելը:

266. «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքը և «Վճարահաշվարկային համակարգերի և կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքը չեն սահմանում համապատասխան դրույթներ՝ կանխարգելելու համար հանցագործների կողմից նշանակալից մասնակցություն կամ վերահսկիչ բաժնեմաս (ձայնի իրավունք տվող բաժնետոմսերի 10%) ձեռք բերելը, կամ այդպիսի մասնակցության կամ բաժնեմասի իրական շահառու լինելը, կամ կառավարման գործառույթ կատարելն այնպիսի ՖՀ-ներում, ինչպիսիք են ապահովագրական միջնորդները և վճարահաշվարկային կազմակերպությունները: Ավելին, բացակայում են հանցագործների հետ փոխկապակցված անձանց վերաբերող որևէ դրույթներ: Այնուամենայնիվ, հարկ է նշել, որ Հայաստանում կյանքի ապահովագրության գործունեության լիցենզիաներ դեռևս չեն տրամադրվել:

267. «Գրավատների և գրավատնային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքը և «Արժույթային կարգավորման և արժույթային վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքը չեն Սահմանում

---

⁸³ Վարկային բյուրոները նույնպես ենթակա են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքին, թեպետ ՖԱԹՖ-ի Տերմինաբանական բառարանի «ֆինանսական հաստատության» սահմանմանը չեն բավարարում: Վարկային բյուրոների գործունեության շրջանակը սահմանափակ է, քանի որ վերջինների հիմնական գործունեությունը ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց վարկային պատմության հավաքումը, վերլուծությունը և տրամադրումն է:

բաժնետերերի և ղեկավարների համապատասխանության վերաբերյալ դրույթներ այն անձանց համար, որոնք նման դիրք են զբաղեցնում նշված ընկերություններում:

268. Բոլոր ոլորտային օրենքներն ուղղակիորեն արգելում են առանց լիցենզիայի առկայության բանկային, ապահովագրական, ներդրումային, փողի և արժեքների փոխանցման ծառայություններ մատուցման և վարկային կազմակերպությունների գործունեության իրականացումը:

269. **Չափորոշիչ 26.4 (հիմնականում համապատասխանում է).** Հայաստանի Ֆինանսական համակարգի կայունության գնահատման վերջին հաշվետվությունը հրապարակվել է 2013թ.-ին:⁸⁴ Ֆինանսական համակարգի կայունության գնահատման գործընթացի շրջանակներում իրականացվել է Արդյունավետ բանկային համակարգի բազելյան հիմնարար սկզբունքների և Ապահովագրության ոլորտի վերահսկողների միջազգային ասոցիացիայի հիմնարար սկզբունքների մասով համապատասխանության գնահատում: 2013թ.-ի Ֆինանսական համակարգի կայունության գնահատման հաշվետվության արդյունքները հիմք են ընդունվել այս չափորոշիչի գնահատման համար:

270. Բազելյան հիմնարար սկզբունքներին համապատասխանության գնահատման արդյունքների համաձայն՝ ԿԲ-ն ընդհանուր առմամբ ունի լավ կազմակերպված բանկային վերահսկողության համակարգ: Հայաստանը լիովին համապատասխանում է Հիմնարար սկզբունքների մեծ մասին: Այնուամենայնիվ, կարգավորման և վերահսկողական համակարգերում որոշակի թերությունների վերացման նպատակով ներկայացվել են մի շարք առաջարկություններ: Նշվել է, որ նշանակալի փոփոխությունների դեպքերում ԿԲ-ին անմիջապես տեղեկացնելու պահանջ սահմանված չէ: Հայաստանն այս առաջարկությունն իրագործել է, և փոփոխություններ են կատարվել համապատասխան բանկային կանոնակարգում: Ապահովագրության ոլորտի նկատմամբ վերահսկողական համակարգը գնահատվել է որպես համարժեք: Այնուամենայնիվ, նշվել է, որ կյանքի ապահովագրության ոլորտում զարգացումների դեպքում անհրաժեշտ կլինեն փոփոխություններ: Նշվել է նաև, որ Հայաստանի համակարգը հիմնականում համապատասխանում է Ապահովագրության ոլորտի վերահսկողների միջազգային ասոցիացիայի հիմնարար սկզբունքներին, ինչին նպաստում է ԿԲ-ի կայացած վերահսկողական համակարգը: Կապիտալի շուկան կարգավորող վերահսկողական համակարգը գնահատվել է որպես համարժեք՝ Հայաստանի փոքրածավալ կապիտալի շուկայի պահանջներին բավարարելու տեսանկյունից: Շուկայի հետագա զարգացման պարագայում ԿԲ-ին անհրաժեշտ կլինի ստեղծել շուկայական վարքագծի մոնիտորինգի ստորաբաժանում հաճախորդների շահերի պաշտպանությանը և, ի վերջո, արժեթղթերի շուկային առնչվող խնդիրների լուծման համար:

271. «Ֆինանսական կարգավորման և վերահսկողության միավորված համակարգի ներդրման մասին» ՀՀ օրենքը կարգավորում է համախմբված վերահսկողության գծով ԿԲ-ի պարտավորությունները Հիմնարար սկզբունքների կիրառության դաշտում գործող ՖՀ-ների նկատմամբ: Սույն օրենքը անդրադառնում է միայն Հայաստանի ՖՀ-ներին: Հիմնարար սկզբունքների կիրառության դաշտում գործող և Հայաստանում լիցենզավորված, սակայն երկրի սահմաններից դուրս գործող ՖՀ-ների նկատմամբ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով համախմբված վերահսկողության համար որևէ իրավական հիմքեր սահմանված չեն: Այնուամենայնիվ, գնահատման այցի դրությամբ հայաստանյան ՖՀ-ները օտարերկրյա մասնաճյուղեր և դուստր ընկերություններ չեն ունեցել:

272. Փողի և արժեքների փոխանցման ծառայություններ մատուցողները, արտարժույթի փոխանակման կետերը և Հիմնարար սկզբունքների կիրառության դաշտում չգործող ՖՀ-ները

⁸⁴ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2013/cr1310.pdf>

ենթակա են ԿԲ կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով կարգավորման և վերահսկողության: ԿԲ-ն կարող է իրականացնել հեռակա վերահսկողություն և տեղերում ստուգումներ բոլոր վերահսկվող հաստատություններում: Այնուամենայնիվ, բացակայում են ռիսկահենք վերահսկողությունն ուղղակիորեն սահմանող իրավական հիմքերը:

273. Չափորոշիչ 26.5 (հիմնականում համապատասխանում է).

ՖՀ տեսակը	ՖՀ թվաքանակը 2014թ.-ի տարեվերջի դրությամբ
Բանկեր	22
Վարկային կազմակերպություններ	32
Ներդրումային ընկերություններ	8
Ակտիվների կառավարման ընկերություններ	4
Ներդրումային ֆոնդեր	10
Ապահովագրական ընկերություններ	8
Կյանքի ապահովագրության ընկերություններ	0
Կյանքի ապահովագրության միջնորդներ	0
Վճարահաշվարկային կազմակերպություններ (փողի և արժեքների փոխանցման ծառայություն մատուցողներ)	7
Գրավատներ	136
Արժույթի փոխանակման կետեր	267

274. ԿԲ-ն վերահսկողության շրջանակներում որոշ առումով կիրառում է ռիսկահենք վերահսկողության մոտեցումը, թեև այն օրենքով սահմանված չէ: Տարբեր հաստատությունների համար կիրառվում է ստուգումների անցկացման տարբեր հաճախականություն: Գնահատող խումբն իր եզրահանգումների համար հիմք է ընդունել ԿԲ-ի վերահսկողական ձեռնարկում արտացոլված տեղեկատվությունը, տեղերում ունեցած հանդիպումները և ՌԱԳ-ը:

275. Հեռակա վերահսկողության և տեղերում ստուգումների հաճախականությունը պայմանավորված է տվյալ ՖՀ-ի պրոդեքցիալ ռիսկերով: Ստուգումների հաճախականությունը որոշելու նպատակով ԿԲ-ն դիտարկում է առանձին ՖՀ-ների պրոդեքցիալ ռիսկերի անհատական նկարագրերը: Վերահսկողական ցիկլը պայմանավորված է ՖՀ-ների չափերով, շուկայի մասնաբաժնով, համեմատական կարևորությամբ, ֆինանսական գործառնությունների տեսակներով և պրոդեքցիալ ռիսկերի համեմատական մակարդակով: ԿԲ-ն կիրառում է վերահսկողական առանձին ձեռնարկներ բանկերի, ապահովագրական ընկերությունների և ներդրումային ընկերությունների համար: Նշված ձեռնարկները ներառում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների ստուգման գործընթացներ և ընթացակարգեր, սահմանում են յուրաքանչյուր ստուգման նվազագույն շրջանակը (օրինակ՝ քաղաքականությունների ստուգում, ռիսկերի գնահատում): Այնուամենայնիվ, ձեռնարկները չեն անդրադառնում ՓԼ/ԱՖ ռիսկերից և Չափորոշիչ 26.5-ի (ա)-(գ) տարրերի այլ հատկանիշներից կախված՝ տեղերում ստուգումների իրականացման խորությունը: Հետևաբար, ՖՀ-ի անհատական ՓԼ/ԱՖ ռիսկը ստուգման շրջանակներում չի արտացոլվում: Բոլոր ՖՀ-ները դիտարկվում և ստուգվում են միևնույն եղանակով (օրինակ՝ բոլոր բանկերի դեպքում ընտրանքային ստուգման շրջանակը, ստուգման ենթակա ոլորտները նույնն են և այլն): Վերստուգողների համար սահմանված չեն ուղենիշներ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ստուգումները առանձին ոլորտների կարիքներից ելնելով ձևափոխելու համար: Բոլոր ստուգումներն իրականացվում են միևնույն եղանակով և ունեն նույն շրջանակները՝ անկախ ՓԼ/ԱՖ ռիսկերի անհատական մակարդակից (այս առումով լրացուցիչ տեղեկատվություն է ներկայացված սույն հաշվետվության արդյունավետության մասում):

276. ՖՀ-ների ռիսկերի գնահատման համար ԿԲ-ն օգտագործում է հետևյալ տեղեկատվությունը՝ տվյալ ՖՀ-ի ներկայացրած հաշվետվությունները, խախտումների մասին ՖՎՎ-ի տվյալները, ԿԳՀ-ների մասին ՖԴԿ-ից ստացված տվյալները, ինչպես նաև լրացուցիչ տեղեկատվություն: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի քաղաքականությունների, ներքին հսկողական մեխանիզմների և ընթացակարգերի ստուգումը ձեռնարկներով ուղղակիորեն նախատեսված չէ: Բանկերի տեղերում ստուգումների վերահսկողական ցիկլը տատանվում են տարեկան 1 անգամից (բարձր ռիսկային հաստատությունների դեպքում) մինչև 5 տարին մեկ անգամի (ցածր ռիսկային հաստատությունների դեպքում) միջակայքում: ՓԼ/ԱՖ ռիսկը Ստուգումների պլանավորման ուղեցույցով նախատեսված չափանիշներից մեկն է: Առանցքային դերը վերապահված է պրոլոնգացիայի ռիսկի գործոններին: Նպատակային կամ հատուկ ստուգումներն անցկացվում են ստուգման ծրագրից դուրս և ունենում են ինչպես պրոլոնգացիա, այնպես էլ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ուղղվածություն:

277. Հիմնարար սկզբունքների կիրառության դաշտում գործող ՖՀ-ների հեռակա վերահսկողության ձեռնարկն ունի բացառապես պրոլոնգացիա ուղղվածություն, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարին առնչվող տեղեկատվությունը դրա շրջանակներից դուրս է, հետևաբար՝ հեռակա վերահսկողության առարկա չի հանդիսանում:

278. ՌԱԳ-ի եզրահանգումները տարեկան ստուգման ծրագրերի կազմման աշխատանքներում հաշվի առնելու որևէ ֆորմալ պահանջ սահմանված չէ:

279. **Չափորոշիչ 26.6 (հիմնականում համապատասխանում է).** Տարբեր ոլորտների (օրինակ՝ բանկերի ֆինանսական վիճակի և պրոլոնգացիա ռիսկերի) մոնիտորինգի միջոցով ԿԲ-ն իրականացնում է շաբաթական, ամսական, եռամսյակային և տարեկան կտրվածքով հեռակա վերահսկողություն: Հետևաբար, ԿԲ-ն հնարավորություն ունի ՖՀ-ների կառավարման և գործունեության մասով բացահայտել համեմատաբար էական պրոլոնգացիա երևույթներն ու զարգացումները: Այնուամենայնիվ, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով տեղեկատվությունը հեռակա վերահսկողության շրջանակներից դուրս է:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

280. Հայաստանը համապատասխանում են կամ հիմնականում համապատասխանում է բոլոր չափորոշիչներին: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 26-ին:**

Հանձնարարական 27. Վերահսկողների լիազորությունները

281. 3-րդ փուլի գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը: Գնահատման ժամանակ ստուգումների անցկացման ընթացակարգերը թարմացման կարիք ունեին և, գնահատող խմբի կարծիքով, բանկերի, վարկային կազմակերպությունների, դրամական փոխանցումներ իրականացնող կազմակերպությունների և արժեթղթերի շուկայի (ներդրումային) ընկերությունների՝ օրենքով նախատեսված ստուգումները մասնակիորեն էին անցկացվում:

282. **Չափորոշիչ 27.1 (համապատասխանում է).** ԿԲ-ն պատասխանատու է բոլոր ՖՀ-ների վերահսկողության համար և օժտված է համարժեք իրավասություններով ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով բոլոր ՖՀ-ների համապատասխանությունը մոնիտորինգի ենթարկելու համար:

283. **Չափորոշիչ 27.2 (համապատասխանում է).** ԿԲ-ն օժտված է բոլոր ՖՀ-ների մասով հեռակա վերահսկողություն և տեղերում ստուգումներ անցկացնելու իրավասություններով: Ստուգումներն անցկացվում են ԿԲ-ի իրավասու ստորաբաժանման (այսինքն՝ ՖՎՎ-ի) կողմից: ԿԲ-ն իրավասու է ստուգել վերահսկվող հաստատության գործունեությունը վերջինի տարածքում

կամ իրականացնել հեռակա վերահսկողություն ԿԲ-ի տարածքում: Տեղերում ստուգումների անցկացման իրավական համակարգը համապարփակ է (օրինակ՝ մուտքի իրավունք վերահսկվող հաստատության տարածք, սերվերների և ծրագրային ապահովման համակարգեր, պահանջի դեպքում հանդիպումներ վերահսկվող հաստատության մասնակիցների, գործադիր ղեկավարների կամ հաճախորդների հետ, անհրաժեշտ տեղեկատվության, փաստաթղթերի և դրանց կրկնօրինակների ստացում և այլն):

284. Չափորոշիչ 27.3 (համապատասխանում է). ԿԲ-ն իրավասու է վերահսկվող հաստատություններից պահանջել տրամադրել կամ հասանելի դարձնել անհրաժեշտ ցանկացած տեղեկատվություն և փաստաթղթեր: Վերահսկվող հաստատությունը պարտավոր է կատարել վերստուգող խմբի օրինական պահանջները և վերջինին տրամադրել ստուգման ենթակա տեղեկատվության ու փաստաթղթերի վերաբերյալ գրավոր կամ բանավոր տվյալներ, բացատրություններ և պարզաբանումներ: Վերստուգող խումբն իրավասու է պահանջել անհրաժեշտ փաստաթղթերը անգամ այն դեպքում, երբ դրանք կազմում են բանկային, առևտրային և այլ գաղտնիք: Անհրաժեշտ տեղեկատվության և փաստաթղթերի հասանելիությունը սահմանափակված չէ և, մասնավորապես, դրանց ստացման համար դատարանի որոշում չի պահանջվում:

285. Չափորոշիչ 27.4 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջներին չհամապատասխանող ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց նկատմամբ Հայաստանում կարող են կիրառվել լայն շրջանակով վարչական պատժամիջոցներ: Հանձնարարական 6, 8 և 23-ի բոլոր պահանջների խախտման համար սահմանված են պատժամիջոցներ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների խախտման դեպքում ԿԲ-ն օժտված է պատժամիջոցների կիրառման համարժեք իրավասություններով: Բանկերի, վարկային կազմակերպությունների, ապահովագրական ընկերությունների, ապահովագրական միջնորդների, ներդրումային ընկերությունների, ներդրումային ֆոնդերի, կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների, վճարահաշվարկային կազմակերպությունների և գրավատների կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների խախտման դեպքում ԿԲ-ն իրավասու է նշանակել հետևյալ պատժամիջոցները՝ նախազգուշացում և խախտումը վերացնելու հանձնարարական, տույժեր և տուգանքներ, ղեկավարներին որակավորման վկայականից զրկել և կազմակերպության լիցենզիան ուժը կորցրած ճանաչել: Արտարժույթի փոխանակման կետերի կողմից խախտումների դեպքում ԿԲ-ն իրավասու է կիրառել նախազգուշացում, տուգանք, գործունեության լիցենզիան կասեցնել և ուժը կորցրած ճանաչել: Վճարահաշվարկային կազմակերպությունների կողմից խախտումների դեպքում ԿԲ-ն իրավասու է կիրառել նախազգուշացում, խախտումները վերացնելու կամ սահմանված պահանջներին համապատասխանելու հանձնարարական, վճարահաշվարկային կազմակերպության գործունեության արգելում կամ, օտարերկրյա վճարահաշվարկային կազմակերպության դեպքում, վերջինի գործունեության թույլատվության չեղարկում, վճարահաշվարկային կազմակերպության հայաստանյան ղեկավարության փոփոխության պահանջ, ինչպես նաև տուգանքներ:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

286. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 27-ին:

Հանձնարարական 28. ՆՈՖԳՏՄ-ների կարգավորումը և վերահսկողությունը

287. 3-րդ փուլի գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «չի համապատասխանում» գնահատականը հետևյալ թերությունների պատճառով՝ իրավաբանների և իրավաբանական ծառայություններ մատուցող ընկերությունների, հաշվապահների և հաշվապահական ընկերությունների, թանկարժեք

մետաղների դիլերների և թանկարժեք քարերի դիլերների կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների կատարման մոնիտորինգ իրականացնող և այդ պահանջներին համապատասխանությունն ապահովող իրավասու մարմինների բացակայություն, փաստաբանների նկատմամբ վերահսկողության համակարգի բացակայություն, խաղատների ղեկավարության, սեփականատերերի և իրական շահառուների համապատասխանության պահանջների բացակայություն, իրավական կամ կանոնակարգման պահանջների բացակայություն, որոնցով կկանխարգելվեր հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց կողմից խաղատներում նշանակալից մասնակցություն ունենալը կամ իրական շահառու լինելը, կառավարման գործառույթ կատարելը կամ խաղատան օպերատոր լինելը, վերահսկողության աշխատակիցների թվի անբավարարություն և համապատասխանության նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու արդյունավետ համակարգի բացակայություն: Հայաստանը լուծել է վերոնշյալ խնդիրների որոշ մասը և որոշակիորեն բարելավել է ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ վերահսկողական համակարգը: Այնուամենայնիվ, ՆՈՖԳՏՄ ոլորտում (բացառությամբ՝ խաղատների) դեռևս առկա են էական թերություններ:

288. Չափորոշիչ 28.1 (համապատասխանում է). Խաղատների, շահումով խաղերի (և վիճակախաղերի) և խաղասրահների կազմակերպման համար անհրաժեշտ է համապատասխան լիցենզիա, որը տրամադրում է ՖՆ-ը: Ինտերնետային շահումով խաղերի կազմակերպման դեպքում գործում է լիցենզավորման պարզեցված համակարգ:

289. Դատվածություն ունեցող ֆիզիկական անձինք իրավունք չունեն հանդիսանալ խաղատան կամ շահումով խաղերի կազմակերպչի նշանակալից բաժնետեր, փայտեր կամ մասնակից, կամ հանդիսանալ իրական շահառու: Նույնը վերաբերում է նաև անձանց, ովքեր դատարանի որոշմամբ զրկվել են, օրինակ, ֆինանսական համակարգում որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու իրավունքից: Նույնը վերաբերում է նրանց, ովքեր չեն ներկայացնում ներդրվող միջոցների ծագման աղբյուրների վերաբերյալ բավարար և ամբողջական հիմնավորումներ, ինչպես նաև այն անձանց, որոնց՝ շահումով խաղերի կամ խաղատան գործունեության կազմակերպման լիցենզիայի գործողությունը վերջին երեք տարվա ընթացքում դադարեցվել է: Վերոնշյալը վերաբերում է նաև փոխկապակցված անձանց: Փոխկապակցված անձ համարվելու շեմը ծայնի իրավունք տվող բաժնետոմսերի 20%-ն է, ինչպես նաև տվյալ հաստատության որոշումների կանխորոշման հնարավորությունը: Այս առումով ֆիզիկական անձինք նույնպես օրենքով կարող են համարվել փոխկապակցված անձ: Ֆիզիկական անձինք համարվում են փոխկապակցված, եթե նրանք միևնույն ընտանիքի անդամ են կամ վարում են ընդհանուր տնտեսություն կամ համատեղ ձեռնարկատիրական գործունեություն կամ գործել են համաձայնեցված՝ ելնելով ընդհանուր տնտեսական շահերից:

290. ՖՆ-ը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների համապատասխանությունն ապահովելու նպատակով վերահսկողություն է իրականացնում խաղատների և շահումով խաղերի կազմակերպիչների նկատմամբ: ՖՆ-ը խաղատների և շահումով խաղերի կազմակերպիչների մասով իրականացնում է հեռակա վերահսկողություն և անցկացնում է տեղերում ստուգումներ:

291. Օրենքի խախտումների դեպքում ՖՆ-ը իրավասու է նշանակել պատժամիջոցներ: Վերջինը կարող է խաղատների և շահումով խաղերի կազմակերպիչների նկատմամբ նշանակել նախազգուշացում, խախտումը վերացնելու հանձնարարական, տուգանք, լիցենզիայի կասեցում կամ դադարեցում:

292. **Չափորոշիչ 28.2 (համապատասխանում է).** ՆՈՖԳՏՄ⁸⁵ բոլոր տեսակները ենթակա են մոնիտորինգի հետևյալ վերահսկող մարմիններից որևէ մեկի կողմից՝ ԿԲ, ՖՆ, ԱՆ կամ Փաստաբանների պալատ (տես ստորև բերված աղյուսակը):

ՆՈՖԳՏՄ	Լիցենզիա/ գրանցում/ նշանակում/ կարգավորում	Իրավասու մարմին/ ինքնակարգավորվող մարմին	ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի կիրառություն	Գրանցված ՆՈՖԳՏՄ-ների քանակը (2014թ.- ի դեկտեմբերի դրությամբ)
Խաղատներ	Լիցենզիա	ՖՆ	Այո	6 (ֆիզիկական ներկայությամբ) 2 (ինտերնետ)
Անշարժ գույքի գործակալներ	Գրանցում	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	213 ⁸⁶
Թանկարժեք մետաղների դիլերներ	Գրանցում	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	Առկա չէ
Թանկարժեք քարերի դիլերներ	Այո, բայց շատ սահմանափակ (228.3)(ՖՆ)	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	21
Իրավաբաններ և իրավաբանական ընկերություններ	Գրանցում	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	27 ⁸⁷
Փաստաբաններ	Լիցենզիա	Փաստաբանների պալատ	Այո	1434
Նոտարներ	Լիցենզիա/ նշանակում	ԱՆ	Այո	101
Հաշվապահներ (անհատ ձեռնարկատեր)	Լիցենզիա (ՖՆ)	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	609 (որակավորված հաշվապահներ)
Տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ: ⁸⁸ ▪ Տրաստային կառավարում ▪ Ընկերությունների գրանցում	Ոչ	ԿԲ (ՖԴԿ)	Այո	Կիրառելի չէ

293. **Չափորոշիչ 28.3 (մասամբ համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքին ենթակա ՆՈՖԳՏՄ բոլոր տեսակները ենթակա են նաև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով

⁸⁵ Աուդիտորական ընկերությունները ենթակա են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջներին, թեպետ չեն բավարարում ՖԱԹԳ-ի՝ ՆՈՖԳՏՄ սահմանմանը:

⁸⁶ Ապակարգավորման արդյունքում անշարժ գույքի գործակալների կենտրոնացված գրանցում չի կատարվում, ուստի նրանց քանակի վերաբերյալ տվյալներ առկա չեն:

⁸⁷ Իրավաբանների մասնագիտական գործունեության համար լիցենզավորում չի պահանջվում. ըստ այդմ, անհատ ձեռնարկատեր իրավաբանների և իրավաբանական ընկերությունների կենտրոնացված գրանցում չի կատարվում, ուստի նրանց քանակի վերաբերյալ տվյալներ առկա չեն:

⁸⁸ Տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողները Հայաստանի օրենսդրությամբ սահմանված չեն:

պահանջներին համապատասխանության վերահսկողությանը: ԱՆ-ը վերահսկում է նոտարներին: Փաստաբանների պալատը վերահսկում է փաստաբաններին, ԿԲ-ն վերահսկում է անշարժ գույքի գործակալներին, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերներին, իրավաբաններին և իրավաբանական ընկերություններին, հաշվապահներին, տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողներին:⁸⁹

294. Հայաստանում իրավաբանական ծառայություններ մատուցողների կենտրոնացված գրանցում չի կատարվում: Անշարժ գույքի գործակալների ոլորտի 2011թ.-ի ապակարգավորումից հետո ռիելտորական ծառայություններ մատուցող անձանց և ընկերությունների կենտրոնացված գրանցում չի կատարվում, ուստի նրանց քանակի վերաբերյալ տվյալներ առկա չեն: Թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերությունը օրենքով սահմանված չէ: Թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերների լիցենզավորման և կարգավորման պահանջներ սահմանված են միայն մշակված և չմշակված, բայց չտեղադրված ու չամրացված ալմաստների առևտրի, ներմուծման, արտահանման և փոխադրման ոլորտում ներգրավված ընկերությունների մասով: Հետևաբար՝ մոնիտորինգի ենթակա անձանց և ընկերությունների ընդհանուր պատկերի բացակայության պայմաններում վերահսկող մարմիններն ունակ չեն մոնիտորինգի ենթարկել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջներին համապատասխանությունը:⁹⁰

295. **Չափորոշիչ 28.4 (մասամբ համապատասխանում է).** ԿԲ-ն օժտված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջներին համապատասխանությունը վերահսկելու համարժեք իրավասություններով: Այս առումով ԿԲ-ի համապարփակ իրավասությունները հավասարապես նույնն են ՖՀ-ների և ՆՈՖԳՏՄ-ների դեպքում (տես նաև Հանձնարարական 27-ը): ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի և «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքի շրջանակներում՝ ՖՆ-ն և ԱՆ-ն օժտված են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջներին համապատասխանությունը վերահսկելու հիմնականում համարժեք իրավասություններով: Այնուամենայնիվ, ՖՆ-ի համապատասխան ստորաբաժանումներն ունեն հեռակա վերահսկողության շրջանակներում հաշվետու անձանցից լրացուցիչ տեղեկատվություն պահանջելու սահմանափակ իրավասություններ, թեև տեղերում ստուգումների պարագայում նման իրավասությունները կարծես թե համարժեք են: Այդուհանդերձ, նախատեսված ստուգաթերթերը ներառում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով սահմանափակ թվով հարցեր: Փաստաբանների պալատն ունի հեռակա վերահսկողության և տեղերում ստուգումների միանգամայն սահմանափակ իրավասություններ: Փաստաբանների պալատը փաստաբանների նկատմամբ վերահսկողություն չի իրականացնում, քանի որ «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքը Փաստաբանների պալատի նկատմամբ չի տարածվում: Վերջինն իրավասու է անցկացնել միայն սահմանափակ ստուգումներ՝ արտաքին բողոքների ստացման պարագայում:

⁸⁹ Արվեստի գործերի և սակարկությունների կազմակերպիչները նույնպես ենթակա են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքին: Այնուամենայնիվ, վերոնշյալ ՆՈՖԳՏՄ տեսակները չեն քննարկվում, քանի որ չեն համապատասխանում ՖԱԹՖ-ի՝ ՆՈՖԳՏՄ սահմանմանը:

⁹⁰ Սրա կապակցությամբ իշխանությունները նշել են, որ 2015թ.-ի հուլիսից սկսած՝ ՖԴԿ-ն իր Գործերի կառավարման ավտոմատացված համակարգում վարում է ՆՈՖԳՏՄ-ների տվյալների էլեկտրոնային գրանցամատյան՝ ի կատարումն ավելի վաղ ընդունված «ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված հաշվետվություն տրամադրող անձանց հաշվառման կարգ»-ի: ՖՆ-ի, ԱՆ-ի և Փաստաբանների պալատի կողմից վերահսկվող ՆՈՖԳՏՄ-մների կարգավիճակը վերահաստատելուն զուգահեռ, նշված գրանցամատյանը հնարավորություն է տալիս պարզել ՖԴԿ-ի կողմից վերահսկողության ենթակա ՆՈՖԳՏՄ-ներին (այսինքն՝ անշարժ գույքի գործակալներին, իրավաբաններին, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերներին) և ապահովել վերջինների գրանցումը ՖԴԿ-ում՝ ստեղծելով ըստ անհրաժեշտության հետագա վերահսկողական գործողությունների համար անհրաժեշտ համակարգ:

296. ՆՈՖԳՏՄ ոլորտում առկա են խիստ սահմանափակ պահանջներ՝ կանխարգելելու համար հանցագործների կողմից մասնագիտական որակավորում ստանալը, կառավարման գործառույթ կատարելը, նշանակալից մասնակցություն կամ վերահսկիչ բաժնեմաս ձեռք բերելը, կամ այդպիսի մասնակցության կամ բաժնեմասի իրական շահառու լինելը: Փաստաբան չի կարող լինել նախկինում դիտավորությամբ հանցագործություն կատարած անձը, ում նկատմամբ նշանակված քրեական պատասխանատվությունը չի մարվել կամ հանվել: Դատվածություն ունեցող անձը չի կարող նշանակվել նոտարի պաշտոնին: Հանցագործների հետ փոխկապակցված անձանց առումով պահանջներ սահմանված չեն:

297. Սահմանված չեն պահանջներ՝ կանխարգելելու համար հանցագործների կողմից տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողների, իրավաբանների (բացառությամբ՝ փաստաբանների) և իրավաբանական ընկերությունների, հաշվապահների, անշարժ գույքի գործակալների, թանկարժեք քարերի և մետաղների դիլերների մասնագիտական որակավորում ստանալը, նշանակալից մասնակցություն կամ վերահսկիչ բաժնեմաս ձեռք բերելը, կամ այդպիսի մասնակցության կամ բաժնեմասի իրական շահառու լինելը, կամ կառավարման գործառույթ կատարելը:

298. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջներին անհամապատասխանության դեպքում բոլոր ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ նախատեսված են պատժամիջոցներ: Համապատասխան վերահսկող մարմինները պատասխանատու են պատժամիջոցների կիրառման համար: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջներին անհամապատասխանության դեպքում ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ նախատեսված պատժամիջոցների տեսակները սահմանափակ են: Օրինակ՝ ՆՈՖԳՏՄ-ների համապատասխան ոլորտները կարգավորող օրենքներում բացակայում են իրավական հիմքերը, որոնք ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջների խախտման դեպքում վերահսկող մարմիններին կամ լիազոր մարմին կտան անհրաժեշտ իրավասություններ կասեցնելու կամ ուժը կորցրած ճանաչելու խախտումը կատարած ընկերության գործունեության լիցենզիան: Սահմանված են իրավական հիմքեր ՆՈՖԳՏՄ-ների տնօրենների կամ ավագ ղեկավարության նկատմամբ պատժամիջոցներ նշանակելու համար՝ բացառությամբ խաղային ոլորտի (տես նաև Չափորոշիչներ 35.1 և 35.2-ի վերլուծությունը):

299. **Չափորոշիչ 28.5 (մասամբ համապատասխանում է).** «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ ՖՆ-ն և ԱՆ-ն պարտավոր են կիրառել ստուգումների անցկացման դիսկադենք մոտեցում: Վերահսկող մարմինը պետք է մշակի անհատական դիսկերի գնահատման չափանիշներ, ներառյալ՝ ընդհանուր ոլորտային դիսկերի մասով: Անհատական դիսկի մակարդակը պետք է որոշվի խախտումների, դրանց հաճախականության, խախտումների վերացմանն ուղղված քայլերի, ինչպես նաև վերահսկվող անձի գործունեությունը բնութագրող այլ հատկանիշների հիման վրա: Վերահսկվող անձինք պետք է դասակարգվեն որպես ա) բարձր, բ) միջին և գ) ցածր դիսկային: Տարեկան ստուգումների ծրագիրը պետք է հաշվի առնի վերահսկվող անձի դիսկի մակարդակը: «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքը չի նախատեսում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ներքին հսկողության մեխանիզմների, քաղաքականությունների և ընթացակարգերի համարժեքության գնահատումը:

300. ՖՆ-ը պարտավոր է խաղատների մասով կիրառել դիսկադենք վերահսկողության մոտեցում: Նշված պահանջը նախատեսվում է դիսկի վրա հիմնված ստուգումների մեթոդաբանությունը և դիսկայնությունը որոշող չափանիշների ընդհանուր նկարագիրը սահմանող փաստաթղթով, որը ներառում է առանձին դիսկերի գնահատման չափանիշների համակողմանի ցանկ (օրինակ՝ նախորդ տարվա շրջանառությունը, լիցենզավորված անձի կողմից կազմակերպված շահումով խաղերի և խաղատների քանակը, խաղային ոլորտի օրենսդրության խախտումների հաճախականությունը, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ուսուցողական միջոցառումներում ներգրավված աշխատակիցների քանակը և այլն):

վերահսկվող անձինք դասակարգվում են երեք տարբեր խմբի՝ ա) բարձր, բ) միջին և գ) ցածր ռիսկային:

301. Փաստաբանների պալատը ռիսկահենք վերահսկողություն չի իրականացնում:

302. Անշարժ գույքի գործակալները, թանկարժեք մետաղների և քարերի դիլերները, իրաբանները (բացառությամբ՝ փաստաբանների), իրավաբանական ընկերությունները, հաշվապահները, տրաստային և ընկերությունների ներկայացման ծառայություններ մատուցողները ներկայում ԿԲ-ի (ՖԴԿ-ի) վերահսկողության ներքո են: ՖԴԿ-ն իր նոր վերահսկողական գործառույթը ստանձնել է 2014թ.-ի հոկտեմբերից: Այնուամենայնիվ, հաստատված չեն որևէ ուղեցույցեր կամ ներքին ձեռնարկներ: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկողության նպատակով անձնակազմ չի առանձնացվել: Այս առումով, վերահսկողություն չի իրականացվել:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

303. Հանձնարարական 28-ի մասով Հայաստանը համապատասխանում է հինգից միայն երկու չափորոշիչի: Մնացած երեքին երկիրը մասամբ է համապատասխանում: **Հայաստանը մասամբ համապատասխանում է Հանձնարարական 28-ին:**

Հանձնարարական 29. Ֆինանսական հետախուզության մարմինը

304. 3-րդ փուլի գնահատման արդյունքում ստորև դիտարկվող պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 273-329-րդ պարբերություններ): Այդ ժամանակ բացահայտված միայն տեխնիկական թերությունը վերաբերում էր ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի և լրացուցիչ տեղեկատվության հարցման դեպքում կիրառվող մասնագիտական գաղտնիքի դրույթների միջև ոչ հստակ իրավահարաբերությանը (իրավաբանների, հաշվապահների և աուդիտորների դեպքում): Նշվել էր նաև արդյունավետության հետ կապված երկու խնդիր, որոնք վերաբերում էին թանկարժեք քարերի և մետաղների դիլերների կողմից հաշվետվությունների ներկայացման ուղեցույցների բացակայությանը և ՖԴԿ-ի անձնակազմի սակավաթվությանը, ինչը կարող էր հնարավոր ազդեցություն ունենալ ՖԴԿ-ի գործառնական անկախության վրա: 2013թ.-ի Մեթոդաբանության համաձայն՝ տեխնիկական համապատասխանությունը գնահատեսլի արդյունավետության հետ կապված խնդիրները հաշվի չեն առնվում: Հայաստանի նախորդ փոխադարձ գնահատումից ի վեր՝ ՖԱԹՖ-ի Ստանդարտներն այս առումով զգալիորեն խորացվել են նոր պահանջների ավելացմամբ, որոնք կենտրոնանում են ՖՀԼ-ների ռազմավարական և գործառնական վերլուծության գործառույթի, հարցման դեպքում տեղեկատվություն տրամադրելու և հաշվետու անձանցից լրացուցիչ տեղեկատվություն պահանջելու իրավասությունների շուրջ:

305. **Չափորոշիչ 29.1 (համապատասխանում է).** Ֆինանսական դիտարկումների կենտրոնը, որ Հայաստանի ֆինանսական հետախուզության մարմինն է, ՀՀ կենտրոնական բանկի կառուցվածքային ստորաբաժանում է: ՖԴԿ-ն հանդես է գալիս որպես ԿԳՀ-ների, նախորդող հանցագործությունների և ՓԼ/ԱՖ առնչվող այլ տեղեկատվության ստացման և վերլուծության, ինչպես նաև այդ վերլուծությունների արդյունքների տրամադրման ազգային կենտրոն (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդված, ՖԴԿ կանոնադրության 1-ին գլխի 1-3-րդ կետեր և 2-րդ գլխի 6.1-րդ կետ):

306. **Չափորոշիչ 29.2 (համապատասխանում է).** ՖԴԿ-ն հաշվետու անձանց կողմից ներկայացվող հաշվետվությունների ստացման կենտրոնական մարմինն է: Այդ հաշվետվություններն են. ա) Հանձնարարականներ 20 և 23-ի պահանջներին համապատասխան ներկայացվող ԿԳՀ-ները, բ) որոշակի գործարքների և սահմանաչափերի (այդ թվում՝ կանխիկով գործարքների, անշարժ գույքի հետ կապված գործարքներ, հաճախորդի

գույքի, բանկային և արժեթղթերի հաշիվների կառավարման գործարքների և այլն) դեպքում ներկայացվող՝ պարտադիր տեղեկացման ենթակա գործարքների մասին հաշվետվությունները (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 3-4-րդ մասեր և 10-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Պարտադիր տեղեկացման ենթակա գործարքների մասին հաշվետվությունները պետք է ՖԴԿ-ին ներկայացվեն գործարքի կատարմանը հաջորդող երեք աշխատանքային օրվա ընթացքում, իսկ ԿԳՀ-ների դեպքում ներկայացման ժամկետ է սահմանված նույն աշխատանքային օրը, իսկ դրա անհնարության դեպքում (նշված դեպքերը սահմանված են համապատասխան ուղեցույցով)⁹¹ մինչև հաջորդ օրվա կեսօրը:

307. Չափորոշիչ 29.3 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը ՖԴԿ-ի տալիս է բավարար իրավասություններ ցանկացած հաշվետու անձից (անկախ վերջիններից նախկինում ԿԳՀ ստացած լիսենզիա հանգամանքից) պահանջել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի նպատակներին առնչվող լրացուցիչ տեղեկատվություն, ներառյալ՝ օրենքով սահմանված գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ և 4-րդ կետեր և 13-րդ հոդվածի 5-րդ մաս): Ինչպես արդեն նշվել է, 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատմամբ վերհանված հիմնական տեխնիկական թերությունը վերաբերում էր այն տարրնկալմանը, թե արդյոք ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջները գերակայում են մասնագիտական գաղտնիքի վերաբերյալ դրույթների նկատմամբ և իրավաբաններին, հաշվապահներին ու աուդիտորներին թույլատրում տրամադրել գաղտնիք կազմող լրացուցիչ տեղեկատվություն: Հայաստանը վերացրել է այս թերությունը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքում կատարած փոփոխությունների միջոցով, որոնց համաձայն՝ տեղեկատվությունը ենթակա է տրամադրման անկախ գաղտնիք կազմելու հանգամանքից (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ և 4-րդ կետեր և 13-րդ հոդվածի 5-րդ մաս): Ի լրումն ՖԴԿ շտեմարաններում առկա տվյալներին և տեղեկատվությանը, պետական մարմինների հետ կնքված փոխըմբռնման համաձայնագրերի հիման վրա ՖԴԿ-ին ուղղակիորեն և անուղղակիորեն հասանելի են սեփական խնդիրների պատշաճ իրագործման համար անհրաժեշտ լայն շրջանակով վարչական, իրավապահ, ֆինանսական և այլ բնույթի⁹¹ տեղեկատվական աղբյուրներ:

308. Չափորոշիչ 29.4 (համապատասխանում է). ՖԴԿ-ն իրականացնում է գործառնական վերլուծություն հաշվետու անձանցից ստացված և իր տրամադրության ներքո առկա տեղեկատվության հիման վրա (ինչպես նկարագրված է Չափորոշիչ 29.3-ի ներքո): Վերլուծություններն ուղղված են հատուկ թիրախների բացահայտմանը, որոշ գործառնությունների և գործարքների հայտնաբերմանը, նշված թիրախների և հնարավոր հանցավոր եկամուտների, ինչպես նաև ՓԼ/ԱՖ և նախորդող հանցագործությունների միջև կապերի վեր հանմանը:⁹² ՖԴԿ-ն օգտագործում է Գործերի կառավարման ավտոմատացված համակարգ, որն ընձեռում է վերլուծական և տեղեկատվության մշակման հնարավորություններ, ապահովում է ռազմավարական և գործառնական վերլուծությունների իրականացման-գործիքներ: ՖԴԿ-ի վերոնշյալ համակարգը գնահատվել և համարվել է էզմոնտ խմբի ՖՀՄ տեղեկատվական համամակարգերի հասունության մոդելին համապատասխան: ՖԴԿ-ի

⁹¹ **Ֆինանսական՝** ՖԴԿ շտեմարան, ներառյալ՝ ՖՀ-ների վերահսկողության և լիցենզավորման տվյալներ, ԿԲ-ի վարկային ռեգիստր, ՖՀ-ների շտեմարաններ, Հայաստանի խոշորագույն 1000 հարկատուների շտեմարան, **վարչական՝** Պետական ռեգիստրի շտեմարան, Անշարժ գույքի կադաստրի շտեմարան, Սոցիալական ապահովության տվյալների շտեմարան, **իրավապահ՝** ՖՆ-ի շտեմարան (հարկային և մաքսային տեղեկատվություն), ԱԱԾ-ի շտեմարան (սահմանի հատման դեպքերի և գործառնական տեղեկատվություն), Ոստիկանության շտեմարան (անձնագրային և դատվածության վերաբերյալ տվյալներ), Դատական դեպարտամենտի շտեմարան (դատավճիռների և այլ դատական ակտեր), **այլ՝** World-check Online Database, Accuity Online PEP Database:

⁹² ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետ, ՖԴԿ կանոնադրության 2-րդ գլխի 6.1 և 7.2-րդ կետեր, ՖԴԿ Գործառնական ձեռնարկի 3-րդ մաս:

խնդիրներից է նաև ռազմավարական վերլուծությունների իրականացումը, որի շրջանակներում վերջինը 2010-2014թթ. ընթացքում հրապարակել է յոթ տիպաբանություն և մի շարք ռազմավարական վերլուծությունների հաշվետվություններ, այդ թվում՝ 2010թ.-ի ռազմավարական ռիսկի վերլուծությունը, 2013թ.-ի ՆՈՖԳՏՄ ոլորտային ռիսկի գնահատումը և 2014թ.-ին ազգային իրավասու մարմինների կողմից իրականացված ՌԱԳ-ը:⁹³ ՖԴԿ անձնակազմի երկու աշխատակից պարբերաբար իրականացնում են ՓԼ/ԱՖ միտումների և զարգացումների ռազմավարական վերլուծություններ:

309. Չափորոշիչ 29.5 (համապատասխանում է). ՖԴԿ-ն իրավասու է քրեական հետապնդում իրականացնող մարմիններին ծանուցումների տեսքով տրամադրել (սեփական նախաձեռնությամբ կամ հարցումների հիման վրա) գործառնական վերլուծությունների արդյունքները, ինչպես նաև ծանուցումներում նկարագրված հանգամանքներին առնչվող այլ տեղեկություններ (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 3-4-րդ մասեր): ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրվող տեղեկատվությունը համարվում է գաղտնի և ուղարկվում է ԿԲ-ի համապատասխան ընթացակարգերի համաձայն (ՖԴԿ Գործառնական ձեռնարկի 4-րդ մաս): Ներպետական իրավասու մարմիններին ուղարկվող ծանուցումները և վերջինների հարցումներին տրամադրվող պատասխանները մուտքագրվում են Գործերի կառավարման ավտոմատացված համակարգ: Վերը նշված, ինչպես նաև տեղեկատվության փոխանակման այլ դեպքերը իրականացվում են «Միասնական տեղեկատվական տիրույթ» հատուկ ցանցով (առանց ինտերնետի միացման), որն իրավասու մարմինների համար ծառայում է որպես անվտանգ և պաշտպանված կապուղի:

310. Չափորոշիչ 29.6 (համապատասխանում է). ՖՀՄ-ն օրենքով պարտավոր է գաղտնի պահել ստացված, վերլուծված կամ իր կողմից տրամադրված ցանկացած տեղեկատվություն: Այդ նպատակով հաստատվել են մանրամասն ներքին ընթացակարգեր ուղղված ՖԴԿ-ի՝ միայն իր աշխատակիցներին հասանելի տեղեկատվական համակարգերում պահվող տվյալների օգտագործմանը, պահպանմանը, անվտանգությանը և հասանելիությանը (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 7-8-րդ մասեր և 12-րդ հոդված): 2012թ.-ին ԿԲ-ն գնահատվել և համարվել է ISO 27001:2005 ստանդարտին (տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ – անվտանգության միջոցներ – տեղեկատվական անվտանգության կառավարման համակարգեր – պահանջների ստանդարտ) լիովին համապատասխան:

311. ՖԴԿ-ի անձնակազմն ունի տեղեկատվության անվտանգության, գաղտնիության և օգտագործման վերաբերյալ հստակ հրահանգներ և ենթակա է անվտանգության ստուգումների:⁹⁴ Ավելին, ՖԴԿ-ի աշխատակիցները ստորագրում են հատուկ համաձայնագիր տեղեկատվության հասանելիության աստիճանի և պարտականությունների վերաբերյալ: Գաղտնիության պահանջների խախտումը կարող է հանգեցնել քրեական պատասխանատվության կամ կարգապահական պատժի՝ համաձայն «Վարչական իրավախախտումների մասին» ՀՀ օրենսգրքի և ՔՕ-ի (199-րդ հոդված):

312. Մուտքը դեպի ՖԴԿ-ի տարածք և տեղեկատվական աղբյուրներ, ներառյալ՝ տեղեկատվական համակարգեր, սահմանափակ և պաշտպանված է: ՖԴԿ-ն մշակել և գործարկում է իր սեփական տեղեկատվական համակարգերն ու միջոցները (ԿԲ տեղեկատվական համակարգերի միջավայրից անկախ): ՖԴԿ շտեմարանում պահվող տեղեկատվությունը հասանելի է միայն ՖԴԿ աշխատակազմին: Ֆիզիկական մուտքը դեպի ՖԴԿ տարածք թույլատրվում է միայն մուտքի հատուկ անցագիր (էլեկտրոնային բանալի) ունեցող անձանց:

⁹³ <https://www.cba.am/en/SitePages/fmcstrategicanalyses.aspx>

⁹⁴ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 8-րդ մաս և ՖԴԿ կանոնադրության 9-10-րդ կետեր:

313. **Չափորոշիչ 29.7 (համապատասխանում է).** ՖԴԿ-ի գործառնական անկախության և ինքնուրույնության տեսանկյունից կարևորվում են հետևյալ գործոնները.

ա) ՖԴԿ-ն ԿԲ-ի «իրավասու կառուցվածքային ստորաբաժանում» է, սակայն օժտված է գործառնական անկախությամբ և ինքնուրույնությամբ (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-6-րդ մասեր): ՖԴԿ-ի ղեկավարը և անձնակազմի անդամները նշանակվում են ԿԲ-ի խորհրդի կողմից, որը հսկողություն է իրականացնում ՖԴԿ-ի նկատմամբ վերջինի կանոնադրությունը, տարեկան գործունեության ծրագիրը և բյուջեն (ՖԴԿ-ն ունի առանձին բյուջե) հաստատելու միջոցով: ԿԲ-ի խորհուրդը հաստատում է նաև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով վերահսկող մարմին չունեցող իրավաբանական անձանց և հաշվետու անձանց կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների խախտման դեպքում նշանակվող պատասխանատվության միջոցները⁹⁵ և ՖԴԿ-ի առաջարկության հիման վրա որոշում է կայացնում կասկածելի գործարքի կամ գործարար հարաբերության կասեցման և ահաբեկչության հետ կապված անձանց գույքի սառեցման հարցում:

Հայաստանի 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման ժամանակ նշվել է, որ ՖԴԿ-ի կողմից ԿԲ խորհրդին վերը նշված առաջարկությունների ներկայացման բոլոր դեպքերում ԿԲ խորհուրդը հաստատել է ՖԴԿ առաջարկությունները: Բոլոր գործառնական որոշումները և հարցերը, ինչպիսիք են ՖԴԿ-ի կողմից որևէ ԿԳՀ-ի կամ այլ տեղեկատվության հիման վրա կատարվող գործողությունները տեխնիկական հիմունքներով թողնված են ՖԴԿ-ի հայեցողությանը:

բ) ՖԴԿ-ն կարող է ձեռք բերել պայմանավորվածություններ կամ ինքնուրույնաբար ներգրավվել ներպետական իրավասու մարմինների կամ օտարերկրյա գործընկերների հետ տեղեկատվության փոխանակման հարաբերություններում: Այդ նպատակով ՖԴԿ-ն կարող է համագործակցության պայմանագրեր կնքել օտարերկրյա գործընկերների հետ (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 1-ին մաս և 14-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 1-2-րդ կետեր, ՖԴԿ կանոնադրության 6.1-6.4, 7.1- 7.3, 7.5-7.6 և 11-րդ կետեր):

գ) ՖԴԿ-ն ունի օրենքով սահմանված հիմնական խնդիրներ (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-6-րդ մասեր, ՖԴԿ կանոնադրության 1-2, 7.1-7.6, 11 և 14-րդ կետեր, ՖԴԿ Գործառնական ձեռնարկի 1-4-րդ մասեր):

դ) ՖԴԿ-ն կարող է առանձին դեպքերում և պարբերական հիմունքներով ձեռք բերել և օգտագործել իր խնդիրների իրագործմանն անհրաժեշտ ռեսուրսներ՝ զերծ մնալով քաղաքական, պետական կամ մասնավոր ոլորտային որևէ անհարկի ազդեցությունից կամ միջամտությունից: ՖԴԿ-ի աշխատակազմը (ինչպես ղեկավար, այնպես էլ գործառնական մակարդակներում) նշանակվում և ազատվում է ԿԲ խորհրդի կողմից (ԿԲ-ի բարձրագույն կառավարչական կոլեգիալ մարմինը): ՖԴԿ-ն ԿԲ-ում ունի առանձնացված բյուջե, որի հաշվին ֆինանսավորվում են գործառնական և վարչական ծախսերը, ինչպես նաև կապիտալ ներդրումները: Նախորդ փոխադարձ գնահատումից հետո ՖԴԿ աշխատակազմը կրկնապատկվել և ներկայում բաղկացած է շուրջ 30 աշխատակցից: ՖԴԿ-ն ունի իր խնդիրների պատշաճ իրագործմանն անհրաժեշտ տեխնիկական ռեսուրսներ (համակարգիչներ, տպիչներ և այլն): ՖԴԿ աշխատակազմի բարձր մասնագիտական մակարդակը ապահովվում է ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի պահանջներով, յուրաքանչյուր աշխատատեղի համար սահմանված աշխատանքի նկարագրով և ՖԴԿ վարքագծի կանոններով, որոնցով սահմանվում են մասնագիտական և վարքագծային չափանիշներ

---

⁹⁵ Սահմանված է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով և «Վարչական իրավախախտումների մասին» ՀՀ օրենսգրքով:

ՖԴԿ աշխատակիցների համար (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 3-րդ և 5-րդ մասեր, ՖԴԿ վարքագծի կանոնների 13, 15-16 և 18-րդ կետեր):

314. **Չափորոշիչ 29.8 (համապատասխանում է).** ՖԴԿ-ն էզմոնտ խմբի անդամի կարգավիճակ է ստացել 2007թ.-ի մարտի 29-ին էզմոնտ խմբի լիազումար նիստի ժամանակ:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

315. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 29-ին:**

Հանձնարարական 30. Իրավապահ և քննչական գործառնություններ իրականացնող մարմինների պարտականությունները

316. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում ներկայի Հանձնարարական 30-ի պահանջներին համապատասխանության մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 330-359 և 407-րդ պարբերություններ): Թերությունները կապված էին ՓԼ/ԱՖ գործերով քննությունների արդյունավետության վրա ազդող՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի թեմայով ուսուցողական միջոցառումների սակավության և տեղեկատվության հասանելիությունը կարգավորող ֆինանսական գաղտնիության իրավական դրույթների հետ: ՖԱԹՖ-ի վերանայված Ստանդարտների համաձայն՝ նշված խնդիրներն այժմ դիտարկվում են Հանձնարարական 31-ի ներքո: Նախորդ փոխադարձ գնահատմամբ տրված առաջարկությունների իրագործման ընթացքում ՓԼ/ԱՖ գործերով զբաղվող քննիչների համար կազմակերպվել են նպատակային ուսուցողական միջոցառումներ, որը զուգորդվել է նաև ոլորտը կարգավորող օրենսդրության վերանայմամբ: Ավելին, գործառնական մակարդակով կազմվել է նոր քննչական մարմին՝ Քննչական կոմիտեն (նախորդող հանցագործությունների հիմնական տեսակների քննության պարտականությամբ), որը ստեղծվել է Ոստիկանության նախկին Քննչական վարչությանը անկախ մարմնի կարգավիճակ շնորհելու և Ռազմական ոստիկանության նախկին Քննչական վարչության հետ միավորելու արդյունքում:

317. **Չափորոշիչ 30.1 (համապատասխանում է).** ՔԴՕ-ի համաձայն՝ ՓԼ/ԱՖ և որոշակի նախորդող հանցագործությունների մասով քննության իրավասությունը վերապահված է ԱԱԾ-ին (190-րդ հոդվածի 3-րդ մաս): Այն դեպքում, երբ ՓԼ/ԱՖ հանցագործությունը կատարվում է Հայաստանի օրենսդիր, գործադիր եւ դատական իշխանության մարմինների ղեկավար աշխատողների, պետական հատուկ ծառայություն իրականացնող անձանց՝ իրենց պաշտոնական դիրքի կապակցությամբ հանցակցությամբ կամ անմիջապես նրանց կողմից, քննության իրավասությունը պատկանում է Հատուկ քննչական ծառայությանը (190-րդ հոդվածի 6-րդ մաս): Իրենց իրավասությունների շրջանակում ներառված նախորդող հանցագործությունների հիմնական մասի քննությունն իրականացնում են Քննչական կոմիտեն (190-րդ հոդվածի 1-ին մաս), որը 2014թ.-ից ի վեր անկախ մարմին է, և հարկային ու մաքսային մարմինները (190-րդ հոդվածի 2 և 4-րդ մասեր)՝ ՖՆ-ի քննչական վարչության միջոցով, որի կազմում 2014թ.-ից ի վեր միավորվել է նախկին Պետական եկամուտների կոմիտեն:

318. Ինչ վերաբերում է քննության գործընթացին, քննչական գործողությունների իրականացման իրավասությունը վերապահված է տարբեր մարմինների՝ կախված այն բանից, թե որ փուլում է գտնվում վարույթը: Նշված համակարգի ամբողջական նկարագիրը ներկայացված է 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 330-350-րդ պարբերություններում, որի ամփոփ պատկերը հետևյալն է.

ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ գործերով քննության համակարգը		
Վարույթի փուլ	Իրավասու մարմիններ	Իրավական հիմքեր

ՀԱՐՈՒՑՈՒՄ ՓԼ/ԱՖ գործով քննության սկիզբ	ԱԱԾ Ոստիկանություն* ՖՆ*	ՔԴՕ-ի 56 և 57-րդ հոդվածներ
ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ Իրավասու մարմին տրվում է 10-օրյա ժամկետ քրեական գործով նյութերի հավաքման համար	ԱԱԾ Ոստիկանություն* ՖՆ*	ՔԴՕ-ի 56 և 57-րդ հոդվածներ
ՓԼ/ԱՖ ԳՈՐԾՈՎ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ Նախաքննության գործընթաց	ԱԱԾ Քննչական կոմիտե Հատուկ քննչական կոմիտե ՖՆ*	ՔԴՕ-ի 190-րդ հոդված

* Իրենց քննչական իրավասությունների շրջանակում ներառված հանցագործությունների տեսակների մասով:

319. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության հաստատումից հետո իրավականացվել են գործառնական փոփոխություններ նախորդող հանցագործությունների հիմնական տեսակների մասով քննության իրավասությունը Քննչական կոմիտեին (Ոստիկանության նախկին Քննչական վարչությունը) վերապահելու իմաստով, սակայն ՓԼ/ԱՖ գործերով քննության հիմնական իրավասությունը պատկանում է ԱԱԾ-ին: Սահմանված հատուկ դեպքերում քննչական իրավասություններ տրված են նաև Հատուկ քննչական ծառայությանը: ԱԱԾ-ից, Ոստիկանությունից, հարկային և մաքսային մարմիններից (ի դեմ ՖՆ-ի) յուրաքանչյուրը կարող են հարուցել քրեական գործ և իրականացնել ՓԼ/ԱՖ գործերով քննություն այն դեպքերում, երբ դա կապված է իրենց իրավասությունների շրջանակում ներառված հանցատեսակների հետ: Հետաքննության ավարտից հետո գործը փոխանցվում է ԱԱԾ-ի քննությանը, եթե գործով պատասխանատու դատախազը որոշում չի կայացնում քննության հետագա ընթացքը ՖՆ-ին (հարկային և մաքսային օրենսդրության խախտումների հետ կապված նախորդող հանցագործությունների դեպքում) թողնելու մասին:

320. Թեև քննություն իրականացնող մարմինը ԱԱԾ-ն է, ԳԴ-ն իրավասու է հանձնարարություններ տալ և վերահսկել ՓԼ/ԱՖ գործերով զբաղվող քննիչներին (ԱԱԾ, ՖՆ, Քննչական կոմիտե կամ Հատուկ քննչական ծառայություն), ներառյալ՝ քրեական գործով նյութերի պատրաստման, քննչական գործողությունների իրականացման (ներառյալ՝ ՕՀԳՄՕ-ով նախատեսված միջոցառումները), քննչական խմբեր կազմելու, քննիչների կողմից իրականացվող ցանկացած գործություն չեղարկելու, քննիչներին գործի հետագա քննությունից հեռացնելու և լրացուցիչ քննչական գործողություններ իրականացնելու գծով հանձնարարականներ տալու առումներով (ՔԴՕ-ի 53-րդ հոդված): Այս համակարգը ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ գործերի քննությամբ զբաղվող իրավասու մարմինների համար սահմանում է հստակ պարտականություններ:

321. **Չափորոշիչ 30.2 (մասամբ համապատասխանում է).** Նախորդող հանցագործությունների քննությամբ զբաղվող ԻՄ-երի համար ՔԴՕ-ն ուղղակիորեն չի սահմանում զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննություն իրականացնելու իրավասություն: Ավելին, օրենքը որևէ կերպ չի սահմանում ֆինանսական քննության հասկացությունը կամ այս առումով ԻՄ-երի պարտականությունները: Այնուամենայնիվ, ՔԴՕ-ն (31-րդ և 33-րդ գլուխներ) և ՕՀԳՄՕ-ն (14-րդ հոդված) սահմանում են տարբեր քննչական գործողություններ, որոնց կարող են կատարվել ֆինանսական քննությունների իրականացման նպատակով (օրինակ՝ իրերի և փաստաթղթերի հետազոտում, ֆինանսական տվյալների մատչելիության ապահովում և ֆինանսական գործարքների գաղտնի վերահսկում, հաղորդակցության, նամակագրության, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդումների վերահսկում ու առգրավում և այլն): Ավելին, քննիչներն օրենքով իրավասու են ՖԴԿ-ից ստանալ

տեղեկատվություն: Բոլոր այս միջոցառումները հասանելի են ԻՄ-երին իրենց իրավասությունների շրջանակում ներառված նախորդող հանցատեսակների մասով քննություն իրականացնելու համար: Այն դեպքում, երբ վերոնշյալ միջոցառումների ձեռնարկման արդյունքում առաջանում են ԻՄ-ի իրավասությունների շրջանակում ներառված հանցատեսակներին առնվող ՓԼ/ԱՖ քրեական գործի հարուցման պատճառներ և հիմքեր, տվյալ ԻՄ-ն իրավասու է հարուցել ՓԼ/ԱՖ քրեական գործ և փոխանցել այն ԱԱԾ-ին՝ քննությունը շարունակելու նպատակով (ՔԴՕ-ի 56-րդ հոդված): Ընդհանուր առմամբ, ՔԴՕ-ով սահմանված չէ որևէ դրույթ, որը կարգելի ԻՄ-երին զուգահեռ տարվող ֆինանսական քննության ընթացքում նախաձեռնողական հիմունքներով իրականացնել ՓԼ/ԱՖ գործով քննություն:

322. Հանձնարարական 30-ը և վերջինի բացատրական մեկնաբանությունը պահանջում են, որ առնվազն բոլորը այն դեպքերում, երբ ստացվել են խոշոր հանցավոր եկամուտներ, իրավասու ԻՄ-երը ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ գործերով քրեական հետապնդման ժամանակ իրականացնեն նախաձեռնողական զուգահեռ ֆինանսական քննություն: Թեև գործող իրավական համակարգը Հայաստանի ԻՄ-երին թույլատրում է իրականացնել նախաձեռնողական ֆինանսական քննություն, գործնականում ԻՄ-երը դա չեն իրականացնում: Ըստ այդմ, գնահատող խումբը հանգել է այն կարծիքին, որ Հայաստանը չի համապատասխանում այս ստանդարտին և միայն մասամբ է համապատասխանում Չափորոշիչ 30.2-ին:

323. **Չափորոշիչ 30.3 (համապատասխանում է).** ՔԴՕ-ի և ՔՕ-ի համաձայն՝ քրեական վարույթ իրականացնող մարմինները (այսինքն՝ դատախազը, քննիչը և հետաքննության մարմինը՝ ՔԴՕ-ի 22-րդ հոդվածի 6-րդ մաս) պարտավոր են անհապաղ արգելադրել (ՔԴՕ-ի 233-րդ հոդվածի 1.1-րդ մաս) գույքի հետևյալ տեսակները (ՔՕ-ի 103.1-րդ հոդված).

ա) հանցագործության կատարման արդյունքում ուղղակի կամ անուղղակի առաջացած կամ ստացված ցանկացած գույքը, այդ գույքի օգտագործումից ստացված եկամուտները կամ այլ տեսակի օգուտները,

բ) այնպիսի հանցագործության կատարման համար օգտագործված կամ օգտագործման համար նախատեսված գործիքները և միջոցները, որի կատարման արդյունքում ստացվել է գույք,

գ) ահաբեկչության ֆինանսավորմանն ուղղված գույքը, այդ գույքի օգտագործումից ստացված եկամուտները կամ այլ տեսակի օգուտները,

դ) մաքսանենգության ճանապարհով Հայաստանի սահմանով տեղափոխված մաքսանենգության առարկաները, իսկ դրանց բացակայության դեպքում,

ե) համարժեք այլ գույքը:

324. Գույքն արգելադրվում է քրեական վարույթի բոլոր փուլերում հետաքննության մարմնի, քննիչի կամ դատախազի որոշման հիման վրա (ՔԴՕ-ի 233-րդ հոդվածի 2-րդ մաս)՝ անկախ գույքը հանցանք կատարած անձի կամ որևէ երրորդ անձի սեփականությունը հանդիսանալու կամ նրանց կողմից տիրապետելու հանգամանքից (ՔԴՕ-ի 233-րդ հոդվածի 2.1-րդ մաս):

325. Վերոնշյալ պարտականությունն իրականացնելու համար Հայաստանի ԻՄ-երը ունեն գույքի հայտնաբերման և հետապնդման հավասար իրավասություններ, երբ հարցը վերաբերում է իրենց իրավասությունների շրջանակում ներառված հանցատեսակներին: ՔԴՕ-ն (28-36-րդ գլուխներ) և ՕՀԳՄՕ-ն (14-րդ հոդված՝ Օպերատիվ հետախուզության միջոցառումների տեսակները) սահմանում են մի շարք քննչական գործողություններ, որոնք կարող են իրականացվել արգելադրման ենթակա գույքի հայտնաբերման և հետապնդման համար (օրինակ՝ ֆինանսական տվյալների մատչելիության ապահովում և ֆինանսական գործարքների գաղտնի վերահսկում, հաղորդակցության, նամակագրության, փոստային, հեռագրական և այլ

հաղորդումների վերահսկում և այլն): Նման միջոցառումները կարող են ձեռնարկվել ինչպես քրեական գործի հարցումանը նախորդող (ՕՀԳՄՕ-ի ներքո՝ համաձայն ՔԴՕ-ի 57-րդ հոդվածի), այնպես էլ հաջորդող (ՔԴՕ-ի և ՕՀԳՄՕ-ի ներքո՝ համաձայն ՔԴՕ-ի 53 և 55-րդ հոդվածների) ժամանակահատվածում: Ավելին, տեղեկատվություն կարելի է ստանալ ինչպես ՖԴԿ-ից (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի ներքո), այնպես էլ այլ մարմիններին (ՔԴՕ-ի ներքո): Իրավական համակարգն ընձեռում է Առանցքային չափորոշիչ 30.3-ով պահանջվող իրավասությունները:

326. Չափորոշիչ 30.4 (կիրառելի չէ). Հայաստանում բացակայում են Առանցքային չափորոշիչ 30.4-ին համապատասխանող իրավասու մարմիններ: Բոլոր քննչական մարմինները, մասնավորապես՝ ԱԱԾ, Քննչական կոմիտե, Հատուկ քննչական ծառայություն, ՖՆ, որպես այդպիսին իրավապահ մարմին են:

327. Չափորոշիչ 30.5 (համապատասխանում է). Իրենց իրավասությունների շրջանակում ներառված հանցատեսակների մասով Հայաստանի բոլոր ԻՄ-երն ունեն գույքի հայտնաբերման, հետապնդման, սառեցման և արգելադրման հավասար իրավասություններ:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

328. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 30-ի բոլոր չափորոշիչներին, բացառությամբ՝ Չափորոշիչ 30.2-ի, քանի որ իշխանությունները պարբերական հիմունքներով չեն իրականացնում զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննություն: Չափորոշիչ 30.4-ը կիրառելի չէ: **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 30-ին:**

Հանձնարարական 31. Իրավապահ և քննչական գործառույթներ իրականացնող մարմինների լիազորությունները

329. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում ներկայի Հանձնարարական 31-ին պահանջներին համապատասխանության մասով Հայաստանին տրվել էր «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 360-371-րդ պարբերություններ): Հիմնական թերությունները կապված էին ԻՄ-երի՝ ֆինանսական գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն և փաստաթղթեր ձեռք բերելու սահմանափակ իրավասությունների և այն հանգամանքի հետ, որ ՔԴՕ-ի դրույթները բավականաչափ ընդգրկուն չէին, որպեսզի իրավապահ մարմիններին կամ դատարաններին հնարավորություն ընձեռեն բոլոր գործերով պարտադրել ներկայացնելու փաստաթղթեր և տեղեկություններ: Բարձրացվել էին նաև արդյունավետության հետ կապված խնդիրներ, որոնք ներկայում առանձին են գնահատվում: Վերջին փոխադարձ գնահատումից հետո փոփոխություններ են կատարվել ՔԴՕ-ում և ՔՕ-ում՝ ուղղված ֆինանսական գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն ստանալու հետ կապված ԻՄ-երի իրավասությունների ավելի հստակ սահմանմանը:

330. Չափորոշիչ 31.1 (մասամբ համապատասխանում է). ՔԴՕ-ի համապատասխան դրույթների համաձայն (59-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետ, 77-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 3-րդ կետ և 79-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 4-րդ կետ)՝ քրեական գործով տուժող անձը կամ վերջինի իրավասու ներկայացուցիչները, հայցը ներկայացնող անձը, կասկածյալը և մեղադրյալը ԻՄ-երի հարցման դեպքում պարտավոր են ներկայացնել առարկաներ և փաստաթղթեր: Ավելին, որպես կանոն, քրեական գործի համար նշանակություն ունեցող առարկաներ և փաստաթղթեր վերցնելու անհրաժեշտության դեպքում, եթե ստույգ հայտնի է, թե որտեղ և ում մոտ են դրանք գտնվում, քննիչն իրավասու է առգրավել դրանք (ՔԴՕ-ի 226-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Որևէ սուբյեկտ իրավունք չունի մերժել քննիչի՝ առարկաներ և փաստաթղթեր կամ դրանց կրկնօրինակներ հանձնելու պահանջը (ՔԴՕ-ի 226-րդ հոդվածի 3-րդ մաս):

331. Քրեական վարույթն իրականացնող անձի կողմից ՔԴՕ-ի համապատասխան դրույթների համաձայն օրենքով գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն հաղորդելու կամ ներկայացնելու պահանջ ստացած անձինք իրավունք չունեն մերժելու նման պահանջը՝ վկայակոչելով ծառայողական, առևտրային և օրենքով սահմանված այլ գաղտնիք կազմող տեղեկատվությունը պաշտպանող օրենսդրական դրույթները (ՔԴՕ-ի 172-րդ հոդվածի 3-րդ մաս): Այնուամենայնիվ, դատարանը, դատախազը, քննիչը կամ հետաքննություն իրականացնող մարմինը պետք է պատրաստ լինեն պահանջի դեպքում ներկայացնել նման բացահայտման անհրաժեշտության հիմնավորումները:

332. Բանկային գաղտնիք կազմող տեղեկատվության, արժեթղթերով գործարքների տվյալների կամ ապահովագրական գաղտնիք կազմող տեղեկատվության առումով հարկ է նշել, որ քննիչների իրավասությունները տարածվում են միայն քրեական գործով որպես կասկածյալ կամ մեղադրյալ ներգրավված անձանց տվյալների վրա (ՔԴՕ-ի 172-րդ հոդվածի 3.2-րդ մաս): Նշված մեխանիզմը հասանելի է միայն քննության գործընթացը պաշտոնապես սկսելուց հետո, երբ պետական գաղտնիք կազմող փաստաթղթերը առգրավելու համար պահանջվում է նաև դատախազի թույլատվությունը, իսկ բանկային, ապահովագրական և նոտարական գաղտնիք կազմող տեղեկատվության դեպքում՝ դատարանի որոշումը (ՔԴՕ-ի 279-րդ հոդված):

333. *Ֆինանսական տվյալների մատչելիության ապահովում և ֆինանսական գործարքների գաղտնի վերահսկում* (ՕՀԳՄՕ-ի 14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 15-րդ կետ և 29-րդ հոդված) օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումները կարող են ձեռնարկվել որոշ քննչական մարմինների կողմից (Քննչական կոմիտե և ԱԱԾ): Այնուամենայնիվ, այս միջոցառումները հասանելի չեն հարկային և մաքսային քննչական մարմիններին, ինչպես նաև գործնականում դժվար կիրառելի են, քանի որ կարող են իրականացվել միայն այն դեպքերում, երբ գործով ներգրավված անձը կասկածվում է ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների կատարման մեջ (այսինքն՝ առանց ծանրացնող հանգամանքների ՓԼ դեպքերն այս շրջանակից դուրս են մնում) և կան հիմնավոր ապացույցներ, որ այլ եղանակով օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումն անցկացնող մարմնի կողմից օրենքով իր վրա դրված խնդիրների իրականացման համար անհրաժեշտ տեղեկատվության ձեռքբերումն անհնարին է (ՕՀԳՄՕ 31-րդ հոդվածի 4-րդ մաս): ՕՀԳՄՕ-ի 29-րդ հոդվածն ԻՄ-երին ընձեռում է «Բանկային գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածով սահմանված լիազորությունները գերազանցող իրավասություններ, սակայն գնահատող խմբի հետ հանդիպած ԻՄ-երի կարծիքով, քրեական գործի հարուցմանը նախորդող ժամանակահատվածում և հետաքննության ընթացքում, ինչպես նաև կասկածյալ կամ մեղադրյալ չհանդիսացող անձանց պարագայում, վերոնշյալը գործնականում կիրառելի չէ, քանի որ դատարանն ամեն դեպքում կիրառում է «Բանկային գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված առավել խիստ դրույթները և թույլատվության համար պահանջում է կասկածյալի կամ մեղադրյալի առկայությունը, անգամ եթե դատարանի որոշման համար հայց է ներկայացվել ՕՀԳՄՕ-ի 29-րդ հոդվածի ներքո:

334. Հետախուզական տվյալների ստացման նպատակով իրավապահ և քննչական մարմինները կարող են նաև դիմել ՖԴԿ-ին՝ հիմք ընդունելով ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 4-րդ մասը: Այս հիմքով ՖԴԿ-ի կողմից տրամադրված տվյալները ապացույց հանդիսանալ չեն կարող, և ԻՄ-երին անհրաժեշտ է ստացված տվյալները համապատասխան քրեադատավարական գործողությունների միջոցով վերաձել ապացույցների:

335. Քրեական գործի հարուցումից հետո կարող է իրականացվել խուզարկություն այն դեպքում, երբ քննիչը բավարար հիմքեր ունի ենթադրելու, որ որևէ շենքում կամ այլ տեղ կամ որևէ անձի մոտ գտնվում են հանցագործության գործիքներ, հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված առարկաներ ու արժեքներ, ինչպես նաև այլ առարկաներ և փաստաթղթեր, որոնք կարող են նշանակություն ունենալ գործի համար (ՔԴՕ-ի 225-րդ հոդված): Նշված միջոցառումը հասանելի է բոլոր ԻՄ-երին իրենց իրավասությունների շրջանակում ներառված

հանցատեսակների դեպքում (ՔԴՕ-ի 225, 228 և 229-րդ հոդվածներ) և կիրառելի է ինչպես վայրերի, այնպես էլ անձանց նկատմամբ:

336. ՔԴՕ-ի համաձայն՝ քրեական գործի հարուցումից հետո ԻՄ-երը կարող են վկաներից վերցնել ցուցմունքներ՝ որպես իրենց իրավասությունների շրջանակում ներառված հանցատեսակների պարագայում իրականացվող քննչական գործողություն (ՔԴՕ-ի 55-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետ, 112, 153 և 206-րդ հոդվածներ):

337. ՕՀԳՄՕ-ի ներքո ԻՄ-երի կողմից ձեռնարկված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների արդյունքների հիմնական մասը կարող է ծառայել որպես ապացույց (ՔԴՕ-ի 40-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Քրեական գործի հարուցումից հետո ապացույցների ձեռք բերման համար ձեռնարկվող առգրավման և այլ միջոցառումները ԻՄ-երին հասանելի են իրենց իրավասությունների շրջանակում ներառված հանցատեսակների պարագայում (ՔԴՕ-ի 28-36-րդ հոդվածներ):

338. **Չափորոշիչ 31.2 (մասամբ համապատասխանում է).** ՕՀԳՄՕ-ն Հայաստանի ԻՄ-երին ընձեռում է լայն շրջանակով օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ (ՔԴՕ-ի 14-րդ հոդված): Այդ միջոցառումների ամբողջական նկարագրությունը բերված է 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 352-356-րդ պարբերություններում):

Օպերատիվ-հետախուզական միջոցառում	ՕՀԳՄՕ-ի ներքո իրավական հիմքեր	Իրավասու ԻՄ-եր
Օպերատիվ հարցում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետ և 15-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ, հարկային և մաքսային մարմիններ
Օպերատիվ տեղեկությունների ձեռքբերում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետ և 16-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ, հարկային և մաքսային մարմիններ
Համեմատական հետազոտումների նմուշների հավաքում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետ և 17-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ, հարկային և մաքսային մարմիններ
Հսկիչ գնում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետ և 18-րդ հոդված	Հարկային մարմիններ
Վերահսկելի մատակարարում և գնում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետ և 19-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ, հարկային և մաքսային մարմիններ
Իրերի և փաստաթղթերի հետազոտում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետ և 20-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ, հարկային և մաքսային մարմիններ
Արտաքին դիտում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետ և 21-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ, հարկային և մաքսային մարմիններ
Ներքին դիտում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետ և 22-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ, մաքսային մարմիններ
Անձի նույնացում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետ և 23-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ, մաքսային մարմիններ
Շենքերի, կառույցների, տեղանքի, շինությունների և տրանսպորտային միջոցների հետազոտում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 10-րդ կետ և 24-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ, հարկային մարմիններ
Նամակագրության, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդակցության վերահսկում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 11-րդ կետ և 25-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ
Հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 12-րդ կետ և 26-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ
Օպերատիվ ներդրում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 13-րդ կետ և 27-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ, մաքսային մարմիններ
Օպերատիվ փորձարարություն.	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի	Ոստիկանություն, ԱԱԾ, մաքսային

	14-րդ կետ և 28-րդ հոդված	մարմիններ
Ֆինանսական տվյալների մատչելիության ապահովում և ֆինանսական գործարքների գաղտնի վերահսկում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 15-րդ կետ և 29-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ
Կաշառք ստանալու կամ կաշառք տալու նմանակում	14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 16-րդ կետ և 30-րդ հոդված	Ոստիկանություն, ԱԱԾ

339. ԻՄ-երը կարող են ձեռնարկել վերոնշյալ օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումները իրենց իրավասությունների շրջանակում ներառված հանցատեսակների գծով քննության նպատակով՝ ինչպես քրեական գործի հարուցմանը նախորդող (ՔԴՕ-ի 57-րդ հոդված), այնպես էլ դրան հաջորդող (ՔԴՕ-ի 53-րդ և 55-րդ հոդվածներ) ժամանակահատվածում: Այնուամենայնիվ, թվարկած 16 միջոցառումներից միայն 9-ն են հասանելի հարկային և մաքսային մարմիններին (թեև անհրաժեշտության դեպքում և դատախազի գրավոր հանձնարարականի հիման վրա այդ միջոցառումները հարկային և մաքսային բնույթի նախորդող հանցատեսակների մասով կարող են ձեռնարկվել հետաքննություն իրականացնող այլ մարմինների կողմից) և դրանցից 4-ը (այն է՝ ներքին դիտում, նամակագրության, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդակցության վերահսկում, հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկում, ֆինանսական տվյալների մատչելիության ապահովում և ֆինանսական գործարքների գաղտնի վերահսկում) կարող են ձեռնարկվել միայն այն դեպքում, երբ գործով ներգրավված անձը կասկածվում է ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործության կատարման մեջ (այսինքն՝ առանց ծանրացնող հանգամանքների ՓԼ դեպքերն այս շրջանակից դուրս են մնում) և այլ եղանակով օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումն անցկացնող մարմնի կողմից օրենքով իր վրա դրված խնդիրների իրականացման համար անհրաժեշտ տեղեկատվության ձեռքբերումն անհնարին է: Նման սահմանափակումներ գործում են նաև այն դեպքերում, երբ հետաքննության մարմինը դատախազից և (կամ) քննիչից օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների ձեռնարկման գծով ստացել է գրավոր հանձնարարություն (ՔԴՕ-ի 55-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 7-րդ կետ):

340. Որոշ քննչական գործողություններ սահմանված են նաև ՔԴՕ-ով (33-րդ գլուխ՝ նամակագրության, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդակցության վերահսկում), սակայն դրանք կիրառելի են միայն քրեական գործով որպես կասկածյալ կամ մեղադրյալ ներգրավված անձի առկայության պարագայում: Որպես քննչական գործողություն սահմանված չէ համակարգչային տեղեկատվության հասանելիությունը:

341. **Չափորոշիչ 31.3 (մասամբ համապատասխանում է).** ԻՄ-երին ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց հաշիվների հասանելիության առումով Հայաստանում կիրառելի է երեք առանձին մեխանիզմ, որոնք նկարագրված են ստորև:

Մեխանիզմ	Իրավական հիմք	Նկարագրություն
ՖԴԿ-ից տեղեկատվության ստացման հարցում: ՖԴԿ-ն հարցում է ուղարկում Հայաստանի բոլոր ՖՀ-ներին հարցման առարկա անձանց հաշիվների հայտնաբերման նպատակով և արդյունքների մասին պատասխան է ուղարկում համապատասխան հարցման հեղինակ ԻՄ-ին:	<ul style="list-style-type: none"> ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդված «Բանկային գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 13.1-րդ հոդված 	<ul style="list-style-type: none"> Կարող է կիրառվել առանց կողմի գիտության Հասանելի է քրեական գործի հարուցումից առաջ և հետո Անհրաժեշտ են ՓԼ/ԱՖ հիմնավոր կասկածներ Տեղեկատվություն տրամադրվում է 10-օրյա ժամկետում, եթե հարցմամբ այլ ժամկետ նախատեսված չէ
Ֆինանսական տվյալների մատչելիության ապահովում և	<ul style="list-style-type: none"> ՕՀԳՄՕ-ի 14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 15-րդ կետ և 29-րդ 	<ul style="list-style-type: none"> Կարող է կիրառվել առանց կողմի գիտության

Ֆինանսական գործարքների գաղտնի վերահսկում՝ որպես օպերատիվ հետախուզության միջոցառում	հոդված	<ul style="list-style-type: none"> Հասանելի է քրեական գործի հարուցումից առաջ և հետո Հասանելի չէ առանց ծանրացնող հանգամանքների ՓԼ հանցագործության դեպքում
Խուզարկություն և առգրավում	<ul style="list-style-type: none"> ՔԴՕ-ի 172, 225, 226, 228 և 279-րդ հոդվածներ 	<ul style="list-style-type: none"> Հասանելի է միայն քրեական գործի հարուցումից հետո Հասանելի է միայն կասկածյալի կամ մեղադրյալի առկայության պարագայում Առգրավումը ենթադրում է, որ ԻՄ-երն արդեն գիտեն օգտագործված հաշիվները

342. Ինչ վերաբերում է առանց սեփականատիրոջը նախապես ծանուցելու գույքի հայտնաբերմանը, Հայաստանի իշխանությունների հավաստմամբ՝ ԻՄ-երն ունեն համապատասխան իրավասություններ և գործընթացներ ակտիվների բոլոր պետական ռեզիստրներում առանց սեփականատիրոջը նախապես ծանուցելու հարցումների համար: Նման ռեզիստրներ վարում են Անշարժ գույքի կադաստրը (անշարժ գույքի վերաբերյալ տեղեկատվության գծով), Պետական ռեզիստրը (իրավաբանական անձանց վերաբերյալ տեղեկատվության գծով), Կենտրոնական դեպոզիտարիան (բաժնետիրական ընկերությունների վերաբերյալ տեղեկատվության գծով), Ճանապարհային ոստիկանությունը (ավտոմեքենաների վերաբերյալ տեղեկատվության գծով), հարկային և մաքսային մարմինները և այլն (ՔԴՕ-ի 55-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 5-րդ կետ և 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետ):

343. **Չափորոշիչ 31.4 (համապատասխանում է).** Իրենց իրավասությունների շրջանակում ներառված հանցատեսակների քննության նպատակով ԻՄ-երն իրավասու են ՖՀՄ-ներից ստանալ համապատասխան տեղեկատվություն (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 4-րդ մաս):

Կշիռներ և եզրահանգումներ

344. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատմանը հաջորդող ժամանակահատվածում Հայաստանի կողմից իրականացվել են օրենսդրական մի շարք փոփոխություններ, սակայն ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ գործերով քննություն իրականացնող ԻՄ-երը քննության և քրեական հետապնդման նպատակով անհրաժեշտ ամբողջ տեղեկատվության ձեռք բերման առումով ունեն Հանձնարարական 31-ով նախատեսվածի համեմատ սահմանափակ կարողություններ: Ավելին, իրավական սահմանափակումները բացասական ազդեցություն ունեն քննչական գործողությունների հասանելի շրջանակի վրա: Արդյունքում, **Հայաստանը մասամբ համապատասխանում է Հանձնարարական 31-ին:**

Հանձնարարական 32. Կանխիկի անդրսահմանային փեղափոխումը

345. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում ներկայի Հանձնարարական 32-ին վերաբերող պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 408-439-րդ պարբերություններ): Հիմնական թերությունները կապված էին կանխիկի ֆիզիկական տեղափոխման հսկողության համակարգի սահմանափակ շրջանակի (պահանջները չէին տարածվում փոստով կամ բեռնափոխադրման եղանակով իրականացվող փոխադրումների վրա), ՓԼ/ԱՖ կասկածի առկայության դեպքում արժույթի շարժը կասեցնելու կամ սահմանափակելու իրավասության բացակայության, մաքսային մարմնի կողմից բռնագանձման

սահմանափակ իրավասությունների և հնարավոր պատժամիջոցների համեմատաբար ցածր մակարդակի հետ:

346. 2015թ.-ի հունվարի 1-ից Հայաստանն անդամակցում է Եվրասիական տնտեսական միությանը (նախկինում՝ Մաքսային միությանը), որի արդյունքում Միության մի շարք պարտադիր իրավական ակտեր (այսինքն՝ Մաքսային միության Մաքսային օրենսգիրքը, Հայաստանի կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերը, Միության անդամների միջև մաքսային իրավական հարաբերությունները կարգավորող՝ Մաքսային միության հանձնաժողովի որոշումները) դարձել են Հայաստանի օրենսդրության մասը: Արդյունքում, Հայաստանի Մաքսային օրենսգիրքը մասնակիորեն ուժը կորցրած է ճանաչվել, և ընդունվել են մաքսային խնդիրները կարգավորող նոր իրավական ակտեր: Ներկայում ոլորտը կարգավորվում է հետևյալ իրավական ակտերով.

- Մաքսային միության Մաքսային օրենսգիրք (Հայաստանի համար իրավական ուժ է ստացել 2015թ.-ի հունվարի 1-ից),
- Մաքսային միության մաքսային սահմանով կանխիկի և (կամ) դրամական գործիքների տեղափոխման միջոցով հանցավոր եկամուտների օրինականացման (վաճման) և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի գծով միջոցառումների մասին Եվրասիական տնտեսական միության համաձայնագիր (հաստատվել է Մոսկվայում 2011թ.-ի դեկտեմբերի 19-ին և Հայաստանի համար իրավական ուժ է ստացել 2015թ.-ի հունվարի 1-ից), այսուհետ նաև՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ԵՏՄ համաձայնագիր,
- Մաքսային միության մաքսային սահմանով ֆիզիկական անձանց կողմից կանխիկի և (կամ) դրամական գործիքների տեղափոխման կարգի մասին Եվրասիական տնտեսական միության համաձայնագիր (հաստատվել է Աստանայում 2010թ.-ի հուլիս 5-ին և Հայաստանի համար իրավական ուժ է ստացել 2015թ.-ի հունվարի 1-ից), այսուհետ նաև՝ Կանխիկի տեղափոխման ԵՏՄ համաձայնագիր,
- «Մաքսային կարգավորման մասին» ՀՀ օրենք (իրավական ուժ է ստացել 2015թ.-ի հունվարի 1-ից),
- ՀՀ Մաքսային օրենսգիրք (մասնակի),
- ԿԲ խորհրդի 2005թ.-ի հուլիսի 29-ի թիվ 386-Ն որոշում:

347. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում բացահայտված թերությունների վերացման ուղղությամբ ձեռնարկվել են որոշակի միջոցառումներ, մասնավորապես՝ լուծվել է փոստով կամ բեռնափոխադրման եղանակով արժույթի փոխադրումների հարցը և պարզաբանվել են իրավասու մարմինների՝ ՓԼ/ԱՖ կասկածի առկայության դեպքում արժույթի շարժը կասեցնելու կամ սահմանափակելու լիազորությունները:

348. **Չափորոշիչ 32.1 (համապատասխանում է).** Հայաստանում կանխիկի անդրսահմանային տեղափոխման գծով պահանջներ հաստատելու իրավասությամբ օժտված մարմինը ԿԲ-ն է («Արժույթային կարգավորման և արժույթային վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): ԿԲ-ի կողմից վերանայված կանոնակարգը (ԿԲ խորհրդի 2005թ.-ի հուլիսի 29-ի թիվ 386-Ն որոշումը փոփոխվել է ԿԲ խորհրդի 2014թ.-ի ապրիլի 29-ի թիվ 106-Ն որոշմամբ) նախատեսում է արժույթային արժեքների և ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի փոխադրման, առաքման, ներմուծման, արտահանման և հայտարարագրման համակարգ, որն ամփոփ ներկայացված է ստորև:

Արտահանում 2.1 կետ	Ըստ ներկայացնողի արժեթղթեր	Անկախ գումարից	Պահանջվում է գրավոր հայտարարագիր
	Արժույթային արժեքներ	> USD 10.000	Պահանջվում է գրավոր հայտարարագիր

	Պետական գանձապետական պարտատոմսեր Ճանապարհային չեկեր	< USD 10.000	Գրավոր հայտարարագիր չի պահանջվում
Ներմուծում 2.2 կետ	Ըստ ներկայացնողի արժեթղթեր	Անկախ գումարից	Պահանջվում է գրավոր հայտարարագիր
	Արժույթային արժեքներ	> USD 10.000	Պահանջվում է գրավոր հայտարարագիր
	Պետական գանձապետական պարտատոմսեր Ճանապարհային չեկեր	< USD 10.000	Գրավոր հայտարարագիր չի պահանջվում

349. Համակարգն իրավական ուժ է ստացել 2015թ.-ի հունվարի 1-ից, իսկ արժույթի ֆիզիկապես և բեռնափոխադրման միջոցով անդրսահմանային փոխադրումների վերաբերյալ ԿԲ խորհրդի 2005թ.-ի հուլիսի 29-ի թիվ 386-Ն որոշումը փոփոխվել է ԿԲ խորհրդի 2014թ.-ի ապրիլի 29-ի թիվ 106-Ն որոշմամբ: Փոստի միջոցով արժույթային արժեքների և ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի փոխադրումն արգելված է (Մաքսային միության Մաքսային օրենսգրքի 313-րդ հոդված):

350. Արժույթային արժեքների իրավական սահմանումը («Արժույթային կարգավորման և արժույթային վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մաս), որը ներառում է վճարային արժեթղթերը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 153-րդ հոդված) և ըստ ներկայացնողի գործիքները, ներառում է ՖԱԹԳ-ի կողմից սահմանված՝ «արժույթ» և «ըստ ներկայացնողի արժեթուղթ» հասկացությունները: Գործող իրավական դրույթները կանխիկի հայտարարագրման համակարգի համար ստեղծում են լայն շրջանակ, որը ներառում է Չափորոշիչ 32.1-ի պահանջները ինչպես կարգավորման ենթակա գործիքների, այնպես էլ դրանց ֆիզիկական փոխադրման եղանակների մասով ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի միջոցառումների տեսանկյունից:

351. **Չափորոշիչ 32.2 (համապատասխանում է).** Հայաստանն ընտրել է սահմանված շեմից բարձր գումարային արժեքով արժույթային արժեքներ, պետական գանձապետական պարտատոմսեր կամ ճանապարհային չեկեր (ըստ սահմանման՝ դրամական գործիքներ) և անկախ գումարային արժեքից ըստ ներկայացնողի արժեթղթեր տեղափոխող բոլոր ճանապարհորդներից գրավոր հայտարարագրեր պահանջելու մոտեցումը (ԿԲ խորհրդի 2005թ.-ի հուլիսի 29-ի թիվ 386-Ն որոշման՝ ԿԲ խորհրդի 2014թ.-ի ապրիլի 29-ի թիվ 106-Ն որոշմամբ փոփոխված 2.1, 2.2 և 2.3-րդ կետեր)՝ անկախ փոխադրման եղանակից (ֆիզիկապես և բեռնափոխադրման միջոցով անդրսահմանային փոխադրումներ): Պահանջվող գրավոր մաքսային հայտարարագիրը՝

- Պարտադիր է 10 հազար ԱՄՆ դոլարը գերազանցող դրամական գործիքների և անկախ գումարային արժեքից ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի արտահանման և ներմուծման դեպքում,
- Պարտադիր է հայտարարատուի համար (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը՝ ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 134-րդ հոդվածի 3-րդ մաս, և 2015թ.-ի հունվարի 1-ից հետո՝ «Մաքսային կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքի 163-րդ հոդվածի 10-րդ մաս), և
- Ներկայացվում է մաքսային մարմիններին (ՖՆ-ի կազմում) հարակից բեռը մաքսային հսկողության ներկայացնելու պահին (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը՝ ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 130-րդ հոդվածի 3-րդ մաս, 2015թ.-ի հունվարի 1-ից հետո՝ «Մաքսային

կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքի 249-րդ հոդվածի 3-րդ մաս, Մաքսային միության Մաքսային օրենսգրքի 355-րդ հոդվածի 1-2-րդ մասեր), և

- Մերժվում է մաքսային մարմինների կողմից, եթե հայտարարում լրացված չեն օրենքով պահանջվող տվյալները (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը՝ ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 128-րդ հոդվածի 2-րդ մաս և 134-րդ հոդվածի 4-րդ մաս, 2015թ.-ի հունվարի 1-ից հետո՝ «Մաքսային կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքի 163-րդ հոդվածի 4-րդ մաս, Կանխիկ փոխադրման ԵՏՄ համաձայնագրի 6-րդ հոդված, ԿԲ խորհրդի 2005թ.-ի հուլիսի 29-ի թիվ 386-Ն որոշման՝ ԿԲ խորհրդի 2014թ.-ի ապրիլի 29-ի թիվ 106-Ն որոշմամբ փոփոխված 2.3-րդ կետ):

352. **Չափորոշիչ 32.3 (կիրառելի չէ):**

353. **Չափորոշիչ 32.4 (համապատասխանում է).** ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 128-րդ հոդվածի 2-րդ մասը (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը) և Կանխիկ փոխադրման ԵՏՄ համաձայնագրի 6-րդ հոդվածը (2015թ.-ի հունվարի 1-ից հետո) սահմանում են արժույթային արժեքների և (կամ) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի ծագման վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկատվություն տրամադրելու ընդհանուր պահանջ այն դեպքում, երբ նշված արժեքները հայտարարագրվում են մաքսային մարմիններին: Բացի այդ, ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 133-րդ հոդվածի 3-րդ մասը (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը) և Մաքսային միության Մաքսային օրենսգրքի 111-րդ հոդվածի 3-րդ մասը (2015թ.-ի հունվարի 1-ից հետո) մաքսային մարմինների համար սահմանում է ընդհանուր իրավասություն իրենց պարտականությունները կատարելու նպատակով այլ տեղեկատվություն և փաստաթղթեր պահանջելու գծով: Նշվածին գումարվում են նաև մաքսային հսկողության գործընթացում ֆիզիկական անձանց բանավոր հարցման ենթարկելու հատուկ իրավասությունը (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը՝ ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 138-րդ հոդվածի 2-րդ մասի (դ) կետ, 2015թ.-ի հունվարի 1-ից հետո՝ Մաքսային միության Մաքսային օրենսգրքի 110-րդ հոդվածի 2-րդ մաս և 112-րդ հոդված) և մաքսային մարմինների պահանջները կատարելու գծով մաքսային հսկողության ենթակա անձանց ուղղված ընդհանուր պարտավորությունը (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը՝ ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 153-րդ հոդվածի 2-րդ մաս, 2015թ.-ի հունվարի 1-ից հետո՝ «Մաքսային կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքի 124-րդ հոդվածի 1-ին մաս, Մաքսային միության մաքսային օրենսգրքի 98-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Նշված բոլոր իրավասությունները հասանելի են նաև արժույթային արժեքների և (կամ) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի չհայտարարագրման կամ սխալ հայտարարագրման դեպքերի բացահայտման պարագայում: Ավելին, չհայտարարագրման կամ սխալ հայտարարագրման դեպքում հանցագործության տարրերի առկայության պարագայում մաքսային մարմինները ՕՀԳՄՕ-ի համաձայն օժտված են «օպերատիվ հարցում» ձեռնարկելու իրավասությամբ՝ նախատեսված, ընթացքի մեջ գտնվող կամ ավարտված հանցագործության վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքման նպատակով: Նույնը վերաբերում է նաև նման տեղեկատվությանն իրականում տիրապետող կամ ենթադրաբար տիրապետող ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց ուղղված հարցերի (հարցումների) միջոցով օպերատիվ-հետախուզական գործունեության ընթացքում պարզաբանման ենթակա հանգամանքների վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքմանը (ՕՀԳՄՕ-ի 8 և 14-րդ հոդվածներ):

354. **Չափորոշիչ 32.5 (համապատասխանում է).** Ապրանքների (այդ թվում՝ ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի (ա) կետով (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը) և «Մաքսային կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասով (2015թ.-ի հունվարի 1-ից հետո) սահմանված արժույթային արժեքների և (կամ) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի) չհայտարարագրման կամ սխալ հայտարարագրման դեպքում նախատեսված է երկու տեսակի պատժամիջոց գործող մաքսային համակարգի շրջանակներում.

Պատժամիջոցի տեսակ	Պատժամիջոցի ենթակա վարքագիծ	Պատժամիջոց	Իրավական հիմքեր
ՎԱՐՉԱԿԱՆ	Հայաստանի մաքսային սահմանով	Նշանակվում է	ՀՀ մաքսային օրենսգրքի

	տեղափոխվող ապրանքները և տրանսպորտային միջոցները չհայտարարագրելը, այսինքն՝ սահմանված ձևաթերթում ոչ ստույգ տեղեկատվություն նշելը, ինչպես նաև ապրանքները և տրանսպորտային միջոցները մտացածին անվան տակ հայտարարագրելը, երբ բացակայում են հանցագործության տարրերը	տուգանք այդ ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների մաքսային արժեքի չափով	203-րդ հոդված (վարչական պատժամիջոցների համակարգի ամբողջական նկարագրությունը բերված է 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 425-429 պարբերություններում)
ՔՐԵԱԿԱՆ	Մաքսանենգություն՝ Հայաստանի մաքսային սահմանով ապրանքների, մշակութային կամ այլ արժեքների տեղափոխումն առանց մաքսային հսկողության կամ դրանից թաքցնելով կամ մաքսային և այլ փաստաթղթերը խաբեությամբ օգտագործելու միջոցով, եթե դրանք կատարվել են խոշոր չափերով (փոխադրվող ապրանքների ընդհանուր գումարային արժեքը գերազանցում է նվազագույն աշխատավարձի 2000-ապատիկը):	Նշանակվում է տուգանք նվազագույն աշխատավարձի 500-արապատիկից 1000-ապատիկի չափով, ⁹⁶ կամ ազատագրվում՝ առավելագույնը 5 տարի ժամկետով	ՔՕ-ի 215-րդ հոդված

355. Վարչական պատժամիջոցները համարժեք են, քանի որ դրանց գումարը հավասար է խախտման առարկա գույքի արժեքին՝ ի լրումն այդ գույքի պարտադիր բռնագանձմանը: Քրեական պատժամիջոցները համարժեք են, քանի որ մաքսանենգությունը համարվում է միջին ծանրության հանցագործություն, որը ծանրացնող հանգամանքների, մասնավորապես՝ հանցավոր խմբի կողմից կատարվելու դեպքում պատժվում է մինչև 12 տարի ազատազրկմամբ: Առանց ծանրացնող հանգամանքների հանցագործության դեպքում պատժի վերին շեմը (առավելագույնը 5 տարի ազատազրկում) համապատասխանում է ՓԼ դեպքում նշանակվող պատժաչափին:

356. **Չափորոշիչ 32.6 (համապատասխանում է).** Հայաստանի մաքսային սահմանով արժույթային արժեքների և (կամ) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի ներմուծման, արտահանման կամ փոխադրման դեպքում ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 156-րդ հոդվածի 3-րդ մասը մաքսային մարմինների համար սահմանում է ՖԴԿ-ին տեղեկատվություն տրամադրելու ընդհանուր պարտավորություն՝ վերջինի կողմից սահմանված կարգով: ՖԴԿ-ի և Պետական եկամուտների կոմիտեի (այժմ՝ ՖՆ-ը, որը զբաղվում է հարկային և մաքսային վարչարարությանը վերաբերող հարցերով) միջև կնքված փոխըմբռնման համաձայնագիրը սահմանում է երկու կողմերի միջև հետևյալ տեղեկատվության հոսքերը (Փոխըմբռնման համաձայնագրի 5-րդ հոդված).

- Եռամսյակային պարբերականությամբ տրամադրվող տեղեկատվություն 15.000 եվրոյի համարժեքը գերազանցող արժեքով թղթադրամի, գանձապետական պարտատոմսերի, մետաղադրամի, վճարային արժեթղթերի և այլ արժույթի ներմուծման վերաբերյալ (Փոխըմբռնման համաձայնագրի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա) կետ),
- Ամսական պարբերականությամբ տրամադրվող տեղեկատվություն թղթադրամի, գանձապետական պարտատոմսերի, մետաղադրամի, վճարային արժեթղթերի և այլ արժույթի ներմուծման և արտահանման գծով օրենսդրական պահանջների խախտման դեպքերի վերաբերյալ (Փոխըմբռնման համաձայնագրի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (բ) կետ),

⁹⁶ Գնահատման այցի դրությամբ նվազագույն աշխատավարձը (որը հիմք է ծառայում տույժերի, տուգանքների և այլ նպատակներով հաշվարկների համար) կազմում էր 1.000 ՀՀ դրամ (շուրջ EUR 1,8 եվրո):

- Քառօրյա ժամկետում տրամադրվող տեղեկատվություն թղթադրամի, գանձապետական պարտատոմսերի, մետաղադրամի, վճարային արժեթղթերի և այլ արժույթի ներմուծման և արտահանման այն դեպքերի վերաբերյալ, երբ ՖՆ-ի մոտ առաջանում են ՓԼ/ԱՖ կասկածներ (Փոխըմբռնման համաձայնագրի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետ):

357. Չափորոշիչ 32.7 (համապատասխանում է). Բացի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի ներքո ՖԴԿ-ի հետ կնքած երկկողմանի համագործակցության համաձայնագրերի (օրինակ՝ ՖԴԿ-ի և ՖՆ-ի միջև կնքված Փոխըմբռնման համաձայնագիրը), Միջգերատեսչական հանձնաժողովի շրջանակներում գործում է նաև ազգային մակարդակով համակարգման մեխանիզմ, որում ընդգրկված են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ոլորտում ազգային մակարդակով հստակ դերակատարություն ունեցող իրավասու մարմինները (ՀՀ նախագահի 2004թ.-ի մարտի 21-ի թիվ ՆԿ-1075 կարգադրության 1-ին կետը), այդ թվում՝ ԳԴ-ն, Ոստիկանությունը, մաքսային և հարկային մարմինները և այլն: Ավելին, Միջգերատեսչական հանձնաժողովի խնդիրներից մեկը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարն է (ներառյալ՝ Հանձնարարական 32-ի ներքո դիտարկվող հարցերը), որը ներառում է համապատասխան խնդիրների վերլուծությունը, գործողությունների ծրագրերի կազմումը և անհրաժեշտ օրենսդրության մշակումը (Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կանոնակարգի 2-րդ գլուխ): Այնուամենայնիվ, Միջգերատեսչական հանձնաժողովի կազմում ընդգրկված չեն ներգաղթային ծառայությունների ներկայացուցիչները: Իշխանությունների հավաստմամբ, մաքսային և ներգաղթային ծառայությունները պարբերաբար հաղորդակցվում են, քանի որ երկու ծառայությունների աշխատակիցները մշտապես համատեղ ներկա են սահմանի հատման կետերում, այդ թվում՝ օդանավակայաններում:

Չափորոշիչ 32.8 (համապատասխանում է). Իրավասու մարմիններին հասանելի է երկու իրավական մեխանիզմ արժույթի և (կամ) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի շարժը ողջամիտ ժամկետով կասեցնելու կամ սահմանափակելու համար, որպեսզի հնարավոր լինի ստուգել ՓԼ/ԱՖ վերաբերյալ ապացույցների առկայությունը:

Մեխանիզմ	Իրավական հիմք	Նկարագրություն
ՖԴԿ-ից և ԻՄ-երից ստացված տեղեկատվության հիման վրա արժույթի և (կամ) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի շարժի կասեցում	<ul style="list-style-type: none"> • ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 156.1-րդ հոդված (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը) • ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ԵՏՄ Համաձայնագրի 3-րդ հոդվածի 1-ին մաս 	<ul style="list-style-type: none"> • Նախնական տեղեկատվություն տրամադրված ԻՄ-երը կամ ՖԴԿ-ն ունեն 30 օր ժամկետ կասեցված արժույթի կամ ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի վերաբերյալ որոշման մասին մաքսային մարմիններին տեղեկացնելու համար
Մաքսային օրենսդրության խախտման ուղղակի առարկա հանդիսացող արժույթի և (կամ) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի բռնագանձում	<ul style="list-style-type: none"> • ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 212-րդ հոդված 	<ul style="list-style-type: none"> • Հասանելի է միայն ՀՀ մաքսային օրենսդրությամբ խախտում հանդիսացող՝ չհայտարարագրման կամ սխալ հայտարարագրման դեպքերում

358. Գործող օրենսդրությամբ իշխանություններն իրավասու են արժույթի և (կամ) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի շարժը ողջամիտ ժամկետով կասեցնել կամ սահմանափակել, որպեսզի հնարավոր լինի ստուգել ՓԼ/ԱՖ վերաբերյալ ապացույցների առկայությունը: Հայաստանի սահմանների հսկողությամբ զբաղվում է ԱԱԾ-ի հատուկ ստորաբաժանումներից մեկը: Սահմանի հատման բոլոր կետերում ապահովված է մաքսային մարմինների և ԱԱԾ-ի աշխատակիցների ներկայությունը, որոնք իրավասու են գործելու որպես քննչական մարմին: ՔԴՕ-ի համաձայն՝ ՓԼ/ԱՖ կասկածների դեպքում քրեական գործի հարուցմանն անհրաժեշտ հիմքերի գնահատման նպատակով ԱԱԾ-ն իրավասու է երեք ժամով հարցաքննել ներգրավված անձին: Քրեական գործի հարուցումից հետո առաջանում է (հետաքննության մարմնի համապատասխան որոշման հիման վրա) առավելագույնը 72 ժամով ձերբակալում կիրառելու հնարավորությունը: Բացի այդ, անմիջապես կարող է կիրառվել նաև գույքի արգելադրումը:

359. **Չափորոշիչ 32.9 (համապատասխանում է).** ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 156-րդ հոդվածի 4-րդ մասի (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը) համաձայն՝ մաքսային մարմինները պարտավոր են պահպանել արժույթի և ըստ ներկայացնող արժեթղթերի անդրսահմանային շարժի վերաբերյալ տեղեկատվություն և ներգրավված անձանց նույնականացման տվյալները, մինչդեռ Մաքսային միության Մաքսային օրենսգրքի 98-րդ հոդվածի 5-րդ մասի (2015թ.-ի հունվարի 1-ից հետո) համաձայն՝ մաքսային մարմինները պարտավոր են Չափորոշիչ 32.9-ով սահմանված բոլոր դեպքերում առնվազն 5 տարի ժամկետով պահպանել մաքսային հսկողությանն առնչվող բոլոր փաստաթղթերը: Որպես այդպիսին՝ հնարավոր են տեղեկատվության պահպանում նախատեսող հետևյալ իրավիճակները.

- Գրավոր պարտադիր մաքսային հայտարարագրման համակարգի միջոցով մաքսային մարմինները հավաքում են տեղեկատվություն արժույթի և (կամ) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի՝ սահմանված շեմը գերազանցող անդրսահմանային շարժի վերաբերյալ (ԿԲ խորհրդի թիվ 2005թ.-ի հուլիսի 29-ի 386-Ն որոշման՝ ԿԲ խորհրդի 2014թ.-ի ապրիլի 29-ի թիվ 106-Ն որոշմամբ փոփոխված 2.3-րդ կետ): Նշված տվյալների մի մասը եռամսյակային կտրվածքով տրամադրվում է ՖԴԿ-ին (ՖԴԿ-ի և ՖՆ-ի միջև կնքված Փոխըմբռնման համաձայնագրի 5-րդ հոդվածի 1-ին մաս),
- Չհայտարարագրված կամ սխալ հայտարարագրված կանխիկի և (կամ) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի (այդ թվում՝ ներկայացնող անձի և խնդրի առարկա հանդիսացող գումարի) մասին տվյալները մաքսային մարմինների կողմից ներառվում են մաքսային օրենսդրության խախտումների վերաբերյալ արձանագրություններում, որը պարտադիր կազմվում է ՀՀ մաքսային օրենսգրքի համաձայն (ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 209-րդ հոդված): Նշված տվյալները ամսական կտրվածքով տրամադրվում են ՖԴԿ-ին (ՖԴԿ-ի և ՖՆ-ի միջև կնքված փոխըմբռնման համաձայնագրի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (բ) կետ),
- ՓԼ/ԱՖ կասկածների վերաբերյալ տվյալները մաքսային մարմինների կողմից հավաքվում և տրամադրվում են ՖԴԿ-ին քառօրյա ժամկետում (ՖԴԿ-ի և ՖՆ-ի միջև կնքված փոխըմբռնման համաձայնագրի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետ):

360. Ինչպես ՖԴԿ-ն (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդված), այնպես էլ մաքսային մարմինները (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը՝ ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ը) կետ, «Մաքսային կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 14-րդ մաս, 2015թ.-ի հունվարի 1-ից հետո՝ Մաքսային միության Մաքսային օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի 3-րդ մաս) իրավասու են համագործակցել օտարերկրյա իրավասու մարմինների և միջազգային կառույցների հետ, այդ թվում՝ տեղեկատվության փոխանակման միջոցով: Վերոնշյալ դրույթների շրջանակը բավականաչափ լայն է Հանձնարարականներ 36-ի և 40-ի ներքո միջազգային համակագործակցության և օգնության գծով տեղեկատվությունը ներառելու տեսանկյունից:

361. **Չափորոշիչ 32.10 (համապատասխանում է).** Ինչպես արդեն նշվել է Չափորոշիչ 32.9-ի վերլուծությամբ, Հայաստանում գործող հայտարարագրման (բացահայտման) համակարգի միջոցով հավաքվող տեղեկատվությունը հասանելի է թե՛ ՖԴԿ-ին, թե՛ մաքսային մարմիններին: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը (տեղեկատվության պահպանման մասին 12-րդ հոդվածը) ՖԴԿ-ի համար սահմանում է կրկնակի արգելք՝ չթույլատրելով. ա) հրապարակել ստացված որևէ տեղեկատվություն, բացառությամբ՝ օրենքով սահմանված դեպքերի, բ) ստացված տեղեկատվությունը տրամադրել կամ օգտագործել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի հետ չառնչվող որևէ նպատակի համար: Նմանապես, ՀՀ մաքսային օրենսգրքը (մինչև 2015թ.-ի հունվարի 1-ը՝ մաքսային նպատակով մաքսային մարմիններին տրամադրված տեղեկատվության վերաբերյալ 16-րդ հոդված) և Մաքսային միության Մաքսային օրենսգրքը (2015թ.-ի հունվարի 1-ից հետո՝ մաքսային նպատակով մաքսային մարմիններին տրամադրված տեղեկատվության հետ վարվելու վերաբերյալ 8-րդ հոդված) սահմանում են ընդհանուր

պարտականություն առ այն, որ մաքսային մարմիններին տրամադրված տեղեկատվությունը վերջինների կողմից չպետք է օգտագործվի այլ նպատակներով, քան օրենքով սահմանված դեպքերն են: Ուղղակիորեն սահմանված է նաև բացահայտման արգելք, որը վերաբերում է միայն պետական, բանկային, առևտրային կամ ծառայողական գաղտնիք կազմող տեղեկատվությանը: Տեխնիկական համապատասխանության տեսանկյունից բացակայում են որևէ նախանշաններ առ այն, որ այս դրույթները կարող են սահմանափակել ապրանքների և ծառայությունների միջպետական առևտրի շրջանակում վճարումները կամ կապիտալի ազատ տեղաշարժը:

362. Չափորոշիչ 32.11 (համապատասխանում է). Մաքսային և քրեական օրենսգրքերի համաձայն՝ ՓԼ/ԱՖ և նախորդող հանցագործությունների հետ առնչվող կանխիկի և (կամ) ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի անդրսահմանային տեղափոխում իրականացնող անձանց նկատմամբ կարող է նշանակվել երկու տեսակի պատժամիջոց:

Պատժամիջոցի տեսակ	Պատժվող արարք	Պատժամիջոց	Իրավական հիմք
ՎԱՐՉԱԿԱՆ	ԱՖ ուղղված կամ ՔՕ-ի 190-րդ հոդվածի իմաստով հանցավոր ճանապարհով ստացված արժույթի կամ ըստ ներկայացնողի արժեթղթերի տեղափոխումը՝ հանցագործության հատկանիշների բացակայության դեպքում	Տուգանք այդ արժույթի կամ ըստ ներկայացնողի արժեթղթի անվանական արժեքի չափով	ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 202.1-րդ հոդված
ՔՐԵԱԿԱՆ	ՓԼ	Ազատազրկում 2-ից 5 տարի ժամկետով (առանց ծանրացնող հանգամանքների ՓԼ դեպքում)	ՔՕ-ի 190-րդ հոդված
	ԱՖ	Ազատազրկում 3-ից 7 տարի ժամկետով (առանց ծանրացնող հանգամանքների ԱՖ դեպքում)	ՔՕ-ի 217.1-րդ հոդված

363. Վարչական պատժամիջոցները համարժեք են և տարիամոզիչ, քանի որ դրանց գումարը հավասար է խախտման առարկա գույքի արժեքին՝ ի լրումն այդ գույքի պարտադիր բռնագանձմանը (ՀՀ մաքսային օրենսգրքի 212-րդ հոդված): Քրեական պատժամիջոցները համարժեք են, քանի որ առանց ծանրացնող հանգամանքների ՓԼ և մաքսանենգության դեպքում նշանակվում է միևնույն առավելագույն ժամկետով ազատազրկումը: Պատժամիջոցների տարիամոզիչ բնույթը գնահատել հնարավոր չէ նշված ոլորտում գործնական դեպքերի սակավաթվության պատճառով:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

364. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 32-ին:**

Հանձնարարական 33. Վիճակագրությունը

365. Չափորոշիչ 33.1 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի համաձայն՝ պետական մարմինները պետք է ՖԴԿ-ի կողմից սահմանված կարգով, ձևով և ժամկետներում հավաքեն և վերջինին տրամադրեն հետևյալ վիճակագրությունը.

- ՓԼ/ԱՖ հատկանիշներով իրականացված քննությունների, քրեական հետապնդման դեպքերի և կայացված դատավճիռների (մեղադրական և արդարացման) թիվը, այդ թվում՝ մեղադրական դատավճիռներով նշանակված պատիժները, ինչպես նաև բռնագրավված և բռնագանձված գույքի արժեքը,

- ՓԼ/ԱՖ հատկանիշներով հարուցված այն քրեական գործերի թիվը, որոնցով քրեական հետապնդումը դադարեցվել է, ինչպես նաև դադարեցման պատճառները,
- ՓԼ/ԱՖ հատկանիշներով հարուցված քրեական գործերի քննության ընթացքում կալանադրված կամ արգելադրված գույքի արժեքը,
- ՓԼ/ԱՖ հատկանիշներով միջազգային իրավական օգնության շրջանակներում ստացված և ուղարկված հարցումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը,
- Վերահսկող մարմինների կողմից իրականացված ստուգումների թիվը և անհամապատասխանության դեպքում ձեռնարկված միջոցառումները:

ՖԴԿ Գործառնական ձեռնարկը նախատեսում է հետևյալ վիճակագրության վարումը.

- Եռամսյա կտրվածքով հաշվետու անձանցից ստացված հաշվետվությունների քանակի վերաբերյալ տեղեկատվությունը,
- Եռամսյա կտրվածքով հաշվետու անձանցից ստացված կասկածելի գործարքների մասին հաշվետվությունների վերլուծության ընթացքի վերաբերյալ տեղեկատվությունը,
- Եռամսյա կտրվածքով ներպետական իրավասու մարմիններից և օտարերկրյա ՖՀՄ-ներից ստացված, ինչպես նաև ներպետական իրավասու մարմիններին և օտարերկրյա ՖՀՄ-ներին կատարված հարցումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը,
- ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի պահանջների կատարման մասով բացահայտված խախտումների և կիրառված պատասխանատվության միջոցների վերաբերյալ վիճակագրությունը,
- Սահմանի հատման պահին կանխիկ փոխադրման սահմանափակումների վերաբերյալ վիճակագրությունը:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

366. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 33-ին:**

Հանձնարարական 34. Ուղեցույցների և հեղադարձ արձագանքի տրամադրումը

367. 3-րդ փուլի փոխադրած գնահատման արդյունքում Հայաստանին ՖՀ-ների մասով տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է», իսկ ՆՈՖԳՏՄ-ների մասով՝ «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականը, ինչը հիմնականում պայմանավորված էր արդյունավետության հետ կապված խնդիրներով: ՖՀ-ների մասով գնահատականի համար հիմք էր ծառայել ՀՊՈւ միջոցառումների արդյունավետ իրականացման համար ՖՀ-ներին ուղղված ուղեցույցների բացակայությունը, ինչպես նաև ԱՖ տիպաբանությունների և սառեցման պարտականության վերաբերյալ ուղեցույցի բացակայությունը: ՆՈՖԳՏՄ-ների մասով «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականի համար հիմք էր ծառայել համապատասխան մեխանիզմների, ոլորտի խոցելիությունների, ՓԼ/ԱՖ մեթոդների և միտումների վերաբերյալ սահմանափակ ուղեցույցների առկայությունը և իրազեկության բարելավմանն ուղղված միջոցառումների բացակայությունը: Հայաստանը վերացրել է նշված խնդիրների մի մասը և հրապարակել ոլորտային նոր ուղեցույցներ:

368. **Չափորոշիչ 34.1 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի համաձայն ԿԲ-ն որպես լիազոր մարմին պատասխանատու է բոլոր հաշվետու անձանց հետադարձ արձագանքի տրամադրման, օրենսդրական պահանջների ընդունման, նշված պահանջների իրագործման ընթացակարգերը նկարագրող ուղեցույցների հաստատման և չհամապատասխանող երկրների ցանկերի հրապարակման համար: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը հիմք է ծառայում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով մի շարք նորմատիվ իրավական ակտերի ընդունման համար: ԿԲ-ն օժտված է նաև ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով ուսուցողական

միջոցառումների կազմակերպման և հանրային իրազեկության բարելավման իրավասություններով:

369. **Ուղեցույցներ.** ԿԲ-ն իր ինտերնետային կայքէջում հրապարակել է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով հետևյալ ուղեցույցները (<https://www.cba.am/en/SitePages/fmcregulationnational.aspx>)՝ «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման կանխարգելման ոլորտում սահմանվող նվազագույն պահանջների վերաբերյալ» կանոնակարգ (2014թ.-ի հոկտեմբեր), «Կասկածելի գործարքների չափանիշների վերաբերյալ» ուղեցույց, «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի վերաբերյալ տիպաբանությունների» ուղեցույց (առաջին անգամ հրապարակվել է 2008թ.-ին ու պարբերաբար փոփոխվել (լրացվել) նոր տիպաբանություններով, որոնք գնահատման պահին արդեն 14-ն էին), «Ֆինանսական հաստատությունների կողմից փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում ռիսկերի վրա հիմնված մոտեցման կիրառման վերաբերյալ» ուղեցույց, «Անհատ ձեռնարկատեր հաշվապահների և հաշվապահական գործունեություն իրականացնող իրավաբանական անձանց, ինչպես նաև անհատ ձեռնարկատեր աուդիտորների և աուդիտորական գործունեություն իրականացնող իրավաբանական անձանց կողմից փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում ռիսկերի գնահատմանը և կանխարգելմանն ուղղված նվազագույն պահանջների վերաբերյալ» ուղեցույց (հրապարակվել է 2010թ.-ին), «Շահումով խաղ և վիճակախաղ կազմակերպող անձանց և խաղատների, ներառյալ՝ ինտերնետ շահումով խաղ կազմակերպող անձանց կողմից փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում ռիսկերի գնահատմանը և կանխարգելմանն ուղղված նվազագույն պահանջների վերաբերյալ» ուղեցույց (հրապարակվել է 2010թ.-ին), «Փաստաբանների, իրավաբանական ծառայություններ մատուցող անհատ ձեռնարկատերերի և իրավաբանական անձանց կողմից փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում ռիսկերի գնահատմանը և կանխարգելմանն ուղղված նվազագույն պահանջների վերաբերյալ» ուղեցույց (հրապարակվել է 2010թ.-ին), «Ռիելթորական գործունեություն իրականացնող անձանց կողմից փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի ոլորտում ռիսկերի գնահատմանը և կանխարգելմանն ուղղված նվազագույն պահանջների վերաբերյալ» ուղեցույց (հրապարակվել է 2010թ.-ին), ինչպես նաև բոլոր տեսակի հաշվետու անձանց համար հաշվետվական ձևեր:

370. ԿԲ-ն (ՖԴԿ-ն) հրապարակում է տարեկան հաշվետվություններ, ՓԼ/ԱՖ գործերով դատավճիռներ և ռազմավարական վերլուծություններ, այդ թվում՝ ՌԱԳ-ը և ՆՈՖԳՏՄ ոլորտային ռիսկերի վերլուծությունները:

371. ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նվազագույն պահանջների վերաբերյալ նոր կանոնակարգը ներառում է այդ պահանջների իրագործման հետ կապված խնդիրների լայն շրջանակ (օրինակ՝ ՓԼ/ԱՖ ռիսկի որոշման կարգ, ՀՊՈւ, տեղեկությունների թարմացման գործընթաց, ուսուցում և այլն), ինչը տարածվում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված բոլոր ՖՀ-ների և ՆՈՖԳՏՄ-ների վրա: Ուղեցույցը հաստատվել է 2014թ.-ի հոկտեմբերին և հաշվետու անձանց տրամադրում է անհրաժեշտ մանրամասներ (այդ թվում՝ ռիսկի պարտադիր չափանիշներ, օրինակ՝ ակտիվների անհատական կառավարմամբ զբաղվող ընկերությունները, ըստ ներկայացնողի բաժնետոմսերով գործառնությունները, կանխիկի լայնամասշտաբ կիրառությամբ բնութագրվող բիզնեսները, առանց առերես շփման գործարքները և այլն)՝ ուղղված ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների արդյունավետ իրագործմանը:

372. Սառեցման գծով պահանջների վերաբերյալ ուղեցույցը հրապարակվել է 2015թ.-ի ապրիլի 22-ին: ՓԼ/ԱՖ տիպաբանությունների վերաբերյալ ուղեցույցը ներառում է ԱՖ վերաբերյալ մեկ տիպաբանություն:

373. **Հետադարձ արձագանք.** ԿԲ-ն հաշվետու անձանց տրամադրում է գրավոր և բանավոր շրջաբերականներ:

374. **Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 34-ին:**

Հանձնարարական 35. Պատժամիջոցները

375. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «համապատասխանում է» գնահատականը:

376. **Չափորոշիչ 35.1 (հիմնականում համապատասխանում է).** Ընդհանուր առմամբ, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջներին չհամապատասխանող ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց նկատմամբ Հայաստանում կարող են կիրառվել լայն շրջանակով վարչական պատժամիջոցներ: Հանձնարարական 6, 8 և 23-ի բոլոր պահանջների խախտման համար սահմանված են պատժամիջոցներ:

377. ՖՀ-ների կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջների խախտման դեպքում կիրառվում են համապատասխան ոլորտը կարգավորող օրենքներով սահմանված պատժամիջոցները: Այն դեպքում, երբ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված պահանջների խախտման դեպքում տվյալ ոլորտը կարգավորող օրենքը պատասխանատվության միջոցներ չի սահմանում, կիրառվում են ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված պատժամիջոցները:

378. ՆՈՖԳՏՄ-ների կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված պահանջների խախտման դեպքում իրավաբանական անձանց նկատմամբ ուղղակիորեն կիրառվում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքը: Ֆիզիկական անձանց դեպքում պատժամիջոցներ նախատեսված են «Վարչական իրավախախտումների մասին» ՀՀ օրենսգրքով: Ֆիզիկական և իրավաբանական անձ ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ նշանակվում են համանման պատժամիջոցներ:

379. Յուրաքանչյուր վերահսկող մարմին (համապատասխանաբար, ԿԲ-ն՝ որպես լիազոր մարմին) պատասխանատու է իր վերահսկողական իրավասության ներքո գտնվող վերահսկվող անձանց նկատմամբ խախտումների դեպքում պատժամիջոցներ նշանակելու համար:

380. **Տարհամոզիչ.** ՖՀ-ների մասով նախատեսված պատժամիջոցների շրջանակը տարհամոզիչ է: Բանկերի, վարկային կազմակերպությունների, ապահովագրական ընկերությունների, ապահովագրական միջնորդների, ներդրումային ընկերությունների, ներդրումային ֆոնդերի, կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների, վճարահաշվարկային կազմակերպությունների և գրավատների կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված պահանջների խախտման դեպքում ԿԲ-ն կարող է նշանակել հետևյալ պատժամիջոցները՝ նախազգուշացում և խախտումը վերացնելու հանձնարարական, տուգանք, բանկի ղեկավարին որակավորման վկայականից զրկել և կազմակերպության լիցենզիան ուժը կորցրած ճանաչել: Բանկի գործունեության լիցենզիայի, «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված լիցենզիայի և վարկային կազմակերպության գործունեության լիցենզիան ուժը կորցրած լինելու փաստը ենթակա է հրապարակման: ԿԲ-ն կարող է հրապարակել նաև կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների նկատմամբ նշանակված պատժամիջոցները:

381. Մեկ խախտման դեպքում բանկերի նկատմամբ նշանակվող տուգանքի գումարը չի գերազանցում կանոնադրական կապիտալի նվազագույն չափի 1%-ը: Բանկի կանոնադրական կապիտալի չափը ամրագրված է վերջինի կանոնադրությամբ և պետք է կազմի առնվազն 50 միլիոն ՀՀ դրամ (շուրջ 90 հազար եվրո): Յուրաքանչյուր խախտման համար բանկերի նկատմամբ նշանակվող նվազագույն պատժամիջոցը կազմում է 100 հազար ՀՀ դրամ (շուրջ 180 եվրո): Մինչ օրս նշանակված առավելագույն պատժամիջոցի գումարը կազմել է 50 միլիոն ՀՀ դրամ (շուրջ 90 հազար եվրո) ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված 246

պահանջների մի շարք խախտումների համար: Ապահովագրական ընկերությունների և միջնորդների նկատմամբ նշանակվող տուգանքների առավելագույն չափը կազմում է նվազագույն աշխատավարձի 2500-ապատիկը (շուրջ 4.500 եվրո):⁹⁷ Ներդրումային ընկերությունների, ներդրումային ֆոնդերի, կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների նկատմամբ նշանակվող տուգանքների առավելագույն չափը կազմում է նվազագույն աշխատավարձի 2000-ապատիկը (շուրջ 3.600 եվրո), վճարահաշվարկային կազմակերպությունների դեպքում՝ նվազագույն աշխատավարձի 500-ապատիկը (շուրջ 900 եվրո), գրավատների դեպքում՝ նվազագույն աշխատավարձի 500-ապատիկը (շուրջ 900 եվրո):

382. Արտարժույթի փոխանակման կետերի կողմից խախտումների դեպքում ԿԲ-ն կարող է նշանակել նախազգուշացում, տուգանքներ և տույժեր, ինչպես նաև կասեցնել կամ ուժը կորցրած ճանաչել գործունեության լիցենզիան: Վճարահաշվարկային կազմակերպությունների կողմից խախտումների դեպքում ԿԲ-ն իրավասու է նշանակել հետևյալ պատժամիջոցները՝ նախազգուշացում և խախտումները վերացնելու հանձնարարական, վճարահաշվարկային կազմակերպության գործունեության արգելում կամ, օտարերկրյա վճարահաշվարկային կազմակերպության դեպքում, վերջինի գործունեության թույլատվության չեղարկում, վճարահաշվարկային կազմակերպության հայաստանյան ղեկավարության փոփոխության պահանջ, ինչպես նաև տուգանքներ (տես նաև Չափորոշիչ 27.4-ի վերլուծությունը):

383. **Համարժեք.** «Արժեթղթերի շուկայի մասին» ՀՀ օրենքը, «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքը, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքը, «Արժույթային կարգավորման և արժույթային վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքը, «Գրավատների և գրավատնային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքը և «Ներդրումային ֆոնդերի մասին» ՀՀ օրենքը նախատեսում են այն հանգամանքները, որոնք ԿԲ-ն հաշվի է առնում պատժամիջոցներ կիրառելիս (օրինակ՝ խախտման բնույթը, վնասի առկայությունը, չհիմնավորված հարստացման չափը և այլն): «Բաների և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքը չի նախատեսում են այն հանգամանքները, որոնք ԿԲ-ն հաշվի է առնում բանկերի նկատմամբ պատժամիջոցներ կիրառելիս: Այնուամենայնիվ, ԿԲ-ում կիրառվում է ներքին «Նախադեպերի գիրքը», որը նկարագրում է ֆինանսական տաստատությունների, այդ թվում՝ բանկերի նկատմամբ տուգանքների նշանակման որոշումներ կայացնելու գործընթացներն ու ընթացակարգերը:

384. ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ կարող են կիրառվել միայն հետևյալ պատժամիջոցները՝ նախազգուշացում և տուգանք: ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ նշանակվող տուգանքի չափը սահմանափակ է: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված պահանջների խախտման դեպքում ՆՈՖԳՏՄ-ների նկատմամբ (ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ իրավաբանական անձ ՆՈՖԳՏՄ-ների դեպքում) նշանակվող տուգանքների չափը տատանվում է 400-1.200 եվրո միջակայքում: ՌԱԳ-ի համաձայն, Հայաստանում միջին ամսական աշխատավարձը կազմում է 146.524 ՀՀ դրամ (շուրջ 265 եվրո), իսկ ՖՀ-ներում ներքին դիտարկումների մարմնի աշխատակցի միջին աշխատավարձը, օրինակ, կազմում է շուրջ 1.000 եվրո: Ոլորտը կարգավորող օրենքներով սահմանված չեն իրավական հիմքեր, որոնց միջոցով վերահսկող մարմինները կամ լիազոր մարմինը ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջների խախտումներ հայտնաբերելու դեպքում կստանան տվյալ անձի գործունեության լիցենզիան ուժը կորցրած ճանաչելու իրավասություն: Ֆիզիկական անձանց կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի պահանջների խախտման դեպքերը դիտարկվում են համապատասխան վերահսկող մարմինների կողմից, և տվյալ վերահսկող մարմնի ղեկավարը լիազոր մարմնի անունից նշանակում է վարչական տուգանքները:

⁹⁷ Գնահատման այցի դրությամբ նվազագույն աշխատավարձը (որը հիմք է ծառայում տույժերի, տուգանքների և այլ նպատակներով հաշվարկների համար) կազմում էր 1.000 ՀՀ դրամ (շուրջ 1,8 եվրո):

385. **Չափորոշիչ 35.2 (հիմնականում համապատասխանում է).** Պատժամիջոցներ են նախատեսված ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ իրավաբանական անձանց նկատմամբ: «Գրավատների և գրավատնային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքից բացի, ՖՀ ոլորտը կարգավորող մնացած բոլոր օրենքները ԿԲ-ին լիազորում են հաշվետու անձանց և վերջինների տնօրենների ու ղեկավարության նկատմամբ նշանակել պատժամիջոցներ:

386. Բանկի ղեկավարներ են, օրինակ, խորհրդի նախագահը, նրա տեղակալը, խորհրդի անդամները, գործադիր տնօրենը, գլխավոր հաշվապահը, ներքին աուդիտի ղեկավարը, ներքին աուդիտի անդամները, բանկի տնօրինության անդամները, բանկի տարածաշրջանային և կառուցվածքային ստորաբաժանումների ղեկավարները, ինչպես նաև ԿԲ-ի հիմնավոր կարծիքով՝ բանկի հիմնական գործունեության հետ անմիջական կապ ունեցող կամ որոշումների կայացման հարցում որևէ ազդեցություն ունեցող աշխատակիցները: Օրենքի ցանկացած խախտման դեպքում ԿԲ-ն իրավասու է բանկի և (կամ) նրա ղեկավարների (բացառությամբ՝ խորհրդի անդամների) նկատմամբ նշանակել նախագգուշացում և խախտումները վերացնելու հանձնարարական և (կամ) տուգանել բանկին կամ բանկի ղեկավարներին և (կամ) բանկի ղեկավարներին զրկել որակավորման վկայականից:

387. Վերահսկվող ապահովագրական ընկերությունները և ապահովագրական միջնորդները, կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչները, ֆոնդերի կառավարման ընկերությունները և նրանց ղեկավարները կարող են ենթարկվել իրենց ոլորտը կարգավորող օրենքներով նախատեսված բոլոր պատժամիջոցների տեսակներին: Օրենքների խախտումների դեպքում ԿԲ-ն կարող է վճարահաշվարկային կազմակերպությունների կամ նրա ղեկավարների նկատմամբ նշանակել տուգանք կամ վերջիններին զրկել որակավորման վկայականից:

388. Գրավատների տնօրենների և ավագ ղեկավարների նկատմամբ տուգանք նշանակելու համար համապատասխան իրավական հիմքեր սահմանված չեն:

389. Միայն «Շահումով խաղերի և խաղատների մասին» ՀՀ օրենքն է պատասխանատվություն նախատեսում ղեկավարների նկատմամբ: ՆՈՖԳՏՄ այլ տեսակների տնօրենների և ավագ ղեկավարների նկատմամբ տուգանք նշանակելու համար համապատասխան իրավական հիմքեր սահմանված չեն:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

390. **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 35-ին:**

Հանձնարարական 36. Միջազգային գործիքները

391. 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այս Հանձնարարականի պահանջների (որոնք այն ժամանակ արտացոլված էին Հանձնարարական 35-ում և Հատուկ Հանձնարարական I-ի համապատասխան մասում) գծով Հայաստանին տրվել էր «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականը: Այդ գնահատականի հիմքում ընկած գործոնները վերաբերում էին բռնագանձման միջոցառումների շրջանակին, հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների հետ միախառնված օրինական գույքի առգրավման սահմանափակ հնարավորություններին, որոշ հանգամանքներում տեղեկատվության և փաստաթղթերի ներկայացումը պարտադրելու հետ կապված դրույթների ընձեռած անբավարար հնարավորություններին և ֆինանսական գաղտնիք կազմող տեղեկատվության հասանելիությանը: Հատուկ Հանձնարարական I-ի մասով հարկ է նշել, որ միակ նշանակալի գործոնը ԱՖ-ի քրեականացումն էր: Թեև Հանձնարարականը 36-ն էական առումով նման է 2009թ.-ին գնահատված համապատասխան ստանդարտներին, այս Հանձնարարականին համապատասխանելու համար այժմ նաև անհրաժեշտ է, որ երկիրը վավերացնի և իմպլեմենտացնի 2003թ.-ի Կոռուպցիայի դեմ պայքարի մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիան (Մերիդայի կոնվենցիա):

392. **Չափորոշիչ 36.1 (համապատասխանում է).** Հայաստանը միացել է Վիեննայի, Պալերմոյի, Մերիդայի և ԱՖ դեմ պայքարի մասին կոնվենցիաներին: Հարկ է նշել, որ Հայաստանը միացել է նաև Եվրոպայի խորհրդի 2005թ.-ի Վարշավայի կոնվենցիային:

393. **Չափորոշիչ 36.2 (հիմնականում համապատասխանում է).** Սույն չափորոշիչը պահանջում է ՄԱԿ-ի վերոնշյալ կոնվենցիաների մի շարք հոդվածների ամբողջական իրագործում: Այնուամենայնիվ, Հայաստանը չի վավերացրել «Օդանավերի անօրինական զավթման դեմ պայքարի մասին» կոնվենցիայի 2010թ.-ի Լրացուցիչ արձանագրությունը և «Միջազգային քաղաքացիական ավիացիայի դեմ ուղղված անօրինական գործողությունների դեմ պայքարի մասին» 2010թ.-ի կոնվենցիան («Քաղաքացիական ավիացիայի մասին նոր կոնվենցիա»):

Կշիռներ և եզրահանգումներ

394. **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 36-ին:**

Հանձնարարական 37. Փոխադարձ իրավական օգնությունը

395. 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատման արդյունքում այն ժամանակ գործող՝ փոխադարձ իրավական օգնության վերաբերյալ հիմնական ստանդարտի մասով Հայաստանին տրվել էր «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականը: Այս գնահատականը (այն ժամանակ գործող Հանձնարարական 36-ի մասով) հիմնականում պայմանավորված էր այլ Հանձնարարականներից բխող համապատասխան գործոններով (բռնագանձում և նախնական միջոցներ, ֆինանսական գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն, կրկնակի քրեականացում): Արձանագրվել էին նաև արդյունավետության հետ կապված որոշակի խնդիրներ: Համանման գործոններ էին հանգեցրել նաև Հատուկ Հանձնարարական V-ի մասով Հայաստանին տրված «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականին: Հանձնարարական 37-ը գնահատվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» այն պատճառով, որ փոխադարձ իրավական օգնության բոլոր դեպքերը գործնականում իրականացվում էին միայն կրկնակի քրեականացման պարագայում, թեև նման պահանջ օրենքով սահմանված չէր: Հանձնարարական 37-ի գործող տարբերակն ընդհանրացնում է վերը նշված՝ նախկին բոլոր Հանձնարարականներում փոխադարձ իրավական օգնության երեք տեսանկյունները:

396. **Չափորոշիչ 37.1 (համապատասխանում է).** Հայաստանի ՔԴՕ-ն թույլատրում է քրեական հարցերով փոխադարձ իրավական օգնության տրամադրումը երկկողմ կամ բազմակողմ համաձայնագրերի հիման վրա: Հայաստանը ստորագրել է համանման մի շարք երկկողմ համաձայնագրեր, ինչպես նաև միացել է մի շարք բազմակողմ համաձայնագրերի, այդ թվում՝ 1959թ.-ի Քրեական հարցերով փոխադարձ իրավական օգնության եվրոպական կոնվենցիային: ՔԴՕ-ն թույլատրում է նաև առանձին դեպքերում փոխադարձ իրավական օգնության տրամադրումը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 944-947-րդ պարբերություններ): Ավելին, Հայաստանի իշխանությունները կարող են օտարկրյա պետության անունից կիրառել ՔԴՕ-ով ընձեռված ցանկացած լիազորություն, որը ենթակա է կիրառման ներպետական քննությունների և քրեական հետապնդման դեպքերում (ՔԴՕ-ի 484-րդ հոդված): Այսպիսով, առկա են իրավական հիմքեր ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ գործերով քննությունների, քրեական հետապնդման և հարակից վարույթների մասով լայն շրջանակով փոխադարձ իրավական օգնություն տրամադրելու համար:

397. **Չափորոշիչ 37.2 (հիմնականում համապատասխանում է).** ՔԴՕ-ն պարունակում է համապատասխան դրույթներ, որոնք կարգավորում են փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների ստացումը և կատարումը (ՔՕ-ի 474, 475 և 482-րդ հոդվածներ): Փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների առաջնահերթությունը կարգավորող օրենսդրական դրույթներ սահմանված չեն, և գնահատող խմբին հայտնի չէ այս առումով որևէ հաստատված

ընթացակարգի առկայությունը: Այնուամենայնիվ, գնահատող խմբին հավաստիացրել են, որ խիստ հրատապ և անհրաժեշտ դեպքերում առանձին հարցումները ԱՆ-ում ներքին կարգով դիտարկվում են որպես առաջնահերթություն: Հարցումների կատարման ընթացքը մոնիտորինգի ենթարկելու համար ԱՆ-ում առկա են գործերի մեխանիկական և ավտոմատացված կառավարման համակարգեր: Տպավորությունն այնպիսին է, որ ԳԴ-ում գործերի կառավարման համակարգ ներդրված չէ:

398. Չափորոշիչ 37.3 (համապատասխանում է). ՔԴՕ-ի 484-րդ հոդվածի համաձայն՝ «խնդրանքը չի կատարվում ... եթե դրա կատարումը կարող է վնասել Հայաստանի Հանրապետության անկախությունը, սահմանադրական կարգը, ինքնիշխանությունը կամ անվտանգությունը կամ հակասում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը» (տես նաև ՔԴՕ-ի 477-րդ հոդվածը): Թեև այս պահանջի ձևակերպումը պարտադիր բնույթ ունի, փոխադարձ իրավական օգնության մերժման վերոնշյալ հիմքերը միջազգային պրակտիկայում ընդունված են և գնահատող խմբի կողմից չեն դիտարկվում որպես ոչ ողջամիտ կամ անհարկի սահմանափակող: Գնահատող խումբը ՔԴՕ-ի շրջանակներում նման այլ դրույթներ չի հայտնաբերել:

399. Չափորոշիչ 37.4 (հիմնականում համապատասխանում է). ՔԴՕ-ն չի նախատեսում փոխադարձ իրավական օգնության մերժում միայն այն հիմքով, որ հանցագործությունն առնչվում է նաև հարկաբյուջետային խնդիրներին: Ավելին, Հայաստանը միացել է Քրեական գործերով փոխադարձ օգնության մասին եվրոպական կոնվենցիայի ներքո 1978թ.-ի Լրացուցիչ արձանագրությանը: Արձանագրության 1-ին հոդվածն ուղղակիորեն բացառում է փոխադարձ իրավական օգնության մերժման այս հիմքը: Այնուամենայնիվ, Արձանագրության 2-րդ հոդվածի մասով 2004թ.-ի մարտի 23-ի իր վերապահմամբ Հայաստանը նշել է, որ «չի կատարում խուզարկության և առգրավման գծով փոխադարձ իրավական օգնության դիմումները» (տես Չափորոշիչ 37.6-ի ներքո կրկնակի քրեականաման վերաբերյալ վերլուծությունը): Նշվածն անհամապատասխանություն է առաջացնում Չափորոշիչ 37.4-ի (ա) տարրի հետ: Փաստաբանի մասնագիտական տեղեկատվության կամ մասնագիտական գաղտնիքի պաշտպանության նորմերը փոխադարձ իրավական օգնության մերժման հիմք չեն հանդիսանում:

400. Չափորոշիչ 37.5 (համապատասխանում է). Հայաստանի վավերացրած միջազգային պայմանագրերի շրջանակներում ընդունված է փոխադարձ իրավական օգնության հարցումների գաղտնիության պահպանման պահանջների առկայությունը, ինչը Հայաստանում սահմանված է ՔԴՕ-ի 474-րդ հոդվածով: Հայաստանի իշխանությունների կարծիքով, այլ հանգամանքներում ՔԴՕ-ի 201-րդ հոդվածն ապահովում է փոխադարձ իրավական օգնությանն առնչվող տեղեկատվության պաշտպանությունը:

401. Չափորոշիչներ 37.6 և 37.7 (հիմնականում համապատասխանում է). Ի տարբերություն հանձնումը կարգավորող դրույթների՝ փոխադարձ իրավական օգնություն տրամադրելու համար Հայաստանի օրենսդրությունն ընդհանուր առմամբ չի պահանջում կրկնակի քրեականացում: ՔԴՕ-ն կրկնակի քրեականացման բացակայությունը չի սահմանում որպես փոխադարձ իրավական օգնության մերժման պարտադիր հիմք (տես վերը): ՔԴՕ-ի 499.9-րդ հոդվածն այդ հիմքով թույլատրում, սակայն չի պարտադրում օտարերկրյա պետության դատարանի որոշումը ճանաչելու մերժումը: Չնայած կրկնակի քրեականացման վերաբերյալ ընդհանուր դրույթի բացակայությանը, 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատմամբ նշվել էր, որ «գործնականում որևէ հարցում չի կատարվում կրկնակի քրեականացման բացակայության պայմաններում» (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 981-րդ պարբերություն): Գնահատող խմբի այս մտահոգությունը հիմք էր ծառայել Հանձնարարականներ 36-38-ի և Հատուկ Հանձնարարական V-ի մասով տրված գնահատականների համար: Հայաստան այցի ընթացքում գնահատող խումբը վերոնշյալ մտահոգության մասին վկայող փաստեր կամ ապացույցներ չի հայտնաբերել:

402. Այն դեպքում, երբ փոխադարձ իրավական օգնության հարցումը հիմնված է գործող միջազգային պայմանագրերի վրա, մերժման հիմքերը կարգավորվում են այդ պայմանագրի դրույթների համաձայն (տես, օրինակ, ՔԴՕ-ի 477-րդ և 499.9-րդ հոդվածները): Հարկ է նշել, որ 2002թ.-ի հունվարի 25-ին Հայաստանն օգտվել է 1959թ.-ի Քրեական հարցերով փոխադարձ իրավական օգնության եվրոպական կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի մասով իր վերապահման իրավունքից՝ թույլատրելով կրկնակի քրեականացման բացակայության հիմքով մերժել փոխադարձ իրավական օգնության տրամադրումը, անգամ եթե դա կապված չէ հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու հետ: Նշվածը չի համապատասխանում Չափորոշիչ 37.6-ով սահմանված սկզբունքների հետ: Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի վերաբերյալ նույն ամսաթվին կատարված վերապահման արդյունքում առաջացել է կրկնակի քրեականացման պահանջ խուզարկության և առգրավման գծով փոխադարձ իրավական օգնության դիմումները կատարելու համար:

403. Հարկաբյուջետային բնույթի հանցագործությունների դեպքում, երբ չեն կիրառվում հարկադրանքի միջոցներ (խուզարկություն և առգրավում), կրկնակի քրեականացման վերաբերյալ վերոնշյալ դրույթները բացասաբար են ազդում համագործակցության վրա և այլ ոլորտներում, որտեղ առկա են տեխնիկական թերություններ, ինչպիսին է իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի բացակայությունը:

404. Ինչպես հետագայում նկարագրված է Հանձնարարական 39-ի վերլուծությամբ, ՔԴՕ-ում կրկնակի քրեականացման հասկացությունը բավարարում է Չափորոշիչ 37.7-ի պահանջներին:

405. **Չափորոշիչ 37.8 (համապատասխանում է).** Հայաստանի օրենսդրությամբ սահմանված բոլոր քննչական գործողությունները հասանելի են նաև փոխադարձ իրավական օգնության նպատակով՝ բացառությամբ համապատասխան միջազգային պայմանագրերով սահմանված դեպքերի:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

406. **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 37-ին:**

Հանձնարարական 38. Փոխադարձ իրավական օգնությունը. ստեղծում և բռնագանձում

407. 2009թ.-ի փոխադարձ գնահատման արդյունքում Հանձնարարական 38-ի մասով Հայաստանին տրվել էր «մասամբ համապատասխանում է» գնահատականը: Գնահատականը հիմնականում պայմանավորված էր այլ Հանձնարարականից բխող համապատասխան գործոններով: Մտահոգությանտեղիք էին տվել այնպիսի խնդիրներ, ինչպիսիք են բռնագանձման և նախնական միջոցների հետ կապված թերությունները, ֆինանսական գաղտնիք կազմող տեղեկատվության հասանելիությունը և կրկնակի քրեականացման առումով իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի բացակայությունը: Թեև 2012թ. ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարական 38-ն ընդհանուր առմամբ նման է իր նախորդ տարբերակին, դրանում կատարվել են ոճի և բովանդակության առումով որոշակի փոփոխություններ: Մասնավորապես, Հանձնարարականն այժմ ուղղակիորեն ներառում է նաև ԱՖ-ը, առանց դատավճռի առկայության բռնագանձման և հարակից նախնական միջոցների մասով փոխադարձ իրավական օգնության պարագայում որդեգրում է առավել խիստ մոտեցում, խորացնում է օտարերկրյա պետությունների հարցման արդյունքում հանցավոր ճանապարհով ստացված գույքի կառավարման և օտարման շուրջ ակնկալիքները:

408. **Չափորոշիչ 38.1 (համապատասխանում է).** Հանձնարարական 37-ում նկարագրված իրավական համակարգը վերաբերում է նաև այս համատեքստում փոխադարձ իրավական օգնությանը: Ստացվում է, որ Հայաստանը, ընդհանուր առմամբ, իրավասու է համարժեք գործողություններ ձեռնարկել՝ ի պատասխան այլ երկրներից ստացված հարցումների, որոնցով

խնդրարկվում է հայտնաբերել, արգելադրել և բռնագանձել ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ արդյունքում ստացված գույքը, կատարման նպատակով օգտագործված կամ օգտագործման համար նախատեսված գործիքները: Ինչպես արդեն նշվել է Հանձնարարական 36-ի վերլուծությամբ, Հայաստանը միացել է մի շարք միջազգային պայմանագրերի (այդ թվում՝ Եվրոպայի խորհրդի Ստրասբուրգի և Վարշավայի կոնվենցիաներին), որոնք ներառում են այս խնդիրների մանրամասն նկարագրությունը:

409. **Չափորոշիչ 38.2 (չի համապատասխանում).** Հայաստանում բռնագանձում կիրառվում է միայն մեղադրական դատավճռի առկայության դեպքում և, ինչպես նախորդ փոխադարձ գնահատման ժամանակ (տես, օրինակ, 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 987-րդ պարբերությունը), քաղաքացիական հիմունքներով բռնագանձման որոշումները ներկայում նույնպես որևէ հանգամանքներում ճանաչվել չեն կարող: 2014թ.-ի ՌԱԳ-ից պարզ է դառնում, որ այս մոտեցումը վերանայման ընթացքում է: Այդուհանդերձ, գնահատման պահի դրությամբ Հայաստանը չի համապատասխանում այս չափորոշիչի պահանջներին:

410. **Չափորոշիչ 38.3 (մասամբ համապատասխանում է).** Ինչպես 2009թ.-ին (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 990-րդ պարբերություն), այնպես էլ ներկայում բացակայում են արգելադրման և բռնագանձման գործողություններն այլ երկրների հետ համակարգելու պաշտոնական համաձայնությունները, թեև նման համաձայնությունները կարող են անկասկած ձեռք բերվել առանձին դեպքերում և ըստ անհրաժեշտության:

411. **Չափորոշիչ 38.4 (համապատասխանում է).** Բռնագանձված գույքը այլ երկրների հետ բաշխելուն ուղղակիորեն վերաբերող որևէ իրավական դրույթներ կամ վարչական գործընթացներ ու ընթացակարգեր սահմանված չեն: Այնուամենայնիվ, օրենքի որևէ դրույթ չի արգելում կամ խոչընդոտում իշխանությունների՝ այս եղանակով առանձին դեպքերում և ըստ անհրաժեշտության գույքը այլ երկրների հետ բաշխելու կարողությունները:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

412. **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 38-ին:**

Հանձնարարական 39. Հանձնումը

413. 2009թ.-ին հանձնման վերաբերյալ Հանձնարարական 39-ի մասով Հայաստանին տրվել էր «համապատասխանում է» գնահատականը: 2012թ.-ին ՖԱԹՖ-ն այս համատեքստում կատարեց ոճի և բովանդակության առումով որոշակի փոփոխություններ, որոնցից ամենակարևորը նախկին Հանձնարարական 37-ի և Հատուկ Հանձնարարական V-ի՝ հանձնմանն առնչվող տարրերի միավորումն է Հանձնարարական 39-ի ներքո: 2009թ.-ին Հանձնարարական 37-ի մասով հանձնման հետ կապված որևէ թերություններ չէին արձանագրվել: Այնուամենայնիվ, Հատուկ Հանձնարարական V-ի մասով համարվել էր, որ ԱՖ հանցագործության սահմանման գծով հայտնաբերված թերությունները կարող են հանձնման դեպքում հնարավոր խոչընդոտ հանդիսանալ՝ հաշվի առնելով կրկնակի քրեականացման պայմանը բավարարելու անհրաժեշտությունը: Անցյալի համեմատ՝ Նոր Հանձնարարական 39-ն ավելի մեծ կարևորություն է տալիս ընթացակարգային հարցերին և հանձնման պարզեցված մեխանիզմների առկայությանը:

414. **Չափորոշիչ 39.1 (համապատասխանում է).** Հայաստանը միացել է 1957թ.-ի Հանձնման մասին եվրոպական կոնվենցիային և վերջինի 1-ին ու 2-րդ Արձանագրություններին, հետևաբար կարող է երկկողմ ու բազմակողմ համաձայնագրերի հիման վրա հանձնում կատարել: ՔԴՕ-ի համաձայն՝ հանձնում կարող է կատարվել նաև Արձանագրություններից դուրս առանձին դեպքերում (տես, օրինակ, ՔԴՕ-ի 487-496 և 498-499-րդ հոդվածները): ՓԼ-ն և ԱՖ-ը հանձնման ենթակա հանցագործություններ են:

415. Հայաստանի օրենսդրությունը (գլխավորապես ՔԴՕ-ն) սահմանում է հստակ դրույթներ հանձնման հարցումների կատարման համար: Այս առումով ԱՆ-ում առկա են գործերի մեխանիկական և ավտոմատացված կառավարման համակարգեր: Թեև օրենքը հանձնման հարցումների առաջնահերթությունը չի կարգավորում, գնահատող խմբին հավաստիացրել են, որ խիստ հրատապ դեպքերում առանձին հարցումները ԱՆ-ում ներքին կարգով դիտարկվում են որպես առաջնահերթություն:

416. Հայաստանի օրենսդրությունը չի սահմանում ոչ ողջամիտ կամ անհարկի խոչընդոտող պայմաններ հարցումների կատարման համար (տես, օրինակ, ՔԴՕ-ի 488-րդ հոդվածը):

417. **Չափորոշիչ 39.2 (համապատասխանում է).** Հայաստանի Սահմանադրության 30.1-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի քաղաքացուն չի կարելի հանձնել օտարերկրյա պետությանը, «բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերով նախատեսված դեպքերի» (տես նաև ՔՕ-ի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասը): Այնուամենայնիվ, Հայաստանն իր քաղաքացիներին հանձնելու վերաբերյալ որևէ միջազգային պայմանագիր չի վավերացրել: Այն դեպքում, երբ, օրինակ, հանձնումը մերժվում է անձի քաղաքացիության հիմքով, օտարերկրյա պետության պահանջով տվյալ անձը պետք է ենթարկվի քրեական պատասխանատվության հանձնումը մերժող երկրում (ՔԴՕ-ի 498-րդ հոդված, տես նաև ՔՕ-ի 16-րդ հոդվածի 5-րդ մասը):

418. **Չափորոշիչ 39.3 (համապատասխանում է).** Ինչպես նախորդ գնահատման ժամանակ (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 999-1002-րդ պարբերություններ), ներկայում նույնպես հանձնման համար անհրաժեշտ է բավարարել կրկնակի քրեականացման պահանջը (ՔԴՕ-ի 487-րդ հոդվածի 2-3-րդ մասեր): Այս պահանջը բավարարված է համարվում՝ անկախ այն հանգամանքից, թե արդյոք երկու երկիրն էլ տվյալ հանցագործությունը դասում են հանցագործությունների նույն խմբին կամ սահմանում են նույն տերմինով:

419. **Չափորոշիչ 39.4 (չի համապատասխանում).** 2012թ.-ին ՖԱԹՖ-ի վերանայված Հանձնարարական 39-ը երկրներից պահանջում է (ներպետական օրենսդրության սկզբունքներին համապատասխան) ունենալ հանձնման պարզեցված մեխանիզմներ: Հայաստանի իշխանությունները հավաստել են, որ ներկայում հանձնման պարզեցված մեխանիզմներ առկա չեն: Իշխանությունները չեն նշել Հանձնման մասին եվրոպական կոնվենցիայի (CETS 209) 3-րդ Լրացուցիչ արձանագրությունը ստորագրելու պատրաստակամության մասին:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

420. **Հայաստանը հիմնականում համապատասխանում է Հանձնարարական 39-ին:**

Հանձնարարական 40. Միջազգային համագործակցության այլ ձևերը

421. 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման արդյունքում ներկայի Հանձնարարական 40-ին վերաբերող պահանջների մասով Հայաստանին տրվել էր «հիմնականում համապատասխանում է» գնահատականը (3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվության 1018-1045-րդ պարբերություններ): Հիմնական թերությունը կապված էր լայն շրջանակով միջազգային համագործակցություն ապահովելու կարողությունների վրա ազդեցություն ունեցող այնպիսի գործոնների հետ, ինչպիսիք են մասնագիտական գաղտնիք կազմող տեղեկատվության հասանելիությունը ՖԴԿ-ին և ֆինանսական գաղտնիք կազմող տեղեկատվության հասանելիությունը ԻՄ-երին: 3-րդ փուլի փոխադարձ գնահատմանը հաջորդող ժամանակահատվածում մասնագիտական և ֆինանսական գաղտնիքի պաշտպանությունը կարգավորող օրենքներում կատարած փոփոխությունները վերացրել են ՖԴԿ-ին առնչվող վերոնշյալ թերությունը: Այնուամենայնիվ, ֆինանսական գաղտնիք կազմող տեղեկատվության հասանելիությունը ԻՄ-երին դեռևս սահմանափակ է:

422. **Չափորոշիչ 40.1 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված ընդհանուր դրույթներից մեկը իրավասու մարմիններին օժտում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի ոլորտում միջազգային կառույցների և օտարերկրյա այլ երկրների մարմինների հետ համագործակցելու իրավասություններով (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Տվյալ դրույթի ձևակերպումը բավականին ընդգրկուն է բոլոր իրավասու մարմինների առումով Առանցքային չափորոշիչ 40.1-ին համապատասխանության համար:

ՖԴԿ

423. ՖԴԿ-ի համար ուղղակիորեն սահմանված է օտարերկրյա ՖՀՄ-ների հետ տեղեկատվության (ներառյալ՝ փաստաթղթերի), այդ թվում՝ օրենքով սահմանված գաղտնիք կազմող տեղեկությունների փոխանակման իրավասություն, ինչը երկկողմ համաձայնագրերի կամ միջազգային կառույցներին անդամակցությունից բխող հանձնառությունների հիման վրա ապահովում է տեղեկատվության գաղտնիություն համարժեք մակարդակը և դրա օգտագործումը բացառապես ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նպատակներով (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետ և 14-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Նշված իրավասությունը կիրառելի է նաև վերահսկողական նպատակներով ՓԼ/ԱՖ ոլորտում իրավասու օտարերկրյա վերահսկող մարմինների հետ տեղեկատվության անուղղակի (օտարերկրյա ՖՀՄ-ների միջոցով) փոխանակման դեպքում (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

ՎԵՐԱՀՍԿՈՂ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ

Ֆինանսական հաստատություններ

424. ԿԲ-ն իրավունք ունի օտարերկրյա ֆինանսական վերահսկողության մարմինների հետ համագործակցել երկկողմ և բազմակողմ համաձայնագրերի շրջանակներում, որոնք կարգավորում են հեռակա վերահսկողության, տեղերում ստուգումների, կանոնակարգման, պրոտենցիալ և գաղտնիք կազմող այլ տեղեկատվության փոխանակմանը, օգտագործմանը և տրամադրմանն առնչվող հարցերը: Նման համաձայնագրերի հիման վրա օտարերկրյա ֆինանսական վերահսկողության մարմինները նաև իրավունք ունեն արտասահմանյան ֆինանսական խմբի անդամ հանդիսացող և Հայաստանի տարածքում գործող ռեզիդենտ մասնաճյուղերում և այլ հաստատություններում իրականացնել տեղերում ստուգումներ (ՀՀ ԿԲ մասին ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 1-ին մաս և 39¹-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Տեղեկատվությունը կարող է տրամադրվել սեփական նախաձեռնությամբ և հարցման հիման վրա:

ՆՈՖԳՏՄ-ներ

425. ՖՆ-ն և ԱՆ-ն իրավասու են «Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերի մասին» ՀՀ օրենքի հիման վրա համագործակցել իրենց համապատասխան գործընկեր օտարերկրյա մարմինների հետ: Մասնավորապես, նշված նախարարություններն իրավասու են փոխադարձ շահերի շուրջ արդյունավետ համագործակցություն ապահովելու նպատակով օտարերկրյա վերահսկողության մարմինների հետ ստորագրել համաձայնագրեր («Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 5-րդ մաս և 7-րդ հոդվածի 4-րդ մաս): Այսինքն, երկու նախարարությունն էլ իրավասու են իրենց վերահսկողության շրջանակներում գտնվող ՆՈՖԳՏՄ-ներին վերաբերող հարցերով համագործակցել օտարերկրյա գործընկերների հետ, այդ թվում՝ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջներին ՆՈՖԳՏՄ-ների համապատասխանության հարցերով (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Երկու նախարարությունում էլ գործում են հատուկ ստորաբաժանումներ (ՖՆ-ի Միջազգային հարաբերությունների վարչությունը և ԱՆ-ի Միջազգային իրավական օգնության և միջազգային հարաբերությունների վարչությունը), որոնք օժանդակում են նախարարությունների կողմից իրենց իրավասությունների և լիազորությունների շրջանակում միջազգային համագործակցության իրականացմանը:

Իրավապահ մարմիններ

426. ՔԴՕ-ի դրույթների համաձայն՝ երկկողմ կամ միջազգային համաձայնագրերի հիման վրա ԻՄ-երն իրավասու են ուղղակիորեն տեղեկատվություն փոխանակել իրենց օտարերկրյա գործընկերների հետ (ՔԴՕ-ի 475.4-րդ հոդված): Ավելին, Ոստիկանությունը, ԱԱԾ-ն, հարկային և մաքսային մարմինները իրավասու են հարցումների դեպքում օպերատիվ օգնություն տրամադրել օտարերկրյա ԻՄ-երին, հատուկ ծառայություններին և միջազգային իրավապահ կազմակերպություններին (ՕՀԳՄՕ-ի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

427. **Չափորոշիչ 40.2 (համապատասխանում է).** Իրավասու մարմինները.

- ա) Ունեն միջազգային համագործակցություն իրականացնելու ընդհանուր իրավական հիմքեր (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Ավելին, ՖԴԿ-ն, Ոստիկանությունը, ԱԱԾ-ն, հարկային և մաքսային մարմիններն ունեն իրենց ոլորտը կարգավորող օրենքներով և այլ կանոնակարգերով սահմանված հատուկ դրույթներ, որոնք թույլատրում են նման համագործակցության իրականացումը (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի 2-րդ մաս, «Ազգային անվտանգության մարմինների մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի (կ) և (հ) կետեր, Մաքսային օրենսգրքի 9-րդ հոդված, ՕՀԳՄՕ-ի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Այս առումով ԿԲ-ի համար իրավասություններ են սահմանված «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 39¹-րդ հոդվածի 1-ին մասով, ՖՆ-ի և ԱՆ-ի համար՝ «Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 5-րդ մասով և 7-րդ հոդվածի 4-րդ մասով:
- բ) Չունեն որևէ իրենց իրավասությունների մասով որևէ իրավական սահմանափակումներ ամենաարդյունավետ եղանակով համագործակցություն իրականացնելու համար:
- գ) Օգտագործում են հստակ և անվտանգ ուղիներ համագործակցության հարցումների փոխանցման և կատարման համար, ինչպիսիք են.
  - ՖԴԿ՝ Էգմոնտի անվտանգ ցանցը (ՖԴԿ-ի Գործառնական ձեռնարկի 34 և 44-47-րդ կետեր),
  - ԿԲ, ՖՆ, ԱՆ՝ օտարերկրյա գործընկերների հետ երկկողմ համաձայնագրերով հաստատված ուղիներ,
  - ԻՄ՝ տարբեր անվտանգ ուղիներ (ներառյալ՝ էլեկտրոնային), օրինակ՝ Ինտերպոլի ցանցը, Մաքսային հարկադիր միջոցառումների ցանցը:
- դ) ՖԴԿ-ն ունի հստակ գործընթացներ հարցումներն ըստ առաջնահերթության դասակարգելու և ժամանակին կատարելու համար (ՖԴԿ-ի Գործառնական ձեռնարկի 34 և 44-47-րդ կետեր): Իշխանությունների հավաստմամբ, ԻՄ-երը հարցումները կատարում են ըստ օտարերկրյա գործընկերների կողմից նախանշված ժամկետների, որը տևում է 10 օրից մինչև 3 ամիս՝ կախված հարցման բնույթից և այլ հանգամանքներից: ԿԲ-ն առաջնորդվում է օտարերկրյա գործընկերների հետ հետ կնքված համաձայնագրերով սահմանված դրույթներով, իսկ ՖՆ-ը և ԱՆ-ն՝ համապատասխան միջգերատեսչական համաձայնագրերի դրույթներով:
- ե) ՖԴԿ-ն ունի հստակ գործընթացներ ստացված տեղեկատվության անվտանգ պահպանությունը երաշխավորելու համար: Իշխանությունների հավաստմամբ, օտարերկրյա գործընկերների հետ ԻՄ-երի կողմից փոխանակված ցանկացած տեղեկատվություն դասակարգվում է որպես գաղտնի, և դրա անվտանգությունն ապահովվում է երկկողմ և միջազգային համաձայնագրերի, «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի և նման տեղեկատվության հետ վարվելու ԻՄ-երի ներքին ընթացակարգերի պահանջների համաձայն: Ինչ վերաբերում է ԿԲ-ին, օտարերկրյա վերահսկող մարմիններից

ստացված տեղեկատվության գաղտնիությունը կարգավորվում է «Բանկային գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, իսկ ՖՆ-ի և ԱՆ-ի դեպքում գործում են նախարարությունների՝ օտարերկրյա գործընկերներից ստացված տեղեկատվության գաղտնիությունն ապահովող ներքին ընթացակարգերի հստակ պահանջները:

428. Չափորոշիչ 40.3 (համապատասխանում է). Սահմանված չեն որևէ իրավական դրույթներ, որոնք իրավասու մարմինների կողմից միջազգային համագործակցություն իրականացնելու իրավասությունները կսահմանափակեն միայն երկկողմ կամ բազմակողմ համաձայնագրերի առկայության դեպքերով: ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված ընդհանուր դրույթի ձևակերպումը հղում է կատարում միջազգային պայմանագրերին և միջազգային ընդունված փորձին, որը վերոնշյալ համատեքստում բացառում է նման մեկնաբանությունը:

429. Չափորոշիչ 40.4 (համապատասխանում է). Գործող օրենսդրությամբ սահմանված չեն որևէ իրավական դրույթներ, որոնք իրավասու մարմիններին կարգելեն համագործակցության շրջանակներում ստացված տեղեկատվության օգտագործման կամ օգտակարության վերաբերյալ տրամադրել հետադարձ արձագանք: Որպես էզմոնտ խմբի անդամ՝ ՖԴԿ-ն նման հետադարձ արձագանք տրամադրում է Տեղեկատվության փոխանակման գծով էզմոնտի սկզբունքների 19-րդ կետի համաձայն: Ինչ վերաբերում է ԻՄ-երին և վերահսկող մարմիններին (ԿԲ, ՖՆ, ԱՆ), իշխանությունների հավաստմամբ, հետադարձ արձագանքի տրամադրումը հիմնականում կարգավորվում է օտարերկրյա գործընկերների հետ կնքված երկկողմ և բազմակողմ համաձայնագրերի պահանջներով:

430. Չափորոշիչ 40.5 (համապատասխանում է). Այս չափորոշիչին տեխնիկական համապատասխանության առումով.

ա) Հայաստանի օրենսդրությունը չի բացառում կամ արգելում հարկային խնդիրներով տեղեկատվության տրամադրումը: Ավելին, հարկային հանցագործությունները համարվում են ՓԼ նախորդող հանցագործություններ:

բ) ՖԴԿ-ն և ԿԲ-ն իրավասու են փոխանակել գաղնիք կազմող տեղեկատվություն (ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի 2-րդ մաս, «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի 39¹-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Միջազգային պայմանագրերի համաձայն՝ ՖՀ-ն և ԱՆ-ն իրավասու են փոխանակել գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն: ԻՄ-երը նույնպես սահմանափակված չեն օտարերկրյա գործընկերների հետ նման տեղեկատվություն փոխանակելու հարցում:

գ) Գործող օրենսդրությունը չի բացառում կամ արգելում իրավասու մարմինների կողմից տեղեկատվության տրամադրումն այն դեպքում, երբ հարցումը ստացած երկրում իրականացվում է հետաքննություն, նախաքննություն կամ վարույթ:

դ) Օրենսդրությունն ապահովում է միջազգային կառույցների և օտարերկրյա երկրների համապատասխան մարմինների հետ համագործակցության իրականացումը՝ անկախ նման գործընկերների բնույթից կամ կարգավիճակից:

431. Չափորոշիչ 40.6 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՖԴԿ-ն իրավասու չէ որևէ երրորդ անձի բացահայտելու, ինչպես նաև քրեական հետապնդման, վարչական կամ դատական նպատակներով օգտագործելու կամ օգտագործման տրամադրելու միջազգային համագործակցության շրջանակներում ստացված տեղեկատվությունը՝ առանց օտարերկրյա կառույցի կամ մարմնի նախնական համաձայնության: Ինչ վերաբերում է ԻՄ-երին, ԿԲ-ին, ՖՆ-ին և ԱՆ-ին, իշխանությունների հավաստմամբ, գործող երկկողմ և միջազգային համաձայնագրերն արգելում են ստացված տեղեկատվության օգտագործումն ու բացահայտումը որևէ երրորդ կողմի՝ առանց այդ տեղեկատվությունը տրամադրած կողմի նախնական համաձայնության:

432. **Չափորոշիչ 40.7 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՖԴԿ-ն իրավասու չէ որևէ երրորդ անձի բացահայտելու, ինչպես նաև քրեական հետապնդման, վարչական կամ դատական նպատակներով օգտագործելու կամ օգտագործման տրամադրելու միջազգային համագործակցության շրջանակներում ստացված տեղեկատվությունը՝ առանց օտարերկրյա կառույցի կամ մարմնի նախնական համաձայնության: Ավելին, ՖԴԿ-ի աշխատակիցների նկատմամբ սահմանված է պահանջ գաղտնիք կազմող տեղեկատվությունն իրենց աշխատանքային գործունեության ընթացքում և դրանից հետո չբացահայտելու վերաբերյալ: Իշխանությունների հավաստմամբ, օտարերկրյա գործընկերների հետ ԻՄ-երի կողմից փոխանակված ցանկացած տեղեկատվություն դասակարգվում է որպես գաղտնի, և դրա անվտանգությունն ապահովվում է երկկողմ և միջազգային համաձայնագրերի, «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի և նման տեղեկատվության հետ վարվելու ԻՄ-երի ներքին ընթացակարգերի պահանջների համաձայն: Ավելին, օտարերկրյա վերահսկող մարմիններից ստացված տեղեկատվության գաղտնիությունը և բացահայտման արգելքը երաշխավորվում է նաև «Բանկային գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքով և ԿԲ-ի կողմից կնքված միջազգային պայմանագրերով: ԿԲ բոլոր աշխատակիցները ստորագրում են գաղտնիության պահպանման համաձայնագիր: ՖՆ-ի և ԱՆ-ի դեպքում օտարերկրյա գործընկերներից ստացված տեղեկատվության գաղտնիությունը և անվտանգությունը կարգավորվում է միջազգային պայմանագրերով: Ավելին, ստացված տեղեկատվության բացահայտման արգելքը երրորդ անձանց ապահովվում է տեղեկատվության գաղտնիության վերաբերյալ ներքին ընթացակարգերով: Քաղաքացիական ծառայողների կողմից տեղեկատվության գաղտնիության ապահովման պարտավորությունը, այդ թվում՝ աշխատանքային գործունեության ավարտից հետո, սահմանված է «Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

433. **Չափորոշիչ 40.8 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքով սահմանված չէ որևէ դրույթ, որը ՖԴԿ-ին կարգելի օտարերկրյա գործընկերների անունից կատարել հարցումներ: Ավելին, ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածը որևէ տարբերություն չի նախատեսում ՖԴԿ-ի կողմից փոխանակվող տեղեկատվության առումով՝ անկախ տեղեկատվությունը առկա կամ ձեռք բերման ենթակա լինելու հանգամանքից: Ինչ վերաբերում է ԻՄ-երին, վերջինները կարող են օտարերկրյա գործընկերների անունից իրականացնել հետաքննություն (ՕՀԳՄՕ-ի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): ՀՀ «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ ԿԲ-ն կարող է համագործակցել վերահսկողական իրավասություններով օժտված օտարերկրյա մարմինների հետ՝ բացահայտելով վերջինների կողմից վերահսկողություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ ամբողջ տեղեկատվությունը, այդ թվում՝ գաղտնիք կազմող տեղեկատվությունը: Սահմանված չեն որևէ դրույթներ, որոնք ԿԲ-ին կսահմանափակեն օտարերկրյա գործընկերների անունից և նրանց համար նման տեղեկատվական հարցումներ կատարելու կարողությունները («Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի 39¹-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Տեղեկատվության փոխանակման հետ կապված հարցերը, այդ թվում՝ օտարերկրյա գործընկերների անունից և նրանց համար տեղեկատվական հարցումներ կատարելը կարգավորվում են ՖՆ-ի և ԱՆ-ի միջգերատեսչական պայմանագրերով:

434. **Չափորոշիչ 40.9 (համապատասխանում է).** ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածը ՖԴԿ-ի համար ապահովում է պատշաճ իրավական հիմքեր ՓԼ, նախորդող հանցագործությունների և ԱՖ գծով միջազգային համագործակցություն իրականացնելու համար: «Համապատասխան մարմինները և օտարերկրյա ՖՀՄ-ները» ձևակերպումը նման կազմակերպությունների բնույթի կամ կարգավիճակի հետ կապված որևէ տարբերություն չի դնում՝ այդպիսով թույլատրելով համագործակցությունը: Ավելին, թեև օրենքի դրույթները նշում են, որ համագործակցությունն իրականացվում է ՓԼ/ԱՖ ոլորտում ներգրավված մարմինների հետ, նման համագործակցության շրջանակները (միջազգային համագործակցությունը կամ

միջազգային փորձը) թույլատրում են համագործակցություն իրականացնել նաև նախորդող հանցագործությունների մասով:

435. Չափորոշիչ 40.10 (համապատասխանում է). Սահմանված չեն որևէ իրավական դրույթներ, որոնք կխոչընդոտեն ստացված տեղեկատվության օգտագործման և դրա հիման վրա կատարված վերլուծության արդյունքների մասին ՖԴԿ-ի կողմից իր օտարերկրյա գործընկերներին հետադարձ արձագանք տրամադրելը ինչպես սեփական նախաձեռնությամբ, այնպես էլ համապատասխան հարցման դեպքում: Որպես էզմոնտ խմբի անդամ՝ ՖԴԿ-ն նման հետադարձ արձագանք տրամադրում է Տեղեկատվության փոխանակման գծով էզմոնտի սկզբունքների 19-րդ կետի համաձայն:

436. Չափորոշիչ 40.11 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի ձևակերպումը ՖԴԿ-ի և օտարերկրյա գործընկերների հետ փոխանակվող տեղեկատվության տեսակների հետ կապված որևէ սահմանափակում չի դնում: Էզմոնտ խմբին ՖԴԿ-ի անդամակցությունը հնարավորություն է տալիս փոխանակել համապատասխան տեղեկատվություն Տեղեկատվության փոխանակման գծով էզմոնտի սկզբունքների 22-րդ կետի համաձայն: Հետևաբար, առկա չեն որևէ իրավական խոչընդոտներ, որոնք կարող են արգելել ՖԴԿ-ին փոխանակել Չափանիշ 40.11-ով նախատեսված տեղեկատվության տեսակները:

437. Չափորոշիչ 40.12 (համապատասխանում է). ԿԲ-ն ունի իրավական հիմքեր օտարերկրյա գործընկերների հետ համագործակցելու համար և կարող է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի նպատակներով փոխանակել վերահսկողական բնույթի տեղեկատվություն («Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 1-ին մաս և 39¹-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

438. Չափորոշիչ 40.13 (համապատասխանում է). Օրենսդրությունը չի սահմանափակում ԿԲ-ի իրավասությունը օտարերկրյա գործընկերների հետ ներպետական մակարդակով հասանելի տեղեկատվությունը (այդ թվում՝ ՖՀ-ներում առկա տեղեկատվությունը) փոխանակելու հարցում՝ համապատասխան կարիքներին համաչափ ձևով:

439. Չափորոշիչ 40.14 (համապատասխանում է). «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի 39¹-րդ հոդվածի 1-ին մասը ԿԲ-ին լիազորում է այլ համապատասխան մարմիններին փոխանցել օրինական ճանապարհով ձեռք բերված ամբողջ տեղեկատվությունը՝ օրենքի խախտումները կանխելու և պատասխանատվության ենթարկելու նպատակով: Նշված դրույթի իրավական շրջանակը բավական լայն է Չափորոշիչ 40.14-ով նախատեսված տեղեկատվության (վերահսկողական, պրոպեգանդային և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով) տեսակները ներառելու համար:

440. Չափորոշիչ 40.15 (համապատասխանում է). «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքն ապահովում է ԿԲ-ի և օտարերկրյա գործընկերների միջև միջազգային համագործակցության ընդհանուր կարգավորումը, իսկ համագործակցության առանձին ձևերի մանրամասները նախատեսվում են ԿԲ-ի կողմից կնքված երկկողմ կամ միջազգային պայմանագրերով: Օրինակ՝ ԿԲ-ի հետ կնքած փոխըմբռնման համաձայնագրերը, ի թիվս այլոց, կարգավորում են Հայաստանում կամ համապատասխան օտարերկրյա պետությունում գործող ՖՀ-ների հիմնադրման, լիցենզավորման և ընթացիկ վերահսկողության շուրջ համագործակցության հարցերը: Նշվածը ներառում է տեղեկատվության փոխանակումը գրավոր հարցումների հիման վրա, կամ, հրատապ դեպքում, համաձայնեցված այլ եղանակներով: Հետևաբար, ԿԲ-ն որևէ կերպ սահմանափակված չէ կատարելու օտարերկրյա գործընկերների հարցումները և անհրաժեշտության դեպքում նրանց անունից ձեռնարկելու վերահսկողական միջոցառումներ, այդ թվում՝ իրականացնելու տեղեկատվական հարցումներ:

441. Ավելին, երկկողմ կամ միջազգային պայմանագրերի հիման վրա օտարերկրյա վերահսկող մարմիններն իրավունք ունեն արտասահմանյան ֆինանսական խմբի անդամ հանդիսացող և

Հայաստանի տարածքում գործող ռեզիդենտ մասնաճյուղերում և այլ հաստատություններում իրականացնել տեղերում ստուգումներ («Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքը 8-րդ հոդվածի 1-ին մաս և 391-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Օրենսդրությունը չի սահմանափակում օտարերկրյա վերահսկող մարմինների կողմից ստուգումների իրականացումը՝ ֆինանսական խմբի նկատմամբ վերահսկողության արդյունավետությանն օժանդակելու նպատակով:

442. Չափորոշիչ 40.16 (համապատասխանում է). «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի համաձայն՝ վերահսկողական տեղեկատվությունը (ծառայողական) գաղտնիք է: «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված են սահմանափակումներ նման տեղեկատվության տրամադրման, հրապարակման և օգտագործման հարցում: Մասնավորապես, 391-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ԿԲ-ն կարող է օտարերկրյա գործընկերներին տրամադրել բանկային կամ այլ գաղտնիք կազմող վերահսկողական տեղեկատվություն: Ինչպես արդեն նշվել է, միջազգային համագործակցության մանրամասները կարգավորվում են ԿԲ-ի կնքած երկկողմ կամ բազմակողմ պայմանագրերով: Օրինակ՝ ԿԲ-ի կնքած փոխըմբռնման համաձայնագրերով ԿԲ-ն պարտավոր է տեղեկատվություն փոխանակելիս ապահովել ստացված տեղեկատվության գաղտնիությունը, օգտագործել այն բացառապես օրինական վերահսկողական նպատակներով և ձեռնպահ մնալ առանց օտարերկրյա գործընկերոջ նախնական համաձայնության ստացված տեղեկատվությունը բացահայտելուց: Այն դեպքում, երբ ԿԲ-ն օրենսդրորեն պարտավոր է տրամադրել առկա տեղեկատվությունը, վերջինը պետք է հետամուտ լինի ապահովելու ստացված տեղեկատվության գաղտնիությունը և պատշաճ կերպով տեղեկացնի օտարերկրյա գործընկերոջը:

443. Չափորոշիչ 40.17 (համապատասխանում է). Ներպետական մակարդակով առկա տեղեկատվությունը (այդ թվում՝ բանկային գաղտնիք կազմող) ԻՄ-երին հասանելի է ՕՀԳՄՕ-ով (14-րդ հոդվածի 1-ին մաս և 15-րդ հոդված) նախատեսված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների կամ ՔԴՕ-ով նախատեսված քննչական գործողությունների շրջանակում: ԻՄ-երն առաջին դեպքում ստացված տեղեկատվություն կարող են տրամադրել (փոխանակել) օտարերկրյա գործընկերներին ՕՀԳՄՕ-ի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված կարգով: Երկրորդ դեպքում, թեև ՔԴՕ-ն չի կարգավորում նման հարաբերությունները, օտարերկրյա ԻՄ-երի հետ տեղեկատվության փոխանակումը պետք է հիմնվի ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված՝ համագործակցության վերաբերյալ ընդհանուր դրույթի վրա:

444. Չափորոշիչ 40.18 (համապատասխանում է). ՕՀԳՄՕ-ի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ կարող են իրականացվել Հայաստանի միջազգային պայմանագրերին համապատասխան՝ օտարերկրյա պետությունների ԻՄ-երի և հատուկ ծառայությունների, միջազգային իրավապահ կազմակերպությունների հարցումների հիման վրա: Որպես Ինտերպոլի անդամ (1992թ.-ից)՝ Հայաստանը լայնորեն համագործակցում է օտարերկրյա գործընկերների հետ Ինտերպոլի գծով կնքված միջազգային պայմանագրերի շրջանակներում:

445. Չափորոշիչ 40.19 (համապատասխանում է). Օրենսդրությունը չի սահմանափակում ԻՄ-երի իրավասությունը միացյալ քննչական խմբեր ձևավորելու և համատեղ քննություն իրականացնելու համար հարցում: Ավելին, իշխանությունները նշել են, որ ԻՄ-երի կնքած երկկողմ կամ բազմակողմ համաձայնություններն ապահովում են երկկողմ կամ բազմակողմ պայմանավորվածությունների ձեռքբերումը համատեղ քննությունների իրականացման համար:

446. Չափորոշիչ 40.20 (համապատասխանում է). ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի մասին ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածով սահմանված՝ համագործակցության վերաբերյալ ընդհանուր դրույթը

թույլատրում է համագործել ՓԼ/ԱՖ պայքարի ոլորտում գործող միջազգային կառույցների և արտասահմանյան երկրների համապատասխան մարմինների (այդ թվում՝ ֆինանսական հետախուզության օտարերկրյա մարմինների) հետ միջազգային պայմանագրերի շրջանակներում, իսկ դրանց բացակայության դեպքում՝ միջազգային պրակտիկայում ընդունված կարգով: Նշված դրույթը չի սահմանափակում ԻՄ-երի կամ ՖԴԿ-ի կողմից տեղեկատվության անուղղակի փոխանակումը:

Կշիռներ և եզրահանգումներ

447. Հայաստանը համապատասխանում է Հանձնարարական 40-ին:

Տեխնիկական համապատասխանության համառոտ ամփոփագիր. առանցքային թերությունները

ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներին համապատասխանությունը		
Հանձնարարական	Գնահատական	Գնահատականի հիմքում ընկած գործոնները
1. Ռիսկերի գնահատումը և ռիսկահենք մոտեցման կիրառությունը	Մասամբ համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Հայաստանը պատշաճ կերպով չի բացահայտել և գնահատել իր ՓԼ ռիսկերը, քանի որ որոշակի սպառնալիքներ և խոցելիություններ լիարժեք կերպով չեն դիտարկվել ԻՄ-երը և ՆՈՖԳՏՄ վերահսկող մարմինները (բացառությամբ ՖՆ-ի) ռիսկահենք հիմունքներով ռեսուրսներ չեն հատկացրել ՌԱԳ-ով բացահայտված ՓԼ ռիսկերի կանխարգելման կամ զսպման համար ՆՈՖԳՏՄ վերահսկող մարմինների՝ Հանձնարարական 1-ի ներքո ՆՈՖԳՏՄ-ների պարտականությունների կատարումն ապահովելու ունակությունը կասկածահարույց է
2. Ներպետական համագործակցությունը և համակարգումը	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Անհրաժեշտ է խորացնել ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի հարցերով Միջգերատեսչական հանձնաժողովի և ԶՈԶ տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի հարցերով Միջգերատեսչական հանձնաժողովի միջև գործողությունների համակարգումը
3. Փողերի լվացման հանցագործությունը	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվություն նախատեսված չէ
4. Բռնագանձումը և նախնական միջոցները	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Բռնագանձման ենթակա գույքի հայտնաբերմանը և հետապնդմանն ուղղված որոշակի քննչական գործողությունների իրականացման հարցում առկա են անհարկի խոչընդոտող պայմաններ Արգելադրված գույքի համակարգված կառավարման խնդիրը չի լուծվել
5. Ահաբեկչության ֆինանսավորման հանցագործությունը	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> ԱՖ մասին կոնվենցիայի հավելվածում նշված միջազգային պայմանագրերից մեկի շրջանակներում ընդգրկված և դրանով սահմանված ոչ բոլոր գործողություններն են ենթարկվել ԱՖ քրեականացման Իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվություն նախատեսված չէ
6. Ահաբեկչությանը և ահաբեկչության ֆինանսավորմանն առնչվող թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցները	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Սահմանված չէ այնպիսի իրավական դրույթ, որը Հայաստանի ռեզիդենտ կամ Հայաստանում գտնվող (ոչ հաշվետու) ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կարգելի ցուցակված անձանց հասանելի դարձնել որևէ միջոցներ կամ այլ ակտիվներ
7. Զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորմանն առնչվող թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցները	Մասամբ համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Թիրախային ֆինանսական պատժամիջոցների կիրառման իրավական հիմքերը կարող կարող են իրավաբանական տեսանկյունից վիճարկելի լինել
8. Շահույթ ստանալու	Հիմնականում	<ul style="list-style-type: none"> Չի կատարվել ՈԱԿ ոլորտի գործունեության, դրա

ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներին համապատասխանությունը		
Հանձնարարական	Գնահատական	Գնահատականի հիմքում ընկած գործոնները
նպատակ չհետապնդող կազմակերպությունները	համապատասխանում է	ծավալների և այլ կարևոր բնութագրերի ֆորմալ ներպետական ուսումնասիրություն՝ բացահայտելու համար ՈԱԿ-ների այն բնութագրերն ու տեսակները, որոնք ենթակա են ԱՖ կամ այլ եղանակներով ահաբեկչությանն օժանդակելու նպատակով չարաշահման դիսկի
9. Ֆինանսական հաստատությունների գործունեության գաղտնիության մասին օրենքները	Համապատասխանում է	
10. Հաճախորդի պատշաճ ուսումնասիրությունը	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Կյանքի ապահովագրության և ներդրումային բնույթի այլ ապահովագրական վկայագրերի շահառուների մասով ՀՊՈւ պահանջներ նախատեսված չեն Հաշվետու անձանց թույլատրված չէ ձեռնպահ մնալ ՀՊՈւ գործընթացի իրականացումից և փոխարենը ներկայացնել ԿԳՀ այն դեպքերում, երբ առաջանում են ՓԼ/ԱՖ կասկածներ, և ողջամիտ է կարծել, որ ՀՊՈւ իրականացնելը կհանգեցնի հաճախորդին իրենց կասկածների բացահայտմանը
11. Տեղեկատվության պահպանումը	Համապատասխանում է	
12. Քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձինք	Մասամբ համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Տեղական ՔԱՈՒԱ-ների կամ միջազգային կազմակերպություններում առանցքային գործառույթներ իրականացնող կամ նախկինում իրականացրած անձանց մասով պահանջներ նախատեսված չեն Տեղական ՔԱՈՒԱ-ների կամ միջազգային կազմակերպություններում առանցքային գործառույթներ իրականացնող կամ նախկինում իրականացրած անձանց ընտանիքի անդամների և փոխկապակցված անձանց մասով պահանջներ նախատեսված չեն Կյանքի ապահովագրության վկայագրերի շահառուների և/կամ շահառուի իրական շահառուի ՔԱՈՒԱ լինելու հանգամանքը պարզելու մասով պահանջներ նախատեսված չեն
13. Թղթակցային բանկային հարաբերությունները	Համապատասխանում է	
14. Փողի կամ արժեքների փոխանցման ծառայությունները	Համապատասխանում է	
15. Նոր տեխնոլոգիաները	Համապատասխանում է	
16. Դրամական փոխանցումները	Համապատասխանում է	
17. Երրորդ անձի միջոցով գործելը	Համապատասխանում է	

ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներին համապատասխանությունը		
Հանձնարարական	Գնահատական	Գնահատականի հիմքում ընկած գործոնները
18. Ներքին հսկողությունը, օտարերկրյա մասնաճյուղերը և դուստր ձեռնարկությունները	Համապատասխանում է	
19. Բարձր որակային երկրները	Համապատասխանում է	
20. Կասկածելի գործարքների մասին հաշվետվությունների ներկայացումը	Համապատասխանում է	
21. Տեղեկատվության կոնֆիդենցիալությունը և կասկածների չբացահայտումը	Համապատասխանում է	
22. ՆՈՖԳՏՄ-ներ. հաճախորդի պատշաճ ուսումնասիրությունը	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Տեղական ՔԱՌԻԱ-ների կամ միջազգային կազմակերպություններում առանցքային գործառնություններ իրականացնող կամ նախկինում իրականացրած անձանց մասով պահանջներ նախատեսված չեն Տեղական ՔԱՌԻԱ-ների կամ միջազգային կազմակերպություններում առանցքային գործառնություններ իրականացնող կամ նախկինում իրականացրած անձանց ընտանիքի անդամների և փոխկապակցված անձանց մասով պահանջներ նախատեսված չեն Կյանքի ապահովագրության վկայագրերի շահառուների և/կամ շահառուի իրական շահառուի ՔԱՌԻԱ լինելու հանգամանքը պարզելու մասով պահանջներ նախատեսված չեն
23. ՆՈՖԳՏՄ-ներ. այլ միջոցառումները	Համապատասխանում է	
24. Իրավաբանական անձանց թափանցիկությունը և իրական շահառուները	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Իրավաբանական անձանց բոլոր տեսակների համար բնութագրական ՓԼ/ԱՖ դիսկերը լիարժեքորեն չեն գնահատվել (<i>Չափորոշիչ 24.2</i>) Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին ՀՀ օրենքով սահմանված չեն հստակ դրույթներ, որոնց միջոցով կապահովվի իրավաբանական անձանց հիմնական հատկորոշիչների վերաբերյալ Պետական ռեգիստրում պահվող տեղեկատվության ստույգությունը և արդիականությունը (<i>Չափորոշիչ 24.5</i>) Պետական ռեգիստրին գրանցման կամ իրական շահառուների վերաբերյալ տեղեկատվություն չտրամադրելու համար պատժամիջոցներ նախատեսված չեն (<i>Չափորոշիչ 24.13</i>)
25. Իրավաբանական կազմավորումների թափանցիկությունը և	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> ԻՄ-երը սահմանափակ իրավասություններ ունեն տրաստի իրական շահառուների և տրաստի նկատմամբ հսկողություն իրականացնող անձանց

ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներին համապատասխանությունը

Հանձնարարական	Գնահատական	Գնահատականի հիմքում ընկած գործոնները
իրական շահառուները		վերաբերյալ ՖՀ-ներում և ՆՈՖԳՏՄ-երում պահվող տեղեկատվությունը ձեռք բերելու համար (Չափորոշիչ 25.5)
26. Ֆինանսական հաստատությունների կարգավորումը և վերահսկողությունը	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Սահմանված չեն պահանջներ՝ կանխարգելելու համար հանցագործների և նրանց հետ փոխկապակցված անձանց կողմից ապահովագրական միջնորդների կամ վճարահաշվարկային կազմակերպությունների կապիտալում նշանակալից մասնակցության կամ վերահսկիչ բաժնեմասի իրական շահառու լինելը կամ կառավարման գործառույթ կատարելը (Չափորոշիչ 26.3) Հիմնարար սկզբունքների կիրառության դաշտում գործող և Հայաստանում լիցենզավորված, սակայն երկրի սահմաններից դուրս գործող ՖՀ-ների նկատմամբ ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով համախմբված վերահսկողության համար որևէ իրավական հիմքեր սահմանված չեն (Չափորոշիչ 26.4-ի (ա) տարրը) Տեղերում ստուգումների և հեռակա վերահսկողության խորությունը ռիսկայնության նկատառումների հիման վրա չի որոշվում (Չափորոշիչ 26.5) Հեռակա վերահսկողության շրջանակներում ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարին առնչվող տեղեկատվություն չի հավաքվում (Չափորոշիչ 26.6)
27. Վերահսկողների լիազորությունները	Համապատասխանում է	
28. ՆՈՖԳՏՄ-ների կարգավորումը և վերահսկողությունը	Մասամբ համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Իրավաբանների, անշարժ գույքի գործակալների և թանկարժեք մետաղների ու քարերի դիլերների կողմից ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջներին համապատասխանության մոնիտորինգն անբավարար է (Չափորոշիչ 28.3) Սահմանափակ են. 1) Փաստաբանները պալատի՝ տեղերում ստուգումներ անցկացնելու իրավասությունները, 2) Ֆինանսների նախարարության՝ հեռակա վերահսկողության շրջանակներում խաղատներից լրացուցիչ տեղեկատվություն պահանջելու իրավասությունները, 3) հանցագործների՝ մասնագիտական որակավորում ստանալը կամ կառավարման գործառույթ կատարելը կանխարգելող պահանջները (բացառությամբ խաղատների), 4) ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով պահանջների խախտման դեպքում կիրառվող պատժամիջոցները (Չափորոշիչ 28.4) Փաստաբանների պալատի և ՖԴԿ-ի կողմից չի իրականացվում ռիսկահենք վերահսկողություն (Չափորոշիչ 28.5)
29. Ֆինանսական հետախուզության մարմինը	Համապատասխանում է	

ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներին համապատասխանությունը		
Հանձնարարական	Գնահատական	Գնահատականի հիմքում ընկած գործոնները
30. Իրավապահ և քննչական գործառույթներ իրականացնող մարմինների պարտականությունները	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> ԻՄ-երը պարբերական հիմունքներով չեն իրականացնում զուգահեռ տարվող նախաձեռնողական ֆինանսական քննություն
31. Իրավապահ և քննչական գործառույթներ իրականացնող մարմինների լիազորությունները	Մասամբ համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Իրավական սահմանափակումները բացասաբար են ազդում. ա) տվյալների տրամադրում պարտադրելու՝ ԻՄ-երի իրավասությունների և բ) քննության նպատակով հասանելի քննչական գործողությունների շրջանակի վրա
32. Կանխիկի անդրսահմանային տեղափոխումը	Համապատասխանում է	
33. Վիճակագրությունը	Համապատասխանում է	
34. Ուղեցույցների հետադարձ արձագանքի տրամադրումը	Համապատասխանում է	
35. Պատժամիջոցները	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> ՆՌՖԳՏՄ-ների (բացառությամբ խաղատների) տնօրենների և ավագ ղեկավարության նկատմամբ պատժամիջոցներ նշանակելու համար իրավական հիմքեր սահմանված չեն
36. Միջազգային գործիքները	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Հայաստանը չի վավերացրել «Օդանավերի անօրինական զավթման դեմ պայքարի մասին» կոնվենցիայի 2010թ.-ի Լրացուցիչ արձանագրությունը և «Միջազգային քաղաքացիական ավիացիայի դեմ ուղղված անօրինական գործողությունների դեմ պայքարի մասին» 2010թ.-ի կոնվենցիան
37. Փոխադարձ իրավական օգնությունը	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> Հարցումների ըստ առաջնահերթության դասակարգումը կարգավորող իրավական դրույթներ սահմանված չեն, ԳԴ-ն չունի գործերի կառավարման համակարգ Արձանագրության 2-րդ հոդվածի մասով 2004թ.-ի մարտի 23-ի իր վերապահմամբ Հայաստանը նշել է, որ «չի կատարում խուզարկության և առգրավման գծով փոխադարձ իրավական օգնության դիմումները», քանի որ հանցագործությունն առնչվում է նաև հարկաբյուջետային խնդիրների 2002թ.-ի հունվարի 25-ին Հայաստանն օգտվել է 1959թ.-ի Քրեական հարցերով փոխադարձ իրավական օգնության եվրոպական կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի մասով իր վերապահման իրավունքից՝ թույլատրելով կրկնակի քրեականացման բացակայության հիմքով մերժել փոխադարձ իրավական օգնության տրամադրումը, անգամ եթե դա կապված չէ հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու

ՖԱԹՖ-ի Հանձնարարականներին համապատասխանությունը		
Հանձնարարական	Գնահատական	Գնահատականի հիմքում ընկած գործոնները
		<p>հետ</p> <p>Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի վերաբերյալ նույն ամսաթվին կատարված վերապահման արդյունքում առաջացել է կրկնակի քրեականացման պահանջ խուզարկության և առգրավման գծով փոխադարձ իրավական օգնության դիմումները կատարելու համար</p>
38. Փոխադարձ իրավական օգնությունը. սառեցում և բռնագանձում	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> • Բռնագանձում կիրառվում է միայն մեղադրական դատավճռի առկայության դեպքում, և քաղաքացիական հիմունքներով բռնագանձման որոշումները որևէ հանգամանքներում ճանաչվել չեն կարող • Բացակայում են արգելադրման և բռնագանձման գործողություններն այլ երկրների հետ համակարգելու պաշտոնական համաձայնությունները
39. Հանձնումը	Հիմնականում համապատասխանում է	<ul style="list-style-type: none"> • Բացակայում է հանձնման պարզեցված ընթացակարգը
40. Միջազգային համագործակցության այլ ձևերը	Համապատասխանում է	

© ՄԱՆԻՎԱԼ

www.coe.int/MONEYVAL

Դեկտեմբեր 2015

Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի միջոցառումներ

Հայաստան

Հինգերորդ փուլի փոխադարձ գնահատման հաշվետվություն

Սույն հաշվետվությամբ ներկայացվում է ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի գծով Հայաստանում ձեռնարկված միջոցառումների ամփոփ պատկերը երկիր կատարած գնահատման այցի դրությամբ (2015թ.-ի մայիսի 25-ից մինչև հունիսի 6-ը): Հաշվետվությամբ վերլուծվում է ՖԱԹՖ-ի 40 Հանձնարարականներին Հայաստանի համապատասխանության և ՓԼ/ԱՖ դեմ պայքարի համակարգի արդյունավետության մակարդակը, ինչպես նաև տրվում են համակարգի զարգացմանն ուղղված հանձնարարականներ: